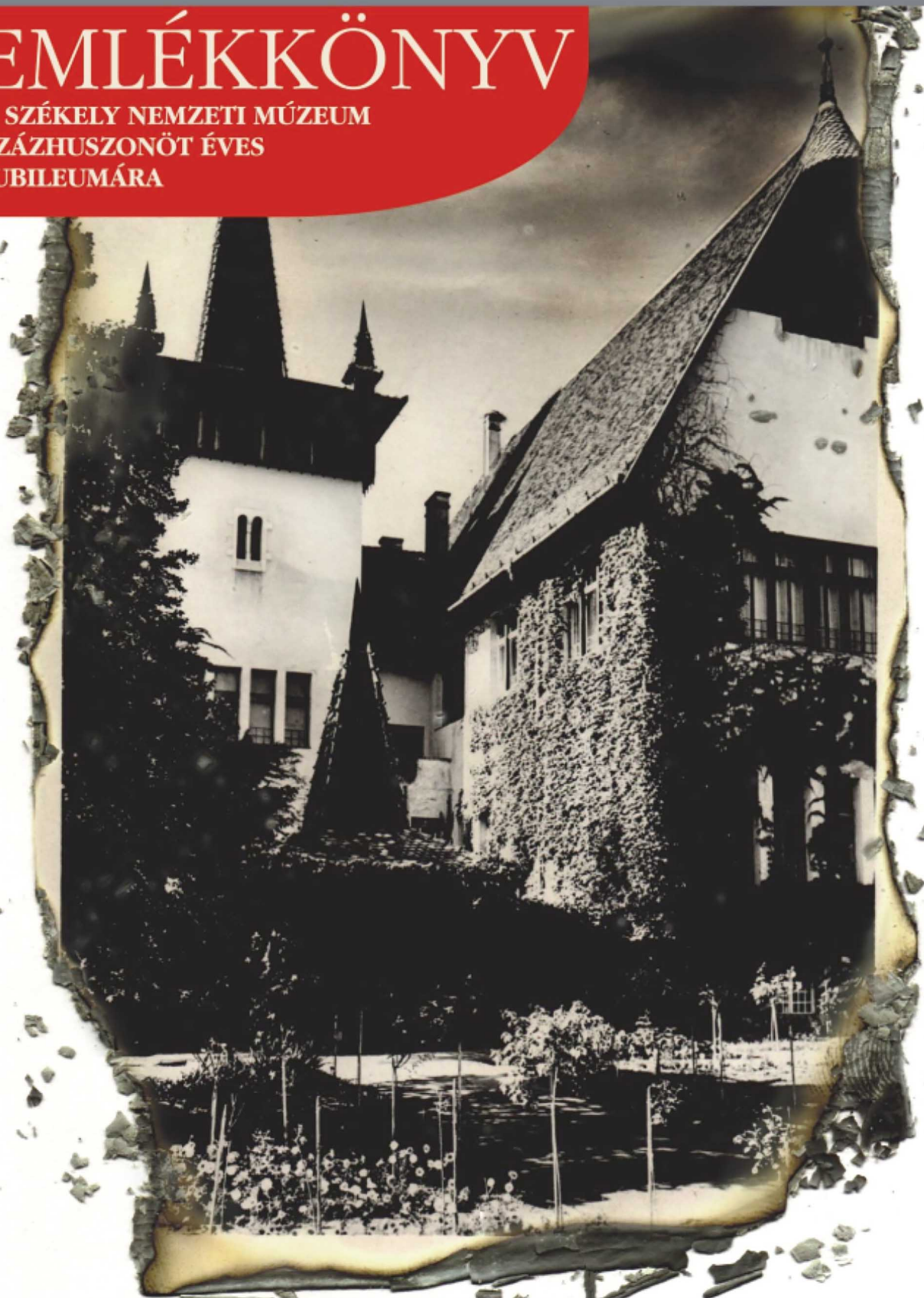

EMLÉKKÖNYV

A SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM
SZÁZHUSZONÖT ÉVES
JUBILEUMÁRA

HARMADIK RÉSZ

Sepsiszentgyörgy
2004

www.sznm.ro / www.italmec.ro

EMLÉKKÖNYV

A SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM SZÁZHUSZONÖT ÉVES JUBILEUMÁRA

HARMADIK RÉSZ

Sepsiszentgyörgy – Sf. Gheorghe
2004

ACTA (SICULICA) – 2003/3
Székelyföldi múzeumi évkönyvek

EMLÉKKÖNYV
A SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM
SZÁZHUSZONÖT ÉVES
JUBILEUMÁRA

Sepsiszentgyörgy

Szerkesztette BOÉR Hunor
Az angol kivonatokat fordította
SZALÓ Réka

Borító PÉTER Alpár
Az évkönyvsorozatot grafikailag megtervezte
ÜTŐ Gusztáv
Tördelőszerkesztő BOTOS Kamélia

T3 Kiadó – Sepsiszentgyörgy
Felelős kiadó TULIT Ilona

Megjelent
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Főosztálya
Határon Túli Magyar Könyvkiadás
támogatásával
a Délkeleti Intézet kiadványaként

A borítólap
a FOTOFILM Kolozsvár képeslapjának
részlete alapján készült

A hátsó borítón
a Nemes Székely Nemzet címere
KEŐPECZI SEBESTYÉN József munkája
alján

ISBN-973-8103-43-6
ISSN-1224-7901

HARMADIK RÉSZ

BOÉR Hunor, BIRÓ Rózsa, A Háromszéki Tanalap és a Székely Nemzeti Múzeum	5
BOÉR, Hunor; BIRÓ, Rózsa, Fondul de Învățământ Trei-Scaune și Muzeul Național Secuiesc (Rezumat)	34
BOÉR, Hunor; BIRÓ, Rózsa, The Foundation for Education of Háromszék and the Székely National Museum (Abstract)	34
HEREPEI János, A Székely Nemzeti Múzeum igazgatói jelentései, 1939–1944	37
HEREPEI, János, Rapoarte directoriale ale Muzeului Național Secuiesc, 1939–1944 (Despre publicare)	132
HEREPEI, János, Director's Reports of Székely National Museum, 1939–1944 (About the publishing)	132
TIBOLDI Zoltán, BOÉR Hunor, SZABÉDI László és az önálló romániai magyar múzeumi hálózat ügye (1946–1947)	133
TIBOLDI, Zoltán; BOÉR, Hunor, László SZABÉDI și cauza rețelei muzeale maghiare autonome din România (1946–1947) (Rezumat)	159
TIBOLDI, Zoltán; BOÉR, Hunor, László SZABÉDI and the Cause of the Hungarian Autonomous Museum Network from Romania (1946–1947) (Abstract)	159
BOÉR Hunor, A Székely Nemzeti Múzeum vezetőségi jegyzőkönyvei, 1945–1955	161
BOÉR, Hunor, Procesele-verbale ale conducerii Muzeului Național Secuiesc, 1945–1955 (Despre publicare)	295
BOÉR, Hunor, The Official Reports of the Board of the Székely National Museum, 1945–1955 (About the publishing)	295

BOÉR Hunor*
BIRÓ Rózsa**

A Háromszéki Tanalap és a Székely Nemzeti Múzeum

(Kivonat)

A Háromszéki Tanalap az egyetlen olyan vagyontömeg, melyet utódállam a két világháború között kisebbségi magyar közösségnek visszaszolgáltató. Román–magyar államközi tárgyalásokat követően a GOZSDU Alapítvány egyik ellentételezéseként 1937-ben a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum kezelésébe kerül. A Múzeumot korai éveitől segítették a Tanalap egyik részalapjából, most rövid ideig számottevőbb rendszeres jövedelmet biztosít neki. Mikor az ingatlanokat használó minisztériumok fizetik azok bérét, kisebbségi magyar oktatási-nevelési intézményeket is támogatnak, illetve tanulmányi segítyeket nyújtanak belőle, utójára 1949-ben. A Tanalapot 1951-ben államosítják, a GOZSDU Alapítvány javait 1952-ben, de ügyük mindmáig lezáratlan román–magyar kérdés.

A történet

A Háromszéki Tanalap (Háromszék-vármegyei Tanalap, Háromszéki Székely Tanalap) eredetére nézve volt székely határőrségi közösségi vagyon, az ún. Csíki Magánjavak testvére.¹ Kiemelt jelentősége, hogy az egyetlen olyan vagyontömeg, melyet utódállam a két világháború között kisebbségi magyar közösségnek visszaszolgáltató – a másik kivétel, a nagyszebeni Teréz árvaház bizonyos ingatlanai római katolikus egyházi tulajdonként inkább csak *magyar érdekeltségűek* voltak. Az előzmények: az 1867-es Kiegyezés után azokat az ingat-

lanokat, amelyeket a kézdívasárhelyi központú egykori 2. székely határőr gyalogezred és a sepsiszentgyörgyi központú székely huszárezred a helyi közösségek áldozatából Háromszék területén szervezett, illetve építtetett, a korona visszaadja ezeknek a közösségeknek. A visszaadás nagyrészt közvetett: az 1869–71-ben létrehozott részalapokból 1904-ben egyesített Tanalap rendeltetése szerint oktatási-nevelési intézményeket támogat, tanulmányi ösztöndíjakat nyújt, stb. Mindez lényegében egészen államosításáig érvényes, akkor is, ha hosszabb időszakokban idegen célokra használja mind a román, mind pedig a magyar állam. A Székely Nemzeti Múzeumot mindenestre már fennállásának korai éveiben segítik az egyik részalapból, az 1904-es alapítólevélben pedig tétélesen megjelenik támogatása. Az 1936–37-es román–magyar rendezést követően a Tanalap a Múzeum kezelésébe kerül, ingatlanait nagyrészt román minisztériumok veszik bérbe. A 2. bécsi döntés után a jogutód magyar állam nem fizeti a bért, 1945-ben viszont a román állam, bár ugyancsak nem siet bérleti díjat fizetni az épületek használatáért, elismeri a Tanalap második világháború előtt kialakult jogi helyzetét. Változást a kommunista államosítás hoz, ekkor 1949-es minisztertanácsi rendelet alapján a Tanalapot is feloszlatják. Az ingatlanokat 1951-ben veszik át a helyi néptanácsok, de van épület, amelynek sorsa még 1954-ben sem tisztázott. Párhuzamosan Magyarországon is államosítják 1952-ben a GOZSDU Alapítvány budapesti, illetve magyarországi pénzügyintézetekben található javait, melyeknek a Tanalap egyik ellentételezését képezte az 1936–37-es rendezéskor.² Mivel a GOZSDU-alapítványi szóbanforgó vagyonrészre jelenleg is fennáll román igény, az ügy ma sem tekinthető lezártnak. Nézzük a történet részleteit.

Múzeum és Tanalap

A Múzeum és a tanalapi javak közötti első kapcsolat 1876. nyári. Az alig egyéves, ekkor még imecsfalvi múzeumért Kézdívasárhely és Sepsiszentgyörgy vetélkedik. Előbbi az esélyesebb, ám júl. 4-én a városi tanácsgyűlésen tisztázódik, hogy indítványuknak nem volt fedezete,

* Sf. Gheorghe, N. IORGA 12, Bl. 22C/2, RO-520089

** Sf. Gheorghe, J. Z. BEM 2, Bl. 3B/8, RO-520023

a múzeumi célra általuk felajánlott „ezeresi (ezredesi) lak” nem a város, hanem az 1871-ben létrejött ún. „Ipartanalap” tulajdona. Következő évben Háromszék vármegye szavaz meg 500 forint fizetést 1877. dec. 5-i közgyűlésén a megyének felajánlott múzeum öréne. Az összeget a vármegyei „Tanalapból” biztosítanák. Amikor 1904-ben egyesítik a két említett, az ún. vármegyei, ill. az ún. ipartanalapot, az *Alapítólevélben* [1] megfogalmazott cél: közművelődés és a Háromszék vármegyei tanuló növendékek tudományos és ipari kiképzésének előmozdítása. A Múzeum támogatására az intézményeknek szántak közötti második legnagyobb évi segélyösszeg van előírva: 1400 Korona. A már egyesített „Háromszék-vármegyei Tanalap” további történetének legteljesebb összegezését KERESZTES Károly adja, 1944-ben [10]. A viszontagságok az első impériumváltással kezdődnek. Mivel a készpénzvagyont hadikölcsönbe fektették, és így értékét veszítette, ekkor már csak néhány sepsiszentgyörgyi és kézdivásárhelyi ingatlan képezi a Tanalap vagyonát.³ 1923-ban, alapszabályellenesen, ezek jövedelmét is román nyelvű állami iskolák építésére téríti el egy megyei szabályrendelet. 1928-ban újra választott (magyar) vezetőség kerül a megye élére, és ez az 1923-as rendeletet 1931-ben hatályon kívül helyezi. Erre a (román megyefőnök) prefektus feloszlattja a megyei tanácsot, és kieszközl egy királyi rendeletet, mely a Tanalap vagyonát a bukaresti ún. Casa Școalelor tulajdonába juttatja.⁴ Az intézkedést megfellebbezik, de fordulatot csak a GOZSDU Alapítvány ügyének előtérbe kerülése hoz.

GOZSDU Manó alapítványa

Emanuil GOJDU (1802–1870) macedo-román származású ügyvéd, üzletember, politikus volt. Végrendeletében jelentős alapítványt tett az akkori Magyarország görögkeleti román kisebbségének kulturális támogatására. A vagyontömeg kezelését 1871-ben veszi át a végrendelet kérte képviselő, és az 1918-as impériumváltásig ötezereken felüli tanulmányi ösztöndíjat és kiegészítő támogatást oszt ki, többek között olyan későbbi személyiségeknek, mint Victor BABEȘ, Octavian GOGA, Traian VUIA, Petru GROZA. A trianoni

békeszerződés alapítványokra vonatkozó 247. cikkelyének értelmében az alapítvány vagyonának 90%-a romániai tulajdonba kellene, hogy kerüljön (a volt magyarországi görögkeleti vallású román népesség román állampolgárrá lett hányada). A magyar államnak ez nem érdeke, és a magyar diplomáciai erőfeszítések arra irányulnak, hogy csak az ingó vagyont adják át, a csonkaország területén maradt ingatlant ne. Mivel a megnagyobodott Románia területén a román állam időközben magyar közösségi vagyonok hatalmas tömegét sajátítja ki, a magyar állam megkísérelti a GOZSDU-alapítványi javak kiszolgáltatását re-kompenzációs feltételekhez kötni, lényegében általános alapítványi kérdések körébe utalni vissza a kiemelt ügyet, és a vonatkozó román–magyar tárgyalások során kezdettől fogva (1924) erre, illetve ezt szolgáló időnyerésre játszik. 1930-ban kerül sor arra a párizsi, kormányközi megállapodásra, amely felveti a hágai bírósághoz fordulás lehetőségét, és ezzel felgyorsítja a rendezési folyamatot. 1931. decemberben, majd 1932. márciusban PATAKY Tibor magyar miniszteri tanácsos⁵ Ion LĂPE-DATU román delegációelnökkel tárgyal. A benyújtott magyar ellenkövetelés 1,05 millió pengőnyi (30 millió lej) romániai magyar közösségi vagyon visszaszolgáltatása jogos tulajdonosának, 2,2 millió pengő GOZSDU-alapítványi vagyon kiadása ellenében. 1933. májusi újabb tárgyalást követően 1934. május 12-én a román fél egy kisebb, 595 ezer pengőnyi ellentételezést ajánl, amelyet a magyar fél is elfogad.

A rendezés

A végleges megegyezést 1937. okt. 27-én írják alá, Bukarestben, és 1940-ben a magyar országgyűlés be is cikkelyezi.⁶ A megegyezésben ugyan nem szerepel, de egyértelmű, hogy megkötését egy bizonyos ütemezéshez kötötték. A GOZSDU-javak kiszolgáltatása, mint említettük, a trianoni feltételek része volt, tehát a magyar fél nem kérhette ellentételezését *jogilag kapcsolt* ügyként. Nem is tette. Az ellentételezés ún. „*politikai junktim*”, csatolt áru volt. Ennek megfelelően, a román fél tett először kialakított engedményeket. 1936. novemberben külügyminisztériumi véleményezés alapján a román mi-

nisztertanács rendeleti úton jóváhagyja, hogy bizonyos vitatott (lefoglalt) nagyszebeni ingatlanokat visszaírjanak a gyulafehérvári püspökség kezelté. Teréz árvaházra (Orfelinatul Terezia; az érintett ingatlanok becserétké 35 000 pengő, vagyis 1 millió lej), illetve hogy a kolozsvári Vöröskereszt ingatlanait (Sanatoriul Elisabeta Maria; 350 000 pengő, vagyis 10 millió lej) az egészségügyi és szociális minisztérium átadja a GOZSDU Alapítványnak, amennyiben az megvásárolja. Ugyanakkor meghatalmazza a nemzetnevelésügyi minisztériumot, hogy a 210 ezer pengőre (6 millió lej) becsült „Háromszéki Székely Tanalap” (Fondul de Învățământ Secuiesc din Trei Scaune”) vagyonát a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum gondnokságába adja [5]. 1937. februárban, 1935. nyári hivatkozásokig visszamenő indoklással, a Tanalap valóban a Múzeum kezelésébe kerül. Ezt követi az 1937. őszi, kizárólag a budapesti GOZSDU-javakra vonatkozó egyezmény. Végül 1940-ben, a 2. bécsi döntés előtt a nagyszebeni központú GOZSDU Alapítvány 180 ezer pengőért (közel 5 143 000 lej) megvásárolja a kolozsvári Vöröskereszt ingatlanait (tkp. ezek törvényes átvételét fogadja el a megfelelő budapesti ingó vagyona ellenében). Most, hogy a román fél teljesített minden feltételt, a budapesti vagyon kiadása következne. Ekkor azonban a 2. bécsi döntés ismét átrajzolja a feltételeket.

Függőben maradt rendezés

1940 őszi Nagyszeben Dél-Erdélyben marad a Teréz árvaházzal, de Kolozsvár visszakérül magyar főhatalom alá, és Budapest vissza szeretné vásárolni az ottani ingatlanokat (a nagyszebeni GOZSDU-alapítványi központ viszont nem adja). Az ugyancsak visszakérült Sepsiszentgyörgyön szintén mellékesnek tűnik már az országos vezetés szemében, alapítványi vagy más (pl. állami) tulajdonként-e magyar az érintett vagyon. A háttérben pedig maga a trianoni alapú kiindulópont rajzolódik át: Magyarországnak újra többszázszázalékos görögkeleti román kisebbsége van, tehát a GOZSDU-javakból való 90%-os romániai részesülés akkor is számottevően módosulna, ha a javak átadását az új európai hatalmi viszonyok

közepette még komolyan vennék. 1944-ben román hadüzenet érvényteleníti a korábbi kétoldalú egyezményeket, a trianonihoz visszanyúló párizsi béke után pár évvel pedig már a „szocialista tábor” egészen más logikájú belső szabályai lépnek érvénybe. Bár a leromlott, majd a budapesti harcok során megrongált épületek renoválására már 1946-ban az Alapítvány zárolt vagyonához nyúl a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, csak az 1947. januárban városrendezési szempontok kérte kisajátítási igény kapcsán kerül ismét a figyelem előterébe a budapesti ingatlanok jogi helyzetének tisztázatlansága. Júliusban egy román kollégium itteni felállításának kezdeményezését mind budapesti magyar (VKM), mind pedig nagyszebeni román részről elutasítják. 1948–49-ben az ingatlanokat átmenetileg a Magyarországi Románok Kultúrszövetsége, illetve a „N. BĂLCESCU” román kollégium használja. Az 1952-es államosítást követően egyetlen ingatlan kerül vissza, 1992-es kárpótlásként román közösségi tulajdonba: a Magyarországi Román Ortodox Egyház Vikáriátusába.

A sepsiszentgyörgyi ellentételezés

A párhuzamos történet önmagában is izgalmas. Különlegessége: a román fél annyira fontosnak tekinti az ügyet, hogy egyoldalúan is tartja magát a rendezéshez, a harmadik főhatalomváltást követően is. Ami a magyar felet illeti, az már az 1934-es tárgyalásokkor bevonja a rendezésbe a romániai magyar kisebbség képviselőit [2]. MOLNÁR Dénes márciusi véleményezéséből ragadhatjuk ki, mit tartottak fontosnak leszögezni: a Háromszéki Tanalap *sohasem volt állami tulajdon*. KERESZTES Károlyék emlékiratai [3–4] (az 1927-ben BARTÓKot Sepsiszentgyörgyön konzertezett ügyvéd az Országos Magyar Párt megyei titkára és egyben a Múzeum igazgatóválasztmányának alelnöke) ezt követően megkísérelték az 1918 előtti jogi helyzetnek megfelelő rendezés elérését. Mivel a *restitutio in integrum*, a vármegyei kezelésbe való visszakérés az utolsó negyedszázad tapasztalatai alapján semmilyen garanciát nem jelent a magyar közösségi célú használatra, ehelyett a Tanalap egy saját kezelő testületének felállítását kérik, az utolsó demokra-

tikus legitimitású megyei tanács tagjaiból. Ezt a román állam nem fogadja el, hiszen ezzel lényegében a magyar párti helyi politikusok kezébe juttatná a Tanalapot. A megoldás így lesz a román szakmai körökben is komoly presztízsű tudományos és közművelődési intézmény Székely Nemzeti Múzeum bevonása. Ezt KERESZTESék annyiban támogatják, amennyiben a Tanalap a Múzeum *tulajdonába* kerül, mert féltik az állammal elfogadható modus vivendit kiépített intézményüket az ingatlanok jövedelmezővé tételével járó konfliktusoktól. A rendezés során ezt sem érik el, a Múzeum csak vagyonkezelője lesz a „Háromszéki Tanalaphoz” (Fondul de Învăţământ Trei-Scaune), de a vonatkozó 1937. februári miniszteri rendelet [6] vállalható feltételeket rögzít. Az állam kötelezi magát az általa használt ingatlanok szerződéses bérbevételére, és 1937. áprilisi kezdettel a bérbevétel meg is történik [7]. A teljes évi bérösszeg 330 000 lej (mintegy 11 000 pengő), a bérlő vállalja a karbantartást, az ingatlanok utáni adót viszont a vagyonkezelő fizeti.

Háromszéki Tanalap, 1937–1944⁷

A Múzeum vezetősége felelősen intézi a ráhárultakat. Első lépésként 1937. május 13-i döntést követően alaprajzot készíttetnek az épületekről, költségét a Múzeum pénztára előlegezi. Decemberre tisztázódnak a minisztériumokkal kötött szerződések részletei. A bérek adómentesítése nem sikerül,⁸ viszont 1938. februárban KERESZTES átveszi az épületeket, márc. 29-én CS. BOGÁTS Dénes lesz a pénztáros.⁹ Szerencsénk is van, Kézdivásárhelyen máj. 1-jén a csendőrség kezdeményezi épületük bérbevételét. Tűzbiztosítást kötnek. Kíriák a segélyekre a pályázatot, részletes feltételekkel, és közzéteszik az összes háromszéki lapokban, a *Brassói Lapokban* és a kolozsvári *Keleti Újságban*.¹⁰ HERPEI Sepsiszentgyörgyre költözésével, múzeumigazgatói jelentéseivel a következő évek a legdokumentáltabbak. 1939-es jelentésében a tanalapi épületek ekkori állapotát tárgyalja, közli a zárószámadást, részletezi a kiosztott segélyeket. 1940–41-es jelentésében a jogi helyzetet elemzi, az őszi impériumváltáshoz kapcsolódó károkat részletezi, ismerteti a Tan-

alap átvételét a magyarországi alapítványok sorába, emlékiratot fogalmaz meg a rendezés érdekében, ismerteti a megtörtént vagy elmaradt intézkedéseket, közli az 1940/41. és 1941. (háromnegyed) évi zárószámadást [8–9].

1938-ban és 1939-ben összesen 200-200 000 lej segélyt osztottak ki.¹¹ Ami a Múzeumot illeti, 1939-ben 98 000 lej tanalapi támogatást élvez, 1940-ben 70 000 lejnnyit. 1941-ben 2333,34 (az előző évi lej-összegnek megfelelő) pengőt, de mint HERPEI panasolja, a Tanalap helyzetének és ingatlanai jövedelmezővé tételének tisztázása nem történt meg, és a további jelentésekben már nem is szerepelnek a tanalapi ügyek. Csak az 1944-re szóló munkatervben foglalkozik újra a kérdéssel: nem lehetnek megelégedve. A szükséges ügyintézés gyakori Budapestre és Kézdivásárhelyre való utazgatást, a megszervezéssel, szerződésekkel, épületkarbantartással kapcsolatos munkát kér, illetve megfelelő gazdasági ügykezelési ismereteket (pl. a sepsiszentgyörgyi és kézdivásárhelyi napi kézműipari és anyagáruk teljes ismeretét). Ezt az amúgyis elégtelen számú múzeumi tisztviselő egyszerűen nem tudja ellátni. Párhuzamosan a háromszéki alispáni hivatal bekéri KERESZTES-től a Tanalap adatait, ezt az ügyvezető-alelnök 1944. februárban válaszolja meg, történetileg is összegezve a kérdéskört. A harmadik impériumváltásig már nem következik be előmozdulás, mindössze HERPEI-nek küldik vissza jóakarói a tanalapi épületek alaprajzait egy a VKM-ban hányódó iratcsomóból.

Háromszéki Tanalap, 1945–1947

A harmadik impériumváltás után LŐRINCZ Albert jogász, a Múzeum jogi helyzetét is rendező igazgató teszi meg tanalapi ügyben is a szükséges lépéseket, 1945 tavaszán.¹² A történet folytatása a Múzeum vezetőségi gyűléseinek jegyzőkönyveiből követhető.¹³ LŐRINCZ szeptemberben kimondja: a 2. Bécsi döntés (1940. aug. 30.) utáni állapot semmisnek tekintendő, vissza kell térni a megelőző rendezéshez. Míg az akkori minisztériumok bérleti jogigénye nem tisztázódik, új szerződést sem lehet kötni (a Székely MIKÓ-Kollégium venné bérbe

a három sepsiszentgyörgyi épületet a leánygimnáziumnak). LŐRINCZ tart a terhes és politikailag kényes bonyodalmaktól, és lényegében az a véleménye, hogy nem érdemes a Múzeumnak a Tanalapért harcolni.¹⁴ Egyelőre a kivetett házadót fellebbezik meg, és tűzbiztosításra fizetnek kisebb összeget, mert ha nincs is jövedelmük, azt felfüggesztetni nem tudják. A felmerült egyéb követelések kielégítésére halasztást kérnek.¹⁵ A kézdivásárhelyi ingatlanokról SÁNDOR Gábor néprajzkutató tanár, rövid ideig múzeumőr és K. KOVÁCS István volt polgármester készít részletes jelentést. Összegző jelentést LŐRINCZ tesz, decemberben [11]. 1946. januárban SZABÉDI László, az új múzeumigazgató a Magyar Népi Szövetség központi jogi bizottságának keresi a véleményét, és jan. 26–28-án TANA Gyula, VÁNCSA József, BENEDEK János, MOLNÁR D. Emil, KABAY Gábor és LŐRINCZ Albert vendégként meghívott jogászokat a Múzeum felkéri a maga és a kezelésében lévő Háromszéki Tanalap jogvédelmének ellátására. Ingyen vállalják, el is érik az adó felfüggesztését a bérleti szerződések megkötéséig. LŐRINCZ megismétli, nem szabad a MIKÓt előnybe helyezni, és a bér megállapítását a bíróságra kell bízni. A jogi kérdések további intézését KABAY Gábor és BENEDEK János vállalja, febr. 23-án meg is fogalmazzák véleményüket [12], a kézdivásárhelyi ügyek intézésére DIÉNES Jenőt kéri fel.¹⁶ A vagyonrendezés kérdése folyamatosan terítéken van, ezt bizonyítják a SZABÉDI által 1947-ben hitelesített másolatok. SZABÉDI-t igazgatóként SZÉKELY Zoltán követi év végén, de a problémák nem fogyatkoznak.

Bérlők, fizetők és nem fizetők

A bérlőkkel folyamatosan gond van. Kézdivásárhelyi magánszemélyek, akik kéredezés nélkül lakást foglaltak tanalapi épületekben, a Múzeumtól kéri kilakoltatásuk kivédését, mikor a katonaság ezt helyezi kilátásba.¹⁷ Gondnokot alkalmaznak, de az általa betelepített lakók rongálják az épületet, az úgy kényszerűen törvénytársakra kerül, a kár megtérítése viszont kilátástalan, az elkövetők nem fizetőképesek.¹⁸

Sepsiszentgyörgyön az épületekre nagy szüksége volna a helyi tanügyi intézményeknek, csakhogy azokat csendőrség, katonaság használja, ugyancsak foglalás alapján. A magyar iskolák igénylése politikailag mind nagyobb támadási felületet jelent, hiszen egyházi intézmények,¹⁹ de csak a Ref. Székely MIKÓ-Kollégium fizet rendszeren, 1946. áprilistól,²⁰ a csendőrségtől pl. csak hosszabb időhúzás után, és akkor is csak rövid ideig sikerül bért behajtani.²¹ Átmenetileg Kézdivásárhely város jó bérlő még.²² 1948. jún. 19-én, amikor BECSEY Pál miniszteri kiküldöttként a tanalapi épületek helyzete iránt érdeklődik, a sepsiszentgyörgyi épületek közül egyet a csendőrlégió, kettőt pedig a ref. leánygimnázium bérel, de ezek közül csak egyik épületet használja, minthogy a másikat a Gimnaziul Mixt (koe-dukált állami román nyelvű alsó középiskola) foglalja el. A melléképületek egy részéből a napokban költözött el a katonaság. Szeptemberre a Szabadság tér 11. sz. épületből is kiköltözik a ref. leánygimnázium, és utána mind a 11., mint a 13. sz. épületet a már említett állami, román nyelvű gimnázium használja, a Múzeum értesítése nélkül. Decemberi sepsiszentgyörgyi helyzetjelentés: nemcsak a csendőrség nem fizet semmi lakbért, a másik két épületért sem fizetnek (ekkor már a tanfelügyelőség és az elemi iskola használja). 27%-os adójukat viszont év végéig ki kell fizetni.²³ Utolsó, a Múzeum által nyomon követett változások: 1951. februárra a csendőrséget felváltó Miliția (rendőrség) kiköltözik a Szabadság tér 9. sz. alatt lévő épületből, és előzőleg ki is fizeti az 1950. év II–IV. negyedére a lakbért (36 000 lej), de nem a bérösszeg után még mindig adót fizető Múzeumnak.²⁴

Gondnoki gondok

Az ingatlanok kezelése nem csak a nehezen behajtható bérleti díjakról és az ennek ellenére megkövetelt adókról szól. A Megyefőnökség (Prefectura) már 1945. decemberben afelől érdeklődik, kik rongálták meg 1944 őszén a sepsiszentgyörgyi épületeket, ezt viszont a Múzeumban sem tudják. A Kézdivásárhelyre 1946. decemberben alkalmazott gondnokot, KULCSÁR Rudolf városi főszámvevőt a lakbérből befolyt

összeg 20%-ával javadalmazták. Az itteni épületekkel a szokásosnál is több a gond, egy bombatalálat érte épületszárnyának a lebontása is felmerül.²⁵ A felelősség pedig nagy, különösen az 1947. szeptemberi rendelkezéseket követően.²⁶ A kézdivásárhelyi ingatlanokról leltárt és állapotukról jegyzőkönyvet kell felvenni. Tisztázni kell a helybeli katonai térparancsnoksággal (Cercul Teritorial), valamint a koedukált állami (román nyelvű) felső középiskolával (Liceul Mixt Român) való viszonyt, hiszen ezek szerződés nélkül használják a sepsiszentgyörgyi Szabadság tér 11. sz. alatti épületeket. Jelentést kell tenni a Casa Școalelorhoz. 1947. októberben a tűzbiztosítási kötvényeket a pénzbeváltások miatt kell megújítani.²⁷ 1948 tavaszától a sorozatos központi rákérdezés már valószínűleg az államosítást készíti elő.²⁸ A hatósági viszonyok az eddiginél is kaotikusabbak: decemberben a Tanalap 1947. évi számadását és 1848/49. évi költségvetését előbb az oktatási²⁹, majd a művészeti és tájékoztatói minisztérium (Ministerul Artelor și Informațiilor) hártja el azzal, hogy adminisztratív szempontból nem hozzájuk tartoznak.³⁰ A kézdivásárhelyi járásbírósg vizont az ADY Andre utcai épületek átadását kéri, félreértve egy a hivatalos közlöny okt. 1-jei számában megjelent rendelkezést. 1949. májusban KULCSÁR még megteszi jelentését, de az egyetlen pozitív fejlemény áprilisi: V. BITEA miniszteri kiküldött az oktatásiügyi minisztérium 64.384/1949 sz. rendelete alapján megvizsgálja a Tanalap javainak kezelését, és kéri, hogy a pénztárban lévő összegből legalább 20 ezer lejt fordítsanak a rendeltetészerű tanulmányi segélyezésre. Így kerül sor az utolsó tanalapi segélyosztásra az évszáró ünnepély alkalmával: 30 000 lejt féltek meg júl. 1-jei döntéssel „szegény sorsú, jó tanuló és megfelelő közéleti tevékenységet kifejtő tanulóknak” (29 fiú, 12 lány tanuló, 2 egyetemi hallgató).³¹ A segélyezés eddigi kimaradását könnyű megérteni, de a mostani jelképes segélyt mégiscsak a bérletek tesz ki lehetővé, ennyiben a rengeteg, mind kilátástalanabb vesződés értelmének a visszagazolása.³²

Államosítás, 1949–1951

1949. áprilisban BECSEY Pál miniszteri kiküldöttként és Háromszék főtanfelügyelőjeként

teszi fel a kérdést: államosítható-e a Tanalap tulajdonát képező, a Szabadság tér 11. és 13. sz. alatt található épülettömb a Közoktatásiügyi Minisztérium részére, a hivatalos közlöny (*Monitorul Oficial*) 177. számában 1948. aug. 3-án megjelent 176. számú miniszteri rendelet alapján?

Dec. 3-án a rendőrség már úgy tudja, hogy államosították őket. Ezt azonban sem a Néptanács, sem a megkérdezett minisztérium nem erősíti meg. A javak gondozása eszerint még mindig a múzeumra tartozik. Annak ellenére, hogy a helyzet így áll, a múzeumot mint a javak kezelőjét senki sem ismeri el azok közül, akik az épületeket elfoglalva tartják, minthogy a tanügyi és művelődési ügyosztály vezetője is azt állítja, hogy az államosítás megtörtént. 1950. júniusban a jogi helyzet tisztázása-rendezése végett beadványt intéznek a rajoni néptanács jogügyi osztályához, az a minisztériumokhoz fordul. Az oktatási minisztérium jogi hivatala tud érdemben válaszolni, 16-án: az Igazságügyminisztérium szerint az államosítás valóban megtörtént 1949. aug. 6-án, a 857/1949 sz. minisztertanácsi határozattal [13]. A rajon 27-én továbbítja a hírt a Múzeumnak, de azt tanácsolja, közvetlenül kérjék ki a határozat másolatát, hogy megtudják belőle, pontosan mely néptanácsoknak kell átadni az ingatlanokat. Előrelátó, mert a tényeket 1951. áprilisban még mindig nem veszik tudomásul átvevő fenntartók, hogy ne kelljen az esedékes tűzbiztosításokat kifizetniük. Az érintettek annyit tehetnek addig is, hogy javaslatot fogalmaznak meg, legalább a sepsiszentgyörgyi ingatlanok további, tanügyi célú felhasználását illetően.³³ Okt. 11-én végre megérkezik a minisztertanácsi határozat,³⁴ mely a Tanalapot felosztotta, és javait azoknak a Néptanácsoknak adta át, ahol a javak találhatóak. A Múzeum ekkor már „kis munkakollektívának” nevezett vezető szerve a határozatot tudomásul veszi, és közlik a sepsiszentgyörgyi és kézdivásárhelyi néptanácsok végrehajtó bizottságával is. Jelzésszerű, és már meg sem tud lepni, 1954. júniusban a kézdivásárhelyi városi néptanács mégis, még mindig a múzeumnál érdeklődik a kaszárnya tulajdonjoga felől, minthogy az készül összeomlani. A történet 1992-vel helyét kereső folytatása azonban már egy másik történet.

Melléklet

1.

Háromszékvármegye alispánja
Kivonatos másolat
Szám: 9037-1904.

Háromszékvármegye köztörvényhatósági képviselő bizottságának Sepsiszentgyörgyön 1904. évi július hó 6-án a vármegye székházának tanácskozási termében főispán Gróf HALLER János úr elnöklelte alatt tartott rendes közgyűléséről szerkesztett

Jegyzőkönyv

Jelen vannak: SZENTIVÁNYI Miklós alispán, VAJNA Miklós főjegyző, Dr. DEMETER Gyula I. aljegyző, Dr. BÉLDI Pál II. aljegyző, Dr. BOCHKOR Oszkár III. aljegyző, KELEMEN Lajos tisztiügyész, SÉRA Tamás árvaszéki elnök, KÖNCZEI Benedek árvaszéki ülnök, DANI Mihály árvaszéki jegyző, Dr. ANTAL Mihály vármegyei főorvos, BARTHOS József főlevéltárnok, KÓNYA Miklós főszolgabíró, Ifj. GÖDRI Ferenc polgármester, GYÁRFÁS Győző kir. főmérnök, BARABÁS Antal, BÉLDI Tivadar, BENEDEK János, BENKE Géza, dr. BODOR Tivadar, BOGDÁN Arthur, BÁLINT Dénes szolgabíró, CSÁNKY Gyula, DEÁK Samu, GYÁRFÁS Jenő, IMECS János, IMREH Albert, IMREH Béla, KERESZTES Ede, dr. KÜNNLE Tivadar, LENGYEL Károly, Gr. MIKES Zsigmond, MORVAY Endre, Ifj. NAGY Elek, POTSA Ferenc, SZÁNTÓ Károly, Br. SZENTKERESZTY Béla, TANA Sámuel, UJJVÁROSSY József, TEMESVÁRY János.

A kihagyandók kihagyása után: 311. jkv. pont. 8528. ikt.sz. a. Magyar királyi vallás-és közoktatásügyi miniszter úr 38768/904 számú rendelete a vármegyei tanalap és ipartanalap egyesítésére vonatkozó alapító levél módosítása tárgyában.

Magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a folyó év január hó 8-án tartott törvényhatósági közgyűlésében 78. jegyzőkönyvi pont alatt hozott határozat alapján felterjesztett, vármegyei tanalap és ipartanalap egyesítésére vonatkozó alapítólevelet folyó évi május hó 24-én 38768. szám alatt kelt rendeletével módosításra visszaadta. A magas rendelet értelmében a vármegye tisztiügyészének véleménye alapján a vármegye alispánja a módosítások eszközzésével az alapító levelet a következő szövegezéssel terjeszti elő:

Alapítólevél

A székely nép jogi és történelmi életével a háromszékvármegyei tanalap keletkezése szoros kapcsolatban áll; és hogy a jelenleg egyesített tanalap

keletkezési története és az egyé olvasztott eredetileg két alap összekapcsolása később is felismerhető legyen, röviden összefoglalva a tanalap, s illetőleg a két alap története a következő:

A „Háromszékvármegyei tanalap” vagyonát képező javak katonai célokra szerezettek volt. Nevezetesen még Mária Terézia királynő uralkodása alatt a mostani szomszédos Oláhország felett uralkodó török hatalom által gyakorolt betörések és térfoglalások ellen, a jelenlegi Háromszék és szomszédos Csík vármegyéknek a török betörésekkel veszélyeztetett pontjai megőrzése végett az 1750. évben a határőrvidéken szervezett és felállított katonai ezredek mintájára önálló székely ezredek szerveztettek, és azokból a határszéleken alkalmazott Commandók által gyakoroltatott a határszélek biztosítása.

Ezen két vármegyében a határszélek megvédelmezésére szolgáló ezredek felállítására a fent nevezett királyné uralkodása idejében az 1762. évtől kezdve 1764. évig a történelem szerint is ismeretes vérrel pecsételve jött létre, mely határőrvidéki katonai szervezet két gyalogos és egy huszárezredből állott.

Ezen ezredek közül Háromszékvármegyében a második gyalogezred volt elhelyezve, és a székelyhuszár 11-ik számú ezredének parancsnoksága, vagyis a törzs és 4 század.

Az ezredek egyes századai kikülönítették; úgy ezek, valamint maga az ezredtörzs vagy parancsnokság székelyeivel az alább megnevezett községekben helyeztettek el:

A 2-ik székely 15-ik számú határvéd gyalogezred törzshelye Kézdivásárhely volt, az ezredes, alezredes és az első őrnagy székelyével; második őrnagy székelyhelye Uzon volt.

A századok saját századosaikkal, illetve parancsnokaikkal el voltak helyezve:

- 1-ső század Bölönben
- 2-ik század Baróton
- 3-ik század Sepsi-Baconban
- 4-ik század Sepsiszentgyörgyön
- 5-ik század Bikfalván
- 6-ik század Barátoson
- 7-ik század Dálnokban
- 8-ik század Zabolán
- 9-ik század Alcernátonban
- 10-ik század Kézdivásárhelyt
- 11-ik század Bereckben
- 12-ik század Polyánban
- 13-ik század Nagyborosnyón s a
- 14-ik század Zágonban.

A 11-ik számú székelyhuszár ezred törzshelye Sepsiszentgyörgyön volt az ezredparancsnok ezredes, alezredes és egy őrnagy lakással.

E huszárezred századai el voltak helyezve: Gidófalván, Nagyajtán, Szentkatolnán és Márkosfalván; a többiek Csíkvármegyében és Torda-Aranyos vármegyében (akkor: Aranyosszék).

Ezek az ezredek s így a Háromszékvármegyében elhelyezett 2-ik számú ezred szerezte be, nevezetesen tisztjei számára lakásul a háromszékvármegyei tanalap jelenlegi vagyonát. Ez a határőrvidéki mintára szervezett katonai rendszer az 1848. évben megszüntetett, az ezen ezredek vagyonát képező javak a koronára visszaháramlottak, míg nem 1869. február 16-án kelt legfelsőbb elhatározás értelmében a koronára háramlott javak az illető községek tulajdonába kegyesen visszabocsáttattakból az állam szükségleteire fenntartandó belsőségek kijelölése végett kiküldött egyes bizottság véleménye alapján, az 1871. évi október 31-én 110698. számú miniszteri intézkedés folytán a szék, illetve a vármegye területén fekvő egyes épületek és telkekre nézve a következő intézkedés történt:

1.) A berecki, nagyborosnyói, polyáni, zágoni, nagyajtai, bölöni és nagybaconi már eladott épületek, belsőségek, valamint az uzoni őrnagyi szállás után befolyt vételárak az ipariskolai alap tulajdonába bocsáttattak

2.) A kézdívásárhelyi ingatlanokból a kantai katonai nevelőintézet, amely jelenleg is a honvédség használatában van, a város nyugati szélén lévő őrház, a lőportorony és a katonai raktárral együtt a honvédelmi minisztérium használatában maradt.

Az ezredesi épület és a telek minden melléképületeivel, kerttel együtt, ipariskola helyiségül, az auditori szállás igazságszolgáltatási célra az igazságügyi minisztérium rendelkezésére, a számvevői épület pedig adóhivatal, pénzügyorségi lakás céljaira bocsáttatott át.

Az alezredesi, őrnagyi és kapitányi szállás pedig az iskolaalap nevelésére rendeltetett.

A sepsiszentgyörgyi ezredesi, alezredesi, századosi, számvevői, főorvosi és gyógyszerári szállások melléképületeikkel együtt a méntelep számára az erdélyi méntelep törzsparancsnokságának elhelyezésére a földművelésügyi minisztérium használatában maradtak.

Ezek szerint tehát a tanalap részére engedélyezett, az egykori 2-ik székely ezred által katonai célra beszerzett javak képezik a mostani háromszékvármegyei tanalapot, melyből

az 1.) pontban jelzett vételári tőke és a kézdívásárhelyi ezredesi épület és telek minden melléképületeivel ipariskolai célra fordítottak, illetőleg fordítottak.

A 2.) pontban jelzett épületes telkek pedig az előbb említett telkek kivételével amelyek a különböző minisztériumok részéről évenkénti bérletfizetéssel biztosított jövedelmet szolgáltatnak, az ezeken kívül fel-

sorolt katonai célokra lakásul használt összes épület belsőségek, amelyek a megnevezett községekben léteztek, ide nem értve az 1.) pontban jelzetteket, úgyszintén a sepsiszentgyörgyi méntelep épületeihez tartozó ingatlanok, melyek beépítve nem voltak, parcellákra osztva Háromszékvármegye törvényhatósági bizottságának határozata és a belügyminisztériumnak 28512/1872 szám alatti engedélye folytán 1872. év április 8-án eladtván, az évenkénti bérletekből és az eladott ingatlanok vételárából befolyt tőkésített összeg képezte a közművelődési, vagyis a tulajdonképpeni tanalapot.

Ennek az egy történeti forrásból eredett, de két részre osztott alapnak, és az abból származott rendelkezési nehézségeknek megszüntetése céljából Háromszékvármegye köztörvényhatósági képviselő bizottsága 1897. évi december hó 29-én tartott gyűlésében, a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak 1896. évi április hó 6-ról 53606. szám alatt kelt leirata értelmében elhatározta, hogy miután az „Ipartanap és Tanalap” amúgyis hasoncélúak, s együttes kezelésük a könnyebbség mellett sokkal hasznosabb is, a két alapot az alábbiakban foglalt alapítólevélben meghatározott célokra egyesíti.

Midőn a vármegye a két alapot egyesíteni kívánja, óhajtja, hogy az alap céljának szem előtt tartásával úgy a magasabb ipari kiképzés, mint a köznevelés és közművelődés terén az eredmények az alap nemes céljainak hálás eredményei legyenek.

Jelen Alapítvány neve:

„Háromszékvármegyei Tanalap”

Célja: amint ez alább szorosabban is körül van írva: Közművelődés és a háromszékvármegyei tanuló növendékek tudományos és ipari kiképzésének előmozdítása. A tanalap vagyoni állása:

A régi tanalap tőkéje: 59 147 korona 22 fillér.
Ingatlanokban:

A sepsiszentgyörgyi 118. számú tjkvben:

220. hrsz. alatt felvett kőház 12 lakrészszel	513 □öl
221. hrsz. alatt egy emeletes kőház 132. sz. alatt 18 lakrész és udvarral	1542 □öl
222. hrsz. alatt emeletes kőház 7 lakrészszel	330 □öl
223. hrsz. alatt emeletes kőház 133. sz. alatt 6 lakrész és udvarral	551 □öl
224. hrsz. alatt emeletes kőház 134. sz. alatt 12 lakrész és udvarral	102 □öl
225. hrsz. alatt emeletes kőház 135. sz. alatt 3 lakrész, udvar és istállóval	435 □öl
226. hrsz. alatt kőház 136. sz. alatt 7 lakrész és udvarral	435 □öl
227. hrsz. alatt kert	1038 □öl
228. hrsz. alatt kőház 137. sz. alatt 4 lakrész és udvarral	580 □öl

250. hrsz. alatt kőház 142. sz. alatt 6 lakrész és udvarral	800 □öl
251. hrsz. alatt kert	350 □öl
252. hrsz. alatt kert	50 □öl

A kézdivásárhelyi kantai 32. sz. tjkvben:

29. hrsz. alatt a volt katonai nevelő intézet	390 □öl
36. hrsz. alatt istálló	5 □öl
30. hrsz. alatt emeletes kőház	25 □öl
31./a. hrsz. alatt	21 □öl
31./b. hrsz. alatt melléképületek	81 □öl
31./b./2. hrsz. alatt	49 □öl

A kézdivásárhelyi kantai 370. sz. tjkvben:

716. hrsz. alatt lakás	510 □öl
717. hrsz. alatt kert	900 □öl
718. hrsz. alatt épület	130 □öl
719. hrsz. alatt kert	400 □öl
720. hrsz. alatt épület	720 □öl
725./a. hrsz. alatt kert	780 □öl
721./b. hrsz. alatt épület 16 lakrész és istálló	1230 □öl
722. hrsz. alatt gyakorlóter	1ha 1200 □öl

A régi ipartanalap tőkétéje: 55 023 korona 85 fillér

Tehát a „Háromszékvármegyei tanalap” vagyoni állása a fenti ingatlanok és 114 171 korona 07 fillér, azaz Száztizennégyezerszázhetvenegy korona 07 fillér készpénz.

Ezzel szemben tartozás a gyámpénytárhoz 43 000 korona, azaz Negyvenháromezer korona.

Ezen vagyon évi jövedelme:

- 1.) Az ingatlanok bérletéből: 16 504 kor. 24 fill.
- 2.) A tőkepénzek 4% évi kamatjából 4566 kor.

Az alapítványi vagyon jövedelméből elsősorban fedezendők:

- 1.) a fennálló tartozások és kölcsöntőke kamatai és törlési részletei;
- 2.) az állami és más adók;
- 3.) az ingatlanok fenntartási költségei;
- 4.) a honvéd hadapród iskolánál létesített 2 alapítványra évente 800 korona;
- 5.) A „Ferenc József” tanítók házának egy 4000 koronás alapítvány létesítésére húsz éven át évi 200 kor.
- 6.) A kézdivásárhelyi „Erzsébet” árvaleány nevelő intézetnek évi segély 400 kor.
- 7.) A sepsiszentgyörgyi tanítóképző intézet részére évi segély 2000 kor.
- 8.) A Székely Nemzeti Múzeumnak évi segély 1400 kor.

Ezen alapot állandóan vagy hosszabb ideig terhelő segélyezések után fennmaradó jövedelem a vármegyében lévő iskolák s az elemi iskolai tanulók kivételével a vármegyei illetőségű jó magaviseletű polgári vagy

katonai pályán levő tanulók segélyezésére fordítandók. Hogy ezen segélyezések minő mérvben és sorrendben eszközöltsenek, azt a jövedelemhez képest Háromszékvármegye törvényhatósági bizottsága határozza meg.

A törvényhatóság ezen segélyezési ügy előkészítésére minden évre egy bizottságot küld ki, melynek elnöke a vármegye alispánja, hivatalból tagja a kir. tanfelügyelő, és ezenkívül 5 választott bizottsági tag. Ezeket a közgyűlés a megelőző évi őszi közgyűlésében közfelkiáltással választja meg.

Ezen bizottság a segélyezésre javaslatot készít, *azt a vármegye közgyűlése elé terjeszti*, mely határozatot hoz, és ezt a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz jóváhagyásra bemutatja.

Amennyiben bizonyos összeg tanulók felségélyezésére ösztöndíjakra fordítatik, erre a hatos bizottság pályázatot hirdet; a beérkezett kérvényekre vonatkozólag tendő javaslata alapján a vármegye bizottsága határoz, mely ellen a kézbesítéstől számított 15 nap alatt a magyar királyi vallás-és közoktatásügyi minisztériumhoz intézendő fellebbezésnek van helye. Érvényes határozathozatalhoz a hatos bizottságban az elnökön kívül legalább 4 tag jelenléte szükséges.

Miután jelenleg még az alap segélyre fordítható összege sokkal kisebb annál, semhogy abból mindenik felsorolt intézmény segíthető lenne: *mindig azok segélyezendők elsősorban, amelyeket a kiküldött bizottság erre szükség szerint ajánl, ha ezt a törvényhatósági bizottság is elfogadja.*

A 6 tagú bizottságban szavazategyenlőség esetén az a javaslat tekinthető határozatilag kimondottnak, melyhez az elnök is csatlakozott.

A segélyek, ösztöndíjak, jutalmak stb. kiadása iránt a 6 tagú bizottság tesz előterjesztést, s ha ezt a köztörvényhatósági bizottság elfogadta, az kiadandó.

A vagyon kezelése felett a köztörvényhatósági bizottság határoz.

Az ingatlanok bérbeadás útján értékesítendőek, kivéve a sepsiszentgyörgyi és kézdivásárhelyi polgári iskolák és a kézdivásárhelyi Erzsébet árvaleány nevelő intézet használatában álló épületeket és telkeket.

Ezen épületek csak azon esetben adandók bérbe, ha nem lesznek többé a már említett intézetek használatában.

Minthogy az ingatlanok ez idő szerint az igazságügyi, honvédelmi, pénzügyi és földművelésügyi kincstárakkal kötött bérlet útján jövedelmeztetnek, ha időközben ezen bérletek megszűnnének, csakis a célnak megfelelőleg jövedelmező módon hasznosítandók, esetleg értékesítendőek.

Az alap tulajdonát képező ingatlanokat, továbbá a készpénzt és értékeket, utóbbiakat a sepsiszentgyörgyi kir. állampénztárban a vármegye közönsége kezeli.

A hat tagú bizottság a vármegyei törvényhatósági bizottság közgyűlésének az alap állásáról az évi számadás előterjesztése alkalmával, s erről sürgősebb tennivalókra nézve előterjesztéseket, indítványokat is tesz.

Úgy a számadási kivonat, mint a költségvetési előirányzat, az ellenőrzési jog gyakorolhatása végett évenként a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz felterjesztendő.

Az alapot kifelé a vármegyei alispán képviseli, jogi képviselője az alpnak a vármegyei tisztí főügyésze.

A vármegyei törvényhatósági bizottságának mindazon határozatai, melyek az alap tulajdonát képező ingatlanok bérbeadására vagy esetleg eladás útján való értékesítésére vonatkoznak, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz jóváhagyás végett bemutatandók.

Jelen alapítólevél 3 eredeti példányban állítatik ki, melyek közül jóváhagyás után egy példány a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi, egy a m. kir. belügyminiszter úrhoz terjesztendő fel, egy pedig Háromszékvármegyei levéltárában őrizendő meg.

Kelt Háromszékvármegyei törvényhatósági bizottságának Sepsiszentgyörgyön, 1904. évi július hó 6-án tartott rendes közgyűlésében.

SENTIVÁNYI Miklós s.k. kir. tanácsos, alispán.

A vármegyei törvényhatósági bizottsága az alapítólevelet elfogadja, s jóváhagyás végett három egyenlő példányban az iratokkal együtt m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz lendő felterjesztését meghatározza.

Megbízta a vármegyei alispánját, hogy a felterjesztés alkalmával a 77400/903 számú V. és K. M. rendelet értelmében az igazságügyi tárca használatában álló kézdívasárhelyi ingatlanok tekintetében is tegyen jelentést.

A kihagyandók kihagyása után:

336. A tárgysorozatba felvett ügyek letárgyalatván, miután indítvány beadva nem lett, Főispán úr szívélyes szavakban megköszöni a bizottsági tagoknak a tanácskozási higgadt részvételt, a jegyzőkönyv hitelesítésére a holnap nap d.e. 8 óráját a tanácskozás termében kitűzve, arra az érdeklődőket meghívja, s a közgyűlést bezárja.

Éljenzéssel tudomásul vétetett.

1904. évi július hó 7-én a fent írt helyen főispán úr elnöklése alatt a jegyzőkönyv hitelesítésénél jelen vannak:

SENTIVÁNYI Miklós alispán, VAJNA Miklós főjegyző, Dr. DEMETER Gyula tb. főjegyző, Dr. BÉLDI Pál, KELEMEN Lajos tisztí főügyész.

337. jkv. pont. Olvastattak a tegnap tartott közgyűlésen hozott határozatok, hitelesítették.

Kelt mint fent.

P.H. VAJNA Miklós s.k. vm. főjegyző.

A tanalapi alapítólevél záradéka:

64360. szám. Jóváhagyom oly módosítással, hogy a tanulóknak a kiosztandó ösztöndíjak, segélyek és jutalmak szabályszerű pályázat alapján adományozandók, s az adományozásra vonatkozó határozatok jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztériumhoz bemutatandók.

Budapest, 1904. október hó 1-jén

BERZEVICZY s.k. P.H.³⁵

2.

Dr. MOLNÁR Dénes ügyvéd véleményezése³⁶

Kézdivásárhely, 1934. márc. 2.

„Háromszéki Tanalap ügyében Őfelségéhez beadandó memorandumba véleményem szerint a következő ténybeli adatok és jogi érvek lennének belefoglalandók:

I. Ténybeli adatok:

A 2-ik számú székely határőr gyalogezred, valamint a székely határőr huszárezred ingatlan jvai ügye keletkeztek, hogy azokat a székelység tulajdonát képező ingatlanokból vette igénybe a határőr ezredek parancsnoksága mint üres telkeket, s azokra az egyes épületek a székely határőr huszár és gyalog ezredekhez tartozó székelység saját pénzéből, anyagából s nagy részben munkájával, legfennebb a határőr katonaság mérnökkari tisztjeinek tervei és utasításai szerint – akik között sokan voltak székelyek is – épültek mindazon városokban és községekben, ahol ily épületek voltak és vannak máig is. Ez épületek legnagyobb része, sőt, a Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgyön lévők mindenike a 19. sz. elején, vagyis ezelőtt 100-120 évvel – tehát jóval a határőrezredek felállítása után – épültek, s így azoknak kétségtelen megteremtői a székelyek voltak.

Az 1848-49-iki, az osztrák császári ház ellen folytatott küzdelem során a székelység, főleg annak határőr katonasága és tisztí kiképzés alatt álló ifjúsága a magyarok mellett harcolván, a HABSBERG uralkodó ház akkori feje, a volt osztrák császár és magyar király az úgynevezett abszolút korszak idején a székely vagyontokat *elkobozta*. Majd 1868-ban *visszaadta*, de nem azzal a jelleggel, mellyel ezek az épületek az elkobzás előtti rendeltetésüket szolgálták, hanem „Háromszékvármegyei Tanalap” létesítése mellett, „Nemes Háromszék vármegye közönségének”, tehát se nem katonai, se nem közigazgatási célra, és nem kizárólag

ról a megye székely lakosainak, hanem az egész megye *közönségének*, tehát minden rendű, rangú, fajú, vallású polgárának, hogy e vagyon jövedelmét – amely vagyon sui generis *alapítvány* jelleggel bír – a nemes Háromszék vármegye mindenkori törvényes képvisellete *kezelje*, a tulajdonjog azonban mindörökre a „Háromszékmezei Tanalapot” illesse.

II. Jogi következtetések:

A tényadatokból önmagától folyik, hogy:

1. A „Háromszékmezei Tanalap” sem eredetileg nézve, sem fennállása idején, sem elkobzása alkalmával, sem visszaadása után *soha nem volt* állami vagyon.

2. A telkek, melyekre az épületek emeltettek, székely vagyont képeztek, melyek 1848-ig még hűtlenség esetén sem voltak úgy elkobozhatóak az uralkodó által sem, hogy azokkal ő mint sajátjával rendelkezessék, avagy azokat kizárólag székelyeknek is adományozhassa, mert az elkobzott vagytonokat is – ha érdemtől meg nem fosztott örökös volt, úgy ő, de ha nem volt, úgy szomszédja kellett, hogy megkapja.

3. Az elkobzás ténye után és az osztrák polgári törvénykönyv magánjogi szabályainak a székely székelyekre történt kiterjesztése után, az 1867. évvel kezdődött úgynevezett alkotmányos korszakban történt *viszaadása* e vagytonkomplexumoknak, bárha módosította is a vagyontárgyak rendelkezését, de – mert az elkobzás jogosságát senki soha el nem ismerte, és semmiféle bírói fórum a székelység bűnösségét meg nem állapította – nem változtatott azon a jogi helyzeten, hogy a tulajdonjog e vagyontárgyakra, az azokat létesített háromszékmezei székelységen *kívül* nem székelyeknek is hasznára szolgáló önálló alapítvánnyá vált, és ez alapítvány kezelésében a megye lakossága, mindenkori törvényes képvisellete útján teljes és minden más idegen érdeket kizáró rendelkezése alá került.

4. Mint megyei kezelésben álló, megyei lakosság céljait szolgáló, a megyei székelység áldozatából származó vagytonra senkinek és semmi okból *utódlási joga nincs* és nem is lehet, s ha mégis ez megtörténhetik, vagy megkíséreltetett, úgy hűtlen kezelés forog fenn azok részéről, akik akár tényekkel, akár tanácsaikkal ezt előidézték.

3.

(I. számú) *Pro memoria*³⁷

I.

A Háromszék vármegyei Tanalap ügye az impériumváltozás óta egyik legnagyobb sérelme megyénk székelységének. Ugyanis e szép vagyon jövedelméből, mely vagyon még a mai viszonyok között is mégér kb. 6-8 millió lejt, az eredeti célra egy fillér sem

fordított, hanem azt kizárólag a román állami iskolák építésére és céljaira használták fel, és az épületeket román állami intézmények elhelyezésére adták át bérlettel, s így a jövedelem legnagyobb része elmaradt.

Az alapra vonatkozó alapító okirat utolsó végleges formájában 1904-ben kelt, és pedig az alapító okirat száma 8528/904 alispáni szám, melyet 1904. okt. 10-én 64360. sz. alatt BERZEVICZY miniszter hagyott jóvá (lásd az alapító okiratot), melyből megállapítható, az alapítvány eredete végeredményben a háromszéki székely közbirtokosságok és a székely katona-rend önkéntes adományaiból létesült, mert a székely ezredek elhelyezésére szolgáló épületeket a székelység építette, s az ingatlanokat is ez adományozta.

II.

Az impériumváltozás után az első sérelmes intézkedés 1923. évben történt, midőn egy kizárólag kinevezés útján alakított megyei vezetőség meghozta a 8494/1923 sz. megyei szabályrendeletet a „vármegyei iskolaépítési alap” létesítésére, melynek 3. szakaszában ezen (állami román célokra szolgáló) alap jövedelmei közé besorozták a vármegyei tanalap jövedelmét is, amivel ezen tanalap jövedelmét elvonták eredeti rendeltetésétől, és román állami iskola-célok szolgálatára rendelték.

Ezen szabályrendelet 476 591 lej 73 baniban jelöli meg a tanalap készpénzvagyonát, értékpapírokban – hogy ezek az értékpapírok megvannak-e, és milyen értékpapírok, nem tudjuk, talán hadikölcsön értékpapírok. Így tehát tulajdonképpen a mai vagyonállag a Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely városokban levő értékes belsőségekben áll, melyekben kaszárnyák, állami iskolák, bíróságok stb. vannak elhelyezve.

Mihelyt a kinevezéses megyevezetőséget a választással betöltött megyei tanács váltotta fel, s így a székelység a megyei tanácsban szőhoz jutott, 1928. nov. 1-jén a megyei tanács ülésében 17. jkvi pont alatt hozott határozatával kimondotta a sérelmes 1923-iki szabályrendelet hatályon kívül helyezését, és az eredeti, 1904-iki alapító okirat újbóli hatályba lépését.

Ez a helyes határozat azonban, mely a restitutio in integrumot jelentette, végrehajtva nem lett, mert a kormány a megyei választott tanácsot feloszlatta, és helyébe ismét kinevezett testületet állított. A helyi közigazgatásról szóló törvény alapján 1930. febr. 5-én egy 30 tagú új megyei tanács választott, mely megszakítással 1934-ig működött, majd a jelenlegi kormány által ismét feloszlattott. Az 1930-ban választott megyetanács tekinthető tehát az utolsó olyan megyeképviselőnek, mely a Tanalap ügyeit teljes jogkörrel képviselhetette és intézhette.

Az új választott megyetanács 1930. nov. 18-án megalakulván, 1931. márc. 2-án tartott gyűlésében megújította az 1928-iki határozatot, kimondván, hogy a tanalap vagyonának nem lehet más rendeltetést adni, mint ami az eredeti alapító okiratban foglaltatott.

De mielőtt ezen 1931. márc. 2-i megyetanács határozat érvényesülhetett volna, végzetes és alig jóvátehető csapásként megjelent a hivatalos lapban (*Monitorul Oficial*, 1931. márc. 26-i 71. szám) 1931. márc. 16-i kelettel a román közjog szerint törvénytől erővel bíró királyi rendelet (decret regal), mely kormányelőterjesztésre királyi parancsral a Tanalap egész vagyonát elkönfiskálta, és elrendelte, hogy ennek jövedelme kizárólag az állami központi iskolaépítési bizottság (Casa Școalelor) irányítása alatt álló Comitetul școlar județean [Megyei Iskolabizottság] rendelkezésére és céljaira fordítandó.³⁸

Azóta újabb lépésként lejegyezzük, hogy a kinevezéses megyevezetőség (Comisia interimară) 1932. febr. 26-án 3842/932 sz. határozatával a Tanalap sepsiszentgyörgyi ingatlanából egyet, a csendőrség által használt emeletes házat circa 2 millió lej értékben elajándékozta a Sepsiszentgyörgyi görögkeleti román egyháznak. Ez ellen 4523/1932 ikt.sz. alatt fellebbeztünk,³⁹ melynek elintézéséről mai napig tudomásunk nincs, de az ajándékozási határozat mai napig végrehajtva nincsen.

III.

A rendezés a következő módon volna keresztülvendő:

a.) Restitutio in integrum, vagyis a választott megyetanács 1928. nov. 1-jén 17. jkvi sz. határozatának megfelelő jogi helyzete a Tanalaphoz állíthatóság vissza, és az összes e határozat óta a kinevezéses megyevezetőségek, valamint kormány által sérelmünkre elkövetett változtatások, tények helyettesen hatályon kívül, beleértve az 1931-beli decret regal teremtette tényeket is, és a Tanalaphoz már telexkönyvileg is másra átvitt vagyona adassék vissza.

b.) Ezzel egyidejűleg vagy ezzel junktióban, miután az a.) pont szerinti restitutio in integrum ismét azt a helyzetet teremtené, hogy a megye intézkedik és rendelkezik a Tanalappal, de mivel a román törvény a megyei választott tanácsot (mely a régi törv.hat. bizottságnak felel meg) bármikor indoklás nélkül szétkergetheti és helyettesítheti 5–10 tagú kinevezett interimar bizottsággal, mely a rendes választott megyetanács jogkörét teljesen betöltheti, ennél fogva a Tanalap körüli oly szomorú tapasztalatok után nem látjuk a megye szerveinek kezében a Tanalapot eléggé biztosítottnak, mert hiszen a jövőben is megismétlődhetnek azok, amik történtek, ugyanazért jövőre a Tanalaphoz

megyétől különálló s attól független jogi személyt kell csinálni. Erre módot ad a román jogi személyekről szóló törvény 74. és 75. szakasza, mely szerint ilyen zavaros helyzetekben a kir. ítélőtábla a kormány vagy az érdekelt kérésére a Tanalap részére átmeneti jogkörre ún. adminisztrátorokat nevez ki.

Tehát nevezzen ki adminisztrátorokat a Tábla, éspedig azt a 30 embert, akiből állott az 1930. febr. 5-én választott megyetanács, mely utoljára képviselte a Tanalapot a régi jogkörrel. (Ez a 30 ember mind magyar.) Így ez a 30 adminisztrátor, kiket 1930-ban a megye közönsége általános titkos választással és 80%-ot meghaladó többséggel választott volt meg, a kontinuitást jelképezné a Tanalap volt, régi megye általi képviselése és a lendő új külön jogi személyiségű képviselése közt.

c.) Ezen adminisztrátorok tendője az új jogi személy alapszabálya szervezetének tervét elkészíteni és kormányhatóságilag jóváhagyni. Diplomáciailag kikötendő, hogy a román kormány már most kötelezze magát a Tanalap mint új jogi személy bemutatandó szervezeti szabályzatát jóváhagyni, mert ha ez most ki nem köttetik, a kormány a jóváhagyást ad graecas calendaras elhúzhatja, mint azt most pl. az EMKE szabályaival teszi. De hogy erre a román kormány rábíráható legyen, ahhoz szükséges a Tanalap lendő szervezettervezetét már most bemutatni (legalább a vezérelveket), mert hiszen látatlanban nem obligálhatja ő sem magát. Erre a célra ide mellékeltek a szervezettervezet.

d.) Az új szervezettervben teljesen elmellőzendő a Tanalaphoz igényjogosultak, illetve választójogosultak kategóriáinak megállapítása, mert akár a „székely”, akár a „székely határőrkatona eredete” minőségének jogi meghatározása leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik, és éppen így a választás technikája (összeírások és választások elleni fellebbezések stb.) gyakorlatilag egyáltalán nem hasznos és célravezető.

Éppen ezért a Tanalap jövő képviselője, legyen az választmány vagy igazgatóság, mely nem választatik senki által, hanem kooptálás útján egészíti ki önmagát. Az első választmány pedig álljon abból a 30 adminisztrátorból, akiket a b.) pont szerint a kir. ítélőtábla állított be, s akik azonosak az 1930-beli választott megyetanáccsal, a Tanalap utolsó teljes jogú képviselével, és akik egytől egyig magyarok. Így a Tanalap képviselése úgyszólván örökéletű, teljesen független, külső hatósági befolyástól ment, egyedül az állam supremae inspectionisa alatt áll.

A szervezettervezetben a Tanalap céljául az 1904. évi alapítóirat szövege szó szerint átvendő: a háromszéki tanulók – főiskolai és ipari – kiképzése és kultúrájának fejlesztése. Így elkerültek a vita afelől, hogy az 1868-ban a király által nem a székely katona-

ságnak, hanem a Háromszékmegye közönségének visszaadott Tanalaphoz az itteni románoknak van-e és mennyi igényjogosultsága. A Tanalap képviselője a jövőben pályázatot hirdet a segélyekre, és ha jónak látja, adhatja felekezeti és faji különbség nélkül bárkinek.

4.

II. számú *Pro memoria*

Az a körülmény, hogy az I. számú *Pro memoria*-ban javasolt megoldás helyett a román kormány azt az ellenjavaslatot tette, miszerint a Tanalap egész vagyona adassék át a Székely Nemzeti Múzeumnak, egészen új helyzetet teremtett. A mi javaslatunk, amely az I. *Pro memoria*-ban van kifejtve, az volt, hogy a tanalaphoz teljes restitutio in integrum történjék, de mert a „megye” mint a Tanalap képviselője és rendelkezője megbízhatatlannak bizonyult, helyette a jövőben lépjen a Tanalaphoz a megyétől független újonnan alakított jogi személyisége, illetve ennek önálló külön szervezete. A román kormány ellenjavaslatára nem mondja meg, hogy a tanalaphoz a múzeum részére átadása minő feltételekkel, kikötésekkel történjék, de annyira fontos új momentum, hogy megérdemli, hogy komoly megvizsgálás tárgyává tétessék.

A Tanalaphoz a Múzeum kezére átadása két-féle módon történhetik, feltételekkel vagy anélkül. Lásuk e két módozatot külön-külön.

I. Feltételekkel

A feltételek, kikötések mellett való átadás másképpen alig képzelhető el, mint úgy, hogy a Tanalap teljes egészében megmarad öncélú (diáksegélyezés) vagyonnak, amely csupán saját céljaira fordítható, és csupán adminisztrációja, kezelése illeti a Múzeumot. Még ha a vagyontulajdonjoga is átruházatik a Múzeumnak, de kikötve, hogy az csak külön tanalaphoz célokra használható fel a Múzeum által, még az sem változtatna azon a tényen, hogy a Múzeum nem rendelkező tulajdonos, gazda lenne az átadott vagyontulajdonban, hanem csak felelős kezelő sáfára egy tőle eltérő célzatú és rendeltetésű idegen vagyonnak.

Tekintve, hogy jelenleg a tanalaphoz ingatlanokat román állami intézmények és iskolák foglalják el, az új kezelő Múzeumnak, ha a jó gazda gondosságával a vagyontulajdonjoga jobb jövedelmezését akarja, azon kell kezdenie, hogy a nem fizető államintézményeket rendes bérfizetésre kötelezze, szorítsa, ellenesetben kilakoltassa az épületekből. Ez a birtokban levő román intézmények ellenszenvét hívja ki, és „az állammal vagy románsággal ellenséges szellemű magatartás” vádját költenék a Múzeumnak, amely eddig ilyen súrlódási és támadási felületektől ment maradt a maga tisztán

tudományos és muzeális munkájának oltalma alatt. Hatóságok és Múzeum ellenfeleként állanak szemben egymással, s az így keletkező légkör kedvezőtlenül befolyásolná a Múzeum saját múzeumi tevékenységét is. Ily küzdelmek lefolytatására a Múzeumnál sokkal alkalmasabb testület volna az I. sz. *Pro memoria*-ban javasolt önálló Tanalap-szervezet, mely igazában magyar párti politikusok harcos csoportja.

A vagyontulajdonos Múzeumnak a vagyontulajdon s bevétel felhasználására vonatkozó részletintézkedései is folytonos rosszindulatú kritika tárgyai volnának, feljelentések várhatók ellene, hogy valamiben nem sértette-e a tanalaphoz célok, s a kormány örömmel keresne ürügyet, hogy tanalaphoz kezelési hiba címen magát a Múzeumot üsse agyon, beavatkozzék, és rátegye kezét a Múzeumnak.

És mindezt a kellemetlen szerepet a Múzeum anélkül vállalná, hogy abból önmagának, saját muzeális céljainak valami haszna lenne. Méltánytalan volna a Múzeumtól e terhes szolgálat elvállalását kívánni, mellyel saját, a Tanalaphoz magasabb és nagyértékűbb hivatását is veszélyeztetheti esetleg, és feltehető, hogy ha majd megkérdéztetik, el is utasítaná magától az ily kikötések melletti kezelés elvállalását.

II. Feltételek nélkül

A vagyonnak a Múzeum kezére átadása történhetik az I. pont alatti kikötések nélkül is, úgy, hogy a tanalaphoz vagyontulajdonjoga átruházatik a Múzeumnak, és feljogosítatik a Múzeum, hogy azt saját alapszabályai szerint saját célkitűzései szolgálatára fordítsa.

Ezen esetben persze a Tanalap saját külön céljainak szolgálatára teljesen megsemmisülne, vagyis teljesen eltérne a problémát elintéző megoldás arról az alapról, amelyen eddig a megyei tanácsok s a mi I. sz. *Pro memoria*-nk állottak, ti. a restitutio in integrum, s a tanalaphoz kizárólag saját céljaira való felhasználása alapról.

Ámde a román kormány múzeumias javaslatára új helyzetet teremtett, s ez új nézőpontok szerint való elintéztést enged meg, tesz lehetővé. Ilyen új szempont, hogy a Tanalap feláldozása ellenében a Székely Nemzeti Múzeum megerősítése éretik el. A Székely Nemzeti Múzeum a romániai magyarságnak egyetlen tudományos intézménye, mely nem esett áldozatul a románizálásnak, államosításnak, és gyűjteményei a székelységnek felbecsülhetetlen értékű közkincsét képezik, s így a Tanalaphoz javai jó kézbe kerüljenek, s még magasabb székely cél szolgálatára áldoztatnának, mint maga a Tanalaphoz célja, amely lényegében nem egyéb, mint diáksegélyezés.

Azonban lehetnek olyan háromszéki székely körök, melyeknél ez a megoldás némi fájdalmas sajnálkozó érzést keltene amiatt, mert a régi történelmi múltú közvagyon megszüntetve más, bár szintén székely

magas cél szolgálatára adatnék oda. Emez indokolt érzelmű resensus enyhítésére szolgálna az, hogy a Múzeum a kapott nagy ajándék ellenértékéül önként kötelezné magát, hogy a kapott tanalapi vagyon tiszta jövedelmének legalább 35-40 százalékát arra használja fel, hogy háromszéki székely ifjakat tudományos, technikai és művészi kiképzésükben segítse, hogy ezzel szakembereket neveljen saját fiaiból a székely föld és nép múltja és jelene tudományos feldolgozásához. Ez a kikötés így nem áll ellentétben a Múzeum alapszabályaiban lefektetett múzeumi célkitűzésekkel, azokba jól beletalál, viszont a tanalapi külön céljai is így – legalább részben – továbbra is érvényesülnének. Hogy csak részben, azt az magyarázza, hogy a Múzeum saját céljait kell kövesse, s ezért nem adhat minden irányú diák- és iskolasegítést, hanem csak azon irányban, amely a múzeumi céllal „a Székely föld és nép bűvárlása” megegyezik, továbbá nem adhatja a Múzeum az összes tanalap vagyoni tiszta bevételt oda, mert akkor neki magának semmi sem marad, s akkor nincs értelme a Tanalap átvételének az ő részéről.

Ezen egyetlen elvállalandó feltételnek kikötendő, hogy a kiképzésükben segélyezendő ifjak háromszékiek és székelyek legyenek. Háromszékiek, mert a vagyon háromszéki vagyon, holott a Múzeum nem csak háromszéki, de az egész székelységé, és székelyek legyenek, mert a Múzeum kifejezetten Székely Nemzeti Múzeum, és kifejezetten a székely tudomány művelése a feladata, eltekintve attól, hogy a tanalapvagyon is székely eredetű.

A segélyezendő ifjak közül az alkalmasak és érdemesek kiválogatása s a segélyezés mértékének és módjának megállapítása a Múzeum szerveinek (ügyvezető-tanács, igazgató-választmány) a joga és feladata. Így elkerültek abba minden külső beavatkozás, és a székely minőség elbírálása sem akadály, mert a Múzeum állapítja azt meg.

Az állami ius supremæ inspectiosus kielégítést talál abban, hogy a Múzeum évenként bemutatja jelentését, számadását és költségelőirányzatát a kormánynak, amelyből a miniszter megállapíthatja és ellenőrizheti, hogy a Múzeum eleget tett a vállalt kikötésnek, hogy ti. a kapott tanalapi vagyon jövedelmének megfelelő hányadát valóban háromszéki székely ifjak kiképezetési segélyére fordította.

Ezt a megoldást a múzeum örömmel vállalná, és mi is jónak tartanók.

III.

Ezek után nézetünk az, hogy amennyiben a Tanalap régi célkitűzéseisehez ragaszkodunk, annyiban legjobb megoldás az I. sz. *Pro memoria*ban javasolt mód, külön önálló jogi személyiséggel és szervezettel.

Ha ez bármi okból nem lehetséges, úgy a Múzeumnak teljes tulajdonjoggal való átadást javasoljuk, úgy amint azt itt II. alatt kifejtettük.

A csak kezelésre való átadást nem véleményezzük.

5.⁴⁰

Monitorul Oficial Nr. 89 din 16. Apr. 1937.

Jurnale ale Consiliului de Miniștri

Ministerul Regal al Afacerilor Străine

Consiliul de Miniștri, în ședința sa dela 24 Noemvrie 1936,

Luând în considerare referatulul d-lui Ministru al afacerilor străine, înreg. sub. Nr. 61.402 din 7 Noemvrie 1936,

Decide:

Aprobă ca dreptul de proprietate asupra imobilelor cuprinse în cartea funduară Nr. 893 din Sibiu, să fie retranscrise pe numele Orfelinatului Terezian, dat în administrația Episcopiei romano-catolice din Alba-Iulia, cu dreptul de supremă inspecție al Statului Român.

Aprobă ca partea din imobile, ocupate actualmente de secția Terezianum I.O.V., să fie pusă la dispoziția zisului orfelinat.

Aprobă ca procesele în curs, în fața Înaltei Curți de Casație, pentru stabilirea proprietății, să fie scoase de pe rol, fără drept de cheltuieli pentru nici una din părți.

Aprobă ca în cazul când edificiile Sanatoriului Elisabeta Maria din Cluj vor fi cumpărate de Fundațiunea „GOJDU”, Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale să pună la dispoziția și să predea liber noului proprietar, zisele edificii, în starea în care se găseșc.

Autoriză Ministerul Educațiunii Naționale să treacă averea mobilă și imobilă a Fondului de învățământ secuesc din Trei Scaune în administrația muzeului săcuesc din Sf. Gheorghe.

Autoriză pe d-nii miniștrii al educațiunii naționale și al sănătății și ocrotirilor sociale, cu aducerea la îndeplinire a prezentului jurnal.

Gh. TĂTĂRESCU, Dr. C. ANGELESCU, Dr. I. COSTINESCU, Victor ANTONESCU, D. IUCA, Mircea DJUVARA, M. NEGURĂ, Mircea CANCI-COV, V. P. SASSU.

Nr. 2.639

6.

Ministerul Educațiunii Naționale.

Consiliul de Miniștri, în ședința sa dela 18 Februarie 1937, luând în deliberare referatul d-lui ministru al Educației Naționale Nr. 42.222 din 1936, și

având în vedere jurnalul Consiliului de Miniștri Nr. 1.434 dela 15 Iulie 1935,

Decide:

1. Fondul de Învățământ Trei-Scaune (Tana-lap) va rămâne și va funcționa ca fundațiune cu personalitate juridică și patrimoniu distinct în conformitate cu actul fundațional din 6 Iulie 1904, ratificat de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin ordinul Nr. 64.360 din 1904 și cu deciziunile Consiliului de Miniștri conținute în prezentul jurnal, sub supravegherea Ministerului Educației Naționale.

În consecință, Fondul de învățământ Trei-Scaune va fi înscris în registrele persoanelor juridice, condus la Tribunalul Trei-Scaune, și va fi supus și dispozițiilor acestei legi.

2. După publicarea prezentului jurnal, Ministerul Justiției va lua măsurile necesare ca dreptul de proprietate al imobilelor Fondului de învățământ Trei-Scaune, înscris în cartea funduară Nr. 118 din Sf. Gheorghe și Nr. 373 din Tg.-Săcuiesc, să fie transcris, fără cheltuieli și taxe, ca rectificări în inscripțiunile precedente, în favoarea „Fondului de învățământ Trei-Scaune, administrat de Muzeul Național Săcuiesc, din Sf. Gheorghe.”

3. În același timp, bunurile Fondului de învățământ Trei-Scaune vor fi transmise în starea în care se găsesc, Muzeului Săcuiesc din Sf. Gheorghe, care va avea administrația și garanția ziselor bunuri.

4. Veniturile Fondului de învățământ Trei-Scaune vor fi utilizate conform actului fundațional din 6 Iulie 1904.

5. În scopurile de mai sus, Guvernul aprobă modificarea Statutelor Muzeului Național Săcuiesc, în sensul că Muzeul are dreptul și datorința de a administra și gera bunurile Fondului de Învățământ Trei-Scaune și de a utiliza veniturile în scopurile culturale și de educație, fixate în numitul act fundațional.

În consecință, statutele Muzeului Național Săcuiesc din Sf. Gheorghe se vor completa precum urmează:

Art. 3 al statutelor care definește scopul Muzeului, va fi întregit cu punctul *d* nou: „El administrează și greează bunurile mobiliare și imobiliare ale Fondului de Învățământ Trei-Scaune, care i-au fost remise prin deciziunea Guvernului Nr. ... din ...”⁴¹ El va utiliza veniturile acestor bunuri, potrivit destinațiilor cuprinse în actul fundațional din 6 Iulie 1904.”

Art. 10 care definește competența consiliului de administrație, va fi completat cu un punct suplimentar, redactat astfel: „Controlul conturilor de încheieri ale Fondului de Învățământ Trei-Scaune, stabilirea bugetului, a sumei, caracterului și modului de întreținere a ajutoarelor ce se vor acorda, sunt de competența consiliului de administrație.”

Art. 11 care definește competența comitetului de direcție, va fi completat cu un punct nou suplimentar *h* și anume: „Comitetul hotărăște repartizarea și ordonarea ajutoarelor a căror sumă globală a fost fixată de consiliul de administrație, supraveghează întreținerea acestor ajutoare, precum și progresul și conduita morală a celor ajutorați.”

6. Toate imobilele aparținând Fondului de Învățământ, ocupate în prezent de organe școlare și alte organe ale Statului, vor fi luate în chirie de Stat. Condițiunile de închiriere vor fi fixate de comun acord. Termenul de închiriere nu va putea depăși 10 ani, socotiți dela publicarea prezentului jurnal. Chiriile se vor plăti Muzeului Național Săcuiesc din Sf. Gheorghe, anticipativ, din 3 în 3 luni, fără reduceri și taxe.

7. Procesele pendinte devenind fără obiect, vor fi stinse și părțile vor renunța reciproc la restituirea cheltuielilor lor.

Procesul intentat în scopul transcrierii dreptului de proprietate al Parohiei Romano-Catolice din Sf. Gheorghe, cu privire la imobilele înscrise în cartea funduară Nr. 1.863 Sf. Gheorghe, cu Nr. top. 250–252, va fi stins și inscripția dreptului de proprietate al numitei parohii va fi menținută cum a fost introdusă.

D-l Ministru al Educației Naționale, respectiv, în ce privește alineatele 2 și 7, d-l Ministru al Justiției, sunt însărcinați cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor prezentului jurnal. Gh. TĂTĂRESCU, Ion INCULEȚ, Dr. C. ANGELESCU, V. P. SASSU, V. IAMANDI, D. IUCA, M. NEGURĂ, V. POP, Mircea CANCECOV, Mircea DJUVARA

Nr. 347.⁴²

7.

Contract de închiriere

Potrivit dispozițiilor cuprinse în punctul 6 din Jurnalul Consiliului de Miniștri No. 347 de la 18 Februarie 1937 și publicat în *Monitorul Oficial* No. 89 din 16 Aprilie 1937, se încheie prezentul Contract de Închiriere între Ministerul Educației Naționale, reprezentat prin Domnul Dr. C. ANGELESCU, Ministrul Educației Naționale și Fondul de Învățământ Trei-Scaune, administrat de Muzeul Național Săcuiesc din Sf. Gheorghe, reprezentat prin Domnul SZENTKERESZTY Béla.

I. Ministerul Educației Naționale ia în chirie imobilele aparținând Fondului de Învățământ Trei-Scaune, ocupate în prezent de organe școlare și anume:

a.) Cele trei clădiri principale, fiecare parter și etaj, de sub No. 8, 10 și 11 în Bulevardul Regele Ferdinand din Sf. Gheorghe, împreună cu edificiul secundar din curtea celor principale, edificii ocupate și până acum de Gimnaziul de fete și

b.) Edificiile din Strada Regele Carol în Târgu Săcuesc, așa cum ele sunt ocupate de Școala Primară, de Grădina de copii și de Gimnaziul Mixt.

II. Prețul chiriilor se stabilește:

a.) Pentru fiecare din cele trei clădiri principale din Sf. Gheorghe câte 72.000 (șaptezecișidouămii) lei anual și 24.000 (douăzecișipatrumii) lei, deasemenea anual, pentru clădirea secundară. La un loc, deci pentru aceste patru clădiri din Sf. Gheorghe, suma de 240.000 (douăsutepatruzecimii) lei anual și

b.) Pentru clădirile din Târgu-Săcuesc, astfel cum ele sunt ocupate și folosite de prezent, o chirie anuală de:

Lei 18.000 pentru Școala primară

Lei 24.000 pentru Grădina de copii

Lei 48.000 pentru Gimnaziul mixt

La un loc pentru clădirile din Târgu-Săcuesc, lei 90.000 (nouăzecimii) lei.

Astfel chiria generală pentru clădirile din ambele orașe va fi de 330.000 (treisuttreizecimii) lei anual.

III. Termenul de închiriere este de cinci ani cu începere dela 16 Aprilie 1937 și cu facultatea pentru Ministerul Educației Naționale de a prelungi acest termen încă pe alți cinci ani. Făcându-se uz de această facultate de prelungire, părțile convin ca pe anul din urmă contractul prezent să rămână în vigoare până la terminarea anului școlar respectiv.

Ministerul Educației Naționale își rezervă însă dreptul de a putea denunța prezentul contract orișicând, cu un preaviz de trei luni pentru toate sau pentru unele din clădirile închiriate.

IV. Chiriile se plătesc Muzeul(ui) Național Secuesc din Sf.Gheorghe anticipativ, din 3 în 3 luni, fără reduceri și taxe.

V. Impozitele directe către Stat, Județ, comună rămân în sarcina proprietății și vor (fi) plăti(te) de Muzeul Național Săcuesc din Sf. Gheorghe, care are administrația și garanța bunurilor Fondului de Învățământ Trei-Scaune.

VI. Abstracție făcând de la uzura normală, Ministerul Educației Naționale va întreține edificiile, pe toată durata prezentului contract în starea în care le va prelua prin un inventar în dublu exemplar, inventar, după care va avea loc predarea imobilelor la sfârșitul locațiunii.

Făcut în dublu exemplar.

București,

L.S.

ss. Dr. ANGELESCU,

ss. SZENTKERESZTY Béla⁴³

8.

(HEREPEI János SZNM-igazgató 1939-es jelentésének vonatkozó részletei:)

Tanalap épületeinek állapota.

A Háromszéki Székely Tanalap épületeiről pedig a következőket jelenthetjük:

a) *Sepsiszentgyörgyön az állami fiú- és leánygimnáziumok által használt épületek jó karban vannak. Az intézetek igazgatói mind a három épületet rendszeren, tisztán tartják, a rongálódástól kímélik.*

b) *A Kézdivásárhelyen levő négy épület karban létéről azonban, sajnos, már kevesebb jót lehet jelenthetnünk. Egyszerűbb javítások is olyan tetemes összegeket emésztenének fel, amilyeneket a mi szerényebb költségvetésünk már nem bírna meg. A négy épület közül három föltétlenül nagy javításra, sőt egy részük átépítésre szorul. Különösen a régi kaszárnya épülete az, amelyen jóformán csak az újra való átépítés segíthetne, mígnem az egykori adóhivatal épületét nagyobb pénzáldozat árán még most meg lehetne menteni. Igaz ugyan, hogy az esetleg befektetendő nagy összegek (amelyeknek nagyságát az anyagáraknak s a munkabéreknek állandóan való növekedése miatt előre ki sem tudnók számítani), s majdan befolyandó lakbérékből aligha nyernénk fedezetet. Mindezek ellenére mégis gondolkoznunk kell azon, hogy miképpen lehetne a romlásokon segíteni. Sőt, talán már vannak is bizonyos kilátásaink esetleges bérlők által történendő renovációk iránt.*

A Háromszéki Székely Tanalap zárószámadása.

A múzeumi pénztártételek elszámolása után bemutatjuk a Tanalap házainak bérösszegeiből befolyt jövedelmek, valamint a jövedelmek terhére eszközölt kiadások elszámolását.

I. Bevétel:

Áthozott pénztármaradvány az 1938. évről:

191 223 lej

Nemzetnevelésügyi Minisztérium által fizetett lakbér 1939. ápr. 1-jétől 1940. ápr. 1-jéig

330 000 lej

Igazságügyminisztérium által fizetett lakbér 1939. jan. 16-tól 1939. ápr. 16-ig

10 000 lej

Bankkamatképpen befolyt összeg:

2958 lej

Összesen:

534 181 lej

II. Kiadás:

Pénztárnok havidíjában kifizetve: 12000 lej

Ügykezeltési költségképpen: 16 261 lej

Állami adóban kifizetve: 148 902 lej

Városi illetékekben kifizetve: 5088 lej
 Irodai szükségletekre és postabélyegért kifizetve: 5079 lej
 Tűzbiztosítási díjban kifizetve: 5101 lej
 Kiszállási díjban kifizetve: 300 lej
 Székely Nemzeti Múzeum, valamint iskolák és tanulók segélyezésére térítve: 252 500 lej
 Hírlapi hirdetményt kifizetve: 310 lej
 Összesen: 445 541 lej

A különbözeti 88 640 lej egyenleget mint pénzmaradványt átvittük a következő évre.

Tanalapi segélyezések.

Ezen az alapon tehát 11 hírlapban megjelenttük hirdetményünket. Ebben felhívtuk a Háromszék megyei illetőségű szegény sorsú és jó előmenetelű közép- és főiskolai tanulók, hogy szabályszerűen felszerelt kérvényeiket 1939. júl. hó 31-ig nyújtsák be múzeumunk ügyvezető-tanácsának címéze.

A segélyek odaítélése felől aug. hó 18-án ítélezett az ügyvezető-tanács, felosztván a folyamodók között az előreláthatólag rendelkezésre állandó 200 000 lej összeget. A szabályzat feltételeinek megfelelő értelmezéssel már a hirdetmény szövegében is csupán csak az iskolákra és a fiú tanulókra korlátoztatott a segélyezés eshetősége. Egyúttal vezérelvül tűzetett ki, hogy e lehetőség szerint minél több olyan ifjúnak adassék több-kevesebb támogatás, akik reményt nyújtanak, hogy majdan mint társadalmunknak értékes tagjai méltó utánpótlásul fognak szolgálni.

A pályázatra összesen 6 közép- és szakiskola nyújtotta be kérését. Közülük segélyben részesült mind a 6 iskola. 82 közép- és főiskolai tanuló küldötte be folyamodását. Közülük segélyben részesítettett 52 ifjú. Tehát összesen: 88 folyamodvány érkezett be. Közülük segélyben részesítettett: 58 kérvényező.⁴⁴

A folyamodókról és a segélyt nyert intézetekről és tanulókról az alábbi táblázatos kimutatásban számolunk be:

I. Iskolák szerinti csoportosítás

Megnevezés	Iskolák	Középiscolások	Főiskolások	Iskolák	Középiscolások	Főiskolások	% szerint
Gimnázium	3	–	–	3	–	–	100%
Gazdasági iskola	1	–	–	1	–	–	100%
Szakiskola	1	–	–	1	–	–	100%
Árvaházi iskola	1	–	–	1	–	–	100%
Gimn. tanuló	–	46	–	–	25	–	54%
Keresk. isk. tan.	–	4	–	–	1	–	25%
Tanítóképezdei tan.	–	3	–	–	2	–	67%
Teológus	–	–	13	–	–	12	92%
Joghallgató	–	–	3	–	–	2	67%
Tanárjelölt	–	–	4	–	–	4	100%
Orvostanhallgató	–	–	3	–	–	3	100%
Műgyet. hallgató	–	–	4	–	–	3	75%
Gazd. akad. hallgató	–	–	1	–	–	–	–
Zeneakad. hallgató	–	–	1	–	–	–	–
Együtt	6	53	29	6	28	24	66%
				100%	53%	83%	

Folyamodványát benyújtotta 88 Közülük segélyben részesült 58

II. Vallás szerinti csoportosítás

Megnevezés:	Iskolák	Középiscolások	Főiskolások	Összesen	Iskolák	Középiscolások	Főiskolások	Összesen	% szerint
1. Katolikus	2	16	4	22	2 (100%)	9 (56%)	3 (75%)	14	64%
2. Református	3	33	23	59	3 (100%)	16 (48%)	19 (82%)	38	64%
3. Evangélikus	–	–	1	1	–	–	1 (100%)	1	100%
4. Unitárius	–	4	1	5	–	3 (75%)	1 (100%)	4	80%
5. Felekezeti	1	–	–	1	1 (100%)	–	–	1	100%
Együtt:	6	53	29	88	6 (100%)	28 (53%)	24 (83%)	58	66%

Az iskolák között szétosztott segély legkisebb összege: 8000 lej
 Az iskolák között szétosztott segély legnagyobb összege: 14 000 lej
 A tanulók között szétosztott segély legkisebb összege: 1000 lej
 A tanulók között szétosztott segély legnagyobb összege: 5000 lej volt.

Miután a Nemzetnevelésügyi Minisztérium a Tanalap tulajdonát képező házak bérét rendszeresen fizeti, ennél fogva a segélyezettek közül a jelentkezetteknek az odaítélt összeget kifizethettük. Minthogy azonban az Igazságügyminisztérium 1939. évi ápr. 16. óta többszöri sürgetésünkre sem utalta ki az általa fizetendő házbér-összeget, ennél fogva a segélyük második részletéért még nem jelentkezett néhány folyamodónak csak abban az esetben tudnók a múlt évi költségvetés keretén belül elszámolni az odaítélt járulékat, ha azt azoknak a megtakarításoknak a terhére számolnók el, amelyek különben egyéb rendeltetésre irányoztattak elől.

1939. évi júl. hó 23-án és 24-én meglátogatta múzeumunkat gróf BÁNYFY Miklós öméltósága báró KEMÉNY János és KÓS Károly urakkal,⁴⁵ s a tanalapi ügykezelést, valamint a befolyt összegek felhasználásáról vezetett számadásokat tüzetesen átvizsgálva, azokat minden tekintetben kifogástalanul rendben lévőknek állapította meg.

9.

(HEREPEI János SzNM-igazgató 1940–41-es jelentésének vonatkozó részletei:)

A Tanalap 1940. évi helyzete.

Nehéz helyzetünkre való tekintettel határoztuk el azt is, hogy a Háromszéki Székely Tanalap jövedelmeiből az 1940. év folyamán segélyeket nem osztunk ki, de tettük ezt azért is, mert ezt az összeget tartalékolni szerettük volna a mind jobban romladozó kézdívasárhelyi házak tatarozására, sőt az sem utolsó oka volt elhatározásunknak, hogy az igazságügyi minisztérium minden ígéretése és a magyar népközösség bukaresti kirendeltségének minden sürgetése ellenére is adós maradt egy teljes évi házbér összegével.

Az 1940. év folyamán tehát csupán tanulmányi előmenetüket késedelmesen igazoló néhány tanulónak, valamint három más tanulónak adtunk megérdemelt segélyt. Különbösen ilyen irányú számadásainkat egyéb iratainkkal együtt a M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Közalapok Jogügyi Igazgatóságának két hivatalos kiküldöttje 1941. júliusában felülvizsgálta és rendben találta. Tekintettel azonban arra, hogy Tanalapunk helyzetét a Közalapok Jogügyi Igazgatósága teljesen még mindég nem tisztázhatta, sőt a szerződések megkötésére is a közoktatásügyi miniszter úr csak a folyó évben adott utasítást, így az elmúlt évben semmi jövedelmünk sem lehetett. Ez alatt pedig csupán a helyzet tisztázásával és a katonai közigazgatás által betelepített lakókkal való tárgyalások gondja és baja foglalta le nagyon sok időnket, és így a Tanalap keretein belül még az 1941. évben sem folyhatott semminemű építómunka.

A Háromszéki Székely Tanalap helyzete.

Múzeumunk elmúlt két esztendejében bekövetkezett örvendetes nagy változásaink felsorolása után elérkeztünk egy még mindég bizonytalan vagy talán még az eddigiekénél is bizonytalanabb fejezethez, a Tanalap helyzetének ismertetéséhez. Ez a nagy bizonytalanság arra vezethető vissza, hogy a Székely Nemzeti Múzeum mint a Háromszéki Székely Tanalap kezelője ragaszkodni óhajt a román minisztériumokkal kötött kedvező lakbérleti szerződéseknek a magyar királyi minisztériumok által való átvállalásához. A legfőbb nehézséget azonban az okozza, hogy: 1) A tanalapi házakat a katonai közigazgatás által betelepített intézmények révén egyetlen épületet kivéve ma nem ugyanazokhoz a minisztériumokhoz tartozó szervek lakják, mint a román főhatalom idején. 2) A magyar adózási rendszer több mint kétszer annyi adó és illeték viselésére kötelezi a háztulajdonost, mint a román adókulcs, pedig hát még ez is nagyon nagy összeget elvont a nemes cél elől.⁴⁶ 3) A bérelni szándékozó közintézmények nem hajlandók viselni sem a városi illetékeket, sem a közigazgatási díjakat, sem pedig a telek- és épület-karbantartási költségeket. 4) A sepsiszentgyörgyi telekcsoportnak egy tekintélyes része telekkönyvileg már nem tartozván a tanalaphoz, a város és törvényszék visszaköveteli, miáltal az egyik főépület teljesen elvágódik a telekcsoporttól, melléképületeit elveszti, és udvara is majdnem teljesen elsorvad. 5) A Tanalaphoz semmi néven nevezendő forgatókéje nincs, amelyből a románok kivonulásakor okozott hatalmas károkat, valamint a földrengés következtében előállott romlásokat helyre lehetne hozni.

A románok által okozott károk.

E súlyos nehézségek legtöbbször az 1940. évi nagy változás kezdetén még csak nem is láthatuk, minthogy nagyobb része mind csak azóta tornyosult elénk, úgy amiként az az alkalmosság folytán kivilágított. A kezdet kezdetén csupán csak a románok kivonulásakor okozott nagy károk állottak előttünk világosan, ugyanis a kivonulást követő héten ezekről már kimutatásokat és becsléseket készítettünk. Azután egy-egy példányt felterjesztettünk a Miniszterelnökségre, a Közoktatásügyi és a Pénzügyminisztériumba.

49-1940/T.szám. Kimutatás a Háromszéki Székely Tanalap sepsiszentgyörgyi ingatlanait szenvedett károkról, amelyek a román állami intézmények kivonulása után állapítottak meg.

Az ingatlanok a Sepsiszentgyörgy városi telek-nyilvántartásában 118 A. helyrajzi szám alá vannak beiktatva. Ezek közül a

222/1. számú emeletes kőház

68 ö12 területű

223/1. sz. emeletes kőház
99 ö² területű

224/1. sz. emeletes kőház
112 ö² területű.

Az egész épülettömböt szélteben befejező földszintes hosszú kőház a telekjegyzőkönyvbe nincsen bejegyezve. Területnagysága az udvarok mértékében foglaltatik benne. Továbbá

222/5. számú udvar	100 ö ² területű
224/2. számú udvar	117 ö ² területű
224/3. számú udvar	201 ö ² területű
224/4. számú udvar	372 ö ² területű
225/1. számú udvar	91 ö ² területű
225/2. számú udvar	344 ö ² területű ⁴⁷

53-1940/T. szám. Kimutatás a Háromszéki Székely Tanalap kézdívasárhelyi ingatlanain szenvedett károkról, amelyek a román állami intézmények kivonulása után állapították meg. Az ingatlanok a Kézdívasárhely város telekjegyzőkönyvében 373. számú tkvi betétben 716, 717, 718, 719, 720, 721/a, 721/b/1, 721/b/2, 722, 29, 36/a/1, 30, 31/a, 31/b/1, 31/b/2. helyrajzi szám alatt vannak beiktatva. (...)⁴⁸

A Tanalap átvétele a Magyarországon létesült alapítványok közé.

Visszatérésünk után természetesen a Háromszéki Székely Tanalap is átvétetett a Magyar Állam területén létesült és elismert alapok sorába. Jegyzőkönyv felvételét Sepsiszentgyörgyön, 1940. évi szept. hónap 18-án délután 7 órakor a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményépületében. Jelen van: dr. GERÉNYI Jenő, a M. Kir. Vármegyei Parancsnok-sághoz beosztott tanügyi előadó és HERPEI János, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója. 1) Tanügyi előadó felvilágosítás kérésére igazgató bejelenti, hogy a Háromszéki Székely Tanalap telkeit, házait és a belőlük eredő jövedelmeket, melyek eredeti céljuktól közel két évtizedig teljesen elvonattak, a magyarországi GOZSDU-alap ellenében s a M. Kir. Kormány diplomáciai úton kifejezett kívánságára a román minisztertanács 1936. nov. 24-én kelt 2639. számú határozatával adta vissza eredeti rendeltetésének. A Háromszéki Székely Tanalap teljes hatalmú kezelője a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmánya. Ez az intézmény jelentőségteljes felelőse: háromszéki illetőségű, szegény sorsú és jó tanuló székely tanulók, továbbá reászoruló tanintézetek és egyes külön megjelölt intézmények segélyezésének mindenkor a legteljesebb mértékű körültekintéssel és az adott körülmények igazságos mérlegelésével igyekezett eleget tenni. A Székely Nemzeti Múzeum igazgatója által tett előterjesztés áttanulmányozása után dr. GERÉNYI Jenő, a M. Kir. Honvéd

Parancsnoksághoz beosztott tanügyi előadó a Háromszéki Székely Tanalapot a Magyar Állam területén létesült és elismert alapok sorába átvesszi. Állapotában és kezelésében fennálló igazgatást tudomásul veszi, illetőleg a katonai Parancsnokság által reáruházott hatalom alapján HERPEI Jánost, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatóját a Háromszéki Székely Tanalap kezelésével járó teljes hatáskörében megerősíti. 2) Tanügyi előadó felszólítására igazgató bejelenti, hogy a Háromszéki Székely Tanalap vagyona Sepsiszentgyörgyön és Kézdívasárhelyen fekvő ingatlanokból áll. A sepsiszentgyörgyi telkek épületeiben mutatkozó károkat nagyobb részben a kivonuló román hatóságok és felelőtlen elemek, kisebb részében pedig a betelepített menekülők okozták. Ezek összeírása folyamatban van. A kézdívasárhelyi ingatlanok állapotáról a mai napig még nem érkezett biztos híradás. Az ott szenvedett károk jegyzékbe szedése is meg fog történni. Ennek következtében a M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium károkat összeíró rendelkezésére a Háromszéki Székely Tanalap ingatlanaihoz bekövetkezett károkról való kimutatás annak elkészülése után fog felterjesztetni. 3) Igazgató bejelenti, hogy a Tanalap kézdívasárhelyi egyik házát a román igazságügyi minisztérium bérelte a járásbírórság részére. Ennek az épületnek 1939. ápr. 16-tól 1940. ápr. 15-ig terjedő 40 000 lej összegű lakbérére azonban mai napig sem egyenlített ki. Jólehet kifizetése iránt minden lehető lépés megtételét, sőt a Magyar Népközösség közbenjáró főtítkárának még augusztus 21-én is azt az ígéretet tette Bucegi tartomány főnöksége, hogy e követelés most már egy héten belül kiegyenlítést fog nyerni a háromszéki megyefőnökség útján. Tekintettel arra, hogy a kiutaló rendelkezés egyáltalában nem küldött le Háromszékmege főnökségéhez, s így követelésünk ki sem fizetett, ennek következtében szenvedett 40 000 lej összegű veszteségünket tisztelettel bejelentjük, megjegyezve azt is, hogy e jövedelem után esedékes 8888 lej összegű állami adót és 1606 lejnyi városi illetéket a pénzügyigazgatóság még a múlt évben felhajtotta rajtunk. Ennélfogva az így ért károsodásunk mind együtt 50 494 lej összeget ér el (1683,14 pengő). Jelen jegyzőkönyv két példányban állítottat ki. Tartalma felolvasott és szabályszerűen aláírott. Kelt mint fent. Dr. GERÉNYI Jenő s.k. a vármegyei M. Kir. Honvéd Parancsnoksághoz beosztott tanügyi előadó. HERPEI János s.k. a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója.

Emlékirat a Tanalap ügyében.

1940 szeptemberében, amikor lennjártak Sepsiszentgyörgyön TELEKI Pál miniszterelnök és PATAKY Tibor államtitkár urak, az államtitkár úrhoz intézett szavaimban kérdést intéztem az iránt, hogy mit csinálhatnak a Tanalap ingatlanai. Most már

feloldottak-e a bérlet alól? Erre azt az utasítást nyertem: „Várjunk, erre még vissza fogunk térni.” Kolozsvárt 1940 októberében ugyancsak ilyen értelmű szóbeli rendelkezést kaptam az államtitkár úrtól. Ezenközben a románok által összerongált és felszerelésiktől teljesen megfosztott tanalapi épületekbe Sepsiszentgyörgyön a Csendőrség és a MIKÓ-Kollégium leánygimnáziuma, Kézdivásárhelyen a Járásbíróság és a Honvédség költözött be. Azóta a leánygimnázium és a katonaság minden romlást, amit a románok is, meg az 1940. nov. 7-i földrengés is okozott, teljesen rendbehozott, sőt a katonaság a lakatlan nagy laktanyát és régi adóhivatali épületet is kiépítette. A járásbírósággal, de különösen a csendőrségnél csak ellenállásunkon múlt, hogy nem fiztettek meg minden javítást és tatarozást. (...) Végezetül nem kis méretű megkárosítást jelentett a Tanalapra nézve, hogy a kezelőség tudta és beleegyezése nélkül a sepsiszentgyörgyi ingatlantömb egy részének tulajdonjoga telexkönyvileg átiratott a görögkeleti egyház nevére. Erre a két évvel ezelőtt történt üzérkedésre csak későre jöttünk reá. Minthogy pedig a vonatkozó összes telexkönyvi iratokat a helyi volt görögkeleti pap magához vette, úgyhogy erre vonatkozólag semmi irattári okirat nem maradt vissza, ezért a valóságos helyzet tisztázása ma már nagy nehézségekbe ütközik. (...)

Arra való tekintettel pedig, hogy a visszaszavatolt területeken a Magyar Állam a Román jogutóda, ennél fogva azt reméljük, hogy az itt hivatkozott szerződések a Magyar Állam nagyméltóságú illetékes tényezői továbbra is érvényben kívánják tartani. Mint-hogy tehát az első öt éves ciklus idejéből mindössze három és fél esztendő telt el, mély tisztelettel kérjük, hogy a lakbérösszegek feladatlagos folyósítását kegyeskedjék eszközölni. Tekintettel arra, hogy a tanalapi ingatlanok bérleti ügyére vonatkozólag csupán szóbeli utasítást kaptunk, ezért velők kapcsolatosan még egyetlen szerződést sem kötöttünk, ellenben igyekeztünk azokat olyan hatóságok és intézmények használatába bocsátatni, amelyek mint bérlők leginkább megfelelhetnek a támasztható feltételeknek. Így engedték meg Sepsiszentgyörgyön, hogy az egyik épületbe a csendőrség, a másik kettőbe pedig az államsegélyben részesülő református polgári leányiskola beköltözhessenek. Kézdivásárhelyen a Tanalap egyik házában a járásbíróság, a másik háromban pedig különböző katonai alakulatok helyezkedtek el. Ugyanott ugyancsak a katonaság foglalta le, és költözött be a román hatóságok által bérbé nem vett másik két épületünkbe is. (...) Mély tisztelettel kérjük tehát, hogy amennyiben a Magyar Állam továbbra is bérleményébe venné a Tanalap ingatlanait: 1) Térítendő házbérül legalábbis akkora összeg állapíttassék meg, mint amennyire a

román minisztériumok kötelezték magukat. 2) A javításra szoruló két kézdivásárhelyi épület is vétesseék az állam által bérbé. Ezek hozadéká azután külön állapíttassék meg. 3) A Tanalapot terhelő mindennemű adó töröltessék, hiszen még a román állam felelős tényezőitől is kaptunk ilyen irányú biztatást. Minthogy pedig a befolyó házbérbéjövdelemből érdemes szegény székely tanulók nyerneik támogatást, ezzel a nemzeti értelmiség utánpótlását, s így nem éppen megvetendő mértékben hazánk javát szolgáljuk. Éppen ezért minél kevesebb a jövdelemt csökkentő teher, a Tanalap annál nagyobb mértékben tud hivatásának megfelelni. 4) A javításra vagy átépítésre szoruló házak helyrehozására anyagi támogatás nyújtása iránt kérelmezünk. 5) A románok által okozott károk összege, általuk való megtérítéséig, előlegeztessék, mivel a Tanalapnak nincsen módjában a károkat önjerejéből helyrehozni. 6) A múlt hónapban bekövetkezett földrengés közepes nagyságú romlásainak kijavítására is mély tisztelettel segélyért folyamodunk. 7) A megkötendő megállapodás szerint az épületben mutatkozó javítások, valamint a köztisztasági stb. díjak egyedül a bérlőt terheljék, mint ahogyan a valóságban is a román bérlők viselték az általuk végzett mindennemű karbantartási, javítási és átalakítási költségeket. Továbbá a kéményseprési és egyéb díjakat. (...) Egyúttal jelentjük, hogy a folyó iskolai évre még mindég nem írhattuk ki a segély iránti pályázatot, arra való tekintettel, hogy nem rendelkezünk elégséges pénzmennyiséggel, amivel az alap céljait szolgálhatnók.⁴⁹

Intézkedések a Tanalap ügyében.

Természetesen mindezeket a kimutatásokat külön is felterjesztettük. Az illetékes minisztériumok azonban nem akarták vállalni azokért az ingatlanokért a bérösszeg fizetését, amely épületeket most más intézmények vettek használatba, pedig a Tanalapra és a Székely Nemzeti Múzeumra nézve egyetlen kedvező megoldás volna, ha a román kormánnyal kötött szerződések érvényességét a magyar minisztériumok magukra nézve is kötelezőnek ismerték volna el. Ennek elismeretése érdekében mint országgyűlési képviselő is nagyon sokat fáradozott és tárgyalt az illetékes minisztériumokkal dr. TÖRÖK Andor elnökünk, anélkül azonban, hogy valamelyest reánk nézve kedvező eredményt sikerült volna elérnie. Időközben kérésünk a Miniszterelnökségtől a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba, a Közalapok Jogügyi Igazgatóságához tétetett át, hogy a Háromszéki Székely Tanalap helyzetét véglegesen tisztázza. Ennek az osztálynak izenete folytán (...) küldöttünk meg minden kívánt előíratot:⁵⁰ (...) *Tisztelettel jelentjük, hogy a román impérium folyamán bekövetkezett változásoknak, valamint a*

GOZSDU-féle megegyezésnek irataival mi nem rendelkezünk. Azokat a román kormányzat minékünk soha sem adta át. Erre vonatkozólag netalán a M. Kir. Miniszterelnökség II. ügyosztályában lehetnek bizonyos előiratok. Ezek előrebocsátása után mély tisztelettel jelentjük, hogy véleményünk szerint a román minisztériumokkal megkötött szerződések mai napig is érvényesek, minthogy a bennök megszabott határidő még nem járt le. Ennélfogva e házak és telkek bérlői ma: Sepsiszentgyörgyön a M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, és nem a csendőrség vagy a ref. leányiskola, Kézdivásárhelyen pedig a M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, továbbá egy épületre nézve a M. Kir. Igazságügyminisztérium, míg nem azokra az épületekre nézve, amelyeket a román minisztériumok nem béreltek, lehetne bérszerződést kötnünk a M. Kir. Hadügyminisztériummal. Ez a mi véleményünk és nagyon tiszteletteljes óhajtásunk. Más kérdés azután, hogy a bérlő minisztériumok milyen hatóságok vagy intézmények rendelkezésére bocsátanak át bérelményünk tárgyát. Ugyanis a Múzeum szempontjából lehetetlen helyzetnek tartanók azt a körülményt, hogy mi most alantas parancsnokságokkal vagy intézményekkel kerülünk bérbeadói viszonyba, s így azoknak épületjavítási és egyéb költségeit két városban nyilvántartsuk és teljesítjük. Ebben az esetben Múzeumunknak külön gazdasági hivatalt kellene felállítania, amely a Tanalap vagyonát kezeli. Erre azonban se emberünk, se tőkénk nincsen. Azt pedig nem találjuk célszerűnek, hogy a Múzeum személyzete közül bárki is elvonassék a tudományos feladatok teljesítésétől. Azt hisszük különben, a mi álláspontunk megerősítését szolgálja a nagyméltóságú M. Kir. Miniszterelnök Úr 23.326. Erd./M.E. II. /B. 1941 számú leirata is. (...)

Az 1941. év júliusában a Tanalap ügyének tisztázása céljából lejött Sepsiszentgyörgyre és Kézdivásárhelyre MÁRKUS István miniszteri titkár egy miniszteri számtanácsos kíséretében. Az ügykezelést és számadásokat átvizsgálva, mindent teljes rendben találtak. A helyszínén összegyűjtött adatokat azonban magukkal vitték, hogy azok alapján tisztázhassák az alapítványi ingatlanok telekkönyvi helyzetét, és jogviszonyát rendezhessék. Ezzel kapcsolatos rendelkezés azonban hozzánk eleddig még nem érkezett. A katonai közigazgatás által betelepített lakók az eltelt egy esztendő alatt folyton sürgették a lakbérszerződések megkötését, azonban a felajánlott összeg ellenében olyan igényekkel állottak elő, hogy emiatt az általuk kínált alapon nem voltunk hajlandók tárgyalni. Egyes-egyedül a MIKÓ-Kollégium Polgári Leányiskolája volt kész kívánásainkat teljesíteni, sőt az ingatlanon és épületekben bekövetkezett minden romlást, amelyet a kivonuló románok, valamint a földrengés is

okozott, minden ellenmondás nélkül, a saját számlája terhére készségesen helyre is hozott. Éppen ezért velők még a múlt év tavaszán megkötöttük bár a szóbeli szerződést. Minthogy pedig az eltelt ötnegyed esztendő alatt semminemű jövedelmünk nem volt, ezért a Tanalpra kivetett mindenféle adót megfellebbeztük, illetőleg a kivetés törölését kértük addig az időig, amíg alapunk valóságosan jövedelmezővé nem válva, adófizetőképessé nem lesz. Egyúttal azonban a nemes cél érdekében kértük a Pénzügyminiszter úrtól, hogy a Háromszéki Székely Tanalapot az adófizetés kötelezettsége alól mentesítse. Erre az igazat megvallva nem sok reményünk lehet, mégis ezzel is meg kellett kísérlnünk az alap lendő jövedelmeinek tehermentesítését. Egyúttal kértük, hogy a román világból fennmaradt 2247,90 pengő összegű adóhátrálékunk töröltessek, tekintettel az alap jövedelemnélküliségére és az adókivetés idejében érvényben volt jogszabályok méltánytalan alkalmazására. Kérésünk és indokaink elfogadtattak, a törölés meg is történt, miként azt a folyó évben kézbesített végzés is tanúsítja.

A Háromszéki Székely Tanalap 1940/41. évi zárószámadása.

Ezek előrebocsátása után tanalapi elszámolásainkat is először a román számadási év szerint készített 1940. ápr. 1-jétől 1941. márc. 31-ig készített zárószámadásunk adatait soroljuk fel:

I. Bevétel:

Áthozott pénztármaradvány az 1939. évről

88 640 lej 2954,67 P.

Román nemzetnevelésügyi minisztérium által fizetett lakbér 1940. ápr. 1.–okt. 10-ig.

179 656 lej 5988,53 P.

Román igazságügyi minisztérium által fizetett lakbér 1940 ápr. 16.– okt. 16-ig.

20 000 lej 666,67 P.

Kézdivásárhelyi városi tanács által térített beszállásolási díj a kaszárnyaépület után.

8401 lej 280,03 P.

44. honv. gy. ezred beszállásolási díja

114,52 P.

Összesen: 10 004,42 P.

II. Kiadás:

Pénztáros tiszteletdíja és ügykezelési költség 1940-ben 14 000 lej 466,67 P.

Ugyanaz 1941-ben 266,68 P.

Állami adóban kifizetve

34 834 lej 1161,13 P.

Városi illetékben kifizetve

2640 lej 87 P.

Irodai szükségletek és kiszállási költségek

974 lej 32,47 P.

Tűzbiztosítási díj	
5175 lej	172,50 P.
Épületfenntartás és javítás	
12 696,10 lej	423,20 P.
Épületfenntartás és javítás	
	175,70 P.
Segélyezésekre kifizetve	
88 250 lej	2941,67 P.
Összesen:	5727,02 P.

A különbözeti 4277 pengő 40 fillér egyenleget mint pénzmaradványt átvittük a következő évre.

A Háromszéki Székely Tanalap 1941. évi zárószámadása.

A következő évi elszámolásunk az 1941. ápr. 1.–dec. 31-i háromnegyedévet tartalmazza. Számadásunk adatainak csoportosítása a Felügyelőség által megadott minta szerint történt (pengőben):

I. Bevétel:

1) Pénztári maradvány	4277,40
2) Katonai beszállásolási díj 1940. dec. hóra	128,96
Összesen:	4406,36

II. Kiadás:

a. Személyi kiadások:

1) Pénztáros tiszteletdíja	299,98
2) Házgondnok tiszteletdíja	166,67

b. Dologi kiadások:

1) Irodai szükséglet és postai kiadás	187,53
---------------------------------------	--------

c. Elhelyezési költségek:

1) Tűzbiztosítási díj	167,70
-----------------------	--------

d. Segélyek:

1) Tanulók segélyezése	–
2) Székely Nemzeti Múzeum részére	2333,34

Összesen:	3175,82
------------------	----------------

Kézpénzmaradvány: 1230,54 pengő, azaz

Egyezerkettőszázharminc pengő 54 fillér.⁵¹

10.

KERESZTES Károly Háromszék vármegye alispánjának
Sepsiszentgyörgy, 1944. febr. 13.

Nemzetes Alispán Úr!⁵²

Alulírott dr. KERESZTES Károly mint a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmányának ügyvezető-alelnöke a 14.095-1943. K. számú átiratra⁵³ a következőkben adok felvilágosítást, s ezzel egyúttal válaszolok a Székely Nemzeti Múzeumhoz ugyanezen

szám alatt küldött átiratra is, minthogy a Háromszéki Székely Tanalap ügyeire vonatkozólag közvetlen értesüléseim csak nekem vannak, míg a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója már csak a kész helyzetet vette át. Mindenekelőtt megjegyzem, hogy téves azon értesülés, hogy én a vármegye levéltárából valamilyen iratokat magamhoz vettem volna, mert a megszállás alatt a román hatóságok nem voltak hajlandók többszöri közbenjárásunk dacára sem a Tanalpra vonatkozó iratokat átadni. Minthogy azonban a megszállás kezdete óta úgy is, mint a Magyar Párt főtűtkára igen sokat dolgoztam ebben az ügyben, s igyekeztünk a megszálló hatóságok törvénytelen intézkedéseit orvosolni, a Tanalap keletkezésére stb.-re vonatkozólag teljes felvilágosítást tudok adni. Megjegyzem még azt is, hogy a Tanalap ügyében a VKM Közalapítványi Igazgatósága 1942. év folyamán itt a Múzeumban és a telekkönyvi hatóságoknál részletes vizsgálatot végzett, s láttam, hogy erre vonatkozólag ezen hatóságnál igen részletes (kb. 50 oldal) jelentés fekszik.

(I.)

A Tanalpra vonatkozó alapító okirat utolsó, végleges formája a 8529-1904. alispáni szám alatt szerkesztetett, melyet 1904. október 10-én 64.360. szám alatt BERZEVICZY miniszter hagyott jóvá. Ez az alapító okirat az alap keletkezését röviden ismerteti is, melyből a következőket közölhetem (minthogy a genfi Népszövetséghez eljuttatott memorandumot is én szerkesztettem):

A határszéleknek a török betöréstől való védelmére 1762-1764-ig⁵⁴ szervezték meg a székely határőr ezredek. Ezen ezredekből Háromszék vármegyében a II. számú gyalogezred és a székely huszárezrednek parancsnoksága, ennek négy századával együtt helyeztetett el. Az ezredek elhelyezése Sepsiszentgyörgyön, Kézdivásárhelyen és a megye nagyobb községeiben történt, olyan módon, hogy a megye székely lakossága köteleztetett a megfelelő ingatlanok és laktanya épületek építésére. 1848-ban a katonai szervezet ilyen módja megszüntettetett, és 1869. február 10-én az ezredek elhelyezésére szolgáló javak, így a belsőségek és épületek egy része a községeknek adtak tulajdonául, míg a két városban maradt belsőségek és laktanyák vagyonából a 110698. számú és 1871. okt. 31-én kelt miniszteri határozat szerint alakították meg a Háromszéki Székely Tanalapot. Természetbeni ingatlanok mellett az alaphoz még bizonyos ingatlanok eladási vételára is csatoltatott, összesen 59 146 Korona 22 fill. értékben, mely összeg az alapító okirat keltekor (1904) 114 710 K. 07 fill. kézpénzzé növekedett. Tudomásom szerint a kézpénzvagyont még az első világháború alatt hadikölcsönbe fektették, úgyhogy a

trianoni szerződés után csak a két városban említett ingatlanok képezték a Tanalap vagyonát.

Az alap jövedelmére nézve az alapító okirat részletesen felsorolja azokat az intézményeket, melyeknek a jövedelemből juttatni kell, melyek között szerepelnek az árvaházak a megyéből, a Székely Nemzeti Múzeum stb. Miután ezek a szubvenciók évente kb. csak 5000 K. összeget tettek ki, a fennmaradó jövedelemre nézve az alapító okirat úgy intézkedett, hogy a megyéből származó jó magaviseletű és jó előmenetelű polgári vagy katonai középfokú iskolai tanulók segélyezésére fordítandó. Az ösztöndíjak iránt pályázati kéréseket kellett beadni, s az ösztöndíjak odaítélését a törvényhatósági bizottság kiküldöttjei az alispánnal eszközölték. Az alapítvány eredete: végeredményben a székely közbirtokosságok és a székelység önkéntes adományából létesült, mert a székely ezredek elhelyezésére szolgáló épületeket a székelység építtette, s az ingatlanokat is ez adományozta. Tehát a királyi adományozás tulajdonképpen visszaadta a székelyeknek azt, ami az övék volt.

II.

Az impériumváltozás után a Háromszék vármegyei székelység, illetve az ezt képviselő Magyar Párt óriási küzdelmet kellett vívjon a megszálló hatóságok sérelmes intézkedései ellen. Az első sérelmes intézkedés 1923-ban történt, midőn a székelység megkérdése nélkül meghozták a 8884-1923. subpref. számú megyei szabályrendeletet, s ebben az egész tanalapi vagyont átkeresztelték „Háromszék megyei Alap Iskolai Épületek Építésére” (Fondul Judeţean pentru clădirea de localuri şcolare în judeţul Trei-Scaune). Természetesen a cél az volt, s erre is használták föl, hogy román nyelvű állami iskolákat építsenek.

Mihelyt a székelység is szóhoz juthatott a megyei tanácsban választások útján, 1928. nov. 1-jén a megyei tanács 17. jegyzőkönyvi pont alatt elhatároztuk nagy harc árán a sérelmes szabályrendelet hatályon kívül való helyezését, és az eredeti okirat újbóli hatályba helyezését. Ez a határozat azonban a gyakori kormányváltozás miatt végrehajtva nem lett, s így midőn 1930. nov. 18-án az újonnan választott megyei tanács hivatalba lépett, újból szőnyegre került ez az ügy, s többszöri akadály után a megyei tanács 1931. márc. 2-án alulírott elnöklete alatt elhatározta, hogy a Tanalap vagyonának nem lehet más rendeltetés adni, mint ami az eredeti alapító okiratban foglaltatik. Ezen határozatunk ellen azonban nemcsak fellebbezést adott be a prefektus, hanem végzetes csapást akarván mérni e székely vagyona, nemcsak azt eszközölték ki, hogy a megyei tanácsot feloszlatták, s engem, akit a magyarság akkor a mai alispáni állásnak megfelelő állandó választmány elnökévé választott meg, állásomból el-

csaptak, hanem a biztonság kedvéért kieszközölték egy ún. decret regalt (királyi dekrétumot), mellyel a Tanalap vagyonát a bukaresti Casa Şcoalelornak „ajándékozták”. Ezen sérelmes intézkedés ellen ismét meg kellett indulni, és dr. MOLNÁR Dénes a kézdívisárhelyi ingatlanokra vonatkozólag, én pedig a sepsiszentgyörgyi ingatlanokra vonatkozólag adtam be semmisségi panaszt, s ezenkívül a Magyar Párt minden tőle telhető lépést megtett, természetesen eredménytelenül.

Így tartott ez az állapot 1937-ig, midőn is a románok vissza akarván szerezni a Budapesten lévő GOJDU-alap vagyonát, a két állam között diplomáciai tárgyalások indultak meg, s a Magyar Kormány a GOJDU-alap ellenében kérte a kolozsvári Vöröskereszt-kórház, a nagyszebeni római katolikus árvaház és a háromszék megyei Tanalapnak az akkori magyar kisebbség javára való átengedését. Rendkívül hosszadalmas és bonyolult tárgyalások után, melyekben mi is megkérdéztünk, s a tárgyalások egyes fázisaira vonatkozólag megtettük észrevételeinket, végül is a két állam között megegyezés jött létre, s ebben megállapítottatott a Háromszéki Székely Tanalapról, hogy annak kezelését a Székely Nemzeti Múzeum vállalja és veszi át, s eredeti rendeltetési céljának megfelelően használja fel. Kikötöttet az ingatlanokra vonatkozólag a román állam 10 évi bérleti joga, s az évi bérösszeg szintén rendkívül káros és hosszadalmas tárgyalások után évi 370 000 lejjben állapítottatott meg, mely összeget több-kevesebb utánjárás és pontatlan fizetés után egészen 1939-ig meg is fizettek, s a Múzeum teljes önzetlenséggel az adók levonása után fennmaradt összeget rendeltetési céljára is használta fel, s igen sok székely gyermeknek adott tanulmányi segílyt.

Le kell szőgeznem azt, hogy a Székely Nemzeti Múzeum a részére járó szubvención kívül az egész összeget minden rezszi vagy fizetés, tiszteletdíj nélkül használta föl, hűségesen követve őseink példáját, hogy fajunkért önzetlenül kell dolgozni és áldozni.

A jelenlegi állapot még annyiban nincs teljesen rendben, hogy a VKM és a Honvédelmi Minisztérium még mindig nem fizették meg, többszöri tárgyalásaink dacára sem a bérösszeget, s így szerződésünk jelenleg csak az igazságügyminisztériummal van a kézdívisárhelyi járásbíróóság épületére s a belügyminisztériummal a helybeli csendőrség által használt épületre vonatkozólag. A nagy adóteher azonban igen nagy mértékben nehezíti a felszabadulás után a tanulók segélyezését, s a befolyt jövedelemből a Székely Nemzeti Múzeum igazgatóválasztmányja mindössze havi 60 pengőt fizet a Tanalap pénztárosának, BOGÁTS Dénes úrnak.

Még csak annyi megjegyezni valóm volna, hogy a megyei levéltárban volt iratok minden valószínűség szerint még a megszállás ideje alatt beküldet-

tek a Casa Școalelorhoz Bukarestbe, mert ilyen értelmű választ adtak volt, amikor az iratokat kértük.

A Székely Nemzeti Múzeumban erre vonatkozólag semmiféle irat nincsen a megyei levéltárból.

Hazafias tisztelettel: a Székely N. Múzeum ügyv. alelnöke

11.

SzNM ügyv.-tanácsának 1945. dec. 28-i gyűlése (jegyzőkönyv-részlet)

(...)

4. Dr. LŐRINCZ Albert ügyész felolvassa írásbeli jelentését a tanalapi épületek helyzetéről:

Jelentem, hogy a Háromszékvármegyei Tanalap ingatlan vagyónállagát a kapott megbízás folytán úgy Kézdivásárhelyen, mint Sepsiszentgyörgyön a helyszínen megtekintettem, azokat a Múzeum rendelkezésére álló épületrajzokkal azonosítottam, melynek eredményeként egy szemléltető kimutatását 9 db. általam megbetűzött rajzzal és egy betűzetlennel jelen soraimhoz csatolva a tanalapi javakat kezelő SzNM-nak tisztelettel viszanyújtok. Az általam készített kimutatás az összes kézdivásárhelyi tanalapi ingatlanok pontos megjelölését, valamint azok jelenlegi bírlalói neveit foglalják magukba, utalva a műszaki rajzokra is, melyek a beépített ingatlanokat részletesen ismertetik. Ami a tanalapi telkek és épületek állapotát, a bennük foglalt leszerelhető javakat stb. illeti, közlöm, hogy ezen épületeket elfoglaló katonaságtól megkértem a vonatkozó leltárt, melyet még nem kapván meg, azt egy későbbi időpontban tudom csak az ügyv.-tanácsnak benyújtani. Jelentem egyben, hogy Sepsiszentgyörgyön, hol a Maresal SZTÁLIN utca 9. sz. alatti épületet a vármegyei csendőparancsnokság, a 11. és 13. szám alattiakat pedig a Centrul de Exploatare Treiscaune tartja a Biroul Domenii Militare⁵⁵ közlése szerint elfoglalva, sikerült többízbeni adófellebbezési tárgyalás után az adózás alól mentesítenem, mindaddig, míg ezek az épületek bérbeadási szerződések tárgyává válnak. Kézdivásárhelyen a tanalapi épületre adókiivetés nem történt ezideig az évben. A kézdivásárhelyi járásbíróssággal kötendő szerződésre, valamint a kimutatásokban is szereplő magánszemélyekkel való bánásmódra szíves utasítást várok, és vagyok kíváló tisztelettel: Dr. LŐRINCZ Albert sk. ügyész. Sepsiszentgyörgy, 1945. nov. 26-án.

Írásbeli jelentések felolvasása után dr. LŐRINCZ Albert ügyész szóbelileg is közli, hogy jogviszony a Tanalap és a jelenlegi bérlakók között nem áll fenn. Véleménye szerint azonban a jelenlegi viszonyok között nincs más tennivalója a Múzeumnak, illetőleg az ügyv.-tanácsnak, mint megengedni a jelenlegi állapotot. Az ügyv.-tanács, hosszasan megvitatva

dr. LŐRINCZ Albert véleményét, egyrészt utasítja őt, hogy szóban megtett javaslatát és véleményét terjessze elő írásban, másrészt úgy dönt, hogy a Múzeum a tanalapi épületek jelenlegi helyzetét nem tarthatja fenn. Jogviszonyt kell teremteni az épületek jelenlegi bérlakóival, s az épületeket át kell adni eredeti rendeltetésűeknek. A Székely MIKÓ-Kollégium leánygimnáziumával a bérleti szerződést meg kell kötni. Az ügyv.-tanács felszólítja LŐRINCZ Albert ügyészt, tanulmányozza át a leánygimnáziumtól leküldött szerződéstervezetet, s tegyen ebben az ügyben is írásbeli javaslatot.

12.

Jogi vélemény a Székely Nemzeti Múzeum gondozásában álló Székely Tanalapi ingatlanok helyzetéről

Sepsiszentgyörgy, 1946. febr. 2.⁵⁶

Megállapítások:

1. Az 1937. évi április hó 16-án kelt és 89. számú *Monitorul Oficial*-ban közzétett Minisztertanácsi határozat 1. pontja értelmében a Háromszékvármegyei Székely Tanalap jogi személyisége, valamint önálló vagyoni kezelési joga az 1904. évi júl. hó 6-án kelt *Alapító okirat* intézkedései szerint elismertetett.

2. Ugyanezen Minisztertanácsi határozat 3. pontja szerint a Székely Tanalap javai az akkori állapotokban a Székely Nemzeti Múzeum kezelésébe utaltattak azzal, hogy a Múzeum ezeket vagyongondnoki minőségben kezeli.

3. A 4. pont értelmében a Múzeum kezelésébe juttatott ingatlan vagyon jövedelme az alapokmány rendelkezéseinek megfelelő célokra fordítandó.

4. A fenti intézkedések keresztülvitele céljából a kormány a Székely Nemzeti Múzeum alapszabályait aszerint módosítja, hogy a Múzeumnak jogot ad a Tanalap vagyont kezelni és annak jövedelmét az alapokmány szerinti célra fordítani.

5. A 6. pont szerint a Tanalaphoz tartozó mindazon épületek, melyeket a minisztertanácsi határozat idejében, vagyis 1937. évi apr. hó 16-án állami iskolák vagy más állami intézmények foglaltak el, az *eddig* törvénytelen és csupán önkényes foglaláson alapuló állapot megszüntetése céljából az állam által bérbé vendők („vor fi luate chirie de Stat”). A bérleti feltételek szabadon és kölcsönös megegyezéssel állapítandók meg, azzal azonban, hogy a bérleti idő 10 évet meg nem haladhat.

A minisztertanácsi határozat tehát nem bérbeadási kötelezettséget állapít meg a Múzeum terhére, hanem éppen ellenkezőleg az államot kötelezi, hogy kössön a Múzeummal az épületekre vonatkozólag bérleti szerződést, elismervén ezáltal, hogy az addigi törvénytelen foglalási helyzetet törvényes és kölcsönös

megegyezés alapján álló jogviszony megteremtésével kell megszüntetni.

6. A fenti intézkedések alapján, tudomásunk szerint a Székely Nemzeti Múzeum a Tanalap épületeit birtokba vette, és mint vagyonkezelő azokat az épületeket, amelyeket abban az időben a Román Állam iskola vagy más intézményeinek a céljára használt, 5 évi határidőre szerződésileg bérbé adta. Az 5 évi határidő tudomásunk szerint 1942. évi ápr. hó 16-án járt le.

A bérbevételi jognak legfeljebb 10 évi határidőre való kikötése azt kívánta biztosítani, hogy a kérdéses épületek idővel mégiscsak a Tanalap szabad kezelésébe kerüljenek, ki akarván kerülni még a látszatát is annak, hogy az Állam ezeket az épületeket ennél hosszabb időre öröklésként kívánna használni.

Következtetések:

1. Fentiek szerint kétségtelen tehát, hogy a Múzeum a Székely Tanalap javait nemcsak jogosult, hanem *köteles* is kezelni.

2. A Román Állam ezeket az épületeket intézményei céljára csak bérelte, tehát a Tanalappal szemben csak az egyszerű *bérlő jogával és kötelezettségével* jelentkezhettek, sem többel, sem kevesebbel.

3. Az eredeti szerződésekről készült másolatok szerint a Román Állam bérbevételi kötelezettségének akként tett eleget, hogy a kérdéses épületeket 1937. ápr. 16-ával kezdődő 5 évi időtartamra (1942. ápr. 15-ig) vette bérbé. Így tehát maga a Román Állam is a részére annak idején 10 évi időtartalomra biztosított bérleti időt csak 5 évre kívánta érvényesíteni.

4. A Román Állammal kötött bérleti szerződések 1942. ápr. 15-én lejártak. Nemzetközi jogszabályok szerint az ugyanazon területen az államhatalmat átadó és átvevő államok egyike a másiknak jogutóda, így tehát a Román Állam és intézményei részére biztosított bérleti jogot a Bécsi döntés utáni időkre vonatkozólag egészen a szerződés lejártáig mint jogutóda a Magyar Állam gyakorolta, illetve gyakorolhatta volna. Téves tehát az a felfogás, mely szerint a Bécsi döntéssel a Román Állam bérleti joga felfüggesztetett, és azt most az uralom újbóli átvétele után az öt év teljes kihasználásig gyakorolhatja. Nem ismerjük a tények hiányában, hogy 1942. ápr. 15-e után ki és milyen címen használta vagy bérelte a Tanalap épületeit, akármilyen formában történt is ez azonban, ha a bérleti szerződés megkötése megegyezés hiányában vagy a Múzeum, illetve a Magyar Állam hanyagsága folytán nem jött létre, ez a helyzet semmilyen jogszerzésre alapul nem szolgálhat, mivel csak egyszerű foglaláson, de semmi esetre szerződésileg meghatározott jogviszonyon alapult.

5. Mindezek után kétségtelen tehát, hogy az eredeti bérleti szerződések határidejének leletével,

illetve az épületek elhagyásával a Székely Nemzeti Múzeumnak mint vagyongondnoknak megnyílt a joga, de ugyanakkor kötelezettsége is, hogy az épületeket szabadon az általa, illetve vezetősége által kívánt személynek vagy testületnek adja bérbé olyan határidőre és olyan feltételek mellett, amelyek egyrészt megfelelnek az érvényben lévő jogszabályoknak, másrészt a jó gazda gondosságának és kezelési kötelezettségének pontos és jóhiszemű betartásával állapíthatnak meg.

6. Az új bérleti szerződések természetesen csak a jelenleg érvényben levő (365. sz. 1945. május 4-i) lakbérleti törvény intézkedéseinek figyelembe vétele mellett történhet meg. Értendő elsősorban ez alatt az, hogy a lakbér csak a törvényben megállapított legmagasabb határt érheti el. Nincs kizárva emellett az, hogy a Múzeum az épületeket jelenleg használó vagy ezután bérbevevő intézményekkel vagy magánosokkal oly értelmű megállapodást köt, hogy azok a bérösszegegen felül éppen a bérlet tárgyának használhatósága céljából a bérbevett épületeket saját költségükön és a bérleti összegbe be nem számíthatóan kijavítják és lakhatóvá teszik.

13.

Extras

Consiliul de Miniștri

Hotărârea No. 857.

Consiliul de Miniștri în ședința sa din 6 August 1949.

Văzând raportul tov. Ministrului al Justiției cu Nr. 234 din 4. III.,

Având în vedere dispozițiunile art. 9 alin. 2 și 6 din legea pentru controlul persoanelor juridice, fără scop lucrativ.

Hotărâște:

Art. I. Se dizolvă pe data prezentei decizii următoarele asociațiuni, persoane juridice:

(...) Fundațiunea „Fondul Învățământului” din Sft. Gheorghe, județul Trei-Scaune.

Întreg patrimoniul acestor asociațiuni dizolvate se atribuie Sfatului Popular sau organelor ce le înlocuiesc, din localitățile unde sunt situate bunurile.

Art. II. Tov. Miniștrii ai Justiției și Afacerilor Interne sunt împuterniciți cu aducerea la îndeplinire a prezentei hotărâri.

(urmeză semnăturile miniștrilor)⁵⁷

Jegyzet

1. Vö. DEMETER Lajos vonatkozó dolgozatai és forrásközlése, in: *Határvidék 1762–1918/1 (Acta Siculica 2003/2, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy)*. Korábban: VENCZEL József, **A volt határvidékek vagyonának sorsa, Erdélyi Tudományos Füzetek** 184, Kolozsvár, 1944; PÁL Gábor, **A Csíki Magánjavokról**, 1–3, *Székelyföld*, 1998/7–9, Csíkszereda; stb. A Csíki Magánjavak jelentőségét jól érzékelteti, hogy ügye kisebbségi sérelemként ugyancsak (mégpedig többször is) a Népszövetség elé került a két világháború között.
2. Vö. Maria BERÉNYI, **Istoria Fundației GOJDU (1870–1952)** – BERÉNYI Mária, **A GOZSDU Alapítvány története (1870–1952)**, Budapest, 1995. A GOZSDU Alapítványra vonatkozó hivatkozás nélküli adatokat a továbbiakban innen vettük át.
3. Az ingatlanok egy része is más rendeltetést nyert. 1907-ben a 6736/907 alispáni számú, 255/907 jegyzőkönyvi pont alatti ajándékozási szerződéssel Háromszék vármegye törvényhatóságának 7013. számmal iktatott, 302. jkv.sz. határozat alapján, melyet a belügyminiszter 6086/907.II. főszám alatt jóváhagyott, a 118. sz. tjkv. 226, 227, 228. hrsz. ingatlanokat a rajta levő épületekkel az államkincstárnak ajándékozták (eddig csak haszonélvezetűl voltak átengedve), „a polgári fiúiskola felvirágzása érdekében”.
4. Állami központi iskola(építési) bizottság. Az ingatlanok sorsa nem mindig követhető könnyen nyomon. Pl. a kézdívasárhelyi 373. sz. tjkv. A+ kivonatonál jegyzetben jelenik meg: a volt ezredesi udvar és valamennyi kert gyakorlóterré alakították. A telkeket és ingatlanokat No. 2742/16 Aug. 1932 bejegyzéssel a Com. Școlară Județean Sft. Gheorghe (sepsiszentgyörgyi megyei iskolai bizottság) No. 314/932 kérésére és a No. 772/16 Martie 1931 királyi rendelet alapján bekebelezik a Casa Școalelor javára, kivétel a puskaporos torony feltételeiben a Harmatbál dűlőben és a puskaporos őrház és raktár ugyanott. A Casa Școaleloról 1937. máj. 22-én írják vissza a SzNM igazgatta Háromszék megyei Tanalap javára, a Ministerul Justiției Direcțiunea Judiciară (igazságügyminisztérium igazászoigálatási igazgatósága) No. 43769/17 Maiu 1937 rendelete (ordin) alapján, figyelembe véve ugyanazon minisztérium No. 48259/14 Maiu 1937 végzését (deciziune). 1938-ból és 1940-ből ugyancsak maradt fenn vonatkozó csere- és ajándékozási okmány: a múzeum tudta nélkül a görögkeleti egyházra írnak ekkor sepsiszentgyörgyi telekrészt – az egyház ezt elcsérlelve alakítja ki azt a telektömböt, amelyen ma az ortodox katedrális áll.
5. Külügyminisztérium, Nemzetiségi és Kisebbségi Osztály.
6. *Megállapodás Magyarország és Románia között a GOZSDU-alapítványt érdeklő ügyek végleges rendezéséről*, Bukarest, 1937. okt. 27. Aláírják HORTHY Miklós kormányzó nevében EGRY Aurél udvari tanácsos, felsőházi tag, a román király nevében Ion LĂPĂDATU volt miniszter. Illetve: *1940. évi XXI. törvények*. (Maria BERÉNYI, i.m., 54–56.)
7. HERPEI János múzeumigazgató 1938-as igazgatói jelentése nem maradt fenn, a korábbi adatokat a múzeum vezetőségi jegyzőkönyveiben (**Emlékkönyv a SzNM 125 éves jubileumára**, 2. *Acta Siculica 2000/2, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy*, 2002, 215–239). HERPEI 1939–1943-as *Jelentését*, ill. 1944-es munkatervét I. jelen kötet (**A Székely Nemzeti Múzeum igazgatói jelentései, 1939–1944**). A Tanalapról vonatkozó fejezeteket rövidített változatban áttemeltük jelen dolgozat mellékletébe, és csak itt kerülnek közlésre.
8. 1938. februárban nehéz tárgyalások nyújtanak reményt az adó mérséklésére. KERESZTESI főleg WILLER József képviselővel Bukarestben. Az adó elengedését nem kéri, mert nemrég a bukovinai ortodox egyház hasonló kérelmét is elutasították. Viszont meg lehet sürgetni a bér fizetését a közoktatási miniszteriumban. (KERESZTESI márc. 1.-jei levele TÖRÖK Andorhoz.) Nyáron Kézdívasárhelyen a pénzügyigazgatóság a járásbírósg negyedévi lakbérét (10 000 lej) lefoglalja, míg az adómentesítés végett benyújtott fellebbezés ügye el nem dől. A sepsiszentgyörgyi városi tanács ezzel szemben a városi illetékek megfizetése alól mentesíti őket. A bérek utáni adóra KERESZTESI 1940. márciusban még reméli, hogy elérhet 10% csökkentést.
9. BOGÁTS a múzeum autodidakta, tudós levéltárosa. Lelkiismeretes pénztárosként az evakuálást nála végzik el a Tanalap pénzügyi iratai Keszthelyen, hazahozza őket, miközben otthon maradt saját levéltári gyűjteménye elpusztul. Az 1937–38. évi zárszámadást is ő állítja össze: bevétel 369 854 lej, kiadás 20 604 lej, készpénzmaradvány 349 250 lej (a vallás- és művészetügyi minisztérium 15809, illetve 15810/1938 sz. alatt hagyja jóvá). 1938. júl. 27-ig bevételük újabb 92 554 lej.
10. A segélyek felül aug. 20-án döntenek 200 000 lejt osztanak ki, 100 000 lejt rendkívüli kiadásokra tartanak vissza (vannak kisebb kiadások is: 1939. évi márc. 15-én FODOR Józsefné múzeumi szolgálat, mint a Tanalap ügyében eljáró küldöncnek kijáró díjat, fia kollégiumi tartozását kiegyenlíteni 2200 lejt ítélnék meg; új írógépet vesznek tanalapi költségvetésből, mivel annak adminisztrációs ügykezelése is azzal történik; a pénztáros díjazása mintegy 1800 lej, majd 60 pengő; MOLNÁR Dénes kézdívasárhelyi ügyvéd a kézdívasárhelyi ingatlanok után 1939-ben 5000 lejt kezelési díjat kap).
11. 1938-ban öt tanítványt 10–20 000 lejt segélyt kapott (össz. 70 000 lejt). Segélyben részesült továbbá 7 fiú tanuló, 9 felsőoktatásban tanuló fiú diák, ill. 3 tanárnak a külföldi tanulmányútja (1–6000 lejt, össz. 83 000 lejt); 6 lánytanuló, 7 lányhallgató, ill. 1 tanárnőnek a külföldi tanulmányútja (2–5000 lejt, össz. 47 000 lejt). 1939-ben 6 közép- és szakiskola (minden kérvényező), valamint 82-ből 52 közép- és főiskolai tanuló kérvényező nyer segélyt (ezúttal csak fiúk pályázhatnak; részletezését l. alább). HERPEI egy-egy 3000 lejes történelmi, ill. néprajzi pályadíj kifizetését is javasolja. Ugyanekkor döntenek el, hogy a fiatal vezettek tudományos továbbképzésének előmozdítása érdekében évenként két arra érdemes ifjú 3–3 ezer lejt segélyt kapjon (1939-ben TÖKÉS István, teológusnak és SÓLYOM Ferenc geológusnak ítélik oda).
12. 1945. ápr. 21-én számol be először a megyefőnökségnek a tanalapi ingatlanok állapotáról, júl. 9-én tárgyal ügyükben ismét, a főispánnal, majd 10-én a helybeli plébánosnal.
13. L. BOÉR Hunor (közlő). **A Székely Nemzeti Múzeum vezetőségi jegyzőkönyvei, 1945–1955**, jelen kötet. A fontosabb jegyzőkönyvi részeket a datálás alapján kereshetők vissza.
14. Mivel az ügyvezető-tanács másként dönt, LŐRINCZ dec. 31-én le is mond mint jogtanácsos.
15. Kézdívasárhelyi építési vállalkozó 1944. évi kézdívasárhelyi javítások kifizetését kéri (15 035 P.).
16. DIÉNES Jenő megküldi a kézdívasárhelyi ingatlanok telekkönyvi másolatát. Adótartozásuk 9961,67 pengő, ezért bizonyos ingatlanok meg vannak terhelve. Ismeretlen tettek rongálják az ajtókat, ablakokat. Tisztázza továbbá bizonyos ingatlanok sorsát (a katonaság, a 21. Tüzérezred tudni akarja, nekik kell-e fizetni a bért, kell-e egyáltalán). Febr. 18-i kimutatása: az oroszfalui tagok (az ún. „kézdívasárhelyi gyakorlóter”) már 1921-ben a román állam tulajdonába került, 1941-ben a magyar államhoz, 1945-ben vissza a román államhoz. DIÉNES sajnos 1946. május elején már súlyos beteg, halála komoly veszteség a tanalapi ügyintézésben is.
17. 1946. januárban CSEREY Aladár kézdívasárhelyi kádármeister jelenik meg a Múzeumban. 1945. május 1-jétől a kézdívasárhelyi polgármeister engedélye alapján a Tanalap egyik kézdívasárhelyi épületében lakik, lakhatóvá tétele céljából nagyobb összeget fektetett be, s most a katonaság ki akarja tenni. Kéri, hogy kössenek vele bérleti szerződést. Decemberben a kézdívasárhelyi gondnok 25 lakónak adja bérbe az épületek egy részét, ezekből 1947. júniusra 6 elköltözik, helyükbe egy új jön. A nagy lak-tanyában elhelyezett lakók viszont semmi bért nem fizetnek. A lakbértörvény értelmében az összegeket ráadásul kétszeresre kell ekkor felemelniük.
18. 1947. márciusban bentlakók a lakatlan helyiségek ajtóit, ablakait és padlóit lopják, feljelentést kell tenniük ellenük. Szeptemberben ügyvédet (MÁGORI Jenő) kell felkérniük a múzeumot képviselni ez ügyben. 1948. márciusban az összes lakót kilakoltatják, és áprilisban a rongálókat a kézdívasárhelyi járásbírósg 3–3 havi elzárásra és 2000 lejt (behajthatatlan) kártérítésre ítéli.
19. 1946. februárban a sepsiszentgyörgyi róm. kat. Zárda-iskola kér épületet, szeptemberben ugyaninnen a plébánia a csendőrség használatára épületet kéri a róm. kat. gimnázium internátusának. Decemberben a

kolozsvári vakok és siketnémák intézete érdeklődik kézdívásárhelyi épületek iránt (a Székelyföldön állítanának fel gyógypedagógiai intézetet). 1949. márciusban a kézdívásárhelyi földműves iskola és mintagazdaság beköltözése merül fel ugyanott. Persze akad nem egyházi megkeresés is: 1948. áprilisban a „Sportind Szövetkezet” a kézdívásárhelyi ADY utcai épülettömböt szeretné bérbé venni egy létesítendő sportárgyűj céljaira. 1949. júniusban a kaszárnya helyére szeretne a város közfürdőt építeni.

20. A bérleti szerződést a Szabadság tér (főtér) 11. és 13. sz. épületekre kötik, az Erdélyi Ref. Egyházkerülettel, a sepsiszentgyörgyi Ref. Székely MIKÓ-Kollégium leánygimnáziuma számára. Probléma azonban itt is adódik: 1946. dec. 18-tól 1948. márc. 31-ig való lakbérét úgy akarja kifizetni a Székely MIKÓ-Kollégium pénztára, hogy levonja belőle a pénzügyből befizetett 27%-os adó összegét. Ezért a lakbért a Múzeum nem veszi át, azzal az indoklással, hogy bizonyos részingatlanok után nem vonhatják le az adót, mert arról a Tanalap semmiféle lakbért sem kap.

21. A kézdívásárhelyi csendőrség 1946. októberben közli, hogy beköltözött a Tanalap ADY Endre utca 5. szám alatti épületébe, elfoglalván négy helyiséget, meg is egyeznek 30 000 lej havi lakbérben, de a helyiségek lakhatóvá tétele ellenében ezt kéri egy évig (1947. okt. 15.) elengedni. A sepsiszentgyörgyi csendőrlégió századosa már 1946. május 7. előtt felkeresi őket bérleti szerződés tárgyában, de júliusban még formai kifogásokkal halogatták a szerződés megkötését, azt 1947. márciusban írhatja csak alá - a Múzeum. Felterjesztik a marosvásárhelyi csendőrfelügyelőséghez. Novemberben kiderül, hogy a csendőrség a szerződés dátumait meghamisította (a Szabadság tér 13. sz. alatti épület melléképületei viszont a katonai téparancsnokság engedély nélkül használja). Végül 1948. februárban állapodnak meg a csendőrséggel havi 4000 lej bérben, és az 1947. aug. 15-től 1947. dec. 31-ig esedékes lakbért (18 000 lej) ekkor meg is kappák. 1948. júl. 1-után viszont a sepsiszentgyörgyi csendőrség nem fizet többé a Tanalaphoz.

22. 1947. június helyzet: a Járásbíróság által használt épületért Kézdívásárhely lakbért fizet (300 000 lej), és a városi költségvetésbe fel van véve további 1 millió lej erre a célra). A csendőrség által elfoglalt helyiségek bérösszegekben is a város költségvetésébe vesznek fel bizonyos összeget. SZABEDI javasolja is, hogy a kézdívásárhelyi tanalapi épületeket - ha bérbéveleltükre hajlandónak mutatkozik - Kézdívásárhely városnak kellene hosszabb időre bérbé adni.

23. A Tanfelügyelőség mint szerv, bár főtanfelügyelője múzeumi vezetői tag, jellemző módon még 1949. februárban sem válaszol a tisztázást kérő Múzeumnak.

24. A Néptanács tanügyi osztályához fizették, állítják, később viszont kiderül, hogy egészen más bankszámlára.

25. 1948. májusban a város felszólítja őket, hogy az ún. kaszárnya bombasérült és életveszélyes részét bontassák le, téglakerítését javíttassák ki, vakoltassanak.

26. A hivatalos közlöny (*Mon. Oficial*) 1947. szept. 8-12-i 206. számban jelenik meg. Eszerint az alapok kezelői felelősek a kezelésben lévő javakért.

27. Visszatérő mozzanat: 1948. május 16-án ismét lejár a tűzbiztosítási kötvény, ekkor a Tanalap sepsiszentgyörgyi és kézdívásárhelyi ingatlanait együtt 2 000 000 lej értékben kívánják újra biztosítani.

28. A nemzetnevelésügyi minisztériumhoz tartozó Iskolák és a Nép Kultúrája Háza, annak Alapok és Alapítványi és Egyesületi Felügyelet Igazgatósága (Ministerul Educației Naționale Casa Școalelor și a Culturii Poporului, Direcția Fondurilor și Controlului Fundațiilor și Asociațiilor) 1865, 5880 és 13.752/1948 sz. leiratai az 1937-es lakbérszerződés másolatát illetően. Ekkor már csak a kézdívásárhelyi 7-9. pozíciókat vizsgálják (amelyeket 1937-ben a Tanalap tulajdonába írtak), bekérve a vagyonlistát és a SzNM Alapszabályait (a Tanalpra vonatkozó kitétekért), ill. az 1937-es szerződés másolatát. 1948. ápr. 26-án küldik fel Bukarestbe.

29. Az ügy intézése során átszervezésen megy át: Ministerul Instrucțiunii și Culetor, majd Ministerul Educației Naționale. A művészetügyi tárca levelében viszont Ministerul Învățământului Public.

30. Az 1949. évi költségvetést 1949. februárban a megyei művelődési felügyelőség (Consilieratul Cultural) útján terjesztik fel újra jóváhagyásra a művé-

szetügyi minisztériumba, ezúttal viszont a közoktatási tárca reagál rá, l. tovább.

31. I. Fiúiskolai tanulók: KOZMA László, VI/a. oszt. 500 lej, UNGVÁRI Dezső, VII/a. oszt. 500 lej, GÁBOR Áron, VIII/a. oszt. 500 lej, KOVÁCS Ádám, VIII/a. oszt. 500 lej, ÖRDÖG Zoltán, VIII/a. oszt. 500 lej, BÁCS Ernő, VIII/b. oszt. 500 lej, SÁRKÁNY János, VIII/b. oszt. 1000 lej, BALÁZSI Ignác, IX. oszt. 500 lej, TÖKBANDI Károly, IX. oszt. 500 lej, DEME Gábor, IX. oszt. 500 lej, KOVÁCS Lajos, IX. oszt. 500 lej, VIRÁG Imre, IX. oszt. 500 lej, VÁNTSA Károly, IX. oszt. 500 lej, GÁSPÁR Zoltán, IX. oszt. 500 lej, AULICH Sándor, X. oszt. 1000 lej, DÉNES Csaba, X. oszt. 1000 lej, FINNA István, X. oszt. 1000 lej, MOJSZESZ Frigyes, X. oszt. 1000 lej, VÁRHELYI Etele, X. oszt. 1000 lej, BÁCS Mihály, I/a. oszt. 1000 lej, KÉSZ Imre, XI/a. oszt. 1000 lej, KOVÁCS Géza, XI/a. oszt. 1000 lej, KOVÁCS József, XI/a. oszt. 1000 lej, ÖRDÖG Gyula, XI/a. oszt. 1000 lej, FÖLDES László, XI/b. oszt. 1000 lej, KOVÁCS András, XI/b. oszt. 1000 lej, ZSIZSIK Jenő, XI/b. oszt. 1000 lej, CSERE Ákos, XI/b. oszt. 500 lej, VARGA Zsigmond, XI/b. oszt. 500 lej. Összesen: 21 500 lej. II. Leányiskola: SULYOK PÁL Magda V/a. oszt. 1000 lej, PAPP Edit V/a. oszt. 500 lej, KÖNTÉS Irén V/b. oszt. 500 lej, IMREH Magda VII/a. oszt. 500 lej, KÓSA NAGY Anna VI/b. oszt. 500 lej, ETÉDI Irén VII/a. oszt. 500 lej, RÁPÓ Teréz VII/a. oszt. 500 lej, GAZDA Margit VII/b. oszt. 500 lej, DÉNES Ilona IX. oszt. 500 lej, GYERKÓ Olga IX. oszt. 500 lej, MEDGYESI Róza IX. oszt. 500 lej, SÁNTA Olga IX. oszt. 500 lej. Összesen: 6500 lej. III. Egyetemi hallgatók: DOMOKOS Géza tanárjelölt részére 1000 lej, MOLNÁR Sándor 1000 lej. Összesen: 2000 lej.

32. A Tanalap költségvetése az utolsó években: 1947. márc. 24-én a Tanalap 1946/47. évi zárszámadása: bevétel 1 584 630 lej, kiadás 1 296 000 lej, pénztári maradvány 288 630 lej. 1948. jún. 18-án az 1947/48. évi zárszámadás: 1947. márc. 1-jétől 1947. aug. 12-ig (pénzbeváltás) bevétel 288 630 lej, kiadás 288 630 lej. 1947. aug. 15-től 1948. márc. 31-ig bevétel 49 473 lej, kiadás 27 213 lej, pénztári maradvány 22 260 lej. Későbbiekből csak a kézdívásárhelyi gondnok zárszámadása ismert.

33. Kézdívásárhely 1950-től, a területi közigazgatási reformtól más köz-igazgatási egységhez (a Háromszék megye keleti feléből alakított rajonhoz) tartozik. 1951. jan. 17-i jegyzőkönyvvel a Sepsiszentgyörgy rajoni tanügyi osztályon SZÉKELY Zoltán művelőigazgató Tanalap-kezelői minőségben, MAGYARÓSI Márton főtanfelügyelő, SCHULLER Sándor szövetkezeti iskolai igazgató, valamint MÁRKOS Béla, a „Școala Tehnică de Științe Comunale” igazgatója azt javasolja, hogy a Szabadság tér 9. és 11. sz. legyen a szövetkezeti iskolák, a 13. sz. MÁRKOS intézményé. Az oktatási minisztérium 121.485/1950 leiratára és az 1948. aug. 3-i 176. sz. rendelet IV. cikkelyére, illetve az 1944. év eleji, érvényben maradt XI. törvény IX. része 8. cikkelyére hivatkoznak. Febr. 6-án a Szabadság tér 9. sz. alatt lévő épületből a rendőrség kiköltözik, az épületet leltárral átveszik, és átadják a szövetkezeti iskolának. A rendőrség még ezután is majdnem lebotol valamint, kénytelenek tiltakozni. A jegyzőkönyv célolta rendezéssel az ingatlanok visszanyerik-megőrzik tanügyi rendeltetésüket az államosítással is, ám végleges átadásuk csak a rajon 1951. szeptemberi átiratát követően fog megtörténni, tehát a kérdés lényegében mindaddig nyitott marad.

34. A rajoni néptanács jogügyi osztálya küldi meg 16497/1951 sz. átiratával, kivonatát.

35. Szám: 3099/1941. alisp. Hivatalos használatra illetékmentes. Hogy a fenti kivonatos másolat a Háromszék vármegye levéltárában őrzött eredeti jegyzőkönyvvel kivenatosan szóró szóra megegyezik, igazolom. Sepsiszentgyörgy, 1941. március hó 31-én. P.H. DEÁK Ferenc s.k. megbízott h.v.m. levéltárnok.

A másolat hitelül: Sepsiszentgyörgy, 1946. évi február hó 12-én. SZABÉDI László s.k. ügy. igazgató-őr (SzNM).

36. Hátoldalán: CSUTAK Vilmos (SzNM-igazgató) példánya.

37. A két „Pro memoria” CSUTAK Vilmos hagyatékából került elő. HERPEI János bejegyzése rajtuk: 1944. VIII. 16.

38. Vö.: **Elkonfiskálták a megyei tanalap vagyonát.** *Székely Nép*, 1931. ápr. 5., 28. sz. Idéz a *Hivatalos lap (Monitorul oficial)* márc. 26-i számából: a közoktatásügyi miniszter 9465/1931. jelentése alapján, figyelembe véve a minisztertanács 208/1931 sz. határozatát, valamint a közoktatásügyi minisztérium szervezéséről szóló törvény 199. és 215. szakaszait,

elhatározza, hogy a háromszékmegyei tanalap összes ingatlan vagyonával átmegei a megyei iskolai bizottság kezelésébe, a központi iskolai bizottság ellenőrzése, vezetése és irányítása mellett, az 1930. júl. 1-jei törvény 215. szakasza értelmében. A szóbanforgó vagyon 10-15 millió lej értékű. Továbbá: 1923-ban egy „statut județean”-t hoztak, mely az alapítványi jövedelmét állami iskolák építésére rendelte, de ez a szabályrendelet is meghagyta az alapítvány önálló szervezetét és a megyei tanács hatáskörét. Ez is érvénytelen, mert az alapítványokra vonatkozólag csak a jogi személyekre és alapítványokra vonatkozó régi és újabb törvény rendelkezései lehetnek irányadóak, melyek előírják az alapítványok megszüntetésének módozatait, s egyszerű szabályrendelettel ezt közölni nem lehet. Ezért már a régi megyei tanács is utasítást adott az alapítványi jogi helyzetének tisztázására, a jelenlegi pedig márc. 2-i gyűlésén elhatározta, hogy visszaadja eredeti rendeltetésének.

39. Vö.: **A megyei intérimár bizottság elajándékozta a tanalap vagyonának egy részét. 2 milliót ajándék a szentszentgyörgyi gör. keleti egyháznak.** *Székeley Nép.* 1932. márc. 17., 21. sz. A csendőrpáncsnokság emeletes épületéről van szó és a hozzá tartozó udvarról. Az elajándékozás az 1923. évi, ekkor már érvényben nem lévő statútumok 4. és 6. szakasza alapján történt (e szakaszok sem a vagyon elidegenítéséről szóltak). Az intérimár bizottság határozata a király megígérte vizsgálatnak vágott elébe, és br. SZENTKERESZTY BÉLA fellebbezte meg.

40. KERESZTES Károly, mint a Múzeum igazgató-választmányának ügyvezető alelnöke siet értesíteni az elnök TÖRÖK Andort. A Kézdivásárhelyre küldött kísérőlevelében kéri, írja vagy írassa össze a Tanalap ottani összes ingatlanját, de ne a teleklönyvek alapján, hanem hogy kiderüljön, hány épület van, hány helyiséggel, milyen állapotban, jelenleg kik használgatják? Felveti, nem volna-e szükség az igazgató-választmány egy rendkívüli ülésére? (KERESZTES Károly 1937. ápr. 24-i levele.)

41. A kivonatban kitöltve tintával (2639/24.XI.1936), majd áthúzva piros ceruzával. A hivatkozást az *Alapszabályok*ban (*Statute*) az összes módosításra összegezve vezették be.

42. A nagyszabéni róm. kat. árvaház ügyének párhuzamos rendezése:

Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale

Consiliul de Miniștri, în ședința de la 23 Februarie 1937.

Luând în deliberare referatul d-lui ministru al Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale cu Nr. 130.800 din 10 Februarie 1937, referitor la chestiunea Orfelinatului Terezian din Sibiu și având în vedere jurnalul Consiliului de Miniștri Nr. 1.434 din 15 Iulie 1935, Decide:

Se recunoaște „Fondului Orfelinatului Terezian din Sibiu”, caracterul de fundațiune și personalitate juridică de drept public, conform art. 12 al legii pentru regimul general al cultelor din 1928, urmând a funcționa conform acesteia legi sub administrația Ordinariatului Romano-Catolic de rit latin de Alba-Iulia și sub controlul Guvernului Statului, prevăzut în această lege.

1. Inscripțiunea în cartea funduară a dreptului de proprietate modificată în 1921 la intervenția guvernului, se ratifică prin o dispoziție a Ministerului de Justiție, precum urmează:

„Fondul Orfelinatului Terezian”, administrat de Ordinariatul Romano-Catolic de rit latin din Alba Iulia.

2. Partea de edificiu ocupată actualmente de Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, întru cât nu intervine un contract de închiriere, va fi pusă la dispoziția Administrației „Fondului Orfelinatului Terezian”, respectiv Ordinariatului Romano-Catolic de rit latin de Alba Iulia.

3. Proceșele pe rol în fața Înaltei Curți de Casație, secția I. sub dosar Nr. 1518 din 1933 și dosar Nr. 1600 din 1936, rămânând fără obiect, vor fi stinse și încheiate în așa fel ca ambele părți vor anunța de acord Înaltei Curți soluționarea litigiilor prin aranjamentul cuprins în acest jurnal, fără cheltuieli de judecată.

4. D-I ministru al Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor din prezentul jurnal, iar d-I ministru al Justiției cu emiterea ordoonanței prevăzute în art. 1 de mai sus. Gh. TĂTĂRESCU, Ion INCULEȚ, Dr. I. COSTINESCU, V. P. SASSU, Mircea CĂNCICOV, M. DJUVARA, Valeriu POPP, I. NISTOR, V. IAMANDI, D. IUCA. Nr. 384.

43. Văzut: Indescifrabil, avocat. – Nr. 6811. 31. Jul. 1937. Administrația Financiară de Încasări și Plăți Trei Scaune. Văzut de noi și luat nota: L.S.

ss. Indescifrabil, Administrator Financiar. (Ügyvédi, megyei pénzügyi, kezelői láttamások.) Pentru conformitate copii:

Sft. Gheorghe, la 16. Februarie 1938. P. Președinte. (Másolat hitelesítése.) Az utolsó (másolat)hitelesítés SZABÉDI mint igazgató-őr kezefírásával, aláírásával: Pentru copie SZABÉDI László cust. dir. 11. VII. 1947.

44. *A segélyezettek 1938. aug. 20-i döntéssel:* 5 iskola, 28 fiútanuló és 17 leánytanuló kérése. A kiosztott összeg 200 000 lej.

I. Iskolák: a sepsiszentgyörgyi ref. Székely MIKÓ-kollégium, 20 000 lej, a kézdivásárhelyi róm. kat. gimnázium, 15 000 lej, a sepsiszentgyörgyi ref. Iparostanonc Iskola, 15 000 lej, a sepsiszentgyörgyi ref. Székely MIKÓ-kollégium Leánygimnáziuma, 10 000 lej, s végül a Háromszék megyei Erzsébet Árvaleány Nevelő Intézet, 10 000 lej, összesen az iskoláknak 70 000 lej.

II. Fiú tanulók: RÁDULY Géza, a gyulafehérvári róm. kat. fg. VI. oszt. tanulója, 5000 lej, TORDAI Dezső, a helybeli MIKÓ-kollégium V. oszt. tanulója, 5000 lej, TÜRÖCZ Botond Zsolt, a helybeli MIKÓ-kollégium III. oszt. tanulója, 4000 lej, NAGY Károly, a helybeli MIKÓ-koll. VIII. oszt. tanulója, 3000 lej, BOKOR Ernő, a helybeli MIKÓ-koll. VII. oszt. tanulója, 4000 lej, CSUTAK Árpád, a helybeli MIKÓ-koll. V. oszt. tanulója, 6000 lej, CSUTAK Csaba ref. teol. hallgató, 6000 lej, PÁL Elek bukaresti szépművészeti akadémiai hallgató, 5000 lej, JAKÓ Ferenc kolozsvári ötödéves orvostanhallgató, 5000 lej, BITAI Lajos ref. teológus, 4000 lej, GO CZ István kolozsvári III. éves tanárjelölt, 5000 lej, BARABÁS Mihály ref. teológus, 5000 lej, IKAFALVI DIÉNES Zsombor, a bukaresti Műegyetem III. éves hallgatója, 5000 lej, K. SZÁSZ Kálmán tanárjelölt, 5000 lej, BODÓ Jenő tanárjelölt, 4000 lej, SÓLYOM Ferenc berlini tanárjelölt, 4000 lej, HARKÓ József MIKÓ-kollégiumi óraadó tanár, 1000 lej, SZÓCS Huba brassói kereskedelmi iskolai tanuló, 3000 lej, összesen a fiútanulóknak 83 000 lej.

III. Leánytanulók. SZ. MOLNÁR Réka brassói áll. keresk. iskolai tanuló, 5000 lej, MOLNÁR Ágnes kézdivásárhelyi áll. gynn. tanuló, 2000 lej, ANTAL Regina kézdivásárhelyi áll. gynn. tanuló, 2000 lej, CSEKME Erzsébet ref. tanítóképző intézeti növendék, 2000 lej, KERÉKES Piroksa, a sepsiszentgyörgyi ref. leánygimnázium tanulója, 3000 lej, HADNAGY Anna ref. tanítóképző intézeti növendék, 3000 lej, GYENGE Erzsébet VII. gynn. oszt. tanuló, 2000 lej, GYENGE Judith orvostanhallgató, 3000 lej, GO CZ Erzsébet tanárjelölt, 3000 lej, GÖDRI Anna tanárjelölt, 2000 lej, NAGY Mária tanárjelölt, 5000 lej, DUDUCZ Edith egyetemi hallgató, 4000 lej, VOLLONCS Anna főiskolai hallgató, 4000 lej, BÁNYAI Edith tanítónő, 4000 lej, OLAH Ilona ref. tanítóképző intézeti növ., 3000 lej, összesen a leánytanulóknak 47 000 lej.

1939. aug. 18-i döntés: 6 iskola, 55 középiskolai és 30 főiskolai tanuló kérése. A kiosztott összeg 200 000 lej.

I. Iskolák: a sepsiszentgyörgyi ref. Székely MIKÓ-kollégium főgimnáziuma, 14 000 lej, a ref. Székely MIKÓ-koll. leánygimnáziuma, 8000 lej, a sepsiszentgyörgyi ref. Tanonciskola, 12 000 lej, a kézdivásárhelyi róm. kat. gimnázium, 10 000 lej, a kézdivásárhelyi róm. kat. Téli Földműves Iskola, 8000 lej, és az Erzsébet Árvaleány Nevelő Intézet, 8000 lej. Összesen a 6 iskolának 60 000 lej.

II. Középiskolai tanulók: VERESS Dániel, a helybeli MIKÓ-kollégium I. oszt. tanulója, 2000 lej, BALOGH Zoltán, a helybeli MIKÓ-koll. I. oszt. tanulója, 2000 lej, KERESZTES László, a helybeli MIKÓ-koll. I. oszt. tanulója, 3000 lej, KELEMEN Frigyes, a kézdivásárhelyi róm. kat. gimnázium I. oszt. tanulója, 3000 lej, TUZSON András, a kézdivásárhelyi róm. kat. gimnázium I. oszt. tanulója, 2000 lej, SZÓTS Csaba Ubul, a kézdivásárhelyi róm. kat. gimnázium I. oszt. tanulója, 2500 lej, KOVÁCS Mózes, a helybeli MIKÓ-koll. II. oszt. tanulója, 3000 lej, VARGHA Vilmos, a kézdivásárhelyi róm. kat. gimnázium III. oszt. tanulója, 2500 lej, ANTAL Árpád, a helybeli róm. kat. gimnázium II. oszt. tanulója, 2500 lej, GAZDAG Zoltán, a kolozsvári unit. kollégium II. oszt. tanulója, 1500 lej, POTSA József, a helybeli MIKÓ-kollégium III. oszt. tanulója, 2000 lej, FARKAS Pál, a kézdivásárhelyi róm. kat. gynn. IV. oszt. tanulója, 2000 lej, FELSZEGHI József, a kézdivásárhelyi róm. kat. gynn. IV. oszt. tanulója, 3000 lej, NAGY András, a helybeli MIKÓ-koll. V. oszt. tanulója, 3000 lej, IMRE Albert, a helybeli MIKÓ-kollégium VI. oszt. tanulója, 2500 lej, TORDAI Dezső, a helybeli MIKÓ-kollégium VI. oszt. tanulója, 3000 lej, VARGHA Jenő, a helybeli MIKÓ-kollégium V. oszt. tanulója, 3000 lej, ALBERT Zsigmond, a kolozsvári unit. kollégium V. oszt. tanulója, 2000 lej, PÉTER Pál, a helybeli MIKÓ-koll. III. oszt. tanulója, 2000 lej, RÁDULY Géza, a gyulafehérvári róm. kat. gimnázium tanulója,

3000 lej, MÜLLER József, a helybeli MIKÓ-kollégium VII. oszt. tanulója, 2000 lej, BOKOR György, a helybeli MIKÓ-kollégium VIII. oszt. tanulója, 2500 lej, KISS István, a kolozsvári Áll. Felsőkereskedelmi Iskola VIII. oszt. tanulója, 2000 lej, PAÁL Attila, a marosvásárhelyi róm. kat. tanítóképző VII. oszt. tanulója, 1500 lej, BOCZ Ernő, a nagyenyedi ref. Tanítóképző VIII. oszt. tanulója, 2000 lej, CSUTAK Árpád, a helybeli MIKÓ-kollégium VI. oszt. tanulója, 5000 lej és VERESS Gyula, a helybeli MIKÓ-kollégium I. oszt. tanulója, 2000 lej. Összesen a középiskolai tanulóknak 80 500 lej.

III. Főiskolai hallgatók: SALAMON Sándor érettségizett tanuló, 2000 lej, DOBOLYI László, a kolozsvári ref. teológia I. éves hallgatója, 3000 lej, CSIA Pál, a kolozsvári ref. teológia I. éves hallgatója, 2000 lej, ROMBAUER Tivadar tanárjelölt, 3000 lej, NAGY Károly érettségizett tanuló, 1000 lej, BITAI Lajos, a kolozsvári ref. teol. II. éves hallgatója, 2000 lej, BÖLÖNI András, a kolozsvári ref. teol. IV. éves hallgatója, 2500 lej, DÉNES Dezső, a kolozsvári ref. teol. II. éves hallgatója, 2500 lej, FERENCZ János, a kolozsvári ref. teol. II. éves hallgatója, 3000 lej, ELEKES József, a kolozsvári ref. teol. II. éves hallgatója, 2000 lej, BARABÁS Mihály, a kolozsvári ref. teol. III. éves hallgatója, 3000 lej, KOCSIS István, a kolozsvári ref. teol. III. éves hallgatója, 3000 lej, CSUTAK Csaba, a kolozsvári ref. teol. I. éves hallgatója, 5000 lej, DIÉNES Zombor, a bukaresti Műegyetem hallgatója, 3000 lej, JANCSÓ Tibor, a temesvári Műegyetem hallgatója, 1500 lej, BÁNYAI János, a bukaresti Műegyetem hallgatója, 2000 lej, JAKÓ Ferenc kolozsvári orvostanhallgató, 2000 lej, TANA István kolozsvári orvostanhallgató, 3000 lej, DARAGUS Ernő kolozsvári II. éves joghallgató, 1500 lej, CZOMPO István kolozsvári tanárjelölt, 1000 lej, DEZSŐ Tibor, a kolozsvári ref. teol. II. éves hallgatója, 3000 lej, SÓLYOM Ferenc tanárjelölt, 3000 lej, TÖKÉS István ref. teológus, 3000 lej. A főiskolai hallgatóknak összesen 59 500 lej.

45. A Magyar Népközösség vezető személyiségei.

46. HERPEI itt zárójelben idézi az akkori közbenjárását: „Romániai Magyar Népközösség, Bukaresti titkárság, 18/939.-M.L. Nagyságos HERPEI János igazgató úrnak, Sepsiszentgyörgy. Igen tisztelt Igazgató Úr, a múzeum házadója ügyében gr. BÁNFFY Miklós elnök úr f. hó 26-án beszélt GAFENCU külügyminiszter úrral, aki megígérte, hogy ebben az ügyben interveniálni fog a pénzügyminiszternél. Az ügyet írásban is előterjesztettük a külügyminiszternek, remélem tehát, hogy tenni fog valamit. Magyar testvéri köszöntéssel: MIKÓ Imre s.k. főtitkár”

47. A szenvedett károk részletezése (pengőben): a. 22/1. helyrajzi számú kőház. Pincéjében: 1 db. villanylámpa 7; 1 db. villanyégő 1,50; 2 db. villanykapcsoló 4; 1 db. ajtókapcsoló 4; 1 db. ajtókulcs 1,60; földszintjén: 5 db. függő villanylámpa 35; 2 db. jobb minőségű villanylámpa 54; 10 db. villanyégő 15; 6 db. villanykapcsoló 12; 1 db. villanybiztosítótábla 15; 15 m villanyhuzal 20; 1 db. konyhai kimentő 70; 1 db. vízvezeték csatlakozó felszereléssel 84; 5 db. kulcs 40; 12 db. kulcs 16; 1 db. ablak fatábla 22; 2,0092 m² ablaküveg 13,40; emeletjén: 6 db. függő villanylámpa 42; 4 db. jobb minőségű villanylámpa 108; 14 db. villanyégő 21; 9 db. villanykapcsoló 18; 1 db. villanybiztosítótábla 15; 1 db. villanyóra 84; 25 m villanyhuzal 34; 1 db. vízvezeték csatlakozó felszereléssel 67; 4 db. ajtózár kilincsel 47; 8 db. kulcs 11; 3,8016 m² ablaküveg 25,40. Padlásán: 1 db. kulcs 2; 0,3500 m² ablaküveg 2,40; egész épületen helyrehozási, javítási és szerelési munkák: 650. Összesen: 1537,30. b. 223/1. helyrajzi számú ház. Külső felén: 1 db. villanylámpa 6,60; 1 db. villanyégő 1,50; 2 db. villanykapcsoló 4; pincéjében: 2 db. villanylámpa 13,20; 2 db. villanyégő 3; földszintjén: 5 db. függő villanylámpa 35; 6 db. jobb minőségű lámpa 156; 12 db. villanyégő 18; 7 db. villanykapcsoló 14; 1 db. villanybiztosítótábla 15; 1 db. villanyóra 84; 22 m villanyhuzal 29,30; 1 db. fürdőkád felszereléssel 500; 1 db. mosdó felszereléssel 120; 2 db. biztosító zár 26; 2 db. ajtózár kilincsel 23,50; 2 db. kulcs verettel 16,50; 14 db. kulcs 19,60; 2,9344 m² ablaküveg 19,60; emeletjén: 12 db. függő villanylámpa 84; 13 db. villanyégő 19,50; 5 db. villanykapcsoló 10; 1 db. villanybiztosítótábla 15; 20 m villanyhuzal 26,60; 1 db. vízvezetékcsatlakozó 10; 1 db. vaskályha 85; 1 db. ajtózár kilincsel 11,40; 2 db. kulcs 16,50; 1 db. biztosító zár 13; 10 db. kulcs 14; 2 db. ablakzárny 20; 6,3360 m² ablaküveg; padlásán: 1 db. kulcs 2; 4,0480 m² ablaküveg 27; 1 db. ablakkeret 6; egész épületen: helyrehozási, javítási és szerelési munkák 680. Összesen: 2177,20. c. 224/1. helyrajzi számú ház. Külső felén: 1 db. villanylámpa 7; 1 db. villanyégő 1,50; pincéjében: 3 db. villanylámpa 15;

1 db. kapcsoló 2; 1 db. kulcs 2; földszintjén: 10 db. függő villanylámpa 66; 6 db. jobb minőségű villanylámpa 156; 17 db. villanyégő 25,50; 8 db. villanykapcsoló 16; 1 db. villanyóra 84; 1 db. villanybiztosító tábla 15; 30 m villanyhuzal 39,10; 10 db. érc mosdókagyló csappal 1100; 5 db. kulcs 42; 17 db. kulcs 23,80; 4,3900 m² ablaküveg 29,30; 2,5344 m² tejüveg 33,80; emeletjén: 5 db. függő villanylámpa 33; 13 db. villanyégő 19,50; 11 db. villanykapcsoló 22; 1 db. villanybiztosítótábla 15; 1 db. villanyóra 84; 15 m villanyhuzal 20; 1 db. vaskályha 84; 6 db. kulcs 50,40; 14 db. kulcs 19,60; 8,8704 m² ablaküveg 59,20; padlásán: 1 db. kulcs 2; 2,576 m² ablaküveg 17,20; 6 db. ablakkeret 36; egész épületen: helyrehozási, javítási, szerelési munkák 950. Összesen: 3070,70. d. Helyrajzi számmal meg nem jelölt kőház: 24 db. függő villanylámpa 168; 1 db. jobb minőségű villanylámpa 27; 35 db. villanyégő 52,20; 13 db. villanykapcsoló 26; 2 db. villanybiztosítótábla 30; 1 db. villanyóra 84; 50 m villanyhuzal 66,50; 3 db. vaskemence 350; 1 db. mosogatószekrény fémből 167; 1 db. melegvíztartó nagy tartály 200; 1 db. teljes fürdőfelszerelés 500; 1 db. teljes klozetfelszerelés 120; 1 db. rézút 130; 1 db. vízvezetékcsatlakozó 70; 1 db. vízvezetékcsatlakozó 20; 2 db. biztosító zár 26; 30 db. kulcs 39,90; 4 db. kulcs 33; 1 db. csempékályha 270; 1 db. ajtó 60; 3 db. ablakkeret 30; 13,7904 m² ablaküveg 92; helyrehozási, javítási, szerelési munkák 70. Összesen: 3251,90. e. 222/5, 224/2, 224/3, 225/1, 225/2. helyrajzi számú udvarok: 1 db. kapuszárny 130; 2 db. szivattyús kút 800; 7 db. kapukulcs 18,90; helyrehozási és javítási munkák, pl. klozet, kerítés stb. 330. Összesen: 1278,90. Szenvedett károk részletezése: 11 316. Azaz *Tizenyezerháromszázötvenhat pengő*. Sepsiszentgyörgy, 1940. szept. hó 24-én. HERPEI János s.k. a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója. BOGÁTS Dénes s.k. a Székely Nemzeti Múzeum ig.-vál. tagja.

48. A szenvedett károk részletezése: a. A kézdívásárhelyi honvéd laktanya épületén, melyet az úgynevezett „Román katonai előkészítő parancsnokság” használt: 98 db. nagy ablakzárny 980; 320 db. nagy ablak üvegtábla 414,80; 124 db. kis ablakzárny 826,60; 124 db. kis ablak üvegtábla 200,70; 40 db. ajtózárny 2000; 3 db. vasajtó kapu 400; 75 db. ajtózár kilincsel 525; 57 db. vas ablaktábla 5133,30; 111 db. ablakzár kilincsel 555; 8 db. vaskemence 960; 2 db. téglakemence 200; oldalfalak, mennyezet, padló és egyéb rongálások rendbehozatali költsége 7660. Összesen: 19 861,40; b. A kézdívásárhelyi jelenlegi járásbírósg épületének toldalékán, legutóbb román áll. elemi iskolai célra használt épületrészen: 11 db. ajtókilincs 88; 4 db. ablak zárókilincs 20; Helyrehozási, javítási, szerelési munkák 680. Összesen: 788. c. A kézdívásárhelyi kis kaszárnya épületén, melyben a román állami óvoda volt elhelyezve: 24 db. ablak üvegtábla 101,60; 15 db. ajtózár kilincsel 150; 5 db. függő villanylámpa 35; 12 db. villanyégő 18; 7 db. villanykapcsoló 14; 20 m villanyhuzal 26,60; 15 db. kulcs 30; oldalfalak, mennyezet, külső falak, valamint egyéb rongálások helyreállítási költségei 950. Összesen: 1.325,20. d. A kézdívásárhelyi járásbírósg által használt épületet a román igazságügyminisztérium bérelte. Ennek az épületnek 1939. ápr. 16-tól 1940. ápr. 15-ig terjedő időre 40 000 lej összegű lakbére nem egyenlített ki. E jövedelem után esedékes 8888 lej összegű állami adó és 1606 lej városi illeték, melyet a pénzügyigazgatóság még a múlt évben felhajtott rajtunk. Emmélfogva az így ért károsodásunk mind együtt: 50 494 lej, vagyis 1683,14 P. Összesen: 1683,14 P. Összesen. 23 657,74 P., azaz *Huszonháromezer hatszázötvenhét pengő 74 fillér*. Sepsiszentgyörgy, 1940. okt. hó 7-én.

49. HERPEI az *Emlékirat* sorsáról: „Elgondolásainkat és kívánásainkat csoportosan összefoglalva 1940. dec. 7-én terjesztettük fel PATAKY Tibor államtitkár úrhoz (61-1940/T. szám). (...) Felterjesztésünkre a következő év febr. 19-i kelettel az alábbi választ kaptuk: Magyar Királyi Miniszterelnökség 23326 Erd. M. E. II. / B. 1941. szám. Tárgy: Háromszéki székely tanalap ügyében. A 61/1940 számú kérésére értesítem, hogy a kérdésben előterjesztett ügyekben megtettem a szükséges intézkedéseket az iránt, hogy az illetékes szakminisztériumok a reájuk háruló szerződési kötelezettségeket teljesítsék. A földrégés által okozott rongálások kiutalására és a javításokra és átépítésekre, valamint a románok által okozott károk összegére vonatkozó kérés ügyében csak akkor intézkedhetem, ha ezekre vonatkozó részletes kimutatás és költségelőirányzat fog beterjesztetni. A miniszterelnök helyett: dr. PATAKY Tibor s.k. államtitkár.”

50. Szám: 18-1941/T. Dr. MÁRKUS István miniszteri titkárnak (1941. ápr. 30-án). 17 db. melléklet. Csatolva a már említett iratokon kívül

Háromszék vármegye köztörvényhatósági képviselő bizottságának 1940. évi júl. hó 6-án tartott közgyűléséről készített jegyzőkönyv hiteles kivonata. (Ez foglalja magába a Háromszéki Székely Tanalap 1904-es alapítólevelét is.)

51. Sepsiszentgyörgy, 1941. dec. hó 31-én. HERPEI János s.k. múzeumigazgató. Megvizsgáltuk, és mindent rendben találtunk. Sepsiszentgyörgy, 1942. jún. hó 19-én az Ellenőrző bizottság: dr. BARABÁS Andor s.k. dr. LÁSZLÓ Ferenc s.k. A Székely Nemzeti Múzeum Ügyvezetőtanácsa Sepsiszentgyörgy, 1942. jún. hó 20-án tartott gyűlése jóváhagyás végett előterjeszti. A Székely Nemzeti Múzeum Igazgató-választmánya Sepsiszentgyörgy, 1942. jún. hó 20-én tartott gyűlésének határozatával jóváhagyólag tudomásul vette. Sepsiszentgyörgy, 1942. jún. hó 25-én. HERPEI János s.k. múzeumigazgató. Ugyanitt: „Elkészítettük a Tanalap 1942. évi költségvetését, ez azonban teljesen bizonytalan számadatok alapján állítottat össze. Ugyanis mai napig sem tudjuk, hogy ingatlanainkat milyen mértékben tehetjük jövedelmezővé, emellett azután a kiadások közül különösen az adók mértékét nem ismerhetjük, így tehát előirányzatunkat csak a formáság szempontjából tettük meg. **I. Bevétel:** 1) Pénztármaradvány 1230,54. 2) Lakbér: a. M. Kir. Honvédségtől 22 326. b. M. Kir. Csendőrségtől 5500. c. M. Kir. járásbírószágtól 5500. d. Ref. Polgári Leányiskolától 5500. **Összesen: 40.056,54. II. Kiadás:** 1) Adókra és illetékekre 19 000. 2) Tűzbiztosítás 350. 3) Légóltalmi óvóhelyek készítése 5000. 4) Személyi kiadások 800. 5) Székely Nemzeti Múzeum segélye 2334. 6) Tanulók segélyezése 6000. 7) Irodai, utazási stb. költségek 200. 8) Épületfenntartás, tatarozás 6372,54. **Összesen: 40 056,54.**

52. SzNM Irattár 140-1944.

53. Alispán kéri a múzeumtól a tanalap kezelésére vonatkozó adatokat 1944. jan. 25-én, mert a tanalap ügyiratait a román hatóságok a vármegye levéltárából elszállították, így annak ott semmi nyoma nincsen.

54. Az eredetiben 1742–1746 - nyilván elfrás.

55. Háromszéki Kitermelési Központ; Katonai Ügyek Irodája.

56. Egyik példányt dr. KABAY Gábor és dr. BENEDEK János írta alá, másikat csak előbbi.

57. Pecsét: Ministerul Justiției. Direcțiunea Juridică. A Román Népköztársaság címere, olvashatatlán aláírás. A kivonatot kísérő 16.497/1951 sz. (1951. szept. 12.) átiratot a Sepsiszentgyörgy Rajoni Néptanács Jogi Hivatala (Sfatul Popular al Raionului Sft. Gheorghe, Oficiul Juridic) intézi a múzeumhoz (Muzeul Secuiesc). A 12.751/27.VI.1951 sz. saját átiratra hivatkozva küldik meg a Tanalap felosztására vonatkozó 1949. évi minisztertanácsi határozat kivonatát, és kéri a múzeumot a végrehajtására (a tanalap javainak átengedése a helyi néptanácsoknak). Pecsét: RNK, SZTÁLIN Tartomány, Sepsiszentgyörgy Rajoni Néptanács (román körirat).

Fondul de Învățământ Trei-Scaune și Muzeul Național Secuiesc (Rezumat)

Fondul de Învățământ Trei-Scaune reprezintă singura avere retrocedată vreunei comunități minoritare maghiare în perioada interbelică de către un stat vecin cu Ungaria. În urma unor tratative româno-maghiare în 1937 Fondul ajunge în administrarea Muzeului Național Secuiesc constituind o compensare a averilor românești ale Fundației GOJDU din Ungaria, solicitate de partea română. Muzeul a primit ajutoare dintr-un fond component al Fondului începând aproape

de la înființare, acum se va bucura câțiva ani de un sprijin financiar sigur și mai considerabil de pe urma lui. În perioadele când ministerele plătesc chiria imobilelor, aceasta este folosită pentru sprijinirea unor instituții de învățământ și de educație, respectiv pentru burse minoritare maghiare, ultima dată în 1949. Fondul de Învățământ este naționalizat în 1951, Fundația GOJDU în 1952, dar cazul lor constituie până azi o chestiune româno-maghiară nerezolvată.

The Foundation for Education of Háromszék and the Székely National Museum (Abstract)

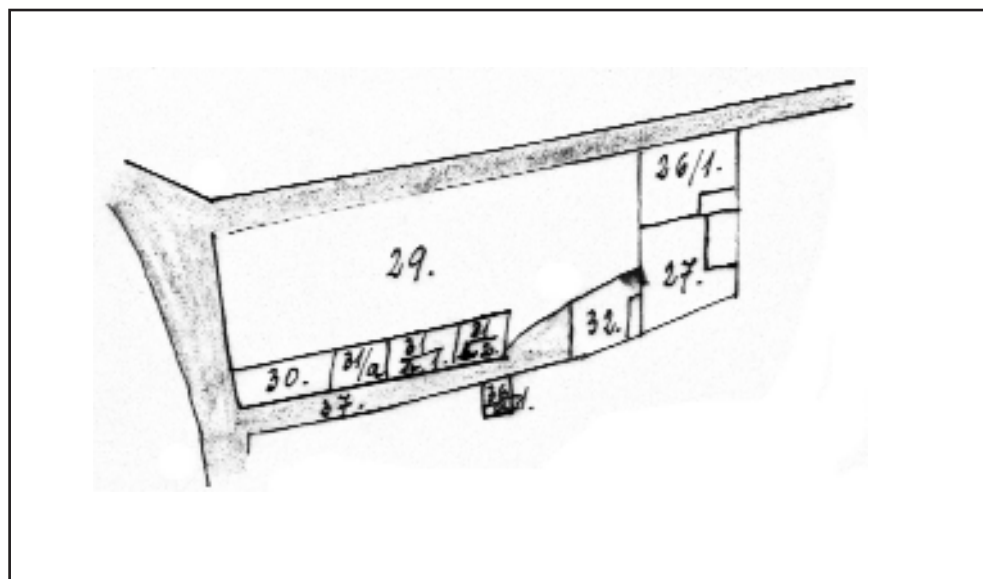
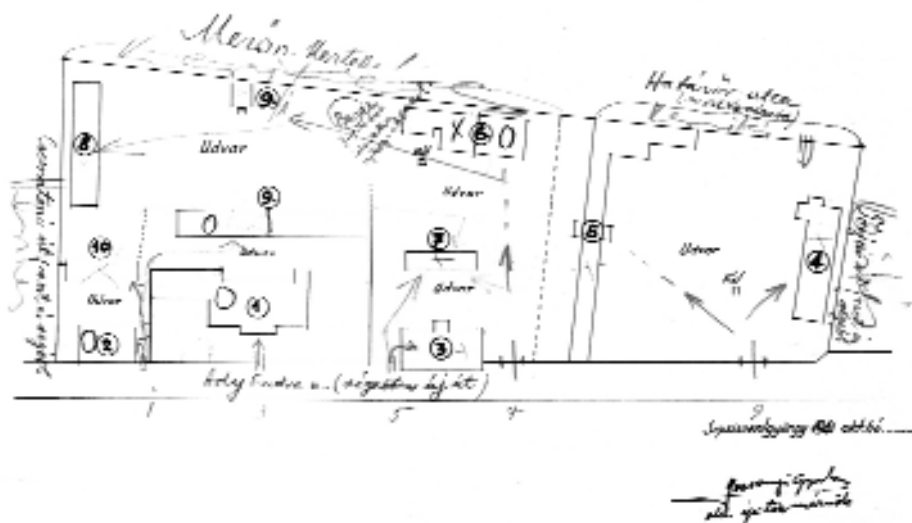
The Foundation for Education of Háromszék is the only estate that the successor state restored to the Hungarian minority in the inter-war period. In 1937, following the Romanian-Hungarian interstate negotiations it comes in the hand of the Székely National Museum as a compensation of the Romanian estate GOZSDU Foundation in Budapest. The Museum was subsidized from the beginnings from a component base of the Foundation, and now it guarantees a permanent, more considerable income. In the periods when the ministries, that used the estates, paid the rents this is spent on supporting some cultural and educational institutions as well as some Hungarian scholarships, for the last time in 1949. The Foundation for Education was nationalized in 1951, the goods of GOZSDU Foundation in 1952, but their problem is still not closed.

„Tanalap” tulajdonát képező kézdivásárhelyi épületcsoport.

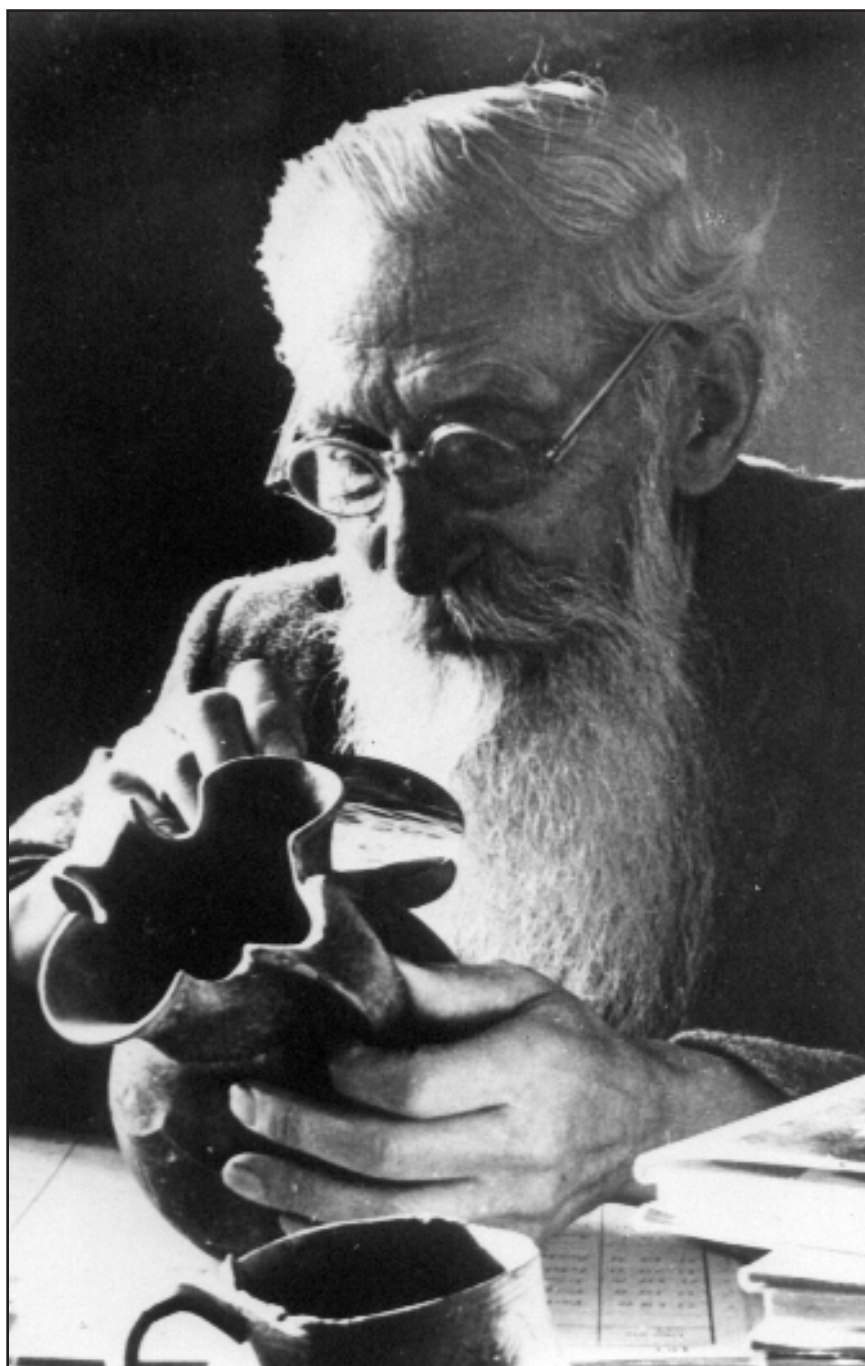
Helyszínrajz

M= 1:1000.

1. ábra Kézdivásárhelyi tanalapi ingatlanok telekkönyvi, ill. helyrajzi azonosító vázlaton

1. ábra HERPEI János Szegeden, 1963 decemberében
BALASSA Évának és BALASSA Ivánnak dedikált fénykép

A Székely Nemzeti Múzeum igazgatói jelentései, 1939–1944

(A közlésről)

HEREPEI János, a jeles tudós 1938–45-ben a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgatója. Vezetése alatt kerül sor a részben sikeres kísérletre, az intézmény tudományos intézetté fejlesztésére, de egy egységes irányítású székelyföldi múzeumhálózat alapvetésével is megpróbálkozik. Nevéhez kötődik ugyanakkor, sajnos, a Múzeum legértékesebb anyagának 2. világháború végi, nyugat-magyarországi pusztulása. Intézeti tervek kudarcában naivitásának is lehetett kisebb szerepe, az evakuált gyűjtemények ügyében sem vitatható rossz döntéseinek felelőssége, de főleg szerencséje nem volt. Ami a történetek háttérében lényeges, az egy kimutatható szemléleti különbség: HEREPEI inkább szervező titkár volt alkatilag, magasabb tekintélyek irányába lojális, azokra bizalommal tekintő második ember, és a múzeumban az összmagyar kultúra egy olyan kincsesházát látta, amely éppen ezért közvetve szűkebb közösségét is magas mércével szolgálhatja. Nagy igazgató-elődei ezzel szemben olyan vezetők voltak, akik úgy látták, hogy a nagyobb nemzeti közösségnek és kultúrájának is a szűkebb közösség elkötelezett szolgálata útján adhatnak a legtöbbet, a múzeum pedig ennek csak eszköze. A tárgyalat időszakból az 1939–43. évek igazgatói jelentései maradtak fenn, közlésüket az 1944-es munkatervvel, az 1944. őszi első keshelyi jelentéssel és néhány, a történetek megértéséhez nélkülözhetetlen magánlevéllel egészítettük ki. (B.H.*)

A sepsiszentgyörgyi HEREPEI

HEREPEI János (1891, Kolozsvár – 1970, Szeged), a sokoldalú, hányatott sorsú tudós és intézményvezető alakját több jelentős munka tárgyalja.¹ Kolozsvárnak KELEMEN Lajos mellett legjobb ismerője; művelődéstörténeti munkáinak nagyobb része szegedi csendes, munkás, idős kori éveiben, majd halála után, Budapesten jelent meg.² Sepsiszentgyörgyön a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója volt.

A Múzeumnak már 1927-ben érmészeti munkát végez a jeles régész KOVÁCS István oldalán.³ 1929-ben a kolozsvári Minerva kiadó és nyomda alkalmazottaként az **Emlékkönyv**⁴ gondozásában is részt vesz. CSUTAK Vilmos 1936-os elvesztése után őt kéri fel a sepsiszentgyörgyi intézmény igazgatójának. A pillanat baljós jegyben áll. HEREPEI a régész ROSKA Márton kitelepedését követően épp az Erdélyi Kárpát-Egyesület kolozsvári néprajzi múzeumának anyagát próbálja menteni, felemás sikerrel. A gyűjtemények nagyobb részét kénytelen átadni a román néprajzi múzeumnak, a maradék anyaggal pedig költözhet Mátyás szülőházából.

1937. jún. 21-én KERESZTES Károly, a tíz évvel korábban BARTÓKot koncertezett sepsiszentgyörgyi ügyvéd, múzeumi igazgatóválasztmányi alelnök még ismeretlenül ír HEREPEInek, egy hónappal korábbi levélre válaszolva. Megbeszélésre hívja. Az ürügy: szakvéleményét kéri, úgymond, az utóbbi években egybegyűlt régiség- és néprajzi anyag feldolgozására és a levéltár rendezésére. Év végén hivatalosan is felkéri igazgatónak. A rossz előjelek azonban folytatódnak. A választás pillanata, 1938. március végére helyi politikai válság tetőzik a múzeumban. TÖRÖK Andor ig.-vál. elnök és FELSZEGHI István igazgató-őr kénytelenek ultimátumszerűen összehívni vezetőségi gyűlést: amennyiben a tagok kellő számban nem jelennek meg, azt újabb meghívó nélkül, a tagok számára való tekintet nélkül fogják megismételni. SZENTKERESZTY Béla ig.-vál. alelnök és három választmányi tag (köztük az alapító CSEREYné családját képviselő BOGDÁN

* Sf. Gheorghe, N. IORGA 12, Bl. 22C/2, RO-520089

Arthur) ezt követően megerősíti már decemberben bejelentett lemondását.⁵

A múzeumot érzékeny veszteség éri, hiszen SZENTKERESZTY egyik fő támogatójuk volt. A gyűlésen azonban határozat születet: felkéri a sepsiszentgyörgyi Református Székely MIKÓ Kollégiumot, hogy az érvényes eljárás szerint küldje ki múzeumőrnek HEREPEI-t. TÖRÖK és KERESZTES egyben MIKÓ-elöljárásági tagok, áprilisban mérlegelik a formailag is problémás helyzetet. HEREPEI nem kaphat tanári kinevezést képesítése alapján, de ha nem MIKÓs tanárként lesz igazgató, akkor jogilag sérül a Múzeum és a Kollégium közötti vonatkozó szerződés (a múzeumőröket a MIKÓ-nak kell delegálnia, tanárai közül), megtámadhatóvá, hatálytalaníthatóvá gyengül, ami nagyon nem kívánatos. Megoldást nyárára találnak. Július közepén, hogy a formai kitételnek eleget tegyenek, HEREPEI-t a MIKÓ (fizetetlen) kollégiumi levéltárosának választja (addig egyebek mellett a kolozsvári református kollégium levéltárosa volt). Megkötí a szerződést a múzeummal (lakás és kerthasználat az egyedüli javadalmazása), és 28-án ez egy rendkívüli ig.-vál. gyűlés jóváhagyása révén életbe lép.

Az érkezés pillanata bővebb tárgyalást kért, mert van aki az ekkori politikai ellentétekre vezeti vissza HEREPEI sepsiszentgyörgyi kudarcait, ahogy más visszaemlékezők meg feleségét okolták, kívánnivalót hagyó beilleszkedését a helyi társadalomba. Véleményüket nem osztjuk, a dokumentumok azt mutatják, hogy HEREPEI elsősorban egészen más problémák áldozata lett. Erre a későbbiekben visszatérünk. Előbb az igazgatói jelentésekből próbáljuk kivonatolni a Sepsiszentgyörgyön történeteket, majd azt vázoljuk, ami a jelentésekből kimaradt (legalább jegyzet szintjén az évi jelentés nélkül maradt 1944-es évet is), végül a történetek rövid elemzését kíséreljük meg.

Igazgató a végeken

1938, HEREPEI berendezkedik. A gyűjtemények túlnőtték a lehetőségeket, főleg mert a főépület javításra szorul, és az alagsori helyi-

ségek nem használhatóak. 1939-ben megkezdik a javítást-átszervezést. A szakmai munkát illetően megpróbálja a MIKÓs múzeumőröket mozgósítani, de úgy találja, alig van, kivel dolgoznia. Mindenekelőtt a belső teendőkre és saját szűkebb munkaterületére összpontosít tehát, a levéltárat és könyvtárat rendezi. A CSUTAK-korszak örökségét még fenntartja a tehetetlenség: folytatódik a BÁNYAI János szervezte székelyföldi kutatóutak. Néprajzi-régészeti stb. terepbejárást, kisebb kutatást főleg SZABÓ József, SZÉKELY Zoltán MIKÓs tanár múzeumőrök végeznek rajta kívül.⁶

HEREPEI most szembesül a később alaposan kiaknázott erdővidéki kutatási lehetőségekkel (saját bevallása szerint Sepsiszentgyörgyre költözte előtt a Székelyföldet inkább csak a szakirodalomból ismerte valamelyest).

1940 őszén a 2. bécsi döntés új helyzetet teremt: TELEKI Pál, a földrajztudós miniszterelnök megbízására kidolgozza tervét a múzeum fejlesztésére, az alapítványi múzeumra épített államsegélyes Székely Tudományos (és Közművelődési) Intézetre. Ez nem kerül kivitelezésre, intézetté magát a múzeumot fejlesztheti csak, de az eredmények így is jelentősek. Feleannyi állandó munkahelyet sikerül biztosítania 1944 nyarára, mint tervezte (16 alkalmazottat kért 1940-ben, köztük 8 múzeumőr és két gyakornok szakembert,⁷ illetve két-három további, tiszteletbeli múzeumőrrel is számolt), nehezen megszerzett embereit mindegyre katonai szolgálatra hívják be, a háború vége felé pedig a terepkutatás is ellehetetlenül állambiztonsági okokból. A Múzeumot azonban 1941. nov. 7-től a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelősége felügyelete alá helyezik, a szeptemberben állami kinevezést kapott négy alkalmazott már decemberben visszamenőleges fizetést kap államsegélyből, 1942. márc. 3-án pedig hivatalosan is közgyűjtemények ismeri el őket a vallás- és közoktatási minisztérium (ez HÓMAN Bálint értelmezésében a teljes Székelyföldre kiterjedő gyűjtési jogkört előlegez egyben, a tulajdonjogilag továbbra is alapítványi múzeum alkalmazottait pedig ezentúl a Magyar Nemzeti Múzeum szervezetében fizetik). HEREPEI szá-

mos sajtótermékben, ill. a rádióban jelentős propagandát fejt ki az intézmény érdekében. A Múzeum a legmagasabb állami dotációjú vidéki magyar múzeum lesz (megelőzve Kassát, Szegedet, Debrecent).⁸ Egyedül a kolozsvári „Erdélyi Nemzeti Múzeum” támogatottabb, többszörösen, ez utóbbi azonban eléggé nehezen besorolható.⁹

Felújítják az épületet, KÓS Károlyval (a még első világháború előtti elképzeléseknek megfelelő) tervet készített a főépület bővítésére. A háború ezúttal is közbeszól, de negyven év múlva a most megtervezett új szárny épül meg. Szervezik a csíkszeredai múzeumot, leendő székelyföldi hálózat részének. A néprajzi munkában mindenekelőtt az induló BALASSA Iván HERPEI múzeumőr-társa, de VISKI Károlynak köszönhetően későbbi jelentős szakember néprajzos diákokkal is kutattat (GAÁL Károly, VAJDA László). Felajánlják szolgálatukat ígéretes diákok küldetlenül is, így FARAGÓ József („szellemi oázis volt”, vallja 1998-ban). Régészeti kutatásra-munkára FERENCZI Sándort, LÁSZLÓ Gyulát, MÉRI Istvánt, PAULOVIICS Istvánt, SZILÁGYI Jánost szervezi be, többnyire az Erdélyi Tudományos Intézettel közös programok keretében; ilyen sikeres ásatás eredményeként doktorálhat majdani utódja, és lehet így újabb fizetett, régész-múzeumőre SZÉKELY Zoltán. CS. BOGÁTS Dénes¹⁰ mindvégig mellette dolgozik, az **Erdélyi Szótörténeti Tár** ötletét is adó **Háromszéki oklevél-szójegyzék**ét ugyancsak az ETI-tel jelentettetik meg (első a műfajában az egész magyar nyelvterületen). BOGÁTSot a múzeum kezelte Tanalap pénztárosaként fizetik. A könyvtár-levéltárba, sajnos csak 1944 nyarán, ÁRVAY Józsefet¹¹ sikerül alkalmazni. A múzeum ekkora összeállt tudományos munkaközösségének névsora mindenesetre imponáló további pályájuk ismeretében. A felújított épületben szívósan kigazdálkodott modern felszerelés, jelentős új gyarapodás vár jobb napokra.

A kibontakozás azonban tragédiába torkollik. 1944 szeptemberében HERPEI nyugatra menekíti a SzNM jelentős anyagát, és az 1945. március végén elpusztul vagy eltűnik

Zalaegerszegen. Az igazgató ezt soha nem heveri ki. Társai (SZÉKELY Zoltán, CS. BOGÁTS Dénes, orosz fogság után ÁRVAY is) hazatérnek az evakuálásból, tisztázzák magukat. HERPEI Keszthelyen marad 1947-ig, a kolozsvári egyetemi könyvtár ugyanoda menekített anyagát rendezzi. A bonyhádi Székely Múzeum alapításának intermezzója és hosszú hányódás után végül 1961-ben, Szegeden talál nyugalmat. A múzeum érméje, majd budapesti intézmények munkatársa, Kolozsvárra ellátogat még, Sepsiszentgyörgyre soha többé. 1949. októberig ottmaradt bútorai az „ellenséges javak” listáján szerepelnek, ezután hozhatja ki számára BALASSA Iván. A zalaegerszegi hamuból hetekkel a pusztulás után összeszedett tárgyakból 1953. jan. 27-én adnak haza 106 tételt a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjában.¹²

Intézmény a végeken. Az akadálypálya

Mi a történetnek a *Jelentések* mögötti másik arca?

A 2. bécsi döntéssel nagy remények ébrednek a sepsiszentgyörgyi múzeumban is. Az álmok megvalósítása azonban inkább akadálypályára emlékeztet. HERPEI intézetalapítási terve az állami bürokrácia útvesztőjébe kerül, akárcsak az állami fizetésű munkatársak biztosításának ügye. A háborúba sodródó országban a tudományos célok katonai szerveknek is kiszolgáltattak. A kisebbségi helyzetbeli viszonylagos erdélyi magyar egység helyett pedig politikai és szakmai darázsfészkek viszonyai között kell egyensúlyozni. Már az első pillanatok sokatmondóak. 1940. szept. 18-án a Múzeumot minden probléma nélkül veszik át a magyar állam területén levő intézmények sorába. Fennálló igazgatását tudomásul veszik, HERPEIt hatáskörében megerősítik, a miniszterelnök látogatásakor HERPEI meghívót kap a szept. 21. esti közigazgatási értekezletre, majd az azt követő bankettre. A meghívót viszont dr. TANKÓ Bélának címezik eredetileg, azt kihúзва, fölírva jelenik meg csak a múzeumigazgató neve. HERPEI TELEKItől kapja ugyan a megbízatását, de csak PATAKY

Tibor államtitkárnak terjesztheti be intézettervét szept. 30-án.

Okt. 5-én ír először SCHNELLER Vilmosnak, a VKM tudományos ügyekkel foglalkozó osztályára.¹³ A 8-i válasz szerint a kolozsvári erdélyi múzeumot leszámítva ők a legkiemeltebbek, de a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelősége alá fognak kerülni, tehát PASTEINER Iván főfelügyelővel kell majd főleg érintkezniük. Másrészt HÓMAN Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter azt mondta (már ekkor), hogy anyagi nehézségek okán várniuk kell. November elején HERPEI kolozsvári barátainak közvetítését, ajánlását kéri (KELEMEN Lajos, ROSKA Márton), sikerül találkozni HÓMANnal is, majd nov. 12-én valóban PASTEINERnek terjeszti fel a tervezetet. November végén BÁNYFFY Miklóshoz folyamodik, mint főrendiházi tag eszközölné ki neki kihallgatást illetékes helyeken. Dec. 14-én a helyi hatalomhoz, a háromszéki alispánhoz fordul: választ nem kapott, közben pedig a kinevezett munkaerő máshol helyezkedik el.¹⁴ SCHNELLERtől érkezik csak válasz, ROSKA révén, 1941. jan. 2-án: fogja rövidebbre tervezetét.

1941 és 1942 eleje a közgyűjteményi státus elnyerésének lassú, hivatalos útja. Mihelyt sikerrel jár, azonnal visszatér az intézet-terv elképzéséhez: 1942. ápr. 29-én MESTER Miklós¹⁵ HERPEI érvrendszerét képviselve interpellál HÓMANnál a SzNM fejlesztése tárgyában. Sikertelenül, mert az érdekelt képviselők sem álltak mellé, írja MESTER, csak a folyosón jöttek oda utána gratulálni.¹⁶ Júliusban HERPEI előszobázik a miniszternél fejlesztés-ügyben, de nem jut be. Kihallgatást kér, azt ugyancsak hiába várja, így PASTEINER útján terjeszti be szept. 1-jén beadványát. Utána VARGA Nándor Lajos¹⁷ próbálja segíteni, de csak 1943. jan 9-én jut be személyesen. A válasz elutasító: állás létesítéséről, átminősítéséről a háborús, súlyos gazdasági viszonyok közepette csupán az 1944. évi költségvetés tárgyalásakor lesz mód állást foglalni. Akkorra se ígéri tehát.¹⁸ HERPEI mégse adja fel. Májusban LÁSZLÓ Dezső¹⁹ segítségét kéri, dec. 2-án VÁRÓ György székelyudvarhelyi képviselő szólal fel a parlamentben székelykérdésben, említi az intézetigényt is,²⁰ sajnos,

gyakorlatilag sajtóvisszhang nélkül. Ami viszont jövőre nézve biztató: a segítség nem független FARAGÓ József körétől, a HERPEIvel levelező FARAGÓ székely diákokat készíti a hónap közepén mozgósítani, székely tudományos intézetek kérdését vetve fel Székelyudvarhelyen.

1944. februárban MESTER próbálkozik újra. Március elején INOKAI Péter összegezheti a helyzet állását:²¹ MESTER 1942-es felvetésére az volt a válasz, hogy a SzTI feladatát már az Erdélyi Tudományos Intézet vállalta és végzi, s ezzel a kérdés lekerült a napirendről, holott az ETI-nek a Székelyföld kutatása sokkal kevésbé áll módjában. A megoldás a SzNM fejlesztése volna, Székely Tudományos Intézeté, írja INOKAI. Ami tovább késik. 1944. márciusban BALASSA már az ún. Székely Határőr Szövetség marosvásárhelyi létrejöttében, annak esetleges kulturális céljaiban is fantáziát lát jobb híján, HERPEI pedig a BALÁS Gábor, BODOR György²², VÁRÓék szervezte Székely Nagygyűlésre készül, az viszont elmarad. Végre áprilisban MESTER lesz az érintett államtitkár, HERPEI pedig szívósan tartja magát a teljes értékű megoldáshoz: júl.4-i rádióelőadásnak *A SzNM mint a székelység tudományok intézete* címéhez ragaszkodik az ORTUTAYnak ápr. 20-án írt levélben. Ám a nyár újabb, keserű csalódást hoz: ha a hír igaz, MESTER is az ETI-be olvasztás útján oldaná meg a SzNM SzTI-státusúvá alakítását. És ezek már az utolsó hetek.

Akadálypálya és vesszőfutás

Realista volt-e HERPEI? Nézzük, mit is ér el és hogyan a részletek terén – intézet vagy közgyűjtemény, a lényeg végülis a tudományos szakemberek kérdése: az intézeti státus is ezt szolgálná csupán. A BÁNYFFYnak írt 1940. november végi levél: a kiszemelt múzeumőrök, pl. KELEMEN Imre sepsiszentgyörgyi tanár, máshol találtak munkahelyet közben. 1940. dec. 14-én is ezt panasolja az alispánnak. Szakmailag sem egyszerű szabad szakembereket találni, pedig többen segítik. 1941 nyarán tárgyi néprajzos segédörnek HAÁZ Ferencet szeretné, a székelyudvarhelyi múzeumalapító HAÁZ Rezső

fiát, de ő Kolozsváron akar maradni. MAKKAI Endre neve merül fel. BALASSA Ivánt SZABÓ T. Attila és LÁSZLÓ Gyula ajánlja, ekkor épp előbbi mellett dolgozik a kolozsvári egyetem Nyelvtudományi Intézetében. BALASSA július elején el is küldi adatait. Alkalmazását 1941. szeptemberben KNEI ZSÓKA István és TAMÁS Lajos, tehát az ETI igazgatói is támogatják. A néprajzos, volt enyedi tanár SZILÁDY Zoltán is segíti HERPEI-t 1941-ben. Szeptemberben ROSKÁTÓL kér gyakornokot, okt. 4-én BALASSA ajánlotta szeghalmi természetrajzos jelölt mondja vissza jelentkezését, jönne viszont már ebben a hónapban levéltáros, közép- és újkor-történész gyakornoknak KOVÁCS Márton. Ó MÁLYUSZ-tanítvány, őrségi témából doktorált, dolgozott GYÖRFFY István mellett is a Nép- és Tájkutató Intézetben, addig is MÁLYUSZ tanácsára az Országos Levéltárban lépne alkalmazásba. JAKÓ Zsigmondnak van még egy ajánlottja, MOLNÁR Zsigmond, de az meg nem fogadja el a meghívást. Decemberben HERPEI SZÉKELYÉrt harcol VARGHA Lászlónál, pesti tartózkodása idején segíelyezni kellene, de főleg jó lenne helyi régészeknek.

1942. június, levél LÁSZLÓ Gyulának: az ellenzéki MESTER felszólalását nem írták javukra (persze, az erdélyi párti SZENTKERESZTY ugyancsak hiába interpellált FADGYAS-ért). LÁSZLÓ az erdélyi párti képviselőket próbálja mozgósítani, testületileg lépjenek fel a SzNM személyzeti gondjainak ügyében. Szeptember: HERPEI újabb felterjesztést állít össze, de csak november–decemberben, PASTEINER közvetítésével küldi el a VKM új miniszterének, SZINYEI-MERSE Jenőnek. 1942 végén, a költségvetés vitáján MIKÓ Imre képviselő intéz beszédet a miniszterhez a múzeum érdekében (hasonlóképpen kéretlen sietett támogatásukra TUSA Gábor, tb. ig.-vál. taguk, a Magyar Népközösség kisebbségi statútumának másik szerzője, de őt épp ekkor elveszítik). MIKÓ Imre ugyancsak 1942. novemberben jelzi, SCHNELLER-rel sikerült tárgyalnia, de újra az volt a válasz, hogy a SzNM így is a legnagyobb dotációjú vidéki múzeum. SZÉKELY-t SCHNELLER is ismeri, de most semmi esélyt nem lát neki állást

létesíteni (a költségvetést már lezárták). Ha létesítenének is, az nagyon gyengén fizetett volna, ha pedig jobb besorolású, akkor meg az idősebbek elpályáznának előle (a Magyar Nemzeti Múzeum szervezetén belül „kihalásos alapon” történik a hivatali előmenetel). Megoldás lehetne még valamelyik középiskolához kinevezni, és onnan berendelni a múzeumhoz, de ez ellen a középiskolai ügyosztály tiltakozna. SCHNELLER végül is legkézenfekvőbb megoldásnak azt ajánlja, állapodjanak meg a református püspökséggel, az engedje át SZÉKELY-t a múzeumnak (a MIKÓ a református egyház iskolája), vagy legalább az órabeosztását úgy oldják meg, hogy dolgozhasson HERPEI-nek. 1943. május–júniusban TAVASZY Sándortól, pár évvel korábbi székelyföldi expedícióik részvevőjétől, mint erdélyi református püspökhelyettesről ennek megfelelően kéri SZÉKELY átengedését.

Júniusban VISKI Károly is jelzi, kit küldhetne segíteni. Itt még szó van CHERVEN Arisztidről (könyvtáros-levéltáros), KICSI Sándorról (néprajzusként). 1943. decemberben végre küszöbön az elérhető részeredmények: FADGYAS Annát kezelőből múzeumi segéd-tisztté minősítik át, BALASSÁ-t segédőr-ből múzeumőrre léptetik elő. 1944. januárban HERPEI gyakornok kinevezésére tehet javaslatot, és ÁRVAY kinevezését kéri KOVÁCS Márton helyére, aki nem találta meg Sepsiszentgyörgyön a helyét. SCHNELLER azt jelzi hónap végén többek között, hogy most megoldhatják SZÉKELY ügyét is. Jún. 2-án a *Hivatalos Köz-lönyben* tényleg ott szerepel a SZÉKELY Zoltán neve: állami gimnáziumi rendes tanár lett, szolgálattételre a SzNM-hoz beosztva. Jún. 30-án ÁRVAY Józsefet is kinevezik, bár a hivatal malmai nagyon lassan őrölnek: augusztusban még mindig KOVÁCS Márton kapja a múzeumtól a fizetést.²³

Apró formai adaléka a vesszőfutásnak: a személyes ismeretség sem volt elég a bürokrácia ellenében. MESTER pl. 1937-től ismerte ÁRVAY-t (a Külföldiek Kollégiumát vezette ÁRVAY ott tartózkodásakor), máj. 8-ig azonban a tudományos személyzeti kinevezéshez hiány-zott ÁRVAY doktorija.

A másik vesszőfutás. Hol élünk?

Valamit nem szabad elfelednünk. HERPEI a SzNM-nak 1938–45-ben igazgatója.²⁴ Munkatársai, ha nehezen megszerzi őket, több időt töltenek katonai szolgálatban, mint az oldalán. BALASSA Iván 1942. okt. 5-re kap behívót Losoncra. HERPEI már szept. 5-én felmentését kérvényezi a hadügyminiszternél (ekkor BARTHA Károly, okt. elején már NAGY-BACONI NAGY Vilmos kerül a helyére). Az erdélyi hadtestparancsnokságnál is próbálkozik, a magyarhermányi MOLNÁR Sándor százados segítségével (erdővidéki kutatásairól ismerhetik): kolozsvári precedens van arra, hogy múzeumi tisztviselőt saját városába hívtak be kiképzésre, így valamennyit mégis dolgozhatott intézményének. Másrészt, amint azt októberben BALASSA írja, bizony sokan kaptak halasztást. BALASSA már ekkor cserében gondolkodik: valaki Sepsiszentgyörgyre behívott helyébe juthatna oda Losoncról. HERPEI egyelőre ragaszkodik az egyoldalú kikérés változatához, de Kolozsvárról október végén elhelyezik azokat, akiknek támogatását remélte, DÁLNOKI VERESS Béla hadtestparancsnok pl. HORTHY hadsegéde lesz.

A baj az, írja HERPEI dec. 2-án, hogy „nem elég rugalmas a kérdés kezelése! A románok, ha a saját nemzeti céljaik eléréséről volt szó, náluk minden lehetett. Nálunk azonban ilyen kicsiség sem megy, mert a betű nem engedi... BALASSA Ivánt is éppen most viszik el katonának, három évre, és nincsen lehetősége még a póttartalékosságra se, sőt, még egy évi haladékra se! Talán annyira dúskál Magyarország a nagy tudósokban, hogy a meglevő egynéhányat sem érezzük! ...lásd, engem, aki csak anyai réven vagyok székel, mégis ilyenek égetnek. Ezek a meddő harcok. Hidd el, ha azt a sok jóakaratot és energiát nem mint főtelen borsót kellene falra hánynom, vele mennyi mindent tudnék alkotni”. A székel tábornokok segítenek ugyan kisebb kérdésekben (1943. jan. 18-án DÁLNOKI VERESS Lajos, az új hadtestparancsnok engedélyezi, hogy HERPEI, SZÉKELY, BALASSA fényképezhessenek a határvidék Székelyföldön),

de ugyanekkor TÖRÖK Andor múzeumi ig.-választmányi elnökkel együtt sem sikerül kieszközölniük a minisztériumban BALASSÁ-nak a halasztást. Azonnal megpróbálkoznak a másik kombinációval: 1943. májusra karpaszományos csereembert találnak Sepsiszentgyörgyön. A kolozsvári hadtestparancsnok útján most sem érik el céljukat (előbb a csereember húzza a kérés benyújtását, utána a losonciak nem akaróznak belemenni), ekkor az alispán útján újra a hadügyminiszterhez fordulnak. Máj. 26-i döntés alapján elvben jöhet a csere jún. 1-jével. Végül júl. 2. után engedik el Losoncról BALASSA Ivánt. Jellemző módon ez a félsiker is nagyon időleges: 1944. januárban már Marosvásárhelyen van kiképzésen, áprilisban a frontra vezényelik, ide küldi utána HERPEI a jó hírt július végén: végre megérkezett Sepsiszentgyörgyre a megerősítő hivatalos irat új, múzeumóri besorolásáról, amit három éve ígért neki (és amely pedig a *Hivatalos Közlöny*ben már január közepén megjelent). BALASSA szerencsére megússza egy bokalövessel a harcteret, de ez már 1944. aug. 11.

Nem csak a katonai hatóságokkal akad vesződség. Civil tudományos világuk is kész darázsfészek. 1942. decemberben ROSKA ír HERPEI-nek: örül, hogy kibékültek FERENCZI Sándorral, de hogy került bele FERENCZI a SzNM ásatásaiba? Az egy dolog, hogy az ETI-tel közös program volt, de tőle nem kapott erre engedélyt (ROSKA mint az egyetem régészeti intézetének vezetője, főnöke FERENCZI-nek). Személyi ellentétek miatti meghurcoltatásában FERENCZI már a szakmát is ott akarja hagyni, és ami közvetlenül nagyon kellemetlen, kiábrándultságában minden jelentés nélkül hagyja HERPEI-t a háromszéki ásatások után.²⁵ Az igazgató a haját tépi: eszerint elfecséreltek két ásatást, ráadásul a bálványosvárinak a folytatását is – mikor végre megszerezték rá a pénzt.

Ugyancsak a nehéz természetű ROSKA 1943. decemberben – 1944. januárban MOZSOLICS Amáliának még a szabadságolási kérvényét sem továbbítja, hogy HERPEI-vel legalább úgy dolgozhasson. FETTICH Nándornak kell közbelépnie Budapestről. FETTICH segíti ki akkor is, ezúttal szakmailag, amikor

1944. februárban a valóban jó barát LÁSZLÓ Gyula legjobb szándékkal sem tud időt szakítani az ún. szörcesei lelet feldolgozására.²⁶ Az „otthoniakkal” is gond van: a nehezen alkalmazott és a katonaságtól végre leszerelt KOVÁCS Márton ugyanekkor bécsi ösztöndíjat szervez magának, ahol a Múzeumra nyilván érdektelen, Vas megyei témát kutatna. A lelkes, gyakorlatként bedolgozó néprajzos VAJDÁVAL is akad bosszúsága, igaz, egészen más jellegű. Fiatal és kissé szertelen még VISKI nagyon rokonszenves diákja, a majdani jeles müncheni etnológus: 1943. szeptemberben Dél-Erdővidékre megy Észak-Erdővidék helyett helyett gyűjteni, nem rögzít adományozókat, elfelejt visszajuttatni tulajdonosának holmi családi fotókat, nem megy be a post restante levelei után az olaszteleki postahivatalba...

A székelyföldi intézményszervezésben, nem elég a kolozsvári ellenérdekeltség, 1944. márciusban már a marosvásárhelyiekkel is számolni kell, akik (illetve az erdélyi ref. püspök) azzal a váratlan ambícióval állnak elő, hogy az új alapítványként újjászervezett TELEKI Téka célja az egész Székelyföld és székelység történeti, régészeti (!) és néprajzi (!) kutatása legyen.²⁷ VÁRÓ is arra kéri, a SzTI-et az összes székelyföldi intézmények foglalataként próbálja felvetni, hogy a marosvásárhelyieket el ne idegenítsék. A térség tudományszervezésének előzményeit, eredményeit, realitását semmibe véve, valaki mindegyre feltalálja a spanyolviaszt.

Minden személyi kérdésbeli, regionális rivalitásokkal kapcsolatos kellemetlenségen túl pedig a legkényesebb az, hogy HEREPEI időről időre politikai darázsfszékbe nyúl, miközben szeretett múzeumáért harcol. MESTER Miklós pl., aki több rendben segíti, imrédysta, ezért veszítenek így inkább, mint nyerne kezdetben a fellépésével. A sors fanyar iróniája, és ez már a magyarországi beteg közgondolkodást és politikát jellemzi, hogy eszerint az utolsó hónapok sikereit tkp. a német megszállásnak köszönhetik, hisz anélkül MESTER nem jutott volna felelős kormányhivatalba.

A jó gazda kérdőjele

HEREPEI sepsiszentgyörgyi igazgatóságát illetően három kérdőjelt nem kerülhetünk meg: Valóban a létező lehetőségekkel gazdálkodott-e a sepsiszentgyörgyi múzeumigazgató? Milyen szerepet játszott kolozsvári köre a történetben? Felelőssé tehető-e ő maga a SzNM 1944–45-ös tragédiájáért?

A múzeum lehetséges erőforrásait nézve, HEREPEI-t a kicsinyhűség vádja érheti. Részleteiben nézve azonban ez is sokkal árnyalandóbb. Először is, különbséget kell tennünk az 1938-ban igazgatónak érkező HEREPEI és az új impériumváltást követő, majd az utolsó évek igazgatója között, hiszen helyzetértékelése, viszonyulása, gondolkodása sokat változik. Tény, hogy az első két évben nem tudja kihasználni a CSUTAK-korszak által megteremtett valamennyi erőforrást. Nem próbálja pl. maga kiadni a MOESZ Gusztáv által múzeumuknak felajánlott dolgozatokat, sem VÁMSZER Géza szakadati monográfiáját. Kolozsváriként, ráadásul volt Minerva-alkalmazottként eltanácsolja, az *Erdélyi Múzeum*hoz küldi a szerzőket.²⁸ De igazából már CSUTAK sem tudta folytatni az újrászületett kolozsvári tudományos folyóirat árnyékában kiadói tevékenységüket, azzal pedig HEREPEI is később szembesül, főleg az ETI-tel való negatív tapasztalatok során, miért lett volna fontos, mennyire teljesítmény-bizonyítás, érv a saját publikáció.

HEREPEI elégedetlen a helyi tanár-múzeumőrökkel, bár kezdetben lelkesen szervezné őket, és össze is állít felajánlásaiból tevékenységi tervet.²⁹ Ám több mint bizonyos, hogy az oktatással épp eléggé megterhelt jószándékú munkatársak felajánlását, mikor nem állt fenn külső akadály sem követte lázas kivitelezés. Ne feledjük, hogy CSUTAK egyben a MIKÓ-Kollégium erőskezű igazgatója volt, és másként mozgósíthatta múzeumi célokra a tantestületet. Az megint más kérdés, hogy ezek a tanárok más körülmények között vagy így is számottevő teljesítménnyel járultak a Múzeum működtetéséhez,³⁰ és hogy HEREPEI talán túlzott buzgósága, túlvállalása elbátortalaníthatta őket – ha van, aki ügyis végzi a kézírattári, néprajzi, adminisztrá-

ciós munkát, ám végezze. Kétségtelen, hogy a múzeumigazgató mind határozottabban vallja az idő múlásával, hogy csak helyi szakemberre lehet igazán számítani. Jó példa a székelyföldi kutatóutak megszakadása az impériumváltással: a régi kolozsvári társak pl., BALOGH Ernő, NYÁRÁDY, BOGA most már (újra) az erdélyi múzeumi társak őrei, saját intézményük van ismét, amelyért felelősek, és nyeregben sem ülnek, hiszen akár a Székelyföld természetrajzi kutatására is megjelent a budapesti konkurrencia.

Ami az anyagi forrásokat illeti, HERPEI persze túloz később, mikor volt nincstelenségükkel, a román főhatalom alatti totális, politikai alapú akadályoztatással, ebből következő lepusztultságukkal próbál érvelni budapesti fölötteseinél, különben érthetően, mert fejlesztési alapok végett. Valójában nagyobb fizetéssel kezdte sepsiszentgyörgyi igazgatóságát, mint az akkori MIKÓ-kollégiumi igazgatói fizetés, a múzeum rendelkezésére pedig ott állt a Háromszéki Székely Tanalap kezelése folytán élvezett csekély, de biztos bevétel is. Az is tény azonban, hogy az impériumváltás hozta átrendeződéssel ezek a források elapadnak.³¹ Helyi támogatási lehetőségek ugyan mindvégig akadnak, 1944 tavaszán is élhet még velük,³² de alkalmiak, és messze nem elegendők. Hasonló megállapításokat tehetünk a múzeum szakmai ellátottságát illetően: MÉRI valóban tőlük kénytelen szakkönyvet kérni 1944-ben a kolozsvári főtéri ásatások feldolgozásához, de ez nem cáfolja minden erőfeszítés ellenére is fennmaradt hiányosságait. És megint a háború. Az új szárny építésére azért nem kapnak engedélyt 1943 áprilisában, mert vasfödémrel tervezték, vas pedig nincs. Mikor 1944. januárban a bővítés tervét a fölöttes hatóság végleg elutasítja, KÓS Károly csak annyit válaszol 29-én: lényegtelen, legkésőbb a nyár sorsdöntő lesz, pusztá életükre, a magyarság további életére is. Utána talán...

Kérdőjelek. A barátok

Kolozsvár, beleértve a legközelebbi barátok szerepe HERPEI bizonyos kudarcaiban kényes kérdés. HERPEI régi barátsági

Kolozsvár 1940-es felértékelődésével, úgy tűnik, esetenként-részben féloldalassá válnak. A kedvelt kolozsvári jelzővel élve „vidékvívé” süllyedt barátot egységes fellépéssel védik majd 1944 után a sepsiszentgyörgyi lincselési indulatok ellen, ám intézményi érdekek ütközése idején sepsiszentgyörgyi érdekek HERPEI személyére való tekintettel is csak mérsékelten tesznek engedményt. Az erdélyi tudománypolitikai játszmában játékos kolozsvári barátok között az a kivétel, aki vigyáz, hogy ne sértsen, nem igazi kolozsvári: LÁSZLÓ Gyuláról van szó. HERPEI bizalma, ahogy régi barátaival újra meg újra megosztja intézményvezetői gondjait, terveit, sőt, tőlük vár ezekben segítséget, emberileg nagyon is érthető, de intézményével szemben meglehetősen, felelőtlen volt. Legalább akkor elgondolkozhatott volna (nem emberi kapcsolataiban való, de) megváltozott szakmai-politikai helyén, amikor kihagyták az Erdélyi Múzeum-Egyesület választmányából.

A lappangó ellentétek több ízben megmutatkoznak nyíltan is. 1941. dec. 1-jén az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára körlevéllel fordul a székelyföldi iskolákhoz is az erdélyi levéltári anyagot gyűjteményeibe mentendő, és valóban gyűjtenek is be ennek köszönhetően csiki anyagot. A felháborodott HERPEI barátai igyekeznek megnyugtatni. KELEMEN Lajos azt írja neki, hogy gyűjteménybiztonsági okból tulajdonképpen nem ért egyet ennyire centralizáló gyűjtéssel, túl komolynak se tartja, hisz a nem kolozsvári iskoláknak a címeit sem igen tudták, és egy sajtóbeli helyesbítést ajánl a helyzet kiigazítására. SZABÓ T. Attila másrészt bevallja, hogy KELEMENnel valóban csak aláírták a körlevelet, épp ő volt az egyik értelmi szerző, de úgy gondolja, nem kell túlbecsülni azt a 100-200 iratot, ami így Kolozsvárra kerülhet Sepsiszentgyörgy helyett. HERPEI válasza: súlyos hitelrontást okoztak az épp közgyűjteményi státusát rendező múzeumnak.³³ A szereplők, hadd jegyezzük meg, szinte mellékesek. Az eset kísértetiesen ismétli az EME 1911-es próbálkozását, amikor az épp saját épületét emelő, dinamikusan fejlődő SzNM gyűjtőterületére, tőzsomszédságba küldtek hasonló körlevelet.³⁴

Az ETI-tel való kapcsolatok ugyancsak felemásak. HERPEI fogalmazásában: többször megsérti az Intézet. 1943 májusában, miután megegyeznek, hogy a SZÉKELY doktoriját együtt adják ki, az ETI úgy gondolja, hogy a kiadvány csak „a SzNM támogatásával” feliratot kapja, a SzNM viszont fizesse a költségek 2/5-ét, kapja a saját példányait ne nyomdai, hanem kereskedelmi áron. LÁSZLÓ Gyula simítja el az incidenset. Nem meglepő, hogy HERPEI 1944. május 12-én is neki panaszolja fel, miért kellett véres verítékkal végrehajtott munkájukat kisajátítani? Az Intézet 1943-as jelentésében ti. az jelenik meg, hogy BALASSA Iván erdővidéki fejfakutatása az ETI eredménye. Miközben ezúttal olyannyira a Múzeum, hogy BALASSA ebből írott könyvére is ott van már a papír a Minervában, írja HERPEI, szedésre-nyomásra is megvan a fedezet, épp csak lektorálni nem volt ideje még.³⁵

Egy harmadik példa: az ETI 1942. ápr. 8-tól dolgozik a Múzeum APOR-kódexének hasonmás kiadásán, MIKECS László szavaival az ETI úgynevezett hiánypótló munkái szimbólum-kiadványán. 1943-ban kiderül, hogy ez a munka igazában a budapesti PÁZMÁNY Péter Tudományegyetem Magyarságtudományi Intézetében történik. 1944. áprilisban HERPEI helyzeti biztosságba a kódexet az OSzK-ban (hazahozni már kockázatosabb, és valóban, így ússza meg a harci eseményeket is a GUARY-kódex társaságában), de erről TAMÁS Lajost, a kikölcsönző ETI igazgatóját HERPEI kell, hogy értesítse.

A sepsiszentgyörgyi igazgató érdemének tudható be, bár minden bizonnyal a másik félnek is javára írandó, hogy a SzNM mindezek ellenére munkakapcsolatban marad a kolozsváriakkal, és az igazgatói jelentések meggyőznek arról, hogy az előnyök számos esetben kölcsönösek. A Jelentésekbe már nem került 1943–44-es együttműködés is erre vall.³⁶

Kérdőjelek. A menekítés

Egy utolsó kérdőjel: a menekítés ügye, amely részleteiben máig sem teljesen tisztázott,

és valószínűleg soha nem is lesz már az. Kötelességünk viszont eloszlatni néhány félreértést, mert ez a kérdés nem is a felelősség kérdése elsősorban, hanem másegyébre világít rá, és ez a másegyéb a valós részletek nélkül nem érthető. HERPEI először 1942. szept. 12-i keltezéssel kap vonatkozó, szigorúan bizalmas rendelkezést: óvóhelyre az értékesebb anyaggal. 1943. decemberben PASTEINER a becsomagolatról és egyéb intézkedésekről kér jelentést, HERPEI jelzi, hogy rég megtörténtek. A KOF evakuálási rendelete 1944. ápr. 17-i, és 30-án az összehívható ig.-vál. tagok úgy foglalnak állást, hogy a menekítést végre kell hajtani, de május 15-i újabb (KOF-) rendelet ezt megint nem tartja időszerűnek.³⁷ 1944. áprilisban mindenesetre a levéltárat csomagolják, VARGA Nándor Lajos májusban a képzőművészeti anyag szakszerű beladázását nyugtázza – maga irányította saját munkái egyedi kollekcója esetében is, mely szintén elpusztul. HERPEI szerint végül augusztus végi VKM-rendelet alapján menekítenek.³⁸ SZÉKELY viszont HERPEI-t hibáztatva úgy nyilatkozik, hogy az igazgató Keszthelyen beismerte neki, ez a rendelet már nem jutott el hozzá, és csak később, lengyeli tartózkodása után látta Budapesten, vele a listát az evakuálandó SzNM névével. Amit mindenki megerősít: vonatkozó megbeszélések utoljára aug. 27–29-én történhettek Sepsiszentgyörgyön, ekkor VARGHA László személyesen ott tartózkodott, de ezek a beszélgetések négyszemköztiek voltak.³⁹ Szept. 2-án a menekített anyag kigördül a városkából. Utána már jövőből okosként nézve is csak egy esély marad, a kolozsvári kéthetes elakadás szept. 9–23. között, amelynek végén teherkocsik viszik tovább a nagyobb szállítmányt is sorsa felé.⁴⁰

Az biztos, hogy az utolsó sepsiszentgyörgyi napok már zavaros kapkodás: aug. 31-én HERPEI úgy dönt, családját menteti, maga marad. Másnap, valószínűleg családi nyomásra is, mégis indulás mellett határoz, de csak az öt legértékesebb ládát viszi. Az indulás csúszik, erre másik vasúti kocsit szerez, és következő nap elrendeli a többi láda kihordását is. Nagyjából mindenki ezt teszi ekkor: óránként változtatja meg döntéseit. Jó döntés lehetetlen, okosnak

lenni csak utólag könnyű. HERPEI valószínűleg csakugyan nem kapta kézbe az új menekítési rendeletet, bár tud róla, és éppen ezért kétségbeesett: kénytelen maga dönteni. Félelme jogos: a múzeum tornya ideális célpont, ha a várost védeni fogják, ahogy ő tudja. Ez az a pillanat, amikor ha lelkiismeretlen, és a maga bőrét menti, engedelmeskedve a polgári lakosságot kiűrítő rendelkezéseknek, az anyag megmenekül. Ezáltal nem eléggé hivatalnok. Ha lelkiismeretlen hivatalnok volna, futna (ha nem volt kézbesített parancsa, nem vonható felelősségre, bármi történék is), ha túl lelkiismeretes, akkor marad a ládákkal, és kivárja a rendelet sorsát, megérkezését vagy tárgyalanná válását. HERPEI ehelyett felelősnek tekinti magát, és felelősen szeretne dönteni.

Az egyik helyesbítő adalék ugyanis az, hogy HERPEI már 1943. aug. 15-én rákérdez PASTEINERre, mit tegyenek, hisz a pince nem véd igazán mint légóhely, viszont nedves. Inkább a 9 km a határtól a nagy veszély. Nem kellene-e menekíteni az értékesebb anyagot, mint 1916-ban? Persze nagyobb harci tevékenység esetén épp a főváros kitettebb, kb. a pesti múzeumok is inkább vidékre menekítenek majd. A menekítés gondolatát tehát HERPEI mondja ki először, mégpedig nagyon körültekintően, és nem a fölöttes hatóság. PASTEINER szept. 18-án meg is válaszolja: ez-irányú rendelkezés nem történt. Cselekedjék az igazgató a továbbiakban saját belátása, hatásköre szerint, a legszigorúbb személyi felelősséggel. Tehát most, szept. 2-án vigye az értékeket?

A másik adalék tudniillik az, hogy a precedens igaz, LÁSZLÓ Ferencék valóban hátrországba menekítették 1916-ban legértékesebb tárgyaikat, csak hogy ez a román hadsereg Erdélyből való kiszorítása után történt. Most pedig? Ahogy azt LŐRINCZ Albert fogalmazza meg utóbb: „igen tévesen, sőt bűnösen a Vörös Hadsereg durvaságát a múzeumi kincsek megkímélésére igen nagyra, az erejét pedig ahhoz, hogy Tolna megyéig elérjen, igen kicsinek találták”.⁴¹

A harmadik adalék: HERPEI védve az Erdélyi Múzeum-Egyesületben SZÉKELY Zoltánra hárítják a felelősséget, SZÉKELY úgy-

mond feljelentést tett, hogy a sepsiszentgyörgyi szállítmány Kolozsváron rekedt, ezért nem menekedhetett meg ott maradvá. Csakhogy VARGHA László, aki egyetemi anyagért érkezve a Múzeum Kolozsváron elakadt ládáját is továbbviszi a menekítéskor, nem pusztán egy végrehajtó hivatalnok, hanem egyebek mellett a szentendrei skanzen megálmodója. A kolozsvári „feljelentés”-interpretáció egyébként is sántít. SZÉKELY nem tagadja, hogy ő értesítette a fölöttes hatóságot a Kolozsvárra érkezésről, de HERPEI ugyanezt tette volna. A kolozsvári értelmezés szerint SZÉKELY ezzel elveszejtette a szállítmányt, hisz az EME megtagadta 1944. szept. 2-án múzeuma evakuálását, mellette a sepsiszentgyörgyi ládák is megússzák. Csakhogy HERPEI a saját múzeuma kincseinek pusztulása után *kolozsvári* egyetemi-ENM-könyvtári régi könyv anyagot rendez Keszthelyen, és a kolozsvári érv is más a sepsiszentgyörgyi rákérdezéskor, mint az *Erdélyi Múzeumban*⁴²: akkor még csak azért tartják egybe nem vethetőnek gyűjteményeik ügyét, mert az ő anyaguk *nem* pusztult oda.⁴³

Valóban: ez a sors labdajátéka volt. HERPEI igenis felelős mint döntéseket vállaló intézményvezető a pusztulásért, az is kellett, hogy legyen: döntött, mert ilyen minőségben döntenie kellett, és téves döntéseket hozott. De mulasztást igazából egyet követett el, igaz azt elég súlyosat: úgy távozott Sepsiszentgyörgyről az első szerelvényre került ládákkal, hogy beosztottjaira hagyta a többi berakodását. Nos, ennek köszönhetően menekült meg az evakuálásra szánt anyag több mint harmada.

Összefoglalás helyett (1)

Aki olvasta HERPEI János leveleit, tudja, hogy barátaierkelt is kitevő, önzetlen, végtelenül tisztességes ember volt, másnak tudatosan ártani vagy intrikálni képtelen. Nem volt intézményvezető alkat, inkább egyenlők között a példájával első kítűnő szervező. Körültekintő szívósság jellemezte, de vezetői erély nem volt benne, annál inkább a fennálló rend iránti hivatalnoki tisztelet.⁴⁴ Nem sorsfordító ember:

mintha vesztes ügyek kitartó végigharcolására szánta volna a sorsa. Három múzeumi intézményért tett hatalmas erőfeszítéseket, és mindhárom súlyos veszteségeket szenvedett, vagy éppen felszámolódott vezetése alatt. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület kolozsvári néprajzi múzeuma az anyaga minden románnak minősíthető részét veszíti el igazgatása alatt, és intézményként csak azért nem szűnt meg, mert korábban sem intézményként működött. A bonyhádi Székely Múzeumot felszámolták. A legnagyobb tragédiát, a kiheverhetlent, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum legértékesebb anyagainak pusztulása jelentette. Nem nehéz megérteni: a jelentésekből itteni emberfeletti, jelentős eredményeket hozó munkája tárul elénk, az elpusztult anyag listáját szemlélve pedig elszorul a torkunk.

Jó gazda volt a Székely Nemzeti Múzeumban, és nem volt az. Olyan erőforrásokat örökölt, melyeket idegenként érkező nehezen mozgósíthatott, vagy kolozsváriként lényegüket sem könnyen érthette meg. Az első impériumváltás után LÁSZLÓ Ferencék fillérenként is össze tudták szedni a támogatást a helyi közösségtől múzeumuk talpraállítására, a régész igazgató-őr a húszas évek egyetlen nemzetközi híru romániai magyar tudósa volt, már az első világháború előtt a kolozsvári PÓSTA Béla-iskolával egyenlő színvonalú, független régészeti központot teremtett a távoli kisvárosban, és a román szakma is nagyra becsülte. Társa, CSUTAK Vilmos az egész romániai magyarság tudomány- és művelődésszervező központjává emelte a Múzeumot, és temetése szimbolikus értékű: nem marad virág a fél megyében, fekete lobogó gyászolja Erdély minden református létesítményén, az épp repatriálni kényszerült MAKKAI Sándor utódja pedig nem a püspökség ügyeinek rendezésével foglalkozik, hanem siet Sepsiszentgyörgyre megadni a végtisztességet. LÁSZLÓ és főleg CSUTAK kiváló szakemberek sorát neveli ki maga köré a helyi közösségből: káderpolitikájuk lényege az elitjét maga termelő közösség. Intézményüknek olyan súlyt tudnak adni saját erőből, hogy magától értetődően sorakozik köré a Kolozsváron mozgásterét veszített magyar tudományos elit is, és központnak lenni végeredményben ennyit jelent.

Nem utolsó sorban, nehéz elképzelni CSUTAKot, amint döntéseit illetően más tekintélyek segítségére szorulna.

HEREPEI van amit eleve nem örökölhet meg, így a helyi szakember-utánpótlás lehetőségét átlátni nem tanár, és ideje sincs rá, az események nagyon felgyorsulnak az újabb impériumváltással. Anyagi forrásait is kisebbségi intézmény voltuk biztosította, be is bezárulnak. Nem csak a budapesti nem hivatalos támogatásról és a Háromszéki Székely Tanalap jóvedelméről van szó. A helyi közösség is különutakra bódul az új mozgástérrel, és egy CSUTAKnak is a most már saját nemzeti állam rendes központi forrásait kellene megkeresnie az új helyzetben.

A különbség azonban óriási. CSUTAK az első világháború előtti, központosuló magyar közgyűjteményi fejlődéshez olyan szemlélettel térhetne vissza, hogy íme, egy helyi közösség szervezésre nagyra nőtt vállalkozása tagolódik ismét, magától értetődően az országos/nemzeti szintű közgyűjtemény- és tudományosság-ügybe. HEREPEI helyzete ezzel szemben szkizofrén: a kolozsvári elit a két világháború között meghajtotta ugyan a fejét a távoli múzeum előtt, amely az ő sorait is szervezte, HEREPEI is így kerül oda, ám reflexük a valójában nagyon gyönge és ezért komplexált „erdélyi fővárosé” (az önminősítés nagyrészt maga is kompenzálás), amely az újabb impériumváltás lehetőségeivel élve siet elfelejteni kicsiségét és megalázottságát, és ennek megfelelően lekezelni a „vidéket”. Kolozsvár mindig összerdélyi fellegekben gondolkodik, értékét nem egy közvetlenebb közösség számára jelentett értékben keresi, hanem közvetlenül a magyar nemzet kincsestárának tételezi magát. Elitje mind gyökértelegebb, közösségi identitása is (a „főváros”-éneket leszámítva) közvetlenül az összmagyar kultúrnemzet identitása, köztes szintű összetevő nélkül (az „erdélyiség” pl. inkább csak csapdákat rejtő koronkénti, román főhatalom alatt nyilván kisebbségi kompenzáció).

HEREPEI ideológiai alapállása beszédes: azért kér fejlesztést egy magyar kincsestárnak, mert az gyenge, de értékei okán támogatandó. CSUTAK úgy kérhetné, mint ami jár, hogy továbbra is elláthassák szerves, bizonyított központ-

szerepüket: azért, mert erős. Ahogy Kolozsvár követeli magának, amely pedig korántsem olyan erős, mint amilyennek projektálja magát – ez a harmadik impériumváltással nagyon hamar újra kiderül. Igazából Kolozsvár a gyenge és megerősítendő, HEREPEI-t sem véletlen, hogy ilyen reflexek jellemzik, mikor érvelnie kell.

HEREPEI-nek ez az arca tehát a Székelyföldre rácsodálkozó, ugyanakkor a helyi célokat leértékelő/fel nem ismerő kolozsvári álma és igaza. Ha nem is tudja meghaladni ellentmondó kettős lojalitását, gyorsan eszmél, és jut el egyik legjelentősebb gondolatáig: *székelységstudomány csak a Székelyföldön lehetséges*. Emberi nyitottsága hozza a másikat is, a jó szervezőt: *mindenkinek munkaszalt kell biztosítani, aki ebben részt kíván venni*. A jó gazda jó érve a harmadik, akkor is, ha ekkor nem volt eredményes: *az erre tervezett intézet költségvetése egy pesti gimnáziumét tenné ki mindössze*.

Összefoglalás helyett (2)

Akitől az intrika idegen, az politikus nem, csak kérvényező lehet, természetes tehát, hogy bürokrácia akadálypályáján találja magát. Miközben az egész második impériumváltási kor olyan, akár a felbolydult darázs-fészek: a legkülönbözőbb becsvágyak próbálkoznak, nagyon gyakran a tényekre-adottságokra való minimális tekintet nélkül. Ha a kérvényező kitartó, megleli potenciális támogatóit (szövetségest csak politikus kereshetne), azokat is, akikével felhőtlenül illeszkednek érdekei, azokat is, akikével meglehetősen felemásan. Bizonyára szembesül az ellenérdekeltségekkel is.

HEREPEI intézet-terve elbukik. Megtörténhet, hogy épp azok a barátok, akikre leginkább számított, csak színleg támogatták kritikusan pillanatokban, de úgy tűnik, hogy kezdettől világos jelzéseket kapott tőlük, mit tudnak elfogadni problémáiból, csak épp HEREPEI nem akarta ezt meghallani. KELEMEN Lajosnak már az 1940. decemberi ajánlása maga a Múzeum lekicsinylése, de ebből HEREPEI csak a legmelegebb hangú melléállást akarja észrevenni.⁴⁵ Egy biztos: kolozsvári közbelépés fékezhet

ugyan HEREPEI vállalkozását, de túlzott jelentőséget tulajdonítani neki nem szabad. A visszakérült területek fejlesztését célzó TELEKI-féle elképzelésben Kolozsvár természetesen kiemelt szerepű, de ebben a miniszterelnök erdélyi gyökerein kívül a földrajztudós államtudományi gondolkodása mutatható ki: Kolozsvár az egyetlen lehetséges észak-erdélyi nagy központ. Második vonalban ugyanígy volt magától értetődő Nagyvárad, Marosvásárhely, Sepsiszentgyörgy fejlesztésének felmerülése.

Így vagy úgy, a minket érintő intézményfejlesztés kivitelezése 1941-től mindenképpen az erdélyi intézményi valóságot illetően is kitűnően tájékozott és nagyon józan HÓMAN Bálintra marad, aki annyit hasznosít ki-ki elképzeléseiből, amennyit jónak lát. Sepsiszentgyörgy múzeumára már a húszas években egyik legfontosabb magyar múzeumként emlékezett,⁴⁶ és a fővárosiakat nem számítva valóban a legnagyobb állami dotációjú magyar múzeummá válik minisztersége alatt. Ugyanakkor nem a székelységstudományok kutatóintézetét kívánja támogatni benne. Kolozsváron sem a helyi szempontok és ambíciók alapján mérlegel. Az EME-ben például az egyesület tényleges valóságát, a tudományos ismeretterjesztés, nyilvánosságteremtés fórumát látja, múzeumi tárainak kérdését pedig (akárcsak a hasonló, egyetemi városokbeli múzeumokét) a felsőoktatástól tartja elválaszthatatlannak. Az erdélyi magyarságkutatásra ezért hoznak létre új intézményt, az Erdélyi Tudományos Intézetet. Ami a személyi kérdéseket illeti, KELEMEN-t egy nagy levéltár megszervezésére-vezetésére látja alkalmasnak, ROSKÁ-t egy jelentős régészeti-néprajzi tárára és a rá alapozó egyetemi intézetére – az egyetem és az ETI szakembereit jelentős részben csonkaországi „ejtőernyősökkel” biztosítja. A kolozsvári régi tudományos elit vezetői frusztráltabbak, mint HEREPEI.⁴⁷

A körülmények háborúsak, kielégítő általános fejlesztést megvalósítani alkalmatlanok. Soron kívüli előnyökhöz jutni mindig lehet, de ebben a túl távoli Sepsiszentgyörgy nehezen behozható léphátrányban lett volna akkor is, ha igazgatója alkatilag nem idegen efféle megoldásoktól. Amit HEREPEI így is megvalósít, az

kivételes teljesítmény ezeknek az éveknek az ismeretében. Az intézeti szintű (alapállásban foglalkoztatott szakemberekkel, megfelelő eszközökkel való komplex) munka feltételeit – bár részlegesen – biztosítja. SZÉKELY Zoltán későbbi intézményfejlesztésében is könnyen kimutatható mostani alapozás is.

A másik kérdés, a menekített anyag pusztulásáé egyszerű: igen fájdalmas háborús veszteség. Bűnösség kérdéseként felvetve a részletek ismeretében inkább hamis. A HERPEI választotta megoldás egyébről árulkodik. A kulcs hozzá, akárcsak HERPEI erőforrás-gazdálkodásához, az evakuálást kérő szemlélet kérdése. Az intézményvezetővé Sepsiszentgyörgyön vált kolozsvári tudós mintha kettős lojalitását haladná meg benne: a nemzetnek kíván nemzeti értéket menteni, mikor a hátszágba menekít, akár Kolozsvár véleményével egyet nem értve is (persze ebben azért ott munkált az utolsó hetek sértettsége). VARGHA László segítőakciója nyugtázás egyben: a magyar kultúra egésze szempontjából jelentős értéknek való elismerés, HERPEI szomorú kimenetelű diadala. Akkor is, ha SZÉKELYtől úgy tudjuk: VARGHA kifejezett véleménye szerint kár volt az anyagot elhozni, de ha már ott volt, tovább kellett vinni.

A gyűjtemények pusztulásával a helyi közösséget fokozottan érintő kár maga pedig igazából a helyi közösség viszonyulásával párhuzamosan tárgyalható, amely ezekben az években mintha nem kívánt volna élni tulajdonosi jogainak és felelősségeinek gyakorlásával. BOGÁTS figyelmeztet 1946-os purifikációs nyilatkozatában, hogy az augusztusi menekítésről HERPEI már meg sem kérdezte a múzeum felelős testületét. Csakhogy – és ezúttal nincs okunk kételkedni az igazgató visszaemlékezéseiben, ha azok időnként pontatlanok is – volt-e,akit? Az 1945-ös reakciókat részben a másik oldalon is büntudat motiválja. A közösség tartalékai ekkor még mégis nagyok, és az intézmény minden veszteség ellenére túléli a most következő éveket. De ez már a következő korszak története. A helyi vezetők, elit felelősségének kérdése azonban ma is időszerű.

(BOÉR Hunor)

1.

Jelentés a Székely Nemzeti Múzeum 1939. évi működéséről és állapotáról¹⁸

60 éves évforduló és ZATHURECZKY

Emília emléke

A SzNM-nak alapítása óta eltelt hatvanadik évéről készített összefoglaló jelentésünket az alábbi sorokban terjesztjük a mélyen tisztelt Igazgató-választmány elé.

Mielőtt azonban a szokásos beszámolót megtartanók, méltóztassanak megengedni, hogy a hatodik tízest számláló évforduló alkalmával néhány pillanatot szenteljünk a múltnak, megemlékezve annak emlékét, aki intézményünk alapját lerakta.¹⁹

Eléggé ismeretesek CSEREY Jánosné ZATHURECZKY Emília nagy érdemei, önzetlen elgondolásai, nemes cselekedetei, azonban a nagy szellemekre való emlékezéssel, tetteiknek újra és újra való felidézésével, nyomdokainak végigkövetésével önmagunk előtt gyűjtjük meg az útmutató fáklyát, hogy annak világánál az élet keresztútjai közül könnyebben kiválaszthassuk azt, amelyen leginkább megközelíthetjük az előttünk jártak által kitűzött igazi célt.

Véletlenül éppen az évforduló idejében, a Székelység múlt évi szeptember-októberi számában közölt ifj. FERENCZI István egy levelet, amelyet ZATHURECZKY Károly százados, alapítónk testvéröccse intézett ezelőtt hetven esztendővel (pontosabban 1869. szept. 2-án) FINÁLY Herikhez, az Erdélyi Múzeum titkárához. E levelet abból az alkalmából küldötte FINÁLYnak, hogy egyidejűleg Olasztelek határában előkerült néhány római régiséget küldhetett fel Kolozsvárra.²⁰ Ebben egyúttal azt az óhajtását is kifejezte, hogy „egyáltalában nem volna siker nélkül, ha egy régiséget ásató vagy régészeti egylet alakuland”, amely nemcsak e helyen, de másutt is felkutatná és összegyűjtené a földben rejlő értékeket. Ez a kívánság pedig oly férfiú tollával íródott le, aki – saját szavai szerint – „nagyon gyenge esméretekkel bír(t) a régészetben, s akinek foglalkozása is nagyon távol állott a múzeumi tudományoktól”. Éppen ezért tudjuk, hogy máshonnan nem is meríthette a múlt emlékei iránti szeretetét, mint gyermek- és ifjúkori környezetéből, a sok százados eredetre visszatekintő család hagyományörző légköréből.

A család büszkesége, a korán elhunyt testvérbátya, kufsteini rab hagyatékának kegyeletes gonddal őrzése, minden reliquiának megbecsülésére indíthatta azt, aki az ereklyékben meglátta az emlékkeltő, emlékkörző jelt, a múlt idők tanúságát, eljövendő intő példáját.

Nem kevésbé elhatározólag járult ehhez még az a körülmény is, hogy a föld, ahol ZATHURECZKY Emília és mindenik testvérének bölcsője ringott, mindegyre feltárta a régmúlt időknek kebelében rejtőzködő emléktárgyait, s azoknak előbb talán különlegességük, azután pedig belső értékük miatt való gyűjtögetése különösen a történeti olvasmányok iránt melegen érdeklődő ZATHURECZKY Emíliában vált öntudatossá.⁵¹

Mindezekhez azután tulajdonképpen már csak egy elhatározó lépés megtétele kellett, hogy testet öltjön a múzeum gondolata. Hiszen az ifjabb testvér által óhajtott „régészeti egylet” Kolozsvárt az Erdélyi Múzeumban már előbb megvalósult, csak hogy még nem bővült ki „régiséget ásató” intézménnyé; a székely gróf MIKÓ Imre alkotó példája azonban közeli buzdításul szolgálhatott a minden zésséért, jóért lelkesedő, megfontolt gondolkozású nagyszónynak.

Minthogy pedig e nemes lélek élete sem folyt le a legsimább mederben, apósának, anyósának, majd édesapjának elhunytá után négy gyermekének, végül urának eltávozása még jobban odafordította figyelmét a letűnt időkre, a múlt minden emlékére. De odafordította az a szándék is, hogy növendék fiai ezek szeretetében neveltessenek fel.

Számtalan munkában megtaláljuk, hogy a nagyjait CSEREY család hány kiválóságát adott közéletünknek és tudományos világunknak, az sem ismeretlen, hogy az alsózaturcsai ZATHURECKYek között mennyi nemesen érző s jeles tehetséggel ékes tagot számlálhatunk össze. Az imecsfalvi udvarház tehát, melynek minden zuga telve a múlt emlékeivel, már önmagában is egy kis családi múzeum volt, ahová a nemes gondolkozású úrnő egyre gyűjtögette a rokonság, az ismerősök, sőt az idegenek köréből is mindazokat a tárgyakat, amiknek megmentésével olyan nagy szolgálatot tett nekünk.

A körülményeknek szerencsés találkozása folytán került az 1875. év tavaszán VASADY NAGY Gyula az imecsfalvi kúriába. S az áldozatra kész úrnő a múlt emlékeit hasonlóképpen nagy odaadással szerető nevelő segítségével tulajdonképpen már ekkor megvetette az alapját a **CSEREY-múzeumnak**. Ez volt azután a törzse annak a gyűjteménynek, amelyet nemes nagyszónynak SZENTIVÁNYI Gyula főkirálybíró kérése következtében éppen 60 évvel ezelőtt, pontosabban 1879. szeptember 15-én székely vérei tulajdonába hivatalosan és ünnepélyesen átadott.

Vajon az eszme s a kezdeményezés elégséges-e, hogy örök emléket biztosítson a létrehozónak?

Vajon a körülmények kedvező összetalálkozása következtében ZATHURECZKY Emília nélkül is megszületett volna-e az a múzeum?

Nagy ember az, akinek agyában nagyszerű gondolat fogamzik meg, még nagyobb azonban, aki testté is formálja azt. Itt mind a kettőt CSEREYné személyében tisztelhetjük. S minthogy e két adottság hiányában múzeumunk nem jöhetett volna létre, ezért marad emléke örök érdemű.

ZATHURECZKY Emília nemes alakja azonban nem homályosíthatja el a munkatársak és utódok érdemét, sőt azok kiválósága, értékes tettei csak emelik annak fényét, aki kitűzte a célt, de egyúttal hidat is vert a feléje haladók számára.

Múzeumunk szerencsés volt, hogy az eltelt 60 esztendő alatt belső munkásai között kiváló és érdemeiket kellőképpen alig is méltányolható szervező erőket (VASADY NAGY Gyulát, CSUTAK Vilmost), világviszonylatban is nagy tudósokat (NAGY Gézát, LÁSZLÓ Ferencet) és fáradhatatlan odaadással tevékenykedett kutatókat (élükön a maradandó emléket hagyott DOMJÁN Istvánt) mondhatott magáénak. Külső irányítói, vezetői közül pedig hálával emlékezhetünk meg a már említett SZENTIVÁNYI Gyuláról, POTSA Józsefről, a kiválóan érdemes GÖDRI Ferencről, báró SZENTKERESZTY Béláról és végül igazgató-választmányi tagságában most 32-ik, elnöki méltóságában pedig 14-ik évét töltő, céltudatos irányításában nem kevésbé érdemes, mint tudományos értékekkel bőven megáldott dr. TÖRÖK Andorról.

Adja az Isten, hogy az örök emlékü alapítónő és múzeumunk sok jeles vezére s munkása által tudományos értékben nagyra emelt intézményünkről az ezután eljövendő évfordulók alkalmával a beszámoló soha se tehesen hanyatlásról említést.

Székely ereklyemúzeum

Most azután, mielőtt visszatérnénk a múltak emlékei közül a jelen eseményeinek felsorolásához, engedtessek meg, hogy múzeumunknak egy nagy, de végeredményben még mindig könnyen betölthető hiányosságát tegyük szóvá, olyan hiányát, amelynek helyrehozását a 60-ik évforduló már sürgősen követeli.

Az előbb említett élen állók és sok más, név szerint fel nem sorolt segítőtárs jóvoltából múzeumunk már odáig fejlődött, hogy a 28 évvel ezelőtt fölépült pompás székházunk is bizony már nagyon szűknek bizonyul. S talán éppen ez lehet az oka, hogy még az oly kiváló szervező erő, mint a maga után pótolhatatlan hiányt hagyott CSUTAK Vilmos sem mert még egy újabb alosztály megszervezésére is gondolni.

Ma azonban már arra is gondolhatunk, hogy egy kis átalakítás megtétele s bizonyos gyűjteménytárak átcsoportosítása után helyet is tudnánk biztosítani annak az új alosztálynak, amelynek név szerint is, tartalmilag is a **székely ereklyegyűjtemény** kell tartalmaznia.

Hány kiváló férfit és nőt termelt ki már e fajta, s még nincsen sehol e földön bár egy szobácska, amely csupán csak az ők emlékezetének volna szentelve! Nem szólva azokról, akiknek még arcképét sem ismerjük, vagy akiknek ereklye-tárgyai már menthetetlenül szétkallódtak – nem hisszük, hogy egy APOR Istvánra és Péterre, CSEREI Mihályra, MIKES Kelemenre, BOD Péterre, BENKŐ József, BARABÁS Miklósr, KRIZA Jánosra, GÁBOR Áronra, MIKÓ Imrere, ORBÁN Balázsr, KŐRÖSI CSOMA Sándorra, ZATHURECZKY Emíliára, GYÁRFÁS Jenőre és sok másra vonatkozó emléktárgyat ne tudnánk mint emlékeztető s mint kegyeleti ereklyét megmenteni magunk s az utókor számára. Hiszük, hogy ez kötelességünk, de hisszük azt is, hogy a székely közönség jóakarató támogatása mellett e kötelességünknek eleget is tudunk tenni. A tárgyaknak kellő kritikával való összeválogatása után pedig múzeumunk nemcsak új látványossággal, de új szellemi forrással fog gazdagodni.

Halottaink

Az emlékezés fonalát tovább szöve, a múlt évi események felsorolásának kezdetén szenteljünk egy pár kegyeleti szót az elköltözötteknek. Érzékeny veszteség érte múzeumunkat akkor, amikor 1939. április 9-én Zágóban elhunyt **SZÓTS Albert** igazgatóválasztmányi tagunk. Április 11-én tartott temetési szertartásán múzeumunk igazgató-választmánya részéről dr. BARABÁS Andor, BARABÁS Samu, BOGÁTS Dénes, DEMETER Béla, KÓNYA Kálmán és HERPEI János vettek részt. A sírnál múzeumunk nevében HERPEI János igazgató búcsúztatta. (...) ³² 1939. március 17-én elhunyt **dr. BENEDEK János** királyi közjegyző, múzeumunknak 1914-től 1935-ig terjedő időben igazgató-választmányi tagja. Intézményünk iránt mindég a legmelegebb érdeklődést tanúsított, s a vállalt munkát, amelyet szívesen vett kötelességének érzett, mindenkor a legodaadóbban végezte. Temetésén a helyben lakó igazgató-választmányi tagok teljes számban megjelentek. Múzeumunk vezetősége a család előtt levélben fejezte ki részvétét.

1939. június 23-án távozott el körünkől **BOGDÁN Arthur**, a Háromszéki Takarékpénztár Rt. elnök-igazgatója, aki 1914-től 1937-ig volt igazgató-választmányunk ügybuzgó tagja. Múzeumunk iránti szeretete, mint az alapító ZATHURECZKY Emília hozzátartozója, örökséggéppen szállott reája, s mint a társadalomnak nagy tekintélyű alakja, személye folytán mindég súlyt adott múzeumunknak. Részvétünket a család előtt küldöttség útján tolmácsoltuk, s a temetésén dr. TÖRÖK Andor elnökünkkel együttesen számos igazgató-választmányi tag és múzeumőr vett részt.

1939. január 21-én elnyugodott a nemes szívű nagyasszony, alapítónőnk unokahúga: **BOGDÁN Arthurné ZATHURECZKY Izabella**. Temetésén megjelentünk, a hozzátartozóknak személyesen és írásban is részvétünket fejeztük ki.

1939. április 15-én Bodolán elhantolt valóban nemes, jószágos úrnő, **özv. gróf NEMES Jánosné gróf BETHLEN Polixéna**, temetésén múzeumunk képviselőjében HERPEI János igazgató és BIBÓ Erzsébet múzeumőr vettek részt.

1939. április 20-án Bibarcfalván eltemetett **SZABÓ Árpád** székelyudvarhelyi tanár temetésén HERPEI János igazgató képviselte intézetünket.

Elnökségünk írásban fejezte ki részvétét a család tagjai előtt:

1939. január 2-án Kolozsvárt 88 éves korában eltemetett **BARÁTOSI TÓTH Endre** sepsiszentgyörgyi nyug. pénzügyigazgatónak,

1939. március 20-án Brassóban elnyugodott **KOVÁSZNAI BOGDÁN Géza** ny. főerdőtanácsosnak és

1939. november 25-én Kolozsvárt meghalt **nagyernyei KELEMEN Erzsébet**nek, KELEMEN Lajos nyug. levéltáros, m. tud. akadémiai tag leányának elhalálózása alkalmával.

Az elmúlt esztendő krónikájában tehát számos gyászetről kellett megemlékeznünk, akiknek neve valamilyen formában, de meg van örökítve múzeumunk történetében.

Tavaszi rendes gyűléstünk

Igazgató-választmányunk az 1939. évi tavaszi rendes gyűlést március hónap 16-án tartotta meg, a tagok kétharmadának részvétele mellett. (Ezt megelőzőleg hívott egybe az ügyvezető-tanácsi megbeszélés.) ³³

Ezen alkalommal a szokásos évi beszámoló, továbbá a számadások előterjesztése, valamint az új költségvetés megállapítása volt gyűlésünk jelentősebb tárgya. Ugyanekkor megjelöltetett a Háromszéki Székely Tanalap segélyösszegeire hirdett pályázat határideje. ³⁴

Múzeumi épületek s az eszközlendő javítások és eszközlendő javítások

Az 1939. március 16-án tartott gyűlésünk alkalmával előterjesztett jelentésben már utaltunk arra, hogy központi épületünk hatalmas tetőzetén sürgősen helyrehozandó hiányosságok mutatkoznak. A felépítés óta eltelt, anyagiak tekintetében nagyon küzdelmes 27 esztendő kisebb-nagyobb vihara bizony sok romlást idézett elő a cserepezésben és a tetőgerendázatban. Mindezek helyrehozása – az egész épület helyrehozása érdekében – már teljesen elhalaszthatatlannak bizonyult. Dr. KERESZTES Károly ügyvezető alelnökkel

való alapos latolgatás után a romlások gyökeres felkutatására szakembert: BOGA Kálmán főmérnököt kértük meg. De ugyanőt kértük a javítási munkálatok felügyeletére is.

A munkálatokhoz 1939. május 22-én fogtunk hozzá. Legelőbb is a hatalmas fedélsíkon forgattak át a cserepek, s a nagyon sok helyen mutatkozó hiányok újjakkal pótolhattak.

Egyedül csak a díszterem feletti nyugati fedélzet maradt teljesen mozdíthatatlan, minthogy itt elégséges volt a hiányoknak dugdosással való pótlása. Ugyanez a művelet hajtattott végre a torony meredek fedelén, itt azonban a cserepeket rögzítő régi, elrozsdásodott, cinezetlen drótkötések is cinezett új huzalokkal cseréltettek ki. Minthogy pedig a toronytornác és a felette levő fedélszerkezet súlya a toronyszoba mennyezetén végighúzódo egyetlen mestergerendára nehezedett, ezért a roppant terűt részben az oldalfalakra kellett keresztkötések közbeiktatásával áthárítani, részben pedig teljesen eltávolítani. Ezért azután a torony tornácáról a súlyos téglaburkolat lehordatott; ekkor azonban előtűnt az átkötő gerendaszerkezetben mutatkozó eléggé bőséges korhadás, sőt gombásodás is. A romlott gerendázatnak újjal való kicserélése után az egész meg nem bolygatott szerkezet is gombaölő készítménnyel fertőtlenítettett.

Majd ugyanilyen természetű romlások után kutatva, a felügyelő főmérnök csakhamar észrevette, hogy a cserepezésben mutatkozott romlások miatt (különösen a fedélsíkok találkozásánál s a kémények tövében) a beszivárgó eső- és hólé a mennyezetgerendákat nagyon sok helyen megtámadta. E romlások pedig mindeztől azért nem voltak szembetűnők, mert a gerendázatot homokba, de kötőanyag nélkül beágyazott téglapadlat takarta.

E veszedelmes romlások felfedezése után lekértük a múzeumunk épületét tervező KÓS Károly mérnököt. Miután pedig az épületet töviről hegyire átvizsgálta, BOGA főmérnökkel együttesen tervet szerkesztett, amelynek alapján az épületen mutatkozó minden romlást helyrehozni, minden hiányt pótolni és bizonyos mértékű újításokat véghezvinni tanácsolt, hacsak azt nem akarjuk, hogy nagyszerű épületünk legfennebb csak a második 27 esztendő és nem annak sokszorosát is megérje.

Nagyon természetes, hogy az elmúlt súlyos negyedszázad alatt már az is csodálatosan nagy teljesítmény volt, hogy a minden anyagi segédforrást nélkülöző intézményünket csupán csak a székelység ragaszkodó szeretetével fenn lehetett tartani,⁵⁵ ma azonban, amikor a Háromszéki Székely Tanalap kezeléséért mégis van a múzeumnak az összjóvedelméből megállapított bizonyos, ha nem is dús, de biztos és állandó

jóvedelme, erre és az eddigi nem könnyen ingó talajra, székely véreink szerető áldozatkészségére támaszkodva, kötelességünk páratlanul szép épületünket teljesen jó karba helyezni.

Mindezekhez a romlásokhoz járul az is, hogy épületeink alapfala vízátnemeresztő, sőt vízgyűjtő rétegeken fekszik. Az ősszel az összes vízvezető árkokat mélyen kiásattuk ugyan, de ez csak azt jelenti, hogy a felszínen rohanó esővizet és hólevet eltereli az épülettől, de a talajvíztől nem ment meg. Jóllehet az épület hegy felőli oldalán (talán az építkezéssel egy időből) bizonyos földalatti szivárgó ároknak kell lennie, ez azonban teljes mértékben már nem felel meg a célnak; ezt bizonyítja, hogy az alagsori helyiségek (nedves voltuk miatt) múzeumi célokra ma teljesen hasznavehetetlenek. Kérésünkre SZABÓ Árpád kollégiumi tanár száraz április–májusi napokon több ízben hosszú ideig méréseket eszközölt az alagsor kelet felőli helyiségeiben, hogy a levegő páratartalmát megállapítsa. Ennek eredményeképpen közölte velünk, hogy a külső teremben a vízgőzök lecsapódási hőmérséklete 12°, a belső teremben pedig 13,5°, ami azt jelenti, hogy a kísérletek idejében már 3°-os hőcsökkenés elégséges volt a levegő páratartalmának kiválásához. Mindezekért nem tudhatjuk, hogy főépületünknel is nem következik-e majd be az a jelenség, ami a múzeumóri lakásoknál már észlelhető, ugyanis a talajnedvesség ott a pincefalakon foltokban és feluffadásokban, sőt a föld feletti épületfalak kis méretű megrepedéseiben is határozottan jelentkezik.

KÓS Károly tanácsa és kívánsága következtében BOGA főmérnököt még részletesebb munkálati terv kidolgozására kértük meg. Az így elkészült tervet és számításokat SZÁNTÓ Albert főmérnökkel külön felülvizsgáltatva felküldöttük Kolozsvárra KÓS Károlynak. Miután pedig KÓS az abba foglaltakhoz csekély változtatásokkal maga is hozzájárult, most már itt állunk, várva az enyhébb időt, hogy a rendelkezésünkre álló, bizony nem valami bőséges összeggel folytathassuk az ősszel félben maradt munkálatokat.

(...)⁵⁶

Múzeumunk berendezésében történt változások

Múzeumunk épületében az első emeleten a díszterem előtti nagy előteret a folyosó többi részétől homályos üvegű ajtóval felszerelt deszkafallal elválasztottuk. Egyúttal eltávolítottuk innen a sohasem használt ruhatári fogasokat.

Ezekkel az átalakításokkal itt egy új kiállítási termet nyertünk, ahová a képzőművészeti gyűjtemény modern anyagát szándékozzuk elhelyezni, hogy azt is

hozzáférhetővé tegyük a látogató nagyközönség számára. Ennélfogva a díszterem falán elhelyezett képekkel együtt ez fogja alkotni képtárunk kiállított anyagát.

A földszinten a főkapu jobb oldalán levő úgynevezett kapusszobát, amely ez ideig levéltárnak és raktárnak használt, a benne levő anyagtól megtisztítva, a szobát kőműves-, asztalos-, villanyos- és kályhás munkával teljesen rendbehoztuk. S az amúgy is nagyon zsúfolt nagy könyvtárunkból a kézirati és folyóirat-anyagot különválasztva, s dr. DEBRECZY Sándor múzeumőr kezelése alatt külön alosztállyá szervezve, itt helyeztük el. A szobába a kéziratos könyvek számára nyolc tolaajtós, záros könyvesszekerényt, az elhelyezhető folyóiratok számára 3 nagy polcos állványt, továbbá a szoba egyéb berendezéseképpen 1 kis falipolcot, 1 ötfiókos íróasztalt, 1 fászlát és 1 fali fogast készítettünk festett puhafából.

Hálásan kell megemlékeznünk azokról, akik e szoba berendezésének létrehozásához anyagi értékekkel vagy személyes fáradozásokkal hozzájárultak. Elsősorban köszönet illesse GÁBOR Dezső urat, a Kovásznai Erdőipari Rt. igazgatóját, aki kérésünkre örömezt ajándékozta meg múzeumunkat mintegy 3000 lej értékű 80 szál gyalult deszkával. Köszönettel tartozunk BÁNYAI Sándor tamásfalvi földbirtokos úrnak, aki Kovásznáról szíves ajándékképpen saját fuvarával beszállította, VARGA Zoltán VI. gimn. oszt. tanulóról, aki mint küldöttünk a múzeum érdekében szíves készséggel vállalkozott az anyagmegszerzés és -beszállítás továbbítására. És végül dr. DEBRECZY Sándor múzeumőrünk fáradozását kell méltán kiemelni, mint akinek agyában fogamzott meg a bútortanyag-beszerzésnek e gondolata, s mint akinek közbejvetelével bonyolított le maga az ajándékozás megtörténte s a deszkának Szentgyörgyre való behozatala is.

Egyes gyűjteményeink számára még a következő berendezési tárgyakat csináltattuk az év folyamán:

Az állattárban egy új nagy kiállítási szekrény készült a kismélosok számára. Ugyanitt a néprajzi gyűjteménybe vezető átjáró ajtó beszerkesztett, hogy e falra az újonnan kapott medvebőröket felszegezhessük.

A könyvtár emeletének végén a szoba egyik falától a másikig terjedőleg a földtől a mennyezetig betöltő hét tolaajtóval ellátott nagy könyvesszekerény készült puhafából, azonban az ajtólapok kívül és belül pácolt keményfával borítottak. E szekrény a Régi Magyar Könyvtár kötetei és más olyan munkák és levéltári anyag számára készült, amelyeknek a portól való lehetőség szerinti megóvása elengedhetetlen kötelességünk.

Még megemlíthetjük, hogy esetleges szállóvendégeink részére egy új, hajlított vascsőből készült ágy és hozzá egy pokróc szereltetett be.

Végezetül pedig irodánk számára megnagyítottattuk nagyérdemű CSUTAK Vilmos igazgatónk fényképét, továbbá dr. LÁSZLÓ Ferenc igazgatóválasztmányi tag úr becses ajándékából bírhatjuk kiváló édesapjának arcképét. Reményünk van arra is, hogy DOMJÁN István képét is megkaphatjuk. Így azután a már meglevő VASADY NAGY Gyula és dr. NAGY Géza arcképével együtt teljes lenne az a sorozat, amely múzeumunk legkiválóbb munkásait örökítené meg.

Tudományos munkálkodásaink

a. Külső munkatervek

Múzeumunk tudományos munkája az 1939. év folyamán az átlagos közepszerű teljesítménynél azért nem emelkedhetett magasabbra, mivel az év második felében múzeumöreink tekintélyes része katonáskodott, az itthon maradtakra pedig a kollégiumban fokozott munka elvégzése hárult, ennek következtében – természetesen – a múzeumnak kellett a kurtábat húznia.

Tüzetesen kidolgozott tervek alapján készültünk néhány gyűjtő- és ismeretszerző út megtételére. Ezekről azonban – sajnos – nagy részben le kellett mondani azért is, mivel az épületen végzett munkálatok minden jövedelmünket igénybe vették, de azért is, mivel a múzeumöröket az előbb említett okok megakadályozták, végezetül pedig a gazdasági körülmények is beleszóltak jó szándékainkba. E terveinkről pedig – minthogy kiválóan fontos kérdések megoldása céljából vettetek fel – nem mulaszthatjuk el, hogy néhány szóban meg ne emlékezzünk, tesszük pedig azért is, mivel – ha Isten segít – azok megvalósítását az 1940. évben is újra meg fogjuk kísérlni.

1. Az **Olt-mente** Háromszék megyei szakaszának régészeti szempontból való átvizsgálása, illetőleg az eddig ismert és ismeretlen lelőhelyeknek felkeresése és térképezése. Ennek az útnak legfőbb hivatása volna: megállapítani az erdsői praemykenaei jellegű kultúra megközelítően pontos kiágazásait, illetőleg Olt-menti terjeszkedését. Természetesen e tervezet több szakaszra volna felosztandó.

2. A **Kormos-mentének** régészeti szempontból való kutatása, különös tekintettel az itt lelt paleolitikus jellegű kőszekőzökre.

3. **Háromszék** gyökeresen kiveszett népviseletének helyreállítása (rekonstruálása), írásos emlékek átkutatása, tárgyi emlékek gyűjtése, öreg emberek elbeszélésének, leírásának lejegyzése, valamint az ezek alapján készített és az elbeszélőnek bemutatott vázlatok

alapján. Ebből a célból vezető kutatóút elsősorban Torja, Kászon, s esetleg a Feketeügy melléke felé irányították.

4. A múzeum udvarán felállított **csfkmenasági ház** bebútorozása céljából berendezési tárgyaknak a helyszínen való felkutatása és megszerzése. Ez az út egyúttal a csiki néprajzzal való közelebbi megismerkedést is célozta.⁵⁷

Mindenek akadálytalanul való végrehajtása céljából SZÉKELY Zoltán múzeumőr Bukarestből való hazatérése után kérést adott be az Országos Műemlék-bizottsághoz. A válasz azonban még nem érkezett meg.

Ugyancsak nemleges eredményről számolhatunk be az alábbi kísérleteknél.

Az 1939. év tavaszán többször váltottunk levelet DAICOVICIU Constantin kolozsvári egyetemi tanárral, arra kérvén őt, engedje meg, hogy SZÉKELY Zoltán múzeumőrünk részt vehessen a nyár folyamán rendezendő valamelyik ásatásán. A professzor úr a legnagyobb készséggel beleegyezett, hogy a zernesti ásatáson jelen lehessen, azonban nem állott módjában még külön kiadásokat is eszközölni, de mi sem tehetők, hogy az amúgyis drága üdülőhelyen magunk fedezzük az ellátási költségeket.

Ugyancsak az 1939. év tavaszán folytattunk levelezést SCHROLLER Hermann hannoveri múzeumigazgatóval, kérve őt, hogy személyes ígéretéhez képest biztosítson helyet SZABÓ József múzeumőr számára a Harz-vidéki Werlaban végezendő ásatásainál. SCHROLLER igazgató a legnagyobb készséggel tett eleget kérésünknek, s nemcsak a helyet tartotta fenn, hanem az útiköltség megtérítéséről, tisztességes napidíj folyósításáról biztosított, sőt az ellátásról is gondoskodott. S ámbátor a Nemzetnevelésügyi Minisztérium engedélye is megérkezett Bukarestből, mégis közbejött egyéb nehézségek, útlevíl hiánya miatt SZABÓ József nem vehette igénybe SCHROLLER kitüntető szívességű támogatását, amelyet mindezek után mégis az 1940. évre is szíves kilátásba helyezett.⁵⁸

b. Gyűjtő- és tanulmányutak

Ezekkel a kudarcokkal szemben annál kellemesebb örömmel emlékezhetünk meg múzeumunk természetdudós barátainak 1939. augusztus 18–25. közt végzett tanulmányi kirándulásáról,⁵⁹ amely helyszínráizig a **Kelemen-havasok** felkutatására terjedt ki. A kiránduláson 12 személyből, nagyobb részben szaktudósokból álló társaság vett részt. Útjuk eredményéről a kutatóút nagyérdemű, lelkes megszervezője, **BÁNYAI János** geológus az alábbi jelentésében számol be:

Az **aug. 18-án és 19-én** Maroshévízen gyülekeznek az indulásig a Maros-terasz és a BÁNYFY-féle

langyos vízi fürdő tanulmányozására használták fel az időt. Igen fontos megállapítás az éppen építés alatt álló nagy fürdőmedence alján felhalmozódott vastag fehér-föld (diatomatelep) felfedezése volt. Ennek nemcsak értékes tudományos jelentősége, hanem gyakorlati fontossága is van. A laboratóriumi vizsgálati anyag, hisszük, sok új adatot rejteget magában.

Aug. 19-én délben indult a társaság a fatelepi igazgatóság jóvoltából külön vonattal a Kelemen-havasok felé. A kisvasút végállomásától háromórai gyaloglás után értük el a Maroshévíz község tulajdonát képező turista-menedékházat, amely pompás felszereléssel kényelmes elhelyezkedést nyújtott, s közel 1600 m magasságával lehetővé tette, hogy nagyobb, megerőltető gyaloglások nélkül tudtuk a célunk legfontosabb részét képező csúcskutatásokat elvégezni.

Aug. 20-án a Jézer-tó kutatását vettük tervbbe. Végre egész biztonsággal meg lehetett állapítani az eddig kétségesnek tartott eredetét: délnek lefutó gletschermaradványa a Rekettyés-csúcsnak, amely pompás törpefenyő (*Pinus mughus*) teleppel van körülvéve. A belőle kifolyó Putorásza (Büdös)-patakban egy több száz méterre becsülhető s óriási sziklákat képező kvarcit-telep van feltárva, amelynek a közelében kaolinos bomlást mutató foltok is vannak. A kvarcitos telep alsó szélén a patak bal partján bővízű forrás alakjában tör elő, szinte búvópatakszerű alakban az édesvízű, de kénhidrogént kielehelő Puturosz (Büdös)-forrás.

Aug. 21-én az Izvor csúcsa és az alatta levő kráterrész került munka alá. A felépítő kőzetek változatosságát lehetett megfigyelni az eddigi egyhangúnak vett ismertetések helyett. A Jézer-tó környékén megfigyelt kvarcitos zóna átnyúlik ide, és ezt a keleti részen egy vastag limonitos bomlású zóna követi. Az Izvor nyugati lejtőjén a nagy kráter közepén egy parazitikus és fekete bazaltos andezitből álló kisebb kitérés van, amelynek tetején az egykori krátertő maradványaként egy kb. 60 m átmérőjű mohos lúp található. A Hargita hasonló lúpjaival ellentétben ebben nem elkorcsosodott erdei fenyők (*Pinus silvestris*), hanem lucfenyők (*Picea excelsa*) találhatók. Érdekes az is, hogy a szokásos havasi lúpnövények és a rovarevő harmatfüvek itt hiányoznak. Lent a patak mellett a Vajvodeásza-csúcs alatt egy bővízű és rengeteg vasokkert lerakó forrás található, amely – úgy látszik – az egykori borvízforrásnak a maradványa, de most minden szénsavas, borvízes tulajdonság nélkül.

Aug. 22-én a Kelemen-havasok legmagasabb csúcsa került vizsgálat alá. A kutatók két csoportba oszlottak. Egyik részük a 2102 m magas Pietrosz-csúcsot kereste fel, a másik meg a Rekettyés-csúcs északi oldalán levő felhagyott kénbányákat vette munka alá. Nagy vizsgálati anyag gyűlt össze a kénrel impregnált

kaolinos andezitekből. E bányák szomszédságában két gleccsermaradványt is lehetett megállapítani karr völgyekkel, oldal- és végmorénákkal, a szokásos, eltűnőfélben levő gleccsertóval. Nagy meglepetést keltett a Petricelu-csúcs dacitos anyaga. E csúcsoktól dél felé, amint látszik, igen hosszan elnyúló bázisos lávafolyamok terültek el, amelyeknek szintez tetején nagy legelők és mocsaras részletek vannak.

Aug. 23-án a társaság felpakolva, egynapos kutatóút alakjában szelte át a Kelemen-havasok keleti részét Bélbor felé. Sikerült itt megállapítani, hogy a bélbori fiatal zökkenés medencénél fellépő kristályos palák szélén az andezitek legfiatalabb típusa, a fekete bazaltos kiképződés található. Bélbor falu közelében rengeteg borvízforrás került térképezés alá. Az itt felszínre kerülő kristályos dolomitok eredetének is megkaptuk a magyarázatát a közelben levő s a felszínre került pegmatitos gránitömsz alakjában.

Aug. 24-én a leventei márgákat és barnaszénen is tartalmazó medencét átszelve Borszékre mentünk át. Útközben egy fekete vipera is került zsákmány gyanánt a kezünkbe. A kristályos pala (csillámpalák grafitos palákkal váltakozva) Borszék közelében porlós dolomitokkal váltakozik.

Aug. 25-én egész napot a fürdő területének és forrásainak áttekintésére fordítottunk. Az Igazgatóság gyűjteményében volt alkalmunk megtekinteni a Főforrás új foglalása alkalmával felhozott anyagot. Ezeknek az alapján praktikus tanácsokat is adtunk az Igazgatóságnak a víz feketés üledékének felismerése dolgában. A szürke kristályos dolomitból bemosott grafit-szemecskékről van szó! Gazdag tanulmányozásra való anyag gyűlt össze az Alsóborszék szénbányájából, valamint a Kerekcsék hatalmas mésztufa dombjából. Egyúttal megállapítást nyert a mai „Döglesztő” nevű iszapvulkán az ősforrás közelében.

A földrajzi és geológiai megfigyeléseken kívül közelebbi tanulmányozásra váró növény- és állatanyag is került gyűjtés alá. Legérdekesebb e tekintetben a Jézer-tó planktonjának begyűjtése.

A tudományos eredményeken kívül nagy fontosságú kutatómódszertani megfigyeléseiben volt része a társaság fiatalabb tagjainak, akik nemcsak nagyszerű példákat, hanem a gleccsernyomok felismerésével a ritkán nyíló alkalmat is megkapták az eljegesedés tanulmányozására.

A SZNM számára pedig e területről eddig hiányzó ásvány-, kőzet- s kővületanyagokat gyűjtöttünk egybe.

A kutatások így ez évben is a múltbeliekhez hasonlóan a legszebb eredménnyel jártak, s nagyszerű alkalmat szolgáltatottak a terület bejárása által a részletek feldolgozására, amire a kutatók több tagja ki is jelentette szándékát.

Az út sikerének biztosításában nagy része van BARABÁSSY József nyug. főerdőtanácsos úrnak, kinek összeköttetése révén a maroshévízi fakitermelő vállalat készséggel segítette a technikai részletek lebonyolításában, ZÁRUG Lukács mérnök úr pedig jó helyismerete révén könnyítette meg a gyors mozgást ezen a rendkívüli nehéz terepen. Bélborban való elhelyezkedésünk megoldásában VADÁSZ József nyug. tanító volt nagy segítségünkre, Borszéken meg a szárhegyi közbirtokosság vendégszeretét élveztük, ahol a Közbirtokosság megbízottja, CZIBALMOS András igazgató gondoskodásából nyertünk kényelmes ellátást.

*

E jelentéshez a magunk részéről még hozzáfűzzük, hogy mindazoknak, akik ezt a kutatóutat szíves támogatásukkal megkönnyítették, külön-külön mondottunk levélbeli köszönetet.

De voltak az 1939. évben más, bár rövidebb időre terjedt utak is, amelyet hasonlóképpen nem mondhatunk eredménytelennek. Ezeknek célja vagy ismeretszerzés, vagy pedig kisebb kutatás megejtése volt.

1. 1939. február 10-én HARKÓ József múzeumőr **Kovácsnára** küldetett ROEDIGER Lajos igazgató-választmányi tag úrhoz, hogy tőle néprajzi tárgyú kérdésekben felvilágosítást nyerhessen.

Ezenkívül ugyancsak ő a tavasz folyamán szabad napokon a diákokkal együtt több kirándulást rendezett. Ezeknek legfőbb célja néprajzi tárgyak gyűjtése volt múzeumunk számára.

2. 1939 április havában HERPEI János igazgató SZABÓ József és SZÉKELY Zoltán múzeum-őrökkel együttesen felkereste PAP Lehel cement- és kályhagyárosnak **Sepsiszentgyörgyön** a kilyéni út mellett lévő telepét, s átvizsgálta mindazokat a helyeket, ahol a tulajdonos úr mamutcsontokat és őskori temetkezési maradványokat talált.

3. 1939. április 12-én SZÉKELY Zoltán múzeumőr **Rétyre** szállott ki, ahol templom alatti kriptáról nyervén értesülést, azt átvizsgálás céljából átkutatta. Jelentésének ide vonatkozó részében a következőképpen számol be:

A templom padozatán a középső (fő)ajtóval szemközi kőlapot felemeltem, alatta föld volt. Egy méter mélységig leérve, oldalt a déli bejárat irányában egy bolthajtásos falat találtam, amelyben a téglák élivel voltak lerakva. A falat kibontva egy 1,20 m magas száraz kriptát találtam, benne egyetlen fakoporsót, s közvetlen mellette egy koporsófedelelet. A koporsó és a különálló koporsófedél hossza 2 m, fekete festésű fenyőfából, már az oldalán kissé szétesve. A fedelét felemelve deszkalapokat találtam, s ezalatt csontvázat. A koponya még ép volt, első két foga hiányzott, a borda, lapocka, lábszárcsontok megvoltak. A karcsontokat és

az ujjperceket nem lehetett megkülönböztetni. Ruha vagy egyéb tárgy semmi nem volt a koporsóban. A koporsófedél bal oldalán kurzív írással ez volt ráfestve: „Rétyi SZÉKELY Mózes tetemei 1867 (?)”. Öreg rétyi emberek szerint KISANTAL Sámuel idejében (furfangos pap volt Rétyen 1849–87-ben) a templom padozatának készítésekor e sírt felbontották. Egy öregasszony még látta a holttest ujján a gyűrűt. Így a koporsóra írt 1867-es évszám kérdése megoldódik; vagyis a csontokat ekkor áttették egy új koporsóba, s a régi koporsó deszkalapjait is behelyezték, az egykori koporsófedele azonban oldalt helyezték el. Egy rudat is találtam még a koporsók között. A kripta hátulsó fala kőből van, feltevéssem szerint a régi templom falához építve.

Az itt nyugovó rétyi SZÉKELY Mózes pedig (az anyakönyv tanúsága szerint) 1773. szeptember 9-én temettetett el, 62 éves korában.

Ezek után a **komollói római castrum** környékét is megtekintettem. Felszínes vizsgálatra a várnak semmi fal- vagy egyéb nyomát nem különböztethettem meg, egyedül csak az alap körvonalai és a sáncok voltak megállapíthatók. A felszínen alig egy-két cseréptörmeléklet láttam.

Azután a rétyi őstelepek után kutatva, néhányat csupán felszíni szemle alapján is sikerült megállapítanom.

Majd végigmentem az ún. **Homárkán** (Hunárkán) Rétyitől egészen Magyarórsig. A faluban felkutattam a római nyomokat. A nyomok követését szándékomban volt Lisznyón, Bikfalván keresztül még tovább is folytatni, de rajtam kívülálló okok meggátoltak tervem végrehajtásában.

4. 1939. április 25-én BIBÓ Erzsébet múzeumőr és FADGYAS Anna titkárnő néprajzi tárgyak megtekintése céljából **Árapatakra** kiszállottak. Beszámolójuk szerint:

Utunk célja a faluban található festett bútordarabok megtekintése és összeírása volt. Ennek eredményeképpen az alábbiakat jelenthetjük:

1) DÉNES Györgyné, szül. BÉRES Klára tulajdonában van egy 1876-ból származó festett tál, amit később majd hajlandó átengedni múzeumunk számára. (A tál festése nagyon hasonló ahhoz az 1868-ból származó darabhoz, ami jelenleg a csiki székelly házban van kiállítva; ez hasonlóképpen Árapatakról származik.

2) GÁSZ Jánosné tulajdonában van:

1 db. festett saroktérta, évszám nélkül,

1 db. festett láda, évszám nélkül,

1 db. festett láda 1876. évszámmal,

1 db. festett láda 1867. évszámmal.

A tulajdonossal folytatott beszélgetés eredményeképpen jelenthetjük, hogy ha nem is éppen ajándék-

képpen, de minimális összegért hajlandó e bútordarabokat átengedni a múzeum számára.

3) LUKÁCS Lászlóné, szül. BENCZÉDI Mária nyug. jegyző neje tulajdonában van:

1 db. díófa furnéros háromfókos szekrény

1 db. díófa furnéros ágy. Mindkét darab Biedermeier stílusú. Az ágy egészen jó állapotban van, míg a szekrény kissé rongált.

A tulajdonos az édesanyja halála után fogja e darabokat a múzeumnak ajándékozni.

4) DÉNES Györgyné, szül. BÉRES Klára nagyon jó állapotban levő szálánvarrott derékalj-veget ajándékozott, amelyet felvilágosítása szerint anyósa, néhai DÉNES Simonné, szül. GÁSZ Rebeka varrt, aki 1923-ban halt meg, 78 éves korában. A varrottas eredeti árapataki minta, ún. „acélos”.

Ugyancsak ennek az utunknak eredményeképpen könyvelhető el, hogy GÁSZPOR Mihály gépész egy 1788. évszámmal ellátott festett, bár kopott fali saroktérkát hozott be, és adott el 200 lejért a múzeumnak.

4. 1939. május 21-én HERPEI János igazgató, SZABÓ József, SZÉKELY Zoltán, HARKÓ József és FÁBIÁN Béla múzeumőrökkel együtt **Málnásra** és **Málnásfürdő** környékére kutatókirándulást rendezett. E kiszállásban – mint a helyszínnel tökéletesen ismerős útmutatók – MIHÁLY Zoltán málnás községi ref. igazgató-tanító és TÖKÉS József ügyvédjelölt vettek részt, és értékes útmutatásaikkal nagy segítségére voltak a kutatócsoportnak.

E kiszállásunk eredményeiről az egyes múzeumőrök a következőkben számolnak be.

1) HARKÓ József múzeumőr jelentése szerint:

Földrajz-települési megfigyelés:

Málnás Sepsiszentgyörgytől kb. 15 km távolságra fekvő község a Baróti-hegység keleti lábánál. Az Olt folyó asszimmetrikus völgye által alkotott síkságon fekszik.

Tengerszint feletti magassága 570 m, míg a körülötte emelkedő hegyek 900–1200 m magasságot érnek el. (Szilos, Vágáspont keletre; Kopasztető, Korosbérc nyugatra.)

Településviszonyait az Olt folyó szabta meg, mely legszebb teraszait éppen itt hagyta hátra. A templom és falu egy része az Olt második teraszán van.

A falu alsó része méltán viselheti az utcás falu elnevezést, míg a felső, vagyis valószínűleg újabb település már központ felé futó falu képét mutatja.

A község lakói mind kisgazdák, közülük csak két nagybacska birtokos van (KERESZTES és dr. BALOGH), akiknek földje körülbelül 30 kataszteri holdat jelent.

Néprajzi megfigyelés:

A felekezeti iskola múzeumában a régészet és természetrajz körébe tartozó tárgyakon kívül múlt századbeli kulacsok, cserépkancsók és ruhadarabok találhatók.

Viselet szempontjából a város káros hatását figyelhettük meg, úgyannyira, hogy az iskolaudvaron összegyűlt játszó leányok és legények közül csak egy leányon láthattunk székely szöttes ruhát.

Megfigyelve a házak berendezését, hasonlóképpen megállapíthattuk, hogy a jellegzetesen székely házi berendezést már felváltotta a város által befolyásolt új elrendezési mód, és így természetesen a bútorok is teljesen kicserélődtek.

2) FÁBIÁN Béla múzeumőr beszámolójából az alábbiakat idézzük:

MIHÁLY Zoltán málnási igazgató-tanító értékes megjegyzései arra az elhatározásra bírtak, hogy hozzáfogjak Málnás helyneveinek összegyűjtéséhez. Ugyanis a gyűjtés itt azért fontos, mert Málnást megkímélte a 17. századbeli tatárjárás, s ilyenformán sok helyneve és határneve igen értékes lehet régiségénél fogva, úgy történeti, mint nyelvészeti szempontból. Azonkívül Málnásfürdő rohamos románosodása valószínűleg változást fog előidézni a határnevezésekben is.

E kiszállásunk után két hét múlva újból felkerestem Málnás falut, és sikerült mintegy 200 helynevet összegyűjtenem, s mindegyik határnevet a térképen is pontosan feljegyeztem.

3) SZÉKELY Zoltán múzeumőr a következőkben számol be:

Kirándulásunk legfőbb úticélja az Olt mentén fekvő őstelek megvizsgálása és, amennyire lehetséges, anyagának összegyűjtése volt.

Az első állomás, amely őstelepet árult el, az ún. **Cserehágo** (megálló) volt. Az Olt bal partján terül el, a vasútvonal mellett, a fürdőtől délre kb. 1 km-re. Nyugaton és északon mély árok határolja, mélysége kb. 3 m, átmérője északi irányban 10 m, nyugati irányban az Oltra kiugró széllel.

A felszínen találtunk 3 db. cseréptöredéket, az egyiknek pereme homyolt. SZILÁGYI Dávid és KISS GYÖRGY Dávid tulajdona e telep.

A második lelőhely az ún. **Vágás** nevű hely, a vasúton túl fekszik, az Olt jobb partján. A déli oldal meredek, leugrik az Oltra, a nyugati szintén meredek, árok szegélyezi.

A felszínen edénytöredékeket találtunk ág, köröm, négyzetes bemélyített díszítéssel; azonkívül fültöredéket egy nagyobb edényből s 3 db. kovakő-huladékat.

A harmadik őstelep a **Füvenyestető**. Ezt már dr. LÁSZLÓ Ferenc is felkereste. Málnásfürdőtől alig 1/2 km-re terül el. A telepet két helyen is széles árok védi, a sáncok szélessége 30-35 cm, mélységük 2-3 m. Jelenleg szántóföld. Az Olt és a Somos-patak torkolatánál meredek lejtőben végződik.

MIHÁLY Zoltán ig.-tanító gyűjtéséből ajándékként egy eneolitikus jellegű obszidián nyílhegyet kaptunk, amelyet 1933-ban talált e helyen.

A felszínen keresgélve sok kevésbé jellegzetesebb darab között mégis találtunk 5 db. kovahuladékat, 5 db. átfúrt bütököfűtet, 4 db. kisebb edénytöredéket (alj), ágdíszítésű oldalrészetet, 1 db. bekarcolt díszítésű edénytöredéket, 1 nagyobb talpcső töredéket, 1 db. kanálnyelő darabját, 1 db. tojásdad alakú, karcolt és újjbegy díszítésű átfúrt bütököfűtet, kisebb edényfeneketeket, 6 db. festés nyomát eláruló edénytöredéket fehér-fekete színű körvonalazással, 2 db. egyszínű, barna festést keretezés nélkül, s egy kanálnyelőtöredéket barna festék nyomaival.

A festetlen edények színe élénkvoros, előfordult azonban feketén égetett töredék is.

A Füvenyestetőtől délnyugatra elterülő erdőben találtunk egy borvízforrást, ahol a földet körös-körül, amerre a víz lefoly, élénkvoros színű lerakódás színezi; valószínű, hogy a festékanyagot innen nyerte a Füvenyestetőn lakott ősember.

MIHÁLY Zoltán igazgató közlése szerint a kőfejtésnél a terméskövekben kemény, üvegszerű, netalán obszidián (?) anyagot találtak, a falusiak szerint még „az üveget is vágja”. Ezt azután eszközkészítésre hasonlóképpen felhasználhatták, mint kéznél levő nyersanyagot.

Megtekintve azután MIHÁLY Zoltán úr régiséggyűjteményét, sok érdekes darabot találtunk, amelynek tekintélyes része éppen innen, a Füvenyestetőről került elő.

*

E beszámoló alapján összegezve az eredményt, megállapíthatjuk, hogy kutatásunknak legfőbb eredménye az erósi jellegű kultúra nyomainak a Füvenyestetőn való megtalálása volt.

Tudunkkal ugyanis kiváló LÁSZLÓ Ferencünk se vette ezt észre;⁶⁰ ennek pedig magyarázatául szolgáljon az a körülmény, hogy a domb előreugró fokán meglepedett ember lakhelyének egy része a folyóba besuvadt, s az így támadt meredekes lejtőn sok emléket lemosott a zápor vagy az olvadó hó vízfolyása. A Füvenyestető pedig régidő óta szántóföld lévén, a felszínre kerülő cserepek nagy része az ekevas által jelentéktelen darabokká rongálódik.

Az összegyűjtött edénydarabokból itt két, határozottan elkülöníthető kultúra emlékeit különböztethetjük meg, mégpedig:

Az egyik, amelyik a finoman iszapolt, jól égetett, simított felszínű, rózsá- vagy enyhe vörös színű festetlen edénydarabok, továbbá a világosabb és sötétebb barna, valamint a fehér festés nyomait viselő töredékek, közülük egynéhány a motívumoknak sötétbarna színnel megvont határozott körvonalaival, végezetül a MIHÁLY Zoltán igazgató által más alkalommal lelt, nagyszerűen retusált obszidián nyílhegy által az újabb kőkorból a rézkorba átmenő erődí kultúrájának talán középső szakaszát képviseli,

a másik pedig, amely a kevésbé finom, sőt olykor durván iszapolt fekete vagy vörös színű, sőt egyszínű élénkpiros festékkel bevont töredékek, ág- és vonaldíszítésű oldaldarabok és részben a támasztó bütyökfülek által a kora bronzkori ember itteni lakását jelzi.

E lelőhely mindenestre még többszöri megfigyelést is megérdemel.

Kiszállásunk nem csekély eredménye lett volna Málnás helyneveinek és telepdedéstörténetének feldolgozása is, sajnos azonban ez a munka félbemaradt, minthogy FÁBIÁN Béla múzeumőr városunkból véglegesen eltávozott.⁶¹

6. KISS Árpád bodoki református lelkipásztor értesítése alapján HERPEI János igazgató 1939. július 2-án kiutazott **Bodokra**.

Itt a református templom kőkerítését délyugat és dél felől még egy újabb külső kőkerítéssel veendő körül, az alapfalak ásása alkalmával a munkások a megelőző napokban soros temetkezésekre bukkantak. A munkálatoknál állandóan jelen volt KISS Árpád lelkipásztor, SZÉKELY János tanító és a munkások tanúságtétele szerint, valamint a megőrzött mellékletek alapján a következő leletkörülményeket jegyeztük le.

A templomtól számított délyugati irányban egymás mellett négy elmállott koporsós temetkezés került elő kelet-nyugati tájolással. A legfelső koporsó a mai felszíntől mintegy 1 m mélységben feküdt, s az alatta levő temetkezések egyikét a másiktól körülbelül 20 cm földréteg választotta el. A csontok közül csak a koponyák, állkapcsok, a lábszárcsontok s néhány csigolya maradt meg.

Mindenik koponyán a fejtetőhöz simuló, félgömb tetejű, begörbülő karimájú pörge kalap találtott. Anyaga szőrből ványolt, hasonlatos az abaposztóhoz, csak hogy külső felülete (a bárányhoz hasonlóan) kunkorodó gyapjas. Egyik kalap teljesen szétfoszlott, míg a többiek többé-kevésbé jó állapotban maradtak meg. A kalap alatt félhosszú férfihaj tincsei őrződtek meg. Valamelyik csontváz mellől került ki egy cipellőfej-szabású, vörösesbarna bőrű csizmapár fejelésének előrészdarabja hozzátartozó s különálló pántocskáival. Ez az előrészt kiterítve egyszerű három-

szögű bőrdarab, amelynek alapvonala kettős íveléssel szabottot ki.

A sírgödörtől délkeleti irányban mintegy öt méternyire, a föld mai szintje alatt mintegy 60 cm-nyire egy másik temetkezés maradványait szedték ki a munkások. Mégpedig a fej tájáról egy kender(?)fonálból szőtt galand, egyik végén barna (?) bársonyszalag (?) nyomaival, hozzátapadva félhosszú szőke haj szálait lehetett megkülönböztetni. Továbbá hurkolásos csipkekötés-darabocská vastag kenderszálból, amelyet valamelyes bronzdarabbal való érintkezése zoldre festett. Végül 4 db. nagykalapos fejű kovácsolt koporsószege.

E jelentéktelenné látszó leletről azért tartjuk érdemesnek részletesen beszámolni, mert közöttük két olyanfajta öltözetdarab fordul elő, amely bizonyos adatot szolgáltat egyszerűbb nemességünk viseletéhez.

Valóságnak jelenthetjük ki, hogy itt nem a temploméptő MIKÓ család tagjainak maradványai kerültek elő. Ők ugyanis, ha netalán mégsem a törzsbirtokon, Oltszemen temetkeztek volna, legalább itt Bodokon a templomban, avagy azon kívül, de rakott sírba tettek volna örök nyugalomra. Ellenök bizonyít az is, hogy e cinterembeli sírok nagyon szegényesek, s a leletdarabok egyike sem vall másra, mint falusi mesterek művére vagy pedig éppen házi gyártmányú kézimunkára. Egyedül csak a második sírgödör bársony foszlánya tesz valamelyes kivételt.

Tekintettel arra, hogy az első sírgödör négy egymás feletti temetkezést fogadott magába, s hogy e temetkezések valószínűleg már lerokkantak, amikor az újabb és újabb koporsók kerültek föléjük (ugyanis másképpen el sem fértek volna e gödörben) –, bizonyítja, hogy a négy temetkezés ideje között legalábbis háromnegyed évszázadnak kellett eltelnie. Ha már most mégis mindenik tetemen megtalálták ezt a pörge kalapocskát, mutatja, hogy ez hosszú-hosszú időn keresztül sok nemzedék által híven és változatlanul megőrzött öltözetdarab volt. Kort azonban belőle egyelőre még nem határozhatunk meg, mivel a pörge kalap ábrázolását már a Bihar megyei származású herpáli DEZSŐ Benedeknek BOCSKAI István által 1606. március 7-én Kassán adományozott nemeslevélen is megkapjuk a kifestett címerkép arató munkásának fején. (Dr. SZENDREI János: **Magyar viseletkép czímeres leveleinken**. Archaeológiai Értesítő 1891. évf. 36. sz. képen). De megtaláljuk ma is Erdélyben élő viseletképpen, mint pl. a Szolnok-doboka vármegyei Széken, de már vásáron vett, sima, fekete posztó anyagból kiformálva. – A csizmafejelőrészt pedig némiképpen a gyulafehérvári székesegyházi sírból előkerült 17. század második feléből származó hasonló darabbal vethetjük össze (dr. PÓSTA Béla: **A gyulafehérvári székesegyház sírletelei**. Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiséggyűjteményéből 1917.

évf. 140–143. l.), csakhogy a gyulafehérvári darab sokkal összetettebb szabású, s amellet skófiuhímmzéssel kivarrott. Tekintettel pedig arra, hogy a falu egyszerűbb népe sokkal inkább emlékkörző, s az egyszerűbb formákat még akkor is sokáig őrzi, amikor a vagyonosabbak vagy a városi népek régóta továbbfejlesztették azt, – ennél fogva valószínűnek tarthatjuk, hogy ugyanazoknak a szabásvonalaknak kezdetlegesebb formája Bodokon nem készült régebben, mint a kifinomultabb kiképzésű fehérvári csizmafej.

A másik sírgödör bársonycafatos galanddarabját valamelyes, de ma már emlékekben is teljesen kiveszett pártá részecskéjének tarthatjuk. Különben ez öltözetdarabnak Háromszéken való egykori használatát egy a múzeumunk levéltárában levő 18. sz. közepéről kelt okirat is megerősíti.

A templom északi falában elhelyezett emléktábla s a déli bejárat szemöldökkövébe bevéssett évszám tanúsága szerint a bodoki templom 1651-ben gyökeres átépítésen ment keresztül, amikor a cinterem sírjai is ki lettek téve a megbolygatás veszedelmének. Azt hisszük, hogy e négyes temetkezés legifjabb holtteste ennél az évszámnál jóval később került a földbe, úgyhogy ezt az időpontot a 17. század végére vagy a 18. század letelejére merjük megállapítani.

7. Nagytiszteleltű NAGY Elek erdővidéki református esperes szíves meghívása következtében HERPEI János igazgató részt vett az 1939. június 26–29-én tartott egyházmegyei esperesi vizsgálaton.

Hálásan kell megemlékeznünk NAGY Elek és ZATHURECZKY Kálmán főgondnok urak megértő és támogató jóindulatáról, hogy lehetővé tették az igazgató számára a meglátogatott egyházak és falvak sokféle értékével való megismerkedését.

A vizsgálat négy napja alatt meglátogattuk **Erdőfüle**, **Bardoc**, **Székelyszáldobos**, **Vargyas**, **Olasztelek** községeket és vizsgálaton kívül **Barót** nagyközséget.

Minden községet tüzetesen megszemléltem, s jegyzeteket készítettem:

1) a templom- és toronyépületről, esetleges régi építészeti elemeiről, továbbá berendezéséről; 2) az úrasztali készletekről és takarókról; 3) leltárakról, számadáskönyvekről és egyéb régi iratokról; 4) régi anyakönyvekről; 5) temetőről és sírköveiről; azonkívül (ha idő volt rája) 6) egyéb, a falvakban vagy azok határán található néprajzi vagy régészeti tárgyakról.

Részletes jelentésben most nem számolok be, jóllehet a készített jegyzetek sok értékes adatot tartalmaznak.

Külön hangsúlyoznom kell azonban **Erdőfüle**nek szebbnél szebb kopjafával teletűzdelt sírkertjét, továbbá **Száldobos** temetőjét, amelyben még mindég

eléggé szép számmal található kopjafák, csakhogy a füleiektől eltérő faragványelemekkel; mígnem csodálatosképpen Vargyason mindössze csak két kicsi faragott fejfát láttam. Itt azonban 14 koporsóformára faragott homokkő sírkövet jegyezhettem össze a múlt század elejéről és közepéről. Érdekes, hogy máshol általában véve már régóta kiveszett ez a sírkőforma, amikor itt leginkább még mindég ezt a típust állítják.

A **száldobosi** egyházközség szép hímmzéseit, a **bardoci** templom 15. század eleji használaton kívüli harangját, az **olaszteleki** egyházközség **Várad**i Bibliáját a véggyantái BOROS családra vonatkozó 1675–1716. évi feljegyzésekkel, ugyancsak az olaszteleki templom falába beépített román és gót stílusú faragott építészeti maradványokat, továbbá a **Baróton** lévő egyházmegyei levéltár és könyvtár kitűnően rendben tartott gazdag anyagát emelem ki.

Végül, mint kiváló érdekességet említem meg, amely miatt alapos kutatás végett még vissza kell térnünk, hogy Bardocon a falu szélén a **Kormos-patak** medréből kihányt kavicsalmokban 4 db. viaszopál darabot találtam az emberi megmunkálásnak félreismerhetetlen nyomaival. Ezek az eszközök, úm. 1-1 db. szakóca, fűrő, vakaró és kaparó a régibb kőkorszak határozott jellegét viselik magukon. Használati idejükét a közép-moustieri korra határozhatjuk meg, ami évszámban kifejezve mintegy 45 ezer esztendőnek felel meg.

Harmadnap felkerestem Olasztelek határában a tanyáján lakó **NAGY Imre** birtokos urat, aki a régészetnek maga is nagy kedvelője. Felajánlotta, hogy adandó alkalommal végigvezet a Kormos-patak mentén, s elvisz a viaszopálnak termék alakjában való előfordulási helyére is. Ugyancsak őnála láttam a környékről gyűjtött mamutfogat, ősszarvas-agancsot, s tőle hallottam, hogy ezeknek az állatoknak maradványairól értesülve dr. ROSKA Márton debreceni egyetemi tanár is szándékozott e vidéket tüzetesen átkutatni, azt remélve, hogy az ősfauuna gazdag nyomai mellett bizonyos az ősember emlékeire is rátalálna.

8. Az 1939. év nyarán SZABÓ József két nagyobb gyűjtőtűtet tett, az egyiket a **Rétyi Nyírbe**, a másikat **Kászonfűrődő** környékére. Különösen a Kászonfűrődő feletti gyéyl és a Lassúág széles lápos völgyfenekének átkutatása alkalmával nagyon sok tanulságos megfigyelést tett, és több ritkán előforduló növényt gyűjtött.

Ugyancsak ő az 1939. május 21-i málnásfűrődői kirándulásunk alkalmával is gyűjtött növényeket.

9. 1939. október 14-én, 17-én és 21-én HERPEI János igazgató, BOGÁTS Dénes ig.-választmányi taggal, SZABÓ József és SZÉKELY Zoltán múzeumőrökkel együtt felkereste városunk határában

a Szemerja-pataknak az **Egerben a Középhegy** alatti völgytorkát. Itt a patak bal partjának másodlagos fekvőhelyen nagy számú tötélemel előtti, valamint ókori edénytöredéket és egy őrlőkődarabot gyűjtöttek. Ezek az emlékek csupán csak azért bírnak különösebb jelentőséggel, mivel városunk egykori történetéhez egy újabb vonással hozzájárulnak. Régészeti értéküket azonban erősen csökkenteti az a körülmény, hogy a telep, amelynek a Középhegyen kellett lennie, suvadás következtében teljesen elpusztult, a maradványok pedig rongált állapotban és rendszeretlenül összekeveredve kerülnek most napvilágra a leomló martszelyenyeken.

10. Az elmúlt év folyamán LAMBRINO S. bukaresti egyetemi tanárral, a Régészeti Múzeum igazgatójával, valamint TZIGARA-SAMURCAŞ múzeumi felügyelővel folytatott levelezésünk következtében SZÉKELY Zoltán múzeumőr 1939. december 27-én leutazott Bucureşti-be, hogy az ottani múzeumok anyagát áttanulmányozza. Újja mind anyagismeret, mind pedig múzeumunk új és felújított kapcsolatainak szerzése tekintetében nem volt eredménytelen. LAMBRINO úr a legmesszebbmenő jóakarattal fogadta múzeumőrünket, s utasította dr. NESTOR I. és dr. METAXA tanárokat,⁶² hogy mindenben legyenek segítségére. Hasonlóan szíves fogadtatásban részesült dr. ANDRIEŞESCU úrnál, a régészettudomány egyetemi tanáránál, nemkülönben TZIGARA-SAMURCAS múzeumi főfelügyelőnél. Egyúttal meghívást is kapott dr. NESTOR I. által Buzău megyében Monteoru-ban végzendő ásatásokon való részvételére.

c. EME vándorgyűlése

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület az 1939. évben a szomszédos Csík megyében, Gyergyószentmiklóson rendezte vándorgyűlését. Augusztus hónap 26–28. napjain tartott díszgyűlésen, előadásokon és egyéb összejövetelen múzeumunk részéről dr. NAGY Jenő alelnök, HERPEI János igazgató és dr. DEBRECZY Sándor múzeumőr vett részt.

A megnyitó díszülésen, az üdvözlések során a SzNM nevében HERPEI János igazgató köszöntötte az Erdélyi Múzeumot. Elhangzott szavaiban a következőket mondotta:

Méltóságos Elnök úr!

Mélyen Tisztelt Díszgyűlés!

A SzNM, mint ifjabbik testvér nevében köszöntöm az idősebb és természetszerűleg érdemeiből testvért, az Erdélyi Múzeum-Egyesületet.

Gróf MIKÓ Imrénék, a bölcs és nagy alapító-nak 60 évvel ezelőtt elhangzott szavait újítom:

Egybe kell forradnunk szívben és lélekben, ha akarjuk, hogy mind magunk javát nagyobb mérvben munkálhassuk, mind pedig a jelen és jövő nemzedékek bol-

dogságára valamincskét tehesünk. (Írányeszmék, 24. l.)

Kérem tehát, fogadja az Erdélyi Múzeum-Egyelet szívesen a mi s a többi ifjabb testvér meleg, baráti jobbját, és kéz a kézben vezessen ott, ahol – mint idősebb és tapasztaltabb – utat mutathat a tudás és a gyakorlat sokszor nagyon szövevényes útvesztőjében. Csakis így remélhetjük, hogy a múzeumi gondolat az együttes összefogás következtében életképessé válik.⁶³

Köszönjük, hogy ellátogatott hozzánk a Székelyföldre, alkalmat adva mindnyájunknak, hogy tagjainak komoly tudásából mi is gyarapodhatunk, s hogy a mi értékeinkkel ő is megismerkedhessék.

A SzNM, amely ugyan más megyében székel, de lélekben s alapító okiratának értelmében is három (székely) vármegyének gyűjtőmúzeuma, ezzel a becses alkalommal is tisztelettel és szeretettel képviselteti magát ebben a városban, ahol a múzeumi gondolat maga is már termékeny talajban gyökerezik.

*

Ugyanezen alkalommal nevezett mint a SzNM igazgatója felkértem, hogy a római katolikus elemi iskola emeleti termeiben rendezett kiállítást megnyissa. Az előadás szavai rögtönzöttek voltak, s így azok el is szállottak. Lényegük azonban az volt, hogy fedezzük fel önmagunkat, s ha ez megtörtént, legyünk emlékkörzők, mert csak az a miénk, amit mi alkottunk. Az idegen gondolkodás, az idegen művészet s az idegen ruha, bár európaibbá tehet, egyúttal azonban lassan nemzetközivé formál.

Gyergyószentmiklóson még megtekintettük az apácázárdában rendezett egyházi régiségek gazdag kiállítását.

d. Népszerűsítő és tudományos előadások

Az épület falain kívül végzett munkák felsorolása után meg kell emlékeznünk benti teljesítményeinkről.

Tudományos és népszerűsítő előadásokat az 1939. év első felében hármat tartottunk. Mégpedig:

Május 13-án dr. DEBRECZY Sándor múzeumőr adott elő „Az erdélyi modern irodalom néphőse” címen. A példaképpen bemutatott szépprózai részleteket dr. KONSZA Samu igazgató-őr olvasta fel;

Május 20-án dr. DEBRECZY Sándor folytatta és befejezte a megelőző alkalommal megkezdett előadását. Dolgozata külön említést érdemel, mivel széleskörű, alapos és gondos tanulmányozásokon épült fel. Sűrítettebb formában nyomtatásban is megjelent a **Dr. KRISTÓF György-emlékkönyvben**;

Június 3-án dr. SZALAY Mátvás sepsiszentgyörgyi esperes-plébános tartott előadást „A sumerok, a Paradicsom helyének legősibb történelmi népe” címen. Felolvasásában a legújabban elért tudományos ered-

ményeket is feldolgozva mindvégig magas színvonalú, s amellet nagyon érdekes és élvezetes előadású volt. A nagyközönség előtt általában véve kevésbé ismert korszakot annyira közel tudta hozni a hallgatóságához, hogy előadásáról a közönség ismeretekben gazdagodva távozott.

Az év második felében a közbejött akadályok miatt egyetlen tudományos vagy népszerűsítő előadást sem tarthattunk, pedig dr. DEBRECZY Sándor már jó előre részletes tervezetet dolgozott ki, sőt az előadók is már mind felkértek. Szerettük volna múzeumunk 60 éves évfordulóját is ünnepélyesen megülni.

e. Múzeumunk gyűjteményeinek nyitvatartása

Múzeumunk kulturális hivatását ezenkívül főképpen a gyűjtemények mindennapos nyitva tartásával, s a látogatók nagyobb része számára tartott szakértő magyarázatokkal szolgált.

Az 1939. év folyamán 2031 egyén tekintette meg gyűjteményeinket. A közvetlenül megelőző két évhez viszonyítva a látogatók számában sajnos visszaesést állapíthatunk meg, azonban az 1936-ik esztendőhöz mérve mégiscsak megelégedhetünk ezzel a forgalommal is, annál is inkább, mivel e csökkenést legfőképpen a helybeli Országőr Továbbképző Tanfolyam csoportos látogatásainak elmaradása, valamint a MIKÓ Kollégium fiúgimnáziuma látogatásainak meggyérülése okozta; ez ezután egyáltalán nem bizonyíthat a közelebbi és távolabbi vidék érdeklődésének ellanygulása mellett, hanem csak helyi jelenség, amin azután könnyen lehet segíteni.

A 2031 főnyi látogató közül 2002 egyén belföldi, 29 pedig külföldi. Bizonyos, hogy ebben a számban is nagyobb csökkenést találunk. Az Amerikai Egyesült Államokból, Németországból, Svájc-ból, Magyarországból és Finnországból érkezett vendégek közül különösen GAUL H. James, az amerikai Cambridge-i archaeológus látogatását emelem ki, aki 1939. március 19-én ROSETTI V. Dinu bukaresti múzeumigazgató és NESTOR Ion első tanársegéd társaságában tanulmányozta végig múzeumunkat. Kérésére az erdsi ásatási anyagnak raktáron lévő leltározatlan darabjaiból 3 darab atipikus festett oldalrészt ajándékoztunk múzeuma számára. November 27-én kelt levelében azután a Cambridge-i „PEABODY” múzeum igazgatója hálás köszönetét fejezi ki adományunkért, megjegyezvén egyúttal, hogy úgy hiszi, ez az egyetlen emlék országunkban ebből a gazdag őskori kultúrából. (Ezt pedig azért tartottuk kötelességünknek bejelenteni, hogy hiteles nyoma maradjon e cserepek Amerikába való vándorlásának.) Nagyobb csoportban jelentkező belföldi látogatóink voltak az 1939. év folyamán:

Székely MIKÓ-Kollégium leánygimnáziuma 5 ízben összesen: 198 növendékkel, „Hangya” szövetkezet nagygyűlésének résztvevői 150 személylyel, helybeli állami leánygimnázium 2 ízben, összesen 78 növendékkel, kolozsvári róm. kat. gimnázium 56 növendékkel, Erdélyi Gazdasági Egylet marostordai csoportja 56 résztvevővel, erdélyi és bánáti róm. kat. Leányklub 48 résztvevővel, nagyborosnyói állami elemi iskola 43 növendékkel, bukaresti kereskedelmi akadémia 45 növendékkel, holtövényi evangélikus elemi iskola 43 növendékkel, bakau⁶¹ leánygimnázium 40 növendékkel, bukaresti Monopoligazgatóság tisztviselői 40 résztvevővel, kolozsvári magán-tisztviselők kiránduló csoportja 37 résztvevővel, braszai „Encián” Sí- és Turista Egyesület 35 résztvevővel, székelyudvarhelyi Ifjúsági Keresztény Egyesület 30 résztvevővel, helybeli állami fiúgimnázium 30 növendékkel, petrozsényi róm. kat. leányklub 26 résztvevővel, kolozsvári református teológia 26 résztvevővel, egerpataki elemi iskola 16 növendékkel.

f. Gyűjteménytárainkban végzett munka

A szokott és minden múzeumi tisztviselőre kötelező adminisztrációs munkán kívül a múzeumi gyűjteményekben a következő lényegesebb rendezői és konzerváló munka folyt, vagy annak előkészületeihez szükséges tanulmányok tettek meg:

A régiségtár történelem előtti és ókori anyagának, valamint néhai dr. LÁSZLÓ Ferenc 1925. évi erdsi ásatásának tüzetes áttanulmányozásán dolgozott SZÉKELY Zoltán múzeumőr, hogy a gyűjtemények átcsoportosítása alkalmával az anyagnak teljes, tudományos ismeretével rendelkezzenek.

Hasonló célzattal fogott hozzá HARKÓ József múzeumőr a néprajzi tárgyak áttanulmányozásához. Ezért elsősorban az agyagművesség nagyszámú anyagának átcsoportosítását és feldolgozását végezte el. Munkájában néhány értelmes és érdeklődést mutató diák segítségét is igénybe vette azzal a céllal, hogy velök a népi emlékeket megszerettesse, s tudományos becsület megismertesse. Munkája azonban egyelőre abbamaradt, mivel az év második felében katonának kellett bevonulnia.

Mindazokat a megkereséseket és érdeklődéseket, amelyek levéltári kutatások megejtése iránt intéztettek múzeumunkhoz, BOGÁTS Dénes ig.-vál. tag látta el, utánakeresgélve levéltárunk rendezett és rendezetlen anyagában. Ugyancsak ő állott rendelkezésre a személyesen érdeklődő kutatóknak.

A közlevéltár anyagának számbavételét FADGYAS Anna titkárnő elkezdte. Az I. csoport számbavételénél 1837-ig jutott el. Egyúttal összegezvén az okiratok számát, ez ideig 92 167 db. ment át a kezén.

Itt említjük meg, hogy KELEMEN Lajos nyugalmazott levéltáros szíves közvetítésével székelyföldi nemességigazgató perек nevezetesebb okmányait másolatjuk Kolozsváron. Ezek a hozzáértő által készített másolatok pedig mindenesetre értékes szaporulatai lesznek levéltárunknak.

Kézirattárunkat az eddigi alkalmatlan és célszerűtlen elhelyezéséről erre a célra rendbe hozott szobába, új, nagy könyvszekrénybe áthordatta és átrendezte dr. DEBRECZY Sándor múzeumőr. Egyúttal minden egyes darabot tüzetesen átvizsgált, és róluk szabályszerű leírást és tartalommatot készített fogalmazvány formában. Egyúttal megkezdette részletezett leltárunknak végleges formában való elkészítését.

Könyvtárunk „Régi Magyar Könyvtár” anyagát, valamint egyéb hungaricumjait HERPEI János igazgató vette rendezése alá. A részletes feldolgozást még nem fejezte be.

A könyvtár új, valamint rendezetlen anyagáról a cédulamutató készítését, a könyvek beszámozását és elhelyezését BIBÓ Erzsébet múzeumőr végezte. Ugyancsak ő elkezdte egy székely vonatkozású nagy katalógus elkészítését az önálló munkák és a folyóiratok jelentősebb cikkeinek mutatójaképpen.

A magyar- és idegen nyelvű folyóiratoknak könyvtárunkban összegyűlt nagy száma szükségessé tette egy külön folyóirattár létesítését. Sajnos azonban az a szoba is, amelyre ennek céljaira átrendezhettünk, nem fogadhatja magába mindazokat a lapokat, amelyeknek ott volna a helyük. Ezért a kevésbé jelentős vagy különlegesen (sepeciálisan) csak egyetlen tudományszakkörbe vágó folyóiratokat a régi helyén hagyva, a többi új helyére csoportosította át ennek az újonnan szervezett alosztálynak a vezetője, dr. DEBRECZY Sándor múzeumőr. Egyúttal ide gyűjtötte össze e lapok másodpéldányait is azzal a céllal, hogy minden folyóirat évfolyamsorozataiban mutatkozó kisebb, de leggyakrabban nagy hiányok esetleges betöltésére valamelyes cserepéldány-mennyiség álljon rendelkezésünkre.

Legelsősorban egy nagy fali táblázatot készített el, amelyre a könnyebben való eligazodás kedvéért a régi és az új nevezetesebb magyar nyelvű folyóiratokat betűsorban feljegyezte, melléje csoportosítva a rájuk vonatkozó leglényegesebb adatokat. Így ennek s a gyűjteményben meglévő anyagnak összevetése után pontos leltárt készített, amelyben a címszókat betűsorban s azon belül egyes évfolyamonként részletezve feltüntette a meglévő teljes köteteket, a csonka évfolyamoknál pedig a lappéldányokat; külön rovatban megjelölte a hiányokat, egy harmadikban pedig a birtokunkban levő többes példányokat sorolta fel. E könnyen áttekinthető leltárkönyv segítségével szándékozik múzeumunk hozzáfogni a hiányok pótl-

lásához. Mivel pedig múzeumunk folyóiratanyaga eddig csupán ajándékozás útján gyűlt össze, ennél fogva nagyon természetes, hogy sok a hiány bene. S valljuk meg őszintén: hiányos folyóirat-évfolyamokat bírn sokszor annyi, mintha mi sem lenne meg belőlük. Ezért a hiányok és a másodpéldányok kimutatásának több példányban való legépelése után meg fogja kezdeni dr. DEBRECZY a hiányok kiegészítését, felhívva a cserére vagy ajándékozásra Erdély nagyobb könyvtárait. Jóleső érzéssel köszönjük meg a testvér Székely MIKÓ-Kollégiumnak, illetőleg DEMETER Béla igazgató úrnak, hogy DEBRECZY Sándor kérésére szívesen, sőt minden ellenszolgáltatás nélkül átengedte folyóiratgyűjteményüknek azokat a többes példányszámait, amelyek nálunk hiányoznak.

Egyúttal bírnjuk a kolozsvári református kollégium igazgatóságának is szíves ígérését, amely szerint ők is hajlandók (még tán csekélyebb értékű csereanyag ellenében is) folyóirattárunk másodpéldányait rendelkezésünkre bocsátani. Reméljük, hogy ezenkívül magánosok is lesznek, akik hozzá fognak járulni anyagunk kiegészítéséhez.

Hisszük, hogy a folyóirattár öre jövő évi beszámolója alkalmával hasonlóan örvedetes előhaldásról adhat majd számot.

Könyvtári anyagunknak az 1939. év folyamán egy másik csoportja is teljes elrendezést nyert, mégpedig az egyleveles nyomtatványok egyik fajtáját képező gyászjelentés-gyűjtemény. Anyagunk kiválogatását, csoportosítását és azon belül való elrendezését, valamint további gyűjtését és gondozását FADGYAS Anna titkárnő vállalta. Tekintettel arra, hogy a gyászjelentés múzeumunkban ez ideig rendszeresen még nem gyűjtetett, FADGYAS Anna jelentése mégis nagyon szép eredményről számol be. Feldolgozó az anyag csoportosítását az 50 évenkénti évfordulók szerint, azon belül pedig betűrendbe szedve hajtotta végre.

A SzNM **gyászjelentés-gyűjteménye** pedig évek hosszú sora alatt az alább felsorolt egyének adományozásából gyűlt össze:

ANTAL Dénes, BARABÁS Samu, BÉLDI Pál, BOÉR Sándor, BOGÁTS Dénes, K. BOGDÁN Géza, BOTHOS Gyuláné, özv. CSEREY Jánosné szül. ZATHURECZKY Emília, CSEREY Gyula, CSUTAK Vilmos, DEMETER József, dr. I. DIÉNES Ödön, GÁL Ferenc, GÖDRI Ferenc, HERPEI János, INCZE Lajos, dr. LÁSZLÓ Ferenc, MATSKÁSI Péter, özv. MÁLIK Józsefné, MÓRICZ Pál, NAGY Mózesné, NAGY Sándor (hidvégi ref. lelkes), gr. NEMES Jánosné, POTSA József, SÉNYI Sándor, SZENTIVÁNYI Ignác, THURY Gergely és ZATHURECZKY Gyula.

A gyűjteményben több kiváló egyéniség szomorújelentése is megtalálható. Így pl. ARANY János,

BARABÁS Miklós, ZÁGONI BODOLA Sámuel, JÓKAIÉ LABORFALVY BENKE Róza, KOSSUTH Lajos, KRIZA János, gr. MIKÓ Imre, MUNKÁCSY Mihály, gr. SZÉCHENYI István és mások.

A törzsgyűjtemény összesen **5780** db.-ot foglal magába, mely ötven éves csoportokra osztva a következőképpen oszlik fel:

1763–1800-ig összesen:	19 db.
1801–1850-ig összesen:	186 db.
1851–1900-ig összesen:	3199 db.
1901–1940-ig összesen:	2376 db.

Az **APOR-féle gyűjtemény** összesen 1469 db.-ból áll, és pedig:

1800–1850-ig összesen:	104 db.
1851–1900-ig összesen:	1365 db.

Másodpéldány 1801–1940-ig összesen

2752 db. van.

Így tehát az összesítés szerint a múzeum tulajdonában van:

a törzsgyűjteményben:	5780 db.
az APOR-gyűjteményben:	1469 db.
a másodpéldányok közt:	2752 db.
<i>Tehát összesen:</i>	<i>10 001 db.</i>

Ezek közül a másodpéldány-anyagot (2752 db) is nyugodtan számításba vehetjük. Ugyanis az Erdélyi Múzeum-Egylet megkeresést intéztünk, kérve, hogy a mi többpéldányaink ellenében bocsássa múzeumunk tulajdonába hatalmas gyászjelentés-gyűjteményének székely vonatkozású másodpéldányait. Az Erdélyi Múzeum átiratunkat választmányi ülésen tárgyalva, annak végzéseként legkészségesebb beleegyezésüket adták, aminek következtében közös megegyezéssel felkértük KELEMEN Lajos nyugalmazott levéltáros urat, hogy az EME gyűjteményéből a számunkra szükséges anyagot kiválogassa. Ő azután annál is inkább örömmel vállalta e feladatot, mivel e cseregondolat tulajdonképpen őtőle eredett.

Összgyűjteményünk egy másik csoportjának, a fényképek és fényképlemezek anyagának rendszeres kezelése is új munkakörre bővült ki. Az anyag összegyűjtését, átcsoportosítását, feldolgozását és leltározását GÖDRI Ferenc múzeumőr vállalta magára. Folyamatos munkája során eddig 800 darab fényképet és lemezt vizsgált át és iktatott be erre a célra készített részletező leltárkönyvünkbe. Gyűjteményünk anyaga sem minőségileg, sem mennyiségileg nem kicsinylendő le, s remélhetőleg a hozzáértő szakember gondozása alatt még inkább fog gazdagodni.

Itt említendő meg, hogy az időnként szükséges fényképfelvételeket is GÖDRI Ferenc múzeumőr és SZABÓ Árpád kollégiumi tanár készíti szíves készséggel: – A muzeális tárgyakról megkívántató rajzokat

pedig ugyancsak GÖDRI Ferenc múzeumőr készítette és készíti. Ezeknek mindenike ezután rendezendő rajzgyűjteményünkbe fog besoroztatni, amelynek gondozását is hasonlóképpen ő vállalta magára.

Végezetül a természetrajzi gyűjteményekben végzett munkálatokra térve, róluk SZABÓ József múzeumőr a következőkben számol be:

Az 1939. évben tovább végeztem a szükséges konzerváló munkát, különösen pedig:

1) a növénytani gyűjtemény (BIBÓ József- és LÁSZLÓ József-féle herbáriumok) minden egyes darabjának külön-külön való fertőtlenítését,

2) az állattani gyűjtemény kitémőtt állatainak portalanítását és fertőtlenítését.

Szükségesnek látszott az állattani gyűjtemény bizonyos fokú átcsoportosítása, ezzel együttesen az éneklő madaraknak, a tyúk- és bagolyféléknek újra való rendezése, továbbá az eddigi szabadon álló kis ragadozó (emlős-) állatoknak szép, világos, új szekrénybe való elhelyezése. Ezenkívül a nagyobb emlősállatok is más elrendezést nyertek. Ezt pedig az tette szükségessé, hogy az év folyamán néhai CSÁSZÁR Gyula hagyatékából két értékes medvebőrrel gazdagodván gyűjteményünk, azok elhelyezésére nagyobb falfelületre volt szükség. Az átcsoportosítás még folyik, csak a közben beállott tél állította meg a munkát.

Ugyancsak itt jelentjük, hogy régi rossz tömésű és különben több helyen eredetileg is hibás bőrről európai bölényünk szőrzete az idők folyamán sok helyen lekopott. E hibákat az 1939. év őszén dr. TUSA Gábor tb. igazgató választmányi tagunk valóban sok költségével teljesen rendbe hozta. A Brassóból kihozott szakértő állatkitömő hiúzborrel befoltozta a sok nagy és apró foltot és kopást. Ugyancsak dr. TUSA Gábor vállalta egyik szép medvebőrünk jó karba való helyezésének költségeit. E nagy összegeket kitevő adományért is méltán megilleti hálás köszönetünk.

Hasonlóképpen itt kell felújítanom emlékünkből természetrajzi gyűjteményünknek egy olyan csoportját, amely bár 9 évvel ezelőtt adományoztatott múzeumunknak, azonban azt ma sem mi, hanem a leghozzáértőbb szakember, maga az ajándékozó gyűjtő kezeli.

DIÓSZEGHY László festőművész, borosjenői lakos nagyszerű lepkegyűjteményéről beszéltek, amelyet még 1931. május 11-én kelt szabályszerű ajándékozási szerződéssel adományozott a SzNM-nak. Nem mulaszthatjuk el, hogy ezt az önzetlen, meghatóan szép, hatalmas ajándékot újra és újra eszünkbe ne idézzük, és hátalattal szívvel ne gondoljunk arra a lelkes és tudós férfira, aki szülőföldjéről messze szakadva is olyan nagy szeretettel gondolt mireánk, hogy életének sok becses alkotása mellett legértékesebb munkáját, főművét minékünk ajándékozta.

E gyűjtemény mai mibenlétéről az 1939. évi december hó 18-án kelt levelében tudósít. Az ide vonatkozó részleteket kötelességünknek tartjuk jelen-tésünkbe iktatni.

„Még f. évi szeptember hó 28-án kelt becses és meleg baráti soraira újabb hosszás gyengélkedésem miatt csak most van először némi nyugalmasabb alkalom, hogy válaszolhassak és egyben megköszönhessem ... Igazgató Úrral pedig közölni fogom azokat a kérdéseket, amelyek a gyűjteménnyel kapcsolatosan felmerülnek vagy felmerülhetnek, hogy azután semmi komoly kérdés ne maradjon függőben vagy megválaszolatlanul.

Mindjárt rá is térek e tárgyra, amelyet a legkomolyabbnak és legfontosabbnak tartok, és ez annak a kijelentése, hogy **az ajándékozott gyűjteményt semmi más gyűjteménnyel nem szabad összeházasítani, de annál inkább székelyföldi vonatkozásait fejleszteni!** Hogy ez az álom megvalósulhasson, természetesen Önöknek kell az „utódot” megkeresni, megtalálni valamely lelkes, intelligens székely fiú személyében. Rendkívül megkönnyítik a kezdő „utódnak” a hallatlan drága szakművek, amelyek német nyelvűek, kivéve A. AIGNER: **Magyarország lepkéi** c. munkáját, amely könnyen bevezeti az ifjút a lepkészet tudományos kérdéseibe és a szükséges tudnivalókba általában.

A lepkészet, mint az egész rovaratan általában, az a terület még ma, ahol a névnek dicsőséget és halhatatlanságot lehet szerezni, természetesen azoknak csak, akik e területen belül (a lepkészet tudományában) megszereztek már a jártasságot, kiismerik magukat, és lelkesedéssel kergetik nemcsak a lepkét, de azt a ragvogó, gyors röptű madarat, amelynek halhatatlansága a neve!

A gyűjtemény mellett igen sok eszköz megy a múzeum tulajdonába, így a könyvek (szakmunkák), számos különnyomat tiszteletpéldányai, amelyeket sok oldalról kaptam. Kb. 50-60 lepkeszítő deszka különböző méretekben (a csatorna szélességének változataival) rengeteg tű, preparáló eszközök, drága nagyító-üvegek, tufalemezek stb. stb.

„Az ördög nem alszik”, az ember váratlanul is itt hagyhatja ezt az árnyékvilágot, és szeretném, ha ezeket a dolgokat már előre el tudnánk intézni, nehogy egy esetleges katasztrófa tanácsstalanságot eredményez-ne mindezek tudta, tájékoztatása hiányában.

A gyűjtemény – igen természetesen – csaknem **háromszorosa** lett immár annak, amit az ajándékozáskor a múzeumra hagytam, nagyon szorgalmas voltam, és azóta sok-sok év nyújtott alkalmat a gyarapításra, és én – ezt bátran elmondhatom – ki is használtam minden üres percemet, éjjel-nappal!

A Magyar Nemzeti Múzeum is rendelkezik egy több ezer állattól (lepkék) álló gyűjteménnyel, amelyet a háború alatt ajándékoztam oda és azután is,

ameddig el nem ajándékoztam a Szülőföldemnek a gyűjteményt. Láttam gyűjteményeket, amelyek egy emberöltő alatt születtek meg, mind-mind eltörpülnek a SzNM-nak ajándékozott gyűjtemény mellett, s azonkívül a tekintélyes számú nagy ritkaságok, de főleg az általam gyűjtött, **lefft, közölt** vagy **ezután közlendő új fajokkal**, fajváltozatokkal, etc...

Egy igen fontos és ma már régen közölni kért adatot toldok még pótlólag a levélhez, mert lám, ezt is elsikkasztotta a beteg agyam, de mégis eszembe jutott, és álljon itt tájékozással Önnek a gyűjtemény nagysága és jelenlegi állománya (legalább) a dobozoknak! Íme:

Darab	Nagyság (cm)
27	54 x 51 (túl nagy, óriási méret)
19	50 x 37
86	37 x 26"
25	ennél kisebb méret (esetleg több is).

A lepkéket soha nem számláltam meg, ez örült munka lenne, erre sohasem volt időm.”

Adott válaszunknak néhány sorát idézzük:

„Megköszönve levelében foglalt, s reánk nézve nagyon becses felvilágosításait, örömmel ígérjük, hogy velünk közölt kívánságainak minden igyekezetünkkel eleget tenni törekedünk. Jól ismerheti Művész Úr épületünk beosztását, emlékezhetik arra, hogy minden gyűjteményünknek, de különösen a természetrajzi csoportnak meglehetősen mostohán jutott ki a férőhely. Azonban máris tervbe vettük annak bővítését. Nagyon természetes, hogy ezen kívül is a Művész Úr nagyszerű lepkegyűjteményének „DIÓ-SZEGHY László gyűjtése és adománya” felirattal ellátott teljesen különálló, méltó helyet fogunk biztosítani. Más gyűjteményekkel nem fogjuk összekeverni, s gondunk lesz rá, hogy szakszerű kezeléssel és további gyarapítással olyan gondozott állapotban tartsuk, hogy minden időben méltó legyen a kiváló alapító és gyűjtő tisztelt nevére. Természetesen ugyanígy fogjuk megbecsülni e gyűjteményhez tartozó nagy értékű szakkönyvtárát, valamint a preparáló és egyéb drága, becses segédkönyveket is.

Most ismét abban a helyzetben vagyunk, hogy természetrajzi gyűjteményünk kezelését gondos kezekre lehetett bízni. Jóllehet SZABÓ József fiatal rendes tanár, aki a természeti tudományok iránti szeretetét édesapjától nyerte örökségül, eleddig ugyan a növénytanban igyekezett szakértelmet szerezni, de szívesen ígéri, hogy a rovarok családját is közelebbi tanulmányainak tárgyává fogja tenni.

Természetesen a fent írtakat főképpen becses megnyugtató végett közöljük, hiszen mi nagyon szeretnők, hogy azt a nagyszerű gyűjteményt, amelyet nemes nagylelkűsége folytán múzeumunk mondhat magáénak, maga megteremtője gyarapíthassa minél

tovább, és a saját tudományos elgondolásai szerint tehesse minél tökéletesebbé.”

Itt említjük meg azt is, hogy dr. KÖNTZEI Gerő küiküllővári orvos úr is, aki idáig is múzeumunknak egyik legelkezebb barátja volt, s gyűjteményeinket állandóan nagy értéű ajándékaival gyarapította, nagy szorgalommal igen szép lepkeanyagot gyűjtött össze, amely múzeumunkban való elhelyezkedését várja. Meleg köszönetünk illesse nem lanyhuló jóindulatát és támogatását.

Meg kell emlékeznünk még a BÁNYAI János szervezte geológus-botanikus-csoport lelkes gyűjtő- és feldolgozó mukájáról is, amely minden évben szép anyaggal gyarapítja múzeumunk gyűjteményeit. Különösen BÁNYAI János, TÖRÖK Zoltán geológus és NYÁRÁDY E. Gyula botanikus urak iránt érziünk ószinte hálát.

Gyűjteményeink gyarapodása

Múzeumunk egyes gyűjteményeinek számbeli növekedéséről a következőkben számolunk be:

Érem- és régiségtárunk szaporulata 410 db. volt, vagyis 353 darabbal több, mint a megelőző évben. Közülük első helyen említjük örök érdemű elnökünk, POTSA József főispán leányának, CSÁSZÁR Gyuláné óméltósága ajándékát: egy 16 cm magas és szájánál 12 cm átmérőű, kifogástalán állapotban levő aranyozott ezüst poharat, amelynek köpenye poncolással díszített; oldalán „ECSEDI Péter CSEVEY Éva 1695” körirat, és ezen belül címer van bevésve; továbbá 1 db. 1851-ből származó hengeres formájú, ezüsből való szivar- és gyufatartó dobozt.

Ószinte hálával kell megemlékeznünk NAGY Elek erdővidéki ref. esperes és ZATHURECZKY Kálmán főgondnok urakról is, akiknek kiváló érdemül róhatjuk fel azt az elhatározásukat, hogy egyházmegyéjük eklézsiáinak tulajdonában lévő, muzeális értékkel bíró olyan tárgyak, amelyek nincsenek egyházi használatban, a SzNM-ba letétképpen beszoalgtassanak. (Az erdővidéki ref. egyházmegye esperesi hivatalának 1938. dec. 30-án kelt 923/1938 sz. átirata.)

Ennek következtében az Erdélyi Ref. Egyházkerület Igazgatótanácsa illetékes előadójának támogató véleményezése alapján (Lásd 1939. II. 2-i levelét.) máris leltárunkba vehettük a miklósvári egyházközség által beszoalgtatott 1 db. selyem szitaszövetű hímezett terítőcskét; a bodosi eklézsiától beérkezett 1 db. fakelyhet, 1 db. fakulacsot és a bibarcfalvi papi hivatal által behozott 1 db. festett fakulacsot, 1 db. festett fatányérocskát. Mindez azonban csak kisebb részét képezi a még ezután beszoalgtatandó tárgyaknak.

Bárha más egyházmegyék, sőt felekezetek is követnék e minden dicséretre érdemes jószándékot!

Az ajándékozók közül kiemeljük még PORZSOLT Károly barátosi lakost, aki Barátosról gyűjtött össze és küldött be hozzánk történelem előtti és ókori cseréptöredékeket. Külön kiemeljük MIHÁLY Zoltán málnási igazgató-tanítónak már előbb is említett szíves készségét, valamint prehisztorikus korú ajándékát.

Nagyobb mennyiségű és jelentőségű szaporulatunk még a málnásfürdői eneolit és fiatal bronzkori, a szemerjai ós- és ókori jellegű, a bardóci középső paleolitikori, továbbá a bodoki újkori leletek, amelyeknek összegyűjtése múzeumi kiszállásaink eredménye.

Osztályunk 1939. évi összegyarapodását a következő adatokkal zárhatjuk:

a) óskori régiségek	90 db.
b) ókori régiségek	614 db.
c) középső- és újkori régiségek	18 db.
d) érmek és pénzjegyek	107 db.
e) egyéb tárgyak	134 db.
Összesen:	410 db.

Ebből:

a) ajándék útján jutott tulajdonunkba:	227 db.
b) gyűjtés	168 db.
c) letét	6 db.
d) vétel	9 db.
Összesen:	410 db.

Törzsállományunk pedig az 1938. év végén 31 109 db.volt,

Gyarapodásunk az 1939. év folyamán:

410 db. volt

Törzsállományunk tehát 1939. dec. 31-én:

31 519 db. volt.

Néprajzi gyűjteményünk szaporulata 48 db. volt, vagyis 38 darabbal több, mint a megelőző évben. Közülük megemlítjük DÉNES Györgyné árapataki lakos által ajándékozott 1 db. szálánvarrott régi derék-alj-csupot, FORGÁCS Ferenc torjai lakos által sajátkezűleg díszesen faragott sétatotját, BERDE Áronné egerpataki lakos által adományozott faliórát és 1830-ból való tajtékpipát, és PAPP Dezső cementgyáros által felszabadulás alkalmával remekbe készített barokkos torony fedélszerkezetét.

Törzsállományunk az 1938. év végén

7997 db. volt.

Gyarapodásunk az 1939. év folyamán:

Ajándékozás folytán: 40 db.

Vétel útján: 8, **összesen: 48 db.**

Törzsállományunk tehát 1939. december 31-én:

8045 db.

Képzőművészeti gyűjteményünk szaporulata 32 db. volt, vagyis 25 darabbal több, mint a megelőző évben. Ebből legelső helyen kell kiemelnünk POKORNY László kézdívasárhelyi rajztanár becses adományát: 1 db. olajfestésű téli tájképet. Megemlíjtük még, hogy SZABÓ Árpád kollégiumi tanár szívdességéből GYÁRFÁS Jenő képeiről készült 22 db. fényképfelvétellel gyarapodott gyűjteményünk.

Törzsállományunk az 1938. év végén
1553 db volt.

Gyarapodásunk az 1939. év folyamán
32 db. volt.

Törzsállományunk 1939. dec. 31-én
1585 db.

Könyvtári és levéltári osztályunk szaporulata összesen 2625 db. volt, vagyis mintegy 800 darabbal több, mint az elmúlt évben.

E gyűjteményünk anyaga majdnem csupán ajándékozás útján gyűlt össze, ugyanis 2615 darabszámmal szemben mindössze csak 10 pl. könyv és folyóirat volt az, amiért készpénzt kellett kiadnunk. Igaz, hogy a tavalyi nagyarányú könyvszaporulattal szemben az idén az aprónyomatványok, a kéziratok és legfőképpen pedig a levéltári anyagunk gyarapodott.

A 90 főnyi nagyszámú adományozó közül azokat, akik nagyobb példányszámú anyaggal növelték gyűjteményünket, kötelességünknek tartjuk külön is felsorolni:

A könyvtári csoportban 263 pld. könyv és 193 db. hírlap és folyóirat volt a szaporulat. Jóakaróink közül legelőbb is néhai dr. JUCHÓ Ferenc gyógyszerész özevegét, nagyszabedben lakost emlíjtük meg, mint aki férjének értékes természetudományi munkákból álló könyvsorozatot ajándékozta múzeumunknak. E gyűjtemény minden példánya kifogástalanul ép állapotú és vászonkötésű, 59 önálló kötet könyvet és 27 évfolyam *Természetudományi Közönyt* tartalmaz. E nagyon becses ajándékáért nagy hálával tartozunk az adományozó úrnőn kívül INCZE Lajos nyugalmazott vizaknai lelkipásztornak, akinek szíves rábeszélése folytán INCZE Lajos úr, aki e gyűjtemény megszerzésével ismételen megmutatta hozzánk való jóindulatát, méltán megérdemli őszinte köszönetünket.

A továbbiakban dr. GYÖRGY Lajos tb. igazgató-választmányi tag 17 darabot számláló könyvadományáról kell megemlékeznünk, amelyben HÓMAN-SZEKFI 5 kötetes **Magyar Nemzet Története** is benne foglaltatik.

Dr. TÖRÖK Andor ig.-vál. elnök urunk 19 db. könyvet és 4 db. folyóiratot, néhai K. BOGDÁN Géza 20 db. könyvet, ROEDIGER Lajos ig.-vál. tag 14 db. könyvet és 2 db. folyóiratot, HERPEI János 13 db.

könyvet és 20 db. folyóiratot, dr. KOLOSVÁRY Gábor 10 db. könyvet, az Erdélyi Szépművés Céh 9 db. könyvet és 21 db. folyóiratszámot, a kolozsvári „Minerva” nyomda 9 db. könyvet, a Magyar Tudományos Akadémia 7 db. könyvet és 11 db. folyóiratot adományozott.

A kisebb példányszámú művet adományozottak közül BOGÁTS Dénes ig.-vál. tagot kell külön kiemelnünk, aki PATAKI Istvánnak **Ez világnak dolgainak igazgatásának mestersége** című, 1681-ben Kolozsvárt megjelent, s ma is kifogástalanul jó állapotban levő munkájával gazdagította Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményünket.

Itt emlékeznünk meg Székely Zoltán múzeum-őrünk dicséretet érdemlő buzgóságáról, ő ugyanis a karácsonyi szünidőben Bukarestben tett tanulmányútja alkalmával ottani szaktudósoktól több értékes munkát szerzett számunkra, így DUMITRESCU Vladimir régészettől 11 db. füzetet, ANDRIEȘESCU I. egyetemi tanártól 9 db. könyvet és 2 folyóiratszámot, NESTOR Ion első tanársegédétől 6 db. könyvet és TZIGARA-SAMURCAȘ múzeumi főfelügyelőtől 1 db. könyvet.

A folyóirat és hírlap csoportban azt emlíjtük meg, hogy az 1939. év folyamán múzeumunk számára rendszeresen 42 különböző folyóirat járt. Ebből 30-at már az 1938. évben is folyamatosan kaptunk. Újabban megindítottak részünkre a *Közgazdasági Szemle, Magyarosan, Irodalomtörténeti Közlemények, Hadtörténeti Közlemények, Láthatár, Magyar Egészségügyi Szemle, Encian SÍ- és Turista folyóirat, Méhészeti Közöly, Erdélyi Gazda, Kisállattenyésztő, Buletinul Astra, Arhivele Olteniei*. Közülök csupán csak az utolsó járt előfizetési díj ellenében. A többiek küldéséért az illetékes kiadóknak levélben tolmácsoltuk őszinte köszönetünket.

Hírlapot rendszeresen 14-et, mégpedig az előző évben is járt négyféle napi- és kilencféle hetilapot kaptunk. Ehhez járult most a hasonlóképpen tiszteletpéldányképpen kapott *Jóestét* című kolozsvári napilap. Köszönet érte Mayer Antal lapulajdonos főszerkesztőnek.

Az apróbb nyomtatványok közül, amelyeknek 1939. évi szaporulata 254 db. volt, különösen a gyászjelentéseket emeljük ki, amelyekről előbb már külön is részletesen beszámoltunk.

Kézirattárunk 145 darabbal gyarapodott. Közülük ki kell emelnünk néhai SZILASSY TÓTH Vilmos szentábrahádi igazgató-tanító hagyatékát, amelyet az özeveg gondos szeretettel rendbe szedtetve adott át múzeumunknak. Ez 127 db. TÓTH Vilmos által összegyűjtött dalból és zeneműből áll. Legbecsebbek azok a népi dalok, amelyeket a hagyományozó a nép ajkáról jegyzett le. Ki kell emelnünk NAGY Elek erdővidéki ref. esperes úr adományát, aki 9 db. gazdasági és egyéb vonatkozású kéziratot könyvet juttatott múzeumunknak.

Levéltári anyagunkban 1598 db. oklevél és egyéb irat a számbeli növekedés. A jelentősebb adományokról BOGÁTS Dénes ig.-vál. tag, levéltáros az alábbi jelentést nyújtotta be: „Tisztelettel jelentem, hogy az 1939. év folyamán levéltárunk a következő nevezetesebb anyaggal gyarapodott.

Trebosztói dr. RÉVAY György, néhai RÉVAY Lajos ig.-vál. tagunk és érdemes elnökünk fia, székelvudvarhelyi nyug. főszolgabíró adománya 349 okirat és levél, melyből 4 db. a 16. sz.-ból, 13 db. a 17. sz.-ból, a többi a 18–19. századból származik.

Ezek közül kortörténeti szempontból értékesek RÉVAY Lászlóné HOMONNAI DRUGETH Erzsébetnek 6 db. levele a 16. sz. végéről és a 18. sz. elejéről. Magyarország és Erdély történetének szempontjából meg nem becsülhető értékkel bír ILLÉSHÁZY István, HORVÁTH Péter és MLADESEVICH Márton közös jelentése BOCSKAI Istvánhoz, mely a zsitvatoroki béke előkészületeire és a hajdúság helyzetére vonatkozik.

A kuruckorral van kapcsolatban egy BERCSENYI Miklós által kiállított útlevelel és HEISTER császári tábornok bizonyítványa RÉVAI Péter császárhűségéről.

Több régi családfa mellett az okmányok nagy része család- és gazdaságtörténeti szempontból bír értékkel.

Mivel ez utóbbi anyagnak tekintélyes hányada udvarhelyszéki vonatkozású, múzeumunk ezért is hálával tartozik RÉVAY György úrnak, hogy adományával Udvarhelyszékre vonatkozó, aránylag kevés számú okmányunkat tetemesen gyarapította.

Ugyancsak őszinte hálával tartozunk dr. KERESZTES Károly ügyvéd úrnaak, múzeumunk ügyvezető alelnökének is, aki a KERESZTES családdal rokon martonfalvi KOVÁCS család levéltárát múzeumunknak ajándékozta. Az okmányok száma 823 db., melyből 1 db. a 16., 49 db. a 17. sz.-ból, a többi a 18–19. századból való. Múzeumunk anyagát régideje nem szaporította számbelileg ennyire gazdag levéltár.

A KOVÁCS család nemességét bizonyító okmányokon kívül a többi gazdaságtörténeti szempontból becses forrásanyag.

Ugyancsak ügy. alelnökünk adománya a léczfalvi KERESZTES család nemeslevelének az Országos Levéltár által kiadott hiteles másolata.

PETKE Gyula Illyefalváról származó MÁV műszaki főtanácsos 82 db. családi vonatkozású irattal gyarapította levéltárunkat. Ezek a 18. és 19. sz.-ból valók.

ZATHURECZKY Kálmán úr, múzeumunk alelnöke sem feledkezett meg levéltárunkról, melyet 107 db. irattal gazdagított. Az iratok nagy része családi le-

vezés. Tekintettel arra, hogy ennek egy része múzeumunk alapítójéhez van intézve, ezért adománya részünkre különös jelentőséggel és beccsel bír.

Meg kell még emlékeznünk néhai K. BOGDÁN Géza, múzeumunk gondos barátja adományából származó 114 db., főképpen múlt századbeli iratról, továbbá INCZE Lajos nyugalmazott vizaknai lelkipásztor 106 darabszámú múlt század második feléből származó levelezéséről és egyéb iratairól.

Nem mulaszthatom el, hogy fel ne hívjam Elnökségünk becses figyelmét, hogy nevezett uraknak hálás köszönetet mondjon és adományait jegyzőkönyvben megörökítse.”

Könyvtár és levéltári osztályunk 1939. évi gyarapodását a következő kimutatásban foglalhatjuk össze:

a) könyv	263 db.
b) folyóirat és hírlap	193 db.
c) aprónyomatványok	254 db.
d) kéziratos	145 db.
e) oklevél és egyéb irat	1598 db.
f) egyéb könyvtári anyag	172 db.
Együtt:	2625 db.

Törzsállományunk pedig az 1938. év végén 242 343 db. volt.

Gyarapodásunk az 1939. év folyamán: 2625 db. volt.

Törzsállományunk az 1939. év dec. 31-én: 244 968 db.

Természettudományi gyűjteményünk szaporulata az 1939. évben 80 db. volt. Közülök különösen ki kell emelnünk néhai CSÁSZÁR Gyula kilyéni földbirtokos vég hagyományaképpen múzeumunknak jutott 1 nagyobb és 1 kisebb medvebőrt szőnyegszerűen kidolgozva. Közülök főképpen a nagyobbik bír nem csekély értékkel. Becsét különösen az emeli, hogy az 1937. évi berlini nemzetközi vadászkiállításán ki lévén állítva, ott második díjat és ezüstérmét nyert. Az oklevél és az érem is birtokunkba jutott. Megemlíthjük még PAPP Dezső cementgyárost, valamint dr. KOVÁCSNAI Gábornét, mint akik öslénytani gyűjteményüket növelték adományaikkal. Végül múzeumunk természettudós barátairól emlékezünk meg, akik 57 db. ásványt és közetet gyűjtöttek össze számunkra Kelemen-havasí kirándulásuk alkalmával.

Törzsállományunk az 1938. év végén: 18 146 db. volt,

Gyarapodásunk az 1939. év folyamán: 80 db. volt,

Törzsállományunk az 1939. év december 31-én: 18 226 db.

Végezetül tehát múzeumi anyagunkról a következő összesítő kimutatást állíthatjuk össze: Gyarapodás az 1939. év folyamán:

I. Könyvtár- és levéltár:	2625 db.
II. Érem- és régiségtár:	410 db.
III. Néprajzi gyűjtemény:	48 db.
IV. Képzőművészeti gyűjtemény	32 db.
V. Természettudományi gyűjtemény	80 db.
Összesen:	3195 db.
Ebből ajándék:	2937 db.
Vásár:	27 db.
Gyűjtés:	225 db.
Letét:	6 db.
Összesen:	3195 db.

Tehát végeredményben az 1939. évben 1000 darabbal több volt az évi szaporulat száma, mint a megelőző esztendőben.

A gyűjtemények törzsszámlománya 1939. dec. 31-én összesen:

I. Könyvtár- és levéltár:	244 968 db.
II. Érem- és régiségtár:	31 519 db.
III. Ipari- és néprajzi gyűjtemény:	8045 db.
IV. Képzőművészeti gyűjtemény:	1585 db.
V. Természettudományi gyűjtemény	18 226 db.

Az öt gyűjtemény törzsszámlománya 1939. dec. 31-én: 304 343 db.

Tisztviselők külső munkássága

Ezek után rátérünk intézményünk tisztviselőinek a múzeummal szorosan össze nem függő tudományos és irodalmi munkásságára, amely azonban éppen olyan szerves folyománya a tudományos tanulmányoknak és a múzeumi elveknek, mint amilyen a múzeumi gyűjtő, rendező és feldolgozó munka maga.

1. **HEREPEI János igazgató**, a Székely MIKÓ-Kollégium levéltárosa, a „Minerva” Irodalmi és Nyomdai Műintézet cégjegyzője, az Erdélyi Református Egyházkerület Műemlékbizottságának tagja, az Erdélyi Múzeum-Egyetel Történet-, Nyelv- és Bölcsészettudományi Szakosztályának választmányi tagja, az Erdélyi Kárpát-Egyesület sepsiszentgyörgyi osztályának alelnöke stb.

Az 1939. év folyamán nyomtatásban önállóan megjelent munkái:

1) **BETHLEN Gábor kiválasztottjai. I. SZILVÁSI K. Márton kolozskalotjai, majd szilágysági ref. esperes életrajza** (1939. Kolozsvár) 4° 27 l. (Különlenyomat a *Ref. Szemle* 9–12. számaiból)

2) **Adatok a Régi magyar Könyvtár I. és II. kötetéhez** (1939, Kolozsvár) 4° 16 l. (Különlenyomat az *Erd. Múzeum* 3. sz.-ből)

3) (SZABÓ T. Attilával közösen): **Levéltári adatok faépítészetünk történetéhez. I. Fatemplomok és haranglábak** (1939, Kolozsvár) 4° 43 l. (*Erdélyi Tud. Füzetek* 107. száma)

Folyóiratokban megjelent dolgozatai:

4) **Actaeonról írt széphistória. (XVII. század harmadik negyede)** (*Irodalomtörténeti Közlemények*. 1939. évf. 2. sz. 169–174)

5) **SZALÁRDI János halála ideje és egyéb megjegyzések gróf KEMÉNY József: „SZALÁRDI János, a történész” c. dolgozatára** (*Erdélyi Múzeum*. 1939. évf. 3. sz. 294–285)

6) **CSÁKTORNYAI János debreceni nyomdász halála** (*Erdélyi Múzeum*. 1939. évf. 3. sz. 295)

7) **GÖDRI Ferenc képkiallítása** (*Pásztortűz*. 1939. évf. 59–60)

8) **A szegedi árvíz** (*Pásztortűz*. 1939. évf. 3. sz. 167–174)

Kéziratban lévő dolgozatai, amelyek közlés céljából különböző folyóiratoknak átadottak:

a) *Adatok Kolozsvár köveihez*

b) *A dési iskola XVII. és XVIII. századbeli igazgatói és tanítói*

c) *A magyarvistai harangláb, mint rovásírá-sunk emléke*

d) *A makói templomkerítés felirata*

e) *Ifjú HERTEL Péter és BALASI késcsináló Jakab özvegyének sírköve és sírverse. (1647)*

f) *A szatmári egyházmegye egynehány XVI. és XVII. századbeli ismeretlen lelki tanítója*

g) *Diákélet a múlt század elején a kolozsvári ref. kollégiumban*

Ezenkívül tüzetes tanulmányt kezdett Erdély agyagművességének 17. és 18. századbeli múltjáról, különös tekintettel lévén az újkeresztények (habánok) által készített edényekre.

2. **Dr. KONSZA Samu igazgató-őr**, a Székely MIKÓ-Kollégium rendes tanára.

Az 1939. év folyamán nyomtatásban megjelent dolgozatai:

1) **A SzNM** (*Erdélyi Szemle*. 1939. évf. 3. számában)

2) **Adalékok a népköltészeti termék gyűjtéséhez** (*Erdélyi Múzeum*. 1939. évf. 3. számában)

Ezenkívül évek óta foglalkozik népköltészeti termékek gyűjtésével. Gyűjteménye mintegy 700 rendezett és feldolgozott darabból áll. Hátra van az anyag letisztázása és kiadása.

3. **BOGÁTS Dénes ig.-vál. tag**, múzeumi levéltáros és pénztárnok, nyug. postafőtiszt.

A szemerjai ref. férfiszövetség felkérésére megírta *A szemerjai ref. egyházközség történetét*,

amely nyomtatásra elkészített állapotban van. Mintegy 100 negyedrény nyomtatott lapra fog terjedni.

A sepsiszentgyörgyi ref. férfiszövetség felkérésére dolgozik *A szentgyörgyi ref. egyházközség történetén*, amely egyelőre ugyan csak felolvasásnak készül, azonban az adatokat hozzá a legszélesebb alapokon gyűjti.

Az év folyamán többszáz Háromszék megyei székely család leszármazására vonatkozó adatsorozatot gyűjtött levéltárunk anyagából, továbbá rendezte a különböző vallásfelekezetek lelképásztoriaira vonatkozó háromszéki anyagát.

4. **GÖDRI Ferenc múzeumőr**, a Székely MIKÓ-Kollégium rendes tanára.

Az év folyamán számos olajfestményt festett, tárgyuk szerint: tájképek, csendéletek és arcképek.

5. **Dr. DEBRECZY Sándor múzeumőr**, a Székely MIKÓ-Kollégium rendes tanára.

Az 1939. év folyamán nyomtatásban megjelent dolgozatai:

1) **Irodalmi műveltségünk néhány kérdése** (*Hitel* 1. számában)

2) **Az erdélyi modern széppróza néphőse** (**Dr. KRISTÓF György Emlékkönyv**. 1939. Kolozsvár, 63–79)

Kéziratban levő dolgozatai, amelyek közlés céljából különböző folyóiratoknál nyomás alatt vannak:

a) *Népművelődésünk állapota* (*Hitel*, *Ellenzék*)

b) *Újabb adatok legrégebbi bibliafordításunk eredetkérdéséhez* (*Erdélyi Múzeum*)

Ezenkívül múzeumunk előadásorozatában két egymást követő alkalommal felolvasást tartott „Az erdélyi modern széppróza néphőse” cím alatt.

Továbbá előadást tartott a Ref. Nőszövetség templomi estélyén, a Ref. Férfiszövetség estélyein, ref. ifjúsági lelkigyakorlatokon, valamint a helybeli és a brassai K.E. konferenciáin.

6. **SZÉKELY Zoltán múzeumőr**, a Székely MIKÓ-Kollégium segédtanára.

A bukaresti *Dacia* című régészeti folyóiratnál sajtó alatt van a tekerőpataki népvándorlaskori leletről készített dolgozata.

Részletes anyaggyűjtést végzett múzeumunk római kori anyagának feldolgozása céljából. E dolgozata is valamelyik bukaresti szakfolyóiratban fog megjelenni.

7. **FADGYAS Anna múzeumi titkárnő**.

Tüzetes levéltári kutatást végez, különösen az erdélyi szövefű szönyegekre vonatkozó adatok összegyűjtése céljából. Munkája annál is inkább érdekesnek ígérkezik, mert nemcsak Háromszékkel kapcsolatosan fogja tudni kimutatni, hogy a festékes itt is olyan mértékben el volt terjedve, mint Csíkbán, hanem határozottan megállapíthatja, hogy e szőnyeg szövése székely, és főképpen székely háziipar volt.

Ezek felsorolása után pedig, bárha múzeumunk tisztviselői közé nem tartozik, mégsem mulaszthatjuk el, hogy meg ne emlékezzünk igazgató-választmányunk egyik lelkes tagjának, **VÁMSZER Géza**ának éppen most megjelent munkájáról. E 8 1/2 ív terjedelmű könyvben **Szakadát** cím alatt saját gyűjtése és kutatásai alapján gazdag rajz- és fényképanyag kíséretével dolgozza fel egy Szeben megyei kis csángó sziget múltját és jelenét. E minden érdeklődésünkre méltán számot tartható könyv megismerése után önkéntelenül is az az óhajítás tolu ajkunkra, hogy e munkát szerzőnek számos hasonló természetű könyve kövesse. Talán csupán csak önzésünkből, de mégis nagyon szeretnők, hogy következő műveinek tárgyát a Székelyföldről merítse, jelenleg ugyanis se Csíkbán, se Háromszékben senki más sincsen, aki székelységünknek ilyen módon tudna szolgálni, mint **VÁMSZER Géza**.⁶⁵

Zárószámadások

Végezetül még a most befejezett polgári évbéli anyagi állapotunkról tesszük meg jelentésünket, főbb tételekben összefogva bevételeinket és az ezeket terhelő kiadásainkat.

A. A múzeum zárószámadása

I. Bevétel:

Áthozott pénztármaradvány az 1938. évről:	2601 lej
Pártoló tagok által befizetett összegek:	31 900 lej
Látogatási díjakból befolyt:	7465 lej
Ingtalan jövedelmeképpen:	20 250 lej
Háromszéki Székely Tanalap segély-összege:	98 000 lej
Különböző bevételekből befolyt:	8352
Összesen:	168 568 lej

II. Kiadás:

Tisztviselői fizetésben kifizetve:	36 000 lej
Fűtésért, világításért, vízfogyasztásért kifiz.	19 265 lej
Irodai szükségletekre, tisztogatásért, kiszállások költségeiért kifizetve:	23 030 lej
Tűzbiztosítási díjban kifizetve:	10 677 lej
Épületjavításokért, ingatlankarbantartásért kifizetve:	60 195 lej
Berendezési tárgyak beszerzésére kifizetve:	12 697
Múzeumi	2456 lej
Összesen:	164 320 lej

A különbözeti *4248 lej egyenleget*, mint pénztármaradékot átvittük a következő évre.

*

Felolvasott jelentésünkben mindnyájunk által a legnagyobb lelkiismeretességgel elvégzett munkáról

számolhatunk be. Mindebben azonban nemcsak mi, intézetünknek belső munkásai vettük ki cselekvőleg a részünket, hanem az elnökség minden tagja részt kért a sokszor bizony nagyon nehéz kérdések megoldásában. Különösen ki kell pedig emelnünk dr. KERESZTES Károly ügyvezető-alelnökünk önzetlen gondosságát, megértő támogatását, aki különben éppen a mai napon 5 esztendeje annak, hogy ezzel a nem csekély munkát magában rejtő tisztséggel feldíszítettett.

Hisszük, hogy mindnyájunknak közösen összefogott erejével intézetünknek mind anyagi, mind pedig (tudomány) szellemi színvonala nem hanyatlást, hanem – ha lehetséges – emelkedést fog mutatni. S ha mi mindnyájan, akik múzeumunk boldogulásának munkásai vagyunk, legjobb igyekezetünkkel megteesszük a reánk bízottakat, akkor a hétszer tízes évforduló megünneplése felé is nyugodt öntudattal indulhatunk el.

Sepsiszentgyörgyön, 1939. december hó 31-én.

2.

Jelentés a SzNM 1940–1941. évi működéséről és állapotáról⁶⁶

Emlékezés munkatársainkra

(...) Korán elköltözött nagy tudosunk, **LÁSZLÓ Ferenc** és az erős kezű szervező, **CSUTAK Vilmos** mártírhalálának fénye övezi körül mindazokat az intézményeket, és így elsősorban a SzNM-ot, amelyért dolgoztak és feláldozták életüket. (...) tulajdonképpen meg kellene emlékeznem intézményünk minden belső és külső munkatársáról, minden barátjáról, akik a SzNM-ot vihart állóvá tenni segítették (...) kötelességemnek fogom tartani súlyos küzdelmeink történetét megírni szándékolt külön kiadványunkban megörökíteni. De mégis úgy érzem, nem szabad megtennem, hogy e nagyon érdemes névsorból egyet, mindenikünk által szeretett **SIPOS Samu** bácsit külön ne idézzem. Harmincöt évi igazgató-választmányi tagsága is egymagában már olyan évforduló, amiről elfeledkeznünk nem szabad. Ő, aki ha nem is volt jelen, de távolról már látta múzeumunk születését, későbbben mint intézményünk pénztárosa legközvetlenebbül tapasztalta fejlődését, most pedig, hiszem, büszke örömmel veheti észre, hogy a Jóisten segítségével folytán a SzNM újabb hajnalához érkezünk el.

Halottaink

Nem hallgathatom el azoknak a nagyon derék munkatársaknak a nevét sem, akik örökre eltávoztak körünkől. Velők is megfogatkozott e nagytekintélyű testület tagjainak száma. Akikről azonban itt megemlékezendő vagyok, azok számára az Isten különösen

nagy jótéteménye folytán még megadatott az a jutalom, hogy megérhették boldog hazatérésünket.

1940. november 18-án Papolcon elhunyt **BARABÁS Samunak**, 27 éven keresztül hűséges, munkás ig.-választmányi tagunknak ravatala mellett dr. KERESZTES Károly ügyv. alelnök, dr. BARABÁS Andor, BOGÁTS Dénes, FELSZEGHI István ig.-vál. tagok, HERPEI János igazgató és BIBÓ Erzsébet tb. múzeumőr adta meg azt a végtisztséget, amelyet csupán a szeretet és a hála érzésével tudhatunk leróni az érdemes tudóssal, munkatárssal és jóbaráttal szemben. (...)

Nem sokkal ezután, 1941. február 22-én Kovásznára vezetett utunk, a másik régi hűséges segítőtársnak, **ROEDIGER Lajosnak**, 27 év óta ig.-vál. tagunknak koporsójához. Múzeumunk részéről megjelentek a temetésen: dr. BARABÁS Andor ig.-vál. tag, HERPEI János igazgató, dr. DEBRECZY Sándor és SZÉKELY Zoltán tb. múzeumőrök. (...)

1941. április 8-án **ANDRÁSI Tivadartól**, a SzNM-nak 17 éven át becsületes jóindulattal munkálkodott tb. múzeumőrtől válunk meg. Temetésén a sepsiszentgyörgyi lakos ig.-vál. tagok és múzeumőrök teljes számmal megjelentek. (...)

És végezetül, bár nem volt Múzeumunkkal szoros összeköttetésben, ellenben barátságáért, szeretetéért és székelységéhez való hűségéért mégis csak meg kell emlékeznünk dr. **DARKÓ Jenő**ről, a debreceni TISZA István Tudományegyetem tudós tanáráról. 1940. január 4-én távozott el az élők sorából, nem érhetve meg azt a boldog napot, hogy viszontláthassa szülőföldjét. Özvegyének írásban fejeztük ki részvétünket.

Eltávozott munkatársaink

Elválásról kell beszámolnunk két ig.-vál. tagunkkal kapcsolatosan is. Távozásuk azonban csupán csak a Székelyföldről történt, s így csak közvetlen kapcsolataink lazultak meg, de nem szakadtak el a jóindulat és szíves barátság szálai.

Dr. BOGA Lajos 1933-tól 1940-ig, **VÁMSZER Géza** 1938-tól 1940-ig lelkes, munkás, nagyon értékes igazgató-választmányi tagunk, mindketten Kolozsvárra távoztak, hogy új, vagy helyesebben szólva, régi munkaterületükön folytassák azt az érdemes munkát, amelyet az utolsó két évized megemmisíteni nem, hanem csak korlátozni tudott.

1940. évi rendes gyűlésünk

Igazgató-választmányunk utolsó gyűlését még visszatérésünk előtt, 1940. március 30-án tartotta meg, a tagok kétharmadának részvétele mellett.

A tárgysorozatban a szokásos évi beszámoló, továbbá a számadások előterjesztése, valamint az új költségvetés megállapítása volt felvéve a gyűlés jelen-

tősebb tárgyaképpen. Ugyanekkor megállapított munkatervünkről azonban a továbbiak folyamán mit sem valósíthattunk meg.

A külső munkálkodásban való akadályoztatásunk

A mind jobban súlyosodó külpolitikai viszonyok természetesen erős hatással voltak az akkori Románia belső állapotára. Az eddig is éber szemmel figyelő polgári és katonai detektívek számát ekkorra már meghatványozták. Ezek folytonosan csak arra figyeltek, vajon micsoda szabálytalanságot fedezhetnének fel, aminek következtében nyakunkat szeghetnék. Eltekintve attól, hogy minden érkező és kimenő levelünk kétszeri vizsgálaton ment keresztül a titkosrendőrség kezén, nem egyszer láttuk késő este idején lakásunk körül is a fák között ólálkodó figyelők fel-felgyúló és elalvó villanylámpájának fényét. Majd március 15-nek titkos megünneplésével gyanúsították előbb a főépületben bennlakó egyik múzeumórt, majd a telek más lakóit. Egyszer meg bizalmas úton értesültünk, hogy a kiküldendő vizsgáló csapat bele fog kötni a díszteremben levő BARABÁS Miklós- és GYÁRFÁS Jenő-féle festmények alakjainak magyar ruhájába, s ezután jönne a házkutatás, amelyet nemzetiszínű szalagok és lobogók, valamint fegyverek, tehát összeesküvés felfedezése érdekében fognak folytatni. Természetesen sürgősen intézkednünk kellett, hogy a muzeális darabok közül is eltávolíttassanak az ilyenfajta tárgyak. Majd egy vizsgálat céljából kiküldött őrnagy szavaiból arról szereztem tudomást, hogy a múzeum igazgatósága ellen az a képtelen vád is kovácsoltatott, hogy titokban ifjakat gyűjt össze a múzeum falain belül, akiknek koponyáját irredenta eszmékkel tömjük tele, és őket ellenállásra készítjük elő. Nagy szerencsénkre ekkortájt kaptam meg DAICOVICIU Constantin egyetemi tanár jóvoltából a román műemlékbizottság levelező tagjává való megválasztásomról szóló okiratot, ez után alátámasztotta előttük megbízhatóságomat (?), miként DAICOVICIU professzor levele mentette meg SZÉKELY Zoltán múzeumórt is a hadbíróaságtól. Az ő nagy bűne pedig az volt, hogy az eke által felbarázdált szántóföldön őskori cserepeket merészkedett felszedgetni.

Belső építómunkánk

Szükségesnek tartottam mindezt elmondani, hogy ezekkel is bizonyítsam, miért kellett a beszámolt idő első felében látszólag béna módra összedugott kézzel ülnünk, várva az idők múlását. Ezzel szemben azonban a valóságban mégiscsak dolgoztunk, munkánk kívülről alig észrevehető, inkább csak belső, építő munka volt. Sikerült jóakaró, múzeumunk sorsa iránt

megértéssel viseltető pártfogóktól adományt gyűjtve, épületünknek két évtized folyamán bekövetkezett romlásait helyrehoznunk. Ugyanis az előző évben elvégzett fedélzetjavítási és fedélceserép átforgatási munkálatokat az 1940. évben ott folytattuk, hogy most már az emeletnek elgombásodott és elszuvasodott mennyezet-gerendázatát maradéktalanul kicseréltettük, az emeleti helyiségekben új mennyezetet készíttetve, lemeszeltettük, illetőleg két helyiséget lefestettünk. De lemeszeltettük a földszint falait is. Az egyik emeleti termet ún. rabcifallal kettévágtattuk, továbbá az emeleti folyosó északi végét üveges deszkafallal szobává alakítottuk át. Az emeleti villanyvezetékét pedig újjal kicserélve, falba süllyesztettük. Ezenkívül záras szekrényeket rendeltünk meg feltettebb levéltári és könyvtári darabjaink, valamint a természetrajzi gyűjtemény számára, majd polcokat készíttettünk levéltárunk részére. Mindez már azt is megjelöli, hogy a belső rendezői munkának is folytnia kellett; ez azután leginkább megmutatkozott az első emelet kiállítási és egyéb helyiségeinek teljes átrendezésében, a gyűjteménytárgyaknak valamivel korszerűbben való elhelyezésében.

Ezzel szemben a külső munkától való teljes visszavonultságunk sem mentesített volna a kálváriajárásoktól, ha nem lett volna múzeumunknak egy nagy műveltségű, úri módon gondolkozó jóakarója. TZIGARA-SAMURCAŞ, a múzeumok országos főfelügyelője a SzNM-nak mindenkor jóindulatú pártfogója volt. Már az 1916-os betöréskor megmentette gyűjteményünket a kirablástól, a román világ beköszöntésével pedig néhai elődeim többször igénybe vették a segítségét. Nos tehát 1940. július 4-én mi is levelet intéztünk hozzája, kérve, hogy a főhadvezetőségnél védelmet eszközöljön ki a SzNM számára. Ő azután, aki levelünk vételekor künn üdült messze, a hegyek között levő birtokán, azonnal vonatra ült, és Bukarestbe utazott, s számunkra a Marele Stat Major-tól⁶⁷ rendeletet eszközölt ki, amely 53329. számú leiratával mentesített minket minden ilyenfajta zaklatástól. Jóindulatát akkor levélben köszöntük meg, de kötelességemnek érzem így is megköszönni, akkor, amikor már ismét országhatár választ el bennünket.

Hazatérésünk és újra munkába állásunk

1940. augusztus 30-án délelőtt még itt fürkészt a Múzeum termeiben a román titkosrendőr, délután azonban már nagy boldogsággal figyeltük a rádió hangját. Jelentésben nincsen szándékomban krónikaszerűleg felsorolnom minden eseményt, azonban egyes részletekre mégis csak ki kell térnem.

A döntés megtörténte után a múzeum területén állandóan vigyáztunk, a bennlakó férfiak készenlétben állottak, a magyar párt vezetőségéből pedig nemzetőri

megerősítést kértünk. A derék polgáremberek azután itt a csíkménasági házban virrasztották és vigyázták, hogy az ellenséges rosszakarat kárt ne tehessen. Istennek hála, a múzeum tulajdonát képező legkisebb tárgy sem szenvedett semmiféle kárt, jóllehet a negyedik szomszédban tanyázó strájerék⁶⁸ felrobbantással fenyegették meg múzeumunkat. (...) ⁶⁹ E nap becses emlékeképpen őrizzük azt a nemzetiszínű keretbe nyomtatott falragasz-példányt, amelynek szövege a kormányzó úr felhívását tartalmazza. E nyomtatvány hátlapját pedig a bevonuló gyorsdandár parancsnokaival és a velők jött nevezetesebb törzstisztekkel irattuk alá. Közöttük a legelső magyar katonával, aki Szentgyörgyre betette a lábát, vitéz BOKOR Árpád őrnaggyal, továbbá a bevonuló hadtest parancsnokával, vitéz dálnoki MIKLÓS Béla tábornokkal, a romániai diplomáciai tárgyalások katonai bizottságának vezetőjével, vitéz NÁDAY István altábornaggyal, és helyettesével, ÚJSZÁSZY István ezredessel. De ugyanennek a napnak emlékét őrzi az az egyszerű piros-fehér-zöld zászló is, amely SZOTYORI NAGY Gyula altábornagy parancsnoksága alá tartozó gyorsdandár lobogója volt (...) HIBBEI Gusztáv sepsiszentgyörgyi származású ezredes jóvoltából került a múzeumba.

Már a boldog visszatérés legelső óráiban gondolnunk kell arra, hogy ez a jelentős pillanat a SzNM számára is, nagy-nagy feladatot és azt a munkát jelenti, amelynek véghezvitele mireánk és mindannyiunkra áldás, öröm és gyönyörűség. Még ugyanazon a napon megírtuk első hivatalos felterjesztésünket.⁷⁰

Erdélyi könyvellátás és könyvgyarapítás

A bevonulást követő másnapi rádióhírből arról értesültünk, hogy HOMAN miniszter úr nagyszabású könyvellátási mozgalmat indított, felszólítva a magyarországi könyvkiadókat, egyesületeket és magánosokat, hogy az erdélyi könyvtárak gyarapítására könyvadományokkal járuljanak hozzá. Arra gondolva, hogy a mi szép, de nagyon hiányos könyvtárunkat teljesen a magunk erejével sohasem fogjuk kiegészíteni tudni, siettünk, hogy a könyvellátás irányításával megbízott dr. PASTEINER Iván közgyűjteményi főfelügyelő úrnál jelentkezzünk, hogy ezáltal is felhívjuk figyelmét a SzNM-ra.

És valóban, a gyors jelentkezés meghozta azt a nem várt eredményt, hogy az igen nagy számú megajándékozott könyvtár közül egyik legelőkelőbb hely nekünk jelöltetett ki, úgyanyira, hogy nálunknál több könyvajándékot, a kolozsvári egyetemi könyvtárral az élen, csupán három más intézmény kapott.⁷¹ Ez pedig végeredményében közel 8000 kötetnyi könyvszaporulatot jelentett számunkra. A beérkezett könyvanyag leltározásához azonnal hozzáfogtunk, úgyhogy a következő év első hónapjaiban történt felülvizsgálat már minden

ilyen irányú munkát teljesen befejezve talált. Ez a gyors és megértő munka különben FADGYAS Anna titkárnő lelkiismeretességét dicséri, aki minden külön díjazás nélkül, hivatalos órán kívüli időben, önként vállalkozott annak elvégzésére. A Főfelügyelőség dicsérete tehát tulajdonképpen őt illeti. E nagyszerű ajándékon felbuzdulva, azután már magunk intéztünk megkereséseket egyes intézményekhez, kérve, hogy az utolsó két évtized alatt megjelent kiadványaikkal gyarapítsák múzeumunk könyvállományát. Ilyen irányú mozgalmunknak és egyes magánosok önként jövő adományozásának köszönhető, hogy a fentieknek kívül még mintegy 2000 művel növekedett könyvtárunk anyaga. Ehhez járulnak készpénz-vásárlásaink, amely több mint 300 könyvsorozat-gyarapodást jelentett. Minderről pedig a továbbiakban szándékozom részletesen beszámolni.

Múzeumunk átvétele Magyarország intézményei közé

1940. szeptember 18-án megjelent irodánkban a katonai közigazgatáshoz beosztott tanügyi előadó és múzeumunkat szabályszerű formában átvette a Magyar Állam intézményei közé, s egyúttal eddigi ügymenetét és igazgatását mindenben jóváhagyta.

(...)⁷²

TELEKI Pál miniszterelnök és PATAKY Tibor államtitkár által adott megbízatás

Ezek után felszabadult tetterővel, a legteljesebb jóakarattal igyekeztünk megindítani múzeumunk kebelében a munkát. Már 1940. szept. 14-én felszólítást intéztem múzeumunk őröihez, hogy minél hamarabb és minél nagyobb odaadással, egyöntetű elgondolás alapján kezdjünk hozzá múzeumunk újjászervezéséhez. Felszólításom őröink kollégiumi és más tanügyi elfoglaltsága miatt, sajnos, nagy részben eredménytelen maradt. Ekkor fogamzott meg az a gondolat, hogy múzeumunkat önálló tudományos tisztviselőkkel és segédszeméllyel rendelkező tudományos intézetté kell kifejlesztenünk, belátva, hogy a félemler a román világban is, a magyar világban is csak egyformán félemler, mert a legnagyobb akarat mellett sem juthat elégséges ideje a múzeumi folyamatos munkára.

Erdélyt járó útjában 1940. szeptember 23-án estére városunkba érkezett TELEKI Pál miniszterelnök s PATAKY Tibor államtitkár úr. Ittlétük múzeumunk érdekében nagy jelentőséggel bír, éppen ezért szükségesnek tartom a következőkről részletesebben beszámolni. Bárha alig néhány órát töltöttek Szentgyörgyön, azonban munkatervükbe mégis belefoglalták a SzNM érdekében való intézkedés megtételét. Ugyanis PATAKY államtitkár úr a közös vacsora alkalmával a

múzeumigazgatót magához kérte. Elmondotta neki, hogy a SzNM-nak méltó módon való fejlesztése elhatározott szándékuk, éppen ezért megbízott olyan irányú terv kidolgozásával, megjegyezvén, hogy elgondolásaiban ne legyen szerény, minthogy az okos gondolat tal szemben ő sem meggyőzhetetlen. Azzal is megbízott, ha netalántán úgy látnám jónak, hogy múzeumunk államosíttassék, abban az esetben a tervezetet erre az alapra építem fel. Jóllehet egy teljesen állami intézmény igazgatása anyagilag sokkal több előnyhöz juttatta volna mind magát a múzeumot, mind annak tisztviselői karát, mégis ennek a lehetőségét már eleve elvettem, helyt állva azért a körülményért, hogy igazgatói megbízatásomat elsősorban is az Igazgató-választmánytól kaptam, tehát a Múzeumot egykor csakis abban a szervezettségben adhatom át, ahogy tőlük elfogadtam. Magát a szervezetet nem érintő újítások érdekében azonban saját elgondolásaim alapján kész vagyok a legmesszebbmenő küzdelmet folytatni mind kifelé, s ha netalán kellene, befelé is, hogy megvalósíthassam a székelység tudományos központját.

Az államtitkár úr, miután a szóbeli felhatalmazást átadta, néhány szóval a miniszterelnök úr előtt is megismételte, hogy megbeszélésüknek eleget téve, megbízott a tervezet elkészítésével, ehhez azután a miniszterelnök úr is saját szavaival hozzájárult.

Természetesen ezek után első dolgom volt a tervezet kidolgozása és a költségvetés elkészítése. Ilyen megbízatással – úgy gondoltam – öröm lesz a tervezethez és szervezéshez hozzáfogni, s ezért elhessegettem minden gondolatot, amely nyugodtabb, jobb állás elnyerése utáni megmozdulásra csábított. Tervem sokszori megfontolása után szept. 30-ra elkészült, csupán a költségvetés adatai voltak még hiányosak. Azonban okt. 5-én a következő szövegű távirat érkezett címemre:

„Az erdélyi részek közoktatásügyi bizottságának október 7-én, hétfőn Kolozsváron, a Ferenc József Tudományegyetem aulájában délelőtti 11 órakor tartandó ülésére Nagyságodat, mint a **bizottság tagját** meghívom. HÓMAN Bálint.” E kapóra jött alkalmat felhasználva Kolozsvárra utaztam, s ott néhány ide tartozó szót szólhattam HÓMAN miniszter úrral. Ezután KÓS Károlytól kértem adatokat az építkezéseknek a tervezetbe való bekapcsolására. A kolozsvári egyetem néhány új tanárával is tárgyaltam, míg a költségvetéshez szükséges egyéb adatokat az egyetem dekáni hivatalától kértem és kaptam meg.

Majd okt. 18-án⁷³ egy másik távirat: „Miniszterelnök nevében kérem, hogy pénteken 18-án 10 órakor Kolozsvárt városházán tartandó értekezleten megjelenni szíveskedjék. PATAKY államtitkár.” Alkalmat adott arra, hogy elnök urunk útján PATAKY

államtitkár úrtól rövid kihallgatást nyerjek. A vele tárgyaltak alapján csekély módosítás után teljesen befejezetté is vált ez a tervezet és költségvetés, amelyet teljes egészében idézni szükségesnek látom.⁷⁴

Múzeumunk érdekében kifejlesztett hírverés⁷⁵

Már a kezdet kezdetén megkezdettük múzeumunk érdekében frott előadások tartásával folyóiratbeli és hírlapi cikkek közlésével a közhangulatnak múzeumunk ügye iránt való hangolását. 1940. szeptember 25-én BUDINSZKY Sándor és CSANÁDY György vezetésével helyszíni közvetítésben számoltunk be a SzNM-ről. 1941. május 18-án a rádió stúdiójából közvetített felolvasásban számoltunk be a SzNM-ről és feladatairól. Ezenkívül 1941. április 3-án Múzeumunk előadássorozatába iktattunk be egy felolvasást feladatainkról. A *Pásztortűz* folyóiratban, a *Székely Nép*, a *Székely Szó*, az *Országjárás*, *Új Magyarság*, *Reggeli Lapok* stb. stb. hírlapokban és külön nyomtatványokban jelentettünk meg frott vagy mások által szerkesztett cikkeket, amelyek mind-mind a nagy, erős székely múzeum gondolatának népszerűsítését szolgálták, és intézményünk újjászervezésének szükségességét hirdették. Ezért jelentünk meg lehetőleg, ahol hangsúlyozni lehetett a SzNM jelentőségét. Jóleső érzéssel vehetem tudomásul, hogy például a Magyar Numizmatikai Társulat 50 éves évfordulója alkalmával a SzNM üdvözlő szavait a komoly, tudós közönség hosszas, lelkes tapssal köszöntötte, ezzel adván jelét annak, hogy ismerik a SzNM régi, nagy érdemeit és az elnyomás ideje alatti végvári komoly szerepét. E célból vettünk részt népművészeti anyaggal a Budapesten 1940. decemberében rendezett háziipari, valamint műtörténeti jellegű tárgyakkal a Kolozsváron 1941. szeptemberében rendezett zeneművészeti kiállításon.

Ezeken kívül azután felkerestük sorainkkal BÁNFFY Miklós kegyelmes urat, kérve ügyünknek hivatalos helyen való támogatását. ROSKA Márton és VISKI Károly egyetemi tanárok írásban és élőszóban is szíveskedtek illetékes helyeken pártfogolni múzeumunk ügyét. De többször megkerestük SCHNELLER Vilmost, a közoktatásügyi minisztériumban a tudományos ügyek miniszteri tanácsosát is. Majd, akiről legelső helyen kellett volna szólanom, TÖRÖK Andor elnökünk és országgyűlési képviselőnk fáradozott állandóan emlékiratunk és múzeumunk érdekében. Rajta kívül BÍRÓ István ig.-vál. és örökös felsőházi tagunk szíveskedett több ízben is tárgyalni PATAKY államtitkár úrral. 1940. december 18-án BARABÁS Andor ig.-vál. tagunknak, vármegyénk első tisztviselőjének nyújtottunk át egy kérést. Ennek magvát az az alapgondolat képezte, hogy a „SzNM fejlesztése

egyenlő a székelységtudományok művelésének megindításával.” Éppen ezért látjuk szükségesnek annak felkarolását. Alispán urunk pedig báró APOR Péter akkori főispánnal együttesen szíveskedett az illetékes helyen közbenjárni és hozzájárulni az állami támogatás megvalósulásához.

Kívülök azután nem egy, de számtalan segítőt vettünk igénybe, hogy múzeumunk fejlődése abban az irányban és olyan mértékben indulhasson meg, mint amelyet emlékiratunkban megjelöltünk. Nevüket kötelességemnek érzem idejegyezni, hogy ezzel is megörökítem azokat, akik szeretettel és segíteni akarással állottak a SzNM támogatására. Legelőbb is özv. irsai SZABÓ Tibornét említem, aki mai napig nem lankadó éber érdeklődéssel kíséri ügyünk alását. Az eltelt csaknem két esztendő alatt félszázal is jóval többet meghaladja azoknak a leveleknek a száma, amelyeket múzeumunk érdekében váltottunk. Az ő tevékenysége, jóindulata állította ügyünk mellé dr. vitéz József Ferenc főherceget, aki éppen az ő buzdítására, csupán csak múzeumunk megtekintésére jött le 1941 nyarán Szentgyörgyre, továbbá SZENTIVÁNYI Domokos miniszteri tanácsost, KÖNCZÖL László pénzügyminiszteri titkárt, dr. FAZAKAS József miniszteri előadót. MIKES Árminné és MIKES Hanna grófnők érdekünkben levélben és személyesen is számtalanszor felkeresték az illetékes legfőbb tényezőket. Dr. SZILÁDY Zoltán nyug. múzeumigazgató, dr. FELSZEGHY Béla közigazgatási bíró és bikfalvi TEÖLGYES Árpád budapesti gazdasági kamarai főtitkár több ízben is szívesen állott segítségünkre.

Az 1940. évi múzeumi zárószámadás

Az 1940. évi zárószámadást még lej összegben számoltuk el.⁷⁶

I. Bevétel:

Áthozott pénztármaradvány az 1939. évről	4248 lej
Látogatási díjak, pártoló tagok által befizetett összegek, egyéb jövedelmek	35 233 lej
Háromszéki Székely Tanalap segélyösszege	70 000 lej
Különböző bevételek	11 995 lej
Összesen:	121 476 lej

II. Kiadás:

Tisztviselői és szolgálai fizetés	38 400 lej
Fűtés, világítás, vízdíj	29 228 lej
Irodai szükségletek, tisztogatás, kiállítások	17 677 lej
Tűzbiztosítási díj	9835 lej
Ingtalankarbantartás	14 736 lej
Berendezési tárgyak beszerzése	5157 lej
Múzeumi tárgyak beszerzése	4848 lej
Összesen:	119 881 lej

A különbözőzeti 1595 lej egyenleget mint pénztármaradványt átvittük a következő évre.

3.

Emlékirat a SzNM átszervezése és fejlesztése érdekében⁷⁷

I. Helyzetkép

A múzeum célja

A SzNM célja a Székelyföldre s a székely népre vonatkozó szellemi és tárgyi adatok gyűjtése és közkinccsé tétele.

(...)⁷⁸

A múzeum mai helyzete

Eddig, bár szűk korlátok közé volt szorítva minden rendszeres múzeumi munka, mégis a csendes, de kitaró szorgalom azt eredményezte, hogy ez az intézmény már a meglévő anyag befogadására is szűknek bizonyult. Így azután férőhelyei teljesen elégtelenek a fejlődés szempontjából. Arra való tekintettel pedig, hogy a múzeum saját maga által használt ingatlanain kívül semminemű más vagyonnal nem rendelkezik, teljesen nyílt kérdéssé vált mind az öfenntartás, mind a továbbfejlődés lehetősége. Sőt, ha figyelembe vesszük azt a körülményt, hogy az intézmény gyűjtemény-tárainak nagyszámú óra a kenyérkereset gondjaival elfoglalt kollégiumi tanárok közül kerül ki, ebből természetesen következnek, hogy a múzeum kebelében folyamatos és rendszeres, ennél fogva kellően tudományos munka ma már nem folyhatik, és nem is folyhaték a jövőben sem anélkül, hogy azt az iskolai oktatás ne sínyelje meg.

A múzeum jelen feladatai

Most pedig, hogy visszatérhettünk édes hazánk keretei közé, háromszoros feladat vár múzeumunkra és annak munkatársaira: 1) a múlt gátlásainak elhárítása; 2) elmaradottságunk hiányainak pótlása; 3) a színvonalon fejlődő munka megindítása. A cél pedig továbbra is csakis a székely múlt és jelen híj képének feltárása, tanulságul befelé, önmagunknak, kifelé az idegen népeknek. Minthogy pedig az elmúlt két évtized alatt a kutatásokon alapuló tudományokban csaknem teljes téltenségre voltunk kárhozotva, ezért nem tudhattunk lépést tartani az ismeretek haladásával.⁷⁹ Hiszen a románságnak különben is az volt a célja, hogy visszanyomja a magyarságot minden vonalon, így a szellemi fejlődés terén is. Ennek következtében a székelység ellen felépített propagandával szemben maga a székelység nem lehetett kellő tudományos értékű fegyverrel felszerelve. Most ezután kötelességünk mindezt fokozott mértékben pótolni. Különö-

sen a kutatásokon nyugvó tudományok azok, amelyek segítségével valószínűleg csorbítatlanul visszafoglalhatjuk a földhöz fűződő történelmi jussainkat. E munka azonban teljes felkészültséget kíván ismeretekben, és nagy lehetőségeket anyagiakban.

1. Magyar régészeti gyűjtemény. A múzeum régiségtárának gazdag anyagában van többek között egy kengyel. E tárgy valamelyik honfoglaló ősrünk kétségtelenül székelyföldi emlékét őrzi. ROSKA Márton egyetemi tanár szavai szerint: **minden valószínűség szerint csak a kutatások elégtelenségével magyarázhatjuk**, hogy honfoglaló eleinkről csupán ennyi székelyföldi bizonyíték ismeretes. Fokozott kötelességünk tehát ezen a téren megkezdeni a kutatást, minthogy e lelettárgyak előfordulása nem esetleges, hanem a Szamos- és Maros-menti sorozatos leletekkel együtt határozottan utaló bizonyíték. Ezenkívül elsőrendű kötelességünk a rómaiak kivonulása utáni népvándorlás minden nyomának feltárása, különös tekintettel a honfoglalást közvetlenül megelőző népekre. Azután legnagyobb gondossággal át kell vizsgálnunk székelyföldi várainknak föld alatt lappangó maradványait.⁸⁰ Egyszóval sürgős igyekezettel kell hiányaink pótlásához hozzáfognunk, minthogy székelységünk régebbi múltjának tárgyi emlékei még mindég csaknem teljesen ismeretlenek. Eljárásunk módjának pedig az kell lennie, hogy nyomról nyomra előhaladva kutassunk át minden talpalatnyi földet, mert csak így találhatunk reá arra, ami kétségtelen értéket képvisel számunkra.

2. Magyar történelmi gyűjtemény. Közép- és újkori történelmi emlékeink megmentésével is igyekeznünk kell, mivel e téren máris csaknem elkéstünk. Pedig ezek alapján kell majd megállapítanunk ősi örökségeinket, továbbá a nyugati műveltség keleti hatásait, valamint Bizánc északi határait.

3. Ereklgyűjtemény. De még mindég nem hiábavaló kísérlet a székely nagyjainkra vonatkozó ereklyemúzeum megszervezése. E csoport múzeumunk legfiatalabb hajtása. Egyelőre ugyan csak emlékgűjtemény jellege van, kifejezve azonban nagy példaadó és oktató erővel fog rendelkezni.

4. Levéltár. Nem szabad megfeledkeznünk az írásos emlékeknek: a megyei, városi, községi levéltárak, továbbá a családi ládák tartalmának összegyűjtéséről. Ezek beszolgáltatása és kezelése azon az alapon volna megoldható, hogy a múzeum mintegy **hiteles helyül** tekintessék. Különben csakis bő és rendezett levéltári anyag birtokában lehet majd a Székelyföld telepedés és művelődéstörténetének is feldolgozunk. Rendezése tehát sürgős és nagyszabású munkatöbbletet jelent, elvégzése azonban messzire ható eredményekre vezet.

5. Ipari gyűjtemény. Ipari készségünk emlékeinek rendszeres gyűjteménye a székely iparosok hozzáértésének, sőt az ezermesterek ügyességének is legkezebb bizonyossága lehet. De ez hivatott tisztázni azt a körülményt is, hogy mit örököltünk e téren az őshazától, mit találtunk itt, vettünk át nyugattól, és mit a töröktől.

6. Néprajzi gyűjtemény. Éppen ilyen kötelességünk részben már kihalóban levő népviseletünk, népművészetünk, kisiparunk s ösfoglalkozásaink, egyszóval a mindennapi élet emlékeinek felkutatása és feltámasztása. De nagy bűn volna a népi szellemi termékek széleskörű kinyomozásának elmulasztása is. Székelyföldünkön eddig leginkább csak a nép ünnepi arculatát vizsgálták, pedig a mindennapi élet készségei és ezeknek használata, valamint a hétkönap foglalkozások szótára mérhetetlen tanúságot rejt önmagában.

7. Rendi osztályok rajzának gyűjteménye. Falusi kastélyaink, kúriáink, városi polgárházaink mindennapi életének és berendezési tárgyainak, továbbá a ládák tartalmának feltárása hasznos útmutatással fog szolgálni a székely ősi szervezetek állapotára, sőt talán kialakulásra is.

8. Szépművészeti gyűjtemény. A székely tehetségek összegyűjtött művészi megnyilatkozásainak is tanító és ösztönző példát kell szolgáltatniok, s az ízlés fejlődését is jelentőségteljesen befolyásolniok.

9. Honismereti gyűjtemény. Nem hagyható figyelmen kívül ennek a földnek, a föld tudományos, valamint természetjáró szemmel látott rajzának tanulmányozása sem.

10. Föld és ásványtani gyűjtemény. De szükséges alaposan ismernünk földjét, közeteit, ásványait és ásványi termékeit, amelyek az aránylag csekély megművelhető termőföld mellett egyéb életlehetőségeket is nyújtanak. (Borvíz, kén, vas stb., petrolium, kőszén.)

11–12. Növénytani és állattani gyűjtemény. Részleteiben is a legaprólékosabban át kell tanulmányoznunk sajátos növény- és állatvilágunkat, amely ritkaságaival itt-ott a tundrák világához s az örök jég határaihoz is láncszemet szolgáltat.

13. Óslánytani gyűjtemény. De nem hagyhatók feltáratlanul az elmúlt évmilliók ilyenfajta emlékei sem: ezeknek eredménye mind tudományos, mind pedig gyakorlati haszonnal is járhat. Földünk nagyon sok ilyen leletet rejt magában, csakhogy idáig rendszeres feltárára alig került sor.

14. Ósrégészet. Fokozott mértékben tovább kutatandók az ezredévekkel és tízezedévekkel ezelőtt itt élt emberek maradványai. Különösen kötelező reánk nézve a LÁSZLÓ Ferenc által világhírűvé tett praemykenaei jellegű kultúra továbbnyomozása. Ennek minél szélesebb alapon való feltárása talán megoldhatná

azt a kérdést, amely a keleti és a nyugati festettedény-kultúra összefüggésének megállapításában ma még nem eléggé világos. De nem csekély feladatot ró reánk az elmúlt évben napvilágra került régebbi kőkori, továbbá az aldobolyi karddal, a makkfalvi tükörrel stb. jelentkező szkíta emlékek továbbnyomozása.

15–16. Kézirattár, könyvtár, folyóirattár, hírlaptár. Ezeken kívül összegyűjtendők a magyar művelődés írott és nyomtatott termékei. Különösen kódexek, hungarikumok, valamint a csíksomlyói zár-dabeli nyomda kiadványai. De amellet minél teljesebbé, s így használhatóvá teendők a szakkönyvtárak, amelyek a különböző múzeumi tudományok nélkülözhetetlen segédeszközéül szolgálnak. Ezeken kívül a nagyközönség olvasótermi használatára is gazdag szépirodalmi és ismeretszerző könyvtáranak kell rendelkezésül állnia. Az elmúlt huszonkét esztendő elnyomása megagályozott abban, hogy könyvtárunk anyagát helyes irányban növeljük. Ezért azután olvasótermünk látogatásától a nagyközönség teljesen elszokott. Most azonban megfelelő jó könyvanyaggal vissza kell hódítanunk még azokat is, akiket az olcsó, selejtes olvasmányok kerítettek hatalmukba.

17. Közlő és népszerűsítő osztály. Végezetül múzeumi munkánknak s eredményeinek népszerűsítését és székelységünk mentől szélesebb rétegeivel való megismerterését, hasonlóképpen a tudós világgal való közlését szolgáló szerv szerepét is tovább kell fejlesztenünk. Ilyen irányú tevékenységünk részében bekapcsolandó az idegenforgalmat fellendítő külső intézmény munkájába. Ezenkívül tudományos és népszerűsítő előadások helyben és vidéken fokozott mértékben tartandók. Mígnem a majdan megindítandó közleményeknek mindkét irányú érdeklődést is ki kell elégíteniük. Erre az osztályra tehát jelentőségteljes feladat hárul, minthogy teljesen a közművelődés szolgálatára rendeltetnek.

Múzeumbarátok tudományos csoportja

Terveink szerint múzeumi munkánknak tudományos, általános ismeret nyújtó és tanító csoportjaiban azonban nemcsak az intézet belső tagjai vennének részt, hanem egész Székelyföldünknek azok a komoly értékű egyénei is, akik székhelyüktől bár távol élnek, de gyűjtőmunkákban mégis jelentős segítséget nyújtanak. Különben munkásságuk értékét az elmúlt két évtized alatt elég alkalmuk volt megmutatni. (Pl. a természetrajzos szakembereknek!) Számukra a múzeumunk falain belül való dolgozás lehetőségét is föltétlenül elő kell segítenünk.

A Múzeumra háruló feladat megoldása

A fent részletezett elgondolás tehát sürgős és komoly feladatok megoldását kívánja. Ennek keresz-

tülvitelére pedig csak rendszeresen megszervezett és folyamatos munkával lehet vállalkoznunk. Az eddigi jóakarató, törekvő, de különféle nehézségek által gátolt, vagy legjobb esetben felaprózott munka árán sohasem érhetjük el komoly formában azt a célt, amelyre intézményünk mind elhivatott, mind pedig kötelezve van.⁸¹ Minthogy **színvonalas tudományt, csakis színvonalas eszközökkel lehet művelni, s minthogy székelység-tudománnyal csakis Székelyföldön lehet behatóan foglalkozni:** önként hárul reá a székelység tudományos intézetére mind a tárgyi, mind pedig a szellemi tudományok művelésének e nagy feladata. Mindazt, amit a huszonkét éves elnyomás megsemmisíteni igyekezett, azt ma még a fellelhető nyomokból helyre lehet állítani. Mi magunk sokat tanultunk részint a saját kárunkból, részint pedig azokból az intézkedésekből és intézményekből, amelyeket a románok saját nemzeti tudományaik művelésére létesíteni igyekeztek. Elgondolásom szerint tehát intézményünknek tulajdonképpen **nemcsak SzNM-nak, hanem Székely Tudományos és Közművelődési Intézetnek is kell lennie.**

II. Javaslat

A SzNM működésének és fejlődésének anyagi biztosítása. A Székely Tudományos és Közművelődési Intézet létesítése

Intézményünk színvonalas mozgó munkálkodását tehát tisztetettel úgy látom megoldhatónak, ha a **SzNM mellett párhuzamosan egy Székely Tudományos és Közművelődési Intézet** állíttatnék fel. E két intézmény közül az első magában foglalná a gyűjtemények anyagát, az utóbbi pedig a szellemi munkát szolgáltatná. Ezért azután mindkét intézmény a leg-szorosabb együttműködést fejtené ki, annál is inkább, mivel a közös célt és a közös tudományokat ugyanannak a tudományos személyzetnek kellene művelnie. A gyakorlati megoldást abban látánám, hogy a **Múzeum** teljesen különálló, mégpedig alapszabályai alapján kormányzott, független testület maradjon, mígnem a **Székely Tudományos és Közművelődési Intézet** a SzNM kormányzása alá vetett, de állami (netalán állami támogatásban részesülő), s külön számadások és költségvetések alapján működő intézmény lenne. Ez a megoldás azért volna szükséges, mivel

1) a SzNM mai keretek között és anyagi lehetőségek mellett lassan-lassan teljesen elsovadna, és csak csökkentett mértékben szolgálhatná nagy elhivatottságát, továbbá

2) a SzNM csak egy különálló, de anyagiakkal támogatott intézmény szellemi segítsége mellett őrizhetné meg minden áramlattal szemben függetlenségét és sértelettségét.

Így tehát minden anyagi segítséget csak az újonnan felállítandó Intézet nyerne, amely a hajlékot adó Múzeumnak évi bérösszeget térítene. Ez a bérösszeg szolgálna azután a Múzeum dologi kiadásainak fedezetéül, mígnem az előre folyósított több évi bérösszegeből a múzeumépület bővítését, továbbá egy különálló új épület felépítését lehetne végbevinni. A személyzet fizetése azonban teljesen az Intézet számadásainak keretében lenne elszámolandó. Vagyis a Székely Tudományos és Közművelődési Intézetnek valóságos személyzete a SZNM-nál csak tiszteletbeli alkalmazottak volnának.⁸²

III. A SZNM és a Székely Tudományos és Közművelődési Intézet együttes működésének legsürgősebb kérdései

a. Tisztviselők és segédszemélyzet alkalmazása

Legfontosabb kérdés a tudományos és segédszemélyzet kellő számban és kellő mértékben való alkalmazása.

1) Mindenekelőtt az **igazgatói állás** veendő számításba. Ezt a tisztséget betöltő egyén pedig ne legyen csupán egyetlen tudományág ismerője, mint-hogy a minden vonalon való munkamenet megindítása és folyamatos vitele, valamint a gazdasági természetű kérdések megoldása egy kézben való összefogást kíván. Munkaköréhez az intézmények igazgatásán és belső tudományos munkáiban való résztvételén kívül tartozhatna a székely megyék műemlékjellegű és tudományos értéket képviselő közkincseinek, valamint régészeti lelőhelyeinek nyilvántartása és vigyázása. Ugyanis e megbízás sokban megkönnyítené intézményeink közös munkáját.⁸³ Anyagi jövedelmének megállapításánál az állás tekintélye, a vállalt munka nagysága és a vidéki fokozottabb reprezentálás kötelezettsége vehető számításba.

1a) Az itt felsorolt indokok miatt kívánatos volna, hogy az **igazgatót esetenként helyettesítő** egyik múzeumőr rendes fizetésén kívül külön pótdíjat is nyerjen. Ezért azután a gazdasági és épületgondnoki ügyek intézésében is kellő segítséget köteles nyújtania.

2) **A római, népvándorláskori és magyar régészet, valamint az éremtár és a történelmi gyűjtemény** együttes műzemőrségének létesítését elengedhetetlennek véleményezem.

3-4) **A levéltár, kéziratár, könyv- folyóirat- és hírlaptár** őrzése két őrre bízassék feladatul. Munkájukat azonban egymás kölcsönös helyettesítésével végezzék.

5) **A néprajznak, az ipartörténetnek és a honismeretnek** együttes múzeumőri állás létesítendő.

6) E csoportból azonban kiveendő a **népviselő**, a **népművészetek** és netán a **szellemi néprajz** alosztálya,

amelyek gondozása és művelése külön tudományos munkaerőre bízassék. Munkaköréhez csatolandó az **iparművészeti** gyűjtemény őrzése, szaporítása és feldolgozása.

7) Az összes **természettudományok** számára egyelőre egyetlen őr állás létesítése volna tervbe vehető.

8) Az **ősrégészet** számára hasonlóképpen külön őr állás szervezendő. Az eddig megnevezett őrök fizetésének egyenlőnek kell lennie a megfelelő állami állásban lévő egyetemi tanársegédékével.

9) Az itt fel nem sorolt, de az emlékirat helyzetképében körülírt gyűjteménytárgyak és munkaterületek a fenti nyolc tisztviselő hatáskörébe oszthatnának szét, aszerint, amint egyik, avagy másik múzeumőr érdeklődési és tanulmányköréhez közelebb állanak. Egyes különleges gyűjteménytárak részére azonban, amilyen többek között a **szépművészeti csoport**, tiszteletbeli őr tartatnék fenn meghatározott hivatalos munkaidővel, bizonyos nagyságú tiszteletdíj mellett. De a **falukutatás** számára is egy-két középiskolai tanár volna bekapcsolandó, ezek szabadidejükben lennének a tudományos munkára kötelezve.

10-11) Ezekén kívül tudományos segédmunkás **két gyakornoki állás** rendszeresítendő. E gyakornokok megfelelőjük esetében a tudományos személyzet utánpótlásául szolgálhatnak, avagy tanári állásba való eltávozásuk alkalmával magukkal vinnék a szakelységstudományok szeretetét és további művelésének kötelezettségét.

12-13) A tudományos munkák zavartalan végzéséhez nélkülözhetetlen segédmunkásokképpen **két laboránsi állás** rendszeresítendő. Közülök az első a fényképezés és a kiállítási tárgyak konzerválása (cserépösszeragasztás, rozsdásodás és szuvasodás eltávolítása stb.), míg a másik a néprajzi és a természetrajzi tárgyak fertőtlenítése (moly, múzeumbogár stb. kiölése), valamint asztalosmunkák elvégzése munkakörrel állítatnák be.

14) A múzeumigazgatás és ügykezelés körüli teendőket egy **titkárnő** láthatná el. Az ő feladatköréhez tartoznék a gyűjtemények látogatásának ellenőrzése is, továbbá a szolgaszemélyzet munkájának irányítása és ellenőrzése.

15) Az írásbeli teendők elvégzésére egy **gépíró** alkalmazandó, aki azonban nemcsak a hivatalos levelezést, hanem a gyűjtő, rendező és feldolgozó munkával felmerülő mindenféle gépelési munkát végezné.

16) Az épület-takarítási és a múzeum telkén elintézendő egyéb rendbentartási munkák elvégzésére egy **I. osztályú altiszt** szükségeltetnék. Egyébképpen az ő kötelessége volna a múzeumi gyűjtemények nyitása alkalmával a termekben felvigyázni.

17) Az előző pontban megnevezett altiszt segít-ségére egy **II. osztályú altiszt** állana. Egyebekben az ő kötelessége lenne a gyűjtőutakon s az ásatások alkalmával a szolgai teendők elvégzése. (Műszerek és egyéb csomagok vitele, a gyűjtött tárgyak ládázása stb.)

E lefokozott létszámú személyzet azonban teljesen nélkülözhetetlen már a munka megindításakor is. Nélkülük komoly teljesítményre még csak gondolni sem lehetne. Máskülönben azonban ők is csak a magot képeznek, amely körül majd ki kell kristályosodnia az intézmény még teljesebben kifejlődött feladatkörének és szervezetének.

Különben a személyzet fizetése és járuléka mindenkor a megfelelő állami állás rangfokozataival egyenlő mértékben állapíthatók meg. Az Intézetnél teljesített szolgálatával pedig jogot szerezne arra, hogy állásba való esetleges átlépése alkalmával az itt eltöltött évek teljes mértékben beszámíttassanak, továbbá nyugdíjjogosultsága is olyan formában ismertetnék el, miként a felekezeti fő- és középiskolák tanárainak és admsztrációs személyzetének.

b. Építkezések

A múzeum épületében a férőhelyek és a dolgozószobák hiánya máris csak építkezés által tüntethető el. Nagyon természetes, hogy a jelenlegi helyzet minden fejlődésnek szilárd gátat vet. A részletesebb számítások elkészítésére KÓS Károly építésszámológok kértet fel, minthogy a főépület is az ő tervei alapján épült.⁸⁴

1) Mindenekelőtt szükséges volna a ma meglévő épület jobbszárnyának 12,75 m szélességben és kb. 25 m hosszúságban való teljesen stílusos kiépítése: alagsor, földszint, emelet és padlástér tagozottsággal. Itt nyerne elhelyezést az alagsorban a tudományos raktár s a körégisegtár, továbbá egy szolgai lakás, a földszinten az ősrégészet terméi, egy dolgozó s egy laboratóriumszoba: az emeleten a magyar régészet és magyar történelmi gyűjtemény, továbbá két dolgozószoba: a padlástérben a honismereti, mint pl. földrajzi, statisztikai és turisztikai gyűjtemény kiállítási helyiségei, gyakormokok lakószobája, festőművészeti műterem, máshelyen lakó külső munkatársak dolgozó és lakószobái.

2) Ugyancsak megnyújtandó volna az épület meglévő balszárnya is. A hozzáépítés 8,20 méter szélességben és kb. 10 méter hosszúságban eszközrendő az előbbi pontnál említett négy vízintes tagozódással. Itt nyerne elhelyezést: az alagsorban az asztalos és egyéb kézimunkaműhely, továbbá a szerszámfelszerelés és anyagtár, a földszinten, amely hasonlóképpen vízszintes síkban két helyiségre tagozódnék, a könyv és levéltár folytatólagos terméi, az emeleten a növénytár, egy dolgozó- s egy labo-

ratórium szoba, a padlástérben könyvtári és természetrajzi raktárhelyiségek.

3) A néprajzi és a néprajzzal rokon tudományok számára teljesen különálló épület építendő. Alapterülete 16 x 25 méter. Felépítése: alagsor, földszint és emelet tagozódással. A kiállítási termek mellett raktárakat, dolgozószobákat, konzerváló helyiségeket, fényképezési laboratóriumot és laboránsi lakást tartalmazna.

4) A főépület régi helyiségeiben az előbbi pontokban nem részletezett gyűjtemények, továbbá a központi ügykezelés, a másodlaboránsi lakás stb. nyerne elhelyezést. Az átalakítással kapcsolatosan hasonlóképpen költségek fognak felmerülni. Ezeket a teljes átcsoportosítás fogja magával vonni. Ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy a már szűknek bizonyult épület éppen olyan akadálya a komoly munkának, mint a kellő számú és állandó jellegű személyzet hiánya.

c. Berendezés, felszerelés és könyvtár

1) Az új építkezésekkel kapcsolatosan főképpen asztalosmunkájú berendezési tárgyak beszerzése válik szükségessé, mígnem a könyvtári és levéltári polcok s dobozos állványok lakatos és bádogos munkával készülnek. Ezekon kívül a most meglévő, fából készült berendezés is nagy részben kicserélendő, mind avultsága, mind pedig gyenge megszerkesztése miatt. Előállításában azonban részben házilag is keresztülvihető, minthogy az egyik laboránsnak föltétlenül asztalosmestermek kell lennie. Ennélfogva az ezzel kapcsolatosan felmerülő kiadások főképpen az anyag és a hozzávalók beszerzéséből keletkeznének.

2) Felszerelési tárgyak, mint kísérleti, gyűjtő- és ásatási eszközök, továbbá irodai kellékek stb. (mikroszkóp, fonográf, éremmémleg, fényképezőgépek, írógépek stb.) utána pótlandók. Múzeumunk ugyanis az elmúlt két évtized alatt felszerelési tárgyakat csak alig szerezhetett be. Azonban, ha mégis történt valamelyes utánpótlás, az inkább a MIKÓ-Kollégium számadása terhére eszközöltetett, minthogy a Múzeum esetenkénti jövedelmei nem lehettek elégségesek az intézmény minden kiadásainak fedezésére.

3) Könyvtárunk anyagának pótlására vonatkozólag nagyméltóságú HÓMAN Bálint miniszter úr jóvoltából máris szépszámu kiadvány érkezett címünkre, azonban a szakkönyvtár pótlása mégis inkább vásárlás útján történhetik meg, különös tekintettel a külföldön megjelent segédkönyvekre.

d. Működési lehetőségek évenkénti jövedelemmel való biztosítása

Szélesebb alapokra fektetett működési lehetőséget azonban csakis az évenkénti állandó jövedelem biztosíthatná. Ez pedig esetenkénti épület- és telek-kar-

bantartás, berendezés-felszerelés karbantartás, könyv és folyóirat beszerzése, múzeumi tárgyak vásárlásának, ásatások, gyűjtőtútak, fényképezés, múzeumi tárgyak konzerválásának, tudományos munkálkodás belső költségei, ügykezelési költségek, esetleges adó, tüzelőanyaggal való ellátás, esetleges kiadványok előállítás költségei fedezetül szolgálhatna. Nagyon természetes azonban, hogy minden készpénzkiadás nem háríthatnák csupán az államra. Az egyéb jövedelmek részben a társadalomra kirótt önkéntes adományokból, részben pedig a mérsékelt összegű látogatási díjakból tevődne össze. Az így befolyó összegek a lehetőséghez mérten csak a múzeumi anyag szaporítására fordítatnának, illetőleg a különböző székely vidékek eredeti élet (ház, csűr, pajta stb.) típusaiból felállítandó utca létesítésére tartalékolhatnának. Mindent összegezve, azt állapíthatjuk meg, hogy a SzNM fejlesztésének, illetőleg a Székely Tudományos és Közművelődési Intézet megszervezésének költségei nem sokban múlnának felül egy fővárosi középiskola létesítésével és fenntartásával járó kiadások összegét. Ezzel szemben azonban intézményünk jelentősége messzire kihatóvá, teljesítőképessége pedig megsokszorozottá válnék.

Idegenek szakmunkálkodási és tanulási lehetősége

Múzeumunk és Intézetünk a gyakorlatban is a székely tudományosság és nevelés középpontjává volna fejlesztendő. Elképzelésünk szerint minden komolyan dolgozni kívánó szakember, aki bárha nem is tartozik a SzNM kebelébe, intézetünkben bármikor dolgozóasztalhoz juthat. Abban az esetben pedig, ha munkáját a Múzeum felkérésére és annak érdekében végeznék, csekélyebb összegű napidíj is folyósíthatnák számára utazási, ételmezesi és egyéb készkiadásainak fedezetül. Az iskolák tanárainak és tanítóinak pedig úgy kellene Múzeumunkba hozniuk növendékeiket, mint hogyha a megfelelő szaktantermekbe órára vinnék át. Éppen ezért egész Székelyföld iskolái számára lehetővé kellene tenni a legalacsonyabb díjszabású vagy ingyenes vasúti utazást abban az esetben, hogyha a növendékek oktatójuk vezetése mellett tanulmányi célból keresnék fel Intézményünket. Hisszük, hogy Múzeumunk Nagyméltóságod megértő méltánylása következtében egyfelől a tudományok terén fog majd számba vehető értéket alkotni, másfelől pedig a tanítás segédeszközeképpen fog nélkülözhetetlen intézményé fejlődni, amelyből azután mind az iskolai, mind a népművelésre egyenlő haszon fog háramolhatni.

Alólírott egyik kiszállása alkalmával egy olyan földműves kisgazda házába tért be, akinek ládájából többek között a **Magyar honfoglalás kora kút-fői** s HÓMAN-SZEKFÜ **Magyar történet**nek első

kötete került elő. És ez a hat elemi járt székely a könyveket nem betűismeret fitogtatása miatt tartogatta, hanem azok tartalmát becsületesen áttanulmányozta, s a benne foglaltak fölött kellő értelmű eszmecserét is tudott folytatni. Ez az ismeretek befogadása iránti nagy készség eléggé bizonyító példa arra, hogy a nép számára mennyire hasznos intézmény a SzNM, s e nép szellemi értékeinek áttanulmányozására mennyire nélkülözhetetlen kutatóállomás lehetne a Székely Tudományos és Közművelődési Intézet.

Sepsiszentgyörgy, 1940. szept. hó 30-án

Ennek szerves kiegészítő részét képezik a

Költség-számítások,

amelyek a SzNM-nak tervbe vett fejlesztésére és a Székely Tudományos és Közművelődési Intézetnek létesítésére alapul venni javasoltatnak

(Melléklet a felterjesztett *Emlékirathoz*)

Az alább részletezett számadások csupán számítási alapul szolgálhatnak, minthogy az egyes pontok végleges megállapításánál minden esetben csak az adandó körülmények érvényesülhetnek. Így a személyzet kiválogatásakor az egyeseknél számba jöhető magasabb vagy alacsonyabb fizetési fokozat, továbbá az építkezéseknél és anyagbeszerzéseknél az ingadozó árkülönbségek, valamint a végleges építési terv elkészülésekor, avagy az építkezés folyamán mutatkozó netaláni többletkiadások. Nagyméltóságú dr. gróf TELEKI Pál miniszterelnök úr és dr. PATAKY Tibor államtitkár úr felszólítására készítettt öt évi időtartam alatt megvalósítandó múzeumfejlesztési tervezet egyes pontjaiból.

A. Legelsősorban is a **tudományos és segéd-személyzet alkalmazását** tartom legsürgősebb feladatnak.

1) Ennélfogva egy igazgató és hét múzeumőr alkalmazása (lásd III.a.1-8) fizetésben, lakáspénzben és családi pótlékban évenként mintegy 33 325 pengőben.

2) két-három tiszteletbeli ór állás tiszteletdíjában és két főiskolai minősítésű gyakornok (lásd a III.a.9-11), fizetésben körülbelül 4296 pengőben.

3) Egy titkár és egy gépirónó (lásd III.a.14-15), számításunk szerint 4313 pengőben.

4) Két laboráns és egy I. osztályú meg egy II. osztályú altiszt (lásd III.a.12-13, 16-17), fizetésben mintegy 6224 pengőben.

Összesen 48 158 pengőben irányozható elő.

B. Másodsorban az **építkezések és átalakítások költségei** veendőek elbírálás alá.

1) A múzeum épülete jobbszárnyának felépítésére (lásd III.b.1) a mai számítások szerint körülbelül 72 000 pengő,

2) A múzeum épülete balszárnyának építése (lásd III.b.2), a mai egységárak alapján mintegy 20 000 pengő.

3) A néprajz és segédtudományai részére felépítendő külön épület (lásd III.b.3), körülbelül 90 000 pengő.

4) A főépület régi helyiségében végzendő átalakítások (lásd III.b.4), hozzávetőlegesen 10 000 pengő.

Együttesen 192 000 pengő összegre számítható.

C. Harmadsorban a **berendezés, felszerelés és könyvtárkiegészítés költségeiben.**

1) Az új épület berendezési tárgyai, valamint a régi berendezés részbeni kicserélésére (lásd III.c.1), hozzávetőlegesen számítható 25 000 pengő.

2) Felszerelési tárgyak közül (lásd III.c.2) 1 db. polarizációs mikroszkópnak, 1 db. fonográfnek 50 db. hangfelvételre kész lemezzel, 1 db. mozifelvételre is felhasználható fényképezőgépnak, 1 db. filmmel és lemezzel is felhasználható finom fényképezőgépnak, 1 db. éremmérleg, 1 db. irodai írógépnak, 1 db. nyelvjárási hangok jeleivel is ellátott hordozható írógépnak eredetiben való beszerelését tisztelettel javaslom. Ezekon kívül egyéb eszközök és kellékek megvásárlására körülbelül 6000 pengő.

3) Szakkönyvtárunk anyagának pótlására (lásd III.c.3), egyelőre mintegy 5000 pengő.

Együtt 36 000 pengő összeg javasoltatik.

D. Negyedsorban a **működési lehetőség anyagi biztosítására** (lásd III.d) évenkénti

1) épület és telekkarbantartásáért 1000 pengő,

2) berendezés és felszerelés karbantartásáért 900 pengő,

3) könyv és folyóirat beszerzésére 3500 pengő,

4) múzeumi tárgyak vásárlására 2000 pengő,

5) ásatásokra 4000 pengő,

6) néprajzi és természetrajzi gyűjtőutakra 5000 pengő,

7) fényképezésre 1500 pengő,

8) múzeumi tárgyak konzerválására 2000 pengő,

9) tudományos munkálkodás belső költségeire és fizetésekre, tiszteletdíjakra 1500 pengő,

10) ügykezelési költségekre 600 pengő,

11) tüzelőanyagra 1500 pengő,

összesen: 23 500 pengő összegre lenne szükségünk.

Ezekon kívül tisztelettel kérem, hogy minden magyarországi könyvkiadó és nyomdavállalatnak szigorú rendelkezés adassék kiadványainak tiszteletpéldányképpen való megküldése iránt. Ebben az esetben a beszerzésre előirányzott összeg mintegy 1000 pengővel csökkenthető volna.⁸⁵

Meg vagyunk győződve, hogy a SzNM, valamint a Székely Tudományos és Közművelődési Intézet együttes működése jelentős eredményeket

mutathatna fel a székelységtudományok terén. Éppen ezért a fenti költségelőirányzat szerinti befektetés már a második-harmadik esztendőben szellemileg kamatozóvá válnék.

Sepsiszentgyörgyön, 1940. szeptember hó 30-án⁸⁶

4.

Összefoglaló jelentés a SzNM 1941. évi állapotáról⁸⁷

(...) Múzeumunk állami támogatására, s a személyzet kinevezésére 1941 őszén kerülhetett sor. Minthogy az átszervezés s a nagyrészen új, kezdő munkaerővel, valamint fogyatékos felszereléssel való rendszeres munkábaállítás csak idő elteltével következhetett be, ebben lelje magyarázatát, ha a gyűjtemények szaporítását ásatás útján nem végezhetjük, s néprajzi gyűjtőutakra is csupán kisebb méretűekre vállalkozhatunk. Mindezekben különösen az őszi és téli esős hideg időjárás akadályozott. Ezért azután a befolyt rendes és rendkívüli segélyösszegeket főképpen laboratóriumi, berendezési és irodai felszereléseinek nagy hiányainak pótlására, továbbá épületünk, telkünk karbahozatalára kellett fordítanunk. Ugyanis a rendszeres munka megindítása előtt mindezek a hiányosságok annyira elemi követelményekül jelentkeztek, hogy nélkülök hozzá sem foghattunk volna a tudományos, rendszeres munkamenet megkezdéséhez.

Ezek előrebocsátása után jelentésüket az alábbi pontokban összefoglalva terjesztjük elő.

I. A telek, a helyiségek, az elhelyezés

1. Habár a Múzeum hatalmas telkét az elmúlt évtizedek alatt minden erőnket meghaladó áldozatok árán karban is tartottuk, rajta azonban a hosszú idő eltelte alatt akkora romlások következtek be, hogy azt ma már tovább halogatnunk egyáltalában nem lehetett.

a) Elsősorban is a telek álló és fekvő kerítéseinek megjavítása vált elkerülhetetlenné. A telek baloldali szomszédjával ugyan már négy éve folytatunk törvényszék előtti pert a kerítés elkészítéséért, de keresetünkre még a mai napig sem hozatott végleges ítélet; reméljük azonban, hogy az a magyar bíróság előtt gyors befejezést fog nyerni. Éppen ezért helyesnek látjuk, hogy a kerítés általunk elkészítendő részéhez szükséges deszkaanyagot már az 1941. évben lekössük és megvásároljuk addig, amíg annak ára még magasabbra nem emelkednék. Ennek beszerzési ára pedig 412,55 P. volt.

b) Ugyancsak a telek helyrehozására fordítottuk a következő összeget. Ugyanis a SzNM nagy udvartert közepén fekszik. Az évtizedes kényszerű

takarékosság pedig azt eredményezte, hogy a pázsitot burjántömeg folytatta el, a fák, bokrok elvadultak vagy elcsenevészedtek, részben pedig kipusztultak. Tekintettel pedig arra, hogy múzeumunk idegenforgalom szempontjából is jelentős tényezője egész Délkelet-Erdélynek, semmiképpen sem hagyhattuk művészi alkotású épületünket elvadult környezetben. Ezt annál kevésbé tehetjük, mivel Sepsiszentgyörgy polgármesterével sikerült olyan megállapodásra jutnunk, hogy udvarkertünk rendbentartását a kész kiadások megtérítése ellenében maga a város veszi gondozásba. Tehát bokrokra, csemetékre, évelővirág-palántákra 322,55 P. összeget fordítottunk.

2. A múzeumépületben, bárha a múltban minden erőforrásunk összeszedésével igyekeztük karban tartani, mégis fokozatosan, csaknem észrevétlenül olyan romlások állottak elő, amit nem volt módunkban helyrehozni. Jóllehet a közelebbi múlt időben hozzákezdettünk a romlások fokozatos kiküszöböléséhez, mégis, az eltelt évek alatt csak lassú menetben sikerült annak egy-egy részletét helyrehoznunk. Ezért azután legelső kötelességünkül éreztük a kegyesen rendelkezésünkre bocsátott összelelt és veszedelmesnek látszó legsürgősebb bajokat orvosolni. Ilyennek láttuk elsősorban az épület víztelenítését. Az épület alapfalain az idők folyamán felszivárgó víz lassan teljesen használhatatlanná tette az alsági részt. Ezáltal azután elsősorban a raktárhelyiségek szűntek meg. Az itt veszeléyzetetté vált raktárrangyag felkerült a padlásra, ami által annak tűz- és lángoltami biztonsága is megszűnt, de a tárgyak maguk is hideg-meleg romboló hatása alá kerültek. Mindezekért az alsági helyiségek teljes karbahozatalára helyettük a legfőbb súlyt. Ezért az egész épületet kívül a talaj- és csapadékvíznek elvezetése céljából föld alatti betoncsövekkel körülcsatornáztattuk. Az alsági alacsonyabb ablakait felemeltettük. A fal vakolatát belül mindenütt leverve, szigetelő anyaggal való bevonás után vakoltattuk és meszeltettük újra. Minden terebe újon beállított vagy átrakott kályhát tetettünk, hogy a téli enyhe fűtéssel a levegő páratartalmának lecsapódását megakadályozzuk. Ugyanakkor a falon kívül, szabadon vezetett rossz villanyhálózat helyett BERGMANN-csőbe húzott, falba süllyesztett vezetékeket készítettünk. A régi rossz lámpákat és égőket újjal cseréltettük ki. A három évtized alatt lesoványodott s megkopott fehér festésű ajtókat és ablakokat az egész épületben újrafestettük és lakkozattuk. A vízvezeték- és csatornahálózatban bekövetkezett romlások legsürgősebben helyrehozható bajait kijavítottuk. Mindezeknek a munkálatoknak legnagyobb részét a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által jóváhagyott költségtervezet alapján, vállalkozó építész által, egyfolytában hajtottuk végre, míg kisebb részben

az egész év folyamán házi kezelésben javítottuk ki. Ilyenformán az Államépítészeti Hivatalnak kifizettük a jóváhagyott költségtervezet szerinti 18 017,50 P. összeget, míg egyéb javítási, tatarozási és fenntartási munkálatok összesen 1823,21 P. kiadásunkba kerültek.

Mindezekon kívül gyűjteménytermeink és könyvtáraktáraink ablakait világosság-kizáró, fekete gördülő függönyökkel láttuk el, bútorokat, szekrényeket és kiállítási tárgyakat javítottunk. Mínthogy I. osztályú altisztinktől asztalosmestert terjesztettünk fel kinevezésre, ezért a múzeumon belül előforduló asztalosmunkák legnagyobb részét házilag szándékoztunk elvégeztetni, éppen ezért teljes asztalosműhelyt rendeztünk be, s a rendre elkészítendő szekrények, rak-tárpalcok és egyéb fatárgyak anyagául nagy mennyiségű és jó minőségű kemény- és puhafadeszkat szereztünk be, hogy az azóta is bekövetkezett újabb áremelkedés előtt már aránylagosan olcsóbb anyag álljon rendelkezésünkre.

Sajnos, a hiányok pótlásáról ilyenformán való gondoskodás sem elégséges. Még mindig nagyon sok hasonló természetű feladat vár reánk, aminek helyrehozása egy-két évnél nem várhat tovább.

Ezek előrebocsátása után bejelentjük, hogy az alagsor berendezését a következőképpen terveztük el: itt találna helyet 1 kiállítási terem, 1 kóregisegtár, mígnem a hosszú és kanyargós folyosó többi széles része a levéltári anyagnak és a könyvtár másodpéldányainak elhelyezésére szolgáló záros szekrényeket fogadná be. 1 szobácska fertőtlenítő helyiség volna. Az alagsornak ezt a részét záros ajtójú üvegfallal választottuk el az alagsor többi részétől, amelyben a szolgálakás, a most felszerelt asztalosműhely és szerszámkamra, továbbá fákamra helyeztetett el.

A földszinten egy régi, soha nem használt klozetthelyiség közfalait kiütve, múzeumóri dolgozószobává alakítottuk át, míg egy másik ideiglenes szükség-raktárákat hasonlóképpen dolgozószobává és levéltári helyiséggé formáltuk át.

Az emeleten levő fürdőszobát és külön klozetthelyiséget átalakítva, helyükbe két helyiségecskéből álló fényképészeti laboratóriumot rendeztünk be. Ugyanitt egy eddig használaton kívül állott lomtárt együttes igazgatói irodává és képzőművészeti kiállítási helyiséggé alakítottunk át. Ugyancsak az első emeleten a mélyen lenyúló fedélszerkezet alatti külön padlásterectket mennyezeti és oldaldesztkázással ellátva, régészeti raktárrá formáltuk át.

3. Berendezésünkkel kapcsolatosan már említettük, hogy bútorzatunk és szekrényeink közül nagyon sokat megjavítottunk, de legnagyobb részének helyrehozása még hátra van. Ugyanígy az 1942. évben fog megtörténni a raktárhelyiségeknek polccal és szekrényekkel való felszerelése is, amihez eddig a faanyagot

már teljesen beszereztük. (E munkálatokkal azonban sietnünk nem szabad, mivel helyrehozott raktárhelyiségeinknek előbb teljesen ki kell száradniuk.)

Berendezési tárgyakul elkészültek: 16 db. könyvraktári szekrény, 1 db. íróasztal, 1 db. karosszék, 1 db. vaságly; felszerelési tárgyakul pedig beszereztünk: 1 db. irodai írógépet, 1 db. gyűjtőutak céljaira használható táska-írógépet, 2 db. fényképezőgépet, 1 db. másológépet, 1 db. nagyítógépet, egy fényképezési laboratórium lehetőleg teljes felszerelését, továbbá 1 db. mérleget. Mindennek számla szerinti ára: 4801,85 P.

4. Raktárhelyiségeinket a fent felsorolt indokok alapján leghamarább csupán csak az 1942. évben fogjuk felszerelni, berendezni tudni. Egyelőre még nem is tudhatjuk bizonyosan, hogy az alagsor kiszáradása mikorra és milyen mértékben fog bekövetkezni, továbbá mely helyiségek lesznek tökéletesen megfelelőek az egyes gyűjteményszakok részére, ezért jelenleg csupán a következő helyiségeket nevezhetjük meg raktárakul. Megtörténhetik azonban az is, hogy rendeltetésüket más célokra alkalmasabbnak találván, más helyiségeket kell majd raktárul kijelölnünk.

A jelenleg is raktárcélt szolgáló, valamint elgondolásunk szerint kijelölt jövődöbéli raktáraink méreteit az alábbiakban soroljuk fel:

a) A földszinten levő könyv- és levéltári raktár vízszintesen két részre tagolt egyetlen terem; alsó részének alapterülete 66,5 m², magassága 3,85 m. Ugyanennek emeleti része ugyancsak 66,5 m² alapterületű, magassága is megegyezik a földszinti 3,85 m mérettel.⁸⁸ Berendezése: fogazott vasállványok leszedhető polcokkal; továbbá vaslapokból összerakott tűzbiztos levéltári szekrények lefelé nyíló tölcsáros szűk vasajtócsákkal.

b) Az első emeleti padlástérbeli raktárhelyiség 41,75 m² alapterülettel és 1,90 m. magassággal. Egyelőre még berendezetlen.

c) Toronyszoba. Alapterülete 38 m², magassága pedig 5,10 m. Egyelőre csak a falak mentén van néhány meg nem felelő fafal.

d) Az alagsorban valószínűleg régiségtári raktár- és preparálóhelyiség alapterülete 56 m², magassága 2,90 m. Berendezetlen.

e) Az alagsorban valószínűleg néprajzi raktárhelyiség alapterülete: 49 m², magassága 2,90 m. Berendezetlen.

f) Az alagsori folyosórészlet, amelynek részben mindkét, részben pedig csak egyik oldala felhasználható raktárul; alapterülete: 48,70 m², magassága: 2,90 m. 8 méteres egyik szakaszának egyik oldalán új, záros könyvtári szekrények a másodpéldányú könyvek és a csekélyebb értékű, ritkán használt könyvek számára.

II. A nyilvántartás

1. Múzeumunkban a következő nyilvántartások vezetettek.

a) A megelőző időben külön beszerzési napló nem volt, hanem minden beérkezett múzeumi anyagról külön irat készülvén, annak tartalma részletezve bevezetett az iktatókönyvbe. Most már azonban készítettünk beszerzési naplót is, amelynek rovatai a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Érem- és Régiségtára beszerzési naplójának beosztását követve, azonban teljesen átmódosított tételekkel állítottatott össze.

b) Leltárkönyveink az intézmény alapításától, 1879-től kezdve megvannak. Különösen a régebbiek beosztása célszerűtlen, bjegyzései pedig nagyon gyakran semmitmondók, szakszerűtlenek. Ma már új leltárkönyveink vannak. Tervünk a régieket teljesen átdolgozni, s adataikat, amennyire lehetséges, legalább a cédulakatalóguson kiegészíteni. A leltár anyagának azonban csak egy részéről van leltár, mutatója is csak egy részének van.

c) Cédulakatalógusunk, a könyvtárat kivéve, nem volt. Ezután szándékoztunk azt megszerkeszteni. Ebből a célból szakszerű beosztással megszerkesztett, kellő tartalékú kartonlapot nyomattunk. Legelőször is a néprajzi gyűjtemény tárgyaihoz készül kétféle csoportosítású mutató. Azután rendre, olyan arányban, amint arra is sor és feldolgozó munkaerő kerülhet, a többi tárban is be fogjuk vezetni.

d) Könyvtárunknak csupán betűsoros cédulakatalógusa van. A szakkatalógus elkészítése – munkaerő hiányában – eddig nem volt lehetséges. Kívánatos volna azonban, ha az ötvenezer művet számláló könyvtárnak állandó gondozója lehetne, mert csak így tudnók könyvtárunkat élővé és hasznossá tenni. Az elmúlt másfél év alatt beérkezett mintegy 11 000 kötetnyi könyv, bár hivatalos órán kívüli megfeszített munka árán leltározottat, de beosztás, elrendezés és katalógusok hiányában ma még teljesen használhatatlan.

2. A leltározatlan anyag mennyiségét még hozzávetőlegesen sem tudjuk megmondani, mivel különösen a könyvtár, levéltár, azonkívül a néprajz, régiségtár, történelmi- és természetrajzi gyűjtemények, valamint csekély részben a képzőművészeti- és fényképanyagban mindegyre találunk leltári számmal el nem látott tárgyakat. Ezekről nem tudjuk, letörődött, lehullott, avagy egyáltalán nem is volt leltári számmal ellátva. Mindez pedig biztosan csak akkor állapítható meg, ha majd minden szakcsoportunknak gazdája lévén, az egész anyagról legalábbis cédulakatalógus készíttetik. Éppen így nem tudjuk a múzeum alapítása óta eltelt 63 év alatti kiselejtezett, megsemmisült vagy elkallódott anyag mennyiségét sem. Az új növedék leltározásával azonban nem vagyunk hátrálékban.

3. A könyvtári másodpéldány-anyag darab-számát csupán hozzávetőlegesen kíséreljük meg 2500-ban megállapítani. Azonban ez sem jelenti azt, hogy a jelentősebb munkákból nem tartanók érdemesnek másod-, sőt harmadpéldányt is megtartani. A másodpéldány-anyagról még nincsen teljes jegyzék, csupán egy részéről készült cédulakatalógus.

III. Az anyagi ügyek

1. Az 1941. évre rendszeres költségvetést nem készíthettünk. Ugyanis az év elején semmi jövedelmünk nem lévén, akkor még nem tudhattuk azt a mértéket, amivel a nagy méltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr múzeumunk támogatására fog sietni. Éppen ezért az az ideiglenes költségelőirányzat, amelyet a múlt év őszén kegyelmesen megadott rendes és rendkívüli államsegélyre állítottunk össze, nem felelt meg a valóságnak, minthogy a jelentésünk bevezetésében felsorolt körülmények minden előirányzatunkat felborították.

2. Tisztelettel bejelentjük, hogy számadásaink vezetésében két, teljesen független könyvelést vezetünk. Egyik államsegély és állami támogatások összegeinek elszámolását, a másik pedig a múzeum minden egyéb jövedelmeinek bevételét és kiadását tartalmazza. Különbön is arra való tekintettel, hogy a Háromszéki Székely Tanalap helyzetének és ingatlanai jövedelmzővé tételének tisztázása a mai napig nem nyert jóváhagyást, ezenkívül a városi és egyéb segélyeket csupán csak az 1942. évtől lehetett megszervezni, a pártoló tagság létesítése is a múlt évben csupán előmunkálataiban volt meg, ezért a múzeum saját jövedelmei a legalacsonyabb összegre korlátozódtak. Ezt azután jórésben fel is emésztették az állami támogatás kiutalása előtti készkiadásaink.⁸⁹

IV. Gyarapodás

1. **Múzeumunk törzsállományát** csak nagyon is hozzávetőleges számokkal tudjuk megjelölni. Ennek magyarázatául szolgáljon a fentebb már kifejtett körülmény, aminek következtében ma még nem tudjuk megállapítani, hogy a 40–46 éves anyagokból mi van beletárolva, és mi nincsen, továbbá mi a fogyatéék. Ezenkívül igen nagy nehézséget okoz, hogy évtizedeken át a leltározás rovátolatlan papíron, alig olvasható írással rögzített meg, mégpedig minden évben újólág kezdett leltári számozással, és minden csoportos aján-dékozást is egyetlen leltári szám alá véve, legfennebb még külön-külön betűjelzéssel megjelölve. A pontos megállapítást csupáncsak akkor tudjuk majd véghezvin-ni, ha HÓMAN öméltósága fejlesztési tervzetének fokozatos továbbhaladtával intézetünk kellő számú tu-

dományos és segédszemélyzettel fog rendelkezni, akikkel azután a több, mint hat évtizedes gyűjteményt pontosan számba vehetjük és felértékelhetjük.

Ezek szerint gyűjteményeinknek csupán hozzávetőleges törzsállományát az alábbi adatokkal jelentjük:

	Törzsállomány	Növedék:	Összesen (db.)
könyvtár	41 664	9806	51 470
aprónyom- tatványtár	15 000	87	15 807
kézirattár	1064	2	1066
levéltár kb.	300 000	457	300 475
érem- és ré- giségtár és tör- ténelmi gyűjt.	32 177	254	32 431
néprajzi gyűjtemény	8100	121	8221
képzőművészeti gyűjtemény	1602	19	1621
természetrajzi gyűjtemény	18 819	548	19 367
Összesen	418 426	11 312	429 738

2. A gyarapodás módja

A szaporulat értékelőléését egyelőre csupán a vásárlásoknál tudtuk feltüntetni. Tekintettel arra, hogy csaknem az egész esztendő folyamán két főből álló személyzet látta el az egész múzeum belső és külső ügyvitelét, sőt, jelenleg is csak három egyénből áll intézményünk tudományos és adminisztrációs személyzete, ennélfogva eleddig még nem futotta az időből, különösen a hatalmas mennyiségű könyvtári szaporulat darabjainak olyan értékelése, amely a valóságnak mindenben megfelelné.

	Vétel	Értéke	Ajándék	Csere (db.)
Könyv	317	1830,70 P.*	9473	16
Aprónyom- tatvány	317	1830,70 P.	87	–
Kézirat	2	6 P.	–	–
Oklevél	111	33 P.	364	–
Érem és régiség	7	90,50 P.	247	–
Néprajzi tárgy	3	5 P.	118	–
Állat, növény, ásvány		804,47 P.**	548	–
Együtt:	445	3194,67 P.	10 851	16

(A * alatti összegben tulajdonképpen 1 133,05 P. értékű könyvvásárlás és 697,65 P. értékű könyvkötés mint értéksszaporulat van egybefoglalva.)

(A ** alatti értékjelölés annak a hatalmas lepkegyű-teménynek vám- és vasúti költségeit foglalja magába, amelyet a Romániában elhalt DIÓSZEGHY Lászlótól örököltünk.)

Legnagyobb növekedést tehát a könyvtári anyag tüntet fel. Ezt elsősorban HÓMAN Bálint

őnagyméltóságának és PASTEINER Iván őméltóságának köszönhetjük, mint akiknek különös jóvoltából az erdélyi könyvakciónak negyedik helyezettjéül jelöltettünk ki. Ennélfogva könyvtári anyagunk nemcsak számban, de értékben is nagyot emelkedett.

Ezenkívül külön ki kell emelnünk, mint akik gazdag ajándékkal járultak gyűjteményeink gyarapításához: Budapest Székesfőváros, Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala, Debreceni TISZA István Tudományegyetem Bölcsészeti Kara, Magyar Kisebbség-tudományi Intézet (Pécs), Magyar Tudományos Akadémia, gróf BÁNYFY Miklós, BARABÁS Endre nyug. főigazgató, BÉKÉSI Béla alezredes, JANCsó Benedek családja, KOLOZSVÁRY Gábor dr. egyet. magántanár, KOVÁCS Kálmán nyug. járásbíró, PONGRÁCZ Sándor múzeumi főigazgató, REJTŐ Frigyes jogszigorló, IRSAI SZABÓ Tiborné, ZILAHÍ SEBESS Dénes dr., Erdélyi Szépmíves Céh, „Minerva” Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt. és sokan mások kisebb-nagyobb ajándékkal.

Levéltári anyagot féképpen KOVÁCS Sándorné biztosító intézeti cégjegyző feleségétől kaptunk.

Régiségtári anyag ajándékozók közül özv. CSÁSZÁR Gyuláné földbirtokos és PETRÁS Gézáné marosvásárhelyi lakost kell kiemelnünk.

A képzőművészeti gyűjteményt VASTAGH György és László szaporították igen nagy értékű szobrokkal, mígnem VARGA Nándor Lajos képzőművészeti főiskolai tanár grafikai gyűjteményünk gyarapításában legnagyobb jótévként volt, nemcsak az elmúlt évben, de minden időben. Különösen ki kell emelnem dr. FERENCZY Géza ig.-vál. tagunk jóindulatát, aki néhai SEETHAL Ferenc hagyatékából 1 db. vízfestésű és 8 db. olajfestésű képet juttatott múzeumunknak. (Közülük főképpen SZATHMÁRY PÁP Károly, GYÁRFÁS Jenő és KÓVÁRY Endre által festett értékes arcképeket kell külön is megemlítenem.) DÓCZYné BERDE Amál festőművész és KRATOCHVIL Károly nyug. altábornagy egy-egy olajfestményt ajándékozott a múzeumnak.

Természetrázi gyűjteményünk növeléséhez legfőképpen néhai DIÓSZEGHY László festőművész, azután a M. Kir. Állami Vetőmagvizsgáló Állomás, majd báró FEJÉRVÁRY Gézáné állattári múzeumőr és HÁDNAGY Vince szörcei birtokos járultak hozzá.

V. A végzett munka

Az 1941. év majdnem teljes egészében a SzNM átszervezésével, az állami támogatás előkészítésével, a múzeum érdekében kifejtett propagandával, a megnövekedett létszámú idegenforgalom lebonyolításával, majd az átszervezés keresztülvitelével, a kinevezett személyzet begyakorlásával, végezetül pedig

a hatványozott mértékű levelezés és egyéb adminisztrációs teendők elvégzésével telt el.

Különben felettesünk közül a Múzeumunkat 1941. évi jún. 2-án meglátogatta dr. VISKI Károly egyetemi nyilv. rendes tanár, a közgyűjtemények országos felügyelője, munkánk felett megalégedését fejezte ki, s további utasításait közölte velünk.

Vitéz dr. HAÁSZ Aladár, a kultuszminisztérium III. Ügyosztályának főnöke 1941. júl. 11-én, FÁY István kultuszminiszteri államtitkár 1941. ápr. 2-án és dr. HÓMAN Bálint m. kir. kultuszminiszter 1941. jún. 3-án győződött meg munkánk eddigi eredményéről, és fejezte ki teljes elismerését.

1. A külső munka

Az ásatások részben vagy egészében elő voltak készítve. Így Eresztevényen honfoglalási leletek utáni ásatás (LÁSZLÓ Gyula), Oltszemen a történelem előtti telep folytatólagos feltárása (dr. ROSKA Márton), az ó- és középkori eredetű Bálványosvár feltárása (FERENCZI Sándor), végül az őrkői prehistorikus telep lefejtése (a SzNM vezetője), de a közbejött akadályok teljesen lehetetlenné tették a munkálatoknak még csak megkezdését is.

Nagyobb szabású néprázi gyűjtőutak is tervbe voltak véve, azonban a kinevezett tudományos tisztviselő, dr. BALASSA Iván I. oszt. múzeumi segédőr kinevezése és leérkezése már olyan időben történt, amikor az időjárás is akadályozta a tüzetesebb külső munkában. Éppen ezért is a Székelyföld néprájának s gyűjteményünk anyagának megismerésével töltötte el legtöbb idejét, ezenkívül Sepsiszentgyörgy közvetlen környékének egynapos kiszállások révén való tanulmányozását végezte el. Itt azután a népviselet, szokások, ősfoglalkozások, népi művészeti anyag gyűjtésével pótolta a tárgyi anyagban mutatkozó nagy hiányokat. Távlati gyűjtőutat csupán kettőt végezhetett:

a) december 12–13-án Csíksomlyón és Menaságon, részben megszerzésre érdemes muzeális értékű bútorok és épület (malom, olajütő) összeírásáért, továbbá a csíki múzeum anyagának átvizsgálásáért;

b) december 15–19-én Székelyudvarhelyen, Máréfalván, Fenyéden és Bethlenfalván tárgyi és szellemi néprázi anyag gyűjtése céljából.

További és egyéb munkákban az idő rövidsége s a rossz időjárás akadályozta meg. A gyűjtött anyagot majdnem teljes mértékben ajándékképpen sikerült összeszeresnie, csupán csak elenyészően csekély összeget fizetett ki néhány tárgyéért.

2. A belső munka.

a. A gyűjtemény anyagának feldolgozásában aránylagosan csak a kisméretű munka folyhatott a

személyzeti létszám csekélyisége miatt; éppen ezért főképpen az év első háromnegyedében nem állott módunkban semmiféle komoly értékű belső munkát elvégeznünk. Az őszi folyamán azonban hozzákezdünk a néprajzi raktáranyag átcsoportosításához, ezen belül pedig különösen a cserépanyag volt az, amely feldolgozásra is került. A történelmi gyűjteményből pedig a fegyveranyagot vettük munkába, míg a könyvtárban a hungarikák csoportjának feldolgozásához fogtunk hozzá.

b. **Egyéb tudományos jellegű működésünk** közé sorolhatjuk, hogy HERPEI János igazgató május 14–24-én budapesti gyűjteményekben végzett tanulmányokat, míg BALASSA Iván I. o. múzeumi segédőrt október 11–20-án ugyancsak Budapesten volt kiküldetésben múzeumokban végzendő tanulmányok és fényképezési szakeljáráások elsajátítása céljából.

Irodalmi munkálkodásunk is eléggé korlátozott volt a minden oldalról való nagy elfoglaltság miatt.

HEREPEI János igazgatónak az 1941. év folyamán nyomtatásban megjelent alábbi dolgozatait soroljuk fel:⁹⁰

1) **A kenézlői lelet X. századbeli olasz érmei** (Erdélyi Múzeum 1941:30–35)

2) **A dézsi református iskola XVII. és XVIII. századbeli igazgatói és tanítói** (Erdélyi Múzeum 1941:215–234. és Erdélyi Tudományos Füzetek 130. 1–22)

3) **A csomai lelet X. századbeli érmei** (Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiséggyűjtéséről 1941:146–152. és különnyomatban 1–7)

4) **VASTAGH György** (Páztortűz 1941:273–277)

5) **A SzNM és feladatai** (Páztortűz 1941:370–376. és különnyomatban 1–8)

6) **Trefás diák-vers SZEMCI Jánosról (1614–1615)** (Sárospataki Református Lapok 1941:147–148. és 154–155)

7) **ANDRÁSI Tivadar** (Református Szemle 1941:147–148. és 154–155)

8) **TÖRÖK István** (Keleti Újság 1941. július)
Ezekenkívül számos kéziratban levő dolgozata fejeztetett be, amelynek egy része már sajtó alá is került. Részletesebb tanulmányokat az agyagipar, a nyomdászat és a könyvkötészet terén végzett.

Két ízben is előadást tartott a rádióban a SzNM-ről és gyűjteményeiről.

A SzNM előadásorozatában 1941. febr. 20-án rendezett HADIK-emlékünnepeken felolvasott, valamint ápr. 3-án előadott a SzNM feladatairól.

BOGÁTS Dénes ny. postafőfelügyelő, ig.-vál. tag, tb. levéltárosnak az 1941. év folyamán következő munkái jelentek meg nyomtatásban:

1) **Sepsiszentgyörgy története.** Kiadta a Kalácska könyvkiadó vállalat, Budapesten.

2) **Háromszék vármegye.** Közösen írta meg GÁBOR Ernővel, az Idegenforgalmi Iroda sepsiszentgyörgyi kirendeltségének vezetőjével. Kiadta az idegenforgalmi Iroda Budapesten. Pallas nyomda.

3) **Zágon 1690. évi feldúlása és annak következményei.** Megjelent az Erdélyi Múzeumban és mint a SzNM Kiadványainak 3. sz. füzeté.

Szemerja község és a ref. egyház története. Sajtó alatt.

Készen vannak, és kiadásra várnak:

1) *Boszorkánypercek Háromszéken*

2) *Falutörvények Háromszéken*

Előkészületben:

1) A sepsiszentgyörgyi ref. egyház története

2) Mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi

oklevélszótár

Felolvasást tartott 1941. év folyamán a SzNM-ban „HADIK András gróf és a székelyek” címen.

SZÉKELY Zoltán kollégiumi tanár, múzeumőr sajtó alatt levő dolgozata: *A tekerőpataki kincslelet.* Ezenkívül előadást tartott a SzNM-ban: „A román kontinuitás Erdélyben az archaeologia alapján”.

Dr. BALASSA Iván I. o. múzeumi segédőrnök 1941. év folyamán nyomtatásban a következő tanulmányai jelentek meg:

1) **CSÚRY Bálint irodalmi munkássága** (M. Ny. XXXVII. 74)

2) **Raghalmozással alakult határozók a kolozsvári Hóstát nyelvében** (M. Ny. XXXVII.111)

3) **A jó szó WAGNER Phraseológiájában** (M. Ny. XXXVII. 111)

4) **Gyarapodik-gyapodik** (M. Ny. XXXVII, 186)

Ezen kívül nyomtatás alatt van:

1) *Az a-zás a kolozsvári Hóstát nyelvében*

2) *Főnév-ragozás Bádok, Kide, és Csomafája nyelvében*

Előadást tartott az Erdélyi Múzeum Történet-, Nyelv- és Bölcsészettudományi szakosztályában 1941. május 20-án „A kolozsvári Hóstát kutatása” tárgykörből.

FADGYAS Anna kezelő levéltári kutatások alapján adatgyűjtést végzett „A székely festékes” munkájához.

c. **A múzeum által megrendezett előadás-sorozat** keretén belül az elmúlt esztendőben csupán népszerűsítő előadóesteket tartottunk, mégpedig:

1) **MIKES Kelemen-emlékünnepe**lyt,

2) **SZÉKELY Zoltán** tanár, c. múzeumőr előadását: A román kontinuitás Erdélyben az archaeologia alapján,

3) **HADIK András** tábornokról, mint a székelység jövevényéről (Előadók: HERPEI J., BOGÁTS D., BIBÓ E.),

- 4) HERPEI J. előadását: A SzNM feladatai,
- 5) MÓRICZ Zsigmond előadójét.

Előadásaink iránt mindég a legnagyobb érdeklődés mutatkozott; ez különben nem csupán arra vezethető vissza, hogy a beléptídj-rendszert megszüntettük, de ezzel is hozzá akartunk járulni a minél szélesebb társadalmi rétegek érdeklődésének felkeltéséhez.

d. Az elmúlt esztendőben megindítottuk a **SzNM kiadványsorozatát**. Első megjelent füzetünk, amelyet „A SzNM Kiadványai” gyűjtőcím egyik számául soroltunk be, tulajdonképpen csak kísérlet, mivel a rendszeresebb kiadást csak a kellő anyagi alap megteremtése után szándékozunk megindítani. Megjelent füzetünk 4ⁿ nagyságban 26 lap terjedelemben CS. BOGÁTS Dénes: **Zágon 1690. évi feldúlása és következményei** című dolgozatát tartalmazza.

VI. Gyűjteményeink látogatottsága:

1. a) Múzeumunk a hivatalosan megállapított ünnepeket kivéve egész éven át délelőtt-délután megtekinthető. Csupán vasárnap délután van zárva. A hétköznapokon délelőtre 9–12-ig rendes látogatási időt, míg délutánra 3–5-ig csak rendkívülit állapítottunk meg. Ezzel szemben mégis az a helyzet, hogy a rossz vasúti közlekedési viszonyok miatt az elmúlt évben (különösen pedig a nyári hónapokban) reggel 7 órától este 9 óráig egyfolytában készenlétben, talpon kellett állanunk.

b) A 1941. évben hivatalosan összeszámolt 5809 egyén tekintette meg gyűjteményeinket. Tekintettel azonban arra, hogy az év őthatodát altisztek hiányában kellett végigadminisztrálnunk, s ezenkívül a belépőjegy-rendszer még nem is volt bevezetve, csupán csak azoknak az egyenkénti látogatóknak a számát tudtuk megállapítani, akik nevüket a látogatók könyvébe bevezették. Hozzávetőleges becslésünk szerint azonban legalábbis 8000 ember fordult meg kiállítási temeinkben. Ez a szám pedig négyszerese többek között az 1939. évi látogatóknak. Múzeumunk leglátogatottabb ideje a májustól szeptemberig eltelt hónapok, míg a téli hónapokban alig fordul meg egy-kétszáz ember. Ennek különben legfőbb magyarázata az a körülmény, hogy központi fűtőtestek, valamint kellő fiamennyiség hiányában nincsen módunkban kiállítási helyiségeinket fűtenünk.

c) Csoportos látogatók évente 18-20 ízben szoktak felkeresni, főképpen falusi gazdákból és vallásos egyesületek tagjaiból összegyűlekezve.

d) A helybeli Református Székely MIKÓ-Kollégium gimnáziumának és polgári leányiskolájának, valamint az állami polgári fiúiskolának növendékeit az egyes szaktanárok gyakran hozzák el gyűjteményeink

megtekintésére, úgyhogy minden diák évenként nem egyszer megfordul múzeumunkban. Ez azután mintegy másfélezer egyenkénti és fejenkénti látogatásnak felel meg.

e) Belépődíj a múltban általában véve 30 fillér összeget határoztunk meg, mígnem a katonáktól, tanulóktól és falusi gazdáktól csak egészen kivételes esetben fogadtunk el fizetséget. Rendkívüli időben tett látogatási díj 1 pengő volt megállapítva, ezt az összeget azonban sohasem kértük, arra való tekintettel, hogy a látogatás idejét tulajdonképpen nem mi, hanem mindég az adott körülmények határozták meg. A szombat délutáni idő mindég, mindenki számára teljesen díjtalan volt. Az 1942. évben azonban áttérünk a jegy-rendszerre, ezzel azután a létszám-megállapítás is könnyebbé és biztosabbá válik. A beléptídjat pedig személyenként 40 fillérben állapítottuk meg, ellenben a falusi gazdáktól, katonáktól és tanulóktól csupán 10 fillér díjat kérünk. Emellett a tanítók vagy tanárok vezetése mellett látogató tanulócsoportok gyűjteményeinket ingyen tekinthetik meg. A mindenki számára díjtalan belépést a nyári hónapokban szombat délutánra, a téli időszakra pedig szombat délelőtre állapítjuk meg. A rendkívüli időben történő látogatások személyenkénti belépődíja 80 fillér.

2. Könyvtárunkkal kapcsolatosan rendes könyvkiadási vagy olvasóórát nem tartottunk, és addig nem is tarthatunk, amíg a múzeumnak rendes könyvtárosa nem lesz. Olyan tisztviselő, akinek gondja legyen a könyvtár rendben tartása mellett a könyvek helyzeti és tartalmi ismeretére, s aki mindezek alapján élővé is tudja tenni könyvtárunkat. Könyvtárunkkal kapcsolatosan jelenleg azt az elvet állítottuk fel, hogy nem lévén kölcsönkönyvtár, könyvet csakis a legkivételesebb esetben kölcsönzünk a múzeum falain kívül, ellenben magában az épületen belüli használatra a nap minden órájában mindég készségesen állottunk rendelkezésül. Ez az időhöz-nem-kötöttség azonban majd akkor, ha egyszer könyvtáros tisztviselővel is rendelkezhetünk, meg fog szűnni, helyet adva a rendes hivatalos óráknak. Az elmúlt év folyamán hányan vették igénybe könyvtárunk anyagát, erre vonatkozólag egyáltalában semmilyen biztos számadattal nem rendelkezünk, minthogy kellő személyzet hiányában nem volt időnk ilyen irányú kimutatást végezniük.

VII. A múzeum személyzete

1. a. Tudományos tisztviselők:

1) HERPEI János államilag kinevezett múzeumigazgató. Egyetemi végzettséggel.

2) Dr. BALASSA Iván államilag kinevezett I. oszt. múzeumi segédőr. Egyetemi végzettséggel.

3) Egy főiskolai végzettségű gyakornoki állás az 1941. év folyamán nem volt betöltve.

b. Kezelő:

FADGYAS Anna államilag kinevezett kezelő. Tekintettel arra, hogy a román kormány az egész Székelyföldön minden magasabb fokú lányközépiskolát megszüntetett, végzettsége csupán 4 polgári osztály, beosztása azonban jártassága és ismereteinek bőségére való tekintettel a kezelői munkakör mellett még tudományos segédszemélyzet jellegű is.

c. Altisztek, szolgák:

- 1) KOCISIS Elek államilag kinevezett I. oszt. altiszt. Végzettsége 1 polgári iskola. Asztalosmester.
- 2) BARABÁS Jenő államilag kinevezett II. oszt. altiszt. Végzettsége 5 elemi osztály.
- 3) FODOR Józsefné JÁNI Anna államilag kinevezett kisegítő szolga. Végzettsége hat elemi osztály és egy évi ismétlő iskola.

Az államilag kinevezett tisztviselőkön kívül intézményünknek még 10 tiszteletbeli öre van, jórészen tanárok. Közülük azonban csupán BOGÁTS Dénes ny. postafőfelügyelő jár be állandóan; főképpen családörténeti és helynév kutatásokkal foglalkozik. Továbbá SZÉKELY Zoltán államilag kinevezett Székely MIKÓ-kollégiumbeli tanár kevés szabad idejéhez mérten szorgalmasan bejárta, főképpen az ókori régészet körével foglalkozik.

A többi tb. ór egyáltalában nem dolgozik a múzeumban.

2. A személyzet javadalmazása:

- 1) HERPEI János igazgató VII. fiz. osztálybeli bruttó járandósága (2 családi pótlékkal) 528,22 P.
- 2) Dr. BALASSA Iván I. o. múzeumi segédőr IX. fiz. osztálybeli járandósága 273,30 P.
- 3) FADGYAS Anna kezelő 151,74 P.
- 4) KOCISIS Elek I. o. altiszté 131,73 P.
- 5) BARABÁS Jenő II. o. altiszté (2 családi pótlékkal) 173,23 P.
- 6) FODOR Józsefné JÁNI Anna kisegítő szolga bruttó járandósága 97,50 P.

Összesen: 1355,72 P.

Mély tisztelettel kérjük az 1941. polgári évről készített jelentésünket jóváhagyólag tudomásul venni méltóztassék.⁹¹

[Az intézet-terv 1941-es kifizása, zárszámadás]⁹²

HÓMAN Bálint m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter látogatása és intézkedései

1941 áprilisában itt járt és megtekintette múzeumunkat FÁY István közoktatásügyi államtitkár, majd július hónapban vitéz HAÁSZ Aladár kultuszminiszteri osztályfőnök. Az ők szíves jóindulatukon kívül nem egyszer vettük még igénybe dr. SCHNELLER. Vilmos kultuszminiszteri tanácsos és MURAI Antal miniszteri

számtanácsos jóakarátát, támogatását. Rajtuk kívül azután legelsősorban is HÓMAN Bálint miniszter úr volt az, aki nagy megértéssel és jóakarattal kezelte intézményünk ügyét. Éppen ezért is jelentőségteljes esemény volt számunkra HÓMAN Bálint miniszternek 1941. június 3-án Szentgyörgyre való lejövetele. Itt tartózkodásának legnagyobb részét kíséretével és családjával együtt múzeumunkban töltötte. (...) Múzeumunk minden tárát alaposan végignézegetve kijelentette, hogy nagyon komoly gyűjteménynek tartja, amelyet mindenképpen fejleszteni kell! Kikérdezte, hogy mit tartunk legsürgősebb teendőnek, s óhajtotta tudni és látni, hogy mit és hol óhajtanánk építkezni. Ígérte minden legmesszebbmenő támogatását „Magyarország legszebb vidéki múzeumának”.

Múzeumunk állami támogatása

Ötöle tudtuk meg végleges formában, hogy múzeumőrri, egy gyakornoki, egy kezelői, egy I. osztályú és egy II. osztályú altiszt, továbbá egy kisegítő szolgálai állást létesített, akik mint állami kinevezésű tisztviselők és segédszemélyzet lesznek, az államtól nyerve fizetésüket. Ezenkívül a múzeum dologi kiadásaira, gyűjtésekre, ásatásokra évi 20 000 pengő rendes segélyt és tatarozás-építkezésre ugyancsak évi 20 000 pengő rendkívüli segélyt nyer. Ezzel azután sokkal jobb helyzetbe kerül akár a kassai RÁKÓCZY-múzeumnál is, amelynek az évi jóval kevesebb rendes segélyből kell a dologi kiadásokon kívül a segédszemélyzet fizetését is fedeznie. Igaz, hogy a háborús viszonyok és a pénzügyminisztérium takarékosabb gazdálkodása nem engedte meg a még nagyobb létszám rendszeresítését és az építkezés teljes mértékű megkezdését, sőt a múzeummal párhuzamosan elgondolt székely tudományos intézet létesítése is elmaradt. Ellenben miniszteri határozattal egyelőre a közgyűjtemények főfelügyelőségének felügyelete alá helyeztettünk.⁹³ A közgyűjtemények közé való végleges besorozásunk azonban még csak ezután fog következni, ami által egész Székelyföld egyetlen általános tudományos közgyűjteményévé fogunk válni, és hatáskörünk nem csekély nagyságú s tekintélyűvé fog növekedni.

Jóllehet 1940 októberében már mind kiválasztottuk a múzeumi állásainkra megfelelő derék szakembereket, időközben azonban ügye rendszerezésének eltulodásáig mindegyikük másfelé helyezkedett el, nem tudván kivárni a kinevezés megtörténteig eltelt kerek egy esztendő időt. Ezért új emberek felkereséséhez fogtunk, s 1941. június 15-én rendszeresített állásokra kinevezés végett a következő egyéneket terjesztettük fel: Igazgatóvá HERPEI János eddigi igazgatót, I. osztályú segédőrré dr. BALASSA Iván kolozsvári egyetemi magyar nyelvtudományi intézeti díjas gyakornokot. Gyakornokká egyelőre senkit sem terjesztettem fel, mivel senki olyan megfelelő egyént nem

kaptam, aki valamelyik egyetemi városból hajlandó lett volna csekély fizetés mellett Sepsiszentgyörgyre lejönni. Kezelővé FADGYAS Anna eddigi titkárnőt, I. oszt. altisztte KOCSIS Elek asztalosmestert, II. oszt. altisztte BARABÁS Jenő vasmunkást, kiségitő szolgává FODOR Józsefné JÁNI Anna eddigi szolgát. A tisztviselők kinevezése 1941 szeptemberében, a szolgálkáké pedig október hónapban történt meg.

A személyzet eskütétele után gyors ütemben megkezdettük a múzeumi belső munkát, csak hogy a nagyon sok feladat elvégzésével annyi munka várákozott reánk, hogy igazi látszatjuk tulajdonképpen csak későbbben fog megmutakozni. A gyakorlati állásra csak novemberben sikerült egy doktorátusra készülő okleveles tanárt kapnunk. KOVÁCS Márton okmányait felterjesztve, kinevezése azonban csak az 1942. évben történt.

Könyvelés és a zárószámadások készítése

Elkészítettük az 1941. évi rendes és rendkívüli államsegély felhasználásáról összeállított zárószámadásunkat. Ezzel kapcsolatosan bejelentjük, hogy kérésünkre a miniszteri szakelőadó úr beleegyezett könyvelésünknek két részre osztásába. Eszerint múzeumunk saját jövedelmeiről az államnak nam vagyunk kötelesek elszámolni, hanem csupán csak a rendes és rendkívüli államsegélyek felhasználásáról kell legpontosabban elkészített minden tételt szabályszerű nyugtával igazolt számadásainkat felterjeszteni. Ezzel szemben a múzeum saját jövedelmeiről való elszámolása csupán a múzeum igazgató-választmányára tartozik. Erről készített másolatot kell csupán felterjeszteni a Közgyűjtemények Főfelügyelősége útján a Közoktatásügyi Minisztérium III. ügyosztályába.

Ezzel az eljárással az Igazgató-választmánynak azt az önállóságát igyekeztünk megóvni, hogy a saját maga szerezte és gyűjtötte jövedelem felett teljesen önállóan, önmaga rendelkezék. Felügyeleti joggal természetesen a felettes Főfelügyelőség és a Minisztérium rendelkezik, azonban a saját jövedelmek felhasználása felől az igazgató és a pénztáros az Igazgató-választmánynak tartozik felelőséggel. Ezzel azután azt is elértem, hogy a múzeum mindenkor állami tisztviselői a SzNM mint önálló jogi személyiség vezetőségének is felelőséggel kötelesek tartozni. De ez a kettéosztott könyvelés még azt az előnyt is jelenti, hogy ha a mélyen tisztelt Igazgató-választmány úgy határozna, a múzeum saját jövedelmeit most már nem föltétlenül szükséges még a bevételezés évében elköltenünk, miként az államsegélyeknél kell cselekednünk, hanem átvitelrel a következő évekre is tartalékolhatjuk. Különösen áll ez az 1942. évi jövedelmekkel kapcsolatosan. Ugyanis, ha az év folyamán anyagihiány vagy a rendelkezésre álló pénz elégtelensége miatt nem tudnók megvalósítani azt az építkezést, amely legalábbis nekünk

határozott szándékunk, tudhassuk azt a jövő évre tartalékolni. Az 1941. év végén lenn járt Múzeumunkban MURAI Antal közoktatásügyi miniszteri számtanácsos. Állami elszámolásunkat tüzetesen megvizsgálta. Rendben levőnek találta. Ezekon kívül megadta a szükséges utasításokat a pénzkézelés körül. Ennek alapján teljesen új könyveket készítettünk és könyvelésünkben az állami hivataloknál használt rendszerre tértünk át, amelynek vezetője a pénztáros (jelenleg FADGYAS Anna), ellenjegyzője a hivatali vezető (jelenleg HERPEI János), az utalványozás joga pedig egyedül csak a hivatali vezetőé.

Ezek után évvégi számadásunkat is elkészítettük.

Az 1941. évi múzeumi zárószámadás

Az 1941. évről való elszámolásunkat most már a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelősége által megadott minta szerint készítettük el, de természetesen, mint már előbb is jelentettem, külön számadást készítve a múzeum saját jövedelmeiről, és külön az államsegély felhasználásáról. Ennélfogva a múzeumi saját jövedelemtől.⁹⁴

A SzNM zárószámadása az 1941. évről

I. Bevétel:

1) Pénztári maradvány 1940-ről	53,16 P.
2) Pártoló tagsági díjak, adományok	568,99 P.
3) Látogatási díjak	920,84 P.
4) Különböző rendkívüli bevételek: a) Okmánymásolatok kiállítás, ruhahasználati díj, ismeretterjesztő előadás stb.	1480,56 P.; b) Tanalapi segély 2333,34 P.; c) Emlékkönyv eladásából 241,26 P.; Össz.: 4055,16 P.
<i>Összesen:</i>	<i>5598,15 P.</i>

II. Kiadás:

a. Személyi járandóságok:	
1) Kezelő részére kifizetve	1680 P.
2) Tudományos, műszaki és egyéb munkákra alkalmazott segédezők munkadíja	104 P.
<i>Összesen:</i>	<i>1784 P.</i>
b. Dologi kiadások:	
1) Beszerzési költségek/irodai szükséglet, nyomtatványok stb.	189,04 P.
2) Postai és szállítási költség	294,87 P.
3) Újságok, folyóiratok stb.	177,43 P.
<i>Összesen:</i>	<i>661,34 P.</i>
c. Elhelyezési költségek:	
1) Fűtés	47,60 P.
2) Világítás	106,35 P.
3) Vízdíj	216,42 P.
4) Kémény- és kályhaseprési díj	14,65 P.
5) Tűzbiztosítási díj	312,40 P.
6) Takarítással és tisztogatással kapcsolatos kiadások: szappan, mosatás, seprű, padlóviasz, olaj stb.	50,56 P.
<i>Összesen:</i>	<i>747,98 P.</i>

d. Épületfenntartási költségek:	
1) Udvarkertünk fenntartási költségei	81,76 P.
2) Épületjavítás: szobafestés, mázolás, mesze- lés, fedélzet, esőcsatornák stb.	85,66 P.
3) Ablakok, ajtók, kályhák, záruk, villany- és vívezetékek, WC- és mosdójavítás	83,49 P.
Összesen:	250,91 P.
e. Kiküldetési költségek (hivatalos ügyek elin- tézésével kapcsolatos költségek):	791,68 P.
f. Gyűjtemények gyarapítási költségei:	204,25 P.
g. Gyűjtemények anyagának fenntartási ren- dezési és feldolgozási költségei:	25,60 P.
h. Tudományos munkálatok és kutatások költ- ségei:	7 P.

Egyszemélyes:

Bevétel: 5598,15 P.

Kiadás: 4470,76 P.

Pénztári maradvány: 1127,39 P.⁹⁵

1941. évi államsegély felhasználásáról

készített zárószámadás

I. Bevétel:

a. Rendes bevétel (ellátmány, a M. Kir. Vallás-
és Közoktatásügyi Minisztérium 27.267-1941 és
27.954-1941 sz. rendeletével utalványozott javadalom
20 000 P.

b. Rendkívüli bevétel: A M. Kir. Vallás és
Közoktatásügyi Minisztérium 27.294-1941 és 28.104-
1941 sz. rendelete alapján rendkívüli javadalom a
múzeum épületének bővítése és karbantartása, vala-
mint berendezés, felszerelés kiegészítése céljára

20 000 P.

c. A M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Mi-
nisztérium 30.524-1941 sz. rendeletével a könyvtár
gyarapítására utalványozott javadalom

500 P.

Összesen:

40 500 P.

II. Kiadás:⁹⁶

a. Rendes kiadások:

1) Személyi kiadások	821,88 P.
2) Dolgozó kiadások	6 999,67 P.
3) Elhelyezési költségek 1874,37 P.	
4) Épületfenntartási költségek	2101,71 P.
5) Kiküldetési költségek	155,40 P.
6) Gyűjtemények gyarapítási költségei	2447,02 P.
7) Gyűjtemények anyagának fenntartási, ren- dezési és feldolgozási költségei	5353,84 P.
8) Tudományos munkálatok és kutatások költ- ségei	246,11 P.

b. Rendkívüli kiadások:

1) Épülettartozási költségek 18017,50P.

2) Berendezési és felszerelési tárgyak

1734,85 P.

3) Gyűjteménygyarapítás

747,65 P.

Összesen:

40 500 P.

Sepsiszentgyörgy, 1941. dec. hó 31-én.

(...)⁹⁷

Zárószó

Beszámolómat a Közgyűjtemények Orsz.
Főfelügyelőségének és a felügyelete alatt álló köz-
gyűjtemények, muzeális gyűjtemények és könyvtárak
1941. évi működéséről készített jelentésének a SzNM-
ra vonatkozó fejezetével kell befejeznem. „Az egye-
temes jellegű SzNM nemcsak az erdélyi magyar,
hanem országos közművelődésünk életében is számot-
tevő jelentőségű. (...) A SzNM gyűjteményeinek biz-
tosítására és fejlesztésére, a legszükségesebb hiányok
és munkálatok pótlására, ill. elvégzésére, a nm. M. kir.
vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr nagyobb
összegű rendkívüli államsegélyt utalványozott, amely-
nek a fölhasználásával a folyamatos és rendszeres
muzeális munka már az 1941. év folyamán megindul-
hatott. A SzNM különleges helyzetére figyelemmel a
nm. M. kir. vallás és közoktatásügyi Miniszter Úr
527.598-1941 III.3. sz. rendeletével HERPEI Jánost
1941. január hó 1-jei hatállyal múzeumigazgatóvá,
FADGYAS Annát kezelővé, 27.942-1941 III. sz. ren-
deletével dr. BALASSA Ivánt 1941. szept. hó 1-jén I.
oszt. múzeumi segédőrré nevezte ki. A múzeum
intézményes fenntartása, az épület kibővítési, beren-
dezési és felszerelési költségei az 1942. évtől kezdődő-
leg az állami költségvetés kereteiben biztosítatnak.

Múzeumunk jövőbeli helyzete

Ez pedig azt jelenti, hogy ha majd meg fog
történni a Közgyűjtemények közé való besorolásunk,
múzeumunk hatalmas lépéssel fog előrelépni a szé-
kelységstudományok művelése és a közművelődés elő-
mozdíthatása terén. Munkánkban nagy segítségünkre
van az a nagyon szívélyes jóviszony, amely a TELEKI
Pál Tudományos Intézet Erdélyi Tudományos Intézeté-
hez kapcsol, ezáltal a Székelyföldön közös erővel,
egymást segítő támogatással igyekszünk arra, hogy a
közös célt minél nagyobb eredménnyel művelhessük.
Ez azután annyira messzemenő előnyököt jelent reánk
nézve, hogy az ők gyűjtésük és ásatásuk minden anya-
ga is a múzeum gyűjteményeit fogja növelni. De
ugyancsak jó viszonyról számolhatok be az Erdélyi
Múzeum és az egyetemi Régiségtár részéről is.
Ezenkívül nem mulaszthatom el már most bejelenteni
dr. VISKI Károly egyetemi nyilv. r. tanár közgyűj-
teményi orsz. felügyelő tervezetét, amely úgy hisszük
mielőbb meg is fog valósulni. Eszerint az összes szé-

kelyföldi múzeumok a SzNM gondozása és irányítása alá fognának besoroztatni, hogy ezáltal az egyöntetű és szakszerű kezeléssel kiépülhessen a székelység-tudományok szolgálata. Ennek bizonyosságául szolgál a Közgyűjtemények Orsz. Főfelügyelőségének itt bemutatott rendelkezése is, amely régi közhivatali iratok kisejtezésével kapcsolatos megkereséssel van összefüggésben: 201–1942. sz. *A Magyar Királyi Járás-bíróság Tekintetes Elnökségének, Székelyudvarhely. Tekintetes Elnökség! A székelyudvarhelyi Kir. Járás-bíróság régi iratainak selejtezése tárgyában hozám intéztem 1942 E. XV. H.3 sz. iratára válaszolva értesítem, hogy a kisejtezendő levéltári értékű iratok kiválasztása jogát a felügyelet alá tartozó és területileg egyedül illetékes sepsiszentgyörgyi SzNM gyakorolja. Tisztelettel: Dr. PASTEINER Iván s. k. a közgyűjtemények orsz. főfelügyelője. Budapest, 1942. IV. 20. A másolat hitelűl: Budapest, 1942. IV. 22. Dr. VARGHA László s. k. közgyűjteményi előadó. P. H.* Azt hiszem, hogy ezeket a reánk várakozó újabb feladatokat a SzNM igazgató-választmánya készséges örömmel ismeri el magáénak, jóllehet mindez számunkra nem jelent mást, mint kötelességet és munkát, de egyúttal boldog örömet, ha nemzetünknek szolgálni tudunk. A magunk részéről már mindent megtettünk ennek az elgondolásnak népszerűsítésére, s örömmel számolhatok be róla, hogy mind Marosvásárhelyen, mind Csíkszeredában, mind pedig Székelyudvarhelyen sok megértésre találtunk.⁹⁸ Ehhez azonban az is szükséges, hogy minden székely megyét, székelyföldi várost és községet e gondolatokban egymáshoz közelebb kapcsolhassunk, kiterjessze múzeumunk érdekkörét Háromszék, Csík, Udvarhely vármegyék székely közönségén kívül Maros-Tordára is. Tisztelettel kérem jelentésem tudomásulvételét.⁹⁹

Sepsiszentgyörgy, 1942. évi jún. hó 20. napján

5. Összefoglaló jelentés a SzNM 1942. évi állapotáról

Az elmúlt 1942. év hosszú idő után az első esztendő, amikor múzeumunk ismét beállhatott abba a munkába, amely számára feladat és komoly kötelesség. Jóllehet most is még mindég a szervezkedés, valamint a kezdet nehézségeivel kellett küzdenünk, de ez legfeljebb csak csökkenthette az elvégzendő munka mértékét, de semmi esetre sem hátráltatta feladataink megoldására való törekvésünket. Hiszen meggyőződésünk, hogy azt a késedelmet, amelynek egyetlen oka huszonkét éves megkötöttségünkben keresendő, csak hatványozott munkakedvvel és teljesítményeink fokozásával sikerülhet behoznunk, különösképpen most,

hogy a háború okozta nehézségek is gátolják fejlődésünket.

Jól tudjuk azt is, hogy e földhöz való jussunk bebizonyítására a régész, a néprajzos, a történész és a nyelvész ásátó, gyűjtő, kutató és feldolgozó munkájára nagyon fontos és sürgős feladat hárul. Ezt vállaltuk mi, és az minden törekvésünk, hogy szabad munkálkodásunk első évében is már ebben az irányban fejtjük ki teljes jóígyekezetiünket. Kétségtelen, hogy munkánk legnagyobb jelentőségű előmozdítója a M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által kegyelmesen meghatározott és országgyűlési végzéssel biztosított államszegély, amely biztos anyagi segítséget nyújtott megoldandó feladatainkhoz, nagy segítségünkre volt azonban a Közgyűjtemények Országos Felügyelősége is, amely mindenben megkönnyíteni igyekezett a kezdet nehézségei közt utat kereső munkába állásunkat.

Ilyenformán megkezdett munkánk, bár nem egy eredményt mutat fel, mégis érezzük, hogy nekünk sokkal többet kellett volna teljesítenünk. Talán segítségünkül szolgálhat tudományos tisztviselőinknek az elvégzendő feladatok sokféleségéhez mért nagyon csekély létszáma, amely a katonai szolgálatra való bevonulások miatt éppen teljesen el is apadt, ezenkívül gátolt minket a szervezkedés és az ügykezelés ezer ágaboga is, amely az igazgatás és a kezelés hatványozott munkaidejét foglalta le. Ennélfogva felmutatható eredményeinket a magunk megfeszített dolgozásunk ellenére csak úgy tudtuk elérni, hogy tudományos munkáink egy részének elvégzésére munkatársakat kellett kölcsönkérnünk.

Most tehát, amikor különös köszönetet mondunk a M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak, valamint a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelőségének megértő támogatásukért, nem mulaszthatjuk el, hogy hálánkat ne fejezzük ki az Erdélyi Tudományos Intézet baráti jóindulatáért, továbbá dr. FERENCZI Sándor kolozsvári múzeumőr, dr. SZILÁGYI János aquincumi mb. múzeumigazgató, dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi magántanár és MÉRI István kolozsvári tudományos munkálkodásáért.

Ezek előrebocsátása után, mielőtt reátérnénk jelentésünk érdemi részére, szükségesnek tartjuk a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak 1942. szept. 21-én 81.801–1942. IV. 3. szám alatt kelt bölcs elhatározását külön is kiemelni. Ugyanis tekintettel lévén arra a nem csekély jelentőségű munkakörre, amelyet intézetünk eddig is betöltött, és ezután is betölteni óhajt, a SzNM-ot közgyűjteménnyé nyilvánítani méltóztatott. Tehát e nagy jelentőségű elhatározásával egész Székelyföldre kiterjedőleg megpecsételte múzeumunk feladatkörét, és ezáltal intézményünket valóban a székelység múzeumává avatta. A

SzNM pedig nagy örömmel és hálával fogadta e méltánylást, és minden erejével és jó igyekezetével kész elvállalni azokat a mérhetetlenül nagy és sürgős feladatokat, amelyek reá mint a székelységtudomány egyetlen intézményére várnak, mert biztosan tudja, hogy a legilletékesebb tényezők a feladatok mellé kellő segítséget is fognak nyújtani, hogy a vállalt munkát valóban el is lehessen végezni.

I. A múzeum telke, a helyiségek, az elhelyezés¹⁰¹

1. Mindkét megelőző esztendei jelentésünkben hangsúlyoztuk, telkünkön, épületünkben, berendezésünkben a három évtizedes használat következtében többféle gyökeres romlás mutatkozik. Bár már az 1941. évben igyekeztünk tatarozni és a romlásokat helyrehozni, azonban az alább részletezendő okok miatt az első esztendőben egyszerre nem volt minden végrehajtható; most azután bizonyos, előre nem látott körülmények tették sürgőssé olyan munkálatok elvégzését is, amelyek reánk nézve váratlanok lévén, költségvetésünkben egyáltalában nem is szerepelhettek. Hogy pedig ezeket az előre nem látott rendkívüli munkálatokat az 1942. évben mégiscsak végre tudtuk hajtani, lelje magyarázatát abban a körülményben, hogy a múlt évre készített költség-előirányzathoz viszonyítva megtakarításokat tudtunk eszközölni. Ezenkívül mindkét tudományos tisztviselőnk katonai szolgálatra hívatván be, a tudományos munkálatok és kutatások költségeiben is nagyobb mértékű kényszer-takarékoságot kellett gyakorolnunk, annál is inkább, minthogy Múzeumunk részére kegyelmesen megadott és kiutalt államsegélyünk legnagyobb része tisztviselőinknek katonai bevonulása után vételeztetett be. Ezenkívül gyűjteménytárgyainknak az elszakított országrészekből való hazaszállítására kifizetett, de a közbejött szállítási akadályok miatt visszatértített összeget is igénybe vettük kiadásaink fedezetéül.

a) A múzeum baloldali szomszédjával négy év óta húzódo kerítésper az elmúlt év utolsó hónapjában végérvényesen eldőlt. Minthogy azonban a visszaállított régi polgári törvénykezés más irányú rendelkezéseket tartalmaz, mint a román jogszokás, ennél fogva a reánk nézve eddig kedvező állású perben marasztaló ítélet hangzott el. Ez azonban nem lévén elég, most már a telek jobb oldali kerítésének egy részéről is nekünk kellestven gondoskodni, ilyenformán ez az előre nem látott kiadás még tetemesebben súlyosbodott. De tekintettel arra, hogy a munkabér és a nyersanyagok ára rohamosan emelkedik, ezért ha e nagyobb szabású munkálatokat akarnók megoldani, addigra az így megállapított árak még hatványozottabban megnöveked-

nének. Minthogy pedig az év befejezéséhez is már erősen közeledtünk, szükségessé vált a bekért ajánlatok alapján az azonnali elhatározás és megvalósítás. E munkálatokkal kapcsolatos számlák összege 2.780 P.

b) Csekély összegű megtakarítás jelentkezik az udvarkertünk fenntartására fordított költségeknél. Ennek magyarázatául szolgáljon, hogy a munka dandárját is házilag igyekeztünk elvégezni. Ilyen címen eszközölt kiadásaink 391,09 P.

2. Épületfenntartási költségeink közül egyes tételeknél csekély megtakarítás, míg nem másoknál előre nem látott kiadás következett be.

a) Múzeumi telkünkön a vízvezeték csövezetékei több évtizedes használat alatt igen nagy részben tönkrementek, s emiatt mindegyre széthasználva, itt is, ott is vízfelfakadások történnek. Nagyon elősegíti ezt az a körülmény is, hogy az eredeti, csekélyebb vízbőségű kutak az évek folyamán újabb források bekapcsolásával gyarapítottak, azonban a víznyomás növekedését a régi, elhasználódott csövek ellenállás szempontjából már alig bírják ki. Ehhez járult a múlt év első felének nagy csapadékbősége, amely végeredményben a vízvezetékutak vízmennyiségét is növelte. Az évközben mindegyre előforduló felfakadások helyén a régi, megviselt csöveket amennyiben lehetett kicseréltettük, és így az 1942. évi vízvezetési javítási és pótlási munkálatok egymagukban 740,62 P.

b) A zárószámadás d.3. pontjának egyéb összege pedig egy kályha átrakása, villany- és csengőjavítások és lakatosmunkák költségeiből tevődik össze: 530,06 P.

c) Az előirányoztnál hansonlóképpen kevesebb kiadásunk volt az épületjavításokra: 384,54 P.

d) Azonban előre nem látott költségünk keletkezett a légoltalmi rendelkezések következtében elkészített és karba hozott légoltalmi, valamint egyéb biztonsági óvóhelyek munkálataival: 974,73 P.

Ezeken kívül az épületben átalakítási és nagyobb tatarozási munkálatokat nem végezhetünk. Legfőbb oka ennek az a körülmény, hogy az 1941. évi rendkívüli államsegély terhére szabályszerű úton vállalatba adott tatarozási munkálatokat, eltekintve attól, hogy azok menete nagyon hosszasan elhúzódott, a vállalkozó építész nem a kívánságunk szerint, valamint nem a kellő szolidaritással végezte el; emiatt azután a helybeli M. Kir. Államépítészeti Hivataltól, valamint a M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól nem egyszer kértük a teljesített és nem teljesített munka felülvizsgálatát. Éppen ezért a vállalkozó teljesítményének átvételével kapcsolatos eljárás tudunkkal még nem záródott le, mivel a vállalkozó az okozott károkat még mindig nem hozta helyre. (Azt hisszük, hogy egyes alvállalkozói által megindított perek még nem

nyervén befejezést, netalán ez is késlelteti a bajok helyrehozását.)

3. Berendezési tárgyainkkal kapcsolatosan jelenthetjük, hogy az év folyamán sok bútorunkat hoztuk helyre, és sok olyan berendezési-felszerelési tárgyat készítettünk el, amire nélkülözhetetlenül szükségünk van. Feltett szándékunk, hogy mindent, amit csak lehetséges, házilag állítunk elő, hogy ezzel is mentesítsük költségvetésünket. Ezért választottunk I. osztályú altisztül asztalosmestert, s ezért rendeztünk be még 1941-ben jól felszerelt asztalosműhelyt, és szereztünk be nagy mennyiségű puha és kemény deszka- és egyéb faanyagot. Ennélfogva a lajtorjától elkezdve egészen a szükséges bútordarabokig mindent házilag állítunk elő, úgyhogy legfennebb a szegek, vasalások, záruk és festékek árával terheljük költségvetésünket. Ezen a címen tehát 197,43 P. újjáb kész kiadásról számolhatunk el.

4. Raktárhelyiségeink egy része részben a tatarozási munkálatok kapcsán említett gátló körülmények, részben pedig a tudományos tisztviselőknek katonai szolgálatra való bevonulása miatt nem nyertek teljes és szakszerű berendezést. Ehhez járul az is, hogy egyik altisztünk hetenként egy napot a székely határőrségnél katonai szolgálatot teljesít, a kezelőt s az igazgatót pedig teljesen lekötik az ügykezelési és a szervezési munkák, a múzeumi látogatások növekedésével, továbbá az ősz folyamán fokozottabb mértékben megindult tudományos előadások megrendezésével járó munkaszaporulat. Különösen nagy nehézséget okoz, hogy dr. KOVÁCS Márton gyakornokunk által átrendezni kellett könyvtárunk munkálatai félbenmaradtak nevezetnek katonai szolgálatra való bevonulása miatt.

Egyúttal bejelentjük, hogy többek között egyik olyan alagsori helyiségünkre, amelyet raktárul használtunk, a városi hivatalos bizottság légoltalmi óvóhely céljaira a többi közül a legalkalmasabbnak találta, ezért azt teljesen kiürítve, óvóhelyül kellett átalakíttatnunk és berendeznünk. Így raktárhelyiségeink száma eggyel csökkent.

Ettől eltekintve a raktár-célt szolgáló helyiségeink méreteit az alábbiakban soroljuk fel.

A) A földszinten lévő könyv- és levéltári raktár üvegtetővel vízszintesen két részre tagolt egyetlen terem, alsó részének alapterülete 66,5 m², magassága 3,85 m. Ugyanennek felső tagozata az alsó rész méreteivel mindenben megegyezik. Tehát alapterülete 66,5 m², magassága 3,85 m.¹⁰²

B) Az első emeleti padlástérbeli raktárhelyiség 41,75 m² alapterületű és 1,90 m magasságú.

C) A toronyszoba alapterülete 38 m², magassága pedig 5,10 m.

D) Az alagsorban a régiségtári raktár- és preparáló helyiség alapterülete 56 m², magassága 2,90 m.

E) Az alagsori folyosórészletnek részben mindkét, részben csak egyik oldala használható raktárul. Alapterülete 48,70 m², magassága 2,90 m.

F) A légoltalmi óvóhely céljaira igénybe vett raktárhelyiség helyett ideiglenesen a padlástérbeli (manzárd) szobácskát rendeztünk be néprajzi agyagedény raktárul. Tekintettel azonban arra, hogy ezt a szobát eredetileg fényképezési műterem céljaira használjuk, ezért a ruhapolcokat csupán a fal mellett köröskörül helyeztük el. E szoba méretei: alapterülete 25,5 m², magassága 2,90 m.

II. A nyilvántartás

1. Múzeumunkban a következő nyilvántartások vezetettek:

a) **Beszerezési napló**, amely a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Érem- és Régiségára beszerzési naplójának beosztását követi, azonban teljesen átmódosított rovatokkal. Akármennyire is szerettük volna, bár egynehány évre visszamenőleg utólagosan is elkészíteni, semmiképpen sem volt időbeli lehetőségünk rája, pedig ezt az annyira fontos alapkönyvet használhatóság szempontjából egyáltalában nem pótolja az 1941. évi követett módszer, hogy a beérkező múzeumi anyag az iktatás tárgyát képező jelentésből részletezve bevezetessék a folyamatos iktatókönyvbe.

b) **Leltárkönyveink** az intézmény alapításától, 1879. szept. 15-től kezdve megvannak. Különösen a régebbiek beosztása célszerűtlen, bejegyzései legtöbbször semmitmondók, szakszerűtlenek. Ma már természetesen új leltárkönyveink vannak: 1) a régiségtár, 2) a néprajz, 3) a levéltár, 4) a könyvtár és kéziratár, 5) a képzőművészet, 6) a természetrajz számára. Vezetjük a leltári tárgyak könyvét is. Mindez azonban nem vizsgálható tartalmú, elhatározott szándékunk azonban a régi leltárkönyveket a bennök található sovány adatoknak magukkal a tárgyakkal s az irattár netaláni adataival való összevetése után, előlőről újra elkészíteni. Kétségtelen, hogy ez nem csekély munka lesz, minthogy súlyosbítja a helyzetet az a körülmény, hogy számos darab egyáltalában nincsen leltározva (különösen sok az ilyen levéltári anyag), másokról letörlődött vagy leszakadt a levéltári jelzés, végül pedig a 64 év előtti selejtezésről vagy elkallódásról nincsen semmi feljegyzésünk. E nagy munkát azonban föltétlenül végre kell hajtanunk: Ezzel mind a múzeumi anyagunk tudományos értéke, mind pedig használhatósága nagyot nőne. Hisszük, hogy törekvéseink kellő méltánylásra s így tiszteletteljes folyamodásaink meghallgatásra fognak találni. Ugyanis múzeumi tudományos és segéderők nélkül nemcsak az anyaggyűjtés és feldolgozás terén nem fogunk tudni soha semmiféle

komolyan számbavehető és eredményes munkát végezni, hanem a rendezői munka is menthetetlenül pangásra kényszerül.

c) Ezeken belül **fiókleltárkönyvet** vezetünk a következő alcsoportokról is. Ezek azonban nem annyira a leltári anyag nyilvántartásánál, mint inkább az anyag közt való eligazodhatás útmutatásául szolgálnak. Ilyenek 1) a levéltár hártya-anyagának jegyzéke, 2) az APOR-levéltár mutatója, 3) Háromszék vármegye levéltári katalógusa, 4) a Régi Magyar Könyvtár nyilvántartási könyve, 5) a kéziratár leltára, 6) a fénykép-gyűjtemény leltárkönyve.

d) **Cédulakatalógusunk**, a könyvtárat és az éremgyűjteményt kivéve, az 1942. évet megelőzőleg nem volt, szándékunk azonban minden osztályunkban bevezetni. Legelőször is a néprajzi gyűjtemény tárgyainak katalogizálásához fogtunk hozzá. Apos megfontolás után megszerkesztett cédulakatalógusunk a népi kerámia gyűjtemény nagy részéről elkészült, a folytatás azonban megakadt a múzeumi segédöröknek katonai kiképzőszolgálatra való bevonulása miatt. (...)

e) Könyvtárunknak csupán betűsoros **cédulakatalógusa** van. A szakmutatók elkészítése munkaerők hiányában eddig nem volt lehetséges. Nagyon kívánatos volna, hogy az ötvenezernél több kötet könyvet, a tizenötözetrel jóval meghaladó aprónyomatványt és ezeren felüli kéziratot állandóan gondozó, élővé s így hasznossá tevő könyvtárőr gondjaira bízhatnók ezt a ma még többé-kevésbé holt anyagot. Hiszen szerencsés hazatértésünk óta bekövetkezett több, mint tizenháromezer kötetnyi növedékünket az utolsó darabig beletároltuk ugyan, azonban ez a kezelésnek csak a kezdeti fokozata. Hol van bár legalább a legegyszerűbb, a szerző neve szerint készített cédulamutató, hol a beosztás, az elrendezés, hol a könyvekkel és íróikkal kötetendő tartalmi ismerettség! De ezenkívül hol van a könyvtár anyagának élővé tétele: a hiányok pótlása, a szükséges megjelent munkák nyilvántartása és fedezetéhez mért beszerzése, hol a könyvek előkészítése, hol a könyvtár ápolása, szellőztetése, napfénytől óvása, portalanítása! Azután hol van a többi csoportosított mutató, hogy közülük csupán a székelység és a Székelyföld irodalmának, az erdélyi nemzetiségi kérdés műveinek, s az egyéb szakcsoportok munkáinak katalógusát említsük! És végezetül hol van az olvasótermi szolgálat: a könyvtári anyagnak a szakkutatók és az olvasó nagyközönség számára való állandó nyitva tartása!

2. A **leltározatlan anyag** mennyiségét még ma sem tudjuk megmondani, minthogy különösen a könyvtár és a levéltár anyagában, ezen kívül a néprajz, a régiségértár, a történelmi és természetrajzi, valamint csekélyebb részben a képzőművészeti és fénykép-gyűjteményben sok a leltári számmal ellátatlan darab.

Ezekről azonban nem tudjuk, de egyelőre nincsen is időnk utána kutatnunk, hogy leltári számuk letörődött-e, lehullott-e, vagy egyáltalában el voltak-e látva ilyenekkel. Hatvannégy esztendő sok viszontagsága, legfőképpen azonban a kellő számú rendszeresített munkaerő örökös hiányának átká, nem pedig a lelkiüket is ideáldozó egyes emberek bűne miatt keletkeztek ezek a ma már csak részleteiben helyrehozható hiányosságok. Ha múzeumunknak sikerülend majd elérnie a székelység tudomány szempontjából égetően sürgős megoldásokat, s közöttük azt is, hogy gyűjteményeinek mindenik szakcsoportjának gazdája legyen, abban az esetben majd számba tudjuk venni hiányainkat és leltározatlan növedékünket. Megállapíthatjuk, hogy hatvannégy év alatt mi selejteztetett ki, mi semmisült meg, sőtá talán azt is, hogy egyik-másik darab netaláni illetéktelen kezekbe ment-e át (pl. könyvek).

3. A könyvtári másodpéldányok darabszámát csupán hozzávetőlegesen kíséreljük meg 2500-ban megállapítani. Ez az anyag nincsen rendezve, sőt, ha még darabszám szerint pontosan is ismernők másodpéldány-anyagunkat, mégsem jelentené azt, hogy egyes jelentősebb munkák közül ne tartanók érdemesnek másod-, sőt harmadpéldányokat is beosztani az élővé teendő könyvtárányaghoz. A másodpéldányokról évekkal ezelőtt megkezdett a cédulamutató készítése, ez azonban a mai napig sem nyerhetett befejezést.

III. Anyagi ügyek

1. Az 1942. évre rendszeres költségvetést készítettünk. Igyekeztünk magunkat ennek kereteihez alkalmazni, mégis, hogy voltak eltulodások, lelje magyarázatát e jelentésünk I. fejezetében felsorolt indokokban. Ezek elől kitérnünk részben lehetetlen, részben pedig célszerűtlen lett volna, hiszen a rendkívüli viszonyok rendkívüli helyzeteket teremtenek, amelyekhez alkalmazkodni kötelességünknek éreztük.

2. **1942. évi államsegélyes elszámolásunkat** a következő összevont adatokkal ismertetjük.

Bevételeinket képezte:

- a) Rendes államsegélyünk: 20 000 P.
- b) Néhai DIÓSZEGHY László 80 ezer daraból álló lepkegyűjteményének Erdély megszállt területéről való elszállítására kifizetett összeg visszatérítése, mivel a Külügyminisztérium értesítése szerint az áthozatalt nem lehetett végrehajtani: 804,47 P.
- c) Rendkívüli államsegélyünk: 20 000 P.
- d) Könyvtár gyaratítására utalványozott rendkívüli államsegélyünk: 500 P.
- e) Múzeumi építkezésekre gyűjtött támogató-sok: 16 925 P.

Összesen: 58 229,47 P.

Ennek ellenében kiadásba helyeztük:

a) Személyes javadalmazásra, a költségvetéshez viszonyított megtakarítással: 1615 P.

b) Gyűjtemény-gyarápításra:

A. Vásárlás útján 1) nem könyvtári anyagra: 715,10 P.; 2) könyvtári anyagra: 1054,46 P. Össz.: 1769,56 P.

B. Ásatás és gyűjtő-kutató utak útján

4348,83 P.

c) Dologi kiadásra (a B.) 2–3. pontokat kivéve, a költségvetéshez viszonyított megtakarítással:

A. Irodai kellékekre: 1313,57 P.

B. Fenntartási költségekre:

1) Elhelyezési költségek: 3042,21 P.; 2) Épület- és telekfenntartásra: 5801,04 P.; 3) Gyűjtemények anyagának fenntartási és rendezési költségei: 1168,15 P.; 4) Leltári tárgyak és felszerelés, anyagbeszerzés: 197,43 P.

C. Kiküldetési költségekre: 1788,08 P.

d) Kiadványra és egyéb tudományos jellegű nyomtatványra (megtakarítással): 228 P.

e) Előadások költségeire (megtakarítással): 32,60 P.

f) Építkezési költségekre a M. Kir. Államépítészeti Hivatalnak térítve: 36 925 P.

Összesen: 58 229,47 P.

A kiadási tételek f) pontját különösképpen azzal a körülménnyel indokoljuk, hogy jövőendő építkezésünk egyik sarokpontja annak, amit TELEKI Pál miniszterelnök úr öngyméltósága elébünk szabott. Éppen ezért, amiként 438-1942. szám alatt felterjesztett 1942. évi költségvetésünkbe, valamint munkatervünkbe már beállítottuk, 1940. évi szeptember 30-i emlékiratunkban kifejtett elgondolásaink alapján a múzeum nyugati szárnyának kiépítését határoztuk el. E munkálat kiinduló alapját képezné a rendkívüli államesegély összege, amelyhez hozzájárulnak az egyéb intézmények és alapok támogatásai, tekintettel azonban arra, hogy a segítségünkre siető intézmények nagyobb része csak a jövő évi költségvetésbe tudja segélyezésünket beilleszteni, ezért jónak látjuk nem csekély jelentőségű kezdeményezésünket a jövő évre elhalasztani, annál is inkább, mivel a munkálatok megindításához föltétlenül szükséges alapösszeget is csupán csak az év végére sikerült összegyűjtenünk.

IV. Gyarápodás

1. **Múzeumunk törzsállományát** – miként az elmúlt évi jelentésünkben is megindokoltuk – csupán csak nagyon is hozzávetőleges értékű számokban tudjuk megjelölni. (...)

	Törzsállomány:	Növedék:	Összesen (db.):
könyvtár	51 470	1952	53 466
aprónyomtatványtár	15 087	66	15 153
kézirattár	1066	28	1094
levéltár	300 475	921	301 396
érem- és régiségtári és történelmi gyűjtemény néprajzi gyűjtemény képzőművészeti gyűjt. természetrajzi gyűjt.	32 431	597	33 028
Összesen	429 738	3851	433 589

Külön kell kiemelnünk azt a körülményt, hogy a valóságos szaporulat az itt feltüntetett adatoknál jóval több, tekintettel azonban arra, hogy a kovásznaí és a bálványosvári ásatások anyaga a maga teljes egészében konzerválás és feldolgozás végett felszállított Kolozsvárra, az ásatási munkálatokban társ Erdélyi Tudományos Intézethez, ennélfogva róluk számadatokat jelenteni nem tudunk. Minthogy azonban minden törekvésünkben jóindulatúlag támogató, tudományos és anyagi lehetőségekkel nálunk bőségesebben rendelkező jóbarátunk, az Erdélyi Tudományos Intézet a leletek őt illető részét is a mi múzeumunknak engedí át, ezért a megjelölt ásatásokból előkerült összes tárgyak a mi gyűjteményeink darabszámát és értékét fogják szaporítani. Továbbá a komollai ásatás anyaga, bár legnagyobb részben feldolgozott, mégis még mindig nagy számmal maradtak olyan edénydarabok, amelyek csak az összeragasztás megtörténte után fognak besoroztatni a leltári tárgyak közé Természetesen nagy számmal van még konzerválatlan és így leltározatlan néprajzi anyag is, ami most már csak a jövő évi szaporulatot fogja növelni. Ez az eltolódás a katonai bevonulások miatt következett be.

2. A gyarápodás módja¹⁰³

A szaporulat értékjelölését egyelőre csupán csak a vásárlásoknál tudtuk feltüntetni, tekintettel arra, hogy a kinevezett gyakornokunk (vizsgái miatt) csak áprilisban állhatott be a múzeumi munkába, emellett azután mind ő, mind pedig múzeumi segédőrünk szeptember végével katonai szolgálatra bevonult, ezért tehát az évről éppen a belső munkára felhasználható idejét töltötték intézetünkétől távol. Minthogy tehát az év fele részében csupán két főből álló személyzet látta el az egész múzeum külső és belső ügymenetét, ennél fogva nem volt időnk reá a tárgyi szaporulatnak mér-

legelést és utánjárást megkívánó értékelését úgy végrehajtjuk, hogy az a valószerűségnek megfelelően.

Ezek szerint a gyarapodás módjáról a következő táblázatot állítottuk össze:

	Ásatás és gyűjtés	Vétel	Ajándék	Csere
könyv és füzet	-	73=1054,46 P.	1867	12
aprónyom- tatvány	-	-	66	-
kézirat	-	-	28	-
oklevél	-	-	921	-
érem- és régiségár	419	8=263,50	170	-
néprajzi tárgy	-	30=231,60	149	-
kép, szobor állat, növény, ásvány	-	7=220	70	-
ásvány	26	-	-	5
Összesen	445	118=1769,56	276	12

1) A legnagyobb növekedést tehát a **könyvtári** anyag mutatja. Mind a rendes, mind pedig a külön rendeltetéssel, kegyelmesen megadott rendkívüli államszegély terhére eszközöltünk vásárlásokat. Múzeumunk könyvanyagából hiányzó, közhasználatos könyvsorozatokat igyekeztünk beszerezni, de nem kisebb gondunk volt arra, hogy egyes szakmunkákat is vásároljunk. Gyűjteményünknek ajándékozás útján való növelésére megindított mozgalmunk a folyó évben is nagyon szép eredménnyel járt. Különösen hálás köszönettel kell megemlítenünk azok nevét, akik átérték annak fontosságát, hogy mit jelent intézményünk anyagának önzetlen módon való gyarapítása!

Az 1942. év folyamán legnagyobb ajándékozóknk **bárá PETRICHEVICH HORVÁTH Emil** ny. államtitkár, miniszteri rangban, akinek 420 könyvnyi szaporulatot köszönhetünk. A **Közgyűjtemények Orsz. Főfelügyelőségétől** 327 munkát, **dr. BALOGH Jenő** nyug. igazságügyminisztertől 219 művet, **dr. SZILY Kálmán** nyug. államtitkártól 142 könyvet, **KOVÁCS Sándor** ny. ref. esperestől Barótról 126, özv. **CSÁSZÁR Gyulánétól** Kilyénből, első férjének, kilyéni SZÉKELY Györgynek régi családi könyveiből 98, **BOGÁTS Dénes** ny. postafelügyelő 87 darabot ajándékozott. De nem csekélyebb hálaival kell megemlékeznünk azokról is, akik nálunknál kevesebb könyvvel, aprónyomtatvánnyal és kézirattal szaporították könyvtárunk anyagát. M. Kir. TISZA István Tudományegyetem, Debrecen 36 db., M. Tud. Akadémia 34 db., KISS Ferenc, Árkos, néhai dr. KISS Ernő hagyatékából 30 db., NAGYné GYÖRBIÓ Anna, Szentkatolna 48 db., HERPEI János, Sepsiszentgyörgy 27 db., Ipari Tanfolyamok Orsz. Vezetősége, Budapest 22 db., BEBEK Orbán, Budapest 21 db., Országos Magyar Sajtómakara 20 db., Dr. SCHNELLER Károly, Kolozsvár 18 db., M. Kir. Vallás- és Közkutatásügyi

Minisztérium 11 db., M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem, Kolozsvár 18 db., KACSÓ Domokos, Nyárádmagyarós 11 db., dr. KOLOSVÁRY Gábor, Budapest 10 db., Erdélyi Múzeum-Egylet, Kolozsvár 9 db., FARAGÓ József, Sepsiszentgyörgy 9 db., Községi Jegyzői Hivatal, Kisbacon 9 db., dr. DEBRECZY Sándor, Sepsiszentgyörgy 8 db., Erdélyi Szépműves Céh, Kolozsvár 8 db, BALÁZS Márton, Sepsiszentgyörgy 7 db., dr. TUSNÁDI ÉLTHEZ Gyula, Budapest 7 db., BÁNYAI János dr., Székelyudvarhely 6 db., dr. INCZE Gábor, Budapest 6 db., özv. KISS Tamásné, Marosvásárhely 6 db., Fővárosi Könyvtár Igazgatósága 5 db., dr. FERENCZI Sándor Kolozsvár 5 db., LATTYÁK Sándor, Budapest 5 db., Ref. Egyetemes Konvent, Budapest 5 db., dr. BEREI SOÓ Rezső, Kolozsvár 5 db., HOLLÓ Ernő, Sepsiszentgyörgy 4 db., PÉTER János, Kézdivásárhely 4 db., dr. FAZEKAS Jenő, Budapest 3 db. M. Kir. Földtani Intézet, Budapest 3 db., dr. GUNDA Béla, Budapest 3 db., dr. GYULAI Zoltán, Kolozsvár 3 db., Nemzetpolitikai Szolgálat, Budapest 3 db., dr. SZACSVAY József, Budapest 3 db., SZENTKERESZTHEGYI KRATOCHVIL Károly, Budapest 3 db., dr. VISKI Károly, Budapest 4 db., ZÖLD Gábor, Csíkszentiván 3 db., BOGDÁN Gerő és BOGDÁN Károly, Kézdimartonfalva, özv. BOZSIK Ferencné, Sepsiszentgyörgy, dr. CSIKY Ernő, Budapest, dr. DEGRÉ Alajos, Budapest, DÉRY Múzeum Igazgatósága, Debrecen, dr. ZABOLAI FINNA Béla, Budapest, KOVÁTS Kálmán, Budapest, Magyar Kulturális Egyesületek, Budapest, CS. SEBESTYÉN Károly, Szeged, SÜKÖSD Ferenc, Sepsiszentkirály, Székesfővárosi Statisztikai Hivatal, dr. ROSKA Márton, Kolozsvár, VARGA Nándor, Budapest, Zempléni Fáklya Szerkesztősége, 2-2 darabbal, ÁRVAY József, Kolozsvár, BARTHA István, Marosvásárhely, BARABÁS Endre, Budapest, dr. BIÁS István, Marosvásárhely, BALOGH Zoltán, Sepsiszentgyörgy, dr. primor BÁNDY Vilmos, Budapest, dr. BOBULA Ida, Budapest, CZAKÓ Károly, Muthpuszta, dr. DEÁK Imre, Budapest, DRUCKER János, Erdélyi Földkongresszus, Marosvásárhely, Erdélyrészi Hangya Központ, Marosvásárhely, FODOR Józsefné, Sepsiszentgyörgy, dr. FELVINCZY Takács Zoltán, Kolozsvár, FERENCZI István, Kolozsvár, vitéz GAÁLI Ernő, Sepsiszentgyörgy, HADNAGY Lajos, Marosvásárhely, dr. ILLYEFALVY I. Lajos, Budapest, ISTVÁN Lajos, Korond, JAKÓ Zsigmond, Kolozsvár, JARITZ András, Budapest, dr. KOVÁCS István, Kolozsvár, dr. K. KOVÁTS István, Kézdivásárhely, KOVÁCS László, Kolozsvár, KOVÁCS László, Dés, KOCSIS Elek, Sepsiszentgyörgy, dr. R. KISS István, Debrecen, JOÓS Imre, Sepsiszentgyörgy, LABONC Vilmos, Maksa, MESTERHÁZY Jenő, Budapest, MOLNÁR Dénes,

Kézdivásárhely, LŐRINCZ Gábor, Szörcse, NAGY Lajos, Középpajta, ORBÁN Árpád, Csíkszereda, Ref. Székely MIKÓ-Kollégium, Sepsiszentgyörgy, Ref. Kollégium, Kolozsvár, dr. SIMON Béla, Budapest, SZŐCS Mihály, Kézdivásárhely, TOMPA József, Marosvásárhely, WALTER Gyula, Kolozsvár, ZATHURECZKY Miklós, Budapest, Csíki Lapok Szerkesztősége, Csíki Néplap Szerkesztősége, Erdélyi Helikon Szerk., Erdély Szerk., Ellenzék Szerk., Fotóélet Szerk., Hargitaváralja Szerk., a Hagyomány Szava Szerk., Ifjú Erdély Szerk., Keresztyén Magvető Szerk., Kiáltó Szó Szerk., Kisebbségi Körlevél Szerk., Magyar Élet Szerk., Magyar Népszerűségi Szemle Szerk., Magyar Nép Szerk., Magyar Út Szerk., Magyar Újság Szerk., Páztortűz Szerk., Protestáns Szemele Szerk., Koszorú Szerk., Ref. Szemle Szerk., Segédhivatali Tisztviselők Szerk., Szabolcsi Szemle Szerk., Székely Újság Szerk., Székely Nép Szerk., Székely Szó Szerk., Turul Szerk., Tartalékos Tisztek Lapja Szerk., Az Út Szerk. 1-1 darabbal gyarapította könyvtárunkat.

A sok értékes könyv közül kiemelve még külön is meg kell emlékeznünk a **KOVÁCS Sándor** ny. ref. esperes által adományozott 3 db. 1711. év előtti hungaricumról, valamint **KACSÓ Domokos** tanítóképzési tanuló ajándékát képező 2 db. régi magyar könyvtárhoz tartozó kötetről.

2) **Levélárunk** csupán ajándékozás folytán szaporodott. Növedéke 921 db. Az iratok legnagyobb része 18. és 19. századból eredtek, van azonban közöttük 17. századbéli is. Legértékesebb növedékünk **HAÁZ Rezső** székelyudvarhelyi tanár által adományozott 3 db. nemeslevél, **KACSÓ Domokos** tanítóképzési tanuló ajándéka képpen bekerült 2 db. nemeslevél. Örömmel kell megállapítanunk, hogy erefelé az okleveles anyag nem szokta adásvétel tárgyát képezni. Különben az egyes ajándékozók neve így következnek: **KACSÓ Domokos**, Nyárádmagyarós 238 db., **ZÖLD Gábor**, Csíkszentiván 162 db., **BOGDÁN Gerő**, Kézdimartonfalva 146 db., **ÁDÁMOSI Ferenc**, Nyárádkarácsony 124 db., **HEREPEI János**, Sepsiszentgyörgy 101 db., **MÁTYÁS György**, Zabola 49 db., **FARKAS Mihály**, Torja 43 db., **NAGY Mihály**, Barót 21 db., özv. **BENEDEK Gergelyné**, Kisbacon 10 db., **DEMETER István**, Kilyén 5 db., **TOMPA Zsigmond**, Kisbacon, **KÖNTÉS Ferenc**, Árkos 5 db., **SYLVESTER Bertalan**, Komolló 5 db., **HAÁZ Rezső**, Székelyudvarhely 3 db., **LABONC Vilmos**, Maksa 3 db., **ÁBRAHÁM János**, Sepsiszentgyörgy 1 db.

3) **Érem- és régiségtárunk** beletárolt az anyagának legfőbb gyarapodását a komollai ásatás 330 db. konzervált tárgya képezi. Gyűjtőútaink közül pedig tudományos értékelileg legjelentősebb szaporulatot jelent a Bardocról behozott, jórészen palaeolitikori

anyagból 38 db. Ezen kívül az Őrkőről gyűjtött kora bronzkori 25 db. tárgy. Vásárlásaink útján római oltárkő és érmek kerültek múzeumunkba. Az ajándékozók nevét pedig az alábbiakban soroljuk fel: **IMREH Csaba**, Sepsiszentgyörgy 74 db., **BEKE Lajos**, Málnás 29 db., **ANDRÁSI Tivadarné**, Sepsiszentgyörgy 22 db., **BARABÁS Bálint**, Sepsiszentgyörgy 12 db., **FODOR Józsefné**, Sepsiszentgyörgy 2 db., **LABONC Vilmos**, Maksa 2 db., **LŐRINCZ Gábor**, Szörcse 2 db., **BECSÁK Vilmosné**, Olasztelek 1 db., Erdőfülei Ref. Egyház 2 db., **BOÉR Gyula**, Eresztvény 2 db., dr. **FEKETE Sándor** Sepsiszentgyörgy, 1 db., dr. **DERENCZI Sándor** Kolozsvár, 2 db., **FOGARASI János** Sepsiszentgyörgy, 2 db., **GÁL Ferenc**, Sepsiszentgyörgy 1 db., **GYÖRBÍRÓ Gergely**, Szentkatolna 1 db., **ISTVÁN Lajos**, Korond 4 db., **JAKÓ Sándor**, Illyefalva 1 db., **KIRÁLY Gyula**, Szörcse 1 db., özv. **KIRÁLY Istvánné**, 1 db., **KISS Sándor**, Sepsiszentgyörgy 1 db., **KONNÁTH Gerő**, Alsócsernáton 1 db., **LÁSZLÓ Mihály**, Sepsiszentgyörgy 1 db., **MAGYARI Ferenc**, Uzon 1 db., **NAGYNÉ GYÖRBÍRÓ Anna**, Szentkatolna 2 db., dr. **SZACSVAY Gyula**, Budapest 1 db., **VIDA Gézné**, Sepsiszentkirály 1 db.

4) **Néprajzi gyűjteményünk** az elmúlt év folyamán ajándékozás útján, különösen az erdővidéki Magyarhermány faluból nagyon szépen gyarapodott. Különösen hálával tartozunk ezért **ROZSONDAY Ádám** ref. lelkipásztornak, aki a falu népével meg tudta értetni, hogy miért kell a népi élet emlékeit múzeumunknak ajándékozniok. Az ő példás segítségével nagyon megkönnyítette gyűjtőmunkánkat. Mint jellemző esetet említjük meg, hogy **öreg CSOG Ferenc** magyarhermányi fazakasmester teljes műhelyfelszerelését végrendeletileg nekünk hagyományozta. Egy másik öreg fazakas, **CSOG Gergely** pedig még künnlétünk alkalmával átadta műhelyének minden szerszámát, **CSOG J. Ferenc** még ma is dolgozó fazakas kész és félig kész edényeket küldött múzeumunknak, **CSOG Imre** postaügynök pedig a padlásán található minden régi szerszámát nekünk adta. És így tovább. Sőt, más községek lakóiról is csaknem ilyen dicsérről kell megemlékeznünk. Múzeumunk minden időbeli vezetőségének céltudatos irányítása valóban odáig fejlesztette a SzNM kérdését, hogy azt kicsi és nagy ember egyaránt szereti, és büszke rá, mert az övé: minden székely egyaránt. Különben igaz örömmel számolhatok be arról is, hogy vannak még teljesen romlatlan vidékek, ahová a nagyváros régiségkereskedői vagy a minden népi tárgyat összevásároló műkedvelők még nem tették be a lábukat, s így nem ronghették meg a nép önzetlen gondolkodását, nem teheték üzleti alku tárgyává a nép lelkéből és mindennapi életéből fakadt alkotásaikat.

Ezenkívül különösen dicsőretek kell megemlítenünk FARAGÓ József kolozsvári egyetemi hallgatót, aki az elmúlt nyár folyamán nagy lelkesedéssel látott hozzá sok háromszéki falu bejárásához. Útjának eredménye dicsőretek méltó. Nagyon sok értékes darabot szedett össze múzeumunk számára. Az ajándékozás útján való gyűjtéstől eltekintve azonban, itt és ott vásároltunk ugyan, de ezek olyan vidéken történtek, ahol már kevesebb önzetlenséggel találkoztunk. Az ajándékozók nevét alább soroljuk fel:

ROZSONDAY Ádám ref. lelkész és a magyarhermányi levették 56 db., öreg CSOG Ferenc 24 db., CSOG J. Ferenc 7 db., CSOG Imre 7 db. (Magyarhermány), PÁL Balázs, Nagyborosnyó 9 db., ABRAHÁM Jánosné, Kézdimartonfalva 5 db., özv. BENEDEK Józsefné, Kisbacon 4 db., BODA Sámuel, Kisbacon 4 db., JAKÓ Sándor, Illyefalva 4 db., ALBU János, Illyefalva 2 db., özv. MIHÁLY Sámuelné, Kisbacon 3 db., BOGDÁN Károly, Kézdimartonfalva 2 db., MIKOLA Miklós, Kézdimartonfalva 2 db., vitéz NÉMET András, Kisbacon 2 db., BOGDÁN Gerő, Kézdimartonfalva 1 db., DÁVID Béla, Bibarcfalva 1 db., KERESZTES Sámuel, Kisbacon 1 db., KOVÁCS Sándor, Sepsiszentkirály 1 db., OSVÁTH Dániel, Bibarcfalva 1 db., id. PETŐ Lőrinc, Magyarhermány 1 db. Ref. Egyház, Sepsiszentkirály 1 db., TOMPA András, Magyarhermány 1 db., TOKOS Imre, Magyarhermány 1 db., TOMPA Zsigmond, Kisbacon 1 db., VAJNA Ferenc, Kisbacon 1 db., ZSIGMOND Sándor, Kisbacon 2 db.

5) **Képzőművészeti gyűjteményünk** gyarapítóinak közül VASTAGH György szobrászművészről kell elsősorban is megemlékeznünk. Ő, aki kiváló jóakarója és sok szép munkával gyarapítója múzeumunknak, ebben az évben elhunyt leányának, VASTAGH Évának művészi, szép alkotását: Mária a gyermek Jézussal gipszszobrát ajándékozta gyűjteményünknek. Utána **VARGA NÁNDOR Lajos** budapesti képzőművészeti főiskolai tanár, múzeumunk legodaadóbb barátja nevét említjük meg. Hat darab művészi metszettel gyarapította az általa rendezni kezdett metszetgyűjteményünket. **LÁSZLÓ Gyula** egyetemi magántanár két művészi rajzával, **DÓCZYÉ BERDE Amál** festőművész nértékes ceruzarajzával ajándékozott meg. **HEREPEI János** múzeumigazgató pedig 46 darab különféle régi metszetet adott nekünk.

Vásárlás útján került tulajdonunkba BORDY András székely festőművész vízfestménye, valamint 6 db. székely katonai tárgyú rézmetszet.

6) Végezetül a **természetrajzi gyűjteményről** megemlékezve, itt csak három ajándékozóról: **NAGY Imre** olaszteleki földbirtokosról, **PAPP Dezső** sepsiszentgyörgyi építészről és **GOMBOS József** helybeli lakosról emlékezhethetünk meg. E gyűjteményünkön

erősen érzeti hatását az a körülmény, hogy se régész, se néprajzos, se levéltáros komolyan nem érthet a természeti tudományokhoz. Bármennyire is igyekeztünk gyűjtő-kutató utainkon természetrajzi tárgyakat is gyűjteni, ásványi és őslénytani tárgyainkat csak aránylag nagyon kevés, bár tudomány szempontból értékes darabokkal sikerült szaporítanunk. Ilyen irányú gyűjteményeinkben segítőtársunk volt **NAGY Imre** olaszteleki földbirtokos. Különbö természetrajzi tárgyakat vásárlás útján nem szereztünk be.

V. A végzett munka

Az 1942. évben folytattuk a megelőző évben megkezdett múzeumi átszervező munkát, ezenkívül intézetünknek szélesebb alapokra való továbbfejlesztése érdekében megtettük a kellő lépéseket, a szélesség múzeuma gondolatáért folytattuk a megkezdett hírvérést, hogy ezáltal is elősegítsük múzeumunk célszerű kifejlődését. De ezzel egyidejűleg végtére is hozzáfoghattunk az oly régóta nélkülözött céltudatos és folyamatos tudományos munkához. Amiként már többször említettük, belső munkatársaink száma csekély, sőt őket is hosszabb idő óta nélkülöznünk kell, katonai szolgálatra való bevonulásuk miatt. Emiatt azután a feladatok egy részét csupán kölcsönkért munkatársakkal tudtuk elvégeztetni, azonban ha munkánk sokkal csekélyebb mértékű is volt, mint amennyit a sürgős utánpótlás érdekében elvégeztünk kötelességünk volna, mégis az elért eredményt, Istennek hála, nem mondhatjuk értéktelennek.

1. Külső munka¹⁰⁴

A. Ásatások

a) Múzeumunk az Erdélyi Tudományos Intézetrel karöltve az 1942. év folyamán két ásatást végzett. Az egyik a **kovásznai Tündérvárban** történt feltárás, ennek vezetője dr. FERENCZI Sándor kolozsvári múzeumőr. Az ásatásnak a magyar élet itteni előzményeinek kutatása szempontjából nagy jelentőségű eredménye volt annak megállapítása, hogy a Tündérvár szerepe körülbelül a Kr. utáni 150 táján teljesen megszűnt, és e nem jelentéktelen dák erőd ettől az időtől kezdve pusztulásnak indult. Tehát legalábbis e helyen nem beszélhetünk dák folytonosságról, mint-hogy a dák élet rövidesen a rómaiaknak a Feketeügy mentén való felvonulása idején teljesen megszűnt.

b) Másik közös ásatásunk a Torja község határában levő **Bálványosvárának** feltárása. E munka a folyó évben csak egy részben végeztetett el, azonban máris megállapítást nyert, hogy e vár magyar építmény volt, amelynek keletkezése az eddigi nyomok alapján legalábbis a 12. századra vihető vissza, tehát korábbi időre, mint ahogyan elegendő a székelyeknek Három-

székre való betelepődését feltételezték.¹⁰⁵ Felásatója dr. FERENCZI Sándor kolozsvári múzeumőr volt.

d) Múzeumunk teljesen önálló ásátása a **komollai római táborhely** feltárása. E nagyszabású munkát SZÉKELY Zoltán, a Székely MIKÓ-Kollégium tanára, múzeumunk tb. öre vezette, felkérésünkre azonban szíves készséggel részt vett a munkálatokban dr. SZILÁGYI János aquincumi mb. igazgató is. E feltárásnak reánk nézve legértékesebb eredménye, hogy megállapítható volt e várnak 150 táján, vagyis abban az időben való keletkezése, amikor a komollai dák vár megszűnt; élettartama pedig Septimus Severus idejéig, körülbelül 235 tájáig tartott. Tehát ez az eredmény is ellene mond a római élet itteni folytonosságának.

Köszönet illesse mind a három megnevezett barátunkat, akik készsége örömmel jöttek segítségünkre. E munkálatokat intézetünk tudományos tisztviselői is többször felkeresték.

d) Ásátásnak ugyan nem nevezhetjük, mint-hogy a hely erős bolygatottsága miatt rendszeresen ásátunk nem tartottuk érdemesnek, a Sepsiszentgyörgy határában levő **Órkön** végzett kutatásunkat. Azonban alaposan átvizsgáltuk, és átvágást is eszközöltünk a dombtető bronzkori telepedésrétegén. Ugyanakkor a **Gémvára** nevű határrészt is átkutattuk. Munkánkban részt vettek: HERPEI János, SZÉKELY Zoltán és dr. BALASSA Iván.

e) Ugyancsak ide sorozzuk a **Bardoc** község határában, a Kormos-patak mentében végzett kutatást is. Ez a régebbi kőkor nagyobb számú emlékeinek felbukkanását, valamint őslénytani gyűjteményünk további gyarapodását eredményezte. E kutatást HERPEI János végezte, akinek helyismeretével igen nagy segítségére volt NAGY Imre olaszteleki földbir-tokos.

B. Gyűjtő-kutató utak.

Három gyűjtő-kutató utat tettünk a **Felső-Erdővidékre**, közülök:

a) Az elsőn, amely tavasszal rendeztetett, részt vett dr. BALASSA Iván múzeumi segédőrünk és dr. KOVÁCS László kolozsvári mb. egyetemi előadó.

b) A másodikon, a nyár folyamán részt vett HERPEI János, dr. BALASSA Iván és egyik altisztünk.

c) A harmadik alkalommal, az ősz elején csupán dr. BALASSA Iván indult útnak.

Mind a három alkalommal legfőképpen a gombfákra és kiskapukra vonatkozó adatok felkutatása és fényképezése, valamint néprajzi tárgyak gyűjtése, egyházi épületek, levéltárak, könyvtárak és templomi készletek átvizsgálása volt a fő cél.

d) **Sepsiszentkirályra** HERPEI János és BOGÁTS Dénes szállottak ki néprajzi tárgyak gyűjtése és átvizsgálása céljából.

e) **Eresztevényre** dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi magántanár és HERPEI János utaztak az 1943. évben megejtendő ásátás érdekében a környéknek előzetesen alaposan való átvizsgálásáért és vonatkozó adatok gyűjtéséért. Ugyanakkor átkutatták a környékbeli falvak temetőit kopjafás emlékeket keresve és fényképezve. Egyúttal a templomokat, egyházi levéltárakat és klenódiумokat is megvizsgálták.

f) **Illyefalvára** SZÉKELY Zoltán és dr. BALASSA Iván szállottak ki néprajzi és történeti vonatkozású tárgyakat gyűjteni.

g) **Csikszögödre** dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi magántanár és SZÉKELY Zoltán utaztak bronzkori és kora vaskori telep megvizsgálása céljából.

h) **Csiksomlyóra** dr. BALASSA Iván ment néprajzi tanulmányútra.

i) **Kézdivásárhelyre** dr. BALASSA Iván utazott, az ottani fazakasság tanulmányozása céljából.

j) HERPEI János a Bálványosváron folyó ásátások megtekintése alkalmával **Kézdivásárhelyen** az egyházi levéltárakat, anyakönyveket és a templomi készleteket tanulmányozta át.

Ide számíthatjuk még FARAGÓ József kolozsvári egyetemi hallgatónak hosszabb ideig tartó két-szeri kiszállását:

k) Egyik útja a **Feketetűgy alsó folyása melléki községekbe** vezetett, ahol néprajzi s történelmi vonatkozású tárgyakat és levéltári és könyvtári anyagot szedett össze.

l) Másik útját **Erdővidékre** irányította, ahol néprajzi anyagot gyűjtött.

m) SZÉKELY Zoltán múzeumőr dr. PAULO-VICS István debreceni egyetemi nyilv. rendes tanár kíséretében végigjárta a **háromszéki és Udvarhely megyei római limest**. Útjuk eredményeképpen Énlakáról római oltár és faragott építészeti kö emlékek kerültek múzeumunkba.

2. Belső munka

A. Ügykezelői munka

a) Múzeumunk ügykezelése a nagy munkator-lódás és munkaerőhiány ellenére is rendszeren folyt. Rendes iktatókönyvünk iktatószáma 1287 ügy kezelést és elintézését bizonyítja, azonban az iratok való-ságos száma ennél sokkal több, minthogy számhoz vett iratelintézesek is történtek. A kezelésünkben lévő Háromszéki Székely Tanalap elintézett iratainak iktatószáma 94 volt.

Egyúttal jelentjük, hogy a kezelés könyveihez tartoznak a fent megjelölt két iktatókönyvön kívül annak segédkönyvét képező név- és tárgymutató, továbbá a postakézbécsítő könyv, amelybe minden ki-menő irat bevezetést nyert.

b) Az anyagi ügyek kezelése szabályszerű, előírt módon történik: 1) kiutalás, 2) pénztárkezelés, és 3) ellenőrzés folyamattal. Az előírás szerinti pénztárkönyvet szabályszerűen vezetjük.

B. Tudományos és rendezői munka

a) A gyűjtemény anyagának **konzerválása** érdekében kérésünkre lejött MÉRI István, az Erdélyi Tudományos Intézet szaktisztviselője. Kétheti itt tartózkodása alatt a cseréptárgyak tisztításának, ragasztásának és kiegészítésének, továbbá a vastárgyak konzerválásának, az ezüst és bronz pénzek tisztításának legkorszerűbb eljárásaira megtanította SZÉKELY Zoltán tb. múzeumőr és KOC SIS Elek I. oszt. altisztet. Ettől kezdve az ilyenemű munka is állandóan folyik.

b) A komollai anyag **feldolgozását** és **rendezését** SZÉKELY Zoltán tb. múzeumőr végezte.

A néprajzi gyűjtemény kerámiai részének rendezését, katalógizálását és fényképezését dr. BALASSA Iván folytatta addig, amíg be nem vonult katonának.

A könyvtár anyagának rendezését dr. KOVÁCS Márton kezdte el, azonban munkáját nem fejezhette be.

A tárgyak leltározását a régészeti anyag kivételével FADGYAS Anna kezelő végezte, míg nem a régészeti anyagot SZÉKELY Zoltán tb. múzeumőr vezette be a szakleltárkönyvbe.

Az idegen megkeresésekre a levéltári kutatásokat BOGÁTS Dénes ig.-vál. tag végezte.

A szépművészeti anyag metszetgyűjteményének rendezését szíves barátságból VARGA NÁNDOR Lajos budapesti képzőművészeti főiskolai tanár kezdte el. Munkája folytatását az 1943. évre vállalta.

c) A múzeum által rendezni szokott **tudományos és népszerű előadásorozat** keretén belül az egyes előadásokat szaporítani igyekeztünk, úgy, hogy az ősztől kezdődően minden hétre osztottunk be egy-egy előadást. Ilyenformán tehát a következő előadásokat hirdettük meg:

1) 1943. nov. 15-én dr. LÁSZLÓ Gyula kolozsvári múzeumőr: *A kolozsvári testvérek Szent György-szobra*. (Vetített képekkel.)

2) 1942. nov. 21-én dr. FERENCZI Sándor kolozsvári múzeumőr: *Bálványosvár és a bálványosvári ásítás*. (Vetített képekkel.)

3) 1942. nov. 28-án SZÉKELY Zoltán tb. múzeumőr: *Háromszék római telepedésének kialakulása*. (Vetített képekkel.)

4) 1942. dec. 5-én dr. KONSZA Samu tb. igazgató-őr: *Az új romantikus drámaírás*.

5) 1942. dec. 12-én dr. N. BARTHA Károly debreceni egyetemi magántanár: *Népi hagyományaink értékének mélyebb értelmezése*. (Betlehemes bemutatással.)

6) 1942. dec. 18-án HERPEI János múzeum-igazgató: *A SzNM munkaterve*.

d) Az elmúlt esztendőben *A SzNM Kiadványai* sorozatunk második számaképpen kiadtuk dr. BÁNYAI János: *A székelyföld palaeobotanikája* című füzetünket. Ezt a 22 lap terjedelmű 8° nagyságú tanulmányt Szegeden nyomattuk ki.

e) Egyéb tudományos jellegű munkálkodásunk közé soroztuk a múzeumi tisztviselők irodalmi munkáit, amelyeknek korlátozott számát befolyásolta az a nagy elfoglaltság, amely a nyugodt dolgozásra jóformán semmi időt sem hagyott.

HEREPEI János igazgatónak az 1942. év folyamán nyomtatásban megjelent tanulmányai és egyéb dolgozatai:

1) **SIKÓ János kolozsvári iskolamester** (Erdélyi Múzeum 1942:132–36)

2) **Herdó** (Erdélyi Múzeum 1942:136–137)

3) **Pártolkodó** (Erdélyi Múzeum 1942:137)

4) **Hacsér, harcser** (Erdélyi Múzeum 1942:137–138)

5) **Eredj a sóhivatalba** (Erdélyi Múzeum 1942:138)

6) **Újabb adat az erdélyi legyeződíszes könyvkötés korának és eredetének meghatározásához** (Erdélyi Múzeum 1942:251–55)

7) **FARKAS János könyvkötő** (Erdélyi Múzeum 1942:255–56)

8) **Néhány XVII–XVIII. századbeli kolozsvári könyvkötő** (Erdélyi Múzeum 1942:256–257)

9) **BÁCSI István kolozsvári nyomdász** (Erdélyi Múzeum 1942:363–67)

10) **A gyulafehérvári fejedelmi nyomda történetéhez** (Erdélyi Múzeum 1942:367–81)

11) **TÓTFALUSI KIS Mikósa és családjára vonatkozó újabb adatok** (Erdélyi Múzeum 1942:381–87)

12) **COMPACTOR János deák** (Erdélyi Múzeum 1942:472–76)

13) **XVIII. századbeli kolozsvári könyvkötők** (Erdélyi Múzeum 1942:476–76)

14) **PÁLDI István nyomdászágának legelső adata** (Erdélyi Múzeum 1942:476–80)

15) **Nyomdai regula. XVIII. századbeli nyomdászemlék** (Erdélyi Múzeum 1942:480–82)

16) **SZENCZI Kertész Ábrahám eltávozására Kolozsvárról** (Erdélyi Múzeum 1942: 480–82)

17) **A fejedelemasszony radnóti könyvtára** (Erdélyi Múzeum 1942:483–83)

18) **GÖNCZI György halálának és BÁNFFY-HUNYADI Benedek püspökök választásának időpontja** (Erdélyi Múzeum 1942:567–68)

19) **Virágkő** (Erdélyi Múzeum 1942:567–68)

20) **Könyvészeti tanulmányok** (Erdélyi Tudományos Füzetek 143. sz. 1942, Kolozsvár, 65 lap)

21) **MÁRTON Péter** bá levele kedves leányához (Pásztortűz 1942:24–25)

22) **VASTAGH Éva** (Székely Nép 1942. jan.)

23) **DIÓSZEGHY László** (Székely Nép 1942. márc. 20.)

24) **Felhívás a szünidőre hazatérő ifjúsághoz s a nyári pihenőre falura látogató székely véreinkhez** (Székely Nép 1942. jún. és különnyomatban is)

25) **A SzNM komollai ásatása** (Székely Nép 1942. júl.)

26) **A földmívelésügyi miniszter adománya** (Székely Nép 1942. nov. 6.)

27) **VARGA NÁNDOR Lajos** (Székely Nép 1942. nov. 29.)

28) **A Székely Nmezeti Múzeum levele három vásárhelyi diákhöz** (Székely Szó 1942. jún. 9.)

Ezekon kívül számos olyan apró cikke jelent meg a napilapokban, amelyek a SzNM érdekében hírverésül szolgáltak.

Sok kéziratban levő dolgozata is van, amelyeknek egy része már sajtó alá is került.

BOGÁTS Dénes ny. postafőfelügyelő ig.-vál. tag, tb. levéltárosnak az 1942. évben befejezett kézirat munkássága:

1) **Adatok a háromszéki földrengésekhez a legrégebb időktől napjainkig**

2) **Háromszéki mezőgazdasági, kereskedelmi és ipari oklevélszótár**

SZÉKELY Zoltán, a Székely MIKÓ-Kollégium rendes tanára, tb. múzeumőr 1942. évben következő tanulmányait fejezte be, ezeknek egy része különben már sajtó alatt is van:

1) **Háromszéki római települések kialakulása**

2) **Egy Csík megyei népvándorlás kori lelet** (Megjelenik a *Folia Archaeologica* VII. kötetében)

3) **A komollói erődített tábor. A SzNM 1942. évi ásatása** (Megjelenik az Erdélyi Tudományos Intézet és a SzNM közös kiadványaként)

4) **Kelet-Dacia limes kérdésének tisztázása**

5) **Egy Csík megyei görög éremlelet**

Dr. BALASSA Iván múzeumi segédörnek 1942-ben következő dolgozatai jelentek meg:

1) **Az a-zás a kolozvári Hóstát nyelvében** (Dolgozatok a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetéből. 5. szám. 1942. Kolozsvár. 1–15)

2) **Különös hangszűrés Kolozs megyéből** (Magyar Nyelv 1942:57–58)

3) **Csüg-büg–Csög-bög** (Magyar Nyelv 1942:116–117)

Dr. KOVÁCS Márton múzeumi gyakorlornak 1942-ben megjelent könyve:

A felsőőri magyar népsziget (Település- és Népiségtörténeti Értekezések 6. szám. 1942, Budapest. 1–20)

FADGYAS Anna kezelő a székely kézimunkákhoz gyűjtött levéltári adatokat.

Rajtuk kívül, bárha nem tartozik intézetünknek se rendes, se tiszteletbeli tisztviselői közé, mégis meg kell emlékeznünk VARGA NÁNDOR Lajos budapesti képzőművészeti főiskolai tanár egyik munkájáról, amely nagyon szoros összefüggésben van múzeumunkkal. VARGA professzor, aki minden szünidejét idehaza, múzeumunkban és múzeumunk érdekében teljesített önzetlen munkában tölti, az 1942 évben kiadta **Régi fametszetes magyar vagy magyar vonatkozású könyvek (1493–1599) a Sepszi-Szent-Györgyi SzNM-ban**, amelyeket sorba szedett, megrajzolt, saját kezűleg és munkatársai segédelmével fa-dúcokba metszett és kinyomtatott VARGA NÁNDOR Lajos – Bvda MCMXLII Pest – 4° 1–443. lap.

VI. Gyűjteményeink látogatottsága

1.

a) Múzeumunk kiállított anyagának megtekintésére rendes és rendkívüli látogatási időt állapítottunk meg. Mégpedig rendes látogatási idő: a hivatalosan megállapított ünnepeket kivéve, minden hétköznapon délelőtt 9-től 12 óráig, vasárnap pedig 10-től 12 óráig; rendkívüli látogatási idő: április 16-tól október 15-ig terjedő félévben minden hétköznap délután 3-tól 5 óráig.

b) Az 1942. évben összeszámolt 6451 egyén tekintette meg gyűjteményeinket. Múzeumunk legrátogatottabb ideje az évnek július–augusztus hónapjai, de az április–június, továbbá szeptember–október hónapok is eléggé forgalmasak voltak, azonban a november-től márciusig terjedő időben összesen csak annyi látogató fordult meg, mint a közepes forgalmasságú május hónapban. Oka ennek a kiállítási termék fűtetlensége. Bár az eddigi szűk esztendővel ellentétben szándékunkban volt a termeket enyhe hőmérsékletre felfűteni, azonban megakadályozott ebben az a nagy nehézség, amely a lekötött famennyiségnek szállítása körül felmerült.

c) Csoportos látogatásként, a tanárok, avagy tanítók vezetésével jött tanulócsoportoktól eltekintve az év folyamán összesen 1001 főből álló 22 csoport kereste fel múzeumunkat, e látogatások pedig főképpen katonák, levették, népművelési előadások látogatói és falusi gazdák csoportjai voltak.

d) Iskolai látogatások az év folyamán 56 ízben történtek, mégpedig a sepsiszentgyörgyi Székely MIKÓ-Kollégium 917 növendékkel

Állami Polgári Fűtőiskola 320 növendékkel
Református Polgári Leányisk. 271 növendékkel
vidéki, főképpen pedig megyebeli elemi iskolák 118 növendékkel

Református Tanítóképző Intézet 98 növendékkel
sepsiszentgyörgyi Református Népfőiskola 91 növendékkel

Előpatakon tartózkodó hamburgi iskolás leánycsoport 77 növendékkel

sepsiszentgyörgyi Állami Elemi Népiszkola 50 növendékkel

sepsiszentgyörgyi Katolikus Polgári Leányiskola 25 növendékkel

Összesen: 1982 növendék tekintette meg gyűjteményeinket.

e) Belépődíjúl a rendes látogatási időben személynként 40 fillér, a rendkívüli látogatási időben pedig 60 fillér összeget állapítottunk meg. Falusi kisgazdától, diákoktól, tiszti rangban nem lévő katonáktól, akár csoportosan, akár pedig egyenként jönnek, a rendes látogatási időben belépti díjat nem szedtünk. Ezenkívül teljesen díjtalan látogatási időnek állapítottuk meg a nyári félévre a szombat délutánt, míg a téli félévre szombat délelőttöt.

f) Könyvtárunkkal kapcsolatosan rendes könyvkiadást vagy olvasóórát mindaddig nem tarthattunk, amíg múzeumunknak állandó könyvtárosa nem lesz. Könyvet jelenleg kölcsön ki nem adunk, ha néha valamelyik iskolának nincsen reá szüksége. Ezzel szemben a délelőtti és a délutáni hivatalos órák alatti időben irodánkban való használatra készségesen rendelkezésül bocsátjuk a szükséges műveket. Ugyanígy járunk el a kéziratirai és levéltári kutatókkal. Az elmúlt év folyamán hányan és hányszor vették igénybe e gyűjteményeink anyagát, kellő személyzet hiányában nincsen lehetőségünk róluk nyilvántartást vezetnünk.

VII. A múzeum személyzete

A.

a) Államilag kinevezett tudományos tisztviselők:
1) HERPEI János múzeumigazgató, egyetemi végzettséggel.

2) Dr. BALASSA Iván I. oszt. múzeumi segédőr, egyetemi végzettséggel. (2 éves katonai szolgálatát teljesíti.)

3) Dr. KOVÁCS Márton múzeumi gyakornok, egyetemi végzettséggel. (2 éves katonai szolgálatát teljesíti.)

b) Államilag kinevezett kezelő: FADGYAS Anna, polgári iskolai végzettséggel, a kezelő beosztás mellett tudományos segédszemélyzeti munkakörrel is.

c) Államilag kinevezett altisztek, szolgálak:

1) KOCSIS Elek I. oszt. altiszt, 1 polgári iskolai osztály végzettséggel.

2) FODOR Józsefné JÁNI Anna kisegítő szolgál 6 elemi osztály és 1 évi ismétlő iskolai végzettséggel.

B. Tiszteletbeli tisztviselők

Az államilag kinevezett tisztviselőkön kívül múzeumunknak még 10 tiszteletbeli óre van, javarészen középiskolai tanárok. Közülük azonban csupán

1) BOGÁTS Dénes ny. postafőfelügyelő jár be minden délelőtt. A családtörténeti és egyéb levéltári kutatásokat végzi.

2) SZÉKELY Zoltán államilag kinevezett Székely MIKÓ-kollégiumbeli rendes tanár. Múzeumunkba a délutáni órákban rendszeren bejár. Főképpen római régészettel foglalkozik.

A többi tb. múzeumőr egyáltalában nem dolgozik a múzeumban.

C. A személyzet havonkénti javadalmazása

1) HERPEI János igazgató VII. fiz. osztálybeli bruttó járandósága 544,22 P.

2) Dr. BALASSA Iván múzeumi segédőr IX. fiz. osztálybeli bruttó járandósága 321,30 P.

3) Dr. KOVÁCS Márton múzeumi gyakornok bevonulása miatt fizetése nem folyósítatik.

4) FADGYAS Anna kezelő bruttó járandósága 204,74 P.

5) KOCSIS Elek I. oszt. altiszt bruttó járandósága 131,73 P.

6) BARABÁS Jenő II. oszt. altiszt bruttó járandósága 183,23 P.

7) FODOR Józsefné JÁNI Anna kisegítő szolgál bruttó járandósága 109,30 P.

Összesen: 1494,52 P.

VIII. Múzeumi főépületünk tovább építésére befolyt összegek

Tisztelettel jelentjük, hogy 1942. évi rendkívüli államsegélyünknek kegyelmesen tartalékolni engedélyezett teljes összege 20 000 P.

Báró BÁNFFY Dániel m. kir. földművelésügyi miniszter úr által tárcája terhére engedélyezett államsegély összege: 9925 P.

A Magyar Nemzeti Bank által adományozott 5000 P.

Az Országos Idegenforgalmi Propaganda Munkaközösség által megszavazott 2000 P.

Összesen: 36 925 P.

Az eddig befolyt összegekhez egyebünnen is remélünk támogatást nyerni, hogy így felépíthessük a SzNM számára nélkülözhetetlenül szükséges további férőhelyeket. Az új épületszárny tervének elkészítésére KÓS Károly országos hírvé építész-mérnököt kértük fel, aki azt el is vállalta.

Mély tisztelettel kérjük, hogy 1942. polgári évről készített jelentésünket jóváhagyólag tudomásul venni kegyeskedjenek.

6. Összefoglaló jelentés a SzNM 1943. évi működésének állapotáról

Intézményünk keretében megindított rendszeres munkálkodásunkat az 1943. évben még fokozottabb mértékben sikerült folytatnunk. Éppen ezért a megelőző évinél több teljesítményről számolhatunk be, annak ellenére, hogy dr. BALASSA Iván múzeumi segédőrünk egész éven által, dr. KOVÁCS Márton gyakornokunk az év háromnegyed részében, továbbá KOCSIS Elek I. osztályú és BARABÁS Jenő II. osztályú altisztünk a nyári és az őszi hónapokban több-kevesebb megszakítással katonai szolgálatot teljesített.

E nehézségeink, valamint az egyébképpen is csekély létszámú tisztviselői kar munkájának pótlására, helyesebben egy-egy önálló tudományos feladat megoldására felkértük dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi magántanár, ETI intézeti tanárt, valamint dr. FERENCZI Sándor kolozsvári tudományegyetemi múzeumőrt. Ezenkívül dr. VISKI Károly budapesti egyetemi ny. rendes tanár megértő jóindulata folytán három tanítványa: GAÁL Károly, KOVÁCS Ágnes és VAJDA László több hónapon keresztül múzeumunk keretében részben gyűjtő, részben pedig rendező munkát végzett. A nyári és az őszi évszakok nagy idegenforgalmának zökkenésmentesen való lebonyolítására BALOGH Zoltán VI. gimn. o. tanulót és GÁBOR Tamás egyetemi hallgatót foglalkoztattuk. A végzett nagy munkában a múzeum itthon maradt csekély személyzetén kívül BOGÁTS Dénes tb. levéltárosunk és dr. SZÉKELY Zoltán tb. múzeumőrünk, valamint szabadsága ideje alatt a katonai szolgálatot teljesítő dr. BALASSA Iván múzeumőrünk osztozott. Csak így és csakis ilyen módon tudjuk felmutatni azt az eredményt, amelyről az alábbiakban számolunk be. Természetes, hogy a SzNM-ra, mint a jövődöbéli Székely Tudományos Intézetre, az elvégzett munkánál sokkalta nagyobb feladatok várnak, azonban mindazok megoldása erőnket már meghaladta volna. Ennélfogva a teljes felkészültséggel való dolgozás érdekében most még csak az alapokat tudjuk és igyekezzük lerakni, bízva abban, hogy a Székelyföld és a székely jövődöb érdekében talán a létkérdést is érintő, mind tudományos, mind pedig gyakorlati irányban is működő Székely Tudományos Intézet talán a minél közelebbi jövődöbben megvalósulást nyer!

I. A múzeum telke, a helyiségek, az elhelyezések

1. **A múzeumi telken** a most elmúlt év folyamán semmiféle nagyobb méretű beruházást nem eszközöltünk, jóllehet szándékunkban volt már nagyon szűknek bizonyult épületünk kelet-nyugati szárnyát kiépíteni. Két év óta ezért takarékoskodtunk minden kiadásunkkal, erre a célra tartalékoltuk minden fölösleges pénzünket, és erre gyűjtöttük a külső adományokat is. Tekintettel azonban arra, hogy időközben az anyagárak rohamos emelkedése miatt a KÖS Károly által készített tervezet költségelméretezése legalábbis háromszoros árban lett volna fedezetet, ezért a kellő anyagárak hiánya miatt felsőbb hatóságaink nem hagyták jóvá építkezési tervünket.

a) Ennélfogva tehát a fenti főcím alatt elsősorban csupán a telek- és épület-karbantartási (udvarkert-fenntartás, szobafestés, mázolás, meszelés, fedélzet-, ablak-, ajtó-, kályha-, zár-, villany-, vízvezeték-, klozetjtávítás miatti) költségek évenként visszatérő kiadásait számoljuk el: 1776,88 P.

b) Ehhez járul a légotalmi óvóhely felszerelése: 394,90 P.

c) valamint új kerítés-részlet készítése: 400 P.

2.

a) **Berendezési tárgyainkkal** kapcsolatosan jelenthetjük, hogy az év folyamán házilag sok bútort hoztuk helyre, továbbá csekély anyagi költség árán többet házilag előállítottunk. Ezen a címen történő elszámolásunk mindössze: 570,40 P.

b) Ezenkívül azonban teljesen új berendezési tárgyakkal is gyarapítottuk állományunkat. Mégpedig egyik raktárhelyiségünket teljesen új puhafa-polcokkal szereltük fel: 2985 P.

c) Kiállítási tárgyaink elhelyezésére néprajzi, állatári és könyvtári anyag számára különböző méretű, részben puha-, részben pedig keményfából készítettett új üveges szekrényeink előállításai, illetőleg beszerzési költsége: 9598 P.

d) Irodai- és dolgozóhelyiség teljes bebútorozására keményfából készítettett kézikönyvtári, irattári, ügykezelési szekrények, asztalok, székek beszerzési ára: 6872 P.

e) Két új raktárszekrény költsége: 1900 P.

f) Tüzelőkályha árában: 398,40 P.

3. **Raktáraink**nak új polcokkal való berendezését a most elmúlt év folyamán a már eddig is kijelölt helyiségekben tovább folytattuk. Így várják már az új munkalehetőségek az új munkáskezeket.

A) A földszinten levő könyv- és levéltári raktár üvegtetővel vízszintesen két részre tagolt egyetlen terem, alsó részének alapterülete 66,5 m², magassága

3,85 m. Ugyanennek felső tagozata az alsó rész méreteivel mindenben megegyezik. Tehát alapterülete 66,5 m², magassága 3,85 m.106

B) Az első emeleti padlástérbeli raktárhelyiség 41,75 m² alapterületű és 1,90 m magasságú.

C) A toronyszoba alapterülete 38 m², magassága pedig 5,10 m.

D) Az alagsorban régiségtári raktár- és preparáló helyiség alapterülete 56 m², magassága 2,90 m.

E) Az alagsori folyosórészletnek részben mindkét, részben csak egyik oldala használható raktárul. Alapterülete 48,70 m², magassága 2,90 m.

F) Padlástérbeli raktárhelyiségünk a néprajzi agyagművesség számára. E szoba alapterülete: 25,5 m², magassága 2,90 m.

II. A nyilvántartás

1. Múzeumunkban a következő nyilvántartások vezetettek:

a) **Beszerezési napló.** 1941. év óta rendszeresen vezetjük. (E nagyon lényeges alapkönyvet – munkakerők hiánya miatt – mind e mai napig nem sikerült az 1941. évet megelőző esztendőkre is visszamenőleg elkészíteni. Ennélfogva az időnként szükséges régebbi adatokat mindég az iktatókönyv megfelelő rovatából kell kikeresgelnünk.)

b) **Leltárkönyveink** 1879. szept. 15-től kezdődőleg megvannak, azonban különösen az 1880–90-es évből beosztása célszerűtlen, bejegyzéseik nagyon sok esetben semmitmondók, kezelhetőségük pedig módfelett nehézkes. Legújabb leltáraink részletesek és eléggé célszerűek. Külön leltárkönyveket vezetünk mindenik múzeumi főcsoportunkról. Van tehát 1) régiségtári, 2) néprajzi, 3) levéltári, 4) könyvtári és kéziratári, 5) képzőművészeti, 6) természetrajzi leltárkönyvünk.

c) **Fiók leltárkönyveink** vannak a következő alcsoportokról: 1) a levéltár hártáyra írt darabjairól, valamint 2) az APOR-levéltár iratairól, továbbá 3) a vármegyei levéltár anyagáról, 4) a Régi Magyar Könyvtár köteteiről, 5) a kéziratár egyes példányairól, 6) a fényképgyűjtemény lemezeiről és másolatairól.

d) **Cédulakatalógusunk** csupán könyvtárunk, éremgyűjteményünk és népi kerámiaanyagáról készült. Természetesen ezekben a csoportokban is hatalmas elmaradásunk van, hiszen egyáltalában senki sincsen, aki e munkát elvégezhesse. Maholnap ott állunk, hogy a könyvtár anyagában teljesen lehetetlen lesz bármit is megtalálnunk, minthogy emberhiány miatt nemcsak szakkatalógust nem tudunk készíteni, hanem arra sem jut időnk, hogy a leltározott újabb beszerzésekről bár betűsoros mutatót készíthessünk.

2. **A leltározatlan tárgyak** mennyiségét még ma sem tudjuk megmondani, minthogy nincsen időnk a 65 év óta begyűlt hatalmas anyagot a leltárkönyvek adataival összehasonlítani, megállapítandó nemcsak azt, hogy az évtizedek folyamán netalán mi nem jegyeztetett fel, hanem azt is, hogy mi semmisült meg, vagy mi selejteztetett ki.

Különbön az elmúlt két esztendő leltározatlan darabjaiul nevezhetjük meg:

a) a régiségtár anyagából: a kovásznai Tündérvár és a torjai Bálványosvár ásatása alkalmával előkerült leleteket, amelyeket az ásatást végző, azonban másfél év óta katonáskodó dr. FERENCZI Sándor múzeumőrnek nem volt érkezése számbavenni. Tehát darabszámukat csak bizonytalanul becsülhetjük 250 db.-ra;

b) a néprajz anyagából JÓZSEF Dezső tanár firtosváraljai gyűjtése, amelyet a rossz közlekedési viszonyok miatt még nem lehet beszállítani: kb. 50 db.;

c) a természetrajz anyagából az 1943. évi őslénytani tárgyak és kőzetek: mintegy 100 db.;

d) a levéltár anyagából: az alsócsernátoni DAMOKOS-levéltár kb. 3000, Bereck község levéltára kb. 2000 és az Erdővidéki Ref. Egyházmegye levéltára kb. 10 000 db., összesen mintegy 15 000, stb.;

e) a könyvtári anyagból: BALÁS Gábor budapesti ügyvéd gyűjtése kb. 2500 kötet és az Erdővidéki Ref. Egyházmegye könyvtárából kb. 250 kötet, együtt mintegy 2750 kötet.

3. **A könyvtári másodpéldányok** darabszámát a pontos számbavételig hasonlóképpen csak hozzávetőlegesen tudjuk megállapítani, anyagukat mintegy 3000 kötetre becsülve.

III. Az anyagi ügyek

1. Az 1943. évre előírás szerinti költségvetést készítettünk, amelyet kivételes helyzetünkre és csekély munkaerőnkre való tekintettel felettes hatóságunk változtatás nélkül jóváhagyott.

2. 1943. évi államsegélyes elszámolásunkat a következő adatokra összevonva idézzük:

Bevételeinket képezték:

a) rendes államsegélyünk	20 000 P.,
b) a pénzügyigazgatáságtól visszatartott illetékegyenérték	501,48 P.,
c) GÁBOR Áron-kiállításunk belépti díjai	2357,98 P.,
d) rendkívüli államsegélyünk	20 000 P.,
e) könyvtárgyárapítási rendkívüli államsegélyünk	1000 P.,
f) a M. Kir. Államépítészeti Hivataltól visszatért tartalékolásunk	20 000 P.
Összesen:	63 408,46 P.

Ennek ellenében kiadtunk:

- a) Személyi javadalmaszása 3173,10 P.
b) Gyűjteménygyarapításra: Vétel útján 1) nem-könyvtári anyagra 785,40 P., 2) könyvtári anyagra 569,80 P., össz.: 1355,20 P.; ásatás és gyűjtő-kutatóutak útján: 5971,72 P., össz.: 7326,92 P.
c) Berendezésre és felszerelésre: A) kiállítási szekrényekre, raktárpalcokra, irodai berendezésre 21 753,40 P., B) laboratóriumok, továbbá ásatások és természetrajzi gyűjtések műszereire és egyéb felszerelés tárgyai 15 089,55 P., C) szakkönyvtár-gyarapításra 3152,05 P., D) metszetgyűjtemények dobozaira 605 P., össz.: 40 600 P.
d) Dologi kiadásra:
A. irodai kellékekre 2029,15 P.,
B. fenntartási költségekre: 1) elhelyezési költségekre: 4410,04 P., 2) épület- és telekfenntartásra 2171,78 P., 3) gyűjtemények anyagának rendezési és fenntartási költségeire 1249,76 P., 4) GÁBOR Áron-kiállítás rendezési költségeire 1299,43 P., össz.: 9131,01 P.,
C. kiküldetési költségekre: 559,28 P., össz.: 11719,44 P.
e) kiadványra 189 P.
f) kerítéskészítésre 400 P.
Összesen: 63408,46 P.

IV. Gyarapodás

1. **Múzeumunk törzsszállományát** még mindég csak hozzávetőleges értékű számokban tudjuk megjelölni. Oka ennek az a körülmény, hogy személyzetünk mindenkori elégtelen száma miatt a leltári tárgyak teljes számbavételét soha sem volt időnk végrehajtani. Ezért gyűjteményeink valószínűleg törzsszállományát és 1943. évi növedékét az alábbi adatokban részletezzük:

	Törzsszállomány	Növedék	Összesen (db.)
Könyvtár	53 422	1588	55 010
aprónyomatványtár	15 153	34	15 187
kézirattár	1094	3	1097
levéltár	301 396	2279	303 675
érem- és régiségtár és történelmi gyűjtemény néprajzi gyűjtemény képzőművészeti gyűjt. természetrajzi gyűjt.	33 028	317	33 345
	8400	559	8959
	1698	1328	3026
	19 398	–	19 398
Összesen:	433 589	6108	439 697

Miként már előbb jelentettük, múlt évi leltározatlan, tehát gyűjteményünkbe be nem sorolt múzeumi anyagunkat körülbelül 18 500 darabra becsüljük. Ilyenformán a most záródó év gyarapodásának mennyisége összesen az egynegyed százezer darabot közelíti meg, ez azután a megelőző 1942. évi szaporodásnak 6,3-szorosa. Már maga ez a szám is mutatja, hogy a SzNM gyűjteményanyagának növelésére a lehető legnagyobb lehetőségek kínálkoznak, csupán legyen elég ember, aki az anyag felkutatását és összegyűjtését végrehajthassa. Tekintettel arra, hogy a gyűjteménytárgyaknak túlnyomó része ajándékozás folytán került múzeumunkba, már ebből a körülményből is nagyon örvendetes jelenségképpen állapíthatjuk meg, hogy a székelység a maga múzeumát szereti, értékeli, és becses emlékeit megőrzés végett szívesen hordja oda.

2. A gyarapodás módja

A leltárba iktatott tárgyak közül vétel útján összesen 4507,25 pengő értékben 319 darabot, csere útján 14 darabot és ajándék útján 5403 darabot soroltunk állományunkba. A cserélt és az ajándékozott tárgyakkal kapcsolatosan munkaerők hiánya, illetőleg csekély személyzetünk túlterheltsége miatt nem kerestünk alkalmat a helyes értékelés megejtésére, csupán csak azt emelhetjük ki, hogy **VARGA Nándor Lajos** budapesti képzőművészeti főiskolai tanár fejedelminek mondható ajándékának értéke 118 900 P. összegben állapított meg. Ha pedig ehhez hozzávesszük **VARGA Nándor Lajos** professzor évek hosszú során keresztül nekünk juttatott más ajándékait is, ilyenformán összes adományának értékét hozzávetőlegesen 200 000 pengőre becsülve, őt valóban legnagyobb jótevőnknek mondhatjuk, aki egyébképpen sem ismer semmiféle fáradságot, ha a SzNM javára való szolgálatról van szó.

Rajta kívül, mint nem egykönnyen felbecsülhető értéket hagyományozó jótevőnkéről, néhai **BARABÁS Samu** ny. országos főlevéltáros, m. tud. akadémiai levelező tag ajándékaról kell külön megemlékeznünk, mint aki 2197 oklevelet, 71 könyvet, 2 kéziratot, 191 db. néprajzi tárgyat és 11 db. régiséget juttatott gyűjteményünknek. Hagyományából 63 db. eredeti középkori oklevelet soroltunk hártványaink közé. Közöttük a legrégebbi darab 1278. évbéli keltezésű, ez azután egyúttal egész levéltárunknak is a legkorábbi oklevele.

Nem hallgathatjuk el az **Erdővidéki Ref. Egyházmegye, illetőleg NAGY Elek ref. esperes** megértő jóindulatát, aki felsőbb egyházi jóváhagyással az egyházmegye levéltárának mintegy 10 000 okiratát és körülbelül 250 kötet könyvét helyezte

letétünkbe. Közöttük a halhatatlan érdemű BENKŐ József kiadatlan eredeti kéziratok munkáját, a „Filius Posthumus”-t, valamint egyéb kéziratait, ezenkívül nagyon értékes 17–18. századbeli egyházlátogatási jegyzőkönyveket és 10 darab ritkább Régi Magyar Könyvtár kötetet.

Különösen nagy jelentőségűnek tartjuk HADNAGY Dezső és HADNAGY Vince szörcei földbirtokeket ajándékát. Ők ugyanis birtokukon előkerült 6 db. szarmata-kori aranyozott ezüst ötvösművet és 7 db. vas üllőtökécskét ajándékoztak múzeumunknak.

Külön kell megemlékeznünk a sepsiszentgyörgyi GÁBOR Áron-szoborbizottságról is, illetőleg annak elnökéről, dr. vitéz BARABÁS Andor alispánról, mint akinek jóvoltából múzeumunk tulajdonába került a szoborpályázaton díjazott 15 alkotás összesen 20 darabja. De ugyancsak dr. vitéz BARABÁS Andor intézkedése következtében jutottak múzeumunkba Alsócsernáton, Árkos, Bereck, Nagyajta községek levéltárának féltettebb darabjai is.

Külön soroljuk fel a Népies Irodalmi Társaság, illetőleg BARABÁS Endre ügyv. alelnök kiváló jóindulatát, mint aki JANCSÓ Benedek kiváló székely tudósunk és BENEDEK Elek nagy mesemondónk művészi bronz fejszobrát juttatta múzeumunknak.

Dr. BALÁS Gábor budapesti ügyvéd lelkes támogatását sem hagyhatjuk megemléttlenül. Ő Budapesten gyűjti számunkra a könyvadományokat, végigjárva érte a írókat, kiadókat és magánosokat. Eleddig mintegy 2500 kötet könyvet szerzett könyvtárunk gyarapítására.

Ezenkívül **dr. RÉTHLY Antal** budapesti meteorológiai intézeti igazgató, **dr. vitéz KOLOS-VÁRY-BORCSA Mihály** országos sajtókamarai elnök, **KELEMEN Lajos** múzeumi és könyvtári főigazgató egy-kétszáz kötetet is meghaladó könyvadományát, továbbá alsócsernátoni **DAMOKOS Dénes** földbirtokos mintegy háromezer 17–19. századbeli oklevelet magában foglaló ajándékát, mint a múzeumunk iránti jóindulat legszebb példáit kell külön is kiemelnünk.

Nem tudjuk elhallgatni az adomány számának bár csekélyebb mennyisége, de nemes indulata folytán minden nagy ajándékozóval egyenlő rangú özv. sepsiszentgyörgyi KIRÁLY Istvánné bisztricskai és blatnicai RÉVAY Ilona, 87 életévet taposó nyugalmazott állami tanítónő ajándékát sem. Ő ugyanis sajátkezű levele szerint „azon hálás érzéstől indítatva, hogy a zord idők múltával kapott, késő agságom nyugdíjáért valamit én is adjak a nemzetnek”, könyvtárunknak ajándékozta a Magyar Remekírók 50 kötetes hibátlan sorozatát.

*

Ezek előrebocsátása után, egyes gyűjtemény-táraink gyarapodását a következő táblázatban összegezhetjük:

	Ásatás és gyűjtés	Vétel	Ajándék	Csere (db.)
Könyv- és füzet	–	231 = 569,80 P.	134314 = 3152,05 P.	–
Aprónyomtatvány	–	–	34	–
Kézirat	–	–	3	–
Oklevél	–	–	2279	–
Érem- és régiségtár	64	25 = 32,10	228	–
Néprajzi tárgy	308	60 = 523,30	191	–
Kép, szobor	–	3 = 30	1325	–
Állat, növény, ásvány	–	–	–	–
Összesen:	372	319 = 1355,20	5403	14

a–c) A leltárba vett tárgyak legnagyobb növekedését a könyvtári anyag (**könyv, aprónyomtatvány, kézirat**) mutatja. Mind a rendes, mind pedig a rendkívüli államsegély terhére igyekeztünk állományát megfelelő értékű művekkel növelni. Ilyenformán 231 munkát soroztunk be. Csere útján 14 mű, míg ajándékozás folytán 1380 db. gyarapodásáról tehetünk jelentést.

Az 1943. évben könyvtárunkat nagyobb ajándékokkal gazdagították: dr. RÉTHLY Antal, Budapest 265 mű, dr. v. KOLOS-VÁRY-BORCSA Mihály, Budapest 145, KELEMEN Lajos, Kolozsvár 116, GYÁRFÁS Gizella, Budapest 99, KOVÁCS Sándor, Barót 81, BARABÁS Samu, Papolc 73, Bereck község elöljárósága 73, BEBEK Orbán, Budapest 64, Erdélyi Múzeum-Egylet, Kolozsvár 60, Bibliográfiai Központ, Budapest 44, özv. KIRÁLY Istvánné, Sepsiszentgyörgy 36, dr. KOLOS-VÁRY Gábor, Budapest, 33, M.Tud. Akadémia 33, dr. JANCSÓ Elemér, Kolozsvár 31, Ferenc József Tudományegyetem, Kolozsvár 28, TISZA István Tudományegyetem, Debrecen 27, Magyar Külügyi Társaság, Budapest 26, dr. HERPEI-CSÁKÁNYI Győző, Budapest 16, Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár 12 mű. Közülük legnagyobb értékű BARABÁS Samu ny. orsz. főlevéltáros válogatottan értékes könyvtárának nekünk juttatott darabjait emeljük ki.

d) **Levéltárunk** csupán ajándékozás folytán gyarapodott. Leltározott növendéke 2279 db. Közülök nemcsak mennyiségben, de belső értékben is legnagyobb néhai BARABÁS Samu ny. orsz. főlevéltáros hagyatéka, összesen 2197 db. A többi ajándékozó név szerint: BEDE Sándor, Papolc 20, SZABÓ Lajos, Közéapajta 17, Alsócsernáton község elöljárósága 11, Árkos község elöljárósága 11, Bereck község elöljárósága 11, BOGDÁN Károly, Kézdimartonfalva 5, APOR László, Kászonjakabfalva 3, BAGOLY Zsigmond, Papolc 2, BÖLÖNI Mihály, Nagyajta 2, Nagyaj-

ta község előljárósága 2, SZÉKELY Gyuláné, Kolozsvár 1.

e) **Érem- és régiségtárunk** leltározott növédeké mindössze csak 317 db., minthogy végzett ásatásaink anyaga még nem kerülhetett számbavételre.

Vásárlás útján szereztünk 25 tárgyat 232,10 P. értékben. Közöttük a GÁBOR Áron által tiszafából készített redőnyös íróasztal a legértékesebb darab; ezt múzeumunk iránti jóindulatából csupán 200 pengő eladási áron adta KOVÁCS Antal berecki mészáros-mester, a GÁBOR-család leányági leszármazottja.

Gyűjtés-kutatás folytán 64 darab őskori edénytöredék került gyűjteményünkbe, mígnem ajándék folytán 228 darabot könyveltünk el.

Az ajándékozott tárgyak között a legnagyobb értéket, sőt egész régészeti tárunk egyik legbecselesebb leletét képviselik HADNAGY Dezső és Vince szőrcsei földbirtokos ajándékképpen tulajdonunkba jutott szarmata-kori aranyozott ezüst ötvösművek és vas verőüllőcskék: 13 darab. Rajtuk kívül még külön meg kell emlékeznünk özv. GYÁRFÁS Győzőné budapesti lakosról, aki GÁBOR Áron egyetlen hitelesnek mondható, nagyméretű arcképét, dr. KERESZTES Károly ügy. alelnökünkéről, aki nagyapjának 1848–49-es tiszi történetkáját, BARABÁS Imréné kovásznai lakosról, aki 1 db. 18. századbéli teljesen jó állapotban levő karabélyt, PETŐ András kisbaconi gazdálkodóról, aki 11 darab, továbbá GÁL Ferenc, GYÖRBÍRÓ Artur és SIPOS János sepsiszentgyörgyi lakosokról, akik közül az előbbi 80 darab, a következő 30 darab, a legutóbbi pedig 20 darab érmet és papirospénzt ajándékozott múzeumunknak, továbbá Bereck község előljáróságáról, amely 7 darab különböző korú értékes régiséget adományozott.

f) **Néprajzi gyűjteményünk** az 1943. év folyamán összesen 559 leltározott darabbal gyarapodott. Közülök 191 darab néhai BARABÁS Samu orsz. főlevéltáros hagyatékából került néprajzi tárunk anyagába. Különösen értékes darabokképpen említhetjük meg a Papolc községben gyűjtött porongsorozatot, faragott szuszéket és festett ládákat.

Vásárlás folytán 523,30 pengő értékben tulajdonunkba jutott 60 tárgy, amelynek jórészt, valamint a gyűjtés folytán bekerült 308 darab legnagyobb részét is VAJDA László egyetemi hallgató kutatta és szerezte meg számunkra Erdővidéknek a Hargitával határos szakaszán. Külön meg kell említenünk azt a körülményt, hogy e tárgyakat csaknem ugyanennyi egyéntől gyűjtötte össze. Nagyon öröndetes körülmény, hogy a legtávolabbi székely falvak apraja-nagyja igaz megértéssel és jó szívvél viseltetnek múzeumunk iránt.

g) **Képzőművészeti gyűjteményünk** anyaga összesen 1328 darabbal gyarapodott. Ebből mindössze

csupán 3 db. rézkarcot vásároltunk, 30 pengő áron, mígnem 1315 db. ajándékozás folytán került múzeumunkba, 10 darabot pedig régi, leltározatlan anyagunkból most soroztunk be gyűjteményünk lajstromába.

E szaporulatból legnagyobb értéket képvisel a VARGA Nándor Lajos képzőművészeti főiskolai tanár 1282 darabot számláló adománya, melyből egy nagyobb szabású olajfestmény, mígnem a többi vízfestmény, tusrajz, rézkarc, fametszet és egyéb grafikai mű. Különösen becselessé teszi e sorozatot az a körülmény, hogy más művészek alkotásai mellett 1195 darabban magában foglalja VARGA Nándor Lajos eddig alkotott összes metszeteinek első példányát. Ilyenformán tulajdonunkba jutott egy teljes VARGA Nándor-sorozat, amilyen már magának az alkotó művésznek tulajdonában sincsen. Nagyszerű adománya értékes példája annak a nagy szeretetnek, amely intézményünket többnek akarja látni, mintsem egy félreessz vidéki múzeumnak!

A többi adomány mindegyike is megbecsülendő értéket képvisel. Közülök különösen kiemeljük: a GÁBOR Áron-szoborbizottság által múzeumunknak ajándékozott 20 db. gipsz szobrot; ennek is nagyobb része jeles művészek alkotása, a Népies Irodalmi Társaság által ajándékozott 2 db. bronz szobrot, ISTÓK János szobrászművész által adományozott 4 db. bronz plakettet, SZERVÁTIUS Jenő szobrászművész ajándékát, 1 db. fából faragott nagy tanulmányfejet, dr. KOLOSVÁRY Gábor egyetemi magántanár ajándékából gyűjteményünkbe jutott 1 db. MELKA Vince-féle olajfestményt, amely egy zergevadász oláhot ábrázol, dr. KOVÁCSNAI Gáborné adományát: NAGY István kiváló székely grafikus művész 1 db. színes kréta s 1 db. ceruzarajzát, valamint KEŐPECZI SEBESTYÉN József heraldikus festőművész címerfestményét sebősi Akadás comes címeréről.

h) Végezetül a **természettajzi gyűjteményről** megemlékezve jelentjük, hogy tudományos szakmunkás hiányában e csoportban rendszeres gyűjtést nem végezhattünk, az egyébképpen begyűlt anyag pedig nem kerülhetett feldolgozásra.

V. A végzett munka

Az 1943. évben is folytatni szándékoztunk a megelőző évben megkezdett tüzetes munkálkodást. Igen nagy akadályoztatásunkra szolgált, hogy múzeumunk férfi tisztviselőit nélkülözniünk kellett, igaz, hogy dr. VISKI Károly egyetemi ny. rendes tanár jóvoltából újabb munkatársaink is támadtak: három tanítványát küldötte le, hogy múzeumi munkánkban kisegítsenek. Rajtuk kívül dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi magántanár és dr. FERENCZI Sándor múzeumőr voltak szívesek

elvégezni egy-egy ásátó munka elvégzését. Ilyenformán tehát – megkööttségünk ellenére is – tudunk olyan eredményekről is beszámolni, amelyeket tudományos szempontból sem mondhatunk csekély értékűeknek.

1. Külső munka

a. Ásátások¹⁰⁷

1) HADNAGY Dezső és Vince szörcei föld-birtokosok megértő jóindulata következtében az 1943. év tavaszán igen nagy jelentőségű lelet került múzeumunk tulajdonába. Szükségesnek látszott, hogy a hitelesítő ásátáshoz és a netaláni további feltáráshoz még az év folyamán hozzákezdjünk. Dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi magántanár, erdélyi tud. intézetbeli tanárt kértük meg annak elvégzésére, aki mindég készséges, szíves jóindulattal állott most is rendelkezésünkre. 1943. szept. 12–26. között Szörcsén (Háromszék vm.-ben) végzett ásátásáról a következőkben számol be:

A. **A szörcei leletről.** Az ásátás tulajdonképpen egy rendkívüli jelentőségű kincslelet hitelesítő ásátása volt. A kincslelet nagyobb ezüst lemezekből, egy öntörögből és 6 darab vas verőtöbblől állott. Szörcse határában a HADNAGY testvérek gazdaságában, földmunkák alkalmával találták.

A lelet korhatározójául a nagyobb, tojásdad alakú veret (Átm. 10,3 cm) és a korong alakú veret (Átm. 5,75) szolgálhat. Mindkettő a problémák egész sorát veti fel, s régészeti jelentőségében a nagyszentmiklósi kincset (ún. Attila-kincs) közelíti meg. Ez utóbbi időrendje még ma is, előkerülése után 150 évvel vitás. A lelet teljes tudományos feldolgozása előtt lát-hatólag két időpont jöhet számításba:

a) A Krisztus születése körül a dél-oroszországi szarmata kultúra. A feliratokkal keltezett dél-oroszországi lovas síremlékek és az érmeikkel keltezett fejedelmi sír-leletek igen közel állanak a szörcei nagyobb korong lovasához. A lovas vadász hasonló ábrázolása e területen s ebben a korban általános. Technikai egyezések is támogatják ezt a kormeghatározást. A szárnyas griffet ábrázoló kisebbik korong sem idegen ebben a környezetben.

b) A másik lehetőség a nagyszentmiklósi kincs és a magyar honfoglalás korának tarsolylemezei felé mutat. Ezt a kormeghatározást főként a készítmény erős egyezési és a technikai kivitel rokon vonásai támogatják (pl. aranyozott ezüst, poncolás, domborítás stb.).

A lelet jelentőségét még csak növeli előkerülésének helye: az ojtózi út mentén fekvő Szörcse község.

B. **A hitelesítő ásátásról.** A lelőhelyet a föld-birtokos HADNAGY Dezső úr mutatta meg, s e terület körül a mellékelt térképen feltüntetett helyzetben és méretben húztam meg a kutatászelvényeket. E területen feküdt különben a szájhagyomány szerint az oklevele-

sen is kimutatható, elpusztult Borcfalva község. Az eddig felásott területen eddig csupán a késő kőkori durva edényműveltség darabjait találtuk. A terület e korban csak igen lazán lehetett megszállva. A későbbi korok emlékei teljes mértékben hiányoztak, egyetlen cserépdarab sem jelezte a terület későbbi megszállását, vagy éppenséggel a középkori életet. Ez a lelethiány ad különös jelentőséget annak az érmenek, amely az ásátáskor közvetlenül a kincslelet találási helye közelében előkerült. E bronz érme az eddigi vizsgálatok alapján a második Kr. utáni évezred elejéről valónak látszik, s valószínűleg kaukázusi kalifátusi érme. Ez tehát a második keltezés helyessége mellett szólna, különösképpen ha figyelembe vesszük azt, hogy a szörceivel rokon leletek Irán és Perm vidékéről ismeretesek, s azt, hogy a kalifátus érmei ebben az időben egész Oroszországot és Magyarországot behálózták. Az érme pontosabb meghatározása csak Budapesten, megfelelő szakkönyvtár segítségével történhetik.

Bár mint említettem, középkori falunak vagy temetőnek semmi nyoma nem akadt a megásott szelvényekben, a lelet lelőhelyétől mintegy 100-120 méterre (vö. a mellékelt térképet) is húztam egy szelvényt, mert e helyen az egykori sáncásáskor csontvázakra akadtak. E területen sem találtam a középkori Borcfalva nyomát, hanem csak annak a gyér fiatalabb kőkori megszállásnak emlékei kerültek elő, amelynek nyomait az előző szelvényekben is megtaláltuk.

Ilyenképpen a szörcei leletről a teljes tudományos apparátussal végzett feldolgozás és az érme meghatározása előtt biztos kormeghatározást adni nem lehet. A lelet rendkívüli jelentősége szükségessé teszi, hogy a jövő évben a lelőhely körül még további területeket tárjunk fel.

2) Másik ásátásunk az 1942. év folyamán az Erdélyi Tudományos Intézettel közösen megkezdett nagyszabású külső munkánk folytatása volt. A háromszéki torjai **Bálványosvár feltárá**sának vezetését a folyó évben is dr. vitéz FERENCZI Sándor egyetemi régiségtári múzeumőr volt szíves vállalni. Tekintettel azonban arra, hogy egész évben katonai szolgálatot teljesített, ezért csak az év előrehaladott hónapjaiban foghatott hozzá feladatához. Ásátását okt. 17-től nov. 16-ig végezte, s ezért további folytatása az 1944. évre maradt. Jelentése az alábbi munkáról számol be:¹⁰⁸ A SzNM az elmúlt október–november hónapban ásátott másodszer az ősi székely mondákban annyit emlegetett Bálványosvárban.

A vár feltárást illetőleg elsősorban a 2,90 m átmérőjű, nagyjában lekerekített csúcsú, egyenlő oldalú háromszögű szájú „kút” kiásásáról kell megemlékeznünk. A hagyomány szerint a kút 300 öl, azaz 568 m mély és összekötöttesben állott Bálványos-pataká-

val, mert a kútba bedobott réce ott került napvilágra. Sokan beszéltek arról, hogy ha a kút pereméről követ dobtak a kútba, annak az esése sokáig hangzott, tehát nagyon mélynek kell lennie. Nemigen voltak elhithetők ezek a mesék, minthogy Bálványos-patak medre nem 568 m-re van a csúcs alatt, hanem csak 263 m-re, másrészt pedig az összekötő hegynyereg nyugati oldalában, Bálványos csúcsánál 40-60-80 méterrel lennebb, már több bővízű forrás fakad, amelyek vígan elláthatják volna vízzel a várban lakókat.

Az ún. „kút” majdnem színültig tele volt a falak beomlásakor behullott falomladékkal. Javarésze az öregtorony délnyugati sarkának ismételt beomlásakor jutott oda, mert a munkások csákánya különböző magasságban több faragott sarokkőre talált. A kövek között föld töltötte ki, nem a hegyen lévő sárgás agyag, hanem a legkiválóbb fekete föld, amely bizonyára a „kútba” századokon át behullott falevelekből képződött.

Az egyik munkás 4,70 m mélyen egyszerre csak azt vette észre, hogy az egyik vízszintesen fekvő kő nem lazán hever, mint az eddigié, hanem szilárdabban, vagyis szándékosan rögzítettnek látszik. Óvatosan fejtve a köveket, kisért, hogy ebben a mélységben lapos kőpadló fedti a kút egész fenekét. Nagyon gondosan, egyenletesen rakott kőpadlón az egyik oldalon több agyagedény cserepei s emberi táplálkozást eláruló különféle állatok, mint marha, juh, disznó, őz, szárnyas csontjai hevernek. Meglepetés volt, amikor három, valóban szerencsésen alázuhant kő közül egy majdnem teljesen ép agyagfazék is napvilágra került.

A „kút” fenekének egyik oldala egy kis részen nem volt kővel kipadlózva. Itt két agyag volt a padló szintjében, és ebbe a két agyagba egy lapos kővel lefedett 40-50 cm átmérőjű gödör mélyedt be. További kutatásnál kiderült, hogy a kőpadló alatt is megvan a nagyon erős 50-60 cm vastag kék színű agyagréteg, alatta pedig közvetlenül a szikla következik. Az utóbb említett gödör még ebbe is bemélyedt 35 cm-re.

A kőpadló, az alatta lévő, máshonnan szándékosan odahordott agyagréteg, valamint a szikla egyaránt azt bizonyítja, hogy az az építmény nem lehetett kút, sőt még annak is ellene mond, hogy víztároló, illetve vízgyűjtő, avagy pince lett volna. Mint egyetlen lehetőségre, csupán arra gondolhatunk, hogy ez az építmény kútbörtönnek készült. Ezt bizonyítja a szabályos kőpadló, a rajta rendben tartott különféle alakú s rendeltetésű edények és az emberi táplálkozásra valló állatsontok, sőt, mi több, a padolatlan részből lemélyített kőlappal lefedett gödör is, amely ezen a helyen tartott rab megemésztett tápláléka kiürítésére szolgált.

E kútbörtönnel kapcsolatosan még csak annyit állapíthatunk meg, hogy a legutolsó fogoly a 14.

században, Károly Róbert–Nagy Lajos idejében sa-nyaroghatott itt. Erre a megállapításra az itt talált fazakak utalnak.

Az 1943. évi ásátás következő nagy feladata az öregtorony teljes kitararítása volt. Fáradtságos munkával sikerült az öregbástyát mind kívül, mind belül teljesen kitararítanunk. Kiderült, hogy az omlástól eltakart rész mindössze egyetlen teljesen zárt, természetes világítás nélküli, bizonyára raktárhelyiség volt, ahonnan minden népi hiedelem ellenére sem vezetett ki semmiféle alagút. A beomlott falak kövein és mészhabarcsán kívül semmiféle használati vagy szerkezeti tárgy, még egy árva vasszeg sem került elő. Így tehát ez a rész tulajdonképpen csak az öregbástya keletkezését és építési módját illetően egészítette ki az eddigi ismereteket.

E feltárásokkal egyidejűleg a váron kívül is kutattunk. A várhoz vezető hegynyakról kiemelkedő, s esetleg mesterségesnek látszó kúpcskát is ellen kellett őriznünk: esetleg nincsen-e ott valami erőd! Ez a kutatás, ámbár ebből a szempontból teljesen nemleges eredménnyel szolgált, de magát a vár telepítését illetően megiscsak nyújtott bizonyos feltevést, amelynek elfogadhatósága természetesen a további, erre a lehetőségre is kiterjedő kutatásoktól függ.

A SzNM idei bálványosvári kutatásainak tudományos eredményei ennyiben foglalhatók össze.

Ezenkívül külső munkaképpen szükségesnek látszott a még ki nem ásott várfalaknak a bokrok tömkelegéből való kiszabadítása is, sőt, az északi várfal külső oldalán körüljáró ösvényt is készítettünk, ahonnan most már jobban élvezhető a várnak eddig nem egykönnyen hozzáférhető s a bokrok és fák közé rejtett szépsége is. Ehhez az általános képet nyújtó beszámolóhoz csak annyi hozzáfűznivalónk volna, hogy a két év óta folyó rendszeres ását munkálatok a jövőben is föltétlenül tovább folytatandók mindaddig, amíg a belső és külső várudvar minden részletében fel nem tártuk. Ugyanis a leletek nagy mértékű hiánya miatt csak a feladat teljes befejezése után mondható biztos vélemény a vár keletkezésének pontos idejére és belső életére vonatkozólag. Ezenkívül a közeljövőben szükséges magát a várat teljesen karba hozni és karban tartani, mert csak így őrizhető meg a rohamos pusztulástól.

3) DÁLNOKI VERESS Lajos altábornagy, erdélyi hadtestparancsnok múzeumunk iránt tanúsított jóindulatából kérésünkre 1943. szept. 1-jén rendeletet adott az alája tartozó székelyföldi csapatok parancsnokának, hogy az erődítési munkálatok folyamán felszínre kerülő bármilyen természetű régészeti leletről azonnal értesítsék a SzNM igazgatóságát, s a netalán megejtendő feltárásnál mindenben legyenek a kiküldött szakember segítségére. Ennek következtében küldöttük

ki dr. SZÉKELY Zoltán múzeumőrt a Beszterce-Naszód vármegyei **Kisilvára**. Itt október 17–18. napjain ásatást végzett, azonban sajnos minden érdemleges eredmény nélkül. A felszínre került temetkezés egyetlen melléklete III. Zsigmond lengyel király korabeli ezüst denárius volt.

b. Kutatóutak

Megtett kutatóutaink jórészen a majdan megajtendő ásatások előzetes terepszemléljét szolgálták.

a) Dr. SZÉKELY Zoltán tb. múzeumőr aug. 10-én a háromszéki **Nagyborosnyó** községben római nyomok után kutatva, kisebb kutatóárkot ásatott, s itt többek között két bélyeges téglát is talált, amelyek felirata elmosódottságuk miatt nem volt teljesen megfejthető. Itt valószínűleg egy kisebb táborhely állott. Munkaerő hiányában a rendszeres ásatást nem lehetett megkezdeni.

b) Dr. SZÉKELY Zoltán tb. múzeumőr aug. 12-én a háromszéki **Árkoson** római kori és középkori telepedések nyomait figyelte meg, és mérte fel azok területét.

c) Dr. SZÉKELY Zoltán tb. múzeumőr aug. 14-én a háromszéki **Bedeháza** dák nyomait kutatta, azonban kutatóárkot a földek bevetettsége miatt nem húzhatott, s így csak azt a helyet azonosíthatta, ahonnan még 1912-ben nagyszámú cserépedény került gyűjteményünkbe.

d) Dr. SZÉKELY Zoltán tb. múzeumőr aug. 17-én a háromszéki **Maksán** római tábor emlékeit nyomozta.

e) Dr. SZÉKELY Zoltán tb. múzeumőr aug. 18-án **Lisznyóra** küldetvén ki, ott eneolitikus telep nyomait állapította meg. Festett edénytöredékeket gyűjtött össze.

f) HERPEI János múzeumigazgató **Kézdivásárhelyen** útrendezés alkalmával előkerült temetkezések nyomait vizsgálta meg júl. 13-án. Ezek részben középkori, részben pedig történelem előtti eredetűnek bizonyultak, igen szegényes vagy talán jórészen elhalódott leletekkel.

c. Gyűjtőutak¹⁰⁹

Gyűjtőutainkat a folyó évben néprajzi anyag gyűjtésére határoztuk el.

a) Dr. BALASSA Iván múzeumőrünk katonai szolgálata alól nyert néhány napi szabadságát arra használta fel, hogy szept. 13–16. napjaiban **Erdővidék déli községeit** járja be a megelőző évben megkezdett adatgyűjtésnek kiegészítése céljából. Középjátn, Nagyajtán, Bölönben, Miklósváron, Felsőrákoson, Vargyason a temetők gombfáit lefényképezte, lerajzolta és megmérte.

b) VAJDA László egyetemi hallgató, kiegészítő munkatársunk júl. 3-tól 9-ig a háromszéki **Sepsiszentkirályon** néprajzi tárgyakat gyűjtve, a szokásaiban

erősen városiasodó községben inkább a kismester-ségek, valamint az otthoni élet gyér emlékeit szerezte meg számunkra.

c) VAJDA László tanárjelölt, kiegészítő munkatársunk **Kászonszékbe** irányítva, itt júl. 13–15. napjain csupán csak jegyzeteket készíthetett, mivel az ott folyó erődítési munkálatok miatt minden gyűjtő- és kutatómunka betiltatott.

d) VAJDA László bölcsészkar hallgató, kiegészítő munkatársunkat júl. 15-én **Erdővidék északi részébe, s a Hargita déli szakaszába** indítottuk útba, hogy a székely pásztorkodás tárgyi és szellemi adatait gyűjtse össze, és gyűjteménytárgyaink hiányait jellegzetes darabokkal egészítse ki. Útja, amely több-kevesebb megszakítással egészen okt. 1-jéig tartott, nagyon érdemes eredménnyel zárult. Erről az alábbi jelentést tette:

Az Erdővidék falvai közül Kisbaconban, Nagybaconban, Magyarhermányban, Bibarcfalván, Erdőfülén és Székelyszáldoboson folytattam gyűjtéseket. Módszerem az volt, hogy elsősorban a havason, az esztenákon kutattam néprajzi anyag után, s csak azután tértem a faluba, hogy a juhászattal és juhtartással kapcsolatos műveltségjavaknak a falu kultúrájával való kapcsolatát megfigyeljem. Eközben természetesen számos olyan jelenség, tárgy stb. került elő, amely néprajzi muzeológiai szempontból többé-kevésbé jelentősnek látszott; ilyenkor ezeket sem hagytam figyelmen kívül, s ezért a SzNM-ba került számbelileg is jelentős néprajzi anyag nemcsak a pásztorkodás, hanem a fazekasság, fafaragás, földművelés, házi munkák stb. köréből is tartalmaz tárgyi emlékeket. Teljesnek azonban csak a juhászati gyűjtemény mondható. Tervünk ugyanis eredetileg az volt, hogy szabadtéri múzeum formájában egy teljes esztenát, juhkosarat és kalyibát állítsunk fel a beleválással együtt. Ez a terv lényegében már megvalósultnak tekinthető, amennyiben a teljes berendezés, a kalyibához való „állak” és a kosárhoz szükséges faragott lécek is a múzeumba kerültek, s az építést illetően is megegyeztünk kisbacoai pakulárokkal; magát az építkezést azonban a légvédelmi óvintézkedések miatt el kellett halasztanunk.

Mivel a juhászat néprajzát monografikusan igyekeztem feldolgozni, a gyűjtött tárgyi anyag, a jegyzetek, rajzok és fényképek igen bőségesek. Ennek az anyagnak csak kivonatos ismertetése is túllépné egy gyűjtőúti jelentés kereteit, ezért itt csak utalok a múzeum leltári jegyzékére, ahol az egyes tárgyak nevén, lelőhelyén és méretein kívül a tárgyak használatát, gyakoriságát stb. is leírtam. A további jegyzetes anyag feldolgozása most van folyamatban, s az egészet „Az erdővidéki juhászok néprajza” címen fogom publikálni.

Mint a magyar néprajzban idáig teljesen elhanyagolt s jelentősebb anyagot, a pásztorkodás köré-

ből elsősorban a karcolásos díszítéssel ellátott kéregedényeket (főleg sótartókat) említem meg, melyeket nagyobb mennyiségben sikerült összegyűjteni. Anyaguk nyírfakéreg (nyírfatidő), a bicskahegygel karcolt díszítés motívumai főleg virágok, de nem ritkák az állat (szarvas-, madár-) ábrázolások sem. Ugyancsak a pásztor-művészet területére tartoznak az írott pásztorbotok, úgynevezett „macskás pácák”, melyek főleg mértani díszítőelemeket tartalmaznak, s ornamentikájuk kezdetlegességénél fogva néprajzi szempontból igen figyelemreméltók, továbbá összehasonlításokra főként alkalmasak. A farsangi „kecskejárás”, „kecskehordozás” szokását ugyancsak pakulárok végzik; a „kecske” egyik jellemző darabja Bibarcfalváról került a múzeumba. A pásztorviselet igen érdekes, ma már ritka darabja a pásztorcsuklya; a szakirodalom a Balkánról és a Pireneusokból említi, s valószínűleg óeurópai hagyaték. Ősi voltát mutatja, hogy a tej elvívésével és visszahozásával kapcsolatos analógias varázslások állandóan szereplő kelléke. Igen primitív, valósággal ősemberi eszköz az úgynevezett „kausa”, az evőtál, s valamikor fejőedény (mégpedig kecskéhez való fejőedény) volt, melyet a fa bogárról leütött kéregből készítenek. (Ez a kausa nem tévesztendő össze a szapulókád lefolyónyílására illesztett, ugyancsak fakéregből készült lúgzó-kausával!) Valószínűleg balkáni eredetű. Mint az erdővidéki pakulárok műveltségének jellemző negatívumait említem meg a juhászoké és az ivócsanak hiányát.

Az erdővidéki pakulárok néprajzának ez a gyűjteménye általános néprajzi értéken túl főleg azért jelentős, mert az első, teljesnek mondható kollekció, amelyik képet tud adni az erdélyi pásztorokodásról. Míg az alföldi pásztorokodást aránylag jól ismerjük (GYÖRFFY, ECEDEI, MADARASSY, TÁLASI, BORZSÁK, LUBY munkáiból), addig Erdély – elérhetetlenül – erősen másodrangú szerepet kapott a magyar pásztorokodás kutatásában. Ennek egyrészt az az oka, hogy a havasi pásztorokodás mai formáiban sokkal nehezebb a nomád örökséget felismerni, másrészt pedig oka még az az egyáltalán nem bizonyított, de lassan dogmává merevedő tétel, amely szerint a havasi pásztorokodás – elsősorban pedig a juhászat – teljes egészében román eredetű. Kétségtelen, hogy a juhászatban a kultúrhatás igen erős, ezt elhallgatni tudománytalanság volna. Hogy azonban a juhászat teljes néprajzából nagy számmal elemezhető ki magyar vonások, köztük olyanok is, amelyek kétségkívül a pásztori műveltség alaprétegéhez tartoznak, azt készülő dolgozatomban igyekszik bizonyítani. Előjáróban itt csak annyit jegyezhetek meg, hogy egyedül a tejjagdalkodás az a kultúrterület, ahol valóban egységes, méreteiben is jelentős oláh kultúrhatással kell számolnunk.

Gyűjtőútam mellékeredményeképpen számos, nem a pásztorműveltséghez tartozó tárgy került a SzNM-ba. Közülök a legértékesebbek talán a magyarhermányi fazekasok készítményei, továbbá a Kisbaconból előkerült írott tetőfedő cserepek, melyek unikumok a maguk nemében. Kisbaconból, Magyarhermányból és főleg Nagybaconból nagyobb temetői gombfa-gyűjteményt szállítottam a múzeumba. Magyarhermányból cserépedényeken kívül szépen faragott szuszékok és festett bútorok (téka, szék, kanál-tartó) kerültek a múzeumba.

e) GAÁL Károly egyetemi hallgató, kisegítő munkatársunk megbízásunk folytán július 7-től 12-ig **Csikmenaságon** folytatott gyűjtéseket. Jelentése az alábbi munkálkodást foglalja össze: Csikmenaságra megérkezve először is utam céljához híven a múzeumunk telkén felállított idevalósi ház berendezése után érdeklődtem. A ház régi lakóit és ismerőit felkeresve, kikérdeztem őket, és a leginkább egybehangzó vélemények, valamint saját tapasztalataim alapján a ház régi belső képét alapjaiban megszerkesztettem. Ez a belső kép és elrendezés is eltér a székely és általában a magyar ház elrendezésétől. A sarkos elrendezés megvan, de a szobák sorrendje minden eddigi tapasztalt sorrendtől különbözik. Ugyanis amíg máshol a „tisza szoba” előtt található, itt a tiszta szoba a ház hátsó részébe került. A múzeumbeli székely háznál is így van az elrendezés, amit bizonyít az első szoba faragott gerendáján lévő vetélőorsó helye is. Ilyen munkára mindig a viselő szobát használják. Ugyancsak a viselő szobában van mindenütt a nagy szemeteléssel járó cserepek is.

A bútorok elrendezése mellett sikerült megtalálni az eredeti bútorok egy részét. Ezek azonban olyan rossz állapotban voltak, és tulajdonosaik olyan árat kértek értük, hogy nem tartottam érdemesnek megszerzésüket, annál is inkább, mert a berendezéshez szükséges tárgyak azonosak a háromszéki szentföld egyszerűbb tárgyaival.

Utam másik célja korábbi írott pálcá- és guzsaly-minta gyűjteményem kiegészítése volt. Ilyenformán 38 különböző mintát sikerült összeszednem.

E munkák közben igyekeztem megfigyelni a cserepek és kemencék fejlődését, amely itt majdnem teljes sorozatban kimutatható. Ugyanis miután a cserepek az élet fejlődésével bizonyos átalakuláson mentek keresztül; először egy tüzelő került melléjük, mely a „sod”-hoz támaszkodott. Amint sült ételeket is kezdtek készíteni, a sütő számára teljesen beépítették a gócalját. Később a cserepes kikerült a nyári tüzelőbe és több tűzhellyel kiegészítve építették fel. Végső fokon elvesztette régi jellegét és rendeltetését, s a csempe-berakás már csak a tüzelő alján, a „ponkon” maradt meg.

Gyűjtőutam során tárgyi gyűjtést is végeztem, amennyire ezt a falu drágasága megengedte. Főképpen kályhacsempéket szedtem össze. Készítjük és készítőhelyök általam ismeretlen. De megállapítható, hogy nagyrészt városokról kerültek a faluba. Ismerik az Udvarhely megyei küsmödi **BERECZKI Zsigmond** nevét, és így valószínű, hogy az ő készítményei közül is kerültek a faluba.

Végezetül még a pástorkodással kapcsolatos szokások leírását is összegyűjtöttem.

d. Egyéb kiszállások

a) **HEREPEI János** múzeumigazgató a Közgűjtemények Országos Főfelügyelőségének rendeletére febr. 8-án **Csksomlyóra** utazott. Itt a csíki múzeumi gyűjteményt megvizsgálva, állapotáról és helyzetéről tüzetes jelentést terjesztett fel.

b) **HEREPEI János** múzeumigazgató júl. 21–22-én **Barótra** utazott, ahol az Erdővidéki Ref. Egyházmegye irattárát és könyvtárát vizsgálta át, anyagának értékes részét múzeumi letétképpen átvette és beszállította. Ugyanitt sikerült ajándékképpen egy nagyobb adományt is szereznie.

c) **HEREPEI János** múzeumigazgató és **BOGÁTS Dénes** tb. levéltáros aug. 12-én a háromszéki **Bereckbe** utazott. Itt a község levéltárának és hivatalos könyvtárának értékesebb anyagát kiválogatva, múzeumunkba szállította. De ugyanitt néhány történelmi értékű tárgyat is szerzett, köztük egy redőnyös tiszafa íróasztalt, amely **GÁBOR Áron** készítménye.

Ezen kívül **HEREPEI János** múzeumigazgató szept. 4–9-én kutatásokat végzett Beszterce-Naszód vármegye 6-levéltárában **Besztercen**; továbbá év közben részt vett **Marosvásárhelyen** a művészeti év megrendezésének megbeszélésein, valamint a Székelyföldi Művészeti Évnek szept. 16-án történt megnyitásán.¹¹⁰ Ugyancsak Marosvásárhelyen tárgyalásokat folytatott a csíkszentmártoni **SZABÓ** család levéltárának átvétele felől, amelyet a tulajdonos, dr. **BOILA Romulus** volt román miniszter múzeumunknak adományozott. (Minden tárgyalásunk azonban eredménytelen maradt, mivel a levéltár őrzője nem volt hajlandó a Nagyszebenben lakó **BOILA** rendelkezésének eleget tenni.) Ugyancsak az igazgató újból megfordult **Cskszeredában** az ottani múzeumi gyűjtemény sorsa felől való tárgyalás céljából, mint hogy az illetékesek őt kérték meg a rendezés és ügyvezetés irányításával.

Végezetül a katonaságtól leszerelt dr. **KOVÁCS Márton** múzeumi gyakoronokunkat október–december hónapokban – felsőbb jóváhagyás mellett – **Budapesten** foglalkoztattuk, ahol az Országos Levéltárban másolt le több¹¹¹ 17. századbeli székely rendi összeírást.

2. Belső munka

a. Ügykezelői munka

a) Múzeumunk ügykezelése a nagy munkatorlás és munkaerőhiány ellenére is rendesen folyt. Rendes iktatókönyvünk iktatószáma 1220 ügy keltezését és elintézését bizonyítja, azonban az iratok valóságos száma ennél sokkal több, minthogy számhoz vett iratelintézesek is történtek. A kezelésünkben lévő Háromszéki Székely Tanalap elintézett iratainak iktatószáma 70 volt.

Együttal jelentjük, hogy a kezelés könyveihez tartoztak a fent megjelölt két iktatókönyvön kívül annak segédkönyvét képező név- és tárgymutató, továbbá a postakézbesítő-könyv, amelybe minden kimenő irat bevezetést nyert.

b) Az anyagi ügyek kezelése szabályszerű, előírt módon történik, 1) kiutalás, 2) pénztárkezelés és 3) ellenőrzés folyamattal. Az előírás szerinti pénztárkönyvet szabályszerűen vezetjük.

b. Tudományos és rendezői munka

a) **Gyűjteményünk anyagának feldolgozása és rendezése** csupán szerény keretek között folyt, tekintettel a munkatársak nagy hiányára. Ezért tehát mindössze csak arról számolhatunk be, hogy:

1) A beérkező gyűjteménytárgyak leltározását **FADGYAS Anna** kezelő végezte, míg a néprajzi tárgyak egyes darabjait dr. **BALASSA Iván** vezette be a megfelelő szakleltárkönyvbe.

2) A könyvtár egyik alcsoportjához, az **APOR**-könyvtárhoz tartozó művek rendezését **KOVÁCS Ágnes** egyetemi hallgató kezdte el. Mintegy 1203 darab könyvet vett számba, s a cédulakatalógus hiányzó lapjait pótolta.

3) A néprajzi raktáranyag jó részét **GAÁL Károly** és **VAJDA László** egyetemi hallgatók osztályozták, s a raktár polcain csoportosítva helyezték el.

4) A képzőművészeti anyag metszetgyűjteményének rendezését múzeumunk iránti szíves jóindulattal **VARGA Nándor Lajos** budapesti képzőművészeti főiskolai prorektor végezte. Munkáját a húsvéti, a nyári, s a karácsonyi szünidőben folytatta.

5) Az idegen megkeresésekre a levéltári kutatásokat **BOGÁTS Dénes** tb. levéltáros végezte.

b) Az ősz folyamán megkezdettük **múzeumunk értékesebb anyagának összeírását és légoztalmi óvóhelyre való szállítását**. E munkát legfőképpen **FADGYAS Anna** kezelő végezte.

c) 1943. júl. 1-jén megindítottuk a szabad-sághós **GÁBOR Áron- emlékkiállítás**. Tekintettel arra, hogy a kiállítás rendezésével kapcsolatos nagy kiadásokra semmi előirányzott fedezetünk nem volt, ezért e tárlat látogatóitól külön belépti díjat kényszerültünk szedni. Azonban mi sem bizonyítja jobban vállalkozá-

sunk méltánylását, s az elért eredményt, minthogy kiállításunkat olyan sokan keresték fel, hogy a tőlük befolyt jövedelem kétszeresen felülmúlta a reafordított tetemes költséget.

d) A múzeum által rendezni szokott **tudományos és népszerűsítő előadásokat** az év folyamán majdnem teljesen megszüntettük, arra való tekintettel, hogy a kolozsvári egyetemi tanárok által rendezett előadás-sorozat múzeumunk előadótermében tartatott meg. Ilyenformán tehát csupán a következő saját előadásainkat hirdettük meg:

1943. márc. 20-án dr. KOVÁCS László erdélyi tud. intézeti tanár: *Színes fényképezés a néprajz szolgálatában.* (Vetített képekkel.)

1943. december 16-án dr. KONSZA Samu kollégiumi igazgató: *Az új romantikus dráma.*

Ezekenkívül a vendéglőadás-sorozatban a tavaszi félévben 10 kolozsvári egyetemi tanár és 3 helybeli előadó összesen 19 előadást tartott. A második félévben 4 egyetemi tanár 8 előadást tartott múzeumunk előadótermében.

e) A folyó esztendőben A SzNM Kiadványai sorozatunk negyedik számaképpen JÓZSEF Dezső: **A nyikómenti gyermek magakészítette játékszerei** című füzetünket jelentettük meg. Ezt a 19 lap terjedelmű, 8° nagyságú, 39 képpel illusztrált tanulmányt Kolozsvárt nyomtattuk. Ugyancsak 1943-ban adtuk ki az Erdélyi Tudományos Intézettel közös kiadványképpen SZÉKELY Zoltán munkáját, **A komollói erődített római tábornak**. Ez a 35 lap terjedelmű, 8° nagyságú, 14 képes táblával gazdagított munka hasonlóképpen Kolozsvárt jelent meg.¹¹²

f) Egyéb tudományos jellegű munkálkodásunk közé sorozzuk a **múzeumi tisztviselők irodalmi munkáit.**

HEREPEI János múzeumigazgatónak 1943-ban nyomtatásban megjelent tanulmányai és egyéb dolgozatai:

1) **Újabb adatok a Régi Magyar Könyvtárhoz**

a) **Aprónyomatványok**

b) **Az 1696. évi nagyszombati kiadású Corpus Juris Hungarici**

c) **KOMJÁTSZEGI Andrásné temetési kártája** (Erdélyi Múzeum 1942:8–16)

2) **TÁRKÁNYIÉK** (Erdélyi Múzeum 1943:279–81)

3) **Scholabeli állapotok APÁCZAI Kolozsvárra jövelele előtt** (Erdélyi Múzeum 1943:345–70. – Ugyanez, mint különnyomat az Erdélyi Tudományos Füzetek 166. számaképpen. 1–28)

4) **Újabb adatok az 1711. év előtti egyleveles nyomtatványokhoz** (Erdélyi Múzeum 1943:480–81)

5) **ABRUGYI György kolozsvári könyvkötő** (Erdélyi Múzeum 1943:481–83)

6) **XVI–XVII. századbeli papok, mesterek és diákok a szatmári református egyházmegyéből** (Egyháztörténet 1943:17–33)

7) **CSANAKI Máté, a kolozsvári református iskola igazgatója** (Egyháztörténet 1943:226–28)

8) **A mákói templomkerítés felirata és MÁRTONOSI Mihály lelkipásztor** (Egyháztörténet 1943:377–80)

9) **Képek a múlt század eleji Kolozsvárról** (Pásztortűz 1943:126–28)

10) **A vásárhelyi ref. kollégium megszervezője, ZILAHÍ SEBES András professzor sírköve** (Déli Hírlap 1943. nov. 13.)

11) **SÁTMARIU Jancu, mint JÓKAI Mór rokona** (Székely Nép 1943. márc. 14.)

12) **A tanuló ifúsághoz** (Székely Nép 1943. ápr. 17.)

Ugyanő az év folyamán a következő felolvasásokat tartotta:

1) **Scholabeli állapotok APÁCZAI Kolozsvárra jövelele előtt** (Erdélyi Múzeum-Egylet Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának 1943. március 17-én Kolozsvárt tartott szakülésén)

2) **A székely rovásírás** (1943. március 31-én Sepsiszentgyörgyön tartott szabadegyetemi előadóesten)

BOGÁTS Dénes múzeumi levéltárnok 1943-ban nyomtatásban megjelent munkái és tanulmányai:

1) **Háromszéki Oklevél-Szójegyzék** (Erdélyi Tudományos Füzetek 163. sz. 1–78)

3) **VÁRADI és BARTALIS vértanúsága** (Székely Nép öt számában folytatódólagosan)

4) **Apróbb közlemények az időjárásról a régi világban** (kiadta a budapesti Meteorológiai Intézet)

Ugyanő felolvasást tartott Sepsiszentgyörgyön az Erdélyi Párt népművelő előadóülésén. Címe: **VÁRADI és BARTALIS vértanúsága.**

Dr. SZÉKELY Zoltán tb. múzeumőr nyomtatásban megjelent munkája:

1) **A komollói erődített római tábor** (1943, Kolozsvár, 80, 1–35. l. + I–XIV. képes tábla. Az Erdélyi Tud. Intézet és a SzNM közös kiadványa)

Az Erdélyi Tudományos Intézet megbízásából július hó folyamán egy római villa feltárását végezte a Kolozs megyei Csomafáján. Ásatásának eredményéről megjelenendő munkája kéziratban van.

Dr. BALASSA Iván múzeumi segédőr nyomtatásban megjelent cikkei:

1) **Vigyázzunk a helynevekre** (Erdélyi Múzeum 1943. évi 1. füzetében)

2) **Üzenet a faluba** (Székely Nép 1943. aug.)

3) **Az erdővidéki temetők** (1–105. l. és I–XXX. képes tábla. A SzNM Kiadványainak sorozatában fog megjelenni)

- 4) *Adalékok a székely népi italok ismeretéhez*
 5) *A kézdivásárhelyi fazekasság*
 6) *Kabola*

Ezeket kívül, bár nem tartozik múzeumunk sem belső, sem külső munkálkodásához, mégis meg kell említenünk, hogy gyűjteményanyagunk nagy értékét képező *APOR-kódex* az Erdélyi Tudományos Intézet hasonmás-kiadásban teljes egészében kiadta I–XX. + 1–230. lapon. A kiadást és a hozzáírt tanulmányt dr. SZABÓ Dénes gondozta.

VI. Gyűjteményeink látogatottsága

Gyűjteményeink kiállított anyagát a folyó évben két csoportra osztottuk. Egyik a múzeum állandó jellegű kiállítása régészeti, történelmi, néprajzi, képzőművészeti, természetrajzi tárgyakkal, a másik pedig az alkalmi GÁBOR Áron-emlékkiállítás, amelyet azonban a nagy érdeklődésre való tekintettel 1943. júl. 1-jétől kezdve egész éven keresztül nyitvatartottunk.

Múzeumunk nagy látogatottságának zökkenésmentes lebonyolítására június–augusztus hónapokra GÁBOR Tamás egyetemi hallgatót, szeptember–október hónapokra pedig BALOGH Zoltán VI. gimn. o. tanulót a befolyó jövedelem %-os részesedéseivel alkalmaztuk. A termekben való vezetést a tisztviselők és a szolgásműhelyzet látta el.

a) Múzeumunk kiállított anyagának megtekintésére rendes és rendkívüli látogatási időt állapítottunk meg. Mégpedig rendes látogatási idő: a hivatalosan megállapított ünnepeket kivéve minden hétköznapon délelőtt 9-től 12 óráig, vasárnap pedig 10-től 12 óráig; rendkívüli látogatási idő: ápr. 16-tól okt. 15-ig terjedő félévben minden hétköznap délután 3-tól 5 óráig.

b) Az 1943. évben összeszámolt 7301 személy tekintette meg a múzeumot. Ezekhez számíthatjuk a hetenkénti egyszeri ingyen megtekintési idő látogatóit, akiknek számát bizonyosan nem tudjuk, azonban azt is legalább 1500–1700-ra becsülhetjük.

c) Csoportos látogatásképpen a tanárok, avagy tanítók vezetésével jött tanulócsoportoktól eltekintve, az év folyamán 722 főből álló 29 csoport kereste fel múzeumunkat; e látogatók főképpen katonák, leventék és népművelési előadások látogatói voltak.

d) Iskolai látogatások az év folyamán 28 ízben történtek, összesen 1184 tanulóval. Egyes vidéki iskoláktól eltekintve, főképpen a helybeli ref. kollégium, ref. leánypolgári és állami fiú polgári iskola csoportjai, kisebb számban pedig a kat. leánypolgári, a ref. népfőiskola és a ref. elemi iskolák látogatásait soroljuk fel.

e) Belépődíjra a délelőtti látogatási időre 60 fillért, a délutánira pedig 80 fillért állapítottunk meg. Falusi kiszagádztól, diákoktól, tisztí rangban nem lévő katonák-

tól belépti díjat nem szedtünk. Ezenkívül teljesen díjtalan látogatási időnek állapítottuk meg a szombat délutánt. Emellett a júl. 1-jén megnyílt GÁBOR Áron-kiállítás felnőttjeinek belépti díja 1 pengő, míg az egyenként jövő kiskorúak és katonák ennek csak a felét fizették. Csoportos látogatóktól itt sem szedtünk semmiféle díjat.

f) Könyvtárunkkal kapcsolatosan rendes könyvkiadási vagy olvasóórát mindaddig nem tarthatunk, amíg múzeumunknak állandó könyvtárosa nem lesz. Könyvet jelenleg kölcsön ki nem adunk, ha néha valamelyik iskolának nincsen reá szüksége. Ezzel szemben a délelőtti és a délutáni hivatalos órák alatti időben irodánkban való használatra készségesen rendelkezésül bocsátjuk a szükséges műveket. Ugyanígy járunk el a kéziratári és levéltári kutatókkal. Az elmúlt év folyamán hányan és hányszor vették igénybe a gyűjteményeink anyagát – kellő személyzet hiányában nincsen lehetőségünk róluk nyilvántartást vezetnünk.

VII. A múzeum személyzete¹¹³

A.

a. Államilag kinevezett tudományos tisztviselők

1) HERPEI János múzeumigazgató, egyetemi végzettséggel.

2) Dr. BALASSA Iván I. oszt. múzeumi segédőr, egyetemi végzettséggel. (2 éves katonai szolgálatát teljesíti.)

3) Dr. KOVÁCS Márton múzeumi gyakornok, egyetemi végzettséggel. (2 éves katonai szolgálatát teljesíti.)

b. Államilag kinevezett kezelő: FADGYAS Anna, polgári iskolai végzettséggel, kezelői beosztás mellett tudományos segédszemélyzeti munkakörrel is.

c. Államilag kinevezett altisztek, szolgák

1) KOCSIS Elek I. oszt. altiszt, 1 polgári iskolai osztály végzettséggel.

2) BARABÁS Jenő II. oszt. altiszt, 5 elemi iskolai osztály végzettséggel.

3) FODOR Józsefné JÁNI Anna kisegítő szolga, 6 elemi osztály végzettséggel.

B. Tiszteletbeli tisztviselők:

Az államilag kinevezett tisztviselőkn kívül múzeumunknak még 10 **tiszteletbeli óre** van, java részben középiskolai tanárok.

Közülük csupán

1) BOGÁTS Dénes ny. postafelügyelő jár be minden délelőtt. A családtróneti és egyéb levéltári kutatásokat végzi.

2) Dr. SZÉKELY Zoltán államilag kinevezett Székely MIKÓ-kollégiumbeli rendes tanár. Múzeumunkba a délutáni órákban rendszeren bejár, főképpen római régészettel foglalkozik.

A többi tb. múzeumőr egyáltalában nem dolgozik a múzeumban.

C. A személyzet havonkénti javadalmazása

1) HERPEI János igazgató VII. fiz. osztálybeli bruttó járandósága 747,22 P.

2) Dr. BALASSA Iván múzeumi s. ör IX. fiz. osztálybeli bruttó járandósága 502,30 P.

3) Dr. KOVÁCS Márton múzeumi gyakornok havonkénti bruttó járandósága 273,92 P.

4) FADGYAS Anna kezelő bruttó járandósága 275,74 P.

5) KOCSIS Elek I. oszt. altiszt bruttó járandósága 184,23 P.

6) BARABÁS Jenő II. oszt. altiszt bruttó járandósága 284,61 P.

7) FODOR Józsefné JÁNI Anna kiségitő szolgáló bruttó járandósága 158,80 P.

Összesen: 2426,82 P.

*

A most lezáruló évben minden igyekezetünkkel arra törekedtünk, hogy a vállunkra nehezedő terhek mellett is kitűzött feladatainknak minél jobban megfelelhessünk.

Jó igyekezetünkben nagy segítségünkre voltak hivatali feletteseink belátó jóindulata és támogatása. De különösen ki kell emelnünk dr. SCHNELLER Vilmos miniszteri tanácsost, aki látogatása alkalmával teljesítményünkért megelégedését fejezte ki, egyúttal azonban igen sok értékes tanácsát és útmutatását közölte velünk. Hálásak vagyunk dr. VISKI Károly egyetemi taná, közgyűteményi felügyelőnek, aki nemcsak tanítványait küldötte le a múzeumi munkában való segítségül, hanem igaz jóbarátunkhoz méltóan maga is segített, tanácsolt, támogatott. Ugyancsak értékes segítségünkre volt dr. VARGHA László közgyűteményi előadó, aki nemcsak a hivatalos iratokon keresztül, de személyes lejegyzetei alkalmával is nagyon sok becses útbaigazítást, szakvéleményt és baráti jó szót adott.

Társintézményeink közül pedig nem szabad megfeledkezniünk az Erdélyi Tudományos Intézettről és vezetőségéről sem. Ez a nagyobb felkészültségű, tetterre kész jóbarát-intézmény mindég és mindenben a legönzetlenebb készséggel állott segítségünkre, amikor segítségért hozzá folyamodtunk.

Tisztelettel kérjük, hogy 1943. polgári évről készített jelentésünket tudomásul venni méltóztassanak. Sepsiszentgyörgy, 1943. dec. 31-én.

7.

A SzNM 1944. évi munkaterve¹¹⁴

(részletek)

(...) intézményünk kisszámú személyzetéből mindkét tudományos tisztviselő a jövő 1944. év egész

folyamán is katonai szolgálatot fog teljesíteni. Ilyenformán tehát a legtöbb tudományos, valamint rendezői munkát a jövő évben is kölcsönvett segítőtársakkal kell megoldanunk. Miként az 1942. és 1943. években is budapesti és kolozsvári szakember kartársunkat kellett bizonyos feladatkörök elvégzésére felkérnünk, azonképpen az 1944. évben is még fokozottabb mértékben kell az ők segítségüket igénybevevünk, ha azt akarjuk, hogy igyekezetünk elégséges eredményt tudjon felmutatni. Ezenkívül az 1943. évben dr. VISKI Károly egyetemi tanár jóakarata három néprajzos tanítványát irányította segítségünkre. E fiatal egyetemi hallgatók múzeumunknak mind belső, mind külső munkásságában nagyon jó hasznára váltak, úgyannyira, hogy amennyiben lehetséges, a jövő évben még nagyobb területen igyekezzünk felhasználni segítségüket. Miként a folyó évben is tettük, úgy a jövőben is két-három középiskolai tanuló is szándékozunk a szünnapok idejére munkába állítani, ezek azután a múzeum belső életében állanak rendelkezésünkre. Mindezekon felül gyűjtés és kutatás céljaira külső segítőtársakat is felkérni óhajtunk, akik (mint pl. az idén JÓZSEF Dezso udvarhelymegyei származású gyulai tanár) nagy hasznunkra lehetnek olyan anyag felkutatásában, ahová intézetünk tudományos munkásainak csekély létszáma miatt csupán hosszú évek múlva juthatnánk el.

(...) igen természetesen nagyot lendülne a helyzetünk, ha 1) dr. BALASSA Iván I. oszt. múzeumi segédőrünk 1944. szept. végével katonai szolgálatból leszerelhetne, 2) dr. KOVÁCS Márton múzeumi gyakornoknak saját kérelmére való áthelyezése megtörténhetné, aminek következtében megürült helyére új gyakornok kinevezését kérelmezhetnők, 3) dr. SZÉKELY Zoltán sepsiszentgyörgyi főgimnáziumi tanár állami kinevezést nyerne, szolgálattételre bölcs intézkedéssel múzeumhoz osztatnék be, 4) FADGYAS Anna kezelő a tudományos segédszemélyzet létszáma terhére legkegyelmesebben átminősítették, továbbá 5) egy szakképzett I. osztályú műszaki altiszt állás létesítették, amelynek betöltőjére az összes konzerváló és preparáló munkák elvégzése bízható lenne. Ilyenformán, ha a székely tudományos intézet még nem is valósulna meg, azonban múzeumunk jelenlegi személyzete olyan kiegészülést nyerne, amilyennel munkatervezetünk egyes pontjainak megoldását nem a kölcsönveendő kiségitő társak lehetősége, hanem a saját munkaerőink beosztása tenné lehetővé, s egyúttal fokozná a munkateljesítményt is: ennek következtében az ügyviteli és a múzeum-karbantartási munkálatok elvégzése mellett gazdája kerülne a régészetnek, a néprajznak, a könyvtárnak, a fényképezésnek, az összes műszaki (preparáló, konzerváló, asztalos- stb.) munkáknak, bárha a történelmi gyűjtemény, a levéltár, a kéziratár, a szép-

művészet s a természettudományok összes ágai még mindég szakművelő nélkül maradnának.

I. A múzeumi munka menetének továbbfejlesztés útján való fokozása

(...) szükségünk volna a) kellő számú szakképzett tisztviselőre, akiről már a bevezető sorokban megemlékeztünk, továbbá b) múzeumunk épületének építkezés folyamán kellő számú és megfelelő dolgozósobával, raktárhelyiséggel, valamint kiállítási teremmel való kibővítésére, amiről megelőző évi munkatervezeteinkben is bőszégesen szóltunk, ezenkívül c) megfelelő gazdaságú szakkönyvtarra, amelynek mind a hazai, mind a külföldi vonatkozó irodalmat annál is inkább egyesítenie kellene, mivel ilyen könyvtár az egész Székelyföldön eddig sehol sincsen, végül pedig d) a nélkülözhetetlen tudományos műszerek teljes számára azért, hogy az elvégzendő kutatások, mérések és bűvárkodások minden tekintetben bírálatalók és kellő értékűek lehessenek. Mindezt egy esztendő keretén belül természetesen nem lehet megvalósítanunk, azonban törekednünk kell arra, hogy azt, aminek beteljesítése mégiscsak eléggé kidolgoztatott, a legelső kedvező alkalommal valóra váltsuk. Egyes ilyen lehetőségek pedig mind az a, b, c és d pont keretén belül már az 1944. évre valószínűnek látszanak. Különösen hisszük ezt a személyzeti kérdés rendezése mellett az épületbővítéssel kapcsolatosan. Ugyanis, ha a KÓS Károly építési terveit a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr órnagyméltósága jóváhagyni méltóztatik, mi akadály a sem lehet, hogy azonnal hozzá ne foghassunk az új épületszárny alapozási munkálataihoz.¹¹⁵

(...) székely tudományos intézet alapjait csak kellő szilárdságú talajra lehetséges leraknunk. Ezenkívül csakis így váltható valóra VISKI Károly közgyűjteményi országos felügyelő úr óméltóságának a székelyföldi központi múzeum kifejlesztésére vonatkozó nagyszerű elgondolása. Ugyanis csak egy teljesen felkészült és erős SzNM bírná meg az egyes székely városok gyűjteményeinek fiókosítását, valamint az amúgyis erősen önállóságra törekvő, bár önmagukban jórésztben életképtelen múzeumocskák önkéntes csatlakozására csakis abban az esetben lehetne reményesgünk, ha mind az avatottak, mind pedig az avatatlanok előtt is nagyszabású eredményekkel tudnók bebizonyítani a rendszeresség és a rendszertelenség közötti elhatározó értékű különbséget.

Szabványos költségvetésünkbe (...) egyelőre építkezésre csupán 20 000 pengőt állíthatunk be. Személyi járandóságunkra mindössze 3200 pengőt szánunk. Ez az összeg különmunkák, valamint kiegészítő segéderek, továbbá tisztletbeli tudományos tisztviselő

lők díjazását foglalja magába (...) múzeumunk nagyszámú tb. múzeumőre közül csupán BOGÁTS Dénes nyug. postafőfelügyelő és SZÉKELY Zoltán kollégiumi tanár az, aki intézetünkben dolgozni szokott (...) SZÉKELY Zoltán a folyó év folyamán csak nagyon kis mértékben dolgozhatott intézetünk javára, ugyanis szabad idejének legnagyobb részét a doktori szigorlatra való készület foglalta le, majd pedig vizsgájának letétele után a nyár és a koraősz folyamán az Erdélyi Múzeum porolissumi és az Erdélyi Tudományos Intézet kidei ásatásában vett részt, hazajöve pedig ásatásának feldolgozásához fogott hozzá. Reméljük azonban, hogy a jövő évben több időt fordíthat a SzNM munkaterületén való dolgozásra, bárha a középiskolai tanárookban való nagy hiány miatt a folyó iskolai évben igen magas tanítási óraszámot kellett vállalnia. (...) nagy hasznunkra válnék, ha (...) SZÉKELY Zoltánnak szolgálattételére a SzNM-ba való beosztása megvalósítható lehetne!

Szakkönyvtárunk gyarapítására költségvetésünkbe egyelőre összesen csak 800 pengő összeget illesztettünk, tekintettel arra, hogy esetenkénti rendkívüli segélyeink, valamint magános jóbarátaink adományai majdnem kivétel nélkül ennek gyarapítására adatnak. Állításunk igazolására megemlíttjük, hogy a folyó évben ajándékozott könyvek száma a kétezeret jóval felülhaladja, s tekintettel arra, hogy ennek tetemes részét teszi az irányított ajándékozás, ezért a szakkönyvtár létszáma is egyre szaporodik. (...)

II. Múzeumi táraink anyagának ásatás, gyűjtés, ajándékozás és vásárlás útján való növelése

Múzeumunk anyagát főképpen ásatás, gyűjtés és ajándékozás útján tartjuk gyarapítandónak, míg nem a vásárlást csak abban az esetben látjuk megfelelő beszerzési módnak, amikor egy-egy kiválóan fontos múzeumi értékű tárgy megszerzése másképpen éppen nem volna lehetséges. Ugyanis szívesebben elhalasztjuk egy kisebb jelentőségű tárgy megszerzését, félve attól, hogy a vásárlás tényével könnyen megzavarjuk azt a barátságos és megértő viszonyt, amely a nép igen nagy része és a múzeum, vagyis az ajándékozó és a megajándékozott, még inkább: a múltjára büszke székely és az öntudatkeltő SzNM között általában véve fennáll. Az elmondottak természetesen nem vonatkoznak azokra a vidékekre, amelyeket az úgynevezett műgyűjtők már amúgyis megzavartak, de az ilyen helyeken különben sincsen sok mit keresnünk, mert ott már annyit összerontott az említett műgyűjtők rablógazdálkodása. De nem vonatkoznak arra az esetre sem, ha a tulajdonos régi bútordarab helyett újat vagy valamely hasonló értékű más tárgyat kíván.

(...) az 1943. évben ásatási célokra egyes jó-akaróinktól több, mint három és félezer pengőt sikerült összegyűjtenünk. Tehát valószínű, hogy az 1944. évi eredményünk sem fog emögött hátramaradni, mint-hogy a múltban is még tovább is mehattunk volna, ha több munkatársunk lenne, akik a múzeumra várakozó nagy feladatokat mind elvégezhették.

1. **Ásatások.** Minthogy e pontban legégetőbb kérdésnek az önmagunk megismerését állítjuk, ezért munkatervünkben is az önmagunktól, vagyis a közelebb múltból való kiindulás nagy fontosságát tartjuk tekintetbe veendőnek:

a. **Magyar középkor.** Háromszéken: Alsósólyomkő vára, Bálványosvár (az 1942. és 1943. évi feltárási munkálatok folytatása), Bereck, Borcfa falu elpusztult falu Szörse mellett (az 1943. évi ásatás folytatása), Cőfalva, Eresztevény, Kézdivásárhely, Ozsolán az Írótkő, Sepsiszentgyörgyön a ref. vártemplom cinterme, Szentjánosfalva elhagyott telepedés Kiskászón mellett, Torján az APOR-kúria és a róm. kat. templom környéke. Csíkban: Csíkszenttamás Nagyboldogasszony egyháza, tászoktetői sziklák és karcolataik. Udvarhely megyében: Dobó és Volál elpusztult falvak Erdőfüle mellett.

b. **Népvándorlaskor.** Udvarhely megyében: Korond, avar leletek, Firtos-vára. Csíkban: Tekerőpatak. Marostordában: Rigmányi sáncok.

c. **Ókor, dák és római idők.** Háromszéken: Angyalos, baróti táborhely, Kézdimartonfalva, nagyborosnyói castrum, Réty. Dák telepedés Marostordában: Maroskeresztúr, Marosvécs.

d. **Őskor.** Háromszéken: Étfalva (praemykenaei művelődési kör), Oltszem, Vápvára. Csíkban: Csíkdánfalva, Csíkszőgöd.

Ásatások költségeire mindössze csak 3000 pengőt irányoztunk elő, de ehhez csatlakoznak majd mindazok az önkéntes hozzájárulások összegei, amelyeknek mértékére már előbb reámutattunk.

2. **Néprajzi gyűjtőutak.** Erre a célra 1944-re sokkal nagyobb, csaknem kétszer akkora összeget irányoztunk elő, mint az 1943. évre. Oka ennek az a körülmény, hogy néprajzos készülségű tisztviselőnk bárha a jövő évben is katonai szolgálatot fog teljesíteni, mégis a jövő esztendőre olyan segítségekre van kilitásunk, akik terv- és szakszerű módon gyűjtéssel értékes eredményhez juttathatják múzeumunkat. Ezért látszott érdemesnek ilyen irányú előjegyzésünket növelni. Ugyanis ígéretét bírjuk VISKI Károly egyetemi tanár óméltóságának, hogy amiként az 1943. évben, azonképpen a jövő nyárára is múzeumunk rendelkezésére bocsátja jelebb tanítványait. Ezenkívül más két néprajzi érdeklődési körű középiskolai tanár is felajánlotta segítségét a nyári szünet idejére. a) Háromszéken: Bodoki-havas lejtője, Erdővidék az 1942. és 1943. évi

gyűjtő- és kutatóút folytatásaképpen, Felsőháromszék ún. szentföldi része. b) Csíkban: Gyergyói medence, Gyimes, Hargita középső és északi szakasza az 1943. évi gyűjtőút folytatásaképpen. c) Udvarhely megyében: Homoród-mente, Küküllő Keresztúr és Udvarhely közötti szakasza, Nyikó-mente. d) Marostordában: Bekecsalja, Görgény, Mezőbánd, Nyárádmente. Néprajzi gyűjtőutak költségeire 1000 pengőt és tárgyak megszerzésére 1200 pengőt irányoztunk elő.

Ezek a megtakarítások pedig sokkal nagyobb összeget tennének, mintsem egykönnyen pénzben is meg lehetne határozni. Elsősorban is a tárgyaknak legfőképpen ajándékozás útján való gyűjtése: legfennebb egy-egy fényképfelvétellel való viszonzása, továbbá a legtöbb helyen ingyen szállással, valamint egy és más helyen ingyen kosztoltatással való támogatás jelent az ügy számára igen nagy nyereséget.

3. **Történelmi gyűjtő-kutató út.** Ebből a szempontból nagyjában ugyanazokat a területeket jelöltük ki, mint amelyeket a régészetnél és a néprajznál felsoroltunk. Ugyanis a munkatársak hiánya miatt erre a célra is igénybe kell vennünk kívülről jövő segítségeink készséges támogatását is, s így, ha nem is teljes szakszerű módon, de mégiscsak eredménnyel járna az ilyen kísérletezés. E területen elsősorban is székely nagyjaink ereklyéinek összegyűjtésére gondoltunk, mint olyanra, amely tevékenység nem kíván különös szakképzettséget. APOR Péter, BARÓTI SZABÓ Dávid, BENKŐ József, BÖLÖNI FARKAS Sándor, CSEREI Mihály, GÁBOR Áron, KÖRÖSI CSOMA Sándor, MIKES Kelemen, ORBÁN Balázs stb. stb. saját személyének és családjának emlékeit őrző tárgyait összegyűjteni elsősorban is a mi kötelességünk: ezen a munkaterületen belől különösebb jelentőséggel bír a GÁBOR Áronnal összefüggő ereklyék utáni kutatás, tekintettel arra, hogy a folyó év nyarán nyitottuk meg a reá vonatkozó emlékek kiállítását, mint történelmi és ereklyegyűjteményünk egyik alcsoportját. Éppen ezért itt soroljuk fel egy a Hargitában megejtendő kutatóút tervét is: ugyanis hitelt érdemlő tanúk hagyatékából fennmaradt emlék tanúsítja a háromszéki szabadságharcbeli tüzéség ágyúinak és felszerelésének a Hargita gyergyói szakaszán való elrejtését.¹⁶ A történelmi-régészeti gyűjtemény gyarapítása 800 pengőt, s a kutatóút költségeire 150 pengő összeget irányoztunk elő.

4. **Levéltári és könyvtári anyag gyűjtését,** miképpen a történelmi tárgyakét, hozzá kell fűznünk az egyéb tudományos kiszállásokhoz, csupán csak az alkalom szerint felbukkanó gyűjtési lehetőségek képeznének kivételt. Ezeket azonban előre tervbe vennünk nem lehet. Ilyen irányú munkálkodásunkat nagyon elősegíti Háromszék vármegye alispánja, aki a községi levéltárak és könyvtárak történelmi értékű anyagát a

székallódástól való megőrzés céljából Múzeumunkba beszállíttatni rendelte. De egyházi hatóságok részéről is tapasztaltunk megértő támogatást, s így remélhetjük, hogy a sepsi és erdővidéki református egyházmegyék példáját mások is követni fogják. A levéltári anyag gyarapításával kapcsolatos kiadások fedezetére 150 pengő összeget irányoztunk elő.

5. **Szépművészeti anyagokat** főképpen székely művészeink ajándékaival gyarapítjuk. Különösen jó barátunk a sepsiszentgyörgyi származású VARGA Nándor Lajos képzőművészeti főiskolai professzor, grafikus művész, aki egymaga is mondhatjuk fejedelmi nagyságú ajándékaival növelte gyűjteményünket. De ugyancsak neki köszönhetjük képzőművészeti tárunk anyagának állandó gyarapítását olyanformán, hogy vagy ajándékképpen, vagy nagyon jutányos áron megszerzi számunkra egy-egy kiválóságunk alkotását. A képzőművészeti anyag gyarapítására mindössze csak 300 pengő összeget irányozhatunk elő, jóllehet fölötte kívánatos, sőt egyenesen nagy érdekünk volna a sepsiszentgyörgyi születésű, európai viszonylatban sem utolsó értékű nagy művészeinknek, GYÁRFÁS Jenőnek családja tulajdonában lévő hagyatékaát vagy legalábbis hagyatékának rangos darabjait megszerezni. Óhajtott volna mintegy tizenöt darab kiváló értékű alkotását megszerezni, ezzel azután szülővárosának múzeuma a meglévő képekkel együtt méltóképpen képviselhetné a nagy mester különböző korszakait. E művek megszerzését munkatervezetünkbe beállítottuk, bárha mindaddig, amíg a kellő anyagi fedezetet elő nem teremtettünk, addig aligha beszélhetünk e képek megváltásáról. A család érettük leginkább évjáradékot óhajtana, ami talán gazdaságosabb is volna az egyszerre kiadott nagyobb pénzösszegnél. Ugyancsak 1944. évi munkatervezetünkbe illeszkednék bele múzeumi épületünk előcsarnokának freskóképekkel való kifestése.¹¹⁷ Ezt, amennyiben a körülmények megengedik, VARGA Nándor szándékozná történelmi tárgyú műalkotásokkal ékesíteni.

6. **Természetrzaji gyűjteményünk gyarapítására** egyelőre semmiféle komolyabb kilátásunk sem lehet arra való tekintettel, hogy ilyen készülségű belső munkatársunk nincsen, sőt hasonló érdeklődési körű külső segítségére sem számíthatunk, jóllehet nemcsak tudományos, hanem gyakorlati szempontból is igen nagy jelentőségű volna, ha a székelyföldi természetrajznak és a természettudományoknak intézetünkben komoly kutatóállomása állíttaték fel. Ez azután egyúttal segítségére sietne a mezőgazdálkodás, a bányászat és az ipar különféle ágainak is. Minthogy azonban e tudományág munkálására a közeljövőben a legkisebb reménységet sem merünk táplálni, költség-előirányzatunkban is inkább csak a formáság kedvéért

50 pengő összeget vettünk fel ilyenfajta gyűjteményünk gyarapításának céljaira.

III. Múzeumi tárgyaink állandósítására: konzerválására, preparálására

E téren is sajnos a legnagyobb nehézségekkel kell megküzdenünk. Ezek pedig két nagyon lényeges okban gyökereznek, mégpedig a munkatárs és a preparálószerkek hiányában. Szükségünk volna egy gyakorlatilag is kiképzett tudományos segédmunkásra, valamint egy műszaki altisztre, akik a munkakörben, valamint a fényképezésben is kellő tudással rendelkezzenek. Tekintettel arra, hogy ezekben a munkákban külső munkatársak csak átmenetileg segíthetnek ki, reméljük, hogy tiszteletteljes személyzete már 1944-ben I. oszt. műszaki altiszt, laboránsi állással növekedhetik. Ugyanis gyűjteményeink minden téra megérett arra, hogy újra alávessük a gyökeres tisztításnak és fertőtlenítésnek, a közelmúlt évtizedek régészeti leleteit pedig az összeragasztásnak és kiegészítésnek. De a folyamatos tudományos munka mind több és több anyagot halmoz fel raktárainkban, amelyekkel, ha már raktározás előtt nem kísérreljük meg kellőképpen preparálni, könnyen végzetes veszedelmet zúdíthatunk gyűjteményeink egész anyagára: pl. az elszuvasodás vagy az ólompestis továbbterjesztése miatt. Fényképezési laboratóriumunknak sem lévén gazdája, emiatt drága felszerelésünket könnyen romlás érheti. Tekintettel arra, hogy az 1943. évben mindkét férfi tisztviselőnk katonai szolgálatot teljesített, ezenkívül mindkét altisztünk hasonlóképpen több ízben behivatott fegyveres szolgálattételre, ezek a körülmények azután azt sejtetik, hogy múzeumunk a következő évben is ugyanilyen helyzetbe kerül, ezért a múzeumi tárgyak fertőtlenítése, helyrehozása és restaurálása címen mindössze csak 300 pengőt vehettünk fel előírásunkba. Annak ellenére, hogy a preparálószerkekhez is csak nagy nehézségek legyőzése árán tudunk hozzájutni, mégis azt hisszük, hogy ez az összeg elégséges lesz a folyamatos munkához, azonban a nagyobb méretű fertőtlenítéshez mégsem foghatunk hozzá. Ezenkívül a fényképezési laboratórium költségeire 150 pengőt iktattunk be költségvetésünkbe, ami tekintve az árak nagy emelkedését, csupán eléggé csekély utánpótlás fedezetére elégséges.

IV. Múzeumi anyagunk elhelyezése kiállítási, illetőleg raktárkezeléssel

(...) Szükséges volna a régi zsúfoltságuk alól felszabadítva, kissé levegősebben és kiválógotatlan, s így a látogatók tudásához és tetszéséhez mérten hozzáférhetőbben kiállítani.¹¹⁸

(...) a „Székelyföldi Művészeti Év” keretében 1944. januárjában GYÁRFÁS-kiállítást, valamint ettől függetlenül egy kissé későbbi időpontra VARGA Nándor-kiállítást fogunk rendezni. Raktáraink rendezését reméljük, hogy a nyár folyamán egyetemi hallgatók segítségével sikerülni fog továbbfolytatni, különösen a néprajzi és a régészeti raktárakat, továbbá a könyvtárat és fényképgyűjteményt. Ilyenformán természetesen csak túlságosan lassan halad előbbre a rendezői munka. Sajnos, a levéltár és a természetrajzi raktár rendezésére egyáltalán nem is gondolhatunk, pedig mai elhelyezési módjuk miatt csak nagyon nehézkesen használhatók.

Óhajtánók, hogy a különböző szakmatatókat is elkészítsük, azonban erre a jelen helyzetben még csak nem is gondolhatunk. Múzeumunk egyetlen tára a képzőművészeti gyűjtemény, amelynek raktárszerűen kezelt anyagának, a metszetgyűjteménynek teljes és legszakosított elrendezését nyugodtan tervbe vehetjük, ezt ugyanis VARGA Nándor Lajos képzőművészeti főiskolai professzor vállalta magára, egyúttal elkészítve a gyűjtemény pontos szakmatatóját. De ugyancsak ő folytatja tovább a régi magyar vonatkozású könyvek metszeteinek művészeti értékű katalógusát.

Rendezésünk egyik legfőbb feladata volna a közel két évtized alatt összegyűjtött összes anyagnak pontos számbavétele és újra való leltározása, s ezzel egyúttal az idők folyamán tönkrement és a régi viszontagságos idők alatt elkallódott, vagy elértéktelenedett anyagnak a régi leltárakból való kivezetése. Ezt a feladatot is megkísérjük megoldani, illetőleg a megoldáshoz hozzákezdni. Szükséges ugyanis végtére biztos képet nyernünk, minthogy a régi leltárak lehetetlenül rossz és hiányos vezetésmódjuk miatt áttekinthető képet nem nyújtanak, sőt, csak igen körülményes módon használhatók. A fenti gyűjtőcím alá felvett feladatok elvégzésére összesen 1050 pengőt irányoztunk elő, mégpedig raktári polcok és szekrények készíttési költségeire 500 pengőt, papírlemez-dobozok és cédulamutató készítésére 150 pengőt, rendezési költségekre 400 pengő összeget.

V. A múzeumi gondolatnak tudományos, továbbá népszerű módon való közzététele a szó és írás segítségével

(...) megvalósítani óhajtánók egy népszerű múzeumi útmutatócska kiadását, továbbá két év óta esetenként megjelenő „A SzNM Kiadványai” című kiadványsorozat rendszeresebben való megjelentetését.¹¹⁹

Egyúttal a kisebb terjedelmi tanulmányok közé nagyobb szabású értekezések besorolását is tervbe vettük. Megemlíthjük azt is, hogy eddigi rendszeres múzeumi előadásainkat, miként a folyó évben tettük, a jövőben

is jónak látjuk csökkenteni. Ugyanis a kolozsvári tudományegyetem sepsiszentgyörgyi szabadegyetemi előadásai, továbbá a Székelyföldi Művészeti Év keretében beállított kiállítások, valamint előadások az év őszi-téli-tavaszi háromnegyedét annyira betöltik, hogy legtöbb hétre két, sőt három vagy négy előadás is jut. Ezekhez járulnak egyéb, legtöbbször jótékony célú rendezvények is. Ilyenformán nem tartjuk célszerűnek saját előadásainkat azzal lejártni, hogy pesti és kolozsvári előadók miatt jórészt vidéki munkatársaink jói-gyekezetét az amúgyis eléggé igénybe vett nagyközön-ség ne méltányolja. Ennélfogva saját előadásaink közül egynehányat csupán olyan időre osztunk be, amikor-tájban legalább a hét egyik fele nincsen semmi hasonló-val lefoglalva. Éppen ezért előadások tartására csupán 50 pengőt irányoztunk elő. Különben az összeg csekélységét megindokolja az a körülmény is, hogy előadóinknak semmiféle tiszteletdíjat nem adunk. Kiadványaink előállítási költségeinek fedezetére midőssze csak 300 pengőt írtunk költségvetésünkbe. A mai magosra emelkedett nyomdaköltségek mellett, nagyon természetesen, ez az összeg túlságosan alacsonynak látszik. Valóban mi sem szándékozunk kiadványaink megjelentetését csupán erre az összegre alapozni. Támogatás iránti tiszteletteljes kérésünket már benyújtottuk a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ónagyméltóságához. Ezenkívül társadalmi megmozdulás segítségét is reményünk van igénybevehetni.

VI. A múzeum igazgatása, ügykezelése és a munkamenet folyamatossá tétele

Múzeumunk igazgatási és ügykezelési teendőinek ellátása, egyéb teendőink rovására igen sok időnket foglalja le. Különösen ha tekintetbe vesszük, hogy a leltározási munkálatokat is ugyanannak a csökkentett létszámú személyzetnek kell elvégeznie, mint amelynek teendői közé az ügykezelés is tartozik. Ezzel azt hisszük, eléggé bebizonyítottuk azt a megterhelhetetést, amely a múzeum tudományos feladatainak elvégzésében való részvételt is teljesen lehetlenné teszi. Ezért e körbe tartozó teendők lelkiismeretes elvégzésén kívül semmi többletmunkát, sőt változtatást sem vehetünk tervezetünkbe, minthogy különösen most, amikor múzeumi látogatottságunk hatványozott mértékben emelkedik, nagyon kell örülnünk, hogy munkánkat mégiscsak zökkenésmentesen tudhatjuk elvégezni. Természetesen ezt csak múzeumi feladatok elvégzésére nézve értjük, míg nem a kezelésünkben levő Háromszéki Székely Tanalap ügyvitelével bizony magunk sem lehetünk megelégedve. Ugyanis ezzel gyakori Budapestre és Kézdivásárhelyre való utazgatás s a megszervezéssel, szerződésekkal, épületkarbantartással kapcsolatos olyan munkák járnának, mint ami-

lyenek több szabad időt s a gazdasági ügykezelésben a sepsiszentgyörgyi és kézdívasárhelyi napi kézműipar- és anyagárainak teljes ismeretét stb. követeli. Amennyiben azonban múzeumunk tisztviselőinek létszáma a csökkenés alól felszabadulna, remélni óhajtjuk, hogy a Tanalap körüli feladatok megoldását is siettetni tudhatjuk.

Múzeumunk igazgatásával és ügykezelésével járó dologi kiadásaink összegét a következő tételekkel irányoztuk elő: irodai szükségletekre, nyomtatványokra, postai és szállítási költségekre, távbeszélő-díjakra, valamint vegyes tételekre összesen 1700 P. Elhelyezési költségek keretén belül fűtésre, világításra, vízdíjra, tűzbiztosítási díjra és takarításra együttesen 3750 P. Hivatalos ügyek elintézésével kapcsolatos kiküldetési költségekre 1000 P. Telek- és épületfenntartási költségekre 1000 P. (...)

Sepsiszentgyörgy, 1943. nov. hó 30-án.

8.

Az utolsó hónap Sepsiszentgyörgyön.

HEREPEI János levelei SZABÓ T.

Attilához 1944. augusztusban¹²⁰

Attila-Lelkem!

Szeretnék veled egyről s másról elbeszélgetni, tekintettel azonban arra a körülményre, hogy nincsen sok időm, sőt Téged sem akarok nagyon untatni, igyekszem mondandóimat meglehetősen rövidre szabni.

Azt hiszem, emlékszel, hogy 1940 szeptemberében fenn heteltem Kolozsváron, hogy adatokat gyűjtsek ahhoz a tervezethez, amelyet TELEKI Pál megbízása folytán készíttettem. Emlékiratom egyik vázlatát Neked is, Manónak¹²¹ is, KELEMEN Lajosnak is elolvastam. Elgondolásomat mind a hárman, de különösen KELEMEN Lajos bátyánk helyeselte, úgyannira, hogy a Közoktatásügyi Minisztériumba küldött példányomat kérésemre nagyon meleg szavak kíséretében ő terjesztette fel.

Két sorban megismétlem az egész emlékirat lényegét: a SzNM-mal kapcsolatosan egy Székely Tudományos és Közművelődési Intézet létesíttessék a székelységstudományok hathatós művelése céljából.

Az azóta eltelt négy esztendő alatt megalakult az Erdélyi Tudományos Intézet, létrejött Pesten a TELEKI Pál Tudományos Intézet központi szerve, megalkották a Dunántúli Tudományos Intézetet, arról értesültem, hogy készül valami Szegeden is, Debrecenben is, sőt, HÓMAN tervbe vette a Kisalföldi Tudományos Intézetet is. Négy esztendeje emészttem magamat, és állítok sorompóba fűt-fát a székely kérdés, a székely tudományok s a székely föld tudományos intézete érdekében. Pesti és vidéki újságokat, rádiót

mozgattam meg, országgyűlési képviselők (MESTER Miklós, MIKÓ Imre, LÁSZLÓ Dezső, VÁRÓ György) mondtak nagy beszédeket a képviselőházban a székelység tudományos intézete érdekében. Az abban maradt Székely Nagygyűlés beadványokkal, sürgetésekkel állott volna elő, sőt, a kolozsvári egyetemi ifjak egynehánya is megmozdult, mert ők is érzik, hogy végtére is tenni kell valamit itt a Székelyföldön. Mégis hiába volt mind a gondolat legelsőbbsége is az enyém, mind pedig a fáradozások tengere is az enyém, hivatalos helyen mindég csak agyonhallgatták közvetlen és közvetett szavaimat addig, amíg decemberben végtére is sikerült SCHNELLER Vilmos támogatását megnyernem. Ő azonban csakhamar eltávozott. De mióta MESTER Miklós komoly szóhoz jutott, szívesen megcselekedte, hogy e kérdésben való véleményadásra felszólította HÓMANt. HÓMAN válaszolt is. Elvben elismerte ugyan a gondolat helyességét, a gyakorlatban azonban olyan megoldást vetett fel, ami megölője volna a székely sorskérdéseknek. Szerinte az ETI küldjön ki természetrajzos és földrajzos szakembereket, hogy tanulmányokat végezzenek a Székelyföldön. Ennyi az egész! Hát, rettenetesen szomorú, hogy hivatalos helyen ennyire semmibe vegyék a most már minden oldalról megnyilvánuló közóhajt, s az egész székely kérdés tanulmányozását a székelyföldi cicindelák, kígyók, békák felkutatására tereljék! HÓMAN ugyanis – szavainak értelme szerint – félti az ETI-t, hogy nem lesz munkája, ha Erdélyben még egy másik tudományos színezetű intézet is létesülne. Édes Istenem, féltékenységgel vagy feladatok feletti marakodással nem lehet magyar sorskérdéseket és magyar tudományos feladatokat megoldani! Olyan óriási itt a mulasztás, és olyan sok a feladat, hogy ha tíz tudományos intézet is lenne Erdélyben, mindeniknek bőven jutna mit elvégeznie! De ettől eltekintve, SZABÓ Attila, LÁSZLÓ Gyula és a többiek, kik az ETI kebelében dolgoznak, még ha a Székelyföldet választanák munkaterületül, abban az esetben is jutna a szerényebb lehetőségekkel dolgozó SzNM-nak éppen elég mit dolgoznia. Én ugyanis nem akarok senkinek vagy semminek *konkurrenciát* csinálni, sőt, nem félek a velünk való *konkurrenciától* sem, mert hiszen csak egyetlenegy a szándékomb: dolgozni a magyarságért azon a területen, amelyre állítottam. Minthogy pedig a mi erőnk még gyöngye, tehát erősíteni kell. Itt van a mi életképes SzNM-unk, amely azonban csakis abban az esetben fog tudni eredményt elérni, ha komolyan segítségére jönnek. Tessék-lássék támogatás csak szemfényvesztő pénzpocsékolás.

Megírtam Miklósnak, hogy egyáltalában nem bántana, ha ennek a létesítendő vagy csak felerősítendő intézménynek nem is adnának tudományos intézet

nevet, hanem elkereszthetjük akár az elemi iskola első osztályáról abecedariának is, csak már egyszer tegyék lehetővé, hogy dolgozni tudjunk magyarságunkért, és legyen kívül dolgoznunk magyarságunkért. Ugye Te is tudod, hogy az sem érv, hogy nincsen ember! Van és lesz, csupán biztosítani kell számukra a megélhetést, s a kitűzött célért való dolgozási lehetőséget. Az ETI megalakulásakor is nagyrésztben kezdő vagy alig megindult fiatal emberek vették kezükbe a munkát. Szomorú volna, ha velők a magyar tudományos utánpótlás teljesen kimerült volna. Az én tudománybeli elmaradottságom pedig nem lehet akadály, mert az intézet megalakítása és megindítása után szívesen félreálllok, addig azonban szükség van az én nem lankadó akaratomra!

Kérek, ne hogy azt hidd, hogy csak hírverésekben nyilvánul meg minden cselekedetem. Könyvtárunk fejlesztése úgy halad, hogy amikor a „Székely Abecedaria” megvalósul, már eléggé tekintélyes segéd-eszközkeppén fog rendelkezésül állani. Műhelyeink felszereléseit folyton gyarapítom, laboratóriumi műszerekre és külső tudományos segéd-eszközökre az elmúlt év folyamán is többet költöttem húszezer pengőnél. Természetes azonban, hogy még sok minden hiányzik, de hiszen ma nem is könnyű hozzájuk jutni, sőt, pénzforrásom se korlátlan. Nem untatlak tovább a részletezéssel, csupán azt mondom el, hogy sok kolozsvári egyetemi intézet irigyelné műszereinket, ha tudnának róluk. Raktáraink és kiállítási szekrényeink rendre kicséreltetnek, irodaberendezéseink pedig olyanok, hogy nem ismerne reánk az, aki csak a régi ütött-kopott bútorok között látott.

Tehát készülök szóval is, tettel is. Készülök azzal is, hogy most Hozzád, az ETI új igazgatójához kocogtatok be, kérve azt a testvéri jobbot, amelyet eddig is mindig éreztem, kérve azt a baráti jobbot, amelyet múltkori levelemben intézményünk felé nyújtottál, s kérve azt a megértést, amelyet Tőled úgyis, mint barától, úgyis mint testvértől, de úgyis mint magyar célokért dolgozó magyar embertől kérek és elvárok. Mert ha mi erdélyi magyarok, akik a kisebbségi sorsban együtt vetettük a téglát ahhoz az épülethez, amelynek felépítése akkor még teljesen bizonytalannak látszott, nem kalákában rakjuk tovább a falakat, egy szép napon csak szétesik, szétmállik minden: magyar öntudat, erdélyi öntudat, székely öntudat, s marad csupán a vasbeton váz, amelyhez azután talán jobban illik akár a horogkeresztes, akár pedig a sarlós és kalapácsos lobogó!

(...) ²² nagy szeretettel ölel

Sepsiszentgyörgy, 1944. aug. 1.

*

Kedves Tilám!

Nagyon köszönöm, hogy a SzNM fejlesztésével kapcsolatos elgondolásomat szívesen fogadtad.

Amint olvashattad, jómagam is teljesen mellékesnek tartom, hogy múzeumunknak feladathoz juttatását és a feladatok megvalósításának lehetőségét miképpen oldják meg. Legelső tervem az volt (nem hiszem, hogy emlékezni reája), hogy a SzNM-mal párhuzamosan, de külön létesítsessék egy Székely Tudományos és Közművelődési Intézet. Tekintettel azonban arra a körülményre, hogy HÓMAN erre a tervre még 1940-ben azt mondta, hogy nem szükséges két intézményre szétválasztani, ezért egyesítettem az intézmények létesítésének gondolatát, s így harcoltam a múltban, s így fogok harcolni érette a jövőben is. Azonban tudhatod Te is, hogy nem a külsőséget tartom lényegnek, mint ahogy mindig is csak előre szabad tekintenünk. Nem akarok senkivel hatalmi vagy elsőbbségi juss felett veszekedni, mert szomorú volna, ha ezen kellene elvéreznie a mindennél nagyobb feladatoknak. Itt élek a székelység között, és látom, hogy egyáltalában nem ismerjük, mert önmaga sem ismeri önmagát. Ma is abban az istenverte régimódi gondolkodásban álmodozunk, hogy majd csak lesz valahogyan. Vajon csak ugyan lesz-e valahogyan akkor, amikor már minden késő?! Nincsen semmiben sem egységes irányítás, mert nem ismerjük az alapot, amelyre fel kellene építeni a jövőt! A mi tudományos (?) intézetünk nem akar versenyfutást sem az ETI-vel, sem mással, minthogy a helyi viszonyokra való alkalmazást nem elméleti, hanem gyakorlati alapon akarja megoldani. Gyakorlati alapon kell állania mind a társadalomtudományokkal, mind a természettudományokkal, mind a néprajzzal, mind a régészettel foglalkozó jövőbeli munkatársaknak. Ezért azután nem is lehet érdekösszeütközés! Ezen az alapon pedig igazán mindegy, hogy milyen külső nevet visel az intézmény, amely ezt a feladatot vállalja, és megoldani törekszik. Igazán mindegy, hogy arra a teljes személyzetre, amelyre föltétlenül szükségünk van, milyen formájú kalapot húznak, csak már egyszer húznának valamilyent! Ebben tehát tökéletesen egyetértünk, minthogy – jól tudod – magam sem vagyok a formák embere.

De nem értünk egyet a sürgősség kérdésében. Igenis, most is, vagy talán éppen most kell menteni azt, amit még lehet. Minél előbb meg kell alkotni a vázlat, jóllehet a hézagokat ma még nem is lehetne mindenütt kitölteni. Sohasem tudjuk, hogy milyen idők következnek reánk, éppen azért kell a villanyos központokat minél sürgősebben megalkotni. (Példát mondok. Gondold el, ha KENESSEI elvben nem hozza létre a kolozsvári ref. leánygimnázium intézményét, s ehhez nem szerzi meg még a román megszállás előtti időben a magyar kormány hozzájárulását, a román világ alatt NAGY Károly sohasem tudta volna létrehozni a magyar erőnek ezt a forrását. Más! Ha DADAY Pista bácsi

még 1918 előtt ki nem harcolja a Semesnye-Ilonda ref. anyaegyházköztségnek papiroson való létesítését, akkor amikor román világban megvalósításra került a sor, ennek az összetartó pici intézménynek életrehozásához sohasem járult volna a világi hatóság, stb.) Magam mostan nem országhatárváltozásokra gondolok, csak azokra a lehetőségekre, hogy amit ma netalán megtehetsz, ne halaszd holnapra, amikor netalán már későn lenne! Éppen ezért, mivel hozzánk mérve mérhetetlen politikai erők játszanak velünk, a már négy év óta megszokás nélkül sürgetett intézmény létrehozása legszorosabban összefügg a pusztai létünk megmentése felé tett lépésekkel.

Tőled, Lelkem, nem kérek mást, mint ahogyan múlt levelemben is csak azt akartam tudtadra adni, illetőleg arra kérni, vedd tudomásul, hogy nem az Erdélyi Tudományos Intézet hatás- és jogkörének megnyirbálásáért harcolok, hanem a székely létkérdések érdekében dolgozó megújított vagy, ha úgy teszük, megfejtelt székely intézményért.

Igazság az a körülmény, hogy a debreceni és szegedi intézettervekről csak ide szálló hírekből értesültem, a „Dunántúli Tudományos Intézet” és a „Kisalföldi Tudományos Intézet” elnevezéseket pedig éppen HÓMAN saját leveléből olvastam legelőször, sőt, ezeken kívül bajai emberektől hallottam Baján tervezetett valamelyes dunai kutatóintézetéről is. Ez az utóbbi azután mennyire komoly, nem tudom. Mind-egy, nem is ez a fontos, hanem az a körülmény, hogy ha a románok áldozatokat tudtak hozni nemzeti céljaik szolgálatára, minékünk is igyekeznünk kell, hogy a sok-sok mérföldes távolságot valamiképpen behozzuk. A SzNM fejlesztésének gondolata pedig nehogy azt hidd, hogy csupán csak bennem él. Például VISKI Károlynak egészen függetlenül kialakult elgondolása egy olyan SzNM, amelynek minden székely városban egy-egy helyi fiókjának kellene lennie. Nagyon természetes, hogy ezek a fiókok csak akkor életképesek, ha az anyaintézet náluk is erősebb. Ezt az erőt akarom én is, mindegy, hogy milyen titullussal megindokolva!

Most kaptam leveledet. Azonnal meg is írtam reá a választ, elküldeni azonban ma még nem szándékozom: ne zavarjam meg vele pihenésedet. Csak arra kérlek, ne értsd félre se munkálkodásomat, se leveleimet, hanem lássad meg Te is úgy, amint én láttam meg az itt eltöltött hat keserves esztendő alatt azt a cél nélkülséget, sőt, nemtörődömséget, amellyel egy jóakarató és életképes nép minden dolgának rendezését egyik napról a másikra tologatják!

Szeretettel öllelek:

Sepsiszentgyörgy, 1944. aug. 9.¹²³

*

Kedves Tilám!

Éppen most kaptam 17-én írt soraidat. Elolvásásuk után azonnal válaszolok.

Hazánk, magyarságunk érdekéről van szó, tehát mindenkinek, aki tiszta szándékkal közeledik a székely föld felé, mindég a legőszintébb segíteni akarrással állunk rendelkezésére! Hiszen munkaterveim egyik sarkalatos pontja, hogy a dolgozni szándékozó nem-intézetünkbeli szakembereknek is megállóhelyet, dolgozóasztalt és felszerelést, valamint kísérleti műhelyeket bocsássunk rendelkezésére. Tehát a saját munkalehetőségünk lehetővé tételén kívül bárki másnak is munkaalkalmat biztosítani, ez a mi négy év óta hangoztatott és négy év óta e cél felé küzdő önzetlen szándékunk.

Építkezési tervzetünkben ezért van benne, hogy padlásterünk kis vendégszobákká képezendő ki. Ezért szándékozunk a látszólag szükségesnél több dolgozószobát és műhelyet is felépíttetni, mert nagyon jól tudjuk, hogy helyszíni kutató és gyűjtőmunkát nem lehet egy-két hetes lerándulásokkal elintézni. Hiszen a helyszínen gyűjtő csak akkor oldhatja meg feladatát, ha nem mint vadidegen, a helyi viszonyokkal és szellemmel ismeretlen valaki utazza keresztül-kasul a vidéket, hanem valamilyen helyi központból sokszor és sokszor visszatér gyűjtési területére, s így „akklimatizálódik”. Sőt, azt sem tartom elégségesnek, hogy valaki a saját neve alatt vagy egy külterületi intézmény kiküldöttjeképpen közeledjék a vidékiekhez. E tekintetben már nagyon sokat rontottak a Pestről és Kolozsvárról jött, sokszor egészen tudatlan tudósok, ellenben bárki, aki a SzNM nevével közeledik, sokkal több bizalomra talál. Néhai LÁSZLÓ Ferenc és CSUTAK Vilmos nagyszerűen bevált módszere: annak hangoztatása, hogy a SzNM a székelységé, sőt, minden székely ember tulajdona, csaknem mindenütt nyitott vagy legalábbis könnyen kinyitható lelkekre talál. Ezért köszönöm a leveledben kifejezésre juttatott szavakat, mert nagy jelentőségű munkátnoknál ezzel a céggel tudok leginkább szolgálatára lenni.

De visszatérve az előbb mondottakra, sajnálatos kell elbúcsúztatnom azt a körülményt, hogy múzeumi építkezésünkre – bárha a szükséges pénz legnagyobb részét még tavalyelőtt összekoldultuk – a háborús helyzetre való tekintettel nem adták meg az engedélyt. Ezért tehát a tervezett központ kiépülésének el kellett maradnia jobb időkre. Ez azonban nem tartozik leveled tárgyára, de elmondtam azért, hogy meggyőződhessél őszinte készségünkről. Sőt, elmondom még azt is, hogy az előbb hangoztatott cél érdekében akarjuk könyvtárunkat színvonalassá és teljesen korszerűvé tenni, sőt, ezért szereztük be a fényképzeti, a természetrajzi, a levéltári (!) műhelyek, vala-

mint az ásatási munkálatok felszerelését, ezért rendeztünk be asztalosműhelyet, most pedig ezért furfangoskodjuk össze a műszerészi műhely kellekeit. Igaz, hogy e tárgyak ma már ládában beszegezve várják a jobb jövőt s az embereket, akik ezt majd használni fogják. A tervünk érdekében való dolgozást azonban még a mai nehéz időkből sem tévesztjük szem elől.

Nagyon dicsérek, hogy a tervszerű és rendszeres munka elkezdését nem akardod a háború utánra halogatni, hanem minél előbb munkába állítod rendelkezésre álló erőidet. Úgy fáj a szívem olvasva, hogy odaát a határokon túl rendszeres munka folyik, mi pedig minden vonalon állunk. Végteére Te szóhoz jutva, megmozdulhatsz, ámbátor hol vannak a többiek is, akiknek ugyanez volna a kötelességük! Igaz, hogy a külső, sőt, – valljuk be – a felső hatóságok sem nagyon igyekeznek elősegíteni a munkát. Itt azután megint csak el kell sírnom magamat, mert hiszen egyes emberek munkáját leszámítva, olyan nagyon kevés történt az egész négy esztendő alatt! Ezzel azután megint csak magunkra kell visszatérnem, ami Számodra – bizonyosan – már nagyon is unalmas lehet, de tűrd el, kérlek, hiszen nekem minden gondolatom ez az átkozott múzeum, amelyet hiába akarok szelvében is, hosszában is megnyújtani, úgy látszik, elvesztette minden rugalmasságát. Még vannak intézmények, amelyek igazán komolyan akartak és akarnak dolgozni, azokat azonban nem segíti senki és semmi. Minden fáradozás ellenére sem adnak lehetőséget számukra, ezzel azután megakadályozzák a munkában, talán arra akarják ítélni, hogy elkedvetlenedve falba rügjanak minden szépen kiagyalt munkatervet, magyar feladatot! Ugye, nem elég az, hogy a mi intézményünknek az egész Székelyföldet (HOMAN szerint még az Aranyos-vidékét is) feladati- és munkaterületül osztották ki, ha mindez csak papiroson marad, mert nem segítenek rajtunk, hogy valóban el is végezhesük a reánk bízottakat! Tavaly és tavalyelőtt megkíséréltem kölcsönkérni FERENCZI Sándort, LÁSZLÓ Gyulát, SZILÁGYI Jánost és VISKI Károly tanítványait, az idén azonban még csak e félmegoldásokra sincsen lehetőségem.

Most, hogy munkatársaidal be óhajtánál lépni a Székelyföldre, köszönöm, hogy első gondolatod bekopogtatni nálunk. Azt azonban, hogy mit fogsz kapni tőlünk, bárha félig-meddig házigazdák is volnánk, mégsem tudom megmondani. Alighanem csak a jó szó mellett maradunk, mert hiszen mi mankón bicegünk, és sebeink meggyógyítására – úgy látszik – nem akad orvos.

E pillanatban nem tudom megmondani, hogy augusztus végére, szeptember elejére fel tudok-e menni Kolozsvárra, hiszen emberhiány miatt a múzeum légvédelmi szolgálata, virrasztása, mindene egyes-egyedül rajtam nyugszik. Ennek ellenére is azonban – fel-

sőbb rendelkezésre – el kell még utaznom Udvarhelyre, Keresztúrra, Gyergyószentmiklóásra, Csíkszeredába és Kézdivásárhelyre. Talán szerdán indulok, de hazatérsem idejét még csak nem is sejtethetem; mégis igyekezni fogok idejében tudatni róla.

Ma vasárnap van, tehát egyes-egyedül teljesítek szolgálatot az egész épületben, ezért másik kérdésekre sem tudok most választ adni. Anyag, azt hiszem, elég volna, csakhogy levéltárunk nagyobb és értékesebb része leszegezett ládában várakozik a sors szeszélyére. Lehet azonban, hogy így is volna mit lemásolni. Különben a leveledben megpendített gondolatról már hetekkel ezelőtt beszélgettünk Jóskával,¹²⁴ anélkül, hogy akkor BOGÁTSot megkérdeztük volna. Különben a másolatással most még más bajok is vannak. Nincsen ember. A városból csaknem minden épkezláb fiatalember bevonult katonának, a diákok pedig munkaszolgálaton vannak, sőt, a kollégium sem Szentgyörgyön, hanem Kovásznán fog megnyílni. Volt egy hetedik gimnazista, nagyon megbízható menekült diákunk, akit minden szüniidőben a múzeumban szoktam foglalkoztatni, őt azonban július elején munkaszolgálatra vitték, s azóta sem tudtam kiszabadítani, mint-hogy a katonaság mindég azzal utasította el a kérést, hogy most háború van, tehát nincsen szükség múzeumi munkára. Írtam érdekében Kolozsvárra is, még csak a fülük bojtját sem mozgatták meg.

Így állunk, mert Jóska is rettenetesen be van fogva: Augias istállójának a kitakarítását végzi.

Nagyon kérlek, ha a kérdések megbeszélése majd nap szerint is időszerűvé válik, értesítsél róla, hátha tudnék valamelyes megoldást találni. Addig is arra kérlek, ne haragudjál, hogy ilyen sokáig vettem igénybe türelmedet.

Sepsiszentgyörgy, 1944. aug. 20.¹²⁵

*

Kedves Tilám!

A világesemények fordulata azt hiszem megakadályozták még azt a pici eseményt is, hogy az ETI és a SzNM egymáshoz való viszonyáról tárgyalhassunk. Azonban akárhogyan is torlódjanak az események, a székelységkutatás megvalósítása érdekében dolgoznunk, sohasem időszerűtlen.

MESTER Miklós a napokban lenn járt a Székelyföldön. Mindnyájan úgy tudtuk, hogy Szentgyörgyre is lejön. Nem történt meg, ellenben a *Székely Nép* munkatársának adott nyilatkozata megjelent a mai lapban.

Azt hiszem, hogy a nagyközönség, amely csak felületesen ismeri a székelységet, a Székelyföld s a székely életlehetőségek történelemtudományi, társadalomtudományi és természettudományi kutatásának mibenlétét, örömmel értesülhetett az újságból, hogy

végre megoldódott a Székely Tudományos Intézet és a SzNM kérdése. Én azonban e megoldásban – ha az újságíró híven adta vissza Miklós nyilatkozatát – mind a Székely Tudományos Intézetnek, mind a SzNM-nak, mind pedig a székely kérdés gyökeres kutatásának, ha nem is a halálát, de nagyon nagy betegségét látom.

Ugyan miért is nem dolgozhatik csupán egymás mellett, kart karba öltve az ETI és a SzNM!

Hidd el, abban a pillanatban, amikor a SzNM az ETI egyik alosztályává fog lesüllyedni, mind önálló célkitűzéseit, mind speciális feladatait elveszíti, és teljesen elvértelenedne, elsorvadna, mert minden lehetőséget felszívna az anyaintézet. A nyaratszaka leránduló kolozsvári szakembereknek nem lesz idejük teljesen átítatódniok a Székelyföld levegőjével. A székelység-tudományok kutatóinak igazában véve itt kell élniök, a Székelyföld népe között lakó megszokott jóbarátoknak, testvéreknek kell lenniök, minthogy csakis így sikerülhet a székelység igazi lelkéhez, lelke őszinte megnyilatkozásához hozzáférközniök.

Mondd, Attila, miért nem jó az, ha két erős intézet együtt, egy cél felé, egymás kölcsönös segítségével dolgozik! Miért jobb az, ha egyiket elsorvasztják, anélkül, hogy a másikat továbbfejleszténék! Könyörgök, ne ülj fel annak az átkos régi irányzatnak, amely mindent, ami a faj javát szolgálná, elsorvasztani igyekszik, s amely szép szavakba burkolt, nagyonisszerűnek látszó érvelésével elvakítani akarja Miklóst is, Téged is, mást is! Hidd el, ez az egész terv a fenti célzaton kívül legfennebb csak a takarékoságot óhajtja szolgálni, minthogy az egész változás a Te intézetednek semmi, az enyémnek hasonlóképpen semmi hasznot nem hajtana, mert csak egy egyszerű, odavetett névcseréből állana az egész megoldás. Isten őrizzen, hogy mindezt a jó szándékú Miklós vagy a Te személyed rovására írnam. Jól tudom, hogy kik ennek a kovászai!

Jan. 15-én elkészíttem a tervbe vett Székely Nagygyűlés elé terjesztendő megindokolt javaslatomat. Talán, ha lett volna kik előtt feltárnom, ma már másképpen állana az egész kérdés. Elöttem fekvő javaslatomat Neked most sem küldöm el, mert egy kissé hosszadalmas, s ezért nem akarlak untatni vele, de ugyanakkor készítettem egy népszerű, rövid szöveget, e néhány sort elküldöm, hadd lássad meg belőle, hogy a SzNM feladatvállalása nem egy az ETI-ével, sőt, a mi tervezetünket nagyon sokban nem is lehetne beleilleszteni az ETI elgondolásaiba.

Ezek után még felteszem a kérdést, vajon Te hogyan képzelnd el a SzNM jelenlegi személyzetével való munkálkodást az ETI keretén belül! Ugyanis BALASSA Iván, ha itthon is volna, neki elsősorban néprajzi anyagunk számbavételét, céldulázását, új és

rendszeres anyag begyűjtését, a néprajzi feladatoknak a falu vezetőségével, népével való megismertetését kellene elvégeznie. ÁRVAY József pedig csak azért, hogy az ETI elgondolásaiba belekapcsolódhassék, hosszú időre itt hagyja-e azt a munkakört, amelynek betöltésére elsősorban kineveztettem?! A közel 60 ezer kötetnyi könyvtárunk teljes rendezését, a hiányok pótlását, a szakkönyvtárak megszervezését ki és mikor végezze el, ha nem ő, s ha nem mentől sürgősebben! SZÉKELY Zoltánnak pedig mi lenne a szerepe akkor, amikor a múzeum keretén belül is megmérhetetlen rendezői munka, sőt tanulás vár reája! FADGYAS Annára és jómagamra pedig az ETI keretén belül ugyan milyen feladat várakozhatik! Egy feltétel alatt azonban mégis elfogadnám az ETI-be való beolvadást, ha az ETI nemcsak az előbb említett munkák tökéletes elvégzésében segítene, hanem kívülről még minden levéltári, történelmi, művelődéstörténeti, művészeti, föld- és ásványtani, állattani, növénytani, természettani, továbbá az ezekkel összefüggésben levő összes „konzervatori”, „preparatori” s egyéb „laboratóriumi” munkáinkat „delegált” belső szakembereivel elvégeztetné, egyáltalában nem is beszélve tervezetünk külső feladatairól! Ugye, belátod, hogy az ETI-nek a mostani intézeti tanárokkal ezt is megoldania nem lenne módjában! De soha nem is fogja tudni, mert Kolozsvárra egyáltalában nem fognak új munkaerőket kinevezni csak azért, hogy azok a SzNM és a majdan megszervezendő és fiókosítandó székely városi múzeumocskák munkáját is elvégezzék. Tehát azért akarok két külön intézményt, mert két külön intézményt inkább sikerülhet a kellő fokra felerősíttetni, mint egyetlen nem is nagyon bővérű intézménnyel ugyanezt keresztülvinni. Hiszen feladataink annyira bőségesek, hogy két erős intézménnyel is megmérhetetlenül sok elvégeznivaló várakozik.

De vedd azt is tekintetbe, ha majd déli Erdély visszatér, nem is beszélve az ottani erős román múzeumokról,¹²⁶ különösen régészeti, néprajzi, történelmi, levéltári és földtani tekintetben azonos vagy határos területen a vérszegény SzNM szemben fogja magát találni az erős BRUCKENTHAL-múzeummal, sőt, az éppen szomszédos brassai városi múzeummal. Az egyenlőten küzdelemben pedig a gyengébb el fog vészni!

Ismétlem, és újra ismétlem, egyáltalában nem ragaszkodom a „Székely Tudományos Intézet” elnevezéshez, mert nem kábit az aranyfüst csillogása, hanem a munkalehetőségre vágyakozom. Szeretném hinni, hogy igazamról Téged is meggyőztelek. E levéllel egyidejűleg Miklósnak is írtam, természetesen nem ilyen terjengősen.

A régi szeretettel ölellek:

Sepsiszentgyörgy, 1944. aug. 25.¹²⁷

9.

Jelentés a Közgyűjtemények Országos Felügyelőséghez (Keszthely, 1944. okt. 25.)

Méltóságos Főfelügyelő Úr!

Kapcsolatosan még szept. hónap 9-én kelt 418-1944 számú rendeletével, tisztelettel jelentem, hogy múzeumunknak Lengyelre menekített anyagát folyó hónap 11-én teherautó-fuvarral Keszthelyre átszállítottam, és a már itt lévő többi ládával együtt – az adott körülményekhez képest biztonságba helyezve, a Balatoni Múzeum alagsorának folyosóján raktároztam el. Ezzel egyidejűleg nem mulaszthatom el, hogy külön köszönetet ne mondjak jóindulatáért, bölcs gondosságáért, valamint dr. VARGHA László előadó úr fáradságot nem ismerő, sőt még életét is kockára tevő gyors és erélyes intézkedéséért, amelynek eredményeképpen határozott rendelkezésem és utasításom ellenére Kolozsvárra szállított múzeumi anyagunkat még idejében megmentenie és Keszthelyre hoznia sikerült. E nagy jelentőségű cselekedete pótolhatatlan magyar értékeket mentett meg számunkra.

Keszthelyre való átköltözésünk minden napja az itteni hivatalos és magánügyek intézésében felmerült nehézségek leküzdésével telt el, anélkül, hogy végtére is belezökkenhettünk volna a mindennapi életbe. Ugyanis mind a hivatalos, mind pedig a nemhivatalos körök csaknem minden vonalon, ha nem is éppen ellen-szenvvel, de nem sok segíteniakarással kezelik a betolakodó idegeneket, s minthogy a Balatoni Múzeum sem örvend annak a közszeretnek, mint odahaza a SzNM, ezért a felénk nyújtott segítő kéz se tudja számunkra a kellő értékű támogatást megszerezni.

Múzeumunk személyzetéből az igazgatón kívül jelenleg itt tartózkodik SZÉKELY Zoltán tanár, BOGÁTS Dénes tb. levéltáros, BARABÁS Jenő altiszt. Folyamatos munkába állításuk egyelőre még nem történhetett meg, részben az egyéni ügyes-bajos dolgok elintézetlensége miatt, aminek részbeni orvoslásáért a zalaegerszegi pénzügyigazgatósághoz fordultam, részben pedig a lakás-, irodahelyiség-, bútortzat-, kályha-, fűtőanyag-, villany-áram-hiány miatt. Jelen jelentésemmel pedig éppen azért késlekedtem, mivel óhajtottam volna, hogy legalábbis munkamenetünk megindításáról számolhassak be. Ha azonban Isten hazánkat és bennünket is megtart, remélem, hogy nemsokára erről is jelentést tehetek.

Ezek után számbavéve Keszthelyen levő ládáinkat és azoknak a jegyzékben feltüntetett tartalmát, nagyjában az alábbi anyagról számolhatok be. Egyúttal jelentem, hogy – BARABÁS Jenő altiszt jelentése szerint – az ellenséges betörés miatt idő előtt útbaírdított vasúti szerelvényre már nem volt idő kiszállítani többek

között azokat a ládákat, amelyek a múzeumi leltár-, pénztár- és iktatókönyveket, továbbá az irattárat és nyomtatványokat tartalmazták. Ezért egészen új ügykezelési könyveket kellett megkezdenem. Természetesen legnagyobb veszteségnek tartom a leltárkönyvek otthonmaradását, amelyet csak részben pótolnak a ládák tartalmáról készített részletező jegyzékek; remélem azonban, hogy az el nem hozott leltárkönyveket az otthon maradt nagyon derék FADGYAS Anna segéd-tisztnek sikerülnie fog az elpusztulástól megmentenie. Erre reményt nyújt az eleinte Sepsiszentgyörgyön maradni szándékolt, de szeptember 6-án mégiscsak utá-nunk jött cselédleányunktól nyert értesülés. Ugyanis a múzeumot addig az ideig sem bomba, sem ágyúlövedék nem érte, FADGYAS Anna pedig mindennap rendszeren bejárt és dolgozott a múzeumban.

A SzNM Keszthelyen levő ládáinak jegyzéke,
a bennök levő tárgyaknak összefoglalólag való megjelölésével:¹²⁸

II. régi bokályok, üvegedények (szegedi, vinci, bécsi, sgrafittós bokályok stb.)

III. ónedények, lőportartók (hodgyai ónkanna a 15. sz. végéről, lőportartó szarvasagancs 1614. évszámmal stb.)

V. cseréptányérok stb. (sgrafittós tányérok, fabokályok, 1730-as szarupohár)

VII. bokályok (madaras, szarvasos, emberes bokályok)

IX. házi felszerelési tárgyak rézből és vasból; kézfegyverek, kő-, réz-, bronzkori eszközök stb. (réz-mozsár 1550-ből, bronz harci csákányok, tokosbalták, kelta holmik)

XV. régi kályhacsempék (gótikus lovas és könnyűlovas vitézzel stb.)

XVI. kályhacsempék, kékfestődúcok

XVIII. sulykok, porongok, sőtartók nyír-fakéregből, pereszlenek

XIX. erődsi és oltszemi praemykenaei, továbbá népvándorlaskori tárgyak (erődsi gyöngysor szarvasfögből, agyagedények; komollai római tárgyak, avar díszítőtárgok, eresztvényi honfoglalaskori lelet)

XXI. festékesek, varrtások, szőttesek (kovásznai rokolya)

XXII. hálók stb. (ezenkívül munkaköpenyek, törülközőnek való)

XXVII. GÁBOR Áron-féle ereklyék (25. db. kézirat), BARABÁS Miklós fényképfelvételei (33 db.), CSEREY Ignác emlékkönyve fogoly honvédtisztek aláírásával, KÁLNOKI Antal naplója 1707–80, SzNM igazgatósági jelentései 1926–1941, igazgatósági jegyzőkönyvek 1920-tól kezdődőleg, kiadványaink

XXVIII. erdősi, oltszemi, komollai agyagedények; céhkancsók 1740-, 1841-ből

XXIX. levéltári anyag (családi levéltárak), VASTAGH László Szent László-szobra, kiadványaink

XXXIV. műszerek (WANAUStól: 2 db. fényképezőgép stb., GAMMÁtól, WESZELY-, CALDERONI-tól stb.-től vásárolt műszerek), film és másolópapiros, fényképgyűjtemény lemezeinek és filmjeinek kiválogatott csoportja

XXXV. metszetgyűjtemény, sőtartók nyírfakéregből, szegyetábla

XXXVIII. levéltári anyag (családi levéltárak)

XXXIX. levéltári anyag (családi levéltárak)

XL. tulipános ládában: kéziratos könyvek, népi varrottások

XLI. népi varrottások, régi úrihímzések, szőttesek

XLII. népi varrottások, régi úrihímzések, 1848-as zászlók, újkori menték

XLIII. nemesfém-tárgyak, ereklyék, éremgyűjtemény (BEM tábornok hadi kitüntetése, KOSSUTH levele, tekerőpataki népvándorláskori lelet, ékszerek, őskori karikapénczék, görög, római, barbarus, erdélyi, magyar stb. érmek)

XLIV. levéltár (GÖDRI-féle anyag)

XLV. levéltár (Háromszék vármegyei kiválasztott anyag)

XLVI. levéltár (Háromszék vármegyei kiválasztott anyag)

XLVII. levéltár (Háromszék vármegyei kiválasztott anyag)

XLVIII. női és férfi öltözetdarabok, 1848-as zászlók, a hidvégi sírboltból előkerült 17. századbeli ruhák, a bevonuló gyorsandár zászlaja 1940-ből

XLIX. levéltár (Háromszék vármegyei kiválasztott anyag, kézdivásárhelyi jegyzőkönyvek, a 2. székely gyalogezred parancskönyve 1848–49-ből)

L. hártáyák (középkori és egyéb oklevelek BARABÁS Samu hagyatékából, nemeslevelek s más adománylevelek), kódexek, kéziratok (VASADY-, Emília- CSEREYné-, APAFFI Anna-kódex, BENKŐ József: *Filius posthumus* kézírata, Erdővidéki ref. egyházmegye jegyzőkönyve 1602–1701, RIMAI János feljegyzése BALASSI Bálinttal kapcsolatosan, stb.)

LI. 17–18. századbeli törvénykezési jegyzőkönyvek, adóösszeírások Háromszékből

LII. 17–18. századbeli törvénykezési jegyzőkönyvek és egyéb jegyzőkönyvek Háromszékből, kéziratos könyvek a kézirtattárból

LIII. Seps ref. egyházmegye 18–19. századbeli jegyzőkönyvei, RMK¹²⁹

LIV. RMK

LV. RMK

LVI. RMK, az erdővidéki ref. egyházmegye RMK-ja

LVII. Kéziratos könyvek (VÁSÁRHELYI J. 1714–64 stb.), lustrák (1635, 1704 stb.), BÁTTHORI István okiratai (22 db.), középkori oklevelek (6 db.), APOR-könyvtár¹³⁰, Erdővidéki ref. egyházmegye jegyzőkönyvei

LVIII. APOR-könyvtár

LIX. APOR-könyvtár

LXI. néprajzi tárgyak (szerszámok)

LXIII. APOR-könyvtár

LXIV. könyvtár (BARABÁS Samu könyvei, 16–17. századbeli külföldi könyvek)

LXV. könyvtár (16–17. századból), Erdővidéki ref. egyházmegye jegyzőkönyvei, színlapok, falragaszok, WESSELENYI István naplója a 18. sz. elejéről LXVIII. olajfestmények (GYÁRFÁS Jenő, NAGY Imre)

LXIX. olajfestmények (GYÁRFÁS Jenő)

LXX. olajfestmények (GYÁRFÁS Jenő, BARABÁS Miklós, SIKÓ Miklós)

LXXI. olajfestmények (NAGY Imre, BARABÁS Miklós, SIKÓ Miklós)

LXXII. olajfestmények (NAGY Imre, BARABÁS Miklós, NENDTWICH)

LXXIII. olajfestmények (GYÁRFÁS FERENC,¹³¹

BARABÁS Miklós, NENDTWICH, MELKA Vince) LXXVI. levelesláda (báró DANIEL-családé 1709-ből)

LXXX. metszetek, rajzok, vízfestmények (VARGA Nándor nagy gyűjteménye, BORDY András vízfestménye, NAGY István színes kréta rajzai, SIMÓ Ferenc kréta rajza, CSERNA Károly olajfestménye), térképek, SzNM kiadványai

LXXXI. Erdővidéki ref. egyházmegye levéltára (az egyházközségek régi iratai, válóperek)

LXXXII. Mikroszkópok (3 db.), finomméreg

10.

Búcsúszó¹³²

A történelem fonalán haladva, a nagy világtakalizmának mindent magával ragadó sodródásában bizony mireánk is reánk méretett a nekünk nagyon drága SzNM-től való elválás sorsa. Mielőtt azonban csakugyan elszakadnánk tőle, mint akkor, amikor a vonat kereke kigördült a sepsiszentgyörgyi sínekről, szeretném, ha búcsút mondanánk. Talán nem is a szívünk igaz szeretetével s csekély tudásunk minden jó igyekezetével továbbépített intézménytől vegyük most a búcsút, mert hiszen attól lélekben még ma sem szakadhattunk el, s bár országhatár és az én és a más emberi gyarlóság választ el, az, akinek egyszer a kapu-

ján belépni adatott, gondolatban építeni, szépíteni, gazdagítani, fejleszteni soha meg nem szűnhet. Ellenben mondjunk búcsút azoknak, akikkel az 1938–1944. években adatott együtt dolgoznunk.

Búcsúnk rövid lesz, bárha sokat mondhatnánk az együttműködés sok hasznos évről. Először is azokról a tisztas emlékű eltávoztakról emlékezünk meg, akiknek nevéől sohasem szabad megfeledkeznünk, mert a legnehezebb időkben voltak intézményünknek nemcsak díszei, hanem támaszai is.

A kiváló tudós BARABÁS Samu, a fáradhatatlan múzeumi gyűjtő és rendező ROEDIGER Lajos, a szorgalmas, kedves munkatárs SIPOS Samu egykori pénztárosunk, mind a három ig.-vál., továbbá a tanácsban és áldozathozatalban jóltevő dr. TUSA Gábor tb. ig.-vál. tagunk, kivülük még derék munkatársunk, ANDRÁSI Tivadar tb. múzeumőrünk voltak 1938–1944. években eltávozott hozzátartozóink. Utánuk a bújdóság nehéz órái közepette szakadt reánk a hír legszomorúbb veszteségeinkről. Előbb, talán még ma is bizonytalan időben és körülmények között, 1944. szept. 10. táján dr. KERESZTES Károly ügyvezető alelnökünk élete nyert szomorú befejezést, azután dr. NAGY Jenő első alelnökünk 1945-ben hagyott itt bennünket.¹³³

Mi volt KERESZTES Károly és NAGY Jenő a SzNM-nak, azt jómagam, ki most e szomorú eseményről beszámolok, tudhatom a legjobban. Áldozathozatalra mindég kész, fáradhatatlan, önzetlen támasz és vezető! Különösen KERESZTES Károly CSUTAK Vilmos halála után csaknem két esztendeig nagyon gondterhes időben, szűk anyagi lehetőségek között vállalta a múzeum igazgatásának nehéz gondjait. Jót akaró, becsülettel működése idején egész lelkének minden szeretetével igyekezett intézményünk sorsát a lehető legjobb mederben irányítani. Azután pedig, hogy önként vállalt feladatát minden idejét az igazgatásnak szentelhető egyénnek adhatta át, sohasem szűnt meg a legönzettebb tanácsadó, valamint a jogi kérdésekben cselekvő munkatárs maradni. De megfontolt, bölcs tanácsaival NAGY Jenő alelnökünk is mindég mellettünk állott. Hasonlóképpen távol élő elnökünkkel együtt, fáradságot soha nem ismerve, mindenkor lehetett reájuk számítanunk. Az első alelnöki tisztséggel tisztelte meg tagjaink bizalma, ő pedig becsületesen érezte feladatának jelentőségét, és maradéktalanul cselekedte a vele járó nem könnyű teendőket. Mindkettőjük érdemeinek méltatása e néhány sornál több lapot kíván.

A továbbiakban búcsúvétel helyett köszönetet szeretnék mondani azoknak a közvetlen munkatársaknak: tisztviselőknél és alkalmazottnak, akik otthoni munkálkodásukat megkönnyítették, és múzeumunk nagyszerűen indult fejlődését előre vitték. Külön-

külön kellene mindeniket felsorolnom, de hogy ezt mégsem teszem, nem azt jelenti, hogy az elhallgatottak neve nem volna méltó a megörökítésre, csupán kiemelni szándékozom azt a körülményt, hogy van közöttük két minden dicsőretet megérdemlő egyén, aki a legnagyobb veszélyeket is vállalta drága Múzeumunkért.

A leghűségesebb, a legbecsületesebb, a legönzettelebb és a leghősiesebb volt munkatársunk, FADGYAS Anna múzeumi segédtszít érdemei nem szorulnak felsorolásra. Mindenki előtt ismeretes, hogy két évtizeddel ezelőtt gyermekfejjel vállalt és attól kezdve mindég a legderekkabb módon betöltött helyét akkor sem hagyta el, amikor évekkel ezelőtt minden erőfeszítés ellenére sem sikerült a rideg bürokratikus korlátokat áttörve számára méltó külső elismerést és megfelelő javadalmaszt kiverekednünk, de nem hagyta el akkor sem, amikor mi többiek egy és más címen, hivatali vagy családi érdekből a menekülést választottuk. Köszönjük neki, valamint FODOR Józsefnek egyszerű, derék kisegítő szolgáltnak is helyállásukat, önzetlen ügyszeretetüket.

Utoljára pedig mi mindnyájan, idekünn élő volt igazgató-választmányi tagok: BARABÁS Andor, DEMETER Béla és VÉKÁS Lajos, volt múzeumi személyzet: HERPEI János múzeumigazgató, dr. BALASSA Iván múzeumőr és BARABÁS Jenő múzeumi altiszt, valamint sok-sok jóbarát, hadd mondjunk istenhozzádat a szeretett, drága SzNM-nak, kívánva, hogy az otthon maradt és hazatért derék tisztviselők és alkalmazottak hozzák helyre azt a nagy veszteséget, amit a végzet féltett intézményünkre, s így az egész székelységre is reámért. Tegyek méltóvá alapítóője szép álomlátására és munkatársai közül különösen LÁSZLÓ Ferenc, CSUTAK Vilmos, id. GÖDRI Ferenc s a közelmúltban elnyugodott derék vezetőknek kitörölhetetlenül nagy és nemes törekvéseire.

Jegyzet

1. BALASSA Iván. **H. J. (1891–1970)** (in: **A Házsongárdi temető régi sírkövei**. Bp., 1988, 503–511); VINCZE Gábor. **A SzNM anyagának részleges elszállításáról és pusztulásáról 1944–45-ben**. *Acta (Siculica)* 1995, 229–246; SAS Péter. **H. J., a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgatója (1938–1945)** (in: **Emlékkönyv IMREH István nyolcvanadik születésnapjára**. Kolozsvár, 1999, 481–497). Utolsó kézikönyv-szócikk róla in: **Magyar múzeumi arcképcsarnok**. Bp., 2002, 367–369.

2. A KERESZTES Károlynak köszönhető **Adattár a XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez** (Bp.–Szeged, 1965, 1966, 1971); BALASSA Iván–HERNER János–KERESZTES Károly Bálint megjelenette, akadémiai díjas **A Házsongárdi temető régi sírkövei** (Bp., 1988).

3. KOVÁCS István (1880–1955) CSUTAK Vilmos sepsiszentgyörgyi múzeumigazgató sógora. 1919. május 12-én, mikor a román hatóságok átveszik a kolozsvári tudományegyetem Bölcsészeti, Nyelv- és Történettudományi karát, ő is ott van az átvevő 19 tisztviselő között, akárcsak HERPEI vagy a szintén történetünk szereplője ROSKA, FERENCZI,

SCHNELLER Vilmos. Munkatársak maradnak a román Ókortudományi Intézeté akkivított Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régisígtárában is.

4. **Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára.** Kolozsvár, 1929. (A két világháború közötti legjelentősebb kisebbségi magyar tudományos kiadvány.)

5. A törösvonal a királyi diktatúra hozta változással függhet össze. Márc. 30-án Romániában azt az Országos Magyar Pártot is betiljálják, amelynek zineiben SZENTKERESZTY képviselő. Új magyar képviselőként a Magyar Népközösség jön létre, és HEREPÉI korábbiak és későbbiek ismeretében ennek a mérvadó személyiségei ajánlhatták, még erdélyi református egyháztanácsai háttérrel, olyanok, mint BÁNFFY Miklós, KOS Károly. (Vö. MÁR István, **A Romániai Magyar Népközösség, Székelyföld,** 2003/8, 91–113.)

6. SZABÓ József (1914–1995) természetrajz szakos, később, a 2. világháború után Kolozsváron egyetemi tanár, SZEKÉLY Zoltán (1912–2000) a múzeumi igazgató utód régész, most még latin szakos tanár.

7. Egybevitésük: 1941 végén a kolozsvári „Erdélyi Nemzeti Múzeum” táraínak is csak hat múzeumór, két gyakornok és szakembere van.

8. A SzNM évi költségvetése 1942-ben és 1943-ban 60–60 000 pengő körüli (40 000 fölötti ebből az évi államsegély).

9. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület rendkívül értékes gyűjteményeit a kolozsvári tudományegyetem használja, az ottani intézeti munkát szolgálják. Ezért évi 100 000 pengőt fizet az EME-nek az oktatási tárca, a táraik éreit pedig ugyancsak a Magyar Nemzeti Múzeum szervezete fizeti. További segélyként pl. 1943–44-ben még 60–60 000 pengőt kapnak.

10. CS. BOGÁTS Dénes (1882–1949), a múzeum autodidakta, jeles levtártárosa.

11. ÁRVAY József (1916–1975) nyelvész, helytörténész, a későbbi jeles sepsiszentgyörgyi levéltári igazgató.

12. 32 137 elmenekített múzeumi tárgyól, ill. a fotólabor műszereiből (VINCZE G., i.m., 230). Eredetileg 295 tárgyat gyűjtöttek össze Zalegerszereg evakuált sepsiszentgyörgyi hivatalnokok, és ezek kerültek a SzNM tiltakozása nyomán a KOF-hoz, a BAROSS 13. III. emeletére, de kétharmaduk már nem képviselhetett semmilyen múzeumi értéket. (A tiltakozás oka: 1947. febr. 18-án a budapesti rádió esti hírszolgáltatásban bejelentik a bonyhádi Székely Múzeum alapítását, eyebek mellett az oda került SzNM-tárgyakból – az új igazgató SZABÉDI Lászlót újságíról kóléga figyelmeztette.)

13. Ügyük ekkor még miniszterelnökségi hatáskörű ügy, de tudják, hogy közelebből a VKM-hoz kerül. SCHNELLER nemcsak HEREPÉINEK régi munkatársa, hanem a SzNM korábbi nagy vezetőivel, LÁSZLÓ Ferencel, CSUTAKKAL is közeli volt.

14. Párhuzamosan kérések sorát nyújtja be állami javadalmazásukat rendezni: „a helyükön maradt munkásoknak” adott 6 havi segélyről is lecsúsztak, panaszojja. Néprajzi anyagukból is figyelemfelkelteni visz Budapestre, de ennek sajtóvisszhangja sincs, mert párhuzamosan 4 erdélyi kiállítás van épp a fővárosban.

15. A rugonfalvi születésű, ekkor harmincas éveinek derekán járó MESTER Miklós a SzNM egyik első jelentős támogatójának, a már az első világháború előtt kormányzati románszakértő gelencei JANCSSÓ Benedeknek a belső köréhez tartozott. 1939-től országgyűlési képviselő.

16. Pedig tájékozottak voltak. Mikor FADGYAS Anna besorozásának ügyét ismertette, nem névszerint tette, mégis – különösen az erdélyi képviselők – tudták, kiről van szó, írja MESTER HEREPÉINEK.

17. Sepsiszentgyörgyi indulás grafikusa, a SzNM elkötelezett külső munkatársa, ekkor a budapesti képzőművészeti főiskola prorektora.

18. HEREPÉI 1943. febr. 2-i levele VARGA Nándornak.

19. LÁSZLÓ Ferenc tudos SzNM-igazgató-őr fia, ekkor ugyancsak országgyűlési képviselő.

20. Ezúttal kisebb az interpelláló tájékozottsága, de HEREPÉI siet tisztázni a részleteket: 1944. jan. 24-én a SzNM és a SzTKml viszonyát az Erdélyi Múzeum és a kolozsvári egyetemi intézetek viszonyához hasonlítja.

21. **Állítsuk fel a Székely Tudományos Intézetet, Magyar Út,** XIII/10, 5. (Köszönet VINCZE Gábornak, aki felhívta a cikkre a figyelmet. B.H.)

22. BODOR Györggyel hozzák majd létre 1949-ben a bonyhádi Székely Múzeumot.

23. A kinevezések mögött lassan felzárkózt minden jóakaró: MESTER írja alá a kultuszárca vezetésével is megbízott igazságügyi miniszter helyett az ÁRVAYt; de már febr. 14-én VARGHA László tanácsolta, hogy járjon köze MESTER SCHNELLERnel, mert különben még SZEKÉLY kinevezése is bajosan tűnik; a júniusi kifejlet közben VISKI Károly jelzi: utánanézt, az ügy megoldódoban, ahogy HEREPÉI és ők is akarták, abban a formában (SZEKÉLYT is alkalmazhatják, ÁRVAYT is). VISKI ekkor KOF-felügyelő, és a főfelügyelője, PASTEINER is tett annyit, hogy márc. 28-án felterjesztette a kinevezéseket a miniszternek. VARGHA kultuszminisztériumi előadó, SCHNELLER a fölöttese jún. 3-i nyugdíjazáság (de ő múzeumi fősztályi ügyvezetőként hosszan betegeskedett már a személyi változások előli), MESTER az államtitkárú május első napjaítl. HÓMAN mint a KOF fölötti Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsának elnöke ezúttal legalábbis nem avatkozik be (ha valóban be akarta kebelezni az ETI augusztusban a SzNM-ot, mint HEREPÉI értette, amúgyis neki lett volna előnyös a SzNM szakszemélyzetének megerősítése, mint TELEKI Intze-elnöknek).

24. 1938. nov. 2.: *1. bécsi döntés*; 1939. márc. 15.: *bevonulás Kárpátaljára; szept. 1.: HITLER megtámadja Lengyelországot; szept. 3.: angol-francia hadüzenet*; 1940. máj. 10.: *HITLER megtámadja Franciaországot; aug. 30.: 2. bécsi döntés*; 1941. ápr. 9.: *TELEKI öngyilkossága*; ápr. 11.: *bevonulás a Délvidékre*; jún. 22.: *HITLER megtámadja a Szovjetuniót*; jún. 26.: *Kassa bombázása*; jún. 27.: *Magyarország belép a háborúba*; 1941. dec.: *hadállapot az angolszász hatalmakkal*; 1942. ápr. 11.: *a 2. magyar hadsereg indulása*; szept. 4.: *első légitámadás Budapest ellen*; 1943. jan. 12.–febr. 9.: *doni katasztrófa*; 1944. márc. 19.: *német megszállás*; ápr. 3.: *légitámadás-sorozat kezdete*; aug. 25.: *román hadüzenet*; okt. 15.: *nyilas hatalomátvétel*; 1945. márc. 28–29.: *zalaegerszegi bombázás*; ápr. 4.: *Magyarország területén beféjeződik a megszállócsere*.

25. A bálványosvári jelentés csak a század végén kerül elő, l. a *Jelentések* jegyzeteit.

26. A később a „trák lovasként” emlegetett lelet így őrssa meg Budapestén az evakuálást. Ma Bukarestben található, az Országos Történelmi Múzeumban (Muzeul Național de Istorie).

27. A marosvásárhelyi gyűjtemény 1941-tyel kezdődően évi 10 000 pengős rendszeres államsegélyt kap. 1942. május 18-án HÓMAN jóváhagyja új alapítólevélét, 1943-ban 40 000 pengő rendkívüli kultuszminisztériumi segély is kapnak, épületjavításra. Hóman 1941. febr. 6-i VKOM miniszteri határozatában a Téka érdélyi református egyházi múzeumnak szánja, egy tudományos testülete egyháztörténelmi és egyházművészeti, a Teleki-család történetére, illetve marosvásárhelyi helytörténetre vonatkozó munkát volna hivatott végezni. Az 1942. márc. 18-i új alapítólevél is ezt rögzíti. VÁSÁRHELYI sajátos ambíciójú elaborátuma, a „TELEKI Téka Társaság Alapszabályai” a püspöki hivatal 1944-es iratai között maradt fenn. (L. BENKŐ Samu, **Hítbizománytől államosításig**, 65, in: **Emlékkönyv a Teleki Téka alapításának 200. évfordulójára, 1802–2002**, Marosvásárhely, 2002.)

28. Saját időszakos periodikához nemcsak az anyagi háttérrel nem látta, de a munkatársakat sem. 1938. nov. 26-án VÁMSZERnek azt ajánlja, a **Szakkadé** néprajzi részét próbálja előbb közölni. MOESZ két több mint fél éve nála levő dolgozatát 1939. jún. 17-én küldi BALOGH Ernőnek, közölnék le ugyanott. Nem ért hozzá, írja, a pártoló talogath pedig (akiknek tagsági díjuk ellenében kiadványokat terveztek) nem érdekelheti ilyesmi, ha kiadványban merne is gondolni.

29. 1939. márc. 20-i tematizálása alapján (tkp. első témavázlat) 31-én gyűlést tart a múzeumörökkel, ki mit vállalna fel. A más népek néprajzát senki. BIBŐ Erzsébet a könyvtárat, az épület és park rendbentartását vállalja, dr. KONSZA Samu ig. őr szellemi néprajz-, propaganda- és ismeretterjesztési ügyeket, GÖDRI Ferenc képzőművészeti és fotómunkát, háznagyaságot, feliratok megírását, BÁGYA András népzene-ada-tokat, egyleveles nyomtatványokon munkát, FABIAN Béla a történelmi arcképcsarnokot, emléktárgyakat, SZABÓ József a természetrajzot és kirándulásokat, SZEKÉLY régészetet és éremani munkát, HARKÓ József

tárgyi néprajzot, fürdőügyet- földrajzot, természetjárást, dr. DEBRECZY Sándor a kézirat-, újság- és folyóiratírást, előadások szervezését, csoportalkalmazást, külföldi levelezést (ő a franciás), BOGÁTS a levéltárat, családtörténetet. ANDRÁSI Tivadár, FELSZEGHI István a gyűlésen nincs jelen. Heti öt óra múzeumi munkát vállalnak (tizet a bentlakók). Már nyárra Olt-menti régészeti kiszállást terveznek, Torjára és környékére a háromszéki népviselet megállapítására, Csíkba a menaszági ház bebútorozására. Az 1939-es *Jelentés* szerint a felsoroltak nagybőrhűtést azért nem valósulnak meg, mert több múzeumór katonai bevért kap, így a többiekre valóban jóval nagyobb oktatási feladat marad, illetve a bukaresti engedélyezést kérő kiszállásokra nem kapják meg az engedélyt. 1940. áprilisban KONSZA felajánlja múzeumi munkának háromszéki népköltészeti gyűjtését (1928 óta gyűjti, nagyrészt tanítványaival, 700 db. körüli anyaga van 50 helyről, már rendezett, gépelni, lektorálni kell csak), a nagybocni fazekasság tárgyi anyagát, Nagybacon monográfiáját, mely részben közölve van már, DEBRECZY Csomakörös, Papoc, Kovászna, Zágon néprajzi monográfiájának dolgozva 2 évnél többet, ill. a kőrösi szita- és forgácsoló- iparon, párhuzamosan azt a két néprajzi és két régész-kiszállást terve. VÉKÁS Lajosnak ezt az áprilisi válatokot küldi meg HERPEPEI Kolozsvárra, válasszon támogatnivalót belőle – VÉKÁS összesíti ekkor a Keleti Akció magyar segélyeire benyújtott igénylést.

30. Vö. a **Magyar múzeumi arcképcsarnok** (Tarsoly Kiadó–Pulszky Társaság, Bp., 2002) szócikkéi.

31. HERPEPEI 1938. jan. 1-jétől a budapesti miniszterelnökség pénzn alkalmazta igazgatónak a múzeumba. Budapest fizette nemhivatalosan, nyújtott további támogatást az intézmény fenntartásához, bizonyítja KERESZTES Károly 1942. dec. 31-i levele. Magyar állami hivatalnokai régiségként HERPEPEI is erre hivatkozik fizetése rendezésekor, megerősíti ezt LÁSZLÓ Dezsőnek írt 1943. máj. 13-i levelében, ill. SZÉKELY Zoltán is megerősíti, kiegészítve, hogy a magyar pénz általában Svájcban átérkezett a SzNM pénztárába (l. SAS Péter, i.m., 488). Ez a támogatás azonban határon túltra szólt támogatási keretből származott (a miniszterelnökséghöz tartozó, PATAKY Tibor vezette Nemzetiségi és Kisebbségi Osztály ügykörébe tartozott). A Tanalap ingatlanjainak új magyar bérleti másrészt annyira sem voltak jók fizetők, mint román elődek – a Tanalap jogi helyzetét az 1936-os román–magyar szerződéssel kisebbségi magyar kérdésként rendezték, így újra többségi helyzetben most az is bizonytalanra vált.

32. Ekkor pl. a JÓKAI-nyomda és KOVÁSZNAI Gábor földbirtokos ad épp nekik 1000-1000 pengőt ásatására.

33. KELEMEN 1941. dec. 29-i levele, HERPEPEI 31-i válasza, SZABÓ T. 1942. jan. 24-i levele. KELEMEN már egy éve tudja, hogy egy ilyen gyűjtést ő tervez, írja neki HERPEPEI 1941. dec. 9-én. „*Nem vagyok irigy, nem akarok mindent magannak, helyesebben a Múzeumnak, de az általában látott körlevelek szeptékküldése után nekünk teljesen megszűnik hivatásunknak egy sarkalatos pontja! Sőt, ha a vármegye is el találja vinni a levéltárat, nem maradna más hátra, minthogy a mi anyagunkat is felküldjük Kolozsvárra. Ugyanez a helyzet a könyvtári anyag gyűjtésével is.*” SZABÓ T. Attilának még elkeseredettebben fogalmaz 1942. jan. 27-én: „*Ti igenis azt gondoltátok, hogy eredménnyel fog lezárulni az egész megmozdulás, jöllehet mégiscsak megtörténhetik: nektek se hasznotokra, se károkra nem lesz, nekem azonban igen nagy károm származik belőle.*” Azt vallja, hogy ki-ki oda adja anyagát, ahova akarja, ám az erdélyi múzeum és a SzNM együttes elhatározásából gyűjtseknek, de, írja, az EME nem ezt vallja, mert mióta HERPEPEI felszólalt ez ügyben (arról pedig tudott KELEMEN is, JAKÓ Zsigmond is), azután is megismélték a felhívást.

34. EME 121/1911.

35. TAMÁS Lajos, *Az Erdélyi Tudományos Intézet 1943. évi jelentése*, 13.

36. 1943. júliusban SZABÓ T., akinek BOGÁTS oklevél-szójegyzéke is megjelenését köszönheti, afelől tapogatózik HERPEPEI-nél, átadná-e BOGÁTS háromszéki helynévanyagát is az ETI-nek úgy, hogy együtt jelenjen meg a SZABÓ T. ezután begyűjtendő ottani mai helynév-anyagával. HERPEPEI ebbe nem megy bele, júniusban azonban felküldi, bár vonakodva, 14 nemeslevelüket feldolgozásra (ALFÖLDI Emma vendékgutató számára), és épp JAKÓVAL, holott BOGÁTS is épp kiadásukon dolgozott. Ugyanekkor kaptak vissza VERESS Endre kutató anyagot – KELEMEN ingyenes irat-fotózással honorálta a segítséget. 1943. szept. 5–7-én az EME beszercei vándorgyűlése alkalmával HERPEPEI is

benne van KELEMEN meghívása révén, a székielyföldi kutatást és a SzNM érdekeit képviselőként, a kiküldött levéltári bizottságban. 1943. decemberben a BARABÁS Samu-hagyaték okleveleit fotózza Sepsiszentgyörgyön ENTZ Géza, egyben APOR-levéltári anyagot visz fel KELEMENnek jobbágykötésekről. 1944. januárban KEÓPECZI SEBESTYÉN József viszi KELEMENnek (tkp. SZABÓ T.-nek a még kért 229 okmányt (áprilisban jönnek haza). Még 1944. júliusban is kölcsönösen iratokat adományoznak egymásnak KELEMENnek.

37. HERPEPEI levele TÖRÖK Pálnak, 1949. júl. 21-én, WOSINSKY Mór Múzeum, újkortörténeti gyűjtemény, BODOR György irattára – V. KÁPOLNÁS Mária adatai, in: **Székiely múzeumok hányattatásai**, *Limes*, 1996/3, Tatabánya, 127). HERPEPEI itt három egyetértő elnökségi és további öt ig.-választmányi tagot említ. Tudjuk, hogy előbbiek ő maga, TÖRÖK Andor elnök és NAGY Jenő alelnök. Azt is tudjuk, hogy KERESZTES Károly viszont, a másik alelnök határozottan ellenezte, és más ig.-vál. tag is foglalt ellene állást. (A részleteket l. VINCZE G., i.m., 232–233, ill. az 1946. februári purifikációs iratok.)

38. Vö. SAS Péter, i.m., 494.

39. Az 1946. februári múzeumi purifikációs iratok.

40. Elakadás, vagy el nem akadás, mert – figyelmeztet VINCZE Gábor – ha a teljes menekített anyag Lengyelre kerül, ott megtörténhet, hogy megmarad.

41. LÖRINCZ Albert, az 1945-ös átmenet jogász-igazgatója, aki rendezi a Múzeum jogi helyzetét. Levele a kolozsvári JÓZSA Béla Athenaeumhoz 1945. márc. 31-én.

42. Vö. *Erdélyi Múzeum*, 1946, 148.

43. Ráadásul, SZÉKELY 1946. februári purifikációs nyilatkozata szerint ÁRVAY értesítette KELEMENt és NAGY Gézát, hogy az egység ellenére az anyagot tovább akarják vinni, de nem segítést senki – NAGY Géza utóbb jelezte is, hogy azért, mert úgysem tehettek volna semmit ellene. Ha BETHLEN Béla kormánybiztos valóban megakadályozta volna az eset ismertetében a továbbszállítást, mint állította visszaemlékezésében, ez a boszorkányüldözés lehetőségét ugyan szépen kiterjesztené.

44. SZÉKELY vádjában főleg ilyen értelemben van igazság, mikor azt írja: HERPEPEI a zalagerszei elakadás ügyében mind csak levezetett, meddón, ahelyett, hogy közvetlenül cselekedett volna. Tegyük hozzá, lehet, hogy jobb lett volna Keszthelyen is, ha egyszerűen mulaszt, már korábban, mert mentési próbálkozásai is felhívhatók a helyi nyilas vezetést figyelmét az ott található értékekre.

45. „A múzeum az emlékirat szemléiben és az abban körvonalazott módon fejlesztve a keleti, sőt az egész székielyi legerősebb tudományos központjává fejlődhetik, s ... az egész magyar kultúra érdekében összefüggőképp képzett és hivatott tényezővé és szervvé válhat.” (HERPEPEI idézi 1940–41-es jelentésében.)

46. HÓMAN Bálint, **Múzeumok, könyvtárak, levéltárak** [a *Levéltárak* részt SZÉKELY Gyula írta], in: MAGYARY Zoltán (szerk.), **A magyar tudománypolitika alapvetése**, Bp., 1927.

47. SAS Péter figyelmeztet (i.m., 492) a szigorúan bizalmas 1942-es iratra (*Pro memoria Erdély tudományos életének a magyarságtudomány irányában való megszervezéséről*), amely alárattalan ugyan, de szövegezése nagyon emlékeztet korabeli állásfoglalásokra. (Vö. SZABÓ T. Attila, *Erdélyi tudománypolitika kérdéséhez*, *Hitel*, 1940–1941/2, Kolozsvár, 184–187; Uő. *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület története és feladatai*, Kolozsvár, 1942, 54.) Az emlékirat a SzNM-ot illetően pl. valóban egyetlen szükséges intézkedést vet fel: HERPEPEI előléptetését, de nem úgy tűnik, mintha különösebben komolyan vették volna elképzelését: az ETI vezetését is csak 1944 márc. nagyon zűrzavaros nyarán tudta átvenni az arra amúgy valóban alkalmas, kivételes tudománysszervezői adottságú SZABÓ T. Attila.

48. HERPEPEInek 1938. évi jelentéséről is tudunk, de nem maradt fenn. Az 1938–39. évben történetkhez l. még: **A SzNM ügyvezető-tanácsi jegyzőkönyvei (1937–1940)** (in: *Emlékkönyv a SzNM 125 éves jubileumára* 2., Sepsiszentgyörgy, 2002, 215–239).

49. A múzeumot 1875-ben alapították. 1879. a közösségi tulajdonba való átvétel pillanata 1929-ben került csak előtérbe, a múzeum két világháború közti helyzete ekkor rendeződött annyira, hogy egy évforduló megemlékezést felhasználhassanak a céljaik érdekében való mozgósításra.

HEREPEI ugyanezre használja a „kerek évforduló” lehetőségét, de egyben inkább formális, mint lényegi gondolkodására árukkodó, hogy valóban alábecsüli a tényleges alapítást és a társalapító VASADY szerepét.

50. Ez mellesleg ORBÁN Balázsnak **A Székelyföld leírása...** bővítéséhez adatokat gyűjtő útjával függ össze.

51. Az első székelyföldi régészeti ásatást valóban Olasztelek határárn végezte báró DANIEL Gábor, ugyancsak 1869-ben.

52. HEREPEI stílusa terjedős. SZÓTS AlBERTől annyira derül ki a búcsúztatásból, hogy 1914-től volt ig.-vál. tag, három hete köszöntötték ilyen alapon. A hasonló szövegrészeket a továbbiakban is igyekszünk hűzni.

53. Az alapszabályok értelmében évi két igazgató-választmányi gyűlést kellett tartaniuk.

54. A *Jelentéseknek* a Tanalagra vonatkozó részleteit I. BIRÓ RózsA-BOÉR Hunor. **A Háromszéki Tanalap és SzNM** (jelen kötet).

55. Az állítás ebben a formában valótlán. A Múzeumnak jövedelme volt jégverem, teniszpálya, régi öltözet bérbeadásából, családörténeti adatok után. Minimális román állami segélyt is kapott, a város is támogatta pl. tűzifával. Az anyaországi, konspiratív úton érkező (ún. Keleti Akció-) segélyt már érthető, hogy elhallgatja HEREPEI.

56. A Tanalap-épületek 1939. évi állapota. L. in: BIRÓ-BOÉR, i.m.

57. Az erdősí típusú telepekkel és a bardoci paleolitikumi leletekkel a múzeum a CSUTAK-korszakban is foglalkozott. A Csiki ház eredeti bútorait 1943-ban fogják felleltározni. A népviselet ügyét illetően: Kásson az nem Háromszék, amúgy I. SZÓCS GAZDA Enikő. **A székelyföldi esztesmozgalom és a SzNM** (in: **Emlékkönyv a SzNM 125 éves jubileumára**, 2., Sepsiszentgyörgy, 2002, 203–214).

58. DAICOVICIÚt a kolozsvári Ókortudományi Intézetből ismeri, HEREPEIvel viszonya is jó, I. az 1940–41-es jelentést. SCHROLLER még LÁSZLÓ Ferencnek kapcsolata volt.

59. L. bővebben: WOLF Tamás, **A székelyföldi kutatóutak (1928–1940)** (in: **Emlékkönyv a SzNM 125 éves jubileumára**, 2., Sepsiszentgyörgy, 2002, 39–86).

60. HEREPEI ebben téved. LÁSZLÓ a telep szintjeit is elkülönítette.

61. FÁBIÁN Béla ekkor közölte **Nagykend helyneveit** (ETF 106, az egyetlen Sepsiszentgyörgyön megjelent), HEREPEI nem véletlenül kérte őt is múzeumőrnek kinevezni, az említett munka kiadásának a támogatására is kész, írja róla levelezve SZABÓ T. Attilának. FÁBIÁN távozása minden bizonnyal veszteséggént érte.

62. Al. TZIGARA-SAMURÇAŞ, a román király féltestvére már 1916-ban megmenti egyszer a múzeumot, 1925-ben Genfben viszi anyagukat kiállítani, és még 1940-ben is fő bukaresti védelmezőjük, amit HEREPEI a 2. bécsi döntés után is hangsúlyoz. I. 1940–41-es jelentés. H. METAXA a bukaresti Nemzeti Régiségmúzeum őröként kéri be 1927-ben, a vezető román régész V. PÁRVANtól kapott megbízatás alapján az elhunyt LÁSZLÓ Ferenc adatait. I. NESTOR SZÉKELY Zoltán kulcsfontosságú, fő román pártfőnöke lesz az ötvenes évek elejéig.

63. Az optika a megszokott, egyben tanulságos. A kötelező topozok elhangzásakor nekünk az jut eszünkbe, hogy az EME ekkor már két évtizede nem is képviselhet semmiféle múzeumi gondolatot.

64. Bacău, Moldova.

65. VÁMSZER előzőleg felajánlotta könyvét a múzeumnak kiadásra, de HEREPEI nem vállalta.

66. Az 1942. június 21-i ig.-választmányi gyűlés elé volt terjesztve.

67. Fővezérkar (rom.).

68. Országőrök (rom.), 1938. végi átszervezésüket követően az egyetlen romániai ifjúsági szervezet (a leventékre hasonlít). A Múzeum szomszédságában országőr-vezetőket kiképző iskola működött.

69. 1940. szeptember 13-án a bevonuló magyar csapatokat HEREPEI is köszönti. Nincs tartalmi jelentősége.

70. A HÓMAN Bálint vallás- és közoktatásiügyi miniszterhez intézett levélre SZILY Kálmán államtitkár válaszol, december hó 16-án. A Közgyűjtémények Országos Főfelügyelősége útján „az ország anyagi helyzetéhez képest méltó anyagi támogatásra” tesz ígéretet.

71. A valóban gyors szept. 14-i folyamodványra már szept. 23-án pozitív a válasz. Nagyvárad, Marosvásárhely kap még náluk több könyvet.

72. **Jegyzőkönyv. Felvetett Sepsiszentgyörgyön 1940. évi szept. hónap 18-án délután 6 órakor a SzNM gyűjtémény-épületében. Jelen van: dr. GERÉNYI Jenő, a M. Kir. Honvéd Parancsnoksághoz beosztott tanügyi előadó és HEREPEI János, a SzNM igazgatója.**

1) Tanügyi előadó felvilágosítás kérésére igazgató bejelent, hogy a múzeum magános jövedelmek 61 éves múltja visszakétközti alapítása: teljesen különálló, minden állami és megyei hatóság támogatásától független testület, amelyet ön maga tart fenn, és kormányzó szervezetét ön maga egésszíti ki. Célja a székelységtudományok kutatása, művelése és népszerűsítése. Mindennek minden időben a legteljesebb mértékben megfelelően igyekezett. Az intézmény tüzetes átanulmányozása után dr. GERÉNYI Jenő, a M. Kir. Honvéd Parancsnoksághoz beosztott tanügyi előadó a SzNM-ot a Magyar Állam területén fennálló intézmények sorába átveszi. Állapotában fennálló igazgatást tudomásul veszi, illetőleg a katonai parancsnokság által reáruházott hatalom alapján HEREPEI Jánost a SzNM külső és belső igazgatójával járó teljes hatáskörében megerősíti.

2) Tanügyi előadó felszólítására igazgató bejelent, hogy a román legfőbb hadvezetőségnek kieszközölt rendelkezés következtében sem a SzNM épületében, sem gyűjtéményeinek anyagában a kivonuló román csapatok, hatóságok és felelőtlen elemek semmiféle kárt nem tettek. Ennek következtében a M. Kir. Vallás- és Közoktatásiügyi Minisztériumnak károk összeírni rendelkezésére kimutatás nem terjesztetik fel. Jelen jegyzőkönyv két példányban állítottatott ki.

73. Valószínűleg elírás.

74. L. *Emlékirat...*, alább. Megjegyzendő, hogy az Erdélyi Tudományos Intézetet alapító rendelet 1940. okt. 20-i, tehát 18-án már legfeljebb az iránt tájékoztatók, hogyan tovább. Ezt HEREPEI, eléggé egyértelmű, nem tuda. A kimenetelt illetően I. az 1941. évi jelentést stb.

75. A fejlesztés, illetve az ehhez kapcsolódó propaganda stb. ügyét illetően HEREPEI az 1940. és 1941. évi együtt tárgyalja. (Tkp. maga a két évi jelentés is közös, 1942-ben született, de más fejezetei évi lebontásban elkülönülnek.) L. még az 1941. évi jelentést.

76. Az átszámítási kulcs I P. = 30 lej volt.

77. Vö. előző jegyzetek. Az intézetteljárásról *Emlékirat*ot HEREPEI az 1940–41. évi jelentésbe is beilleszt. Indokoltak láttuk a szerkesztés során határozottabban elkülöníteni a két év jelentésétől.

78. Az intézmény történetéről, jellemző módon, HEREPEI csak a semmitmondó, néhány név köré csoportosított felsorolást adja, egy jószándékú, de inkább jelentéktelen intézményt mutat be. Ugyanezt teszi a jelen helyzetképnél is, a továbbiakban.

79. A jelzett periódusban HEREPEI Kolozsváron élt, véleménye az ottani viszonyokat, nézőpontot tükrözi. CSUTAK egészen mást nyilatkozhatott volna a sepsiszentgyörgyi két világháború közötti munkát illetően.

80. Az eresztevényi kengyel honfoglalás kori volta kérdése. A felvetés a pillanat tükrében nagyon is érthető, de ideológiakritikai szemszögből könnyen egybevethető a másik (a román oldal) ideológiai görcsével: ősiség és folytonosság kénszerű visztonbizonygatása munkál benne.

81. Megjegyzendő azért, hogy a múzeum HEREPEI előtt is valamennyi felsorolásra került területen tudatosan tevékenykedett. Ilyen értelemben a terv nem hoz újat. Nagyobb költségvetés persze többet tett volna lehetővé korábban is.

82. A nyilvánvaló minta az Erdélyi Nemzeti Múzeum (gyűjtéményeierő a kolozsvári egyetem fizetett neki bért, munkatársait a gyűjtéményegyetemként értett Magyar Nemzeti Múzeum).

83. Érthetően, különben, de nagyon magából indul ki. A vázolt feladatkör olyannyira személyre szabott, hogy ilyenszerű behatárolása intézménypolitikának nem igazán nevezhető.

84. Az ÉK-i szárny toldása negyven évvel később, de megvalósult, az önálló néprajzi pavilon megvalósításával is megpróbálkozott később SZÉKELY Zoltán, a könyvtár bővítése végleg esett. (A két szárny toldási lehetősége különben már az eredeti tervekben szerepelt.)

85. „Arra való tekintettel pedig, hogy e tervet maradtálalan keresztülvitele őt esztendőre osztatnék be, ezért az 1941–1945. évek költség-előirányzatát tisztelettel a következőképpen javasolom csoportosítani:

1941. évrre: A) Személyzeti fizetések 37 166 pengő, B) Építkezések 97 000 pengő, C) Berendezés 14 000 pengő, D) Dolgi kiadások 12 000 pengő, összesen: 160 166 pengő.

Ezenkívül eredetiben beszerzendő: 1 db. polarizációs mikroszkóp, 1 db. fonográf 50 db. hangfelvételre kész lemezzel, 1 db. mozifelvételre is használható fényképezőgép, 1 db. filmmel és lemezzel is használható fényképezőgép, 1 db. irodai nagy írógép, 1 db. nyelvjárási hangok jelével is ellátott hordozható írógép. Továbbá tisztelettel kérem, hogy minden magyarországi könyvkiadó és nyomdával/lattnak szigorú rendelkezés adáslek kiadványainak tiszteletpéldányaképpen való megküldése iránt.

1942. évrre: A) Személyzeti fizetések 43 801 pengő, B) Építkezések 90 000 pengő, C) Berendezés 8500 pengő, D) Dolgi kiadások 18 000 pengő, összesen: 160 301 pengő.

1943. évrre: A) Személyzeti fizetések 48 158 pengő, B) Építkezések 5000 pengő, C) Berendezés 5000 pengő, D) Dolgi kiadások 20 000 pengő, összesen: 78 158 pengő.

1944. évrre: A) Személyzeti fizetések 52 633 pengő, B) Építkezések –, C) Berendezés 4500 pengő, D) Dolgi kiadások 22 000 pengő, összesen: 79 133 pengő.

1945. évrre: A) Személyzeti kiadások 52 633 pengő, B) Építkezések –, C) Berendezés 4000 pengő, D) Dolgi kiadások 23 500 pengő, összesen: 80 133 pengő.”

86. „E tervezetet és költségszámítást 3–3 példányban adtam postára: egyet PATAKY Tibor államtitkárnak, egyet HÖMAN Bálint miniszternek és egyet PASTEINER Iván közgyűjteményi főfelügyelőnek címezve. Megelőzőleg azonban mindkettőt megtárgyaltam KELEMEN Lajos újjonnan kinevezett könyvtári és múzeumi főigazgatóval, ma elő legnagyobb székely tudosunkkal, és az ő következő szövegű felterjesztése mellett küldöttem a megnevezett illetékes uraknak: »(...) az emlékirat névrontjait és elgondolását magam is magamévá teszem s a bennfoglaltak támogatását és teljesítését melegen ajánlom.«”

87. „A szervezésen kívüli 1941. évközi munkáról s az államségély felhasználásáról felterjesztve 1942. április közepén (301-1942 szám)”.

88. Elírások. A könyvtári raktár két szintje együtt 4,45 m, ezt az alsó rész sillyesztése teszi lehetővé (a földszint magassága csak 4,05 m).

89. L. az 1941. évi zárózámadást, alább.

90. A Jelentés másik változatában az 1940-es publikációt is felsorolja:

1) Adatok „Kolozsvár kövei”-hez. A kolozsvári kálvinisták legrégebbi külső temploma (Ref. Szemle 1940:21–28. és 36–39); 2) Ifjú HERTEL Péter és BALÁSI KÉCSKESINÁLÓ Jakab özvegyének sírverse (1647) (Erd. Múzeum 1940:148–152); 3) NAGYARI Benedek (Erd. Múzeum 1940:316–321); 4) Gróf RÁDAY Gedeon ifjúkori verse (Pásztorújs 1940:424–426); 5) Dálnoki GAÁL István mondásainak és gondolatainak gyűjteményecskéje (Pásztorújs 1940:479–480); 6) A bevomló hadsereget köszöntő beszéd (Székely Nép 1940. szept. 16-i számban).

91. A Közgyűjtemények Országos Főfelügyelősége előadójának válaszából: „(...) A jelentés, őszintén mondatom, minden tekintetben kifogástalan, bárcsak a többi intézmény is ilyen példás és pontos jelentést terjesztene be.” PASTEINER áprilisi levelével párhuzamosan hivatalos leiratban (KOF. Budapest. Ad 203-1942 sz.): „...Mindazok a munkálatok, amelyeket a Tekintetes Igazgatóság a múzeumépület helyreállítása, átalakítása és átrendezése érdekében az elmúlt esztendőben elvégeztetett, hivatva vannak a folytatólagos munkálatokkal együttesen, az örvendetesen újból hazatért SzNM-ot legjobb hazai közgyűjteményeink színvonalára emelni.”

92. Az előzményeket I. az 1940. évi jelentés végén.

93. M. Kir. Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 27.657/1941.III.3. ü. o. szám.

94. Csak a SzNM saját költségvetés elszámolása.

95. „Megvizsgáltuk, és mindenben rendben találtuk. Sepsiszentgyörgy, 1942. június hó 19-én. Az Ellenőrző bizottság Dr. BARABÁS Andor s.k. Dr. LÁSZLÓ Ferenc s.k. A SzNM ügyvezető-tanácsa Sepsiszentgyörgy, 1942. június hó 20-án tartott gyűlésére jóváhagyás végett előterjeszti. A SzNM Igazgató-választmánya Sepsiszentgyörgyön, 1942. június hó 21-én tartott gyűlésének határozatával jóváhagyólag tudomásul vette.”

96. Más bontásban, a III. fejezet végéről: a) Személyes javadalmazásra 821,88 P. b) Gyűjteménygyarapításra: nem könyvtári anyagra 1324,97 P., könyvtári és levéltári anyagra 1172,05 P., könyvkötésre 697,65. P., össz.

3194,67 P. c) Dolgi kiadásra: irodai kellékekre 1888,42 P., fenntartási költségekre 1888,42 P., gyűjtőutak, kiszállások költségeire 304,51 P., tudományos segédesszközök beszerzésére 2111,62 P., össz. 11 743,89 P. d) Kiadványok előállításai költségeire 97 P. e) Épület átalakításra 18 017,50 P., tatarozásra 1823,21 P., össz. 19 840,71 P. f) Berendezés-felszerelésre 4801,85 P. Összesen: 40 500 P.

97. Az 1942-re munkatervnek az 1942-es jelentéssel szembeni többletadatait lásd a jegyzetekben. A Tanalap helyzete fejezetet l. in: BIRÓ-BOÉR, i.m.

98. Ez árnyalendő. Marosvásárhely pl. egyrészt Kolozsvár felé tájékozódott, másrészt, bár közgyűjteményi rangot csak a művelődési palotájának könyvtára és képtára kapott, saját központ-ambíciói is jelenteknek.

99. A két évre (1940–1941) összegzett jelentésváltozatot HERPEI a SzNM igazgató-választmányának terjesztette elő, amely 1940. március óta először ült össze. Az intézeti terv ismertetése, 1941-es kifutása, a Zárószó is az alapítványi vezetőségnek szol.

100. Már a munkatervben szerepel a VISKI-elképzelés, hogy a Székelyföld összes múzeumait a SzNM irányítása alá helyezze. Ez lényegében ezirányban is egy első lépés.

101. A megvalósultakhoz képest az 1942-es munkatervben HERPEI még, a nedves algostort vitézlettenként véltve, oda tervez berendezni körégségétárat, új néprajzi kiállítási termet, néprajzi raktárat, a régészeti raktárat és preparáló helyiséget, levéltári és könyvtári raktárat s egy fertőtlenítő helyiséget. Az első emeleten történelmi régészeti raktárat, a toronyoszobában hírlapgyűjteményt és természetrajzi raktárat létesítene, míg a földszinten nagy könyvtárat és a néprajzi gyűjteményt egészen átrendezné. Az új épületszárnyban a régiség-távár, a természetrajzi gyűjteményt, a képzőművészeti anyag egy részét, továbbá a dolgozósobákat és a laboratóriumokat helyezné el, hogy az így felszabaduló régi helyiségekben valamivel több levegőhöz jusson a néprajzi, valamint a történelmi tár. A főépületben légfűtéses berendezéssel szeretné megoldani a tűzfizika-megtakarítást, az egyenletes hőmérsékletet (kondenz-problémák ellen is), valamint a tűzveszély csökkentését.

102. Elírások. Vö. 88. jegyzet.

103. Az 1942-es munkatervben HERPEI még a következőket tervezi: „a történelmi gyűjtemény alcsoportjaképpen egy székely ereklgyűjteményt létesíteni, illetőleg a már összegyűjtött anyagot alapul felhasználva egy a közművelődés számára jelentőségteljes segédesszköz nyújtani ... A néprajz terén ... a különböző székely vidékek népviseletének és népművészetének felkutatását, és részben állando kiállításai, részben pedig a falusi vezetékek közreműködésével a népet visszavezetni őshazájuk régi szokásaihoz. Mind az udvarházak, mind pedig az egyszerűbb házak ládáfiában őrzött levéltári anyagok faluról-falura követett rendszeres nyomozással való felkutatását és összegyűjtését ... hogy azáltal gyűjteményünket valóban az egész Székelyföld családi levéltárává formálhassuk. Az ipartörténet szempontjából, mind a céhbeli, mind pedig a kontár mesterektől származó emlékek rendszeres gyűjtés folytatán összekeresendők, hogy ezáltal végére is tisztázható legyen, mi az, amit idegenektől vásároltak eleink, és mi az, amit a saját mesterembereink kezemunkájának tarthatunk. Székely képzőművészeink mindenikének bár egynehány munkáját meg kell szerelnünk gyűjteményünk számára ... A kallóadó régi könyvek, különösen pedig a régi magyar nyomtatványok felkutatandók, közöttük is elsősorban a legrégebbi székely nyomdának, a csiksomlyónak termékei.”

104. HERPEI az 1942-es munkatervben a megvalósultakon kívül ROSKA Mártonra (oltszemi festett kerámias telep), illetve LÁSZLÓ Gyula (eresztvényi honfoglalás korinak vélt sír) számított, Csikszögödon pedig esetleg maga ásatott volna. Természetrjai és őslénytani gyűjtésre SZABÓ József kollégiumi tanárt kérte meg, telepedéstörténeti és helynévgyűjtést BÓGATRS és BALASSA Ivánra számítva tervezett.

105. A későbbi ásatások alapján Bálványosvár a 14. század közepén épült.

106. Elírások. Vö. 88. jegyzet.

107. További ásatási lehetőségként az 1943-as munkaterv még a következő helyszínekkel számol: **Magyar középkor** Háromszéken Alsósólyomkő vára, Eresztvény, Szentjánosfalva (elhagyott falu Kiskáson mellett), Bereck, torjai APOR-kúria és róm. kat. templom környéke, Ozsolán Írótkő; Csikban Tászkotkő, csikszentmási Nagyboldogasszony-egyház; Udvarhelyszéken Dobó és Volár elpusztult faluk. **Nép-**

vándorlaskorra Udvarhelyszéken Firtos vára és a korondi avar leletek, *Maros-Tordában* a rigmányi sáncok. **Dák és római idők**re *Háromszéken* kovászai Tündérvár, baróti castrum, *Maros-Tordában* Maroskeresztúr, Marosvács. **Őskorra** *Háromszéken* Oltszem, Vápavára; *Csikban* Csikzsögöd.

108. FERENCZI Sándor főnökével, ROSKÁJAL való összeütöközését követően visszavonult a régészeti kutatásból, majd a háború áldozata lett. Fia, FERENCZI István a teljes, csak a családi hagyatékban fennmaradt ásatási jelentést 1999-ben tette közzé (*Acta Siculica* 1998/1, 189–252).

109. További néprajzi gyűjtő-kutató utak lehetőségként az 1943-as munkaterv még a következő helyszínekkel számolt: *Háromszéken* Felsőháromszék ún. szentföldi része; *Csikban* csángó-vidék és Gyergyó; *Udvarhelyszéken* Korond, Udvarhely, Keresztúr, illetve környékük; *Maros-Tordában* Nyárad-mente, Mezőbán. Történelmi gyűjtő-kutató utakat nagyjából azonos helyszínekkel számolt, hozzászámítva a régi udvarházak tervszéri felkutatását, felmérésüket, alaprajzkészítést mérnök-hallgatók kutatócsoportjával közösen. Levéltári és könyvtári anyag gyűjtését Keresztúr környékére tervezett, természetrajzi Észak-Erdővidéken, a Homoród-mentén és a Hargita délnyugati oldalán. Szépművészeti anyag további gyarapítását a budapesti székely művészek ajándékával, fiatal tehetségektől, a GYÁRFAS-örökösöktől vásárlással képzelte.

110. Ennek keretében a TELEKI Tékában az Erdélyi Könyvközlészi Kiállításon vesznek részt hét sepsiszentgyörgyi RMK-val.

111. 131 oldal.

112. Az 1943-as munkatervben szerepelt az átrendezett múzeumi anyag-ról készített nyomtatott útmutató kihozása is.

113. Az 1943-as munkatervben HERPEI még BALASSA Iván katonai szolgálat alóli felmentését, SZÉKELY Zoltán régész-múzeumőrre való kinevezését, további I-1 könyvtári és természetrajzi őri állás szervezését, KOVÁCS Márton helyett egy levéltári érdeklődésű másik gyakornok kinevezését, FADGYAS Anna múzeumi tiszté való átminősítését, valamint egy laboránsi állás létesítését (fényképész-konzervátor-preparátor műszaki altiszt) tűzi ki célul.

114. Röviden néhány 1944-es adat abból, amiről már nem készülhetett jelentés, és amit az előszóban nem tárgyaltunk: Jan. 7.: GUNDA Béla dolgozik a Múzeumban. Kevésbé korábban hozta meg végre KEOPECZI SEBESTYÉN József a két nála megrendelt címet, 200 pengéért. Febr. 24.: HERPEI költséget készít 1944-re a SzNM megszervezése alatt lévő csikszereadi néprajzi gyűjteménynek. Márc. 9.: FERENCZI Sándorral a Tászkok-tetői kövek ügyében leveleznek. A botcsinálta „régészcsoportok” változatlanul torzalkodnak egymással, annyi a változás, hogy most már mintha nem ellenségesek a múzeummal szemben. Ugyancsak márciusban HERPEI KELEMEN Lajost próbálja mozgósítani a marosvásárhelyi temető régi, kidobásra kerül/előkerült 18. sz. eleji sírköveinek megmentése ügyében, mert a helybeliek fullik botját sem mozdítják. Ápr.: hazakerültek ROSKÁÉktól a három évtizede feldolgozásra elvitt érme. Május 30.: A minisztérium nyakukra akarja szabadítani CSIKSZÉP-VÍZ BALÁZS Bélát, a Tászkok-tetői ügy egyik veszedelmes dilettánsát, HERPEI VISKI segítségét kéri a háritáshoz, de a bosszúság mellett kacagja is, annyira nevetéges az egész. Júniusban PATAKI József kér GÁBOR Áron-adatakat. Jún. 13-15.: SZÉKELY visszahozza a TÉKAból a Székelyföldi Művészeti Év alkalmával, az Erdélyi Könyvközlészi Kiállításon kiállított 7 RMK-t. Jún. 28.: HERPEI TULOGDY Jánossal levelez, hogyan menthetnék meg BRÜLL Manót, akit zsidóként elhurcoltak, deportálni akarják. (SZABÓ T. Attila végül sikerrel lép közbe.) Jún. 30.: SIPOS Sámuel nyug. árházai igazgató halála 91 évesen (1903-tól volt ig.-vál. tag, 1938-ig a Múzeum pénztárosa.) Június végén indult SZÉKELY is terepmunkára: Dálnokon régészeti telepeket szemlél, a VERESS-KOVÁCS-féle székelykaput, mely a DARKÓ család birtokában van, VERESS Gyula udvarházát látna érdemesnek beszállítani, felállítani; a Sepsiszentgyörgy-epresterői dák telepet kutatja; tanalapi ügyekben Kézdivásárhelyen jár; Csernátóna, Torjára száll ki (itt a katolikus temető mellett római kori sáncokat feltételez); aug. 1-jén a baróti castrum után nyomoz, az almási barlanghoz is eljut. Júl.: HASZMANN Pál, a későbbi csernátóni múzeomalapító jelentkezik leletekkel. Aug. eleje: HERPEI HAÁZ Rezsővel,

a székelyudvarhelyi múzeomalapítóval levelezik: a marosvásárhelyi *Székely Szó* a két múzeumtól várná ORBÁN Balázs székelykapujának megmentését (HAÁZ válaszol, az ostoba tulajdonos Szejkén nem adja, pedig egyetlen relikvia ORBÁN-relikvia a városban). Aug. 24.: ROSKÁ-nak írja HERPEI: a múzeumi anyag értékesebb részét becsomagolták, és csak a leglerázhatatlanabb látozókat engedik be rövid időre az újra berendezett tárukba, belső munkát tehát végezhetnek kissé nyugodtabban...

Ami a munkatársak publikációját illeti, csak az 1944-es *Erdélyi Múzeum*-számokban 11 közleménnyel vannak jelen (HEREPEI 7, BALASSA, SZÉKELY, BOGÁTS, VAJDA 1-1), az EM utolsó, 1946. és 1947. évfolyamába is jut még a leadott kéziratokból 7 (HEREPEI, BALASSA, SZÉKELY 2-2, BOGÁTS 1), stb.

115. A megállapítás némileg optimista. Pl. vas sem volt vasbetonhoz, stb. Vö. a SZABÓ T. Attilához írt 1944. aug. 20-i levéllel is.

116. Vö. ALBERT Ernő dolgozata (kiadásra előkészítve, in: *Határvidék 1762–1918*, 2, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy).

117. Vö. KÖNYA-BOÉR, **A SzNM-ba tervezett fal- és üveg freskók** (in: **Emlékkönyv a SzNM 125 éves jubileumára**, 1., Sepsiszentgyörgy, 2002, 115–162).

118. Valójában az értékesebb anyagot légóhelyen kellett már tárolnia, és ez óhatatlanul a kiállítások átszervezésével járt.

119. Majd csak 1946–49-ben, SZÉKELY Zoltán jelenteti meg még a sorozatban három dolgozatát.

120. SZABÓ T. rövid ideje az ETI igazgatója lett, HERPEI ezért fordul hozzá, támogatására számít. A válaszok nem maradtak fenn a SzNM irattárában. Az első levélből SAS Péter (i.m.) is idéz.

121. A szűk baráti kör negyedik tagja KELEMEN és SZABÓ T. mellett: BRÜLL Emmánuel, a kolozsvári ref. kollégium könyvtárosa.

122. Köszöni még ÁRVAY József átengedését, BALASSA Iván a harc-téren van, írja, illetve küld három kis, régebbi kéziratot.

123. 14-én küldi el, BRÜLL Manónak, hogy ne zavarja a Szatmárhegyen pihenő SZABÓ T. Attilát, de a jóbarát BRÜLL azzal továbbítja.

124. ÁRVAY József.

125. Ezt és az aug. 25-i, utolsó levelet SZABÓ T. nem biztos, hogy megkapta, vagy ha igen, és választok az már nem jutott el Sepsiszentgyörgyre. Erre, kapcsolatuk mélypontjára utalhat SZABÓ T. 1956. okt. 4-i levele HERPEIhez (l. SAS Péter, **SZ. T. A. H. J.-hoz írt levelei**, in: *Magyar Múzeum* 1/1–4, Bp., 1991, 235).

126. Déva, Gyulafehérvár elsősorban.

127. A melléklete nem maradt fenn a SzNM-ben.

128. A 82 múzeumi ládából 52, benne 23 805 levéltári, 1487 néprajzi, 3072 régészeti, 1723 képzőművészeti tárgy, 2050 könyv, műszerek. (SAS Péter, i.m., 495–496). Valamennyi elpusztult, illetve nyomuk vész Zalaegerszegen, 1944. márc. 28–29-én (vagy az azt követő hetekben). A menekítésre előkészített, de szerencséjükre Sepsiszentgyörgyön rekedt többi láda kivonatos tartalmát l. BOÉR Hunor (közlő), **A SzNM vezetőségi jegyzőkönyvei, 1945–1955**, jelen kötet.

129. Régi Magyar Könyvtár (1711 előtti magyar kiadványok).

130. Az APOR-könyvtár a legnagyobb SzNM-beli könyvtári letét volt. Annak a vértanú püspök APOR Vilmosnak az édesanyjától kapta a SzNM, akit a zalaegerszegi pusztulás napján lönek le Győrött a várost elfoglaló szovjet csapatok. A zalaegerszegi bombázás is a város bevételét készítette elő. Egy hét múlva a teljes csonkamagyar országrterület a kezükön van.

131. Elírás: GYÁRFÁS Jenő.

132. A búcsúzóik és búcsúztatottak névsorából ítélve, 1945. ápr. 30. (NAGY Jenő halála), illetve május (SZÉKELY és BOGÁTS hazajövele) utáni fogalmazvány, és mindenképpen 1945. aug. előtti fogalmazvány (HEREPEI ekkor tudja meg KERESZTES Károly testvérétől, hogy az ig.-vál. alelnöke csak nemrég halt meg, Budapestben).

133. Vö. előző jegyzet.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is szeretnék köszönetet mondani ÁDÁM Hajnalnak és SZABÓ Krisztinának a közléshez nyújtott segítségükért. **B.H.**

(A családnévek majuszkulás kímélését kötetyszerkesztési szempontok indokolták. **Szerk. megj.**)

Rapoarte directoriale ale Muzeului Național Secuiesc, 1939–1944

(Despre publicare)

János HERPEI, distins om de știință, a fost director al Muzeului Național Secuiesc din Sf. Gheorghe în anii 1938–1945. Sub conducerea sa a avut loc o încercare parțial reușită de dezvoltare a muzeului într-o instituție științifică modernă (proiectul „Institutul Cultural și Științific Secuiesc”). A încercat de asemenea fundamentarea unei rețele muzeale a Secuimii, cu o conducere unitară. Din păcate, de numele lui se leagă și distrugerea celor mai importante obiecte și colecții muzeale ale Muzeului, la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, în Zalaegerszeg (R. Ungară). Conducător de instituție controversat, HERPEI pare azi un bun organizator, dar puțin prea naiv, prea loial față de prietenii săi savanți și prea încrezător în autorități. Din perioada respectivă s-au păstrat rapoartele sale privind anii 1939–1943. Le-am completat cu planul de muncă pentru 1944 și cu primul raport întocmit în timpul evacuării, din Keszthely (R. Ungară), din toamna anului 1944, respectiv cu unele scrisori indispensabile pentru înțelegerea celor întâmplate. **(H.B.)**

Director's Reports of Székely National Museum, 1939–1944

(About the publishing)

János HERPEI, prominent man of science was the head of the Székely National Museum of Sepsiszentgyörgy (Sf. Gheorghe, Romania) between 1938–1945. There was a partially successful attempt under his direction at developing the museum into a modern scientific institution (the project called „Székely Cultural and Scientific Institution”). He also tried laying the foundations of a network of museums in Székely region having a unified direction. Unfortunately, his name is also connected to the destruction of the most important museum pieces and collections of the Museum, at the end of the 2nd World War in Zalaegerszeg (Hungary). A controversial leader of the institution, Herepei nowadays seems to have been a good organizer, but too naive, too loyal to his friends and too credulous to authorities. His reports, concerning the years 1939–1943, were kept, I completed them with the work-plan of 1944, with the first report drawn out at the time of evacuation to Keszthely (Hungary), in the autumn of 1944, as well as with some indispensable letters in order to understand the happenings. **(H.B.)**

TIBOLDI Zoltán*
BOÉR Hunor**

SZABÉDI László,
a Székely Nemzeti Múzeum őre

SZABÉDI László és az önálló romániai magyar múzeumi hálózat ügye (1946–1947)

(Kivonat)

SZABÉDI László (1907–1959) az erdélyi magyar „népi írók” köréhez tartozó költő, szerkesztő, majd kommunista egyetemi tanár. 1959-ben, a kolozsvári magyar tudományegyetem felszámolásakor öngyilkos lesz. A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum élére a Magyar Népi Szövetség küldi le, 2 évig ügyvezető igazgató-őre. A székelyföldi városban a MNSz regionális lapját, a *Népi Egységet* is szerkeszti egy évig. Vezetése alatt a múzeum és a kolozsvári tudományos körök között is nagyon jó a viszony. A fentiek teszik lehetővé SZABÉDI legjelentősebb sepsiszentgyörgyi vállalkozását, az erdélyi magyar múzeumok autonómiájának biztosítását célzó 1946-os kezdeményezést. A SzNM, a kolozsvári EME és a MNSz szakemberei által közösen kidolgozott törvénytervezet azonban a magyar és román békeszerződés aláírását követően (1947. február) politikailag nemkívánatosá válik. Letartóztatások kezdődnek, nyáron pedig a MNSz is elveszíti érdekvédelmi jellegét. Magyar jelleggel közgyűjtemények önállósága csak ott fog megmaradni, ahol az 1950-ben kezdődő területi közigazgatási reformok nyomán az ahhoz igazított közgyűjteményi rendezés ezt lehetővé teszi.

Gyermek- és ifjúkori emlékként úgy él SZABÉDI SZÉKELY László, mint a komoly és mégis barátságos, bizalomkeltő ember. Olyan emberként, akinek baloldali szimpátiája közismert volt. Barátainál, közeli ismerőseinél, akik néha más nézeteket vallottak, ha róla volt szó, sohasem ez került előtérbe, hanem az „ember”, az igazi ember, akihez mindenkor bizalommal lehet fordulni, vele esetleg elvi vitát folytatni. Tehetségét, széleskörű ismereteit, szaktudását mindenki tisztelte, elismerte. Későbbi, egyetemi hallgató emlék: Marosvásárhelyen TOMPA Miklós, a Székely Színház akkori igazgatója is úgy beszélt róla baráti körben, mint aki az akkori egyetem egyik legtudósabb professzora, s ezt nem csak rokonként mondta. Nála a demokratikus nézetek és a magyarság szorosan összetartoztak.

SZABÉDI László a kolozsvári *Termés*, az „erdélyi népi” folyóirat köréhez (ASZTALOS István, BÖZÖDI György, KACSÓ Sándor, LÁSZLÓ Gyula) tartozott, amely a második világháború végén egyetlen járható utat lát a magyar nemzeti érdekek képviseletére, a kommunistákkal való megegyezésre. Így ragadja SZABÉDI-t is arra a pályára az „erdélyi sorskerék”, amely majd a szamosfalvi vasúti sínekhez vezet. Ismeretes, hogy a kolozsvári önálló magyar tudományegyetem felszámolásakor, 1959-ben öngyilkos lesz.

1944-ben egyelőre a háborúvégi, háborút követő események aktív részvevője, egyik aláírója a Kolozsvár nyílt várossá nyilvánítását kérő memorandumnak, melyet a magyar hatóságokhoz terjesztettek fel, és amelytől a városnak a háború pusztításától való megmentését remélték. A háborút követő időben a demokratikus átalakulásáért küzdők egyike. A Magyar Népi Szövetség keretein belül próbál minél többet tenni az erdélyi magyarságért és kultúrájáért. Rokonszenves egyéniségével, személyes példájával, életével és majd halálával bizonyítja elveikhez való hűségét és megalkuvásmentességét. Így válhat később a kommunista elnyomó rendszerrel szembeni ellenállás szimbólumává.

Sepsiszentgyörgyön csak két évet tartózkodik, 1945 őszétől 1947 őszéig. A Székely

*Sf. Gheorghe, Berzei 2A, RO-520050

**Sf. Gheorghe, N. IORGA 12, Bl. 22C/2, RO-520089

Nemzeti Múzeum ügyvezető igazgató-öréként, majd párhuzamosan a *Népi Egység* szerkesztőjeként fejtí ki tevékenységét mindaddig, amíg a kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem irodalomtörténeti katedrájára nem kap meghívást. Teszi ezt a tőle megszokott komolysággal és alapos-sággal. Ezt az időszakot próbáljuk a továbbiakban a Székely Nemzeti Múzeumban rendelkezésre álló irattári anyag alapján felvázolni.

Igen nehéz időszakban kerül a Múzeum élére, amikor a rendszerváltozáshoz, a háború utáni nehézségekhez az aszályos évek nyomorúsága is társul. Az akkori igazgató-választmány elismerésre méltó ügybuzgalommal áll ki a Múzeum mellett. Többségük nem szakember ugyan, de saját székely múltjuk emlékeit gondolkodják és akarják megőrizni a múzeum támogatásával. (Önmagában külön fejezetet érdemelne az is, ahogy a mindenkori választmányi tagok önként, megtiszteltetésnek véve, minden ellenszolgáltatás nélkül foglalkoznak a múzeum ügyével.)

1945. szept. 8-án a SzNM ig.-választmányi ülésén¹ BALOGH Edgár, a Magyar Népi Szövetség alelnöke és LÁSZLÓ Gyula egyetemi tanár a MNSz Központi Intézőbizottsága kiküldötteiként vesznek részt. Ezen LÁSZLÓ Gyula tesz előterjesztést, amelyben javasolja a Múzeum tudományos munkatársai számának növelését. Elsőként javasolja SZABÉDI László ügyvezető ig.-őrré való megválasztását, mint akit addigi tevékenysége, tudományos képzettsége alkalmassá tesz arra, hogy a SzNM jövőbeni munkásságába bekapcsolódjék. Ugyancsak ig.-örökké választják SZÉKELY Zoltán régészt, aki már 1937 végétől az intézmény fizetetlen múzeumőre volt; ÁRVAY József nyelvész, SÁNDOR Gábor néprajzost. Tiszteletbeli ig.-őrré választják CS. BOGÁTS Dénes levéltárost.

A Múzeumban történt változásokról, az új vezetőség megválasztásáról a következőket írja – többek között – az akkor még Brassóban megjelenő *Népi Egység*, BUJDOSÓ Gyula **Új szellem és új munkamódszerek a nagymúltú Székely Nemzeti Múzeumban** c. cikke:² „A SzNM sem kerülte el a háború rombolásait. Ezek a rombolások azonban nem otthonában érték, a dunántúli Zalaegerszeg pályaudvarán

hulló bombák pusztították el a Múzeum botorul „elmenekített” értékeit. Az elenyészett Igazgató-választmány helyébe új került, amely az MNSz szakembereivel egyetértésben gondoskodott, hogy a Múzeum élére megfelelő szakemberek kerüljenek. Az újonnan megválasztott múzeumőrök, SZABÉDI László múzeumőr ügyv.-igazgatóval az élen végzik a nagy átrendezést. Lehetővé akarják tenni, hogy az egész nép megismerje a múzeumot. Ebből a célból az anyag újszerű elrendezését és ismeretterjesztő előadások tartását határozták el. (...) A múzeumon keresztül a székely kultúrának be kell kapcsolódnia az egyetemes emberi kultúrába és a székely népnek megbecsülést adnia. Az egyetemes emberi kultúrába való bekapcsolódás sajátos nemzeti kultúránk fenntartását, fejlesztését szolgálja, ugyanakkor közelebb hozza hozzánk más nemzetek kultúráját, és megismerteti velünk.”

A múlt terhei nagyok, SZABÉDI-nak állást kell foglalnia a pusztulással végződő menekítés felelősségének dolgában. Véleménye józan és mértékertartó, nem bűnöst keres, hanem ténymegállapításokat tesz. Mindenekelőtt pedig megoldásokat keres, mert a Múzeum életében végre újrakezddnek a nehéz, dolgos hétköznapok. Jelentkeznek a súlyos anyagi gondok: javítások, tűzifaellátás, javadalmazások biztosítása. Másrészt nagy és felelős teher a Háromszéki Székely Tanalap ingatlanjainak visszaszerzése és előnyös bérbeadása. A növekvő infláció a csekély jövedelmet is elviszi. Különösen sok küzdelmet folytatnak a csendőrséggel, amely egyelőre ingyen foglalja el az ingatlanok egy részét. Végül SZABÉDI-nak, illetve KABAY Gábornak, a Múzeum jogtanácsosának sikerül elfogadható béreleti szerződést kötni a csendőrség parancsnokságával is, két épületet pedig pl. a Református Leánygimnáziumnak adnak bérebe.

A múzeum anyagi támogatásáról SZABÉDI személyesen is tárgyal a három érintett megye (Háromszék, Udvarhely, Csík) vezetőivel, akiknek a részéről a jó szándék megvan, ígéretek hangzanak el, Udvarhely például az előző évi támogatás dupláját ígéri, de a községek hozzájárulása nehezen folyik be. Néhol arra hivatkoznak, hogy a Belügyminisztérium 47/1946 sz. ren-

delethe szerint a költségvetésbe semmiféle fakultatív kiadás nem vehető fel. A Csíki Magánjavak vezetői, az MNSz központi bizottsága (BALOGH Edgár) szintén ígérik támogatást, felhívással fordulnak a gazdasági szervezetekhez is a segélyek ügyében. A brassói ASTRA előadásaihoz hasonlóan a Múzeum által rendezett előadásokra is kérik az adómentességet. A jövedelem biztosításához, akárcsak a két világháború között, bérbe adják a dísztermet, a jégvermet is.

Az eredmények sajnos nem kielégítőek. A megígért támogatásoknak csak egy része valósul meg. A Múzeum szakmai működése ennek ellenére folytatódik. SZÉKELY Zoltán rendszeresen végez ásatásokat (Vajnafalva, Kőröspatak, Futásfalva stb.), dolgozatokat jelentet meg. ÁRVAY József nyelvészeti kutatásokat végez, tanulmányokat ír. SZABÉDI folytatni igyekszik a Múzeum ismeretterjesztő előadásait, amelyek a helyi erők bevonásával műsoros estekkel bővülnek. (Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely, Székelykeresztúr, Kovászna, Csíkszereda, Gyergyószentmiklós.) Ezekből egyesek műsora is fennmaradt (Kovászna, Székelyudvarhely, Székelykeresztúr).³

A bevezetőben rendszerint KISGYÖRGY Tamás, a választmány elnöke ismerteti a SzNM múltját és jelenét. Kovásznán 1946. februárban SZABÉDI a múzeum társadalmi szerepéről beszél. Kifejti, hogy annak anyagát a néptömegek közkincsévé kell tenni, működésével annak megismerését kell elősegítenie. Azt reméli, hogy a kidolgozás alatt lévő múzeumi törvény a SzNM-ot az őt megillető helyre fogja emelni, vagyis a dolgozó székely nép tulajdonában, regionális múzeum jellegével, anyagilag megfelelően ellátva továbbra is a haladó szellemű tudomány fáklyavivője lesz. Udvarhelyen a népi írókról tart előadást. Ugyanakkor SZÉKELY Zoltán az illető vidék múltjáról beszél: Kovászna múltját, illetve Udvarhely ókori történetét ismerteti. Az előadásokat szavaltatok (TOMPA László versei), BALOGH Ferenc zeneszámai követik.

A tömegekkel való kapcsolat kiszélesítését szolgálja az az amúgy nem előzménytelen kezdeményezés, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület mintájára alakítsák meg a jogi sze-

mélyként működő Székely Múzeumbarátok Egyesületét.

A háborús események miatt feldúlt vidéki udvarházakból igyekeznek szétszóródott levéltári és muzeális értékű tárgyakat megmenteni az elkallódástól (ahogy ezt Kolozsváron JAKÓ Zsigmond és KELEMEN Lajos is teszik – utóbbival SZABÉDI a székelyföldi levéltári és régi könyv anyag ügyén próbál mozdítani). Így például bemenekítik Árkosról a SZENTKERESZTY-féle levéltári anyagot. Próbálják visszatartani a CASBI (Ellenséges Javak Ellenőrző Bizottsága) által lefoglalt, a zabolai MIKES-kastélyból a Múzeumba behozott képeket és műtárgyakat. Az akkori időkre jellemző, ahogy azokat MOSTROVENCO főhadnagy MEDVEDIEV szovjet ezredes parancsára, SZABÉDI minden tiltakozása ellenére elszállíttatja, letartóztatással fenyegetve meg, ha megpróbálja megakadályozni.⁴

A múzeumi tevékenység és a fennmaradásukért folyó küzdelem során, egyben politikai megbízatást teljesítve, az ügyvezető-igazgató-őr a sajtó életébe is bekapcsolódik. Elvállalja 1946 őszétől a Brassóból Sepsiszentgyörgyre költöztetett *Népi Egység* című napilap szerkesztését. Az 1946-os parlamenti választások előtt írja a *Népi Egység* nov. 9-i száma: a Székely Nemzeti Múzeum munkatársai felhívással fordulnak a magyarsághoz, „... minden magyar ember életszükségletként kívánja a Romániában egymás mellett, sőt egymással összekeverten élő népek teljes jogegyenlőségét.” A magyarság ennek megvalósításáért a román nép legjobb fiaival együtt harcol, hangzik többek közt a felhívásban, melynek szövege feltehetően SZABÉDItól származik.

Politikai elkötelezettsége nem befolyásolja szakmai tisztánlátását. A MNSz 1946. márc. 14-i megyei végrehajtó bizottsági ülésén a megválaszolandó képviselők személyére vonatkozólag SZABÉDI fő szempontként a szakértelmet helyezi. Az egykori jegyzőkönyv szerint a következőket mondja: „A képviselők kijelölésénél nyugodtan háttérbe szorulhat a szorosabb értelemben vett politikai szempont, hiszen a képviselők úgyis az őket jelölő párttól kapják utasításait. Két dologra kell tehát ügyelni elsősorban: a mandátumot kapják szakemberek és népszerű emberek.”⁵

Másrészt az a véleménye, hogy kívánatos volna Erdély két legnagyobb muzeális érdekelttségű magyar intézménye között a múltban is fennálló jó viszonyt tovább ápolni, sőt elmélyíteni. Ezért javasolja 1947 tavaszának vége felé a kommunista SZABÉDI, hogy a Múzeum hívja meg előadás tartására TAVASZY Sándort, az EME elnökét és NAGY Gézá, az EME főtitkárát. Előbbi református püspökhelyettes, utóbbi ismert szociáldemokrata. Indítványára az ig.-választmány a SzNM és a tudományos, illetve a közélettel való szorosabb kapcsolat céljából tiszteletbeli tagokká választja KELEMEN Lajos ny. múzeumi főigazgatót, TAVASZY Sándort és KURKÓ Gyárfás képviselőt, a MNSz országos elnökét, akik ekkor már valamennyien tagjai az EME ig.-választmányának is.

SZABÉDI működése elején is kifejti a romániai magyar és román kulturális intézmények együttműködésének és a kutatómunka egybehangelésének szükségességét. Nyilván őszinte örömmel fogadja a kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem felhívását, amely „... a legnemesebb erdélyi hagyományok szellemében kíván munkálkodni az erdélyi magyar tudományművelés területén, amidőn olyan munkaközösséget kíván megvalósítani az Erdélyi Tudományos Intézetben, amelyben együtt dolgozhatnak az erdélyi tudomány és művelődési élet szolgálatára hivatott társadalmi intézmények, az erdélyi magyar egyházak főiskolái és Erdély magyar egyeteme”.⁶ A Múzeum szakembereit 1944-ben még kisajátítani akart Erdélyi Tudományos Intézet maradványait a magyar tudományegyetem részeként szervezték újra, és ebben képviselőket biztosítanak a múzeumnak is, az EME, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, ill. a Kolozsvári Magyar Mezőgazdasági Főiskola, a Gyulafehérvári Római Katolikus és a Kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémiák, valamint a Kolozsvári Református Teológiai Fakultás társaságában. A SzNM állandó képviselőnek ÁRVAY József ig.-őrt bizza meg, aki SZABÓ T. Attilával korábban is együtt dolgozott az ETI keretén belül.⁷ Az érintettek közül 1949 után sajnos csak a SzNM marad magyar tudományos intézmény, 1959-ben pedig magát a befogadó BOLYAI Tudományegyetemet is felszámolják.

Egyelőre 1947-ben vagyunk, és a helyzet most sem könnyű. Az anyagi helyzet romlása, az 1947-es stabilizáció elviszi a meglévő pénzt is a Múzeumnak. A vezetőség kénytelen több munkatársáról lemondani. Többségük eddig is tanári fizetéséből élt. SZABÉDI meghívást kap a BOLYAI Tudományegyetem irodalomtörténeti tanszékére. Távozását az ügyvezető-tanács szept. 8-i gyűlésén jelenti be. A két év tapasztalata alapján javasolja, hogy helyette SZÉKELY Zoltánt bízzák meg a Múzeum vezetésével. Az ig.-választmány sajnálattal veszi tudomásul távozását. Ugyanakkor köszönetét fejezi ki a 2 év alatt kifejtett, önzetlen, odaadó munkájáért. KABAY Gábor javaslatára az ig.-választmány tiszteletbeli tagjává választják. A következő években még több alkalommal hívják előadást tartani a múzeum művelődési-ismeretterjesztő rendezvényeire, de nem jut le oda.

Összegzőképpen az igazgató-őr baloldali kisebbségi politikus ismertett szerepéhez: SZABÉDI Sepsiszentgyörgyön, a Székelyföld egyik központjában szükségyszerűen részese a magyarság érdekeiért folytatott mindennapi küzdelemnek. Nyilvánvaló, hogy sokféle tapasztalatot szerzett. Mindenre figyel. Pl. a KURKÓ Gyárfáshoz írt, már említett levelében a magyar szövetkezeti mozgalmat elsorvasztó intézkedésre hívja fel a figyelmet. Visszatérő gondolata a magyarság (népi-) nemzeti egysége. A személyi ellentétek, de főleg a párharcok és a gyakori megalkuvási készség miatt ezt veszélyeztetve érzi. NAGY Gézához, múzeum-ügyben írt levelében mondja: nem engedhető meg, hogy ne legyen egyetértés az alapvető kérdésekben. Hasonló az álláspontja a MNSz Háromszék megyei végrehajtó bizottsági ülésén is. Mindez megerősíti azt, amit róla írt könyvében KÁNTOR Lajos ír SZABÉDI nemzeti egységre való törekvéséről.⁸

Visszatérve Kolozsvárra azt látja, hogy az általa várt demokratikus átalakulás helyett egyre jobban a központilag irányított kommunista ideológia érvényesül. Az pedig nem tette lehetővé, hogy egy önálló ítéletalkotásra született, következetesen gondolkodó ember – aki mindig elítélte a megalkuvást – vonzónak

találja. SZABÉDInál is egyre jobban felerősödnek a kiábrándulás jelei. Ezt legjobban KOVÁCS Lászlónak, az *Erdélyi Helikon* egykori szerkesztőjének ezidőtájt mondott szavai jellemezték, mikor így csemetett be annak ADY utcai lakásába: „Anyám! Én nem ilyen lovat akartam.”⁹⁹

Az 1946–1947-es romániai magyar múzeumi törvénytervezet

SZABÉDI sepsiszentgyörgyi tevékenységében talán legkiemelkedőbb a múzeumi törvénnyel kapcsolatos. Ennek során a romániai magyar múzeumok és gyűjtemények önállóságát próbálja megvédeni, mivel az új, 1946. szept. 20-i 803-as múzeumi törvény olyan egységes múzeumrendszert hozna létre, amely figyelmen kívül hagyja a nemzetiségi múzeumok és gyűjtemények sajátos jellegét. A törvény szerint létesítendő „Nemzeti Múzeum” (szervezet) központja Bukarest, két alközpontja Iași és Kolozsvár. A törvény a létesítendő egységes szervezetbe olvasztaná a többi vidéki múzeumot, függetlenül attól, hogy milyen tulajdonban van. Érdekeik védelmét, véleményüket csak közvetve, a két említett alközpont közvetítésével fejthetnék ki. A nagy múlttal rendelkező magyar múzeumoknak azonban – hangzik SZABÉDI jelentése a Múzeum ig. választmányi ülésén – egyrészt nincs szüksége gyámságra, másrészt a romániai magyarságnak feltétlenül joga van ahhoz, hogy saját szükségletei és igényei szerint fejlessze múzeumait.

Súlyosbítja a helyzetet az a körülmény, hogy a törvény a létesítendő Nemzeti Múzeum hivatásául csak „a román nép specifikus tulajdonságai hiteles kifejlesztését tűzi ki kizárólagos célul, és a magyar múzeumok különleges kérdésével egyáltalán nem foglalkozik, a romániai magyar nép tudományos és művészeti érdekeire nincs tekintettel.” Az előző, 1932-es múzeumi törvény legalább megemlékezett a kisebbségi múzeumokról, megemlítve, hogy azoknak államszegély is adható. A közkönyvtárakra vonatkozóan pedig előírta, hogy ahol a kisebbségi lakosság meghaladja a 30%-ot, ott kötelező módon elkülönített alosztályt fognak szervezni az illető kisebbség könyveiből. Az újban ilyen kitétel nem

szerepel. A 803-as törvény tehát „határozott visszaesés” az 1932-es, akkor sem kielégítő törvénnyel szemben is.¹⁰⁰

SZABÉDI gyors mozgósításba-szervezésbe kezd ellenlépések megtételére. Szakmailag KABAY Gáborra, a SzNM jogtanácsosára alapoz.

Az őszi politikai háttér épp kedvező. 1946. jún. 28–30-án a MNSz 2. kongresszusán hiába szavazták meg Székelyudvarhelyen a MNSz nemzetiségi statútumát, elégedetlen helybeliek tüntettek a Szövetség ellen, amelynek meg kell próbálnia visszanyerni elveszített támogatóit, hiszen novemberben választások következnek. A művelődési tér pedig mindig az egyik legkisebb tétű, ezért leginkább kialakítható, és mégis látványos siker lehetőségét kínáló területe a politikának. A nemzetközi háttér ugyanakkor a román viszonyulást illetően kedvező: ősszel folyik a párizsi békeszerződések előkészítése, és a részletek véglegesítése egészen dec. 12-ig elnyúlik. A nov. 19-i, a kommunisták által megrendezett romániai választásokat követően addigra bemutatkozik ugyan az új román kormány (dec. 1.), de a román politikai vezetésnek időt sem kell már húznia: KURKÓ Gyárfás az MNSz elnökéként dec. 7-én, majd épp 12-én egyszerűen válasz nélkül marad, hiába terjeszti a parlament elé az udvarhelyi nemzetiségi statútumot.

A rövid, kedvező időszakot SZABÉDI maximálisan kihasználja. Dec. 11-i jelentése szerint NÁDEJDE, a bukaresti Nemzeti Múzeum igazgatója figyelmeztette sepsiszentgyörgyi látogatásakor, hogy készül a 803-as törvény, majd KABAY, hogy a hivatalos lap okt. 14-i 238. számában megjelent. Megtárgyalják a SzNM-ban. Pár nappal a megjelenés után a kérdést felveti a MNSz Százas Intézőbizottsági ülésén is, ahol azonban annak megvitatását a közeledő parlamenti választások utánra halasztják. A választások után SZABÉDI ennek megfelelően élénk levelezésbe kezd az ügy megoldása érdekében, a Múzeum ügyvezető-tanácsának ülésén elhangzott aggodalmait fejt ki. A 803/1946-os centralizáló múzeumi törvény ellenében a SzNM magyar szakmai szövetségest csak a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeumnál¹⁰¹, politikait a MNSz-nél kereshet. Nov. 16-án az EME-főtítkár

NAGY Géának ír [1]. A múzeumi törvényre egyetlen választ lát: saját, önálló magyar múzeumszervezetet, ennek állami ellenőrzését pedig megnyugvással elfogadhatónak csak akkor, ha azt törvényes magyar szervek révén gyakorolják, ill. ennek fejében az állam megfelelő anyagi támogatást nyújt. Kéri, vonja be a kolozsvári szakembereket, állítsanak össze katasztert a magyar múzeumokról, ill. gyűjtsék össze a vonatkozó román törvényszövegeket¹².

Nov. 21-én a MNSz Központi Jogügyi Bizottsága¹³ küldöttet kér alakuló múzeumi albizottságába a SzNM-től, ill. időpontot a gyűlésre. SZABÉDI 25-én válaszol, dec. 5-9. volna jó, KABAYval mennek. Még ezt megelőzően, 23-án levelet ívtél KURKÓ Gyárfáshoz is. A szociáldemokrata NAGY Géza és KURKÓ inkább egymás politikai ellenfelének nevezhetők. A mindkettőjükhöz fordul SZABÉDI valóban a nemzeti egység alapján áll.¹⁴ KURKÓnak a választási eredményekhez gratulál, neki is vázolja gondjukat [2]. A MNSz-elnök titkára útján támogatásáról biztosítja az erdélyi magyar múzeumok megoldandó problémáiban, illetve köszönik észrevételeit a tanítók szövetkezetének ügyében, gazdasági ügyosztályuk fogja sürgősen tanulmányozni.¹⁵ 30-án megjön a MNSz meghívója a dec. 5-i a kolozsvári múzeumi értekezletre.¹⁶ Az ott tárgyaltakat a SzNM 1946. dec. 11-i ügyvezető-tanácsi jegyzőkönyvéből ismerjük [3].

BÓNIS György egyetemi tanár elnöklete alatt az EME részéről főtitkára, NAGY Géza tanár és jogtanácsosa, HEGEDŰS Sándor ügyvéd, a SzNM részéről SZABÉDI László és jogtanácsosa, KABAY Gábor ügyvéd, a MNSz részéről LÁSZLÓ András ügyvéd, a jogügyi bizottság titkára vesznek részt. Az értekezleten SZABÉDI és KABAY Gábor kifejtik, hogy a magyar múzeumok, ha önállóságukat nem akarják elveszíteni, akkor érdekeik sikeresebb megvédésére ugyancsak egységes múzeumhálózatba kell, hogy tömörüljenek. Ezt a minisztérium felé egy önálló magyar Múzeumi Főtanács képviselje, közvetlenül. Mindezt törvénnyel kell biztosítani. NAGY Géza egy Romániai Magyar Múzeumok, Könyvtárak és Levéltárak Szövetsége megalapítását javasolja, ezzel minden köz-

gyűjteményre kiterjesztve a kérdést. A sepsiszentgyörgyi okfejtését, miszerint az önkormányzat megőrzéséhez emellé egy a 803-as törvény biztosította hatáskörűhöz hasonló párhuzamos Főtanács szükséges, a résztvevők elfogadják. Elhatározzák, hogy 1947 elején új múzeumi értekezletet hívnak össze, amelyre minden romániai magyar múzeum és könyvtár képviselőjét meghívják, az EME pedig kidolgoz addig egy törvénytervezetet.

SZABÉDI hazatérve folytatja a szervezést. Így küld levelet a székelyföldi múzeumi gyűjtemények ügyében MÁRTON Áron gyulafehérvári róm. katolikus püspöknek [5], KOVÁCS Dénes csíkszeredai tanárnak, HAÁZ Rezsőnek, az udvarhelyi tanítóképző intézet igazgatójának, az ottani néprajzi múzeum alapítójának és őrének, K. KOVÁCS István kézdivásárhelyi ügyvédnek – a székelyföldi múzeumoknak és fenntartóiknak.¹⁷ Mivel a tervezett Szövetség tagja csak jogi személy lehet, szükséges a gyűjtemények jogi helyzetének tisztázása – SZABÉDI a székelyföldi kapcsolatfelvételt vállalta. NAGY Gézával ugyanakkor a korábbi törvények anyagát pótolják, cserélik, és felmerül, hogy a megfelelő magyarországi rendezést is ajánlatos volna ismerni [4].

A következő kolozsvári értekezletre az igazgató-őr nem tud felmenni, beteg. Ekkor és itt, január 24-én fogadnak el egy törvénytervezetet, amelynek lényege az, hogy a 803-as törvényben létesített múzeumi főtanács mellett egy magyar múzeumi főtanácsot kíván létesíteni, így biztosítani a romániai magyar múzeumok, könyv- és levéltárak egységes irányítását és zavartalan munkáját. Beledolgozzák a kapcsolódó szakmai képzés kérdését is. NAGY Géza már másnap részletesen beszámol SZABÉDInek [6], hogyan állították össze a tervezetet, kik. Küldi esetleges módosításra. Eldől, hogy MNSz-tervezetként nyújtja be a parlamenti csoport, nem exponálják a múzeumokat. NAGY Géza szkeptikus, itt is vagyonról van szó, a román nacionalizmus el fogja gáncsolni a törvényjavaslatot. Az ún. 1. tervezet jan. 30-án érkezik a SzNM-ba. Az itt lényegesen módosított változatot [7], az ún. 2. tervezetet febr. 5-én küldik vissza, NAGYnak

(EME) és BALOGH Edgárnak (MNSz) is, kíséreléssel [8]. A tervezet általános tudományos közgyűjteményügyi jelleget ölt, sőt, megjelenik benne a népkönyvtárak kérdése is, tehát általános közgyűjteményügyi („könyvtári és levéltári”) felvetés irányába nyit, bár épp ezért is, nem koherens. A mögöttes politikai mozgást abból érthetjük meg jobban, ahogy Sepsiszentgyörgy kell, hogy sajnálja az EME felvetette Szövetség gondolatának ejtését (a MNSz által, bár a fordulatot inkább NAGY Géza és a MNSz *EME-en belüli* ellentéte magyarázhatja: a horizontális, egymás mellé rendeléssel ütköző, vertikális, alávető-centralizáló elv térnyerése).¹⁸

SZABÉDI, gyakorlatiasan, egyébként aggodódik. NAGY Gézának írja febr. 12-én: minisztériumi felkérésre helyhatósági felmérés kezdődött Háromszéken a gyűjteményekről, febr. 20. a határideje, utána bármikor jöhetnek a felügyelők, ellenőrök. A Szövetség ejtésének okát inkább az egyházak tartózkodásában keresi (mindenekelőtt a református egyházi érdekeltségű TELEKI-tékára gondol, de kb. HAÁZ sem válaszolt, pozitívan legalábbis, mert ennek kapcsán említi a székelyudvarhelyi múzeumot is) [9]. BALOGH Edgárnak mint központi közművelődésügyi bizottság-elnöknek ugyanekkor ír, nagyrészt ugyanazt, mint az EME-főtítkárnak, kevésbé az egyházakat érintő részt. Ki-ki vajon mit tárgyal külön, fogalmazza meg szorongását, ha jelentkeznek a felügyelők. Sürgős lenne a saját törvényt. NAGY Géza febr. 15-én épp a 2. tervezetet reagálta le [10], mikor megkapja a 12-i bizalmas levelet, így második levelet ír az első papírára [11]. Fordulatról tudósít. Tkp. félretették az 1. és 2. tervezetet, és most egész egyebet próbálnak, realitáns kevesebbet kérni. Mellékeli BUZA László tervezetét (ún. 3. tervezet).¹⁹ Az egyházak, írja, maradtak véleményükönél, hogy őket nem érinti a 803-as törvény, és akkor tényleg jobb őket is bele nem keverni, de figyelik, támogatják a két múzeumot. NAGY Géza még nagyobb aggodalomra lát okot, de máshol: KURKÓ teret veszít a szélsőbállal szemben a MNSz-ben.

A 3. törvénytervezet 14 paragrafusból áll [12]. A MNSz (BALOGH) febr. 25-i felkérése alapján, a február 28-ra összehívott múzeumi

értekezleten a MNSz központi székházában a jelenlevők (BALOGH Edgár, LÁSZLÓ Gyula, NAGY Géza, SZABÉDI) mind mellette foglalnak állást. SZABÉDI is elfogadja. Nem találja teljesen kielégítőnek, de könnyebben keresztülvethető, és nem zárja el az utat a múzeumügyi teljes rendezése előtt. A 803-as törvényben felsorolt állandó vidéki múzeumi felügyelőségeken kívül Kolozsvár székhellyel külön magyar múzeumi felügyelőség állíttatna fel, amelynek hatásköre az EME és az SzNM gyűjteményeire és azokra a gyűjteményekre terjed ki, amelyek tagjai a Romániai Magyar Múzeumok Szövetségének. Azok felé a 803-as rendelet-törvény 9. §-ban előírt kerületi Nemzeti Múzeumok hatáskörét tölti be. Tisztségviselőit a Művészetiügyi Minisztérium nevezi ki. A 8. §. kimondja, hogy a Szövetség kötelekébe tartozó múzeumok és gyűjtemények támogatására az állami költségvetésbe megfelelő összeg veendő fel. Ez a tervezet is gondoskodik a magyar múzeumi szakember képzéséről (humán és természettudományi muzeológia, könyv- és levéltári szakok).

A SzNM ügyvezető-tanácsa márc. 10-én azzal a kitéttel fogadja el, hogy az állami támogatás elfogadása a SzNM-ra ne legyen kötelező. Ezzel a kiegészítéssel a múzeum önállóságának megőrzését akarták biztosítani. A hivatalos visszajelzés márc. 11-i, NAGY Gézához intézett kísérőlevélben [13] SZABÉDI a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum-tárak sorsáért aggodódik, tehát ott ekkor már baj van. A SzNM viszont egy korábbi kellemetlen ügy kapcsán kapott átiratot: a múzeum felügyeletére még a 803-as törvény előtt, a 11/1944-es törvényrendelet alapján kinevezett Gh. ROTARU kinevezése érvényben van.²⁰ Ebbe nem kívánnak belenyugodni, most mindenekelőtt BALOGH Edgár segítségét fogják kérni. A 3. tervezetről az utolsó adatok: márc. 25-én a SzNM ig.-választmánya is jóváhagyja az ügyvezető-tanácsi döntést, és várják, hogy a MNSz parlamenti csoportja majd a parlament elé terjessze. Végül 1947. jún. 4-én SZABÉDI TAVASZY Sándor EME-elnöknek és BALOGH Edgárnak egyaránt megküldi a művészetiügyi minisztérium egy leiratát. Talán már Kolozs megye is kapott ilyet, írja, csak nem tudnak róla,

és most épp tudtukon kívül képviseli őket valaki valahol, netán informálja félre a bukaresti múzeumi Főtanácsot [13].

Összegezőképpen: a romániai magyar múzeumok ügyét rendező törvény szükségességének felvetése egyértelműen SZABÉDI és KABAY Gábor érdeme. Előkészítésében, általában a szervezésben, ahogy a változatok kidolgozása közben nyújtott szakmai teljesítményben is, egyenrangú felek a Kolozsváron mozgósított tudományos közgyűteményi, illetve jogász szakemberekkel. A változatok elfogadásában-feladásában nyilván jóval kisebb már a szerepük, a politikai döntésekben Kolozsvárnak még lehet mozgásteret Bukarest mellett, Sepsiszentgyörgynek nincs politikai súlya országos kérdésekben, és Kolozsvártól is messze esik, ezt sajnálja is NAGY Géza. Az pedig már a kolozsváriakon sem múlik, hogy a célzott törvényes rendezés nemhogy nem valósul meg, de a tervezet se kerül parlament elé.²¹ A párizsi békeszerződések 1947. februári magyar és román aláírását követően a román vezetésnek nincs már szüksége engedményekre a magyar kisebbség irányába, így leintik a MNSz-et, és ezzel az ügy politikai képviselő nélkül marad.²² A székelyföldi gyűjteményeket végül az menti meg a nemkívánatos centralizálástól, hogy az 1950-ben elinduló területi közigazgatási reformok a létrehozott új szervezeti egységek megerősítését kérik, egyebek mellett erős tartományi múzeumokat-múzeumhálózatot. Az ugyan nem tartományi központbeli (Brassó, Marosvásárhely), de az ottani gyűjteményeknél jelentősebb SzNM tartományi rangot nyer, más székelyföldi gyűjteményekből pedig magyar jellegű rajonokban szerveznek – így magyar jellegű – rajoni múzeumot (Székelyudvarhely, Csíkszereda, Gyergyószentmiklós, Erdőszentgyörgy). A méltányos kisebbségi közgyűjteményi rendezésnek az a változata pedig, amelyet 1946–1947-ben a történet hősei gondoltak végig, egy kulturális autonómiát alapozni képes elvi alapot körvonalazott, és ennyiben a mégoly megváltozott körülmények között, ma, az ezredforduló után is tanulságos kísérletnek kell tekintenünk.

Melléklet

1.
SZABÉDI László NAGY Gézának
Sepsiszentgyörgy, 1946. nov. 16.

Kedves Géza!

Az *Erdély* 1946. évi nov. 15-i számából örömmel értesültem arról, hogy az EME közgyűlést tartott, s igazgató-választmányát kiegészítette.²³ A TAVASZY beszédéből azt is látom, hogy a közgyűlés részvevőit nem csupán az Erdélyi Nemzeti Múzeumnak, hanem a magyarság összes múzeumainak a kérdése is foglalkoztatta. Ez megnyugtató.

Rendkívül leköteleznel, kedves Géza, ha már most értesítenél arról, hogy milyen megbeszéléseket folytattál, és mi az általános álláspont, vagy milyen álláspontok alakultak ki a romániai magyar múzeumhálózat kérdésében. Kérlek, légy rajta minden erőddel, hogy ez az ügy ne kerüljön a politikai sarkító művészet hínárjába. Ha van is különbség a MNSz és a SzDP politikája között, nem hiszem, hogy lehetetlen legyen a teljes megegyezés egyes konkrét kérdésekben, mint amilyen a magyar múzeumok ügye is.

A megoldást – különösen az új múzeumtörvény megjelenése óta – a magyar múzeumok egységes múzeumszervezetbe való tömörülésében látom. Ebben azonban minden múzeumnak szolidaritásnak kell lennie – s a SzNM nem is fog nehézségeket okozni.

Bizonyára ismered már az új múzeumi törvényt. Ennek a 19. szakasza szerint:

„Művészeti és régészeti szempontból, és hogy az ország múzeumi és gyűjteményei életében egységes vezetés állapíttassék meg, mindezeket az intézményeket [ti. a bukaresti központi, a Iași-i meg kolozsvári regionális, valamint a megyei nemzeti múzeumokat] a múzeumok szépművészeti minisztériumbeli főtanácsa vezeti, ha ügyigazgatási szempontból mindjárt nem is tartoznak ennek a minisztériumnak a hatáskörébe”.

A 21. szakasz meghatározza, hogy:

„A múzeumok főtanácsát alkotja:

a) a fővárosi művészeti és régészeti Nemzeti Múzeum igazgatója,
b) a fővárosi Nemzeti Múzeum osztályainak igazgatói,

c) a művészetiügyi igazgató és egy művészetiügyi vezérfelügyelő, akit a művészetiügyi minisztérium küld ki. A fővárosi művészeti és régészeti Nemzeti Múzeum igazgatója jogszerinti elnöke a múzeumok főtanácsának.”

Mármost én úgy gondolom, hogy az önálló egyesített magyar múzeumszervezet nem tartoznék *ennek* a múzeumi főtanácsnak a hatáskörébe, hanem önálló főtanácsa volna, melynek tagjai volnának:

a) az Erdélyi Nemzeti Múzeum főigazgatója,
b) az Erdélyi Nemzeti Múzeum osztályainak igazgatói, valamint a SzNM ügyvezető igazgató-őre és
c) a művészetiügyi minisztérium kiküldött vezérfelügyelője.

Magának a magyar múzeumszervezetnek két csúcsa volna, egyik az Erdélyi Nemzeti Múzeum, másik a SzNM. A székelyföldi kisebb-nagyobb múzeumok a SzNM alosztályaiként működnenek, minden más erdélyi múzeum az Erdélyi Nemzeti Múzeum alosztályaként.

Részletekbe menően természetesen csak a romániai magyar múzeumok és kismúzeumok katasztréneinek elkészítése után beszélhetnénk. Ezt, lehetőségek több lévén rá, Ti kellene, hogy elvégezzétek. A román múzeumhálózattal való [kapcsolatot] pedig egy erre a célra kiküldött állandó delegáció tartaná.

A másik nagy kérdés a magyar múzeumhálozat jogi helyzete. Jelenleg minden magyar múzeum mögött egy jogi személy áll (vagy még az se!), akár olyan formában, mint a SzNM esetében, ahol is maga a SzNM egyúttal jogi személy is, akár olyan formában, mint az Erdélyi Nemzeti Múzeum esetében, amely mögött az EME áll mint jogi személy. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a magyar múzeumhálozat *magánjellegű* volna, szemben az *állami* jellegű román múzeumhálozattal, másrészt azt, hogy a magyar múzeumhálozat mögött álló jogi személyek hálózatának a viszonyát is rendezni kell az állammal, és e tekintetben ezek a magyar múzeumhálozat mögött álló jogi személyek szolidárisak kell, hogy legyenek minden egyéb határozottan magyar jellegű jogi személlyel.

Mint jogi személyek, a magyar múzeumok (pl. a SzNM) vagy a múzeumokat fenntartó egyesületek (pl. az EME) az 1944. jan. 13-án hozott 11. számú – a jogi személyek ellenőrzéséről szóló – törvény rendelkezései alá esnek. Itt a lényeg az, hogy eszerint a törvény szerint minden jogi személy – függetlenül attól, hogy részesül-e államsegélyben, vagy sem – az állam közvetlen és állandó ellenőrzése alá esik. (Ezt a 11. számú törvényt is tanulmányoznod kell! És erről jut eszembe: itt nem bírom megszerezni, légy jó, kerítsd meg az 1932. ápr. 14-én hozott múzeumi törvényt, és másoldtasd le, s küldd el nekem, előre is nagyon köszönöm!)

Ezt az állapotot csak abban az esetben fogadhatjuk el *megnyugvással*, ha 1) az állandó ellenőrzést az állam törvényes alapon működő magyar szervek útján gyakorolja, és 2) cserében megfelelő anyagi hozzájárulást biztosít ezeknek a jogi személyeknek. E tekintetben tehát a teendő: az állami ellenőrzés és az állami hozzájárulás megnyugtató rendezése. (Itt sok részletkérdés van, a SzNM-ot különösen érdeklő, melyekre azonban nem térek ki.)

Ezeket a szempontokat azért közlöm Veled már most, mert remélem, hogy a választások lezajlása után sor kerül arra az értekezletre, melyben Kolozsvárt létező állapotban meg Veled, s szeretném, ha annak előtte komoly jogászokkal – úgy tudom, hogy az EME-nek van jogi szakosztálya is – ezeket a kérdéseket végigbeszelnéd, sőt, feldolgoztatnád.

Légy szíves, válaszolj minél hamarabb, s minél részletesebben, hogy ismerjem szempontjaidat és szempontjaitokat. Amint láthatod, kiindulópontom nem az elzárkózás és sérelmi politika, hanem a magyar múzeumügynek a román múzeumügygel párhuzamos fejlesztése. Az más kérdés, hogy az új múzeumi törvény szakszerűség szempontjából is sok kívánnivalót hagy maga után; e tekintetben természetesen nem kell követnünk (jóformán csak szépművészeti és régészeti szempontokat ismer).

Szeretettel ölel: SZABÉDI László

2.

SZABÉDI László KURKÓ Gyárfásnak
Sepsiszentgyörgy, 1946. nov. 23.

Kedves Gyárfás!

A választások²⁴ döntő sikere alkalmából fogadd őszinte szerencsekívánataimat. Most már senki sem vonhatja kétségbe, hogy politikád a magyar nép politikája.

Némiképpen mindenestre bánt, hogy jóformán csak a tömbmagyarságnak vannak képviselői. Ez azonban természetesen tanulság is a jövőre.

Most azonban nem az a célom, hogy a választások eredményeit elemezzem. Egy másik választásról akarok megemlékezni. Végtelenül örvendek, hogy az EME nemrég tartott közgyűlése Téged igazgató-választmányi tagjai sorába választott. A romániai magyar múzeumok ügye gyors rendezésre vár. Arra kérek, hogy teljes súlyoddal sűrűsöd az összes erdélyi magyar múzeumok helyzetének tisztázását; bár sürgősen természetesen nem elhamarkodott lépéseket értek. A lényeg az, hogy az új múzeumi törvény, amelyről már a százas intéző bizottság²⁵ legutóbbi ülésén ejtettem egy-két szót előttem, a magyar múzeumokat egy állami román múzeumhálozatba célozza inkvadralni „din punct de vedere artistic și muzeal”²⁶. Erre csak egy önálló magyar múzeumhálozat kiépítésével válaszolhatunk.

Egyúttal egy kisebb jelentőségűnek látszó, de valójában rendkívül fontos dologra szeretném felhívni a figyelmedet. A MNSz küzd a magyar szövetségi hálózat megmentéséért. Tegnap hallottam MAKSAJ Károly ig.-tanító tanfelügyelőtől, hogy a napokban megalakult – állami támogatással – a tanítók ellátó szö-

vetkezete. A kormány 6 milliárd lejt bocsátott – országosan – rendelkezésükre. A háromszéki tanítók, magyarok és románok együttesen, e hó 16-án alakították meg a megyei szövetkezetet (az alakuló közgyűlést gyanús hírtelenséggel mindössze 14-én hívták össze 16-ikára), és természetesen ez a szövetkezet a Federálé²⁷ tagjaként fog működni. Így önmagában nem lát-szik ez olyan óriási nagy dolognak, csakhogy a falusi szövetkezeteink legerősebb oszlopa a tanítóság, s íme most 5 részvényvel (ennyit kap ajándékba minden 1 részvényt lejegyzett tanító) sikerült, nem mondom, megvásárolni, de mindenesetre a Federálé mellé állítani a megye magyar tanítóságát. Nem tudom, mit lehetne tenni; ha mit lehet, gyorsan kellene. Én mindenesetre sietve értesítelek a dologról, hogy megbeszélhesd illetékesekkel.

Lehet, hogy közelebről hosszabb levélben kereslek fel, amelyben az általános politikai kérdéseket taglalnám. A fentieket azonban sürgősen közölni akartam.

Jó munkát kívánva, Neked is, munkatársaidnak is, szeretettel köszönt:

3.

Jelentése²⁸

SZABÉDI László ig.-örnek az 1946. dec. 5-én Kolozsvárt tartott múzeumközi értekezletről, melyen a MNSZ Központi Jogügyi Bizottságának meghívására a sepsiszentgyörgyi SzNM megbízásából dr. KABAY Gáborral együtt részt vett

Sepsiszentgyörgy, 1946. dec. 11.

Tisztelt Ügyvezető-Tanács!

Az 1946. szept. hó 20-án kelt 803. számú, a nemzeti múzeumok szervezéséről szóló törvény olyan helyzetet teremtett, amelyben szükségessé vált a romániai magyar jellegű múzeumok közös állásfoglalása.

Ez a 803. sz. törvény Bukarest központtal és Kolozsvár s Iași alközponttal egy egységes „Szépművészeti és Régészeti Nemzeti Múzeumot” létesít, a Művészeti Minisztériumtól függőleg (1. szakasz).

A törvény 7. szakaszának értelmében minden olyan magángyűjtemény, melyet a Művészetiügyi Minisztérium a Múzeumok Főtanácsának véleményezése alapján rendelet útján nemzeti jav(ak)nak ismer el, művészeti és múzeumi szempontból a fővárosi Nemzeti Múzeum, illetőleg a vidéki nemzeti múzeumok fenntartósága alá kerül.

A 9. szakasz még világosabban beszél ebben az értelemben: „Az e törvény 1. szakaszában megmunkált célból Iași és Kolozsvár municípiumokban szépművészeti és régészeti nemzeti múzeumok létesíttetnek. Az ezekben a municípiumokban jelenleg létező régészeti, történeti, néprajzi vagy képzőművészeti

múzeumok egységes vezetés alatt a létesülő helyi Nemzeti Múzeum²⁹ alosztályaiként fognak működni, ha ezek az alosztályok külön épületben is találhatóak. A magánjellegű gyűjtemények vagy az alapítványok és a helyi vagy tartományi közösségek gyűjteményei művészeti és múzeumi tekintetben az (illető) tartomány Nemzeti Múzeumának közvetlen (directa) fenntartósága alá tartoznak, és annál a jelen törvény közzétételétől számított egy éven belül letétbe helyezik vagyonelemlőiket.”

Láthatjuk, hogy a törvény rendelkezései a törvénytől létesített egységes hatalmas nemzeti múzeum-szervezet fenntartósága alá helyezik a nem állami, hanem községi, tartományi vagy éppen magánjellegű múzeumokat is, vagyis minden jelenleg létező, sőt jövőben létesítendő magyar múzeumot súlyosan és sérelmesen érint. A nagy múlttal rendelkező magyar múzeum-tudományok egyrészt nincs szükségük gyámságra, másrészt, akármilyen állapotban is volna ebben a pillanatban, a romániai magyarságnak feltétlen joga van ahhoz, hogy saját szükségei és igényei szerint fejlessze ki múzeumait. Súlyosbítja a helyzetet az a körülmény, hogy a törvény a létesítendő Nemzeti Múzeum hivatásául a román művészetnek mint a román nép „specifikus tulajdonságai hiteles kifejezésének” a fejlesztését tűzi ki (a kísérőlevélben), és a magyar múzeumok különleges kérdéseivel egyáltalán nem foglalkozik, a romániai magyar nép tudomány és művészeti érdekeire nincs tekintettel. Ezt véletlenül sem minősíthetjük, mert a 803. számú törvény kísérőlevele ennek az új törvénynek a létjogosultságát az 1932. ápr. 14-én kelt múzeumi törvény bírálatára alapítja, amelynél az új múzeumi törvényt jobbnak, tökéletesebbnek állítja, holott az 1932. ápr. 14-én hozott múzeumi törvény, ha nem is kielégítően, mégis legalább megemlékezik a „kisebbségi” múzeumokról, megemlítve, hogy „a Közoktatásügyi, Vallásügyi és Művészetiügyi Minisztérium az ellenőrzése alá tartozó kisebbségi és magánmúzeumoknak államegélyt adhat (va putea subvenționa), sőt határozottan előírja, hogy a törvény (ti. az 1932. ápr. 14-i) értelmében kötelezően létesítendő „községi könyvtárak mellett azokban a községekben, melyekben a kisebbségi lakosság az utolsó népszámlálás szerint meghaladja a 30%-ot, egy elkülönített (deosebită) alosztály fog szervezteni, az illető kisebbség könyveiből és közleményeiből.” Targyilagosan meg kell tehát állapítanunk, hogy az 1946. évi 803. számú törvény nemzetiségi tekintetben határozott visszaesést jelent, a különben szintén nem kielégítő 1932. évi múzeumi törvénnyel szemben.

Ugyanez a törvény az országban lévő múzeumok és közgyűjtemények életében egységes vezetésről is kíván gondoskodni. A 19. szakasz így szól: „Mű-

vészeti és régészeti szempontból, s hogy az országban levő múzeumok és közgyűjtemények életében egységes vezetés (o conducere unitară) állapíttassék meg, mindezeket az intézményeket” (tehát minden állami és nem állami, vagyis pl. minden magyar múzeumot és közgyűjteményt is) „a Művészetiügyi Minisztériumbeli Múzeumi Főtanács fogja irányítani (vor fi conduse), még ha ügyigazgatási szempontból nem is tartoznának ehhez a minisztériumhoz.” Ennek a Múzeumi Főtanácsnak kilenc tagja van, a következők (21. szakasz): „a) A fővárosi Szépművészeti és Régészeti Nemzeti Múzeum igazgatója, b) a fővárosi Nemzeti Múzeum osztályigazgatói és c) a művészetiügyi igazgató és egy a Művészetiügyi Minisztériumtól kiküldött vezérfelügyelő. A Múzeumi Főtanács jog szerinti elnöke a fővárosi Szépművészeti és Régészeti Nemzeti Múzeum igazgatója.”

Igen érdekes és jellemző a törvénynek az az intézkedése, amely szerint „ha olyan kérdések vannak napirenden” (ti. a Múzeumi Főtanács valamelyik ülésén), „amelyek a többi nemzeti múzeumokat illetik, ezeknek az igazgatóit meg kell hívni, hogy a Múzeumi Főtanács szóbanforgó ülésein tanácskozási joggal (cu vot deliberativ) részt vegyenek”. Természetesen nem arról van szó, hogy a mi – a törvény szövegében sem máshol, sem itt nem említett – magyar múzeumainkat illetően ez a Múzeumi Főtanács nem illetékes, hanem csupán arról, hogy a mi múzeumainkat a Múzeumi Főtanács ülésein tanácskozási joggal az a Nemzeti Múzeum (in concreto a kolozsvári) képviseli, amelynek a fennhatósága alá tartoznak ugyanezen törvény 7. és főként 9. szakasza értelmében.

Ilyen körülmények között, mihelyt múzeumunk jogtanácsosától, dr. KABAY Gábortól értesültem a 803. számú törvény megjelenéséről (amelynek közeli megjelenésére egyébként már dr. NÁDEJDE, a fővárosi Nemzeti Múzeum igazgatója is figyelmeztetett Sepsiszentgyörgyön létekor), azonnal felhívtam rá igazgató-választmányunk elnökének, KISGYÖRGY Tamásnak és ügyv. alelnökének, dr. GYÁRFÁS Albert almegegyfőnöknek a figyelmét. A törvényt a múzeum tudományos személyzete, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József, FADGYAS Anna és jómagam azonnal tüzetesen áttanulmányoztuk.

A törvény megjelenése után egy-két nappal részt kellett vennem a MNSZ országos (százas) intézőbizottságának Kolozsvárt tartott ülésén. Ezt az alkalmat arra használtam fel, hogy politikai és tudományos körök figyelmét felhívtam az új múzeumi törvényre és azokra a veszélyekre, amelyeket az a magyar Múzeumokat illetően rejt magában. Az ottani körökkel abban állapodtunk meg, hogy a MNSZ Központi Jogügyi Bizottsága az országos választások lezajlása után mind-

járt múzeumközi értekezletet tart. Erre az értekezletre f. évi dec. hó 5-én került sor, melyen dr. BÓNIS György egyetemi tanár elnöklelte alatt az Erdélyi Nemzeti Múzeum, a SzNM és a MNSZ Központi Jogügyi Bizottsága kiküldöttei vettek részt, mégpedig az Erdélyi Nemzeti Múzeumot képviselő EME részéről NAGY Géza tanár és dr. HEGEDŰS Sándor ügyvéd, az EME jogtanácsosa. A SzNM részéről SZABEDI László és dr. KABAY Gábor ügyvéd, a Háromszék megyei ügyvédi kamara tanácsosa, a SzNM jogtanácsosa, a MNSZ részéről pedig dr. LÁSZLÓ András ügyvéd, a MNSZ Központi Jogügyi Bizottságának titkára. A SzNM nevében a múzeum vezetőségével és tudományos személyzetével folytatott előzetes tárgyalás és közös megállapodás alapján dr. KABAY Gáborral egyetemben kifejtettük, hogy:

1) a 803. számú törvényt veszélyesnek tartjuk, mert magyar múzeumainkat a létesítendő egységes Szépművészeti és Régészeti Múzeum hálózatába akarja beszorítani, s ezzel a magyar múzeumi tudományok önállóságát megszüntetni, és

2) éppen ezért szükségesnek ítéljük a fennálló magyar múzeumoknak jogi személyiségük fenntartásával egységes magyar múzeumhálózatba való szervezését, élén egy csak az illetékes minisztériumnak alárendelt önálló magyar múzeumi főtanáccsal, melynek tagjait nem a Művészetiügyi Miniszter nevezné ki saját belátása szerint, hanem a Román Nemzeti Múzeumok felett álló múzeumi főtanácsoshoz hasonlóan hivataluk alapján a törvény határozná meg és

3) ugyancsak szükségesnek látjuk egy ilyen értelmű, a romániai magyar múzeumok fejlesztését célzó törvény megalkotását.

Az EME kiküldöttje, NAGY Géza az EME nevében azt javasolta, hogy az értekezlet mondja ki, hogy a 803. számú törvényben rejlő veszélyek elhárítása végett az összes romániai magyar múzeumok, könyvtárak, levéltárak tömörüljenek szövetségbe, melynek neve legyen Romániai Magyar Múzeumok, Könyvtárak és Levéltárak Szövetsége.

A SzNM kiküldöttei kifejtették, hogy ennek a szövetségnek a gondolatát a maguk részéről helyeslik, és pártolólág fogják küldöik elé terjeszteni, mindazonáltal ennek a Szövetségnek a megalkotása nem elégséges a 803. sz. törvényben rejlő veszélyek elhárítására, hiszen ennek a Szövetségnek a jogköre nem lehet több, mint amennyit a benne tömörült múzeumok a maguk jogaiból reá átruháznak. Ez a szövetség tehát mindössze a benne tömörült múzeumokat képviselhetné harmadik személyekkel szemben. Azzal a hatáskörrel viszont, amellyel a 803. számú törvényben létesített Múzeumi Főtanács rendelkezik ugyanazon törvény alapján, a RMMKLSz-nek a megalakulása után is, továbbra is a 803. számú törvényben létesített Múzeu-

mi Főtanács fog rendelkezni. Feltétlenül szükséges tehát múzeumaink önkormányzatának fenntartásával egy önálló magyar Múzeumi Főtanács létesítése, melyre átruháztassanak mindazok az attribútumok, amelyekkel jelenleg mind a román, mind a magyar múzeumok felé a 803. számú törvényben létesített Múzeumi Főtanács rendelkezik.

Az értekezlet résztvevői ezt az okfejtést el is fogadták, s közösen megállapodtak abban, hogy:

1) Szükségesnek látják a romániai magyar múzeumok, közkönyvtárak és levéltárak szövetsége tömörülését, valamint

2) egy a magyar múzeumok különleges tudományos helyzetét szabályozó új törvény alkotását, mely a 803. sz. törvényben létesített Nemzeti Múzeum és Múzeumi Főtanács magyar múzeumainkkal szemben gyakorolható beleszólási, irányítási stb. jogait ruházza részben a Romániai Magyar Múzeumok, Közkönyvtárak és Levéltárak létesítendő Szövetségére, részben pedig a törvényben létesítendő Magyar Múzeumi Főtanácsra, s egyáltalán gondoskodjék a magyar múzeumi tudományok és intézmények szükségleteinek ellátásáról.

3) Ennek a törvénynek elsődleges megfogalmazásával megbízzák a EME-t.

4) 1947. január első felében minden romániai magyar múzeum és könyvtár képviselőinek bevonásával újabb értekezletet tartanak.

5) Az értekezletre meghívandó tagokkal legkésőbb a meghívással egyidőben az EME-től megszerkesztendő törvényszervezetet közlik.

6) Az értekezlet megadja a törvénytervezet végső formáját.

7) Az értekezletet a MNSz hívja össze.

8) Az értekezlet a szükséges megbeszélések után lehetőleg azonnal ki is mondja a RMMKLSz-nek megalakulását.

9) Megalakulása után a romániai magyar múzeumokat közös kérdéseikben a Szövetség képviseli.

4.

SZABÉDI László NAGY Gézának
Sepsiszentgyörgy, 1946. dec. 16.

Kedves Géza!

Ígéretemhez képest itt küldöm másolatban az 1944. évi 11. sz. törvényt.

Ennek a törvénynek a 16. szakaszára emlékeztem Kolozsvárt létemkor, s ez a 16. szakasz így szól:

„Ministerele pot delega autoritaților județene și comunale dreptul de a numi delegații necesari pentru persoanele juridice din județele și comunele respective (da)că acestea au un patrimoniu redus și o activitate restrânsă.”

Nem éppen úgy hangzik, ahogyan kellene, de így is azon a véleményen vagyok, hogy fogantatóul szolgálhat abbéli törekvésünkben, hogy az ellenőrzés jogát múzeumainkkal szemben az új törvényben létesítendő magyar múzeumi főtanács gyakorolja.

Még futtában emlékeztetek egy-két dologra. A Főtanácsba a Művészetiügyi Minisztérium részéről kiküldött vezérfelügyelő legyen a mostanában annyit emlegetett magyar vezérfelügyelő. Ez persze azt jelentené, hogy ilyenformán a román múzeumi Főtanács és a magyar múzeumi Főtanács között semmiféle kapcsolat sem állana fenn. Éppen ezért feltétlenül szükségesnek találok egy állandó delegatio létesítését, melynek feladata volna a román múzeumhálózat és a magyar múzeumhálózat érintkező problémáinak az egyeztetése.

Hazajövetelem után áttanulmányoztam az 1932. évi törvényt is. Úgy vélem, hogy a törvény indokolásában, melynek elsődleges fontosságát éppen HEGEDŰS Sándor hangoztatta, feltétlenül meg kellene állapítani, hogy az 1946. évi 803. számú törvény nemzetiségi szempontból határozottan visszaesést jelent a különben szintén nem kielégítő 1932. évi törvénnyel szemben, amely legalább megemlékezik a „kisebbségi” könyvtárakról és múzeumokról.

Gondoljatok a kutatóterületek problémájára is.

Befejezésül arra kérnélek, hogy, ha módodban állana, küldenéd vagy küldetnéd el annak a magyar törvénynek a szövegét, mely annak idején a Közgűjtemények Országos Főfelügyelőségét létesítette.³⁰ Nem ártana az sem, ha informálnátok magatokat a magyarországi múzeumi helyzetről.

Szeretettel köszönt:

5.

SZABÉDI László MÁRTON Áron püspöknek
Sepsiszentgyörgy, 1946. dec. 16.

Főtisztelendő Püspök Úr!

F. évi szept. 20-án a király aláírásával szentesítette a 803. sz., a nemzeti múzeumok szervezéséről szóló törvényt, mely az ország területén található magánmúzeumokat múzeumi, művészeti és régészeti tekintetben a törvényben létesített Nemzeti Múzeum fennhatósága alá utalja. Az EME és a sepsiszentgyörgyi SzNM kiküldöttei a romániai MNSZ meghívására f. évi dec. hó 5-én értekezletet tartottak Kolozsvárt, melyen a mondott törvény teremtette helyzettel foglalkoztak. Ez az értekezlet elhatározta, hogy a törvényben rejlő veszélyek elhárítása végett lépéseket tesz egy a – magánjellegű – magyar múzeumok stb. helyzetét szem előtt tartó, s azok érdekeit biztosító új törvény alkotása, valamint a romániai magyar múzeumok, közkönyvtárak és levéltárak szövetségének a létrehozása irányá-

ban, s a Csík, Háromszék és Udvarhely megyék területén található múzeumok, közkönyvtárak és levéltárak kataszterének elkészítésével a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumot bízta meg. Vezetőségünk KOVÁCS Dénes csíkszeredai róm. kat. líceumi tanárt kérte meg és bízta meg a Csík vármegye területén található muzeális jellegű javak lelőhelyeinek és jogi helyzetének a felkutatásával és összeírásával.³¹ Tisztelettel kérjük Főtisztelendő Püspök Urat, hogy a Csík vármegye területén működő plébános és esperes urakat körlevélben szíveskedjék KOVÁCS Dénes tanár úr munkájának támogatására felhívni.

Tisztelettel:

ügyv. igazgató-őr.

Melléklet: 1 db.

6.

NAGY Géza SZABÓDI Lászlónak

Kolozsvár, 1947. jan. 25.

Kedves Laci!

Az írógépi elromlott, s így kénytelen vagyok kézzel megírni a levelet, melyet az tesz szükségessé, hogy a MNSz múzeumi értekezletére nem utazhattál fel. Viszont most már nem akarom halasztani a törvénytervezetnek tohozad, illetőleg a SzNM-hoz való eljuttatását.

A törvénytervezetet JAKÓ Zsigával együtt készítettem, azután LÁSZLÓ Gyuszi, SZABÓ Attila, ENTZ Géza, NAGY Jenő és JUHÁSZ Pista bevonásával alaposan átdolgoztuk, végül az EME igazgató-választmánya által kiküldött, múzeumi szakemberekből álló hivatalos bizottsága elé került, s az is megtárgyalta, s elfogadta, azzal, hogy a szöveget át kell adni a jogi szakosztálynak a törvényformába öntés és szabatos román fordítás elkészítése céljából.

BALOGH Edgárral 20-án este olvastuk végig. Először eleve kifogásolta a tervezet terjedelmét, de amikor végére értünk, belátta, hogy ami benne van, arra valóban szükség van.

Ezek után került a tegnapi, 24-i MNSz múzeumi értekezlet elé, amely tartalmilag szintén elfogadta, s felkérte az EME-et, hogy sürgősen végezze el a hátralevő munkálatokat. A jogi bizottságunk a következő személyekből áll: BUZA László, BÓNIS György, BORS József, BERIVOY János, HEGEDŰS Sándor és PÁSZTAI Géza.³²

Nagyon kérem az elnézésedet, hogy csak most küldöm el a tervezetet, de valójában azt vártam, hogy személyesen jöjj fel, s alaposan beszéljük meg a törvény minden szakaszát. Remélem azonban, hogy a SzNM érdekeinek is állandó szigorúan szem előtt tartásával készült tervezetet Ti is megfelelően fogjátok látni.

Arra kérlek mindössze, hogy a szöveg kézhezvételétől számított egy héten belül küldd vissza, hogy lehessen beledolgozni módosításaidat a szövegbe.

Fel fog tűnni Neked, hogy az egyházak semmi formában nem szerepelnek a tervezetben. Ennek oka az, hogy VÁSÁRHELYI és MÁRTON Áron is megvizsgálta a neked megküldött 803-as törvényt, s külön, de egybehangzóan megállapították, hogy az egyházakra semmilyen vonatkozásban sem vonatkozik a törvény, s így nem kívánják, hogy kegyes- vagy könyvtári gyűjteményeik a tervezetünkben szerepeljenek. Ezek után már felesleges volt az unitárius és evangélikus püspököknél is érdeklődni, hanem egyszerűen kihagytuk az egyházi vonatkozásokat.

Egy nagy aggodalmam van, s ez az, hogy nem tudtuk s tudjuk áttekinteni az összes múzeumi, levéltári, műemlékvédelmi (Comisia Monumentelor Istorice) román törvényeket (a természettudományi múzeumok s védett területek törvényét sem ismerjük). Amit lehet, még megszerzünk, főleg a jogi bizottság, de aztán maradunk azzal, amire képesek voltunk. Bárcsak ezt adnák meg.

A MNSz múzeumi értekezleten elhatároztuk, hogy a tervezet kizárólag mint a MNSz Országos Közművelődési Bizottságának tervezete kerül a parlamenti csoporthoz, s onnan a parlament elé. Azt akarjuk, hogy múzeumaink ne kerüljenek bele a politikai szférába mindaddig, amíg nem kell. Edgár azt állítja, hogy a múzeumi törvénytervezet hamarabb kerül a parlament elé, mint a statútum (az udvarhelyi!), mivel a légkör nem alkalmas átfogó törvények kihozására, s így a részletkérdéseket veszik elő.³³ Én, sajnos, azt hiszem, hogy az erősödő román nacionalizmus számára a magyar múzeumügy is átfogó és elgáncsolásra méltó ügy lesz, annál is inkább, mert hiszen itt is fizikai vagyronról van szó.

Nagyon várom a válaszod, még inkább, hogy kibeszélhessük magunkat. Addig is szeretettel köszönt: NAGY Géza

7.

Törvénytervezet,

melyet az EME-től készített törvénytervezet alapján a SzNM készített és javasol³⁴

I. Fejezet

Általános rendelkezések

1. §. A romániai magyar nemzetiség³⁵ intézményeinek, egyesületeinek és³⁶ magánszemélyeinek tulajdonában levő vagy általuk, valamint az állami, megyei és községi hatóságoktól a romániai magyar nemzetiség közművelődési szükségleteinek kielégítése végett létesítendő múzeumok, múzeumi gyűjtemények, könyvtárak, levél-

tárak, letétek, műtárgyak és műemlékek anyaga a romániai magyar nemzetiség művelődési közvagyónát alkotják.

Azoknak a magyar egyéni vagy társadalmi kezdeményezésből létesült múzeumoknak és gyűjteményeknek a helyzete, melyek 1918 után állami, megyei vagy városi kezelésbe mentek át, a Művészetiügyi Minisztérium részéről egyenlő számú román és magyar múzeumi szakemberekből kiküldendő bizottság által véglegesen tisztázandó. A bizottság által véglegesen állami vagy törvényhatósági (megyei, városi) és *határozottan nem-magyar* jellegűnek nyilvánított korábban magyar *jellegű* múzeumokban és gyűjteményekben található, magyar művelődési közvagyont alkotó anyaggal a jelen törvényben létesített múzeumi, könyvtári és levéltári állami magyar hatóság, a magyar egyházi, közületi, családi és egyéni letétekkel pedig tulajdonosaik rendelkeznek, de azzal a kötelezettséggel, hogy anyaguk szakszerű és a tudományos kutatás számára hozzáférhető elhelyezéséről és kezeltetéséről gondoskodni tartoznak. *Ha ezt elmulasztanák, a jelen törvényben létesített magyar Múzeumi, Könyv- és Levéltári Főtanácsos jogosult és köteles intézkedni.*

A törvényhatósági, de egyben magyar jellegűnek nyilvánított múzeumok és gyűjtemények anyaga helyben marad.

A bizottság egy évben belül jelentést tesz munkájáról a Művészetiügyi Minisztériumnak.

2. §. A romániai magyar nemzetiségi múzeumok, gyűjtemények, könyvtárak, levéltárak és műemlékek a következő csoportokra (kategóriákra) oszlanak:

a) Jogi személyiséggel rendelkező magyar múzeumi intézmények összes táraikkal (osztályakkal).

b) A jelen törvényben létesített állami magyar hatóság (szerv) javaslatára a Művészetiügyi Minisztérium rendeletei útján magyar nemzetiségű művelődési közvagyontként elismert magyar nemzetiségi múzeumi, könyv- és levéltári magángyűjtemények, letétek, valamint magyar nemzetiségű magánszemélyek műemlékei, illetőleg műtárgyai.

c) Magyar előadási nyelvű állami vagy egyházi közép-, szak- és főiskolák, valamint a Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem múzeumai, gyűjteményei, könyv- és irattárai.

d) Az Erdély, Bánság és Királyhágó-melléke területén levő állami, megyei és városi múzeumok, könyv- és levéltárak magyar intézményektől, közületektől és magyar nemzetiségű magánszemélyektől származó letéti³⁷ anyaga, valamint az illető törvényhatóságok területén vagy tulajdonában levő magyar műemlékek, illetőleg műtárgyak.

e) A városi, községi, egyházi vagy családi temetők műemlék vagy történeti jellegű magyar sír-emlékei és kriptái.

f) *Istentiszteleteiket magyar nyelven tartó egyházak múzeumi, könyv- és levéltári gyűjteményei, muzeális tárgyai, kegyeszei és a fennálló törvények értelmében műemlékeknek nyilvánított javai.*

g) *Az állami, megyei, városi és községi hatóságoktól a romániai magyar nemzetiség közművelődési szükségletei kielégítése végett létesített vagy létesítendő népmúzeumok, népkönyvtárak és általában közművelődési intézmények múzeumi, könyvtári és levéltári anyaga.*

3. §. A romániai magyar nemzetiségi múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak a gyűjteményekben található szerzett, adományozott vagy a tulajdonjog fenntartásával lehetővé helyezett tárgyakat és anyagokat a következő csoportok szerint foglalják magukba:

a) őskori, ókori, középkori régészeti és újkori történeti tárgyak,

b) bármely korbéli magyar és idegen világi és egyházi művészeti tárgyak: festmények, szobrok, rajzok, grafikai és iparművészeti tárgyak,

c) néprajzi tárgyak,

d) kéziratok, könyvek és mindennemű sajtótermékek és nyomtatványok,

e) magyar intézmények, egyesületek, egyházak, szervezetek, gazdasági vállalatok és magánszemélyek, valamint állami, megyei, városi és községi hatóságoktól a romániai magyar nemzetiségű közművelődési szükségletei kielégítése végett létesített vagy létesítendő intézmények levél- és irattári anyaga,

f) állattani gyűjteményanyag,

g) növénytan gyűjteményanyag,

h) ásvány- és kőzettani gyűjteményanyag,

i) föld- és őslénytan gyűjteményanyag.

4. §. A romániai magyar nemzetiségi múzeumok és levéltárak eddigi ásatási és gyűjtőterületükön (Erdély, Bánság, Királyhágó-melléke, Máramaros) tovább is szabadon folytathatják ásatási és gyűjtő tevékenységüket.

5. §. Az egyes magyar nemzetiségi múzeumoknak, gyűjteményeknek, könyvtáraknak és levéltáraknak adományozott vagy letétként átadott múzeumok és gyűjtemények, saját fenntartási és felszerelési alapjaikkal együtt, az illető magyar nemzetiségi múzeumok, könyv- és levéltárak külön osztályaiként működhetnek saját helyiségeikben³⁸ és leltárjukkal (felszerelésükkel, gyűjteményanyagukkal).³⁹

6. §. A jelen törvény hatálya alá tartozó magyar nemzetiségi múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak,⁴⁰ mint az egyik együttálló nemzetiség sajátos művelődési javai, az állam védelmében részesülnek.

7. §. A jelen törvény hatálya alá eső magyar nemzetiségi múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak felett muzeális, művészeti, könyv- és levéltári

szempontból, valamint a jogi személyiséggel rendelkező hasonló intézmények felett a jogi személyiségek ellenőrzése szempontjából, az illetékes minisztériumok a jelen törvénnyel létesített múzeumi, könyv- és levéltári állami magyar szervek útján gyakorolják minden a hasonló román múzeumokra, gyűjteményekre, könyv- és levéltárakra vonatkozóan érvényben levő felügyeleti jogukat.

8. §. A jelen törvény továbbra is biztosítja a nem állami tulajdonban levő magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak tulajdonjogát és a fenntartó magyar intézmények, egyesületek, közületek igazgatási és ellenőrzési jogait.

9. §. *Magyar nemzetiségi állami, megyei, városi, községi, egyházi, magán-, alapítványi, letéti, helyi vagy tartományi közösségi gyűjtemények semmiféle szempontból sem tartoznak a 803. sz. törvényben létesített fővárosi vagy tartományi nemzeti múzeumok fennhatósága alá.*

II. Fejezet

A Romániai Magyar Múzeumi, Könyv- és Levéltári Főtanács

10. §. *Hogy a Románia területén már fennálló vagy ezután létesítendő magyar nemzetiségi múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak a romániai magyar nemzetiség közművelődési szükségleteit eredményesebben szolgálhassák, jelen törvény a Romániai Magyar Múzeumi, Könyv- és Levéltári Főtanácsot létesíti, mely általában a magyar nemzetiségi állami, megyei, városi, községi, egyházi, közületi, alapítványi és magán múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak, valamint a romániai magyar nemzetiség művelődési közvagyonát alkotó mindennemű műtárgyak és műemlékek felett a 803. számú törvényben létesített Consiliul Superior al Muzeelor⁶¹ irányító és felügyeleti hatáskörét gyakorolja, mely utóbbinak hatáskörébe a felsorolt intézmények és tárgyak semmiféle szempontból sem tartoznak.*

11. §. A Magyar Múzeumi, Könyv- és Levéltári Főtanács tagjai:

- a) az Erdélyi Nemzeti Múzeum főigazgatója,
- b) az Erdélyi Nemzeti Múzeum három tárának öre (megfelelő táruk kijelölendőek!),
- c) a BOLYAI Tudományegyetem bölcsészeti karának dékánja,
- d) a Székely Nemzeti Múzeum régészeti osztályának igazgató-öre,
- e) a Művészetiügyi Minisztérium magyar művészetiügyi felügyelője,
- f) a Művészetiügyi Minisztérium által a Nemzetnevelésügyi Minisztériummal egyetértésben kinevezett magyar nemzetiségű múzeumi (egyben könyv- és levéltári) felügyelő,

g) titkár, akit a Főtanács javaslatára a Művészetiügyi Minisztérium nevez ki.

A Főtanács, tagjai közül elnököt és alelnököt választ.

A Főtanács tagjai a Művészetiügyi, valamint a Nemzetnevelésügyi Minisztérium részéről a jelen törvény végrehajtási utasításában foglalt intézkedés értelmében költségvetésileg biztosított havi tiszteletdíjban és útiköltség megtérítésben részesülnek.⁴²

12. §. A Főtanács székhelye Kolozsvár. A Főtanács eredményes munkájának érdekében a Művészetiügyi és a Nemzetnevelésügyi Minisztérium saját hatáskörében, de együttesen gondoskodik a szükséges személyi és dologi költségvetési fedezetről, helyiségről, berendezésről és hivatali személyzetről.

13. §. A Főtanácsnak havonként legalább egy ülést kell tartania. Legkevesebb öt jelenlévő taggal dolgozhatik, érvényes határozatokat pedig legkevesebb négy⁴³ szavazattal hozhat. Egyenlő számú szavazat esetén az elnök szavazata dönt.

14. §. Egyetlenegy, a Főtanácsban képviselt gyűjtési kört (3. §.) érintő határozatot sem hozhat a Főtanács az illető gyűjtési kört képviselő tanácsag távollétében.

15. §. Magyar nemzetiségi múzeumi gyűjtemények a „múzeum” elnevezést jövőben csak törvény útján nyerhetik el, a Főtanács kedvező véleményezése alapján.

16. §. A Főtanács a jelen törvényben érintett magyar múzeumi intézményekkel kapcsolatos múzeumi, műemlékvédelmi és művészeti szakkérdésekben a Művészetiügyi Minisztérium mellett tanácsadó és véleményező hatáskört tölt be⁴⁴. Hasonló a szerepe magyar könyvtári, valamint természettudományi múzeumi kérdésekben a Nemzetnevelésügyi Minisztérium és levéltári kérdésekben a Belügyminisztérium mellett.

17. §. A Főtanács hatásköre a következő:

a) nyilvántartja a jelen törvény hatálya alá eső romániai magyar múzeumokat, gyűjteményeket, könyv- és levéltárakat,

b) nyilvántartja a jelen törvény hatálya alá eső magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak évi költségvetését, összegezi ezek évi jelentéseit, és felterjeszti az illetékes minisztériumokhoz,

c) az állam részéről az egyes minisztériumok költségvetésében a magyar múzeumi intézmények támogatására biztosított és a Főtanács rendelkezésére bocsátott összegek szétosztásáról dönt, valamint figyelemmel kíséri a megyei, városi és községi költségvetésekben múzeumi és könyvtári célokra felvett összegek szétosztását,

d) véleményezi a magyar múzeumi, könyv- vagy levéltári gyűjtemények részéről a „múzeum” cím engedélyezéséért beadott kéréseket,

e) a Főtanács a jelen törvény hatálya alá eső magyar műemlékek államilag védett műemlékekké nyilvánítása és védelme tekintetében a Comisia Monumentelor Istoricevel azonos hatáskört tölt be,⁴⁵

f) szétosztja a minisztériumok, magánszemélyek vagy intézmények által a Főtanács rendelkezésére bocsátott múzeumi, könyv- és levéltári anyagot vagy felszerelést az érdekelt magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak között,

g) jóváhagyja a magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak részéről történő, a bel- és külföldi kiállításokra való kikölcsozéseket,

h) nyilvántartja és jóváhagyja a jelen törvény hatálya alá eső magyar múzeumi intézmények vezetőségei által jóváhagyás végett kötelezően felterjesztett határozatokat,

i) javaslatot tesz a magyar múzeumi (egyben könyv- és levéltári) felügyelők személyére vonatkozóan.

18. §. A román és a magyar múzeumok, könyv- és levéltárak közötti együttműködés biztosítása végett a román Consiliul Superior és a magyar Főtanács két-két tagot állandó bizottsággként küld ki.

Ez az állandó bizottság évente legkevesebb egyszer, a Consiliul vagy a Főtanács felhívására azonban többször is összeül.

A bizottság hatáskörébe tartozik mindazon kérdéseknek a megtárgyalása, melyeket akár a román Consiliul Superior, akár a magyar Főtanács rábíz. Mindkét Főtanács felé a teljes bizottság teszi meg a jelentést.

Ha megegyezésre jutnak, a megegyezést mind a román Consiliul, mind a magyar Főtanács köteles magáévá tenni.

Meg nem egyezés esetében a vitás kérdésben – mindkét Főtanács meghallgatása után – az illetékes miniszter dönt.

III. Fejezet

A Magyar Múzeumi Felügyelőség

19. §. A jelen törvény hatálya alá eső magyar múzeumi intézmények leltározási munkálatai, továbbá a jelen törvényben meghatározott magyar műemlékek nyilvántartása és védelme érdekében, valamint általában az állami ellenőrzés gyakorlása és a jogi személyiséggel rendelkező magyar múzeumi intézményeknek a jogi személyiség szempontjából⁴⁶ való ellenőrzése végett a Művészetiügyi Minisztérium saját hatáskörén belül a Nemzetnevelésügyi és a Belügyminisztériummal egyetértésben Kolozsvár székhellyel egy, a 803. sz. törvényrendelet 24. §-ában létesített nyolc állandó vidéki felügyelőségen kívüli, de azokkal minden tekintetben egyrangú kilencedik állandó magyar múzeumi felügyelőséget létesít.

20. §. A magyar múzeumi felügyelőséget egy felügyelő és egy segédfelügyelő alkotja, mindkettő magyar nemzetiségű. A felügyelőt és a segédfelügyelőt a Főtanács javasolja⁴⁷ a Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Kar régészeti, történeti, művészettörténeti vagy néprajz szakos, illetve⁴⁸ a Matematikai és Természettudományi Kar állattani, növénytani, ásványtani vagy geológiai vagy földrajz szakos magyar nemzetiségű szakvizsgázottjai vagy doktoráltjai közül. Felügyelővé kinevezhető továbbá az ország területén érvényes képzőművészeti főiskolai oklevéllel rendelkező olyan magyar nemzetiségű személy is, aki a jelen törvényben vagy a 803/946 sz. törvényrendeletben⁴⁹ előírt szakmai előkészítő tanfolyamot elvégezte, és tartózkodási helye a felügyelőség székhelyén van.

IV. Fejezet

Múzeumi tanfolyam

21. §. Az ország területén működő magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak magyar nemzetiségű tudományos személyzetének előkészítése céljából a nemzetnevelésügyi minisztérium a művészetiügyi minisztériummal egyetértésben a Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem Bölcsészeti és Természettudományi Karának keretében állandó két éves múzeumtani, könyv- és levéltárosi tanfolyamot szervez.

22. §. A Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetemnek ez a tanfolyama három szakra oszlik:

I. muzeológiai:

- a) régészeti, művészettörténeti, néprajzi,
- b) természettudományi;

II. könyv- és levéltárosi szakra.

23. §. A tanfolyam szabályzatát a 803/1946 sz. rendelet törvény szellemében a két Kar együttesen állapítja meg, és az Egyetemi Tanács útján jóváhagyás végett felterjeszti a nemzetnevelésügyi és a művészetiügyi minisztériumhoz.

24. §. A tanfolyam költségvetését a nemzetnevelésügyi és a művészetiügyi minisztérium biztosítja.

25. §. A Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem múzeumtani, könyv- és levéltárosi tanfolyamát elvégzett hallgatók oklevele a 803/1946 sz. törvényrendeletben létesített Școala Centrală által kibocsátott oklevéllel azonos⁵⁰ érvénnyel bír.

V. Fejezet

A romániai magyar múzeumi és könyvtári intézmények fenntartása

26. §. A magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak azon intézmény, hatóság, vagy egyesület, vagy jogi személy költségén működnek, amelyek tulajdonában vannak, és amelyek saját költ-

ségvetésükben irányozzák elő a szükséges évi összegeket.

27. §. A magyar múzeumi intézményeket az állam a Főtanács útján a⁵¹ román múzeumokkal azonos arányú támogatásban részesíti, és az általa biztosított támogatást a Főtanács útján bocsátja a magyar múzeumi intézmények rendelkezésére.

28. §. Azokban a megyékben, melyekben a lakosságnak több mint 30%-a magyar, a 803. sz. törvény alapján létesíthető megyei múzeum mellett, a megye magyar lakosságának kivánságára különálló magyar osztály is létesítendő, mely a magyar Főtanács hatásköre alá tartozik. Ha azonban az illető megye magyar lakosságának muzeális szükségleteit más megye területén található magyar nemzetiségi múzeum látja el, a megyei költségvetésben múzeumi célokra felvett összeg arányos része az illető magyar nemzetiségi múzeum fenntartására fordítandó. Ugyanez a helyzet mindazon megyékben, melyekben a magyar nemzetiség nem haladja meg a megye lakosságának 30%-át.

29. §. Muzeele particulare sau ale fundatiilor deja existente pot face oficiu de muzee județene fără să-și piardă autonomia și fără să renunțe la scopurile lor trecând peste scopurile unui muzeu județean.⁵² Ez esetben az érdekelt megyék és községeik kötelesek az ilyen múzeumok fenntartási költségeihez költségvetésükben hozzájárulni.

30. §. Mindazokban a városokban és községekben, melyekben a lakosságnak több mint 30%-a, de kevesebb mint 70%-a magyar, a fennálló törvények értelmében létesítendő városi, illetve községi népkönyvtárak mellett különálló magyar osztályt kell felállítani, mely a magyar Múzeumi Könyv- és Levéltári Főtanács hatásköre alá tartozik. Azokban a városokban és községekben, melyekben a magyar nemzetiségű lakosság száma meghaladja a 70%-ot, magyar városi, illetve községi népkönyvtár létesítendő, mely szintén a Főtanács hatásköre alá tartozik.

A népkönyvtárak létesítésére vagy támogatására állami és megyei költségvetésben fordított összeg arányos része magyar népkönyvtárak felállítására, illetve támogatására fordítandó. A községi költségvetésekben népkönyvtárak létesítésére vagy támogatására felvett összeg olyan nyelvű népkönyvtár létesítésére, illetve támogatására fordítandó, amilyen az illető község lakosságának az anyanyelve. Vegyes községekben a fenti számarány az irányadó.

31. §. Tekintettel arra, hogy kivált Erdély területén a román és a magyar lakosság keverten él, a 27–30. §-okban foglaltak szabatos kivételét végrehajtási utasítás fogja a nemzeti egyenjogúság elve alapján szabályozni.

32. §. A jelen törvény hatálya alá eső magyar nemzetiségi múzeumi intézmények a Főtanács útján

évenként felterjesztik összefoglaló jelentésüket az illetékes minisztériumi ügyosztályhoz.

33. §. A jelen törvény hatálya alá eső magyar múzeumi intézmények a jelen törvény végrehajtási utasításában meghatározott módon és idő alatt fel kell, hogy terjesszék vagyonleltárukat a Főtanácshoz (vagy jelentést tesznek anyagukról).

34. §. A jelen törvénnyel elletében álló minden törvényes intézkedés hatályát veszti.

8.

Az EME-től készített törvénytervezeten a SzNM-től tett változtatások indokolása

Sepsiszentgyörgy, 1947. febr. 5.

Ad 1. §. A romániai magyar nemzetiség bármilyen művelődési közbizonyára e jellegét nem veszítheti el, ha valamely intézményének akármilyen okból esetleg az államnyelv volna is a hivatalos nyelve. Ezért töröltük a „magyar hivatalos nyelvű” jelzöt. Töröltük a „magyar anyanyelvű” jelzöt is, mint pleonazmust. A felsorolás teljességét kívántuk szolgálni, amikor felvettük az állami, megyei és községi hatóságoktól létesítendő múzeumi és könyvtári intézményeket is, ha azok a romániai magyar nemzetiség céljait kívánják szolgálni.

A második bekezdésben eltüntettük a „magyar jellegű” és az „állami vagy törvényhatósági jellegű” helyt nem álló szembesíthetőséget.

Intézkedést iktattunk be a magántulajdont alkotó javak tekintetében a tudományos kutatás védelmére.

Ad. 2. §. Ide beiktattuk a magyar egyházak javait is, mert a magyar egyházak tulajdonában levő értékek, műemlékek magyar közművelődési javakat alkotnak. Éppen ezért, még ha a magyar egyházak egyik-másik tagja tiltakoznék is az ellen, hogy a MNSz törvénytervezete az egyházak múzeumi tárgyairól megemlékezzék, minekünk kötelességünk azokról megemlékezni, nem mint egyszerűen egyházi, hanem mint magyar művelődési közbizonyt alkotó egyházi javokról.

Téves az a felfogás, hogy a 803. sz. törvény semmiféle vonatkozásban sem érinti az egyházakat. E törvény 7. 9. és 19. szakasza mindenféle gyűjteményre vonatkozik, bárki legyen is azok tulajdonosa („chiar când aceste colecțiuni publice prin funcțiunea lor se află în posesia proprietarului respectiv”⁵³; 7. szakasz, 1. bekezdés vége). Ugyanazon törvény 2. szakasza pontosan körülírja azt is, hogy milyen tárgyakat gyűjt a nemzeti múzeum, vagyis meghatározza a muzeális jellegű tárgyakat. E 2. szakasz d) pontja szerint ilyenek: „obiecte de artă veche românească, religioasă și laică, precum și acelea dintre odorele bisericesti aflatoare în

biserici, mănăstiri, colecții și tezaure bisericesti și clasate ca atare de Consiliul superior al muzeelor, înființat prin prezenta lege⁵⁵⁴.

Hogy még tökéletesebb legyen a kép, idézzük az 1932. évi törvény 13. szakaszát, mely meghatározza, hogy mi a múzeumi tárgy (obiect de muzeu), s többek közt ezt írja: „...manuscripte și tipărituri, monete de tot felul, icoane și tot felul de obiecte și podoabe bisericesti, tablouri de zugravi și pictori, precum și orice obiecte și relicvii de artă în legătură cu evoluția vieții istorice și artistice⁵⁵⁵”.

Ugyancsak az 1932. évi törvénynek a 803. sz. törvény rendelkezéseivel nem ellentétes, tehát ma is érvényben lévő 12. szakasza kimondja, hogy „nici un obiect de muzeu nu poate fi scos din țară fără aprobarea Statului și dacă e de vânzare, Statul își rezervă dreptul de preemțiune⁵⁵⁶”.

Ugyanez a szakasz szankciókat is helyez kilátásba azok számára, akik ki akarnák játszani az állam elővételi jogát.

Éppen ezért a SzNM nem vállalja a felelősséget azért a tételért, hogy a 803. sz. törvény és az 1932. évi múzeumi törvény nem vonatkozik az egyházak gyűjteményeire és műértékeire. Azt javasolja a MNSz Közművelődésügyi Bizottságának, hogy minden magyar egyház előtt tárja fel világosan a tényleges jogi helyzetet, de ettől függetlenül gondoskodjék arról, hogy a magyar múzeumi törvény az istentiszteleteiket magyarul tartó egyházak muzeális tárgyait a romániai magyar nemzetiség közművelődési vagyontárgyai közé iktassa, s azokat a magyar főtanács fennhatósága alá helyezze.

Ad 2. §. g) E betoldást illetőleg utalunk a tőlünk javasolt törvénytervezet 28, 29, 30. és 31. §-aira.

Ad 3. §. e) Nem szorul magyarázatra.

Ad 5 Kihagytuk a betoldott 5.a. §-t. Véleményünk szerint a nyelvhasználat szabályozása nem e törvény, hanem a készülő nemzetiségi törvény dolga. Javasoljuk, hogy a MNSz Közművelődési Bizottsága gondoskodjék arról, hogy a nyelvhasználat kérdése a készülő nemzetiségi törvényben oly módon szabályoztassék, hogy ez a pont itt a magyar múzeumi törvényben feleslegessé váljék.

Ad 6. §. A tőlünk kihagyott rész véleményünk szerint bennfoglaltatik a 7. §-ban.

Ad 7. §. Betoldottuk ide a jogi személyiségek ellenőrzésének szempontját. Ezt a később következő paragrafusok tették szükségessé.

Ad 8. §. (SzNM 9. §.) Ennek az új paragrafusnak a beiktatását az tette szükségessé, hogy a 803. sz. törvény 7. és 9. szakasza a fővárosi, illetve tartományi nemzeti múzeumok közvetlen fennhatósága alá (sub autoritatea direcției) rendelje „din punct de vedere artistic și muzeal⁵⁵⁷” a magán- és alapítványi gyűjteményeket is.

Decemberi értekezletünkön ezeket a szakaszokat a legsérlemesebbek közül valónak ítéltük, mivel végeredményben azt jelentik, hogy a román múzeumi tudományok gondnokság alá veszik a magyar múzeumi tudományokat, amelyek erre nem is szorulnak rá, de még ha rászorultak volna is, jogot tarthatnának az önálló fejlődésre.

A 803. sz. törvénynek a kísérőlevélben nyíltan kimondott célja az ország múzeumainak a fővárosi és vidéki nemzeti múzeumokba való koncentrációja és klasszifikációja („principiul concentrării și clasării colecțiilor în muzeele naționale din capitală și provincie după natura și scopul lor⁵⁵⁸”). Éppen ezt a célt szolgálják a fent idézett 7. és 9. szakaszok, amelyek a magángyűjteményeket is a fővárosi, illetve tartományi nemzeti múzeumokba koncentrálik és klasszifikálják.

Sajnálattal állapítjuk meg, hogy a MNSz törvénytervezete egy szóval sem emlékezik meg a decemberi értekezletünkön az EME javaslatára megalakítandónak elfogadott Romániai Magyar Múzeumok és Közkönyvtárak Szövetségéről, mert hiszen ez volna alkalmas magyar vonatkozásban annak a koncentráló és klasszifikáló elvnek a hordozására, melyet a 803. sz. törvény a fővárosi, illetve tartományi nemzeti múzeumokra ruház. E hiány miatt kénytelenek voltunk beérni egy ilyen negatív jellegű paragrafus törvénytervezetbe iktatásával.

Ad 9. §. (SzNM 10. §.) a jogi személyek ellenőrzését a Múzeumi Felügyelőre hagytuk teljesen, innen tehát kihagytuk a vonatkozó részt.

Egyébként tökéletesen átszövegeztük az egész paragrafust. Jónak láttuk némi indokolással kezdeni s a hatáskörébe sorolt intézményeket expressis-verbis kivonni a román Consiliul Superior al Muzeelor hatásköre alól.

Úgy véltük helyesebbnek, hogy a Főtanácsot a törvény azonnal létesítse, ne pedig „a művészetügyi és a nemzetnevelésügyi minisztérium közös intézkedése alapján” nevezze ki – kicsoda? Ez a megoldás szorosan összefügg a következő paragrafusban tett változtatásainkkal.

Ad 10. §. (SzNM 11. §.) A tagok számát túl soknak találtuk. Az EME javaslata szerinti 14 tag helyett (mert a titkárral együtt 14-ről van szó) 9-et javasoltunk. Ha azonban a titkárt nem számítanók tanácsagnak, akkor az így marad 8-ból még egyet elvenni javasolnánk, mégpedig olyan formában, hogy az Erdélyi Nemzeti Múzeum két tárának igazgató-őre maradjon tanácsag. Ehhez képest természetesen változtatni kellene a határozathozatalhoz szükséges szavazatok számát is.

A SzNM azon az állásponton van, amint azt kiküldöttjei a decemberi értekezleten is kifejtették, hogy legegészségesebb megoldásnak, sőt egyetlen he-

lyes megoldásnak azt tartaná, ha a magyar Főtanács tagjai éppen úgy jogszerinti tagok lennének, mint a román Főtanács tagjai is. Eméltettünk arra, hogy nemcsak a 803. számú 1946. évi törvény, hanem az 1932. évi múzeumi és könyvtári törvény is jogszerinti tagokból állította össze a múzeumok főtanácsát, azzal a különbséggel, hogy az 1932. évi törvény a jogszerinti tagok mellett egy kiküldött és egy választott tagot is ismer. Mi a választott tag helyébe tennők a SzNM régészeti osztályának igazgató-órét, aki ugyanis nem állami tisztviselő, az Erdélyi Nemzeti Múzeum illetékes őrei viszont egyúttal a BOLYAI Tudományegyetem tanárai lévén (amit a megfelelő pontban a törvénynek ki is kell kötnie), hivataluknál fogva alkalmasak arra, hogy az államot képviseljék. Kétes maradna az Erdélyi Nemzeti Múzeum főigazgatójának a helyzete.

Mindezt innen Sepsiszentgyörgyről végleges formába önteni nem tudtuk. Hangsúlyozzuk azonban, hogy mindenképpen ragaszkodunk ahhoz az eredeti javaslatunkhoz, hogy a magyar Főtanács tagjai jogszerinti tagok legyenek, így lévén legkönnyebben elkerülhető minden vita, akár a magyar tudományos körök között, akár a magyar tudományos körök és az állam között.

Hogy a SzNM részéről a régészeti tár vezetőjét javasoltuk tanácsagnak, annak természetesen semmiféle személyi vonatkozású oka nincs. Hisz javaslatunknak éppen az a lényege, hogy a személyes kérdések kiküszöböltessenek. Úgy gondoljuk azonban, hogy a SzNM régészeti osztálya az, amelynek egyrészt nemzetközi súlya is van, másrészt olyan gazdag kutatóterülettel rendelkezik, hogy az erdélyi magyar tudományosságunk mindég is kötelessége lesz gondoskodni arról, hogy ennek az osztálynak az élén megfelelő kvalifikációs szakember álljon.

Kihagytuk a Főtanácsból a művészetügyi minisztérium művészeti ügyosztályának igazgatóját, mint akinek helye a román Consiliul Superiorban van. Nem volna egészséges dolog, hogy minden különösebb határozmány nélkül egyazon személy mind a román Consiliulnak, mind a magyar Főtanácsnak egyszerre legyen jogszerinti tagja. Ahogyan az írás mondja, senki sem szolgálhat egyszerre két úrnak.

Nincs különösebb kifogásunk elene, de helyesnek sem találtuk, hogy a múzeumi felügyelő egyzersmind a Főtanács tagja is.

Természetes, hogy a gyűjtési körök, mivel a Főtanácsban nincs mindenkinek képviselete, a Főtanács tagjai között már a törvény szövegében elosztandók. Ezt a munkát innen Sepsiszentgyörgyről nem tudtuk elvégezni.

Ad 10. §. 5. bekezdéstől Több lényeges változtatást tettünk, melyek javarészt automatikusan

következnek az elvek fentebb taglalt különbözőségeiből, vagy pedig nem szorulnak magyarázatra.

Ad 12. §. (SzNM 13. §.) Függvényszerűen változó paragrafus.

Ad 13. §. (SzNM 14. §.) Meghagytuk, lásd azonban a 10. SzNM 11. §-hoz fűzött megjegyzést.

Ad 14. §. (SzNM 15. §.) Beiktattuk a „jövőben” szócskát, nem akarván esetleg szerzett jogot (szokásjogot) érinteni.

Ad 16. §. (SzNM 17. §.) A c) pontot kibővítettük, amit későbbi – tőlünk beiktatott – paragrafusok tetek szükségessége.

Kihagytuk az e) pontot, mert külön paragrafusban kívántunk gondoskodni a román és a magyar múzeumok, könyv- és levéltárak közötti együttműködés biztosításáról. Együttműködéshez ugyanis feltétlenül egynél több személy szükséges. A román és a magyar múzeumok, könyv- és levéltárak együttműködését a román Consiliul és a magyar Főtanács csak együttesen biztosíthatja.

Ad 16. §. (SzNM 18. §.) Ennek a paragrafusnak a szükségességét az előbbi pontban fejtettük ki.

Ad 17. §. (SzNM 19. §.) Eltüntettük a jogi személyiségek ellenőrzésére vonatkozó törvényre való pontos hivatkozást, mint fölöslegest.

Ad 18. §. (SzNM 20. §.) Némi jelentéktelen változtatásokat tettünk, ti. méltánytalannak találtuk azt, hogy a múzeumi segédfelügyelő, szakja miatt, míg a világ segédfelügyelő maradjon.

A Decret-lege magyar fordítása: törvényrendelet.

Ad 23. §. (SzNM 25. §.) Némi változtatást tettünk a szövegen, mert úgy véltük, hogy a Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem múzeumtani, könyv- és levéltárosi tanfolyamát elvezett hallgatók oklevelének a 803/946 sz. törvény semmiféle érvényt sem biztosít.

Ad 25. §. (SzNM 27. §.) Kihagytuk a „hasonló jellegű” jelzőt. Tisztán taktikai okokból. Ha be kell venni, mi is bevesszük.

Ad 25. §. (SzNM 28. §.) Erre és a következő három paragrafusra azért van szükség, nehogy a 803/946 sz. törvény, valamint főképpen az 1932. évi múzeumi és könyvtári törvény alapján létesítendő törvényhatósági múzeumi vagy könyvtári intézmények román jelleggel létesítenek a magyar anyanyelvű lakosság számára is.

Éppen a jan. 24-i MNSz-i múzeumi értekezlet előtt néhány nappal írta a kolozsvári *Tribuna Nouă*, hogy „la Ministerul Artelor se lucrează la un proiect de lege care va da guvernului temeul legal pentru a înființa 2000 de biblioteci populare”⁵⁹. Ebből a létesítendő 2000 népkönyvtárból 200-250 bennünket magyarokat kellene, hogy illessen. Erre a készülő törvénytervezetre ezúton is felhívjuk a MNSz Közművelődésügyi Bizottságának a

figyelmét. Lehetetlen állapot az, hogy az oly fontos 803. sz. törvényről éppen úgy, mint azelőtt nem sokkal a szerzői jog védelmére hozott törvényről⁶⁰ és más hasonló törvényekről, mi mindig csak létrejöttük után veszünk tudomást. A MNSz Közművelődésügyi Bizottsága hívja fel a központ figyelmét erre az említett népkönyvtárak létesítésére vonatkozó törvénytervezetre, és már e törvény kidolgozásában vegyen részt a MNSz. Ettől függetlenül azonban a magyar múzeumi törvény kell, hogy megfelelő intézkedéseket tartalmazzon.

Ennek és a következő három paragrafusnak a megértéséhez át kell tanulmányozni az 1932. évi törvény 1. szakaszát, 2. szakaszát, 4. szakaszát, 19. szakaszát, valamint a 803. sz. törvény 11. és 12. szakaszát.

Szerettük volna, ha a törvényhatósági már létesített, de különösen ezután létesítendő magyar nemzetiségi intézményekkel ebben a mi törvényünkben egy külön fejezet foglalkozott volna. Tekintettel azonban arra, hogy a SzNM-nak a MNSz-i törvénytervezet áttanulmányozására csak egy heti idő állott rendelkezésére, ezt magunk nem bírtuk végrehajtani. Kívánatosnak található azonban, ha az EME jogügyi bizottsága és a MNSz központi jogügyi bizottsága a SzNM törvénytervezete 20–31. §-ainak figyelembevételével ezt a munkát elvégezné.

Egy pillanatig sem szabad megfeledkezni arról, hogy háromféle költségvetés van: állami, megyei, községi. A 803/946 sz. és az 1932. évi múzeumi és könyvtári törvények mindháromféle költségvetést illetően is tartalmaznak intézkedéseket. Erről tehát a mi törvényünkben sem szabad megfeledkezni.

Különös figyelmet kérünk a mi 31. §-unknak. Ezzel kapcsolatban megjegyezni kívánjuk, hogy e törvény elfogadatlása után azonnal szorgalmazni kell az egységes végrehajtási utasítás kibocsájtását, amely országosan rendezzi mindezeket a kérdéseket az összes idevágó törvények érvényes rendelkezései alapján. Ennek a végrehajtási utasításnak a kidolgozásában a MNSz-nek is részt kell vennie.

Fel fog talán tűnni, hogy a magyar nemzetiség arányszámát illetően 30%-ról beszélünk. Ez az arányszám természetesen igazodik majd az annyit emlegetett új nemzetiségi törvényben elfogadott arányszámhoz. Egyébként a mi 28. §-unkban ettől az arányszámtól tulajdonképpen eltértünk.

Talán főlegesen különösebben hangoztatnunk, hogy ezekre az utolsó paragrafusokra a minden fenntartási alap nélkül szűkölködő SzNM-nak égető szüksége van. Nincs ugyanis Sepsiszentgyörgyön olyan főiskolai intézmény, amely lehetővé tenné, hogy a múzeum szükségletét ezeknek az intézményeknek megfelelő képzettségű szakemberei láthassák el. Meg vagyunk különben győződve arról, hogy az e para-

grafusokban foglaltaknak az Erdélyi Nemzeti Múzeum is, és más jellegű intézményeink is jó hasznát veszik.

A mi 29. §-unkat illetően talán fel fog tűnni, hogy csak múzeumokról beszél, és könyvtárakat hasonló vonatkozásban nem említi. Ennek oka az, hogy az 1932. évi múzeumi és könyvtári törvény 4. szakasza (második bekezdés) így szól: „Biblioteca populare ale societăților particulare de cultură pot face oficial de bibliotecă publice...”⁶¹

SZABÉDI László

Ügyv. ig.-őr.

9.

SZABÉDI László NAGY Géának
Sepsiszentgyörgy, 1947. febr. 12.

Kedves barátom!

Remélem, hogy 90-1947 sz. alatt küldött leve-
lünket megkaptad, s nagyon várom is a törvényter-
vezetünkhöz, illetve az EME törvénytervezetén tett
változtatásainkhoz fűzendő megjegyzéseidet.

Most tájékoztatásul küldöm másolatban azt az
átíratot, melyet Szentgyörgy városa kapott a megyétől.
Ebből az derül ki, hogy a művészetiügyi minisztérium
már az új múzeumi törvényekre való hivatkozással
készíti, illetve közigazgatási úton készítteti az egész
ország területén található muzeális intézmények össze-
írását. A jelentéseknek febr. 20-ig kell befutniuk. Körül-
belül ez az az időpont, amelynek letelte után a szép-
művészetiügyi minisztérium a 803. sz. törvény alapján
kiküldi felügyelőit és ellenőreit a különböző magánjel-
legű muzeális intézményekhez. Már most komoly gondot
okoz nekem, hogy az egyes magyar jellegű múzeumok
külön-külön milyen értelmű tárgyalásokat fognak
ezekkel a felügyelőkkel és ellenőrökkel lefolytatni. Na-
gyon félek tőle, hogy nem egységesen fognak az egyes
múzeumok fellépni. Nincs is mire támaszkodniuk.

Mindezekből az következik, hogy a magyar
múzeumok, könyv- és levéltárak szervezéséről szóló
törvénynek mentől sürgősebben tető alá kell kerülnie.
Sürgesd is Tőled telhetőleg.

Renkívül sajnálom, hogy az éppen Töletek fel-
vetett múzeumi, könyv- és levéltári Szövetség ügye
elaludt. Gondolom én, hogy a nehézséget itt elsősorban
az jelenthette, hogy a TELEKI-tékának, a BATTHYA-
NEUMnak, a székelyudvarhelyi néprajzi múzeumnak
stb. egyik vagy másik egyház a tulajdonosa, és talán ők
nem látják be még ennek a Szövetségnek sem a szük-
ségességét. Pedig nagyon jó volna, ha közös kérdéseink-
ben volna egy egyetlen szerv, amely mindannyiunkat
egységes szempontok szerint képviselhetne.

Ezt a közlést tekintsd bizalmas, magánjellegű
értesítésnek. Nem tartom lehetetlennek, hogy a kolozsi

megyőfőnök az Erdélyi Nemzeti Múzeumról is ad vagy már adott jelentést a művészetiügyi minisztériumnak anélkül, hogy Nektak erről tudomásot volna. Nálunk persze megkönnyíti a helyzetet, hogy az ig.-választmány alelnöke egyben az almegeyőfőnök is.

Hasonló bizalmas jelleggel egyidejűleg BALOGH Edgárt is értesítettem a dolgról.⁶²

Szeretettel köszönt:

SZABÉDI László

10.

NAGY Géza SZABÉDI Lászlóhoz⁶³

Kolozsvár, 1947. febr. 15.

Kedves Laci!

Örömmel vettük küldeményedet, bár időközben újabb kombináció is jelentkezett a magyar múzeumügy rendezésével kapcsolatosan, amint ezt a mellékelt körlevélből megállapíthatod. Szeretném, ha az újabb tervezet alapos átolvasása után táviratilag értesítenél: megfelelőbbnek tartanád-e ezt az elgondolást, mint a másikat, amelyet azonban nem tettünk félre. Az a tervünk, hogy mind a kettőt fenntartjuk, és a jövő hét szerdájára halasztott teljes bizottsági ülésen részletekbe menően megvitatjuk. Ezért volna szükségem a táviratodra, hogy a Te, illetőleg a SzNM álláspontját is ismerjük, s minden szempont figyelembevételével folytassuk tovább a munkát aszerint a tervezet szerint, amelyet a bizottság elfogad.

Ami a Te leveled és átdolgozásod érdemi részét illeti, a következőket írhatom:

1. Rendkívüli nehézséget jelent a Töltekek elválasztó közlekedési és postai távolság. Így az EME mint egyetlen rendkívüli Múzeumfenntartó küzd a rendkívüli szétágazó hatalmas kérdés-tömkeleggel. Az emberek elfoglaltak, nehéz úgy összeegyeztetni a megbeszélések időpontját, hogy kellő számban s hosszasan együtt lehessenek. Ez lassítja a munkát. Egyszerűen a felelősség nagy, s a munkának állandó külső nehézségekkel kell küzdenie.

2. Az egyházak közül valóban csak kettőt kérdeztünk meg, de szempontjaik olyanok voltak, hogy azok megismerése után nem akartuk tovább feszegetni az egyházi gyűjtemények ügyét. Egymástól függetlenül jelentette ki VÁSÁRHELYI és MÁRTON püspök, hogy a 803. sz. törvény egyházi szempontból nem jelent semmi különöset, s ha a 803-as végrehajtása során az egyházak is szóba jönnének, ők bármilyen kísérletet elhárítanak azzal, hogy a 803. sz. törvény alá eső gyűjteményük nincs, kegyeszeik pedig használati tárgyak. Ugyanakkor viszont a legfőbb gonddal figyelik a két nagy magyar múzeum sorsát, és mindkettőnek minden lehető támogatást megadnak. Nemcsak a mi

bizottságunk, hanem a MNSz múzeumi értekezlete is tudomásul vette, hogy az egyházi gyűjtemények kérdését nem vetjük fel a tervezetünkben. Önkényesen nem léphetünk fel az egyháziakkal szemben, s ellenvéleményük ellenére nem vehetjük be az ő gyűjteményeiket is a törvénytervezetbe. Leveled hatása alatt azonban fel fogom keresni az unitárius püspököt is, hogy személyesen tisztázzam vele állásfoglalását.

3. A Magyar Főtanács összetételét illetően határozottan azon az állásponton vagyunk, hogy múzeumaink vezetőit EME vagy SzNM-i minőségükben ne szerepeltessük a Főtanácsban. Ezért választottuk a gyűjtési körök képviselői formáját, s majd ezen belül érvényesíthetjük a múzeumok érdekeit is. A magam részéről csak kegyes óhajnak látom a Te Egyeztető Bizottságot. Nem hiszem ui. hogy ebben a történelmi korszakban ennyire kiteljesülhessen a nemzetiségi egyenjogúság.

4. Az állami stb. ezután létesítendő múzeumokról szóló szakaszaid szerencsésen egészítük ki az 1. sz. tervezetet, de éppen a 2. sz. tervezet felmerülése óta nagyon gondolkodóba estünk azon, hogy egy alapos és komoly nemzetiségi státútum hiányában meddig nyújthatunk.

5. Végül a Szövetség gondolatát azért ejtettük el az 1. sz. tervezetben, mert egyöntetű vélemény szerint a Szövetség még csak növeli a megoldandó és elfogadtatandó problémákat a tervezetben, s egy újabb adminisztrációs közeget iktat be. BUZA véleménye szerint ne erőszakoljuk a Magyar Főtanácsot, hanem inkább feküdjünk neki a Szövetség létrehozásának, s a magyar felügyelőség és a múzeumi tanfolyamok, valamint a költségvetés ügyének.

Így bonyolódik az ügy, merülnek el és fel szempontok, s ebben a folyamatban kell megragadnunk azt a lényegyet, hogy múzeumaink különállását, nemzetiségi sajátos voltát elismertessük, s részükre minél világosabbá és egyszerűbbé tegyük az állammal való érintkezést, kerülve ugyanakkor azt, hogy esetleg a kormány és a parlament jóindulatával elért eredményeink ellenszenvet váltsanak ki a román múzeumok részéről, s végső fokon még mélyebbre ássák a román tömegek részéről annyira hangoztatott magyar-román szakadékok.

Végül mint aggasztó hírt említtem meg a szövetezetek ügyét, mely sok szempontból múzeumaink szempontjából is döntő fontosságú lehet. Biztos értesülésem szerint a MNSz végrehajtó bizottságában és parlamenti csoportjában KURKÓ álláspontjával ellentétben az a felfogás, hogy a magyar szövetezetek nem jelentenek magyar közvagyon, s egyedül helyes út, ha beolvadnak az INCOOP vezetése alatt megyei s jelenleg teljesen román vezetőségű federalékba. A földreform,

visszaperlések, CASBI stb. után ez ígérkezik a legközelebbi végzetes fordulatnak fizikai és szellemi vagyonunk sorsában. Lehet, hogy Te nem látod aggasztónak, vagy talán el sem hiszed ezt a veszélyt, de szerintem ugyanilyen könnyűséggel mondható ki a múzeumok *anyagáról* is, hogy *néma anyagról* lévén szó, nem sajátos nemzetiségi vagyon, s felesleges külválásukért küzdeni. Mondanom sem kell, hogy KURKÓval szemben ki képviseli a magyar szövetségek önállóságát megszüntető álláspontot. Hangsúlyozom, hogy nem csak egyszerű vitáról van szó, hanem egy az utóbbi időben egyre erősödő álláspont kialakulásáról.

Távirati választ várva, szeretettel üdvözöl
NAGY Géza

11.
NAGY Géza SZABÉDI Lászlónak⁶⁴
Kolozsvár, 1947. febr. 15.

Kedves Laci!

Most utólag, éppen ma kaptam meg 12-én kelt bizalmas leveledet. Közlésedből megállapíthatom, hogy a Művészeti Minisztérium nem várja meg a törvény végrehajtási utasításának kiadását, hanem hozzálat a múzeumok számbavételéhez. Ez ugyan még nem jelenti azt, hogy azonnal következnek a további intézkedések. Meglehet, hogy az összegyűlt anyag, adatok alapján készítik el a végrehajtási utasítást. Mindenesetre megfontolozható és sürgető jelenség ez is.

Írod, sajnálad a Szövetség gondolatának elalvását. A mellékelt tervezet ennélfogva bizonyára kielégíti ezirányú óhajodat. Most már csak az lesz a kérdés, hogy ne tegyünk úgy, mint az anyalkának levelet író gyermek. Ne akarjunk mindent egy csapásra: Szövetséget, Főtanácsot, felügyelőséget, tanfolyamot, költségvetést, hanem ebből azt, ami a leglényesebb. Nagyon várom 1. a táviratotat, 2. mihamarabbi véleményedet a BUZA javaslatával kapcsolatban.

Nézd, Laci, az egyházakat valóban jó lett volna bevonni az akcióba, de azt is mérlegelnünk kell, hogy az ő gyűjteményeiket, leszámítva az olyan kis gyűjteményeket, mint pl. az udvarhelyi, a mostani megyefőnöki rendelet sem érinti (a TELEKI és a BATTHYANEUM is könyvtár, vagy az utóbbi szinte kizárólag könyvtár). Minek vonjuk be azokat a gyűjteményeket is a harcba, amelyek nem forognak még szőnyegen a 803 sz. törvény szempontjából. Maradjunk keveset, de jól, s ha az egyházak is támogatnak abban, hogy nagy múzeumaink helyzete rendeződjék, ezzel olyan keret jön létre, amelyhez ők bármikor csatlakozhatnak, amikor ennek szükségét látjuk. Addig is kétségtelen, hogy tudományos és múzeumpolitikai

szempontból a legteljesebb szolidaritást vállalják velünk. Te nagyon jól tudod, hogy a MNSz helyzetén és erőviszonyain fordul meg, hogy sikerül tervezetünket törvényerőre emeltetnünk vagy sem, s ebben az egyházak legfeljebb csak a kockázatban osztoznának velünk, de ha pl. a DPB⁶⁵ bizottsága azt mondja ki, hogy felesleges múzeumi téren a „szeparatizmus” (igen elcsépeelt, de állandóan eredményesen használt érv a MNSz-gel szemben), akkor ezek a jelenleg nem érintett egyházi gyűjtemények is a mi sorsunkra jutnak.

Ne rágódj tehát tovább ezen a kérdésen, nagyon kérek, hanem erőddel fektüdj neki a rendelkezésekre bocsátott tervezet anyagának, és segíts kiformálni a végleges elgondolást és szöveget.

Igaz ragaszkodással ölel:
NAGY Géza

12.
**Az EME és a SzNM által elfogadott
múzeumi törvény-kiegészítő tervezet
(3. sz. törvénytervezet)**

**(Jegyzőkönyv-részlet, SzNM ügyv.-tanács,
1947. márc. 10.:)**

SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelentést tesz az 1946. évi dec. hó 15-én Csíkszeredába tett kiszállásról, melyen a múzeum képviselőjében dr. GYÁRFÁS Albert alelnök és SZABÉDI László, valamint NAGY Imre alelnök és KOVÁCS Dénes ig.-választmányi tag jelentek meg. Az értekezlet a megyefőnök irodájában zajlott le...

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

3. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a múlt ülésen bejelentett múzeumközi értekezletet a MNSz közművelődésügyi bizottsága jan. hó 24-ére hívta össze, melyen hirtelen közbejött betegsége miatt nem vehetett részt, s utazáskorlátozások miatt az utolsó pillanatban más sem helyettesítette. Ennek az értekezletnek a jegyzőkönyvét a MNSz közművelődésügyi bizottsága számunkra febr. hó 13-án elküldte. Valamivel hamarabb, jan. 30-án küldte el az EME főtitkára az EME jogügyi bizottságának törvénytervezetét, melyet a jan. 24-i múzeumközi értekezlet általánosságban magáévá tett. Ez a törvénytervezet a 803. sz. törvényben létesített múzeumi főtanács mellé egy magyar múzeumi főtanácsot kíván létesíteni és így biztosítani a romániai magyar múzeumok, könyv- és levéltárak egységes irányítását és zavartalan munkáját. Ezt a törvénytervezetet a SzNM tudományos személyzete és jogászai áttanulmányozták, kibővítették, és helyenként változtatásokat tettek rajta. Az így keletkezett 2. sz. törvénytervezetet febr. hó 5-én küldtük vissza az EME főtitkárának, valamint a MNSz közművelődésügyi bizottsága elnökének. Válaszképpen febr. hó 15-én az EME főtitkára értesítette múzeumunk

vezetőségét, hogy több körülményre való tekintettel a kolozsvári illetékes körök helyesebbnek látnák, ha a magyar múzeumügy gyökeres rendezése helyett egyelőre beérnők a 803/1946 sz. törvény kiegészítésével. A kiegészítő szöveget is közölték velünk; ez egy 14 §-ból álló – a továbbiakban 3. számúnak nevezett – törvénytervezet. Erre vonatkozó véleményünket febr. hó 18-án postáztuk. Febr. 25-én BALOGH Edgár a MNSz közművelődésügyi bizottságának elnöke táviratilag kérte SZABÉDIt, hogy a végleges megállapodás céljából utazzék Kolozsvárra. Febr. 28-án BALOGH Edgár, dr. NAGY és SZABÉDI László, valamint dr. LÁSZLÓ Gyula régészprofesszor értekezletre ültek össze a MNSz központi székházában, és ezen az értekezleten mindnyájan a 3. számú törvénytervezet mellett foglaltak állást. A SzNM képviselője kijelentette, hogy a 3. sz. törvénytervezet mellett foglalt állást, nem annyira azért, mintha azt teljesen kielégítőnek tartaná, mint azért, mert egyszerűen könnyebben keresztülvihetőnek tekinti a két előbbi törvénytervezetnél, másrészt pedig – és főként – azért, mert ez a törvénytervezet nem zárja el az utat a romániai magyar múzeumügy teljes törvényes rendezése előtt. Ezután bemutatja a 3. sz. törvénytervezet szövegét az ügyv.-tanácsnak, mely törvénytervezetnek szövege a következő:

1. §. Az 1946. évi 803. számú törvényrendelet 24. §-ában felsorolt nyolc állandó vidéki felügyelőségen kívül Kolozsvár székhellyel külön magyar múzeumi felügyelőség állítatik fel. E felügyelőség illetékessége az EME gyűjteményeire, a sepsiszentgyörgyi SzNM-ra, továbbá azokra a magyar alapítású múzeumokra és gyűjteményekre és magyar nemzetiségű egyesület tulajdonában álló gyűjteményekre terjed ki, amelyek a következő rendelkezéseknek megfelelően a romániai magyar múzeumok szövetségének tagjai. Hatásköre a vidéki állandó felügyelőségek hatáskörével azonos. A magyar múzeumi felügyelőség személyzetét a RMMSz-nek javaslata alapján a Művészetiügyi Minisztérium nevezi ki.

2. §. A Romániai Magyar Múzeumok Szövetségébe tartozó múzeumok és gyűjtemények egy különleges jellegű regionális múzeumot alkotnak. A 803. számú rendelet törvény 9. §-ában a kerületi nemzeti múzeumok hatáskörét a Romániai Magyar Múzeumok Szövetsége tölti be.

3. §. A RMMSz-nek az EME és a SzNM tulajdonát képező gyűjtemények e rendelet törvényben fogva tagjai. Más magyar alapítású múzeumok és magyar nemzetiségű román állampolgárok tulajdonát képező gyűjtemények a velük rendelkező jogszertű nyilatkozata alapján lesznek a Szövetség tagjaivá.

4. §. A RMMSz jogi személy. Szervezetét az EME és a SzNM ig.-választmányai által közös egyetértéssel megállapított és a Művészetiügyi Minisztérium

által jóváhagyott Alapszabályok⁶⁶ határozzák meg. Ezen alapszabályok módosítására nézve magának az Alapszabályoknak idevonatkozó rendelkezései irányadók.

5. §. A magyar múzeumi felügyelőség hatásköre a RMMSz kötelekeibe tartozó gyűjtemények teljes anyagára kiterjed.

6. §. A magyar múzeumi felügyelőségen a Művészetiügyi Minisztérium költségvetésének terhére megfelelő állások szerveződnek. Ezekre az állásokra csak a törvény szabta képesítéssel rendelkező magyar nemzetiségű egyének nevezhetők ki.

7. §. A Múzeumi Főtanács üléseire, mikor annak napirendjén a RMMSz kötelekeibe tartozó múzeumokat és gyűjteményeket is érintő kérdések is szerepelnek, a RMMSz elnöke, illetőleg annak helyettese is meghívandó a 803. számú rendelet törvény 23. §-a (2) bekezdésében foglaltak törvényes következményeinek fenntartásával.

8. §. A RMMSz kötelekeibe tartozó múzeumok és gyűjtemények támogatására az állami költségvetésbe megfelelő összeg veendő fel.

9. §. Az ország területén működő magyar múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak magyar nemzetiségű tudományos személyzetének előkészítése céljából a nemzetnevelésügyi minisztérium a művészetiügyi minisztériummal egyetértésben a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Bölcsészeti és Természettudományi Karának keretében állandó kétéves múzeumtani, könyv- és levéltári tanfolyamot szervez.

10. §. A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetemnek ez a tanfolyama két szakcsoportra oszlik:

- I. Muzeológia,
 - a. régészeti, művészettörténeti, néprajzi,
 - b. természettudományi.

- II. Könyv- és levéltárosi szakra.

11. §. A Tanfolyam szabályzatát a 803/1946 sz. rendelet törvény szellemében a két kar együttesen állapítja meg, és az Egyetemi Tanács útján jóváhagyás végett felterjeszti a nemzetnevelésügyi és művészetiügyi minisztériumhoz.

12. §. A Tanfolyam költségvetését a nemzetnevelésügyi és művészetiügyi minisztérium biztosítja.

13. §. A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem múzeumtani és könyv- és levéltárosi tanfolyamát elvégzett hallgatók oklevele a 803/1946 sz. rendelet törvényben biztosított érvénnyel bír.

14. §. A jelen törvénnyel ellentétben álló minden törvény és intézkedés hatályát veszti.

SZABÉDI László kéri a törvénytervezet változtatás nélkül való elfogadását.

Dr. GYÁRFAS Albert alelnök javasolja, hogy a törvénytervezet 8. §-át változtassák meg olyanformán, hogy az állami támogatás elfogadása a SzNM-ra ne

legyen kötelező. Javaslatát az ügyv.-tanács magáévá tette, és a 8. §-t a következőképpen fogalmazta át: *A RMMSz kötelékeibe tartozó múzeumok és gyűjtemények támogatására az állami költségvetésbe megjelenő összeg veendő fel, în cazul dacă muzeul respectiv solicită vreo subvenție de la Uniunea Muzeelor Maghiare din România.*⁶⁷

Határozatképpen pedig kimondja, hogy a SzNM ügyv.-tanácsa az EME jogügyi bizottságától készített 3. sz. törvénytervezetet az imént említett félmondat beiktatásával egyhangúlag teljes egészében magáévá teszi, tekintettel arra, hogy ez a törvénytervezet nem zárja el az útját a romániai magyar múzeumügy későbbi kielégítő teljes törvényes rendezésének.

A törvénytervezet szövegén kívül ismerteti SZABÉDI azt a kísérőlevél-tervezetet is, mellyel a művészetiügyi minisztérium fogná a parlamenttől megszavazott törvényt az uralkodónak szentesítés végett előterjeszteni.

Ügyv.-tanács a kísérőlevél-tervezet szövegét tudomásul veszi.

13.

SZABÉDI László NAGY Gézának
Sepsiszentgyörgy, 1947. márc. 11.

Kedves Géza!

A törvénytervezetet illetőleg utalok az itt küldött hivatalos levélre. A módosító félmondat beiktatását olyan határozottsággal kívánta az ügyv.-tanács minden tagja, hogy végül én magam is magamévá tettem, a határozat tehát egyhangú. Ahogy én megítélem, semmi nehézséget sem jelent a törvénytervezet szempontjából, hiszen az eredeti szöveg is „megfelelő” támogatásról beszél.

Sokkal keservesebb pontja a volt tegnapi üggy. tanács ülés napirendjének a közoktatásügyi minisztérium 3035/947 sz. átirata, melyben egy olvashatatlan aláírású direktor⁶⁸ közli velünk, hogy Gh. ROTARU úr kinevezése érvényben marad. Tájékoztatásul mellékelem a levél másolatát. Az ügynek elintézésébe nem akarunk belenyugodni, további lépéseket teszünk a MNSz-en keresztül, s még ma írok BALOGH Edgárnak, akinél ilyenformán az ügyre vonatkozólag részletesebb tájékozódást szervezhetsz Magadnak.

Egyben kérlek, hogy a félmondatnyi módosítást dolgában Te adj részletesebb tájékoztatást BALOGH Edgárnak.

Nagyon kérlek, Géza, hogy amennyiben idő enged, időnként tájékoztass az Erdélyi Nemzeti Múzeum tárainak sorsáról, mert erős az aggodalmam,

hogy a Kolozsvárt megindultaknak előbb-utóbb Sepsiszentgyörgyön is folytatása lesz.

Szeretettel köszönt:
SZABÉDI László

14.

SZABÉDI László BALOGH Edgárnak
Sepsiszentgyörgy, 1947. jún. 4. (részlet)

„...mellékelten küldöm egyébként a művészetiügyi minisztérium egy leiratának mását is, tájékoztatásul. Elküldöttem TAVASZYNak is, hogy tudjanak róla. Három figyelemreméltó dolgot észlelek benne:

1. A múzeumi főtanács foglalkozik az erdélyi gyűjtemények ügyével. Mondanom sem kell, hogy az „erdélyi” eufémizmus a „magyar” helyett. Ti, a magyar múzeumi intézményeket a múzeumi főtanácsban csak a kolozsvári Régészeti és Képzőművészeti Nemzeti Múzeum igazgatója képviseli, és hát persze csak egy neotranszilvanista ideológia alapján képviselheti.

2. Tehát: foglalkoznak velünk anélkül, hogy képviselőnk volna illetékes helyen.

3. Nemcsak, hogy nélkülünk foglalkoznak velünk, hanem illetéktelenekkel, legalábbis esetleg illetéktelenekkel vizsgálatnak bennünket.

Íme, miért sürgettem én, de hiába, a múzeumi törvény-pótlás keresztülhajtását. E pillanatban nem látom egész világosan, hogy milyen lehetőségei vannak most a magyar parlamenti csoportnak.”

Jegyzet

1. L. jelen kötet, **A SzNM vezetőségi jegyzőkönyvei, 1945–1955**, 1945 szept. 8-i gyűlés.
2. *Népi Egység*, 1945. nov. 25.
3. **A SzNM új vezetősége közvetlen kapcsolatot teremt a széles tömegekkel**. *Népi Egység*, 1946. febr. 26.
4. SZABÉDI jelentése a zabolai MIKES-kastélyból származó képek elviteléről. L. mint 1. jegyzet, 1946. febr. 25-i jegyzőkönyv.
5. VINCZE Gábor szíves közlése. A korszakot bemutató további háttéradatokat is l. elsősorban VINCZE Gábor, **A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája, 1944–1953**. Budapest–Szeged, 1994, továbbá Uő., **Illúziók és csalódások**. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 1999.
6. ETI 1946. január 16-án a SzNM Igazgatóságának. Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem Erdélyi Tudományos Intézete, i.sz. 4/1946. CSÖGÖR mint rektor és az Intézet (Tanácsának) elnöke írja alá. (Az ETI-nek igazgatói voltak, elnöke a TELEKI Pál Tudományos Intézetnek volt, mint intézetszervező, ahová korábban tartozott.)
7. SzNM válaszelevele a Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem Erdélyi Tudományos Intézetének. Sepsiszentgyörgy, valamint ÁRVAY József megbízólevele az ETI-hez, a SzNM-tól, 1946. febr. 19. A felkérés persze ezúttal is inkább csak szándéknyilatkozat – a magyar mezőgazdasági főiskolát pl. épülete elvételével már 1945-ben felszámolták.
8. KÁNTOR Lajos: **Erdélyi sorskerék. SZABÉDI László és a történelem**. BALASSI Kiadó, Bp. 1999.
9. Nagybátyám, KOVÁCS László személyes közlése (T. Z.).

10. SZABÉDI jelentése a múzeumi törvényről. L. mint 1. jegyzet, 1946. dec. 11-i jegyzőkönyv.

11. Igazából annak helyzete is elég sajátos, ti. van jogi személy képviselő, az EME, de a múzeum valójában nem létezik önálló intézményként, csak a kolozsvári Egyetemi Könyvtárral szíamí iker Könyv- és Levéltárként, illetve a tudományegyetem egyes karainak, valamint az ottani egyetemi intézetek használatába adott egyéb tárak csoportjaként. Jogigényt rá fenntarthat az EME, de sorsa tkp. a magyar egyetem sorsához kötődik.

12. Az 1932-es törvény NAGY Géza biztosítja (Lege ptr. Organizarea bibliotecilor și muzeelor publice comunale), a 11/1944-es törvényt a SzNM (Decret-Lege Nr. 11 al Min. Justiției/13 Ian. 1944; C. MARINESCU igazságügyminiszter jelentésével ennek alkalmazási problémáiról ANTONESCU marsallnak, 182.020/1943 Dec. 17.).

13. MNSZ 10.798/1946. A Bizottság maga is csak 1946. szept. 6-án alakult meg.

14. NAGY Géza az 1945. novemberi, ún. marosvásárhelyi kiáltványuk miatt, amely lényegében Észak-Erdély Romániához való visszacsatolása mellett foglalt állást, kilépett a MNSZ-ből. 1945. decemberben tagja volt annak a csoportnak, amely memorandumban fejti ki, hogy a marosvásárhelyi vélemény csak magyar kommunistaé, a MNSZ pedig nem képviseli a romániai magyarság egészét, majd az 1946. jan. 28-i szétvert kolozsvári gyűlésen is többek között ő támadja KURKÓT a kommunistáktól való túlzott függésért.

15. MNSZ Eln. Levél 39/1946, 1946. nov. 28.

16. MNSZ 11.206/1946 és 11.103/1946; címzetek: EME, SzNM és BÓNIS György egyetemi tanár a központi jogügyi bizottság albizottságaként.

17. K. KOVÁCS István dec. 19-i (22-én elküldött) válasza csak érdembeli. A kézdívsárhelyi múzeum a városi, bejegyzett jogi személy kaszinóé, a felügyelet utóbbi múzeumi bizottsága gyakorolta. A volt árvalházi kiállított anyag részben az állami népiskola 2 szobájába került, a kitémőtt állapot egy része a román kat. főgimnáziumba, a berendezés egy része a minorita rendház folyosójára, MÍENES Jenő 1942 utáni gyűjtése saját ügyvédi irodájába. A Kaszinó lebénult, mert a Szakszervezetek elfoglalták a helyiségét. Nem hiszi, hogy az új törvény az ilyen kis gyűjteményeket is meg akarná rendszabályozni, de mindenesetre ők is védelmet kérnek, különösen, hogy most már kb. a Kaszinó sem zárkózna el attól, hogy múzeuma a SzNM keretében, vezetésével, támogatásával és vezetésével éljen tovább. SZABÉDI 1947. jan. 8-án köszöni a választ. Nem derült ki ugyan belőle, ki most a bizottság, működik-e, átadhatni is ki adhatna át bármit. Addig is, képviselne aki akarja-e magát fenntartóként a Kaszinó, vagy megbízta a SzNM kiküldöttjét ezzel is, kéri. KOVÁCS Dénesnek egy későbbi rákérdezésre küldött válasza maradt fenn: 1947. márc. 18-án jelzi: „A gimnázium gyűjteményén kívül más gyűjtemény most jelenleg nincs. (...) A püspökségem felvettem a kapcsolatot, de húzzák az időt, egyenes választ nem adnak.”

18. A két tervezet között jelentős a szemléletbeli különbség. Sepsiszentgyörgy azért akar párhuzamos Főfelügyelőséget, hogy a 803-as törvényhez illeszkedve orvosolhassanak. Kolozsvár most is inkább szupremációjában gondolkodik, a magyar Főfelügyelőség, ill. Felügyelőség 1. tervezetbeli szervezete a gyakorlatban azt jelentené, hogy alávetnének a működő, jelentős múzeum SzNM-ot egy fantomintézmény vezetőinek (ismételjük, az Erdélyi Nemzeti Múzeum csak igényében intézmény múzeumként, ti. a Tudományegyetem tárainak hálózata de facto), másrészt a szövegezés ugyanolyan kultúrfőlny-gőgöt enged kiolvasni magából a román múzeumi szakma irányába, ugyanakkor a románokkal szembeni szakmai és politikai józanságát méltányolta (tegyük hozzá, pl. HEREPÉL, a tárgyalási időszakat megelőzően SzNM-igazgató még a „magyar világban” sem tévesztette szem elől, hogy az egyetlen működő múzeumi intézmény SzNM-vel és egy bármilyen gazdag, de tkp. egyetemi társoport ENM-mal szemben csupán csak Erdélyben is ott van Nagyszeben, Déva, Gyulafehérvár nem-magyar múzeumsoportja). SZABÉDIéknál a párhuzamos, egyenlő rangú hatóság igénylése inkább a

szubszidiaritás-igény irányából értelmezhető: módosításaitak is különböző szintű, méltányosan igényelhető területi kulturális autonómiák irányába teszik meg.

19. Febr. 17-én kapják meg, 18-án meg is válaszolják

20. ROTARU lecsereését egy magyar felügyelőre már 1946. jún. 30-án kéri. VOITEC szociáldemokrata miniszter 1947. áprilisi ígéretének megfelelően (akkor GYÁRFÁS Albert járt el Bukarestben, és a MNSZ illetékes tényezőivel folytatott megbeszélés után SZABÓ Albert szociáldemokrata képviselő és FELSZEGHY Ödön nemzetnevelésügyi vezetőikar vitte be VOITEC-hez, jelentik ápr. 30-án), 1948. febr. 11-én a nemzetnevelési minisztérium ROTARU-t végül BECSEY Pálra cseréli. Azon már nem lehet nem elmosolyodni, hogy 1949. októberben, az államosítás után a helyi elvtársak ellen SZÉKELY épp a 803-as törvényvel védekezhet.

21. Ha parlament elé került volna is, egybevetésként: az ún. 1. sz. tervezet elfogadásának napján, 1947. jan. 24-én, valószínűleg ugyanannak a gyűlésnek a keretében Kolozsváron, a MNSZ székházában az erdélyi és bán-sági (?) múzeumok vezetői (?) megalakítják az Országos Magyar Műemlékvédő Bizottságot, írja VINCZE Gábor idézett kronológiája. Máj. 10–11-én ENTZ Géza azt jelenti be a Közművelődési Bizottságban, hogy a Művészeti Minisztérium elismerte ezt a testületet. Valóban, ezután SZABÉDI is felkéri tagnak, de ő elhárítja BALOGH Edgárnak jún. 4-én írt levelében, és SZÉKELY Zoltánt ajánlja maga helyett. A testület azonban tevékenység nélkül hal el a visszaemlékezések szerint.

22. Vö.: A Szövetséges Hatalmakkal való békeszerződés román aláírása 1947. febr. 10-i (aug. 23-én fogja ratifikálni a parlament). Febr. 11-én a MNSZ csatlakozik a Demokratikus Pártok Blokkjához (ez 1946. máj. 17. óta megvan). Ápr. 24.: a fél éve EME-ig-választmányi tag VENCZEL József és PÁSZTAI Géza stb. letartóztatás; máj. 22.: LUCIA László hírhedt fellépése az „elvtelen magyar egység” ellen; jún. 14.: a MNSZ beismeri, hogy nem tudja politikailag megvédeni a magyar szövetségi központokat.

23. Az 1946. nov. 8-i EME-közgyűlésen TAVASZY elnök, NAGY Géza főtitkár lesz. Új ig.-választmányi tag GAÁL Gábor, KURKÓ Gyárfás, de KÓS Károly, VENCZEL József stb. is.

24. A nov. 19-i: családokkal terhes parlamenti választás, viszont a parlamenti képviselők csaknem tizede magyar lesz.

25. A MNSZ (Romániai Magyar Népi Szövetség) vezető szerve.

26. Művészeti és múzeumi szempontból.

27. Román irányítású, kommunista típusú „szövetkezet-szövetség”.

28. SzNM-ügyv.-tanács 1946. dec. 11-i ülésének jegyzőkönyve (I. jelen kötet. **A SzNM vezetőségi jegyzőkönyvei, 1945–1955.** az itt közölt jelentés kivételével). Ügyv.-tanács (benne a már említett sepsiszentgyörgyiek kívül a múzeumi titkár FADGYAS Anna és a két alelnök: GYÁRFÁS Albert háromszéki almegyefőnök és a zsigódi festő NAGY Imre) a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi, és megbízta SZABÉDI László ügy. ig.-ért, hogy a további tárgyalásokon is képviselje a múzeumot.

29. A román *national* szó 'országos' jelentésű egyben (ti. politikai nemzeti). Vagyis Országos (rangú) Múzeumokról van szó.

30. Ez megvolt a SzNM könyvtárában, de ezek szerint nem találták.

31. KOVÁCS Dénes SzNM ig.-választmányi tag. Muzeális jellegű javakon, a válaszból is kitűnik, kifejezetten múzeumi jellegű gyűjteményeket értettek, elsősorban a csiksomlyóit – ezért volt megkerülhetetlen MÁRTON Áron, bár SZABÉDI amúgyis be szeretne vonni az ügybe a magyar egyházakat. Azok azonban ekkor már bizalmatlanok voltak bármely MNSZ irányából jövő kezdeményezést illetően.

32. A két névsor komoly szakmai háttérrel világít meg. A jogászok közül persze kérdés, ki vett még részt ténylegesen a tervezet formába öntésében. Akit említ a levelezés: BUZA az 1945. decemberi, a MNSZ marosvásárhelyi kiáltványát ellenőrizni kívánó memorandum összeállítója, BÓNIST pedig már 1947 nyarán letartóztatják, és kiutasítják Romániából.

33. Említettük, KURKÓ a nemzetiégi státutumot dec. 5-én, majd 12-én nyújtja be, illetve kérdez rá, minden válasz nélkül.

34. Az EME tervezetéhez képest a SzNM által eszközölt törléseket jegyzetben jelezzük, míg a betoldásokat *verzalissal* emeljük ki. A módosítások indoklását, ugyancsak mellékeltem, l. [8].

35. Törölve az utána következő: ...*magyar hivatalos nyelvű*...
36. Törölve az utána következő: ...*magyar nyelvű*...
37. Az EME tervezetében: ...*letétei*...
38. Az EME tervezetében: ...*helyiségükben*...
39. Az EME tervezetének következő paragrafusát törölték: 5.a. §. *A jelen törvény hatálya alá tartozó magyar múzeumi intézmények hivatalos nyelve mind tudományos, mind a belső ügyvitel szempontjából, magyar.*
40. Törölve az utána következő: ...*múzeális és művészeti szempontból közvetlenül az illetékes minisztériumok alább előírt felügyelet alatt állanak és...*
A felügyelet szót a margón megkérdőjelezték, talán a felügyelete elírása.
41. (Román) Múzeumok Főtanácsa.
42. Az EME tervezetében még ez áll a helyén:
9. §. *Az ország területén fennálló vagy létesítendő magyar nemzetiségi múzeumok, gyűjtemények, könyv- és levéltárak, múzeális, művészeti, könyvtári, levéltári, az állami felügyelet és a jogi személyek ellenőrzése szempontjából a művészeti és nemzetnevelésügyi minisztérium közös intézkedése alapján kinevezendő Magyar Múzeumi, Könyv- és Levéltári Főtanácsának (a továbbiakban: Főtanács) ellenőrzése alatt állanak, még akkor is, ha az állami ellenőrzés szempontjából nem vagy nemcsak ezek alá a minisztériumok alá tartoznak.*
10. §. *A Főtanácsot a következő, törvénnyel kinevezett személyek alkotják:*
a) *A jelen törvény hatálya alá eső romániai magyar múzeumok, könyv- és levéltárak a jelen törvény 3. §-ában felsorolt gyűjteménycsoportjainak (kategóriáinak) egy-egy magyar nemzetiségű múzeumi, könyv- és levéltári szakembere (összesen kilenc).*
b) *A művészetiügyi minisztérium művészeti ügyosztályának igazgatója és a művészetiügyi minisztérium magyar művészeti felügyelője.*
c) *A művészetiügyi minisztérium által a nemzetnevelésügyi minisztériummal egyetértésben kinevezett magyar nemzetiségű múzeumi (egyben könyv- és levéltári) felügyelő.*
- A Főtanács tagjait a művészetiügyi és a nemzetnevelésügyi minisztérium a Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem Tanácsa és az önálló jogi személyiséggel rendelkező magyar múzeumi intézmények együttes javaslatára alapján nevezi ki a 803/1946 sz. törvénnyel létesített Múzeumi Tanács tagjaihoz hasonló módon, jelleggel, időtartamra és díjazással.*
A Főtanács elnökét és alelnökét a Főtanács tagjai közül a Főtanács javaslatára a művészetiügyi minisztérium nevezi ki.
Az elnök és az alelnök személyére vonatkozó javaslatát a Főtanács úgy teszi meg, hogy ha az elnök a régészeti, művészeti, néprajzi, könyv- és levéltáros tanácsok sorából kerül ki, akkor az alelnök a természettudományi tanácsok sorából kell, hogy kikerüljön, és viszont.
A Főtanács tagjaival kinevezett személyek a művészetiügyi, valamint a nemzetnevelésügyi minisztérium részéről a jelen törvény végrehajtási utasításában foglalt intézkedés értelmében költségvetésileg biztosított havi tiszteletdíjban és útiköltség megtérítésben részesülnek.
A Főtanács titkárát a Főtanács javaslatára a művészetiügyi minisztérium nevezi ki.
A Főtanácsnak jogában áll üléseire szükség szerint kivülről szakembereket tanácskozással meghívni.
43. Az EME tervezetében hét, ill. öt helyett még öt, ill. négy.
44. Az EME tervezetében: a tanácsadó és véleményező hatáskört tölti be.
45. Az EME tervezetének következő alpontját törölték: e) *biztosítja a román és a magyar múzeumok, könyv- és levéltárak közötti együttműködést. Comisia Monumentelor Istorice: Történelmi Emlékek Bizottsága.*
46. Az EME tervezetében ehelyett még: ...*az ... évi ... sz. törvény értelmében*...
47. Az EME tervezetében még kihangsúlyozó ...*mégpedig*... következik.
48. Az EME tervezetében ehelyett még: ...*a segédfelügyelőt*...
49. Az EME tervezetében ehelyett még: ...*rendelet*törvényben...
50. Az EME tervezetében ehelyett még: ...*biztosított*...
51. Törölve az utána következő: ...*hasonló jellegű*...
52. „A már létező magán- vagy alapítványi múzeumok elláthatnak megyei múzeum szerepet, anélkül, hogy elveszítenék autonómiájukat, és anélkül, hogy lemondva céljairól egy megyei múzeum céljaira állnának át.”

53. „akkor is, ha ezek a nyilvános gyűjtemények szerepük révén az illető tulajdonos tulajdonában vannak”
54. „egyházi vagy világi régi román művészeti tárgyak, valamint azok is a templomokban, kolostorokban, templomi gyűjteményekben és kincstárakban található kegyeszek közül, amelyek ilyenek osztályoz a jelen törvény által létrehozott Múzeumok főtanácsa”
55. „kéziratok és nyomtatványok, minden pénzérem, szentképek és minden templomi tárgy és dísz, festők és falfestők képei, valamint bármely olyan művészi tárgy és emlék, amely a történeti és művészeti élet fejlődésével kapcsolatos.”
56. „egyetlen múzeumi tárgyat sem lehet kivinni az országból az Állam engedélye nélkül, ha pedig eladó, akkor az Állam fenntartja magának az elővásárlási jogot”
57. „művészi és múzeális szempontból”
58. „a gyűjteményeknek a természetük és céluk szerint való összpontosítása és csoportosítása a fővárosi és vidéki országos jellegű múzeumokba”
59. „a Művészetiügyi Minisztériumban egy olyan törvénytervezeten dolgoznak, amely törvényes alapot fog biztosítani a kormányknak 2000 népkönyvtár létesítésére”
60. Csak a román nyelvű írásművek szerzői jogvédelmet biztosítottak.
61. „A magánjellegű művelődési társaságok könyvtárai elláthatnak közkönyvtár szerepet”.
62. Ugyanaznap, nagyrészt szó szerint egyező levél. SZABÉDI a parlamenti csoport megmozgatását kéri, és BALOGHnak is jelzi, párhuzamosan NAGY Gézának is írt. BALOGHnak viszont nem ír az egyházakról.
63. EME-elnökségi fejlécc. Tintával ráírva: Magánlevél! Végén megjegyzés: Csatolva 1 körlevél másolat. 1 Törvénytervezet.
64. A febr. 15-i levél folytatása, ugyanazon a papíron.
65. Demokrata Pártok Blokkja, a baloldali pártoké, amelybe aztán a MNSz is belép.
66. Az iratok közötti vonatkozó piszkokat: *Romániai Magyar Múzeum-szövetség (Asociația Muzeelor Maghiare din România) alapszabályának tervezete; alkotják EME, Erdélyi Ref. Egyház mint a TELEKI-Téka Alapítvány képviselője (?), SzNM alapítók, ill. a választmány által felvettek. Célja, hogy a tagegyesületek erkölcsi, társadalmi, tudományos és anyagi érdekeit szabad és független társulás útján, amit egyenként nem tudnának elérni, megvédje és fejlessze, méltó szerepet biztosítson a demokratikus keretek között úgy belső, valamint külföldi viszonylatban is, és együttműködést teremtsen úgy a román múzeumokkal, azoknak szerveivel, valamint a magyarországi múzeumokkal, illetve azok hasonló érdekképviseleteivel. A tagegyesületek ügyvezető igazgatójuk vagy meghatalmazott más tagegyesület képviseli. A gépiraton az alapítókhoz az EME nevét és a TELEKI-tékára vonatkozókat kipontozott helyre ugyanazzal a kézírással töltötték ki (nem SZABÉDI és nem NAGY Gézáé). A Székely Nemzeti Múzeum neve be volt gépelve, a kolozsvári intézménynevet később döntéssel el, hogy EME-ként szerepeljen, mert csak az Erdélyi szócscsa van géppel beírva (ezt kiegészíthették volna Erdélyi Nemzeti Múzeumra is). A TELEKI-téka képviselőjének megjelenése az alapítók között ellentmondani látszik NAGY Géza 1947. febr. 15-i levelének. Lehet, csak remélt csatlakozásukat a nevet kitöltő.*
67. Abban az esetben, ha az illető múzeum valamilyen szubvenciót igényel a RMMSz-től.
68. Igazgató. Beszúrva fölé kézírással utólag: C MIHOC.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnénk megköszönni ÁDÁM Hajnal és SZABÓ Krisztina segítségét.

(A családnak majuszkulás kiemelését kötet-szerkesztési szempontok indokolták. **A szerk.**)

**László SZABÉDI și cauza
rețelei muzeale maghiare
autonome din România
(1946–1947)**

(Rezumat)

Poetul, redactorul, ulterior profesorul universitar László SZABÉDI (1907–1959) face parte din gruparea „scriitorilor poporani” maghiari din Transilvania, intrând mai târziu în partidul comunist. După desființarea universității maghiare din Cluj se sinucide devenind figura emblematică din această perioadă a comunității maghiare din România. Ajunge director al Muzeului Național Secuiesc din Sf. Gheorghe trimis de Alianța Populară Maghiară, singura formațiune maghiară de atunci, de stânga, care are oarecare influență politică în țară executând de fapt politica partidului comunist. Conduce muzeul între 1945 și 1947, redactând timp de un an ziarul regional *Népi Egység* al APM în paralel. În această perioadă relațiile dintre muzeu și cercurile științifice maghiare de la Cluj sunt foarte bune. Inițiativa cea mai importantă a lui SZABÉDI din Sf. Gheorghe, vizând asigurarea autonomiei muzeelor maghiare din Transilvania, este posibilă datorită celor menționate. După semnarea tratatelor de pace de la Paris de către România și Ungaria cu Puterile Aliate însă (febr. 1947) proiectul de lege elaborat împreună de către specialiștii Muzeului Național Secuiesc și ai Uniunii Muzeul Ardelean din Cluj devine nedorit din punct de vedere politic. În aprilie puterea comunistă își arată adevărata față, încep arestările în masă, iar din vară APN încetează și ea să mai asigure măcar în parte interese ale comunității maghiare. Colecții publice maghiare rămân autonome păstrându-și caracterul numai acolo unde acest lucru rămâne posibil prin reformele administrativ-teritoriale începute în sept. 1950 (unități administrative cu populație majoritară maghiară).

**László SZABÉDI and the Cause
of the Hungarian Autonomous
Museum Network
from Romania (1946–1947)**

(Abstract)

László SZABÉDI, the poet, the editor and the university professor (1907–1959) is one of the Hungarian „people’s writers” of Transylvania who later joins the Communist party. After the suppression of the Hungarian University of Kolozsvár (Cluj) he commits suicide, becoming thus the emblematic figure of the Hungarian community from Romania of this period. He becomes head of the Székely National Museum of Sepsiszentgyörgy (Sf. Gheorghe), sent by the Hungarian Popular Union, the only Hungarian leftist formation of that time that has some political influence in the country executing in fact the policy of the Communist party. He directs the Museum between 1945–1947, editing for a year the regional newspaper of the HPU, *Népi Egység* (‘Popular Unity’), as well. In this period the relationship between the museum and the Hungarian scientific circles of Kolozsvár are very good. SZABÉDI’s most important initiative, the guarantee of the autonomy for the Hungarian museums from Romania, is possible considering the above mentioned. After Romania and Hungary have signed the peace-treaty of Paris with the Allied Forces in February 1947, the draft bill drawn up together by the specialists of the Székely National Museum and the Museum Union of Transylvania from Kolozsvár becomes undesirable from political point of view. In April the communist power begins the arresting, and from summer the HPU stops assuring at least a part of the interests of the Hungarian community. The Hungarian public collections remain autonomous, keeping their character only where this thing is possible, through the new administrative-territorial organizations started in September 1950.

BOÉR Hunor

A Székely Nemzeti Múzeum vezetőségi jegyzőkönyvei, 1945–1955

(A közlésről)

A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum az egyetlen önálló romániai magyar tudományos közgyűjtemény, amely jellegének elvesztése nélkül, sikeresen átvészelte az 1944-es háborús eseményeket, az azt követő, a párizsi békekkel záruló impériumváltást (1946–47; az 1940 és 1944 között Magyarországhoz tartozó Észak-Erdély visszakérül Romániához), a kommunista hatalomátvételt és az azzal járó 1949–1951-es államosítást, a kezdődő területi közigazgatási reformokat (1950, 1952), a kései sztálinizmus „béketáborának” éveit. Ezekben az években politikai mozgástérrel egyedül a baloldal rendelkezik. A múzeum 1945–1955 közti évtizede szép példája annak, ahogy helyi és Kolozsvárról érkező baloldali vagy baloldalihoz közeli elit felelősen, közössége érdekében tudott cselekedni a székelyföldi magyar többségű területen ebben a kivételesen nehéz időszakban is. Az itt közölt vezetőségi jegyzőkönyvek több szakdolgozat anyagát biztosítják, és a jelen **Emlékkönyv** közös forrásmellékletét képezik.

Előszó

A második világháború végén, 1944. szept. 2-án a Székely Nemzeti Múzeum menekítésre előkészített több, mint ötven ládányi anyaga elhagyja Sepsiszentgyörgyöt. További harmincegy ládát, egyikükben épp a menekítőmenekülő HERPEI János igazgató személyes holmiját is, valamint a menekítésre össze nem

csomagolt beládatlan anyagot az elárvult múzeumépületben éri a másnap. A vezetőségből három igazgató-választmányi tag nem menekült el a Székelyföldről, de ők is vidéken tartózkodnak (FELSZEGHI István Kisgalambfalván, dr. FERENCZY Géza Nagyajtán, KÓNYA Kálmán Nagyborosnyón), illetve dr. LÁSZLÓ Ferenc, a nagy igazgató-őr fia katona. Az intézmény személyzetéből a városban csak FADGYAS Anna, a múzeum hűséges titkára és a főépület altiszt lakásában FODOR Józsefné altiszt maradt. Szept. 4-től 17-ig FADGYAS Anna is a közeli Fotoson húzódik meg a MANIU-gárdisták elől. Fosztogató orosz katonák a múzeumőri lakásokba törnek be, a Csíki házban a MANIU-gárda tagjai összetörnek egy 1809-es gyümölcsajtót, a főépületből pedig irodai felszerelést, főleg papírt vesz magához a román hadsereg egy kapitánya, valamint egy SZOPOS Sándor festette nagy aktot. A múzeum különben nem szenved bántódást. A visszatérő FADGYAS Anna szept. 17-én azonnal felkeresi Eugen SIBIANU akkori polgármestert, aki kérésére papírt, majd katonákat is ad a múzeum védelmére (egy szakaszvezetőt négy közlegénnyel), ők mintegy tíz napig tartózkodnak az alagsorban, a román katonaság és városvezetés kivonulásáig.¹ Nov. 13. után, ahogy megalakul a helyi (városi és megyei) magyar vezetőség, FADGYAS Annát KISGYÖRGY Tamás és dr. GYÁRFÁS Győző segíti.²

A első teendők a mindennapi élet biztosítása. Meg kell akadályozni a nem muzeális javak széthordását, fenntartót kell keresni, rendezni az adóhivatallal szembeni kötelezettségeket. 1945. márc. 1-jén nevezik ki a múzeum élére LŐRINCZ Albertet, aki energikusan tisztázza jogi helyzetüket, és a jogfolytonosság érdekében megtalálja a kézenfekvő megoldást: a jogi személyként való elismertetés mellett az *Alapszabályok* kérte szervezet helyreállítását, a szét hullott, tehát önmagát kiegészítve (legalábbis az adott körülmények között és politikai helyzetben) megújulni képtelen igazgató-választmány oly módon való újraelakulását, hogy az új tagokat a fenntartó székely megyék NDA-vezetősége jelöli. Gyakorlott jogászként védi ki a felmerülő csapdákat, pl. idejekorán leszögezi, hogy a me-

* Sf. Gheorghe, N. IORGA 12, Bl. 22C/2, RO-520089

gyétől most kiutalt fizetések nem közalkalmazotti fizetések, hanem csak segélyek, tehát a múzeum önálló jogi személy, nem pedig megyei vagy városi intézmény. 1945. márc. 14-i NDA-tanácsi döntés alapján 22-én GYÁRFÁS Győző almegyeifőnökként elismeri alapítványi jellegüket, és ezt követően 24-én a sepsiszentgyörgyi törvényszék (újra) bevezeti a jogi személyek jegyzékébe a SzNM-ot. A forrásokat egybevető szkizofrén pillanata: valószerűtlenség-érzés környékezi, és valami elszorul benne, ahogy felfogja, hogy március 28-án, amikor LŐRINCZ Albert FADGYAS Annával megérkezik Zabolára, számbavenni, menteni próbálva annak prédára jutott anyagát, újra egy rendezett jogállású Székely Nemzeti Múzeum munkatársaiként, Zalaegerszegen még érintetlenek az elmenekített ládák. Március 30-ára, mikor hazaérnek Zaboláról, már csak szétszóródott tárgyak és pernye maradt HERPEI János elszállított múzeumából. Egy párhuzamos történet végzetes fordulatot vesz, valami visszafordíthatatlanul lezárul. HERPEI azt hitte, egy újraalapítás esélye adatott neki Sepsiszentgyörgyön, egy modern tudományos intézet felhúzása a patinás közgyűjteményi alapon. Az újraalapítás azonban most kezdődik. Nemcsak a kibőjtölendő negyedszázad múlva elkövetkező nagyobb fejlesztésé, de ezúttal a csak megtizedelt, ám épp a legnagyobb értékeit vesztett gyűjteményeké is.

LŐRINCZ politikai háta (fölköttese?) valójában a brassói Magyar Népi Szövetség-központ. Művelődéspolitikai rendezést illetően a kolozsvári JÓZSA Béla Népi Athenaeummal konzultál. Ápr. 3-án, végrehajtva a NDA Tanács márc. 31-i határozatát, KISGYÖRGY Tamás megyefőnökként és GYÁRFÁS Albert alispánként (almegyeifőnökként) összehívja a SzNM igazgató-választmányát kialakítandó a tagjelölteket. Erre júl. 15-én kerül sor. LŐRINCZ hozzáállásának ismeretében a késés oka valószínűleg csak a közbejövő számos apró teendő, de tény, hogy viszonyuk FADGYAS Annával eközben megromlik. Egy nagyon fontos fejlemény: májusban hazatér SZÉKELY Zoltán, sikerül igazoltatnia magát, és ezzel a múzeumnak újra van tudományos szakembere, akinek ennek megfe-

lő elképzelései is vannak a továbbiakat illetően. Júl. 5-én váratlan hivatalos levelük érkezik a Magyar Népi Szövetségtől, Kolozsvárról: a tömegszervezet értesíti őket, hogy rendezni fogja helyzetüket. Háromtagú direktóriumot neveznek ki (SÁNDOR Gábor, BÖZÖDI György, FADGYAS Anna), az pedig többségükben budapesti vendégkutatókkal fogja megoldani a szakmai feladatokat (MOZSOLITS Amália, BALASSA Iván, SZÉKELY Zoltán). A rendezési terv egyértelműen a HERPEI igazgatósága második felében mind jobban megkeserítő, kolozsvári elképzelésre alapoz: a Székelyföldet Kolozsvárról kell kutatni. Ez úgy Sepsiszentgyörgyről, mint szakmailag elfogulatlanul is, elfogadhatatlan. 15-én sürgősen újraalakítják az *Alapszabályok* kérte vezetőséget, benne olyan régi fegyvertársakkal, mint a zsögödi festő NAGY Imre vagy a kézdivásárhelyi múzeumőr DIENES Jenő. A következő hónapok hatalmi harca optimális kompromisszummal zárul: a múzeum önállósága nem vitatható, de ügyvezető igazgató-őr a Kolozsvár leküldte SZABÉDI László lesz, akivel SZÉKELYnek sem esik nehezére kialakítani a modus vivendit, LŐRINCZ pedig maradhat mint az intézmény jogtanácsosa.

Az 1945–55-ös évtized eseményekben gazdag korszak, amikor a SzNM-ban és környezetében egy közösségéért felelős elitet a helyén talán a történelem. A világháború végi harci cselekményeket és a században már harmadik főhatalomváltást a kommunista rendszerváltás követi, államosítás, leplezetlen sztálini totalitarizmus, mindez a romániai kommunizmus nemzeti és moszkovita vonalának hatalmi harcával a háttérben. A romániai magyar baloldal mind jobban beszűkülő mozgástérrel, de betölti ekkori hivatását, a lehetőségekhez mérten igyekeznek jobbjai közösségük érdekeit képviselni. Mire pedig a szektás szélsőbal a magyar baloldalon belül is diadalmaskodik, Sepsiszentgyörgyön az 1952-es területi közigazgatási reform nyújt újabb túlélési lehetőséget, az itteni, megerősödő magyar többségű rajonnal és a több tekintetben valóban magyar jellegű Magyar Autonóm Tartományhoz kerüléssel. Az időszak lezárása az 1956-os eseményeket megelőző oldódás. Az igazi sztáliniz-

mus a magyarországi forradalom után következ-
zik el Romániában, de ez már egy megszilárdult,
kiépített sündisznóállásban élő, lélegző intéz-
ményt talál.

A múzeumot illetően az évtized legjelen-
tősebb forrásanyaga az 1945–1955-ös igazgató-
választmány és ügyvezető tanács, majd az
azokat követő, szerepüket átvállalni-átmenteni
próbáló ún. nagy- és kis munkakollektíva gyűlé-
seinek a jegyzőkönyvsorozata, még későbből az
ún. tudományos tanácsi gyűléseké. Ezeket
néhány vezetőségi szintű szakmai értekezlet
jegyzőkönyve egészíti ki. A Háromszéki Tan-
alpra vonatkozó néhány részlet a jelen kötet ezt
tárgyaló dolgozatában, annak mellékleteként
került közlésre. A jegyzőkönyvek tartalmának
részletes elemzése több tanulmányt igényel,
ezekből az említett, a Tanalapot ebben a kor-
szakban is tárgyaló dolgozat mellé csak az került
be már ebbe a kötetbe, amely SZABÉDI Lászlónak
és KABAY Gábornak az 1946–47-es, a
romániai magyar múzeumokra vonatkozó
törvénytervezetben betöltött szerepét tárgyalja.
Az 1945–1955-ös vezetőségi jegyzőkönyveket a
teljes **Emlékkönyv** közös mellékletének te-
kintjük.³

Jegyzőkönyvek

1.

**Jegyzőkönyv, mely felvétellett Sepsiszent-
györgyön 1945. júl. hó 15. napján 1/2 10 óraker az
SzNM irodahelyiségében,** s napirenden lévén:

1. A Múzeum igazgató-választmányának és
ügyvezető-tanácsának megalakítása. 2. Az 1945/46 évi
kölségvetés megszavazása (1945. ápr. 1-jétől 1946.
ápr. 1-jéig). 3. Személyzeti ügyek. 4. A mai követel-
ményeknek megfelelő általános munkaprogram. 5.
Egyebek.

Jelen vannak: NAGY Imre festőművész Zsögöd
községi, GÁL Ferenc tisztviselő és LŐRINCZ Fe-
renc asztalosmester csíkszeredai, dr. LŐRINCZ Albert
múzeumigazgató, PÉTER Gyula cipésmester,
SCHULLER Sándor igazgató-tanár, KISGYÖRGY
Tamás asztalosmester, GÁSPÁR Jenő igazgató-tanító,
dr. GYÁRFÁS Albert ügyvéd, TAKÁCS János föld-
művelő, dr. JÓZSEF Manóné sz. CSEH Lujza diplo-
más szabómester, sepsiszentgyörgyi, CSAPÓ József
tanár, dr. DIÉNES Jenő ügyvéd kézdivásárhelyi
lakosok és FADGYAS Anna múzeumi titkár. Fent-

nevezettek egyhangú kívánságára a Múzeum ig.-
választmányának megalakítása pillanatáig dr. DIÉNES
Jenő elnököl. Az elnökölő dr. DIÉNES Jenő a jegyző-
könyv vezetésére FADGYAS Anna múzeumi titkárt,
annak hitelesítésére pedig SCHULLER Sándor és
PÉTER Gyula kiküldötteket kéri fel.

Az elnök felkérésére dr. LŐRINCZ Albert
múzeumigazgató ismerteti Háromszék vármegye
Nemzeti Demokrata Arcvonala Tanácsának döntésein
alapuló 6014-1945 és 7833-1945 számú megyefőnök-
ségi véghatározatokat, valamint a sepsiszentgyörgyi
törvényszéknek El. 143-1945 és 143/2-1945 számú
végzéseit. Hasonlóképpen Udvarhely megye
megyefőnökségének 7566-1945 számú és Csíkvármegye
megyefőnökségének 7817-1945 számú véghatáro-
zatait. Dr. LŐRINCZ Albert, PÉTER Gyula és
LŐRINCZ Ferenc előadják, hogy Csík vármegye
megyefőnöksége hivatalos távbeszélés rendjén 1945.
júl. hó 14-én a Múzeum igazgatóságával közölte,
hogy Csík vármegye Nemzeti Demokrata Arcvonala a
Megyefőnökséggel egyetértőleg a Múzeum ig.-választ-
mányába NAGY Imre festőművész Zsögöd községi,
GÁL Ferenc tisztviselő, KOVÁCS Dénes rajztanár,
LŐRINCZ Ferenc asztalosmester, FERENCZ Imre
tisztviselő csíkszeredai, GYÖRGY Géza kereskedő
gyergyóremeti és NÉMETH Ferenc tisztviselő csík-
szárhegyi lakosokat óhajta belevonni.

A fenti bejelentést a jelenlévők egyhangúlag
tudomásul veszik, azzal a fenntartással, hogy a három
vármegye népe részéről a Múzeum ig.-választmánya
megalapításakor bejelölt kiküldöttek számát a Múzeum
alapszabályai rendelkezéseihez képest kell a szük-
ségesre csökkenteni.

Dr. LŐRINCZ Albert múzeumigazgató beje-
lenti, hogy a rendkívüli közgyűlés időpontjának megál-
lapítását Csík és Udvarhely vármegyék kiküldötteinek
elhatározására alapította meg, hogy Udvarhely várme-
gye kiküldötteinek a rendkívüli közgyűlés napirend-
jének közlése mellett Udvarhely vármegye megyefőnö-
kének közvetítésével telefonbeszélgetés útján látta el.
Hasonlóképpen dr. LŐRINCZ Albert múzeumigazgató
bejelenti, hogy Csík vármegye kiküldötteinek a
meghívását a napirend közlése mellett LŐRINCZ Fe-
renc csíki megbízott közvetítésével telefonbeszélgetés
útján látta el. A megjelent Csík vármegyei kiküldöttek
ezt a szabályszerű meghívást, mely a közgyűlés
időpontját 6-8 nappal előzte meg, mindannyian meg-
kapták, mely tény a megjelentek megerősítenek. Elő-
adja azt is, hogy a mai napon Udvarhely vármegye
megyefőnöke sajnálattal közölte, hogy az Udvarhely
vármegyei kiküldöttek, kikkel a meghívást közölte,
közbejött legőzhetőetlen akadályok miatt részben
ithon maradtak, részben más kiküldetéssel bíztak

meg. Előre kijelentették azonban, hogy Háromszék és Csík vármegye kiküldötteinek határozataival előre is azonosítják magukat.

Ezek után a jelenlévők egyhangú megállapítása alapján az elnök a rendkívüli közgyűlést szabályszerűen egybehívottnak és olyanak jelenti ki, mely az alapszabályok értelmében alkalmas a SzNM ig.-választmánya megalakítására.

Az elnök megállapítja, hogy az említett vármegyék Nemzeti Demokrata Arcvonalainak megyefőnöki határozatokkal végrehajtott döntéseiben Háromszék vármegye népe 15 kiküldöttet, míg Udvarhely és Csík vármegye népe 7-7 kiküldöttet nevez meg. Ezzel szemben utal a Múzeum alapszabályainak 6. szakaszára, melynek értelmében a Múzeum ig.-választmánya az elnököt, a 3 alelnököt, egy pénztárost és egy jegyzőt is bennefogolólag 21 választmányi tagot engedélyez a Múzeum ig.-őrein kívül.

Az említett vármegyék népe által kiküldött megjelentek egyhangúlag arra az álláspontra helyezkednek, hogy a SzNM-nak 1882. évi jan. hó 4-én 452. szám alatt a m. kir. belügyminiszter által láttamozott alapszabályokat kell minden tekintetben alkalmazni, mely alapszabályokat a sepsiszentgyörgyi törvényszék (Tribunalul Sf. Gheorghe) az 1555/1924/2 szám alatti végzésével tudomásul vett, megállapítva azokról, hogy a jogi személyekről szóló törvény rendelkezéseivel nem ellenkeznek. A SzNM alapszabályainak rendelkezéseire való tekintettel, figyelembe véve Háromszék, Csík és Udvarhely vármegyék Nemzeti Demokrata Arcvonalának és a megyefőnöki véghatározatoknak intézkedéseit is, a rendkívüli közgyűlésen fentnevezett jelenlévők a SzNM ig.-választmányát egyhangúlag a következőképpen alakítják meg: A Múzeum ig.-választmánya elnökének egyhangúlag KISGYÖRGY Tamást asztalosmester választják meg, kinek dr. DIÉNES Jenő ideiglenesen elfoglalt enőki tisztségét átadja, s aki a SzNM ig.-választmánya elnöki tisztségét elfogadja.

Az ig.-választmány többi tagjaiként ugyancsak egyhangúlag az alább felsorolt kiküldötteket választják meg. Alelnökök: dr. BÁNYAI János székelyudvarhelyi, dr. GYÁRFÁS Albert sepsiszentgyörgyi és NAGY Imre Zsögöd községi lakosok; pénztáros: FADGYAS Anna sepsiszentgyörgyi lakos; jegyző: CSAPÓ József kézdívárshelyi lakos; ig.-vál. tagok: GÁSPÁR Jenő, dr. JÓZSEF Manoné, PÉTER Gyula, SCHULLER Sándor, SZÁSZ Imre, TAKÁCS János sepsiszentgyörgyi, dr. DIÉNES Jenő kézdívárshelyi, GÁL Ferenc, KOVÁCS Dénes, LŐRINCZ Ferenc csíkszeredai, GYÖRGY Géza gyergyóremetei, dr. CSISZÉR Zoltán, PÁLFFY Sándor, IMECS Béla székelyudvarhelyi, KISS Zsigmond székelykeresztúri lakosok.

Az így megválasztott ig.-vál. tagok, vagyis az összes előlnevezett jelenlévők dr. LŐRINCZ Albert Háromszék vármegyei arcvonali döntéssel megbízott múzeumigazgató ügyvezető ig.-őrnek egyhangúlag megválasztják, miután SCHULLER Sándor ig.-vál. tag., úgy is mint a Székely MIKÓ-Kollégium jelenlegi képviselője, nevezett ig.-őri minőségben való megválasztását maga is javasolta. Az ig.-vál. tagok, vagyis az összes előlnevezett jelenlévők dr. LŐRINCZ Albert ig.-őr ügykörét a Múzeum adminisztratív és ügyészi teendőinek, valamint a Múzeum szociológiai szaktevékenységének felölésében jelölik meg, mely célból a Múzeum szociológiai szakosztályának létesítését dr. LŐRINCZ Albert ig.-őr, volt munkakamarai ügyész és munkásvédelmi szakember vezetése alatt egyhangúlag elhatározzák. Dr. GYÁRFÁS Albert hozzászólása rendjén kijelenti, hogy nevezett dr. LŐRINCZ Albert ig.-őrré való megválasztásánál a tanári szakképesítést nevezett egyéb érdemeire való tekintettel mellőzni kell. Az ig.-választmány dr. GYÁRFÁS Albert megállapítását egyhangúlag magáévá teszi, dr. LŐRINCZ Albert ig.-őrré való megválasztásánál a tanári szakképesítést mellőzi, annál is inkább, mivel dr. LŐRINCZ Albert ig.-őrré való megválasztását a Múzeum érdekében halaszthatatlannak tartja.

NAGY Imre kifejti azt a véleményét, hogy nem lehet a szakemberek fölé igazgatást helyezni, mert az olyan súrlódásokra adna alkalmat, mely teljesen megakadályozná a Múzeum jövőbeni munkáját. Ezért azt javasolja, hogy minden ig.-őr egymás mellé, de nem egymás fölé legyen állítva. Az ig.-választmány jelenlévő tagjai NAGY Imre javaslatát egyhangúlag magukévá teszik.

Hasonlóképpen a megjelentek dr. SZÉKELY Zoltán régész-szakos tanárt a Múzeum régészeti szakosztálya vezetésére mint ig.-őrt a Múzeum ig.-választmányába egyhangúlag megválasztják, miután SCHULLER Sándor ig.-vál. tag, úgy is mint a Székely MIKÓ-Kollégium jelenlegi képviselője, nevezett ig.-őri minőségben való megválasztását maga is javasolta, s miután az ig.-választmány nevezett megválasztását az intézmény érdekében halaszthatatlannak találta.

A fentiekkel az ig.-választmány magát egyhangúlag törvény és alapszabályszerűleg megalakultnak jelenti ki. Az így megalakult ig.-választmány a most már teljes ig.-vál. tagsági jogokat a fentiekkel egyforma mértékben élvező utóbb nevezett ig.-őrökkel együtt, mely utóbbiak közül dr. SZÉKELY Zoltán az ig.-választmányi gyűlésen megjelenik, az alábbi határozatokat hozza:

1. BOGÁTS Dénes volt tiszteletbeli levéltárost meghívja a Múzeum levéltárában eszközrendő munkálatokban való részvételre.

2. Megállapítja szabályszerű összehívását és megalakítását, úgy, amint azt az érvényben lévő, jelen jegyzőkönyvhöz csatolt román és magyar nyelven Sepsiszentgyörgyön az 1936. évben kinyomtatott alapszabályok rendelik.

3. Megalakítja a SzNM ügyv.-tanácsát, kinek tagjai egyhangú határozat folytán a következők. Elnök: KISGYÖRGY Tamás sepsiszentgyörgyi lakos; alelnökök: dr. BÁNYAI János székelyudvarhelyi, dr. GYÁRFÁS Albert sepsiszentgyörgyi és NAGY Imre Zsögöd községi lakosok; ig.-őrök: dr. LŐRINCZ Albert és dr. SZÉKELY Zoltán sepsiszentgyörgyi lakosok; pénztáros: FADGYAS Anna sepsiszentgyörgyi lakos; jegyző és egyben az ig.-választmány kiküldöttje is: SCHULLER Sándor sepsiszentgyörgyi lakos; GÁSPÁR Jenő és dr. JÓZSEF Manóné sepsiszentgyörgyi lakosok az ig.-választmány kiküldött tagjai; valamint a Múzeum jövőben kinevezendő ig.-őrei és múzeumőrei.

Az ig.-választmány a sepsiszentgyörgyi Székely MIKÓ-Kollégiumnak szabad kezét nyújt abban, hogy a néprajzi és természettudományi szakokra további két ig.-ört ajánljon a SzNM részére, kikről az ig.-választmány előre is tudomásul veszi, hogy azok az ig.-választmány által megállapítandó díjazás mellett a Múzeum ig.-választmányának jog szerinti tagjai lesznek ajánlásuk idejétől kezdve, illetve az ig.-választmányt ki fogják bővíteni mint teljes jogú ig.-vál. tagok.

Hasonlóképpen az ig.-választmány a Székely MIKÓ-Kollégiumnak szabad kezét nyújt abban, hogy öt múzeumört ajánljon a SzNM részére, kikről az ig.-választmány előre is tudomásul veszi, hogy azok a Múzeum ügyv.-tanácsának jog szerinti tagjai lesznek ajánlásuk idejétől kezdve, illetve az ügyv.-tanácsot ki fogják bővíteni mint teljes jogú ügyv.-tanácsi tagok.

Az ig.-választmány ellenőrző-bizottságot alakít, melynek tagjaiként GÁL Ferenc csíkszeredai, PÁLFFY Sándor székelyudvarhelyi és PÉTER Gyula sepsiszentgyörgyi lakosokat, ig.-vál. tagokat választja meg. Az ig.-választmány, mely a később belépő ig.-őrökre való tekintet nélkül a fentnevezett 21 taggal, valamint dr. LŐRINCZ Albert és dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrökkel magát megalakultnak tekinti, utasítja dr. LŐRINCZ Albert ügyv. ig.-ört, hogy a fentnevezett ig.-vál. tagokat, bennefogalólag a megválasztott két ig.-örrel a törvényszéknél jegyeztesse be, és egyáltalában teljesítse azokat a formásokat, melyeket a jogi személyekről szóló törvény rendelkezései előírnak. A Székely MIKÓ-Kollégium által ajánlandó ig.-őröket később is bejelentheti a törvényszékhez.

4. Mielőtt a megalakult ig.-választmány a napirend 2. pontjának megtárgyalására áttérne, dr. JÓZSEF Manóné sz. CSEH Lujza ig.-vál. tag sürgős indítványára a napirendtől eltérőleg foglalkozik a Romániai

Magyar Népi Szövetség Központi Intéző Bizottságának a Romániai Magyar Népi Szövetség Háromszék vármegyei tagozatához intézett 320/1945 számú leiratával, melyet egyszerű másolatban a Magyar Népi Szövetség Háromszék vármegyei tagozata azzal a kérelemmel tett át a Múzeumhoz, hogy f. hó 25-re a Múzeum hívjon össze ig.-választmányi ülést a Múzeum ügyeinek tisztázásával kapcsolatban.

A Múzeum ig.-választmánya mindenekelőtt egyhangúlag elvet minden olyan kívánságot, mely arra vonatkozik, hogy ügyeit miként rendezze, s azoknak rendezésére mikor tartson választmányi gyűlést. A továbbiak során vizsgálat tárgyává téve a Magyar Népi Szövetség Központi Intéző Bizottságának az ő Háromszék vármegyei tagozatának megküldött és a Múzeumhoz előterjesztett leiratát, elvileg megállapítja, hogy a SzNM ügyeinek intézését Háromszék, Csík és Udvarhely vármegyék székely közönségéből önmagát kiegészítő 21 tagú ig.-választmány intézi, mely választmánynak a 21 tagon kívül tagjai még a Múzeum ig.-őrei is. Megállapítja, hogy 3 tagú direktórium felállítását alapszabályi rendelkezés hiányában eszközölni nem lehet. Megállapítja, hogy a Múzeum ügyeinek intézésében az érvényes alapszabályok rendelkezéseit nem kerülheti meg, hanem minden tekintetben azokat szem előtt tartja. Annak a határozott véleményének ad kifejezést, hogy a székely nép idegen állampolgárok alkalmazása nélkül is képes az ő Múzeumát fenntartani, fejleszteni, s ha kell, megvédeni. Egyébként minden jóindulatú tanácsot szívesen megfontolás tárgyává tesz, amennyiben úgy véli, hogy ezek a tanácsok vagy ajánlások a népnek javára válnak, mely népnek ez a Múzeum az alapszabályok 3. §-ának c. pontja értelmében is elidegeníthetetlen tulajdona.

A SzNM nem zárkózik el egyetlenegy bel- vagy külföldi közművelődési jellegű intézménnyel való olyan együttműködéstől sem, mellyel – a napi politikai vagy hatósági szervezetek és azok részei beavatkozásától mentes saját megítélése szerint – az egyetemes kultúrának, a székely népnek és a vele együtt élő vagy vele szomszédos népeknek fejlődését és békés együttthaladását munkálhatja és elősegítheti. A Romániai Magyar Népi Szövetség Központi Intéző Bizottságának adandó válasz megszerkesztésével a Múzeum ig.-választmánya KISGYÖRGY Tamás ig.-vál. elnököt, dr. GYÁRFÁS Albert alelnököt, SCHULLER Sándor és PÉTER Gyula ig.-vál. tagokat és dr. LŐRINCZ Albert ig.-ört bízta meg.

5. (ad 2. pont) Az 1945–46. évi költségvetés megszavazása.

Dr. LŐRINCZ Albert igazgató-őr előterjeszti a Múzeum 1945–46. évi költségvetési tervezetét. A SzNM költségvetésének tervezetét az ig.-választmány

az ügyv.-tanács megvitatására bocsájta. Az így megvitatott költségvetés és egyéb indítványok megvitatására sürgős rendkívüli ig.-vál. gyűlés egybehívását rendeli el. Ugyanakkor FADGYAS Anna múzeumi pénztáros részletes jelentést tesz a Múzeum jelenlegi pénzügyi helyzetéről és az időközi pénzügyvitelről, melyet az ig.-választmány jóváhagyólag tudomásul vesz, megállapítva, hogy a SzNM jelenlegi készpénzkészlete 11 459 401 lej, azaz tizenegymillió négyszázötvenkilencezer négyszázegy lej. Az ig.-választmány a pénztárnok által eszközözendő fizetések utalványozására az ügyvezető ig.-ört jogosítja fel, azzal, hogy a személyzeti és kiszállásokkal kapcsolatos napidíj járandóságokon s általában a karbantartási, fenntartási költségeken kívül a saját havi járandóságát meg nem haladó összegig pénzküitalásokat eszközölhessen.

6. (ad 3. pont) Személyzeti ügyek.

A Múzeum ig.-választmánya megállapítja, hogy a Múzeum ig.-őreinek, a múzeumőröknek és a Múzeum többi alkalmazottjainak munkaviszonyára – egyéb kikötések hiányában – a mindenkori tételes munkaszerződési törvények vonatkoznak, amennyiben a Múzeum alapszabályai másként nem rendelkeznek. Az ig.-választmány tudomásul veszi, hogy a jelenlegi fizetési múzeumi alkalmazottak eddigi fizetése alacsony, éppen ezért 1945. évi jún. hó 1. napjától kezdődőleg dr. LŐRINCZ Albert ügyv. ig.-őr javadalmazását az eddig élvezett 60 000 lej helyett havi 80 000 lejben, FADGYAS Anna múzeumi titkár és pénztáros fizetését az eddig élvezett 32 000 lej helyett havi 50 000 lejben, FODOR Józsefné múzeumi altiszt eddig élvezett 19 200 lej fizetését havi 20 000 lejben állapítja meg a szokásos természetbeni járandóságok mellett. (Jelenlegi lakás- és kerthasználat.) Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr részére 1945. évi jún. hó 1. napjától kezdődőleg a Székely MIKÓ-Kollégiumnál leendő tanári állása betöltése pillanatáig I. fokozatban véglegesített rendes tanári fizetésnek megfelelő havi járandóságot állapít meg, jelenlegi lakása és kerthasználat mellett.

7. (ad 4. pont) A mai követelményeknek megfelelő általános munkaprogram.

Az ig.-választmány dr. LŐRINCZ Albert ügyv. ig.-őrnek Háromszék vármegye Nemzeti Demokrata Arcvonal Tanácsa által elfogadott és helybenhagyott munkaprogramját tudomásul veszi, s azt mai idők követelményeinek megfelelően találja, annak továbbfejlesztésére nevezettet megbízza. A Múzeum régészeti, néprajzi, szépművészeti, természetrajzi, szociológiai stb. munkaprogramjának elkészítésével az ezen munkaterületeken működő ig.-őröket és múzeumőröket bízza meg.

8. (ad 5 pont) Egyebek.

Ig.-választmány elhatározza egy olyan térkép elkészítését, mely feltünteti a székely nép keletről való

vándorlása irányvonalait, továbbá, hogy a Múzeum jövőbeni működését a Szovjetunió népeinek hasonló jellegű intézményeinek működési elveivel is összhangba kell hozni.

Több tárgy nem lévén, elnök a gyűlést bezárja.

2.

Jegyzőkönyv, mely felvetett Sepsiszentgyörgyön 1945. évi aug. hó 26. napján a SzNM ügyv.-tanácsának rendkívüli üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás ig.-vál. elnök elnökle alatt: dr. GYÁRFÁS Albert ügyv. alelnök, NAGY Imre alelnök, GÁSPÁR Jenő, dr. JÓZSEF Manóné, SCHULLER Sándor, dr. SZÉKELY Zoltán és FADGYAS Anna ügyv.-tanácsi tagok, valamint BALOGH Edgár és dr. LÁSZLÓ Gyula, a Magyar Népi Szövetség Központi Intézőbizottságának kiküldött tagjai.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlö a megjelent tagokat, és a gyűlést megnyitja. A jegyzőkönyv vezetésére dr. SZÉKELY Zoltán ig.-ört, hitelesítésére pedig SCHULLER Sándor és dr. JÓZSEF Manóné tagokat kéri fel.

2. Dr. LÁSZLÓ Gyula, a MNSz KI kiküldött tagja átadja KISGYÖRGY Tamás elnöknek dr. LŐRINCZ Albert ügyv. ig.-őr levelét, melyet BÁNYAI JÁNOS ig.-vál. alelnök is aláírt. KISGYÖRGY Tamás elnök bejelenti, hogy a MNSz KI kiküldött tagjai kérésére hívta össze az ügyv.-tanács ülését, s felkéri BALOGH Edgárt, a MNSz KI kiküldöttjét, hogy a MNSz KI javaslatát ismertesse. BALOGH Edgár a MNSz KI kiküldött tagja előadja, hogy a MNSz Közművelődési Ügyosztályának múzeumügyi alosztályán, mely hivatva van az erdélyi magyar múzeumok ügyeinek a rendezésére, felvetődött a SzNM ügye is. A SzNM a múltban megőrizte autonómiáját, s a múzeumi alosztály kötelességének érzi, hogy javaslatilag a múzeum érdekeit szolgálja. Éppen ezért felvetődött az elszállított múzeumi anyag ügyeinek a tisztázása, s hollétének a megkeresése. Összekötetésbe léptek a magyar kultuszminisztériummal, s értesültek az elszállított múzeumi anyag elpusztulásáról. Nem hivatalosan kárpótlást kértek, ui. a SzNM-ből elszállított anyagokon kívül egyéb múzeumi javak is vannak Budapesten. A magyar állam jelenlegi demokrata kormányának nem zárkózik el, s kész, hogy a SzNM-ot kárpótolja. Ilyen kárpótlás lenne a bécsi Burgba került székelyföldi emlékek visszaszolgáltatása, amelyek a SzNM-ba kerülnének a Magyarországon lévő egyéb székelyföldi anyaggal együtt. A kárpótlásnak egyik módozata lenne az, hogy a magyar állam a saját költségén a Magyar Nemzeti Múzeumból és más magyarországi múzeumokból szakembereket bocsájtana a SzNM rendelkezésére. BALOGH Edgár a SzNM

további tudományos működésének ismertetésére felkéri dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi tanárt, a múzeumi ügyosztály vezetőjét, hogy vázolja a MNSz KI további javaslatát.

Dr. LÁSZLÓ Gyula előadja, hogy a MNSz kidolgozott egy javaslatot a múzeum működésére vonatkozólag, mely javaslatot levélben közölték az ig.-választmánnyal, ami félreértésre adott okot. Ennek a félreértésnek a tisztázása végett tartották szükségesnek, hogy személyesen is lejöjjenek Sepsiszentgyörgyre.

A Székelyföld helyzete Euráziában, mivel a szorosok révén egy állandó átjáró metszési pontjában fekszik, általános eurázsiai kérdést rejt magában. Ezt mutatja a leletek összefüggése. Közép-európai viszonylatban ez a jelentőséget tekintve a Székelyföldet mintegy kiszakítja Erdély testéből. Az erősi, valamint oltszemi telepekben rejlik Európa egy őstörténelmi kérdésének a megoldása. A leletek gyűjtőhelye a SzNM, feléje irányul a tudományos világ érdeklődése, amelynek eleget kell tennünk. A magyar nép munkájának a szeretete feladatává tette a MNSz-nek, hogy a SzNM-nak segíelyeztet nyújtson. A múzeum tudományos munkájának az elvégzésére a múltban megvolt a Székely MIKÓ-Kollégium tudós tanári kara. A közép-európai népekkel való tudományos kapcsolat fenntartására és a Székelyföld további kutatásának folytatására ezután is mindent meg kell tennünk. Erre a SzNM jelenlegi anyagi forrásai nem elegendők, ui. tudományos tisztviselők szükségesek. Ezért dr. LÁSZLÓ Gyula tárgyalást folytatott a tudományos körökkel, így a bukaresti egyetem tanárkarával is. Ennek következtében kialakult egy javaslat, ami félreértésre adott alkalmat. Szükséges lenne a SzNM tisztviselő karán kívül az összes tudományos erőkhöz bevonása úgy, hogy a székelyföldi problémák megoldásában, ami a közép-európai Duna-medence problémája is, időről-időre szakembereket kellene bevonni. Léteznének tehát helybeli szakemberek a Székely MIKÓ-Kollégium tanárkarából, és időnként szakemberek jönnének a kultúrugszársági terület tudományos szakembereiből. A magyar kormány némi kárpótlásként a saját költségén szakembereket küldene. Így a Magyar Nemzeti Múzeum felkérné dr. BALASSA Ivánt a tárgyi, a szellemi néprajzra dr. KOVÁCS Ágnes. Az ősrégészetre ugyancsak a Magyar Nemzeti Múzeumból dr. MOZSOLICS Amália jönne le. Ezeknek a szakembereknek az lesz a feladatuk, hogy a SzNM anyagát rendbe tegyék. Dr. BALASSA Ivánt felkérték, hogy a SzNM Magyarországon lévő anyagáról, dr. MOZSOLICS Amáliát pedig, hogy a külföldön lévő székelyföldi tárgyakról készítsen leltárt. Ezek a leltárak szolgálnának a békeszerződéseknél alapul a SzNM részére kiszolgáltatandó javaknál. Az oklevéltár rend-

behozására BÖZÖDI György, a népvándorláskor rendezésére dr. LÁSZLÓ Gyula, az ásványtani gyűjtemény rendezésére dr. BALOGH Ernő egyetemi tanár jönne le.⁵

Az átmeneti idő, anyagilag alátámasztva Háromszék vármegye bőkezűsége által, egy jogász ember, dr. LŐRINCZ Albert személyében nyert megoldást. Dr. LŐRINCZ Alberttel Vargason személyesen is tárgyaltak. Dr. LŐRINCZ Albert is azon a véleményen van, hogy minden ember a maga képzettségének megfelelőleg foglaljon el helyet a demokratikus világrendben. KISGYÖRGY Tamás elnök felkéri dr. SZÉKELY Zoltán jegyzőt, hogy olvassa fel dr. LŐRINCZ Albert Vargasról kelt levelét. A felolvasott levélben dr. LŐRINCZ Albert kijelenti, hogy dr. LÁSZLÓ Gyula és BALOGH Edgár javaslatát magáévá teszi, csupán dr. SZABÉDI Lászlót nem tartja a Múzeum megvédésére elég harcos embernek. Kéri, hogy a két kiküldött ajánlatát fogadják el, s az általa már előbb beiktatott és letétbe helyezett, s FADGYAS Anna által őrizett levelét az ügyv.-tanács ülésén olvassák fel. Dr. LŐRINCZ Albert, lakásában október hó végéig való meghagyása mellett, azonnali felmentését kéri. Kizárólag csak az ügyészi teendőket látja el, addig, amíg az ig.-választmány és a költségvetés a bírói hatóságok s a miniszteri hatóságok előtt elismertetik. Az ügyvezetéssel kéri dr. SZÉKELY Zoltán megbízását, valamint költségvetési tervezetének 12 000 000 lejre való redukálását javasolja, mivel Csík és Udvarhely vármegyék 3-3, Háromszék vármegye 6 millió lejjel járulna a Múzeum fenntartási költségeihez. Továbbá közli, hogy az ig.-választmányi gyűlést 1945. évi szept. hó 8-án d.u. 4 órára összehívta. Dr. BÁNYAI János ig.-vál. alelnök ugyanezen levélben sajátjával aláírásával megerősítve kijelenti, hogy mindezekhez hozzájárul.⁶

FADGYAS Anna dr. LŐRINCZ Albert beiktatott levelét átadja KISGYÖRGY Tamás ig.-vál. elnöknek, aki felkéri dr. SZÉKELY Zoltán jegyzőt a levél felbontására és felolvasására. A felolvasott levélben, mely 1945. évi júl. hó 28-án iktatott, dr. LŐRINCZ Albert kijelenti, hogy erejéhez és tehetségéhez képest a SzNM-mal szemben kötelezettségeinek eleget tett, egyben a népi megbízás alapján végzett munkaterületéről való eltávozását is bejelenti. A Múzeummal szemben a levél felnyitása időpontjáig az öt megillető munkabéren kívül semminemű igénye nem áll fenn. Kéri az ig.-választmányt, hogy felmentéséhez járuljon hozzá.

Dr. LÁSZLÓ Gyula méltatja dr. LŐRINCZ Albert megértő készségét, és egyben kijelenti, hogy dr. SZABÉDI Lászlóval szemben való aggályát nem tartja indokoltnak. Az ügyek további rendezésénél dr. LÁSZLÓ Gyula kiindulópontnak a múzeumi ig.-örök teljes jogegyenlőségét tartja, azzal a megkülönböztetéssel,

hogy az egyik az ügyvezetéssel bízassék meg.⁷ Az ügyvezetéssel megbízandó ig.-örnek olyan egyénnek kell lennie, akinek rendelkeznie kell azokkal a képességekkel, amelyek képessé teszik őt erre a feladatra. Ilyen tulajdonságok a nyelvtudás, s az, hogy ne a régi, hanem a felszabadult új idők embere legyen. Dr. SZABÉDI László marostordai születésű székely ember, harcos szocialista, akinek a nyelvkészsége nem kétséges. Eddig a JÓZSA Béla Athenaeum vezetését látta el nagy rátermettséggel. Mindezek alkalmassá tennék őt, hogy a SzNM-nál a levéltári és könyvtári, a szociális és adminisztrációs ügyek vezetését kézbe vegye.

A második legfontosabb helyre, a régészeti szakör ellátására már az ig.-választmány dr. SZÉKELY Zoltánt választotta meg ig.-örnek. Ezzel a választással mindenben egyetért, de tekintettel arra, hogy a románoknál a római régészet nemzeti régészetté fejlődött, szükségesnek tartja, hogy a Székelyföldön dr. SZÉKELY Zoltán főképp a római régészettel foglalkozzék. Az ősrégészeti teendők ellátására időnként szakemberek jönnének le, akik csak ezzel foglalkoznak, s akiknek a megfelelő szakkönyvtár rendelkezésükre is áll. A szellemi és tárgyi néprajzi teendők ellátására ig.-őr címmel dr. SÁNDOR Gábor⁸ néprajzszakost ajánlja, aki nemrég doktorált, s a tanárainak a dicséretét szorgalmával kivívta. A második szintén szellemi néprajzsként múzeumóri címmel dr. SIMON Katalint, a Székely MIKÓ-Kollégium leendő helyettes tanárát hozza javaslatba, akit páratlan burgalma s szorgalma miatt a tanárai sokra becsültek, s akinek jövődő munkássága elé nagy reménységgel tekintenek. Az általánosan ismert dolog, hogy FADGYAS Anna nélkül a SzNM anyaga nem maradt volna meg. Dacára annak, hogy négy középiskolai végzettsége van, most, amikor a demokrácia előretört, semmi akadályát nem látja annak, hogy FADGYAS Anna múzeumórré lépjen elő. Az adminisztráció egy része alól felszabadulva, mivel minden szakember a szakkörébe vágó adminisztrációt saját maga végezze el, csak az általános adminisztrációs teendők háruálnának reá. Így felszabadulva, foglalkozhatna a székely szöttesekkel, mely tárgykörrel már előbb is foglalkozott. Javadalma ugyanaz lenne, mint a többi múzeumi ig.-őré. Tekintettel BOGÁTS Dénes múltjára és ügyszeretetére, javasolja, hogy levéltári teendők részbeni ellátására múzeumóri címmel BOGÁTS Dénes kértessék fel. Anyagi oldalát mérve a dolgoknak, eddig a Székely MIKÓ-Kollégium tanárai önzetlenül, fizetés nélkül vagy csak csekély díjazás ellenében látták el a múzeumi teendőket. Ez tovább nem mehet így, mivel a demokrácia elve, hogy a munkát meg kell fizetni. Ezért azt javasolja, hogy az állandó tisztviselők lakás- és kerthasználattal együtt havi 120 000 lej, a Székely MIKÓ-Kollégium tanárai

pedig fizetésekiegészítési és óracsökkentésbeli javadalomban részesüljenek. A múzeum három lakással rendelkezik: egy négy szobás és egy-egy két szobás konyhás lakással. A két két szobás konyhás lakás, valamint a négy szobás konyhás lakásból két szoba s konyha bocsájtassék az ig.-örök rendelkezésére. A fennmaradó két szoba a négy szobás lakásból rendeztessék be vendégszobának az időnként leendő kisegítő szakemberek részére. A négy szobás konyhás lakás dr. LŐRINCZ Albert nevére kiigényelt bútorokkal van bebútorozva. Ezért szükségesnek tartja, hogy az igénylést a vendégszobák bebútorozására a Múzeum továbbra is tartsa fenn. Javasolja továbbá, hogy az átmeneti időre a Múzeum ügyeinek az intézésével dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bízassék meg, továbbá ezeknek a dolgoknak szept. 8-án való újbóli előterjesztésére dr. LÁSZLÓ Gyula kértessék fel. Dr. LÁSZLÓ Gyula értesült magától dr. LŐRINCZ Albertől, hogy a Múzeum költségeire előírányzott összeg, amit biztosítani tudott, 12 millió lej. Ez az összeg egyelőre a személyi és dologi kiadásokra elég is lenne.

BALOGH Edgár felveti azt, hogy a Múzeum bevételi forrás is kell legyen, ezt kell szolgálja a kiállítások és a rendezendő szabadegyetemi előadások jövedelme is. SCHULLER Sándor azt indítványozza, hogy a részletkérdésekről az ig.-választmányi gyűlésen kell dönteni. Dr. GYÁRFÁS Albert megköszöni a kolozsvári testvéreknek, hogy ennyire lelki ügyük a SzNM sorsa, csak azt kifogásolja, hogy az átirat nem volt elég egészségesen megfogalmazva. Ezen a dolgon már napirendre tért, mivel nem az ellentéteket keresi, hanem azt, ahol a kolozsváriakkal együtt tud dolgozni. A pénzügyi kérdéseket úgy kell elintézni, véleménye szerint, hogy sem a magyar, sem a román államtól, sem a vármegyétől hivatalosan a Múzeum pénzt ne kapjon. A székelység önmagát adóztassa meg. Indítványozza továbbá, hogy HERPEI János, a Múzeum volt igazgatója a SzNM-mal minden kapcsolatot szüntessen meg, s a Múzeummal kapcsolatban sehol se szerepeljen. Továbbá az ig.-választmány állíttassa népbíróság elé, s hivatalosan is rójjá meg. Dr. LŐRINCZ Albertet nem azért állították a Múzeum élére, hogy szakember volt, hanem azért, mert a Múzeumot újra kellett szervezni, s a jogi helyzete sem volt elintézve. Dr. LŐRINCZ Albertre szükség volt az anyagi javak előteremtésénél, egy jól felkészült székely ember, akit erre a szerepre kiválóan alkalmasnak talál.⁹

BALOGH Edgár a pénzügyi alap megteremtésének kérdésében egyetért dr. GYÁRFÁS Albert véleményével. Azon a véleményen van ő is, hogy se a magyar, se a román állam ne szóljon bele a Múzeum vezetésébe. Azonban a demokrácia magával hozza a helyi önkormányzat megerősödését, s az adók bizonyos

százalékát kulturális célokra fogják felhasználni. Ebből az alpból kell a Múzeumot támogatni, s ahol helyi múzeum van,¹⁰ oda a múzeumi országos költségvetés terhére bizonyos összeget át kell, hogy engedjenek. A MNSz a demokratikus kulturális tételt erre a célra igénybe óhajta venni. HERPEI János ide vissza nem jön, jóvátehetetlen kárt okozott, hibája hivatali hiba, a szolgalelkűség. Dr. LŐRINCZ Albertre azonban másutt van szükség, őt a közjogi székely kérdésekre kell bekapcsolni, ahol a MNSz-nek nagy szüksége van rá.

KISGYÖRGY Tamás elnök a gyűlést az előrehaladott időre való tekintettel d.u. 4 órakeresztül való folytatással felüggeszti. Ezt a javaslatot a gyűlés egyhangúlag elfogadja.

KISGYÖRGY Tamás elnök d.u. 4 órakeresztül megállapítja, hogy a meghívottak újból megjelentek, s így az ülés folytatását elrendeli. Dr. GYÁRFÁS Albert indítványozza, hogy a következő sorrendben kell a kérdéseket megvizsgálni: 1. tudományos kérdés, 2. személyzet kérdése, 3. a Múzeum és a Kollégium között fennálló kapcsolat, 4. pénzügyi kérdés. Dr. LÁSZLÓ Gyula kijelenti, hogy a SzNM-nál az tette a személyi kérdést akuttá, hogy az autonóm szervezetnek van egy felügyeleti szervük, amely felülvizsgálja, hogy a kérdéses autonóm szerv mennyiben felel meg az eredeti célkitűzésnek. Ha a helyzet a SzNM-nál így maradt volna, akkor a SzNM állami felügyelet alá került volna. A magyar tudományos életnek az az állásfoglalása, hogy a jelenlegi állapot átmeneti jellegű és megszüntendő. Ha a helyzet nem változott volna, tudományos körök a SzNM-ot teljes bojkott alá helyezték volna. Tehát kettős veszély állott fenn, bizonyos gondnokság az államhatalom részéről, és a teljes bojkott a tudományos körök részéről. KISGYÖRGY Tamás elnök kijelenti, hogy a Múzeumért mindent megtettek, úgy látja, hogy a bojkottot személyért csinálták volna. Dr. LŐRINCZ Albert igaz, hogy nem régész, de alkalma volt, hogy a Múzeumért dolgozzon. A székely nép sarjai a Múzeumért síkra szálltak, s érdekük, hogy a Múzeum munkát fejtsen ki, meggyőződése szerint mindent elkövettek, amit a Múzeum érdeke megkívánt.

Dr. LÁSZLÓ Gyula kijelenti, hogy ez az átmeneti megoldás szükséges volt.

Dr. GYÁRFÁS Albert közbeveti, hogy FADGYAS Annának sincs tudományos múltja.

BALOGH Edgár kijelenti, hogy dr. LŐRINCZ Albertnek a múzeumi előképzettsége nincs meg., politikai múlttal sem rendelkezik, a Múzeum élén nem állhat. Dr. LŐRINCZ Albert levelei is bizonyítják, hogy alkalmasnak gondolja magát ügyészi állásra, s így a jogi ügyeket befejezheti. Dr. LŐRINCZ Albert azonban a Múzeum egész vezetését akarta, ami lehetetlen. C. DAICOVICIU egyetemi tanár is kifogásolta, hogy

egy ügyvéd áll egy múzeum élén. Az itt járt miniszteriális körök is furcsa tájékoztatást kaptak a Múzeum vezetésére vonatkozólag. A Múzeum a Szovjetunióban egy élő iskola, amit egy ügyvéd nem tud megvalósítani. A MNSz csak egy javaslatot adott a megoldásra, amit félreértettek. Személyi kérdés a dr. LŐRINCZ Albertnek a kérdése, ha elvállalja az ügyészi teendőket, mert neki a Múzeum csak anyagi megterhelést jelent. A múltban teljesen semleges volt, aki semmiféle politikai állapotot nem képviselt, amit ma mégis becsülnék benne. Felkínáltak neki a bukaresti törvényelőkészítő bizottságban egy minisztertanácsosi állást, amit nem fogadott el. Székelyudvarhelyre ment, ahol a törvényeszéki elnökséggel bízták meg, ahonnan azonban nézetbeli eltérés miatt eljött. Egyébként dr. LŐRINCZ Albert kijelentette, hogy ha biztosítanak neki más munkakört, ő azt elfogadja, mert a tudományos vezetésért felelősséget nem vállal. Lemondását beadta, így az ügy el van rendezve, még csak az általa megkezdett jogügyi kérdéseket kell, hogy befejezze. Továbbá annak a nézetének ad kifejezést, hogy mivel dr. LŐRINCZ Albert megváltik a Múzeumtól, a megváltás időpontjáig élvezett fizetésén kívül részesítse őt a Múzeum 6 hónapi eddig élvezett fizetésben, és fedezze Sepsiszentgyörgyről való elköltözködésének költségeit. Ezt úgy a maga részéről, mint dr. LÁSZLÓ Gyula részéről méltányosnak találja. A Múzeum ügyének megoldása személyi ügyön nem múlhat. Ha a városban teremt magának megélhetést, a Múzeumnál megbecsülése mindig meglesz a f. évi márc. elsejétől kifejtett munkásságáért. Dr. SZABÉDI László az Athenaeumnál dolgozott eddig, ahol már hatvan könyv jelent meg, amelyek mind az ő kezén mentek keresztül. A kolozsvári Kommunista Párt elnöke, a MNSz elharcosa, két egyetemi végzettséggel rendelkezik, nyelvtudományi és tudományos munkássága van. Dr. SÁNDOR Gábor tanulmányt írt a hóstáti temetkezésről, dr. SZÉKELY Zoltán neve ismeretes római kori kutatásai révén, FADGYAS Anna és BOGÁTS Dénesnek megvan a tudományos gyakorlati munkásságuk, mint-hogy BOGÁTS Dénes már 1932. év óta, FADGYAS Anna pedig 1924. márc. elseje óta állanak a Múzeum szolgálatában. Dr. SIMON Katalin pedig elsőrendű néprajzos. Ezek szerint a Múzeum tudományos személyzete a legszerencsésebb összetételű.

SCHULLER Sándor kijelenti, hogy sorban azonosítja magát a BALOGH Edgár véleményével. Kiköti azonban, hogy az alapszabályokban lefektetett elvek szerint kell eljárni. A Székely MIKÓ-Kollégiumot szerződés köti a Múzeumhoz. A szerződés értelmében az ig.-őrök a Kollégium tanárai voltak. A múltban azonban a Múzeum élete csak tengődés volt. Az ig.-őröket a Székely MIKÓ-Kollégium elöljárósága

hozza javaslatba, s ennek alapján választja meg az ig.-választmány. Elismeri, s méltányolja dr. LŐRINCZ Albertnek az érdemét, azonban mikor a Múzeum vezetésének az ügye a Nemzeti Demokrata Arcvonal Tanácsa által dr. LŐRINCZ Albert személyében átmenetileg megoldódott, csak utólag értesült arról, hogy dr. LŐRINCZ Albert jogászember. Ez a megoldás az átmeneti helyzet áthidalására alkalmas is volt. Véleménye szerint a Múzeum további működésénél szükség volna még ig.-őrökre, számszerint négyre, egy régész, egy néprajzos, egy természetrajz szakos, egy könyvtáros és levéltárosra. Ezek az állások már a múlt ig.-választmányi ülésén meg is állapították. Az elv az, hogy igazgató ne legyen, hanem az ig.-őrök között a mellérendelés viszonya kell, hogy fennálljon az alapszabályok értelmében, amittől nem lehet eltérni. A múltban igazgató működött, ami nem volt szabályszerű.¹¹ Az elv az, hogy az ig.-őröket a tanártestületből adjuk, a gyakorlat azonban mutatja, hogy minden egyes helyre nem tudunk adni. A múltban is a Kollégium tudta adni a régészeti szakra dr. SZÉKELY Zoltánt és a természetrajzi szakra SZABÓ József tanárt. Dr. SÁNDOR Gábor tanár lévén, a Kollégiumnál is alkalmazható. A kollégium azonban szigorúan ragaszkodik a szerződés érvényben maradásához. Nem az állást betöltő személye a fontos, hanem a végzett munka. Dr. SZABÉDI László, amennyiben tanári képesítéssel bír, s a kollégiumnál is alkalmazást nyer, tekintetbe jöhet, mint ig.-őr. Dr. LŐRINCZ Albertnek érdemei vannak, de ő maga is belátta, hogy nem itt a helye, lemondott, tehát nem is akar a Múzeumnál maradni.

KISGYÖRGY Tamás felveti, hogy az ügynek nincs-e személyi háttere, mivel az ig.-választmány júl. 15-i ülésén FADGYAS Anna lemondását dr. LŐRINCZ Alberttel szemben úgy vetette fel, hogy „vagy ő, vagy én”.

FADGYAS Anna leghatározottabban tiltakozik e kijelentés ellen, mivel azt állítja, hogy az említett kijelentést júl. 14-én délután maga dr. LŐRINCZ Albert tette, amikor nem éppen barátságos hangon azt mondta, „azt hiszi, hogy maga itt direktóriumi tag lesz, megmutatom én magának, hogy vagy én, vagy maga”, mire FADGYAS Anna azt mondotta, „hogy a holnapi gyűlésen be fogom jelteni lemondásomat”, s valóban, a júl. 15-i ülésen lemondásának elfogadását kérte.

SCHULLER Sándor azt a véleményét nyilvánítja, hogy helyes az, hogy mindenki a saját ügykörét lássa el, de szükséges, hogy valaki az egész Múzeumot össze is fogja. Az átmeneti időre alkalmas volt egy jogász, de ez a helyzet tovább nem tartható fenn, mivel a Múzeum élén tudományos szakembernek kell állnia.

Dr. LÁSZLÓ Gyula bejelenti, hogy a természetrajzi szertár rendbehozására le fog jönni dr.

BALOGH Ernő egyetemi tanár és dr. BÁNYAI János geológus professzor. Dr. SZABÉDI Lászlónak minden intézményre vonatkozólag könyvtárosi képesítése van. A Székely MIKÓ-Kollégium megválaszthatja kollégiumi könyvtárossá, s így a Kollégium és Múzeum között fennálló szerződés következményeinek is eleget lehet tenni.¹² A Múzeumot egy gazdasági állás csak megterhelné, mivel nagyobb intézmények is megvannak külön gazdasági szerv nélkül. Magyar intézmények kérdésében a kormány csak a MNSz központi irodájával tárgyal, így a Múzeum védelmét is csak ezen a szervezen keresztül lehet ellátni, nem pedig egy egyedül álló ember jogi védelme révén.¹³ Egyébként a Múzeum védelmét az ig.-választmány és a MNSz közösen is el fogja látni. A dotációt is jobban lehetne használni szakirányban, mint egy ilyen jogi állás fenntartásával. Egyébként dr. LŐRINCZ Albert is csak egy-két hétig vállalja a jogi ügyek rendezését, amíg a jogi kérdések elintézését nyernek.

Dr. GYÁRFÁS Albert bejelenti, hogy a SzNM-nak fenntartója nincs. A székely nép kell, hogy biztosítsa a fenntartását, ezért szükségesnek tartja egy program kidolgozását az anyagi alap megteremtésére. Ennek a megszervezésére szükségesnek látja egy szerv beállítását.

BALOGH Edgár indítványozza, hogy az államsegély helyettesítése segély formájában a MNSz keretében történjék. Erre nagyon alkalmas volna a tankönyvek nyomtatásával felmerülő jövedelem hovaforrításának olyan megoldása, hogy a tankönyvekre rá lehetne róni bélyeg formájában a SzNM fenntartási költségének egy részét. Ez annál inkább megvalósítható, mivel a tankönyvek nyomását a JÓKAI-nyomda fogja megkapni. A SzNM fenntartási költségeinek az előteremtésére nem egy embert, hanem az ig.-választmányt és a MNSz múzeumi alosztályát tartja szükségesnek. Dr. LŐRINCZ Albert ilyen minőségben csak mint személy járhat el, nem mint a Múzeum képviselője.

Időközben megjelent NAGY Imre alelnök is, akinek tájékoztatására dr. LÁSZLÓ Gyula röviden újból összefoglalja a MNSz javaslatát.

Dr. GYÁRFÁS Albert közli, hogy dr. LŐRINCZ Albert tudomása szerint tovább szeretne a Székelyföldön dolgozni. Kétségtelen, hogy FADGYAS Anna mindent megadott, de nem kevesebb érdeme van dr. LŐRINCZ Albertnek. Azt a fizeteskülönbözetet, amit állása jelentene, ő mint ember is be tudja hozni. Egyébként dr. LŐRINCZ Albertre a megyében másképp is szükség van, dacára annak, hogy sok hibája van, túlérzékeny, azonban nélkülözhetetlenek tartja. Kifogása az ellen nincs, hogy ügyvezető ig.-őr dr. SZABÉDI László legyen.

NAGY Imre fölveti a kérdést, hogy egyáltalában dr. LŐRINCZ Albertnek szüksége van-e a Múzeumnál állásra.

BALOGH Edgár kijelenti, hogy dr. LŐRINCZ Albertet a kollégiumi szerződés értelmében legfeljebb csak átmenetileg lehet alkalmazni, mint ügyész azonban maradhat. Ami pedig az érzékenységet illeti, azon túl kell magunkat tenni, mivel nagyobb dolgokról van szó, minthogy az embernek az érzékenységét bántjuk-e, vagy sem. Az egész múzeumi kérdést úgy kell megoldani, hogy támadási felületet sehol se hagyjunk.¹⁴ Ha maradna a jelenlegi minőségben, a Múzeumot támadás érné a sajtó, valamint a kormány részéről. A MNSz ajánlja, hogy a Múzeum érdekében erről a kényes helyről vonuljon vissza. Számára, ha a városban marad, megmarad az ügyészi teendőknél az ellátása. Nem helyesli, hogy a pénzügyi alapok megteremtésére a Múzeum egy külön személyt alkalmazzon. A pénzszerzésre a Múzeum ig.-őrei, múzeumőrei és a választmány minden egyes tagja hivatva vannak. Egyébként ezt a szerepet bárki vállalhatja az ig.-választmány tagjai közül is, mivel a megyénél, az államnál a tagok közül mindig lesz valaki, aki segítségére lesz a Múzeumnak. Ezért nem a költségvetést kell megterhelni, hanem az olyan egyéneket, akik a székely társadalomban szerepet játszanak. Ilyen szerepre dr. LŐRINCZ Albert is vállalkozhatik, ha itt marad. Egyébként a Múzeumért mindenkinek, múzeumőröknek, politikai és gazdasági tényezőknél is dolgoznia kell. Dr. LŐRINCZ Albertnek ez a múzeumi állás nem alap, mivel Kolozsvárt jól menő irodája, lakása van, amit nem tud megtartani., ha itt marad. Különben a MNSz a Csíki Magánjavak, valamint a TUSA–MIKÓ-féle ügykör rendezésének a kérdésénél is dr. LŐRINCZ Albertre gondolt.¹⁵ Dr. GYÁRFÁS Albert felveti a kérdést, hogy a MNSz javaslata szerint, ha FADGYAS Anna múzeumőr lehet, miért nem lehet az dr. LŐRINCZ Albert, akinek egyetemi végzettsége és nagy olvasottsága van. Jegyzőkönyvbe kívánja vétetni, hogy a Múzeum anyagi alapjának a megteremtését a BALOGH Edgár által kifejtett társadalmi akcióval nem látja biztosítottak.

Dr. LÁSZLÓ Gyula közvetve, hogy átmenetileg esetleg a MNSz a PETŐFI-alap terhére három ember fizetését vállalná.

FADGYAS Anna kéri, hogy a személyétől tekintsenek el, amennyiben ez a Múzeum ügyeinek rendezésében akadályul szolgálna.

BALOGH Edgár kijelenti, hogy dr. LŐRINCZ Albert nem kvalifikálatlan személy, mivel jogi doktor, s nagy munkaügyi gyakorlata van. FADGYAS Anna és BOGÁTS Dénes, bár nem rendelkeznek egyetemi végzettséggel, de a múzeumi munka egy bizonyos időn túl jogosít jogszerzésre, ezért ők tb. múzeumőrök lennének, ami erkölcsi elismerés, s a praxist honorálná. Ha dr. LŐRINCZ Albertnek lenne legalább 5 évi múzeumi praxisa, akkor őt is lehetne kvalifikálni.

Egyébként pazarlás lenne őt a Múzeumnál alkalmazni, mikor ő egy munkaügyi kapacitás.

Dr. GYÁRFÁS Albert közvetve, hogy HERPEI Jánost mi képesítette múzeumi munkára, mikor nem volt meg hozzá a képesítése. Dr. LÁSZLÓ Gyula kijelenti, hogy HERPEI Jánost nem a végzettsége, hanem munkássága tette alkalmassá múzeumi munkára.

Dr. LÁSZLÓ Gyula azt a kérését terjeszti elő, hogy a f. évi szept. hó 8-i ig.-választmányi gyűlésre őt és dr. BALOGH Edgárt minden jog nélkül hívja meg, hogy a mai gyűlésen elhangzott javaslataikat újból személyesen adhassák elő.¹⁶

Dr. LÁSZLÓ Gyula kérését a gyűlés egyhangúlag elfogadja, s a f. évi szept. hó 8-án tartandó ig.-választmányi gyűlésre egyhangúlag meghívja. Ügyv.-tanács dr. LŐRINCZ Albert lemondó leveleit tudomásul veszi, s döntés végett az ügyet az ig.-választmány elé terjeszti. Az ügyek vezetésére ideiglenes megbízási jelleggel megbízza dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt, akit ugyanakkor megbíz egy 12 milliósi költségvetési tervezet elkészítésével is.

Ügyv.-tanács, meghallgatva a MNSz kiküldöttjeit, úgy találja, hogy mindenben egyetért a kiküldöttekkel, csupán csak abban van véleménykülönbség, szükséges-e egy külön ig.-őri állás szervezése a Múzeum terhére az anyagi javak előteremtésére, vagy nem.

Dr. GYÁRFÁS Albert kijelenti, hogy szükségesnek látja egy ilyen állás szervezését.

SCHULLER Sándor magáévá teszi a MNSz javaslatát, s egy ilyen állás szervezését nem tartja szükségesnek.

A MNSz központi kiküldöttjei a kérdést úgy találják megoldhatónak, ha a Múzeumnál egy ügyészi állást szerveznének, s kéri a testvéreket, hogy tegyék lehetővé, hogy egyúttal a kollégiumi ügyészi állás betöltése is a múzeumi ügyészi állással legyen kapcsolatban. Erre az ügyészi állásra egyhangúlag dr. LŐRINCZ Albertet hozzák javaslatba.

Dr. GYÁRFÁS Albert köszönetét fejezi ki a MNSz központi kiküldöttjeinek, hogy a SzNM ügyében ilyen messziről leutaztak. Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

3.

Jegyzőkönyv, mely felvettette a SzNM ig.-választmányának 1945. évi szept. hó 8. napján Sepsiszentgyörgyön, a Múzeum irodahelyiségében tartott rendkívüli gyűléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt dr. GYÁRFÁS Albert és NAGY Imre alenökök, dr. JÓZSEF Manóné, SCHULLER Sándor, SZÁSZ Imre, TAKÁCS János, KOVÁCS Dénes,

LŐRINCZ Ferenc, CSAPÓ József, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. LŐRINCZ Albert és FADGYAS Anna ig. vál. tagok, továbbá dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi tanár és BALOGH Edgár, a MNSz alelnöke, mint a MNSz Központi Intézőbizottságának kiküldött résztvevői.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlí a megjelent tagokat, megállapítja a gyűlés összehívásának szabályszerűségét és határozatképességét, és a gyűlést megnyitja. 2. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr az elnöki megnyitó után üdvözlí dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi tanárt, aki nemzetközi viszonylatban is a régészet legkiválóbb mai magyar képviselője, és BALOGH Edgárt, a MNSz alelnökét, a demokrata író és harcost.

3. Elnök felkéri CSAPÓ József jegyzőt, hogy az ig.-választmány 1945. évi júl. hó 15-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvét olvassa fel, mely felolvasás után tudomásul szolgál. A mai gyűlés jegyzőkönyvének vezetésére CSAPÓ József jegyzőt, hitelesítésére pedig SCHULLER Sándor és SZÁSZ Imre ig.-vál. tagokat kéri fel.

4. Melőtt a tárgysorozatba felvett ügyek tárgyalására kerülne a sor, dr. GYÁRFÁS Albert alelnök felteszi a kérdést, hogy ki engedte meg dr. ÁRVAY Józsefnek, hogy egyszerűen anélkül, hogy az elnökség engedélyt adott volna, bejőjön a Múzeumba, tekintettel arra, hogy a Múzeum anyagának az elszállítása körül tisztázatlan a szerepe. Dr. SZÉKELY Zoltán kijelenti, hogy ő adott engedélyt, tekintettel arra, hogy dr. ÁRVAY József azelőtt a Múzeum kötelékébe tartozott. Ha ezért mulasztás terheli, a felelősséget vállalja. Dr. GYÁRFÁS Albert megjegyzi, hogy dr. ÁRVAY József nem ment el az ig.-választmány elnökéhez, ellenben a római katolikus plébánosnál látogatást tett. Dr. SZÉKELY Zoltán kijelenti, hogy ő el akarta vinni dr. ÁRVAY Józsefet az ig.-választmány elnökéhez, de dr. LŐRINCZ Albert magára vállalta, hogy személyesen fogja elvinni dr. ÁRVAYt az elnök testvérhez. Dr. LŐRINCZ Albert kijelenti, hogy szó volt róla, de ő az ÁRVAY jelentését várta, amit nem kapott meg, hogy azzal menjenek el az elnökhöz. Dr. SZÉKELY Zoltán kijelenti, hogy a jelentés fogalmazványa már egy hete, hogy készen van ÁRVAY Józsefnél, aki arra várt, hogy dr. LŐRINCZ Albert a jelentéssel együtt az elnök testvérhez vigye. Dr. SZÉKELY Zoltán nem akart a dolog elébe vágni, hogy mint ideiglenesen megbízott vezető ügykörü túllépést kövessen el, minthogy dr. LŐRINCZ Albertet az ig.-választmány még nem mentette fel megbízatása alól. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök figyelmezteti dr. SZÉKELY Zoltánt, hogy a jövőben hasonló mulasztást ne kövessen el. Dr. SZÉKELY Zoltán kijelenti, hogy ez nem volt mulasztás, mivel a dolog elintézését dr. LŐRINCZ Albert magára vállalta.

5. BALOGH Edgár, a MNSz alelnöke ismerteti a MNSz KI-nak a Múzeum jövőbeni működésére vonatkozó elgondolását. A MNSz KI, amely hivatalva van, hogy foglalkozzék a magyar kulturális ügyek rendezésével, s így a SzNM ügyével is. Nem tudta azt, hogy az elenyészett ig.-választmány helyett megalakult az új demokrata szellemű ig.-választmány, s ezért gondolt átmenetileg egy direktórium felállítására. Tekintettel arra, hogy időközben a Múzeum ig.-választmánya megalakult, direktórium beállításának a kérdése elveszítette időszerűségét. Kijelenti, hogy a MNSz KI által küldött átirat téves értelmezése keltette az ig.-választmányban azt az elgondolást, hogy a Múzeumhoz a MNSz idegen állampolgárokat akart volna szerződtetni. A MNSz közbelépésére a magyar kormány hajlandónak mutatkozott a megsemmisült javak részbeni kárpótlásaképpen szakembereket bocsájtani a Múzeum rendelkezésére a saját költségén. Továbbá az elpusztult javak részbeni kárpótlásaképpen a Magyar Nemzeti Múzeumban, valamint a Bécsben található összes székelyföldi vonatkozású emlékeknek a SzNM részére való átengedését helyezte kilátásba.

Ig.-választmány BALOGH Edgár tájékoztatását tudomásul veszi.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán javasolja, hogy az ig.-választmány járuljon hozzá ahhoz, hogy dr. SÁNDOR Gábor és dr. ÁRVAY József jelenhessék meg a gyűlésen, és hallgathassa meg dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi tanár következő előadását, mely a SzNM tudományos működésére vonatkozik. Ig.-választmány SZÉKELY Zoltán javaslatát elfogadja.

Dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi tanár előadja, hogy a Székelyföld helyzete Euráziában, mivel a szorosok révén egy állandó átjáró metszési pontjában fekszik, általános eurázsiai kérdést rejt magában. Ezt mutatja a régészeti leleteknek az összefüggése. Az erödsí, valamint az oltszemi telepekben Európa egy östörténeti kérdésének a megoldása rejlik. A leletek gyűjtőhelye a SzNM: feléje irányul a tudományos világ érdeklődése, amelynek eleget kell tenni. A magyar nép munkájának a szeretete feladatává tette a MNSz-nek, hogy a SzNM-nak segédkezet nyújtson. A MNSz-nek akarása vezetett a múlt gyűlés jegyzőkönyvében szereplő és BALOGH Edgár által is említett átirathoz, amelyet a MNSz KI intézett a Múzeum vezetőségéhez. Személy szerint dr. LÁSZLÓ Gyulát is közelről érdekli a Székely Nemzeti Múzeum sorsa, tekintettel arra, hogy sokat dolgozott az elmúlt négy év alatt a Múzeumban, s mint székely ember őszintén ragaszkodik a régi székely intézethez. A Múzeum tudományos munkájának az elvégzésére a múltban megvolt a Székely MIKÓ-Kollégium tanári kara. A közép-európai népekkel való tudományos kapcsolat fenntartására és a

Székelyföld további kutatásának folytatására ezután is mindent meg kell tenni. A múzeum újjászervezése folytán nemcsak követünk kell a többi európai államok múzeumainak fejlődését, hanem arra kell törekednünk, hogy a tudományos munka tekintetében mindig az elsők között legyünk. Szükséges lenne a SzNM tisztviselő karán kívül az összes tudományos erők bevonása úgy, hogy a székelyföldi problémák megoldásában, ami a közép-európai Duna-medence problémája is, időről-időre a szakembereket bevonják. Hálásan emlékszik meg mint múzeumi szakember arról az erőfeszítésről, amit FADGYAS Anna múzeumi tisztviselő fejtett ki a Múzeum érdekében 1944 szeptembertől 1945. márc. 1-jéig, ameddig is a Múzeum vezetését és javainak a megvédését egyedül látta el. Megemlékezik dr. LŐRINCZ Albert munkájáról is, aki a Nemzeti Demokrata Arcvonal megbízásából 1945. márc. 1-jén került a Múzeum élére, s megpróbálta a Múzeum jogi helyzetét rendezni. Megköszöni KISGYÖRGY Tamás elnöknek és dr. GYÁRFÁS Albert alelnöknek azt a megértő messzemenő támogatást, amelyben a SzNM-ot részesítették. Tekintettel azonban arra, hogy az autonóm szerveknek van egy felügyeleti szervük, amely felülvizsgálja, hogy a kérdéses autonóm szerv mennyiben felel meg az eredeti célkitűzésnek, szükségessé vált, hogy ez a felügyeleti szerv maga nevezze ki megfelelő szakembereket.¹⁷ Ezt értette meg dr. LŐRINCZ Albert, amikor két levélben is szépen kifejtette azt, hogy ő munkáját befejezte, s így átadja helyét a tudományos szakembereknek.

Dr. SÁNDOR Gábor és dr. ÁRVAY József, mivel dr. LÁSZLÓ Gyula érdekes tudományos tájékoztatását meghallgatták, a gyűlésről eltávoznak.

7. Dr. LŐRINCZ Albert kijelenti, hogy a Múzeumhoz azért jött, mert annak jogi helyzetét rendezni kellett. Dr. GYÁRFÁS Albert és KISGYÖRGY Tamás ebben a munkájában mindég nagy segítségére voltak. Beszámol a Múzeumban folytatott munkásságának eredményeiről. Lépéseket tett, hogy a székely vármegyék a Múzeum fenntartásához hozzájáruljanak, az elenyészett ig.-választmány helyett a Nemzeti Demokrata Arcvonal Tanácsától kapott megbízás alapján egy új ig.-választmányt hozott létre. Két ízben is tárgyalt a székely vármegyék Nemzeti Demokrata Arcvonal Tanácsaival, hogy a Múzeum életébe szorosan kapcsolódjanak bele. Az elvi harc közben kisebb kérdésekről sem feledkezett meg. A Múzeum kerítéseit kijavíttatta, a szemétdombokat elhordatta. Kiemeli azt, hogy a Múzeum a székely népé, s kéri az ig.-választmányt, hogy a kijelölendő ig.-örökben a székely nép kapja is meg a garanciát arra, hogy a Múzeum ügyét azok előbbre is fogják vinni. Azt javasolja, hogy a múzeumi ig.-örök teljesen a Múzeumnak szenteljék magukat, más elfoglaltságuk ne legyen.

Dr. SZÉKELY Zoltán kijelenti, hogy amennyiben dr. LŐRINCZ Albert javaslata alapján az ő alkalmazása akadály volna arra, hogy ő továbbra is a Múzeum ig.-öre legyen, kéri, hogy abban az esetben személyétől tekintsenek el.¹⁸

8. Dr. LÁSZLÓ Gyula előterjesztést tesz a Múzeum tudományos és segédzemplézetére vonatkozólag. A Múzeum ügyeinek további rendezésénél kiinduló pontnak a Múzeum ig.-öreinek megválasztását javasolja, azzal a megjegyzéssel, hogy dr. SZABÉDI László az ügyvezetéssel bízzák meg. Dr. SZABÉDI László marostordai születésű székely ember, költő és szociológus, aki az Egyetemi Könyvtárban könyvtárosi teendőket végzett, s így könyvtárosi gyakorlattal rendelkezik, több európai nyelvet beszél, s a JÓZSA Béla Athenaeum könyvkiadó szakosztályának vezetője, akinek kilenc hónapi működése alatt circa 40 könyv jelent meg. Mindezek alkalmassá teszik őt arra, hogy a SzNM jövőbeni tudományos munkájába tevékenyen bekapcsolódjék. A régészeti teendők ellátására továbbra is dr. SZÉKELY Zoltánt ajánlja. A néprajzi teendők ellátására dr. SÁNDOR Gábort, a kitűnően képzett néprajzost ajánlja, mint ig.-ört. Dr. ÁRVAY Józsefet, mint néprajzost, levéltári és könyvtári szakemberként ajánlja, ugyancsak ig.-örként. BOGÁTS Dénest, aki a múltban is nagy egyszerűséggel foglalkozott levéltári kutatásokkal, amelyről több eddig megjelent munkája is tanúskodik, javasolja, hogy az ig.-választmány mint tiszteletbeli ig.-ört hívja meg. FADGYAS Annát, aki két évtizedes múzeumi gyakorlata révén tudományos képesítést nyert, javasolja, hogy tb. múzeumórré válassza meg az ig.-választmány. Tekintettel arra, hogy a néprajznak olyan kérdései is vannak, amelyhez férfiember egyáltalán nem tud hozzáférközni, ezért javasolja, hogy a kitűnően képzett dr. SIMON Katalin leendő kollégiumi tanárnőt mint tb. múzeumórt hívja meg az ig.-választmány. A szakaltisztai teendők elvégzésére KOCIS Elek asztalosmester megválasztását javasolja, aki a múltban is mint ilyen dolgozott a Múzeumban. Az altisztai teendők ellátására FODOR Józsefné megválasztását javasolja, aki 1932. év óta áll a Múzeum szolgálatában, s ez idő alatt munkáját mindig a legnagyobb jóindulattal és igyekezettel látta el.

Javaslatot tesz az említett személyek javadalmazására vonatkozólag is. Javasolja, hogy az ig.-örök fizetése havi 100 000 lej készpénzben és természetbeni járandóságban állapíttassék meg. Dr. SZABÉDI László ig.-ör használja az emeletes ig.-óri lakás két szobás, konyhás, kamrás és fürdőszobás részét az ahhoz járó kertrésszel, dr. SÁNDOR Gábor ig.-ör, tekintettel arra, hogy nőtlen ember, az emeleti két szobát, valamint dr. SZABÉDIVEL közösen a fürdőszobát és a felső kert részt. Dr. ÁRVAY József és dr. SZÉKELY Zoltán a két

részre osztott földszintes ig.-őri lakást foglalják el az ahhoz járó kertrésszel együtt. FADGYAS Anna tb. múzeumőr részére havi 100 000 lej fizetést javasol, valamint az ig.-őrökkel közös megegyezés alapján történő kertrészeseledést. BOGÁTS Dénes tb. ig.-őr részére havi 30 000 lej tiszteletdíjat javasol. Dr. SIMON Katalin tb. múzeumőr részére havi 80 000 lej fizetést javasol. KOC SIS Elek szakaltiszt részére, aki mint asztalos alkalmazatnék, havi 60 000 lej fizetést javasol. FODOR Józsefné altiszt részére havi 30 000 lej fizetést javasol az eddigi élvezett lakás, fűtés, világítás és kerthasználat mellett.

Dr. SZÉKELY Zoltán fölteszi a kérdést, hogy az ig.-őrök csak a lakás használatát kapják fűtés és világítás nélkül, s kérdezi, hogy dr. LŐRINCZ Albert mint igazgató fűtést és világítást élvezett-e, tekintettel arra, hogy a múltban az igazgató és múzeumőrök kizárólag csak a lakást és a velejá ró kerthasználatot kapták. Dr. LŐRINCZ Albert kijelenti, hogy fűtést és világítást ő sem élvezett.

SCHULLER Sándor és dr. GYÁRFÁS Albert azt javasolják, hogy FADGYAS Anna tb. múzeumőr fizetése havi 80 000 lejben állapíttassék meg.

SCHULLER Sándor javasolja, hogy a kollégium leendő természetrajz szakos tanára mint múzeumőr az elöljáróság delegálása révén a Múzeumhoz választassék meg.

Ig.-választmány dr. LÁSZLÓ Gyula javaslatát dr. GYÁRFÁS Albert és SCHULLER Sándor módosító javaslatával elfogadja, azzal a kikötéssel, hogy a MIKÓ-Kollégium elöljárósága az ig.-őröket a kollégiumhoz mint tanárokat is megválassza, hogy ezzel a Múzeum és a kollégium között fennálló szerződésnek is eleget tegyen.

9. Dr. LÁSZLÓ Gyula és BALOGH Edgár javasolják, hogy dr. LŐRINCZ Albertnek a Múzeumban kifejtett munkásságának elismeréséül az eddig élvezett 6 hónapi igazgatói fizetést kitevő 480 000 lej összeget szavazzon meg. Dr. GYÁRFÁS Albert és SCHULLER Sándor nem tartják helyenvalónak, hogy dr. LŐRINCZ Albert a Múzeumban kifejtett munkásságáért külön jutalomban részesüljön. Dr. LŐRINCZ Albert kijelenti, hogy ha ezt az összeget nem kapja meg, akkor nincs abban a helyzetben, hogy leköltözködhessen Kolozsvárról, mert erre anyagi fedezete nincs. BALOGH Edgár megjegyzi, hogy dr. LŐRINCZ Albert eddig élvezett havi fizetése amúgyis igen csekély volt, azért méltányosnak találja, hogy a javasolt 480 000 lej dr. LŐRINCZ Albert részére szavaztassék meg.

Ig.-választmány BALOGH Edgár és dr. LÁSZLÓ Gyula javaslatát elfogadja, és dr. LŐRINCZ Albertnek a Múzeumban kifejtett munkássága elismeréséül az eddig élvezett 6 havi fizetését kitevő összeget, vagyis 480 000 lejt egyhangúlag megszavaz.

10. KISGYÖRGY Tamás elnök és dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolják, hogy a Múzeum jogi ügyeinek az elintézésére, valamint a pénzügyi alapjának megteremtésére dr. LŐRINCZ Albertet a Múzeum ügyészévé válassza meg az ig.-választmány, és havi javadalmazását 80 000 lejben állapítsa meg. SCHULLER Sándor javasolja, hogy a Múzeum kössön szerződést dr. LŐRINCZ Albertel, amely szerződés világosan szögezze le, hogy a jogügyi dolgok elintézésén kívül a Múzeum anyagi alapjának a megteremtése a fő feladata.

Ig.-választmány dr. GYÁRFÁS Albert, KISGYÖRGY Tamás és SCHULLER Sándor javaslatát elfogadja, s a javaslatban kifejezett kívánságok szerint havi 80 000 lejes fizetéssel a Múzeum ügyészévé megválasztja dr. LŐRINCZ Albertet. Dr. LŐRINCZ Albert megszűnik a Múzeum ig.-választmányának és ügyv.-tanácsának tagja lenni, az üléseken mint esetről-esetre meghívott tanácskozó tag vesz részt. A jogi ügyek elintézésére a megbízást az ügyv.-tanácstól kapja. Az eddig élvezett lakásában maradhat a már általa levélben kért időpontig, vagyis 1945. okt. hó végéig, de addig is lakásának egy részét át kell, hogy adja dr. SZABÉDI László részére.

11. Dr. GYÁRFÁS Albert javasolja, hogy a megválasztott tiszviselők megválasztása, illetve megbízatása csak egy évnvi időtartamra szóljon, vagyis 1945. szept. hó 1-jétől 1946. aug. hó 31-ig.

Ig.-választmány dr. GYÁRFÁS Albert javaslatát elfogadja.

12. Dr. GYÁRFÁS Albert és dr. LŐRINCZ Albert a dr. ÁRVAY József alkalmaztatásával kapcsolatosan azt javasolja, hogy az ügyv.-tanács vizsgálja ki az ügyet, és igazolásának esetén szept. hó 1-jétől alkalmazza.

Ig.-választmány a javaslatot elfogadja, és ügyv.-tanácsot megbízza, hogy ÁRVAY József ügyét vizsgálja ki, és igazolása esetén szept. hó 1-jétől a Múzeumnál alkalmazza.

13. Dr. SZÉKELY Zoltán ismerteti a Múzeum 1945. évi szept. 1-jétől 1946. évi ápr. 1-jéig terjedő időre készített költségvetését, mely 22 928 332 lej bevételt, és ugyanannyi kiadást mutat.

Ig.-választmány a Múzeum költségvetését beható tárgyalás után egyhangúlag elfogadja.

14. Dr. LÁSZLÓ Gyula javasolja, hogy a Múzeum könyvtárában mintegy 300 kötetet kitevő nyugati szépirodalmi munka képezze szabadeladás tárgyát, s az így befolyt összeg szakkönyvtár gyarapítására fordíttassék.

Ig.-választmány dr. LÁSZLÓ Gyula javaslatát elvileg elfogadja.

15. Dr. LŐRINCZ Albert javasolja, hogy a kiállásokkal kapcsolatos napidíjakat úgy a tudományos

személyzet, mint az ügyész részére állapítsa meg az igazgató-választmány. Javasolja, hogy a nem sepsiszentgyörgyi illetőségű ig.-vál. tagok részére a gyűlésen való részvétel alkalmával napidíj állapíttassék meg.

Ig.-választmány úgy a tudományos személyzet, mint az ügyész részére a kiszállások alkalmával a hasonló fizetésű állami tisztviselők részére megállapított napidíjat engedélyezi. Hozzájárul ahhoz is, hogy a nem sepsiszentgyörgyi ig.-vál. tagok a gyűléseken való részvételük alkalmával napidíjban részesüljenek.

16. A megválasztott ig.-örök közül dr. SÁNDOR Gábor és dr. ÁRVAY József a gyűlésen megjelennek, és elnök közli velük megválasztásukat, melyet nevezettek köszönettel tudomásul vesznek. Több tárgy nem lévén, elnök megköszöni a megjelenteknek a gyűlésen való részvételüket, és a gyűlést bezárja.

4.

Jegyzőkönyv, mely felvetett Sepsiszentgyörgyön 1945. évi szept. hó 15-én d.u. 4 órakor a SzNM ügyv.-tanácsának 114/1945 számú meghívóval egybehívott és a Múzeum irodahelyiségében tartott gyűléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, SCHULLER Sándor, dr. JÓZSEF Manóné, dr. SZÉKELY (SZABÉDI) László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá dr. LŐRINCZ Albert ügyész mint tanácsadó tag.

1. Elnök üdvözlöi a megjelent tagokat, és a gyűlést megnyitja. Jelenti, hogy NAGY Imre alelnök és GÁSPÁR Jenő távollétüket kimentették. A jegyzőkönyv vezetésére FADGYAS Anna múzeumi pénztárost kéri fel.

2. KISGYÖRGY Tamás elnök jelenti, hogy a tárgysorozat 1. pontja dr. ÁRVAY József purifikálási ügye. Ezért felkéri dr. ÁRVAY Józsefet, hogy tegye meg jelentését a Múzeum becsomagolt anyagának elszállítására vonatkozólag.

1944. szept. 1-jén kora reggel HERPEI János múzeumi igazgató közölte velem, hogy a háborús események miatt elrendelték a város kiürítését, s az utolsó vonat reggel 9 órakor indul. Előző nap, amikor szóba került, hogy a közeli napokban sor kerülhet a város kiürítésére, bejelentettem igazgatómnak, hogy ez esetben is a Múzeumban maradok. Ő azonban arra hivatkozva, hogy én Brassóból jött katonaszökevénynek számítok, és így a román csapatok bevonulásakor történő igazoltatások során veszélybe kerülhetek, erre való tekintettel azt tanácsolta, hogy a várost én is hagyjam el. Szept. 1-jén reggel azért magam is vonatra szálltam. A vonat indítása azonban egyre késett, s másnap, szept. 2-án délelőtt elhatároztam, hogy mégis Sepsiszentgyör-

gyön maradok. A vonatról leszállva HERPEI János igazgatóval találkoztam, aki közölte velem, hogy a Múzeum ládáiba csomagolt anyaga elszállítására vasúti kocsit szerzett. Ugyancsak azt is közölte velem, hogy ő maga beteg volta miatt családjával együtt a délben induló vonattal elutazik, és rendelte, hogy a Múzeum részére kiutalt és aznap éjfélkor indítandó vasúti kocsiba a múzeumi ládákat rakassam be, és az elszállítást elrendelő minisztériumtól kijelölt helyre, a Tolna megyei Lengyel községbe kísérem el. HERPEI János igazgató családjával együtt szept. 2-án délben elutazott, magam pedig a kiutalt vasúti kocsiba kezdtem berakni a múzeumi ládákat, melyeket BARABÁS Jenő altiszt székereen szállított a Múzeumból az állomásra. Este 6 órakor váratlanul elindították vonatunkat. A vasúti kocsiba akkor 48 láda volt berakva, s a kocsiban utazott rajtam kívül BARABÁS Jenő altiszt is a családjával. Másnap Csík-szentkirályon utolérte vonatunkat, s beszállt feleségével együtt a vasúti kocsinkba dr. SZÉKELY Zoltán is, aki katonai behívóját megkapva állomáshelyére indult. Állandó légítámadások közepette szept. 9-én Kolozsvárra érkezünk, ahol az állomásfőnök közölte velünk, hogy vasúti kocsinkat a légítámadásoktól elpusztított vasúti pályatest rendbehozatala után, körülbelül 6-7 nap múlva indíthatja csak tovább. Mínt hogy a kolozsvári vasúti állomást is állandóan légítámadás fenyegette, s különben is az állomásfőnök közlése szerint az egy hét múlva indítandó múzeumi szállítmány a legkedvezőbb körülmények között is csak egy heti út után érkezhetik meg Budapestre, belátva azt, hogy a múzeumi szállítmánynak egy hétig azz állomáson tartása és másik egy heti továbbszállítása az állandó légítámadások miatt a szállítmány biztos elpusztulását jelentené, dr. SZÉKELY Zoltánnal Kolozsváron előbb az illetékes felettes hatóságunkkal, a Közggyűjtemények Országos Főfelügyelőségével akartunk telefonon beszélni, majd a szándékunk sikertelensége után felkerestük az Erdélyi Múzeum-Egyesület vezetőségét, és tanácsot kértünk a múzeumi szállítmány ügyében. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület vezetőségére tanácsára és kérésére a múzeumi szállítmány megmentése érdekében a ládákat még aznap az Erdélyi Múzeum-Egyesület bombabiztos óvóhelyére szállítottuk. Az Egyesület vezetősege a ládákat tőlünk átvette, hogy azokat óvóhelyén megőrizze és a háborús veszélyek megszűnése után Sepsiszentgyörgyre visszaszállíttassa. Az átadásról, illetőleg az átvételről részletes jegyzőkönyv készült, melynek egyik példányát vagy annak másolatát csak utólag mellékelhetem majd a jelentésemhez. Kolozsvárra érkezésünk után néhány napra a Kolozsvárra érkezett miniszteri kiürítési biztos a múzeumi anyagot Budapestre akarta szállíttatni, de a vasúti for-

galom megbénulása miatt e szándéka meghíúsult. Később, ha jól emlékszem, szept. 24-én a miniszterium a múzeumi anyagot tartalmazó ládákat két teherautón Budapestre szállította, az Erdélyi Múzeum-Egyesület vezetői, valamint dr. SZÉKELY Zoltán és a magam minden tiltakozása ellére. A szállításmánnyal eltávozott BARABÁS Jenő altiszt is a családjával. Néhány nap múlva dr. SZÉKELY Zoltán újabb katonai behívásra bevonult csapattestéhez. Én Kolozsvárt maradtam, hogy megvárjam a közeledő orosz hadsereg Kolozsvárra való bevonulását, és azután a SzNM-hoz visszatérjek. Az orosz csapatok okt. 11-én bevonultak Kolozsvárra, de magam okt. 13-án hadifogságba jutottam, s az Oroszországban az Ural-hegységben fekvő Assa város környékén fekvő hadifogoly-táborban eltöltött hadifogságom után 1945. aug. 30-án érkeztem vissza Sepsiszentgyörgyre.

SCHULLER Sándor a jelentéssel kapcsolatosan kijelenti, hogy bár mulasztást követett el dr. ÁRVAY József, amikor az elszállítás ellen tiltakozását nem fejezte ki HERPEI János előtt, azonban ezt a mulasztását helyrehozta azzal, hogy Kolozsvárt az anyagot a vasúti kocsiból kirakatta bombabiztos helyre, és továbbszállítása ellen tiltakozott. Ennek alapján nem látja vétkesnek dr. ÁRVAY Józsefet az anyag elszállításával kapcsolatban. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök kijelenti, tekintettel arra, hogy az akkori főispán és katonai hatóságok a város kiürítésére rendeletet adtak ki., tekintettel arra, hogy ezek a vezetők a saját és családtagjaik személyének a megmentésével annyira elfoglaltak voltak, s csakis azzal voltak elfoglaltak, nevezettnek nem állott módjában ezekkel tárgyalásokba bocsátkozni, s egy más intézkedést kieszközölni. Tekintettel továbbá arra, hogy a felemlített vezetők fejlesztettségé általános pánikot keltett, s így nevezettet is befolyásolhatta, és végül nevezett felettesétől, HERPEI János felelős igazgatótól rendeletet is kapott a ládába csomagolt értékek elszállítására, habár előzőleg dr. SZÉKELY Zoltánnal együtt HERPEI János tudomására hozta, hogy nem akar eltávozni, ügyv.-tanács nem tartja dr. ÁRVAY Józsefet vétkesnek, s így nem lát fennforogni okot arra, hogy a Múzeum kötelékébe tovább ne alkalmaztassék. Dr. SZÉKELY Zoltántól és FADGYAS Annától írásbeli nyilatkozatot kér a fenti ügyvel kapcsolatban. A fenti ügyvel kapcsolatosan dr. SZÉKELY Zoltán felolvassa NAGY Imre ig.-vál. alelnök 1945. szept. 14-én kelt levelét:

A f. hó 15-i ülésre szóló meghívót megkaptam. Elfoglaltságom miatt személyesen nem mehetek le. Az ÁRVAY József purifikálási ügyével kapcsolatban kijelentem, hogy az ügyet az ÁRVAY-val való személyes beszélgetésből is ismerem, így az anyag elszállításáért őt hibásnak nem tartom, mert ő mint tisztviselő a hivatalfőnökének utasítását követte. Az anyag Kolozsvárról való

elszállításáért sem terheli felelősség, minthogy ott is a felsőbb hatalommal nem szállhatott szembe.

Ügyv.-tanács NAGY Imre ig.-vál. alelnök felolvasott levelét jóváhagyólag tudomásul veszi. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök a jövőre való tekintettel megjegyzi, hogy azoknak, akiknek ilyen nagybecsű értékek vannak a kezére bízva, nem szabad a felsőbb parancsnak engedelmesskedni, hanem a józan belátás szerint kell cselekedni, még akkor is, ha esetleg ebből a személynek kára is származhatnék, mert a fő az, hogy a reánk bízott értékek megmentését biztosítsuk.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ismerteti az ig.-választómány szept. 8-i ülésén elfogadott költségvetést. Tudomásul szolgál.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán előterjeszti, hogy NAGY Imre alelnök tulajdonában 5 db. régi csíki szőnyeg van, melyet szívesen eladna a Múzeum néprajzi gyűjteménye számára. Ügyvezető tanács kijelenti, hogy a kérdéses szőnyegetek ez idő szerint nem áll módjában megvásárolni.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy KIS-GYÖRGY Tamás ig.-vál. elnökkel folytatott megbeszélései alapján a Múzeum faszükségletének beszerzése tárgyában tárgyalást folytatott FEKETE Árpád helybeli fakereskedővel, aki hajlandó volt 2 vagon I. oszt. bükkhasáb tűzifát szállítani Múzeumunk részére abban az esetben, ha az összeget előzetesen lefizetjük. Az elnök testvér belegegyezése folytán a két vagon fa árát kifizették, s kéri az ügyv.-tanácsot, hogy jóváhagyólag vegye tudomásul.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy az 1944. év őszi történet robbanások következtében a Múzeum épületének ablaktáblái is igen nagy károkat szenvednek. Eddigi összeszámtásunk szerint 15 db. nagy és 2 db. kis ablaktáblát kellene helyreállíttatnunk. Mint-hogy a téli hideg beállta előtt ezeket feltétlenül pótolnunk kellene, viszont ez tetemes összeget jelent, kéri az ügyv.-tanács hozzájárulását a munka elvégzéséhez.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és a hiányzó ablaktáblák helyreállítását engedélyezi.

7. Dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy f. évi márc. hó folyamán dr. LŐRINCZ Albert Háromszék vármegye megyefőnökségének engedélye alapján a zabolai gróf MIKES Ármin-féle kastélyból beszállított 9 szekér rakomány különféle anyagot. Ez az anyag jelenleg a Múzeum dísztermében van elhelyezve, abban az állapotban, ahogyan helyreállított, s a terem ajtója hivatalosan le van pecsételve. Minthogy a rendezések folyamán erre a terem is feltétlenül szükségük van, kéri, hogy a terem felszabadítása és az anyag máshová való elhelyezése tárgyában intézkedjen az ügyv.-tanács.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy az említett anyagot a hatóság segédlete mellett átrakatja az igazgatói iroda helyiségébe, és ott újból lepecsételteti a helyiséget. Dr. LŐRINCZ Albert ügyészt megbízza, hogy ezt az ügyet rendezze el törvényes rendelkezések értelmében.

8. Dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy az 1944. év folyamán hatósági rendelkezés alapján a zsidók tulajdonában volt műértéknek nyilvánított tárgyak a Múzeum őrizetébe adtak át. E tárgyakból a már visszatért tulajdonosaik vagy hozzátartozóik egyes darabokat már átvettek. Minthogy az a helyiség, ahol a tárgyak jelenleg el vannak helyezve, az alkalmi kiállítások során nélkülözhetetlen, azért kéri, hogy a Zsidó Tanács vagy más illetékes hatóság keressék meg abból a célból, hogy a tárgyakat további őrizetbe vegye át a Múzeumtól. Tekintettel arra, hogy az elszállított zsidók javai a polgármesteri hivatal őrizetébe tartoznak, azért az ügyv.-tanács megkeresi a polgármestert, hogy az említett javak további őrizetét vegye át, minthogy a Múzeumnak szüksége van a helyiségre.

9. Dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy f. évi szept. hó 12-én KISGYÖRGY Tamás elnök társaságában megtekintette a futásfalvi római kori leletet, melyre GAUDI József megyefőnök hívta fel a figyelmét. Felkeresték LUKÁCS István futásfalvi lakost, aki f. évi május hó folyamán az udvara rendezése alkalmával egy bögre római kori köztársasági ezüst és bronz érmét talált. Minthogy történelmi szempontból fontos volna, hogy a lelet a Múzeum tulajdonába kerüljön, azért javasolja, hogy e leletet feltétlenül vásárolja meg a Múzeum. E kérdésben tárgyalást folytattak a megtalálással, aki azonban nagyon magas összeget szeretne kapni a leletért, amit megadni semmiképpen sem lehet.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és elhatározza, hogy közli LUKÁCS Istánnal, tekintettel arra, hogy szegény ember, a leletért hajlandó 50 000 lejt fizetni. Ha azért nem lenne hajlandó átengedni a Múzeumnak, akkor megteszi a törvényes lépéseket a lelet megszerzésére. GAUDI József megyefőnöknek pedig köszönetét fejezi ki, hogy a leletre felhívta Múzeumunk figyelmét.

10. Dr. SZÉKELY Zoltán előterjeszti, hogy a múzeumőrök tudományos kiszállásaihoz szükséges volna olyan állandó hatósági igazolvány, mely részükre a szabad mozgást biztosítja.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy a szükséges igazolványért megkeresést intéz a megyefőnökséghez.

11. Dr. LŐRINCZ Albert ügyész előterjeszti jogi véleményét a Háromszéki Székely Tanalap épületeinek bérbeadására vonatkozólag.

Ügyv.-tanács az előadottak alapján megállapítja, hogy az 1940. aug. 30. utáni állapot semmis. Amíg a nemzetnevelésügyi minisztérium az épületek-

kel kapcsolatosan nem dönt, addig szerződést kötni nem lehet.

A tanalapi ügygel kapcsolatosan dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy a három sepsiszentgyörgyi tanalapi épület után kivetették a házadót, melyről a felvett 3 db. adókievetési jegyzőkönyvet a helybeli pénzügyigazgatóság megküldött Múzeumunknak.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és megbízza dr. LŐRINCZ Albert ügyészt, hogy a felebezéseket készítse el, és adja be a helybeli pénzügyigazgatóságához.

Dr. SZÉKELY Zoltán ismerteti az Első Magyar Általános Biztosító Társaság f. évi júl. hó 31-én kelt átiratát, melyben közli, hogy a tanalapi épületek tűzbiztosítási díjfizetésének felfüggesztése nem áll módjában, mert az a biztosítás érvényének felfüggesztését jelentené, azonban a díjfizetésre nov. hó 1-jéig szívesen megadja a halasztást, ha a szükséges szabályszerű halasztási nyilatkozatot aláírjuk.

Ügyv.-tanács tudomásul veszi, s elhatározza, hogy az 5425 lejt kitevő tűzbiztosítási díjat kifizeti, s ha a Tanalap ügye rendeződik, illetve az épületek jövedelmezt hoznak, a tűzbiztosítást felemeli.

Dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy NAGYMIHÁLY Sándor kézdívsárhelyi építési vállalkozó az 1944. év folyamán a Tanalap tulajdonát képező kézdívsárhelyi járásbíróóság épületében nagyobb arányú javításokat eszközölt. E javítások elvégzése 15 035 pengőbe került, melyről számláját betérjesztette a Múzeumhoz, s kéri annak azonnali kifizetését. A munkálatok elvégzését POZSONYI Gyula mérnök igazolta, minthogy annak idején a felügyelettel ő bízott meg.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, s minthogy a Tanalaphoz jelenleg semmiféle összeg nem áll rendelkezésére, azért megkeresést intéz NAGYMIHÁLY Sándor építési vállalkozóhoz, hogy adjon halasztást a számla kifizetésére addig, amíg a Tanalap-épületek jövedelmezt nem hoznak.

12. Dr. SZÉKELY Zoltán ismerteti Háromszék vármegye Megyefőnökségének 17.920-1945 számú átiratát, melyben közli, hogy a vármegyei politikai tanács f. évi aug. hó 31-én hozott döntése alapján 5 db. olajfestményt megörzés és kiállítás végett átad a Múzeumnak.

Ügyv.-tanács Háromszék vármegye politikai tanácsának döntését köszönettel tudomásul veszi, a jelzett képeket átveszi, és kiállítja, a képek átvételével KISGYÖRGY Tamás elnököt, és dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt bízza meg.

13. Dr. SZÉKELY Zoltán ismerteti Háromszék vármegye Megyefőnökségének 17.486/1945 számú átiratát, melyben a kolozsvári Népbíróóság Ügyészségének 974/1945 számú megkeresésére való hivatkozással el-

rendeli, hogy a Múzeum tulajdonában lévő *Székely Nép* című napilap 1940. aug. 30.–1943. dec. 31-ig, valamint az 1944. év ápr.–május havi számaikat minél előbb adjuk ki. Jelenti, hogy az ügy sürgősségére való tekintettel KISGYÖRGY Tamás elnök beleegyezése folytán az 1944. évi ápr. és május havi számokat f. hó 12-én át is adtuk a Megyefőnökségnek.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, s elhatározza, hogy további példányokat nem szolgáltat ki, minthogy e lapokból csak egyetlen példánnyal rendelkezik Múzeumunk, azonban tanulmányozás, hiteles másolat vagy fotokópia készítés céljából készséggel rendelkezésre bocsájta a Múzeum épületében. Elvileg kimondja, hogy semmiféle múzeumi tárgyat használatra kiadni nem lehet.

14. Dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy a mai nap folyamán érkezett a kolozsvári Néptörvényszék 523/1945 sz. átirata, melyben kéri, hogy sürgősen küldjük meg a *Székely Nép* című napilap 1944. ápr. 25.–május 20-ig, továbbá május 23–31-ig megjelent példányokat.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy közli a kolozsvári Népbírószékkal, hogy a jelzett példányokat már kiadta Háromszék vármegye Megyefőnökségének, s minthogy e lapok csak egyetlen példányban vannak meg Múzeumunknak, azért kéri, hogy azok minél előbb kerüljenek vissza, s különben is a Népbírószék keresse meg a kolozsvári Egyetemi Könyvtárat, ahol az összes Erdélyben megjelent napilapok és folyóiratok megtalálhatók. További példányokat tanulmányozás, hiteles másolat vagy fotokópia készítés céljából készséggel rendelkezésükre ad a Múzeum épületében.

15. Dr. SZÉKELY Zoltán ismerteti a Magyar Tudományegyetem Néprajzi Intézetének 13/1945 számú átiratát, melyben kéri, hogy a Háromszék vármegye néprajzát tárgyaló munkák megjelentetéséhez a Múzeum 100 000 lej segéllyel járuljon hozzá.

Ügyv.-tanács foglalkozván a kéréssel megálapítja, hogy a Múzeum jelenlegi anyagi körülményei nem engedik meg, hogy a kért segítyt megadhassa.

16. Dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy GÁL Vilmos helybeli közrendőr a Múzeum tulajdonát képező gyümölcskertből szilvát és almát lopott el, melyet bejelentett a rendőrséghez, kérve a tettes megbüntetését.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

17. Dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy dr. LŐRINCZ Albert indítványára megkeresést intéztek a helybeli rendőrséghez, hogy dr. ÁRVAY Józsefet a mindennapos jelentkezés alól mentesítsék. A rendőrség a mentesítést megadta.

Tudomásul szolgál.

18. Dr. SZÉKELY Zoltán felolvassa KOVÁCS László helybeli evangélikus lelkész beadványát a Boros-

jenőn lévő és a Múzeum tulajdonát képező DIÓ-SZEGHY László-féle lepkegyűjteményre vonatkozólag.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján felkéri KOVÁCS Lászlót, hogy a Múzeum költségén a lehető leg-sürgősebben utazzék el Borosjenőre, és ottan szakértő igénybevitelével hozassa rendbe a gyűjteményt, s ha módot talál arra, a leszállítást is intézze el. E kiszállással kapcsolatos költségek kiutalásával az elnököt bízza meg.

19. Dr. LŐRINCZ Albert ügyész kéri, hogy a jogügyi dolgokkal kapcsolatos iratok adassanak át részére. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy olyan természetű ügyekben, amikor sürgős jogügyi dolgokról van szó, azt az elnökkel való előzetes közlés után azonnal ki kell adni az ügyésznek, az ügyész pedig köteles haladéktalanul eljárni az ügyben.

Ügyv.-tanács felhatalmazza az ig.-őröket, hogy azokat az iratokat, melyek bizonyos konkrét ügygel kapcsolatosak, átvételi elismervény ellenében az ügyésznek kiadhatják.

20. Dr. LŐRINCZ Albert ügyész javasolja, hogy a Múzeum keresse meg a szomszédos konzervgyár tulajdonosát, dr. PERET Herbertet, és kérje, hogy a Múzeum kertjével szomszédos kerítést csináltassa meg.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja.

21. Dr. LŐRINCZ Albert ügyész kéri, hogy a gyűlésekre a napirend közlése mellett hívassék meg.

Ügyv.-tanács a kérést teljesíti.

22. Dr. LŐRINCZ Albert ügyész kéri, hogy az ig.-választmány f. évi júl. hó 15-én tartott gyűlésének, úgyszintén az ügyv.-tanács aug. hó 26-án tartott gyűlésének jegyzőkönyvét másolatban adják ki részére.

Ügyv.-tanács dr. LŐRINCZ Albert kérését teljesíti, és említett jegyzőkönyveket nevezettnek másolatban kiadja. A további jegyzőkönyveknek jogi vonatkozású részéről pedig a szükség szerint kivonatot ad ki. Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

5.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett Sepsiszentgyörgyön 1945. évi szept. hó 26-án d.u. 1/2 6 órakor a SzNM ügyv.-tanácsának 137/1945 számú meghívóval egybehívott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökle alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, dr. ÁRVAY József, FADGYAS Anna, GÁSPÁR Jenő, dr. JÓZSEF Manóné, dr. SÁNDOR Gábor, dr. SZÉKELY Zoltán és SCHULLER Sándor, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá dr. LŐRINCZ Albert ügyész mint tanácskozó tag.

Az elnök üdvözlö a megjelent tagokat, és a gyűlést megnyitja. A jegyzőkönyv vezetésére dr. SÁNDOR Gábor ig.-őrt kéri fel.

2. Az elnök felszólítására FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács 1945. szept. hó 15-i jegy-

zőkönyvét. Az alelnök hozzászólása után az ügyv.-tanács a jegyzőkönyv alábbi helyesbítése mellett dönt: 1. Dr. LŐRINCZ Albert ügyésznek a Háromszéki Székely Tanalap épületeinek bérbeadására vonatkozó jogi véleményét a jegyzőkönyvhöz csak függelékként csatolja és 2. Dr. SZÉKELY Zoltánnak és FADGYAS Annának a dr. ÁRVAY József tisztázási ügyével kapcsolatosan tett nyilatkozatát a jegyzőkönyvhöz csatolja.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy az ötös Zsidó Tanács szóbelileg megkereste, és arra kérte, hogy a múlt év folyamán a Múzeum őrizetébe átadott zsidó javakat további őrzésre adja át neki. Tekintettel arra, hogy az elszállított zsidók javai a polgármesteri hivatal őrizetébe tartoznak, az ügyv.-tanács megkeresi a polgármestert, hogy az említett javak további őrzőjének az ötös tanácsot jelölje ki.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ismerteti a Székely MIKÓ-Kollégium átiratát, melyben a Múzeum kezelésében lévő Háromszéki Székely Tanalap tulajdonát képező három sepsiszentgyörgyi épület leánygimnázium részére történő bérbevételére tesz ajánlatot. Többek hozzászólása után az ügyv.-tanács elhatározza, hogy a Háromszéki Székely Tanalap tulajdonát képező három sepsiszentgyörgyi épületet a megszervezendő leánygimnázium részére bérbeadja, de az épületek bérbevételét, jelenlegi lakóinak kilakoltatását az intézetre bízza. A bérösszeget épületenként évi 500 000 lejben állapítja meg, de csak azért ilyen méltányosan, mert a Tanalap tanulmányi célokat szolgál. A javítások, a karbantartás és az összes költségek az iskolát terhelik. Megbízást ad az ügyésznek, hogy a Nemzetnevelési Minisztérium hozzájárulásától függően a szerződést a Székely MIKÓ-Kollégiummal kösse meg.

5. Dr. SÁNDOR Gábor betérészi dr. K. KOVÁCS Istvánnal közösen készített jelentését a Tanalap kézdívasárhelyi ingatlanairól.

Az ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és megbízza dr. LŐRINCZ Albert ügyészt, dr. K. KOVÁCS Istvánt és dr. SÁNDOR Gábort, hogy az újjonnan kötendő szerződések ügyében járjanak el.

6. A tanalapi ügygel kapcsolatosan dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy a három sepsiszentgyörgyi tanalapi épület után az adókiivetést megkaptuk, s megfellebbezés végett dr. LŐRINCZ Albert ügyésznek átadtuk.

Tudomásul szolgál.

7. Dr. SZÉKELY Zoltán előadja GÖDRI Ferenc volt múzeumőr kérését: GÖDRI Ferenc volt múzeumi lakásának udvarán deszkaszínt épített, s ennek térítési díjaként most 40 000 lejt vagy 1 öl tűzfát kér a Múzeumtól.

Beépítésről lévén szó, s tekintettel arra, hogy az épület állagának sérelme nélkül a színt nem lehet elvinni, az ügyv.-tanács a kérést nem teljesíti.

8. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatára az ügyv.-tanács elhatározza, hogy az ügyv.-tanács határozatainak végrehajtásával dr. SZÉKELY (SZABÉDI) László ig.-őrt bízza meg, akadályoztatása esetén dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr helyettesíti.

Több tárgy nem lévén, az elnök az ülést bezárja.

6.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön, 1945. évi okt. hó 20-án d.u. fél 5 órai kezdettel tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök-elnöke alatt: Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, SCHULLER Sándor, dr. SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. SÁNDOR Gábor, FADGYAS Anna és dr. ÁRVAY József. Távolmaradását kimentette: GÁSPÁR Jenő.

1. Elnök üdvözlő a megjelent tagokat, és a gyűlést megnyitja. A jegyzőkönyv vezetésére dr. ÁRVAY József ig.-őrt kéri fel.

2. Elnök felkéri dr. SÁNDOR Gábort a múlt ülés jegyzőkönyvének felolvasására, melyet felolvasás után az ügyv.-tanács hitelesít.

3. Dr. SZABÉDI László ig.-őr előterjesztést tesz a Múzeum késpzénzállagának felhasználásáról. Az ügyv.-tanács felhatalmazza az Elnök testvért, hogy a Múzeum azon alkalmazottjainak, akik arra reá vannak szorulva, három havi fizetésnek megfelelő előleget utalványozzon téli beszerzés címmel. Az előleg 10 havi egyenlő részletben fizetendő vissza. A múzeumi alkalmazottak kötelesek írásbeli nyilatkozatot adni, hogy 1946. aug. 31-ig megbízatásukat teljesítik, s amennyiben az arra illetékes múzeumi szerv előzetes jóváhagyásával múzeumi állásuktól megválnának, kötelesek az előleget visszaszolgáltatni. Az ügyv.-tanács egyben felhatalmazza KISGYÖRGY Tamás elnök és dr. SZABÉDI László ig.-őr testvért, hogy 5 millió lej értékben fát és papírt vásároljanak.

4. Dr. SÁNDOR Gábor felolvassa a futásfalvi kiszállásáról írt jelentést, melyből kitűnik, hogy LUKÁCS István a tulajdonában lévő éremleletet a felajánlott összegért nem hajlandó a Múzeumnak átengedni.

Az ügyv.-tanács megbízza dr. LŐRINCZ Albert ügyészt, gondoskodjék arról, hogy a futásfalvi éremlelet a Múzeum biztokába jusson.

5. SZABÉDI László felolvassa az ügyv.-tanácshoz, illetőleg e tanácson keresztül az ig.-választmányhoz intézett levelét, melyben a f. évi szept. hó 8-án történt ig.-őrré való egy évre megválasztását azzal veszi tudomásul, hogy az év leteltével nem kíván tovább is a múzeum szolgálatában maradni, kéri azonban, hogy az év letelének határidejét ne aug. 31-ben szabja meg az ig.-választmány, hanem okt. 31-ben, mert különben illuzórikussá válik javadalmazásának természetbeni része.

Az ügyv.-tanács hosszas vita után elhatározza, hogy az ig.-választmány elé terjeszti a levelet.

6. SÁNDOR Gábor ig.-őr bejelenti, hogy tanárihiány miatt egyelőre nem hagyhatja el kézdí-vásárhelyi tanári állását. Kéri az ügyv.-tanácsot, egyez-zék bele abba, hogy néhány hónapig hetenként két napra járjon be dolgozni a múzeumba.

Az ügyv.-tanács elfogadja dr. SÁNDOR Gábor javaslatát. Munkájának díjazását ez átmeneti időszakban természetbeni javadalmazás nélkül, havi 50 000 lejben állapítja meg.

7. SZABÉDI László az ügyv.-tanács tudomásá-ra hozza, hogy dr. SIMON Katalin, kit az ig.-választmány szept. 8-i ülésén tb. múzeumőrnek választott meg, jelent-kezett a múzeumban munkája megkezdésére.

Az ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, s megállapítja, hogy dr. SIMON Katalinnak az illet-ményekre a tényleges munka megkezdésétől van joga.

8. SZABÉDI László előterjesztésében azt javasolja, hogy a múzeum vezetősége írjon levelet HEREPEI Jánosnak, a múzeum volt igazgatójának. A levélben tudósítsassék HEREPEI János, hogy a múzeumnak új vezetősége van, az ő igazgatósága ezzel elenyészett, s ezért a SzNM igazgatója címet többé ne használja. Ugyancsak hivatalosan fel kell szólítani HEREPEI Jánost arra is, hogy küldjön jelentést az elvitt múzeumi anyagról, s a leltárokat küldje vissza.

Az ügyv.-tanács az előterjesztést a magáévá te-szi, és az alelnök javaslatára elhatározza, hogy a múzeum a román kultuszminisztériumon, valamint a román és magyar külügyminisztériumon keresztül értesíti a magyar kultuszminisztériumot, hogy HEREPEI János megszűnt a SzNM igazgatója lenni.

9. SZABÉDI László bejelenti, hogy SCHWARTZ Károly, a Zsidó Tanács tagja követelte a múzeumtól, hogy a Zsidó Tanácsnak adja át a múzeumban lévő zsidó javakat.

KISGYÖRGY Tamás elnök-testvér tájékoztatja az ügyv.-tanácsot arról, hogy éppen a mai napon intézte el a polgármesterrel, hogy SCHWARTZ Károly egy városi tisztviselő jelenlétében átveheti a múzeumtól a zsidó javakat.

10. SZABÉDI László felolvassa KOVÁCS László evangélikus lelkésznek e jegyzőkönyvhöz csatolt jelentését¹⁹ a múzeum tulajdonát képező, de jelenleg Borosjenőn lévő DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjteményről, melyet ő a múzeum megbízásából tekintett meg.

Az ügyv.-tanács magáévá tette a jelentést, s az elnökséget megbízta KOVÁCS Lászlónak a lepkegyűj-temény őrzése és konzerválása ügyében tett javaslatai végrehajtásával.

11. SZÉKELY Zoltán kéri az ügyv.-tanácsot, hogy engedélyezze egy fényképezeti fénymérő vásár-

lását, amelynek ára 100 000 lej. Bejelenti, hogy a múzeum birtokában nagyobb mennyiségű fényképezési vegyszer van, amely egyrésze hosszabb idő múl-tán hatását veszti. Szükségesnek látná e vegyszer átvizsgálását és a romlandó anyagok eladását.

Az ügyv.-tanács úgy dönt, hogy szakember írásbeli nyilatkozatát kell a tanácsnak bemutatni arról, hogy a fénymérő ára megfelel-e a mai áraknak. Ugyancsak szakemberrel meg kell vizsgáltatni a fényképezési vegyszereket.

A folyó ügyek letárgyalása után dr. GYÁR-FÁS Albert alelnök-testvér rövid beszédben szolt a múzeum tisztviselőihez. Megállapította, hogy ez az első ügyv.-tanácsi ülés, melyen dr. SZABÉDI László ig.-őr is jelen van. A tanács a legnagyobb szeretettel és bizalommal látja SZABÉDI testvért a múzeum élén. A kezdeti nehézségeken most túl vagyunk, most gyakor-latilag is kell tenni valamit, hogy a székely nép tudomást szerezzen a múzeum munkájáról. Mihelyt szabadddá válik az előadóterem, azonnal előadásokat kell tartani. A nép bizonyos felvilágosítást kell, hogy kapjon, s az előadások egyúttal propagandacélt is szolgálnak a múzeum részére. Ugyanilyen természetű előadást a többi székely megyében is kellene tartani. Ez utóbbi helyeken egyben a hivatalos vezetőkkel is fel kell venni a kapcsolatokat, hogy pénzbeli támog-atáshoz is jusson a múzeum. Itt Szentgyörgyön több előadást is lehetne tartani, a többi helyeken egyet-egyét. Ennek nemcsak tudományos, hanem politikai jelentősége is lenne. Úttörő népmvelői munka lenne ez a múzeum részéről. Az alelnök kéri a múzeum őreit, hogy készítsenek írásbeli tervet az előadásokról.

Dr. SZÉKELY Zoltán bejelenti, hogy a múzeumban SZABÉDI testvérral már szóba kerültek ezek az előadások. A múzeum-őrök írásban fogják a tanács elé ter-jeszteni az előadások tervezetét. A kérdés további megvi-tatása során az ügyv.-tanács úgy döntött, hogy előadásokat lehet majd tartani Háromszék vármegye nagyobb közsé-geiben is. A múzeumot kultúrközponttá kell tenni, mely kiépíti a négy székely megye közötti kapcsolatokat.

7.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1945. évi nov. hó 26. napján d.u. 5 órakor tartott rendes üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökllete alatt: dr. GYÁRFÁS Albert és NAGY Imre alelnökök, SCHULLER Sándor, dr. JÓZSEF Manóné, az ügyv.-tanács tagjai, dr. SZÉKELY SZABÉDI László és dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrök, valamint dr. LŐRINCZ Albert ügyész mint tanácskozó tag.²⁰

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlí a meg-jelent tagokat és az ülést megnyitja.

2. Dr. SZABÉDI László ig.-őr bejelenti, hogy a múlt ülés jegyzőkönyvének csak fogalmazványát készíthette el dr. ÁRVAY József, minthogy katonai ügyben hosszabb idő óta Brassóban tartózkodik, s ezért nem áll módjában a jegyzőkönyv felolvasása. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök kéri, hogy a jövőben a gyűlést követő 24 órán belül készítse el a jegyző a jegyzőkönyvet.

Ügyv.-tanács dr. GYÁRFÁS Albert kérését magáévá teszi.

3. Dr. SZABÉDI László ig.-őr jelenti, hogy BECSEY Pál kollégiumi tanár egy BENCZUR-képet ajánlott Múzeumunknak megvásárlásra. Felkérte NAGY Imre festőművészt, alelnök testvérünket, hogy a képet tekintse meg, és annak művészeti értékéről tájékoztasson. NAGY Imre, miután a képet megtekintette, kijelenti, hogy az BENCZURNak egy egészen korai alkotása, mely nem képviseli a művészt, s ezért megvásárlását nem javasolja.

Ügyv.-tanács NAGY Imre szakértői véleményét tudomásul veszi, s így a BENCZUR-képet nem vásárolja meg.

4. Jelenti továbbá, hogy dr. SÁNDOR Gábor ig.-őrnek az okt. 20-i tanács ülésén megállapított viszonya a múzeumhoz felülvizsgálatra szorul, kéri azonban, hogy ebben az ügyben előterjesztést a következő tanács ülésén tehesen, az érdekelteket dr. SÁNDOR Gábor jelenlétében.

Tudomásul szolgál.

5. Jelenti továbbá, hogy f. évi okt. hó 17-én érkezett Sepsiszentgyörgyre dr. BALASSA Iván múzeumőr, etnográfus, és attól kezdve nov. hó 22-ig a Múzeum kötelékében munkálkodott. Igen értékes szakmunkát végzett, melynek három legfontosabb mozzanata: a) a ládák felbontása és anyagának helyre rakása, b) a néprajzi kiállító tár elrendezése, c) „A kenyér története a Székelyföldön” c. kiállítás előkészítése. Ebben a munkában a múzeumi anyagot kitűnően ismerő FADGYAS Anna volt nagy segítségére és természetesen dr. SZÉKELY Zoltán.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és dr. BALASSA Iván etnográfusnak a Múzeumban kifejtett értékes szakmunkájáért hálás köszönetét fejezi ki.

6. Jelenti továbbá, hogy ugyancsak a MNSz meghívására f. hó 22-én megérkezett dr. MOZSOLICS Amália múzeumőr-ősrégész azzal a céllal, hogy Múzeumunk ősrégészeti anyagának újrendezésében segítségünkre legyen. Minthogy azonban időközben útlevele lejárt, úgy egyeztünk meg, hogy dolgvégzetlenül visszafordul. Minthogy a visszautazására szükséges összeget a MNSz KI még nem utalta ki, azért nevezettnek a Múzeum pénztárából 40 000 lejt utalt ki azzal, hogy azt a MNSz KI meg fogja téríteni, s ha ez nem történne meg, akkor dr. SZABÉDI László és dr.

SZÉKELY Zoltán fogják ezt az összeget visszafizetni a Múzeum pénztárának.²¹

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

7. Jelenti továbbá, hogy dr. SIMON Katalin, aki okt. 20. előtt néhány nappal jelentkezett szolgáltatással, időközben Kolozsvárra kapott meghívást, azt elfogadta, s így közte és a Múzeum közt nem jött létre szolgáltatási viszony.

8. Jelenti továbbá, hogy a múlt ülés határozata értelmében HERPEI János részére elküldötte az értesítést dr. BALASSA Iván útján. Egyidejűleg levelet intéztünk a Magyar Nemzeti Múzeum elnökségéhez, kérve, hogy a SzNM elmenekített és megmaradt vagy időközben keletkezett vagyontárgyait letétként vegye őrizetbe, s azok kezelésével elszállításukig dr. BALASSA Iván múzeumőrt bízta meg. A Magyar Nemzeti Múzeum elnökségének megköszöntük a dr. BALASSA Iván személyében küldött értékes segítséget.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

9. Jelenti, hogy az okt. 20-i ülés határozata értelmében a DIÓSZEGHY László-féle lepkegyűjtemény felügyeletével addig is, amíg elszállításáról gondoskodni tudnánk, LÖNHARDT Miklós borosjenői ékszerészt bízta meg.

Tudomásul szolgál.

10. Jelenti, hogy dr. BALASSA Iván és dr. SZÉKELY Zoltán szakvéleménye alapján a fényképezésben szükséges fénymérőt 105 000 lejért megvásároltuk.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

11. Felolvassa az itthon maradt, felbontott és kicsomagolt 30 láda²² jegyzékeiről készített kimutatást:

I. Hímzések, miseruhák, szőnyegek 89 db.

IV. Üvegedények 56 db.

VI. Bokályok 23 db.

VIII. Bokályok 32 db.

X. Különféle kegyeleti tárgyak, pecsétnyomók, stb. 171 db.

XI. Bokályok, poharak, egyéb néprajzi tárgy 88 db.

XII. Porcellánok 40 db.

XIII. Porcellánok 50 db

XIV. Kardok, pisztolyok, puskapartatók, botok 68 db.

XX. Különféle néprajzi tárgyak 89 db.

XXIII. Okiratok 26 kötet

XXIV. Fényképezési laboratórium felszerelése stb. 38 tétel

XXV. Főleg az 1848. évből való kegyeleti tárgyak 56 db.

XXVI. Órák, dobozok, GÁBOR Áron ágyúmodellje stb. 13 tétel

XXX. Székelyföldi őskori anyag és néprajzi anyag 104 db.

XXXI. Okiratok 19 köteg + 43 db., könyvek 4 db.

XXXII. Okiratok 11 köteg

XXXIII. Okiratok 14 köteg

XXXVI. Okiratok 17 köteg

XXXVII. Okiratok 139 db.

LX. Néprajzi tárgyak 112 db.

LXII. Néprajzi tárgyak 47 db.

LXVI. Könyvek 168 db.

LXVII. Olajfestmények 5 db.

LXXIV. GÁBOR Áron íróasztala és benne különféle tárgyak 18 db.

LXXV. GÁBOR Áron által készített íróasztal 1 db.

LXXVII. Guzsalyok, faragott botok, lándzsák 38 db.

LXXVIII. Kályhacsempék 44 db.

LXXIX. Kályhacsempék 48 db.

LXXXIII. Könyvek, okiratok stb. (könyv 53 db., okirat stb. 28 db.)

Tudomásul szolgál.

12. Jelenti, hogy Marosvásárhelyen a MNSZ által rendezendő kiállítás céljaira KISGYÖRGY Tamás elnök beleegyezésével 25 db. geológiai tárgyat adtunk kölcsön, melyeket BENEDEK Pál személyesen szállított el, és a visszaszállításáért is ő vállalta a felelősséget.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

13. Jelenti, hogy NAGY Imre alelnök és KANABÉ Sándor bankigazgató 4 db. régi csiki szőnyeget ajándékozott néprajzi gyűjteményünk számára.

Ügyv.-tanács a jelentést örömmel tudomásul veszi, a jelenlévő NAGY Imre alelnöknek köszönetét fejezi ki, úgyszintén KANABÉ Sándornak is, hogy ilyen nagy értékű muzeális darabokkal gazdagították gyűjteményünket.

14. Jelenti, hogy dr. ÁRVAY József ig.-őr f. évi okt. 22-től nov. 12-ig Bukarestben volt a dr. BALASSA Iván útlevéltügyében, nov. 16. óta pedig Brassóban tartózkodik katonai ügyeinek rendezése tárgyában.

Tudomásul szolgál.

15. Jelenti dr. GYÁRFÁS Albert alelnök szóbeli közlése alapján, hogy alelnök testvérünknek Kézdivásárhely polgármesterével folytatott tárgyalásai alapján sikerült elérnie azt, hogy Kézdivásárhely városa 500 000 lejfel járuljon hozzá a Múzeum fenntartási költségeihez.

Ügyv.-tanács a jelentést köszönettel tudomásul veszi.

16. Jelenti, hogy az árak rohamos emelkedésére való tekintettel időszerűvé vált a fizetések rendezésének a kérdése. Azonban erre részletesen kitérni csak a jövő ülésen szeretne, amikor részletes javasla-

tot fog előkészíteni. Határozatot kizárólag csak a dr. SZÉKELY Zoltán fizetésére vonatkozólag kívánna hozatni, mely tudvalevőleg úgy állapított meg az ig.-választmány által, hogy mindenkor tanári fizetése 100 000 lejre egészített ki. Ez teljesen méltánytalan hogy akkor, amikor mindenhol a fizetéseket emelik, ugyanakkor ő múzeumi munkájáért mind kevesebb javadalmazásban részesüljön. Ezért javasolja, hogy dr. SZÉKELY Zoltán fizetése különíttessék el tanári fizetésétől. Ügyv.-tanács dr. SZABÉDI László ig.-őr javaslatát elfogadja, s a fizetésrendezésekre vonatkozó javaslat elkészítésével KISGYÖRGY Tamás elnököt, dr. SZABÉDI László ig.-őrt és FADGYAS Anna pénztárost bízta meg. Dr. SZÉKELY Zoltán fizetésére vonatkozólag pedig az ig.-választmány utólagos jóváhagyása reményében elhatározza, hogy fizetése a mindenkor ig.-őri fizetés felében állapítatik meg.

17. SZABÉDI László ig.-őr jelenti, hogy azt a lakást, melyet az ig.-választmány szept. 8-i gyűlésén részére mint természetbeni javadalmazást megállapított, mind a mai napig nem tudta igénybe venni, mint hogy dr. LŐRINCZ Albert ügyész nem hajlandó átengedni, mert azon az állásponton van, hogy a lakást a szept. 8-i ig.-választmányi gyűlés határozata alapján mindaddig használhatja, amíg más megfelelő lakást nem talál. Kéri, hogy az ügyv.-tanács szabjon pontos határnapot a dr. LŐRINCZ kiköltözésének.

Ügyv.-tanács a SZABÉDI kérésének helyet ad, és azt határozza, hogy a neki kijelölt lakrész helyiségeit dr. LŐRINCZ Albert ügyész 2-3 napon belül adja át. Ugyanakkor engedélyt ad dr. LŐRINCZ Albert ügyésznek, hogy legkésőbb 1946. évi márc. hó 1-jéig az emeletes múzeumőri lakás két emeleti helyiségében lakjék. A mellékhelyiségek használatához SZABÉDI-NEK van joga, azokat dr. LŐRINCZ Albert csak az ő engedélyével használhatja. Minthogy dr. LŐRINCZnek egészségi állapotára való tekintettel az ügyv.-tanács engedélyezte a konyhához tartozó főzőkályhának az általa használt emeleti helyiségbe való felszállítását, továbbá arra való tekintettel, hogy az egyik múzeumőri lakás amúgyis főzőkályha nélkül szűkölködik, az ügyv.-tanács megbízást ad KISGYÖRGY Tamás elnöknek és dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrnek, hogy a Múzeum részére egy főzőkályhát vásároljanak.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök ebben a lakás-kérdésben véleménynyilvánítástól és szavazástól egyaránt tartózkodott.

18. SZABÉDI László bejelenti, hogy a MNSZ Női Szakosztályának bizottsága megkereste Múzeumunkat, hogy a Fali Újság fenntartásához anyagi segítséggel járuljunk hozzá.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, minthogy azonban a Múzeum fenntartási költségeinek

előteremtése is nagy nehézségekbe ütközik, nem áll módjában, hogy Fali Újság fenntartásához anyagi segítséget nyújtson.

19. Az előrehaladott időre való tekintettel ügyv.-tanács az ügyész jelentésének meghallgatását és tárgyalását a következő ülésre halasztja.

Tudomásul szolgál.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

8.

Jegyzőkönyv, mely felvétel a SzNM ügyv.-tanácsának 1945. évi dec. hó 28-án d.u. 5 órakor Sepsiszentgyörgyön tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökle alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, SCHULLER Sándor, dr. SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna ügyv.-tanácsi tagok, valamint dr. LŐRINCZ Albert ügyész mint tanácskozó tag.²³

1. Elnök üdvözlöi a megjelent tagokat és az ülést megnyitja.

2. Az 1945. okt. 20-án és az 1945. nov. 26-án tartott tanácsülésekről felvett jegyzőkönyvek felolvasás után hitelesítették.

3. Dr. SZABÉDI László felolvassa BOGÁTS Dénes jelentését a Múzeum levéltárában, ÁRVAY József jelentését a könyvtárban folyó munkákról, valamint SZÉKELY Zoltán két kiszállásról tett jelentését.²⁴

Bejelenti, hogy a Múzeum Kézdivásárhelyt dec. 1-jén tartott közművelődési előadójának jövedelme 302 600 lej, ebből kiadások 61 580 lej, készpénzmaradvány 241 020 lej. A pénzügyminisztertől kértük az adómentességet, ha ezt nem kapjuk meg, a jelenlegi készpénzmaradványból még ki kell egyenlíteni az adót. Az 1945. évi nov. 26-i ülésen a múzeumóri lakás részére megvásárolni elhatározott főzőkályha ára 157 200 lej volt. A marosvásárhelyi bányászati kiállításra küldött anyag visszaérkezett. Dr. TAMÁS Elek törvényszéki elnök Kézdiszentlélek község levéltárából 3 kéziratot könyvet hozott be a Múzeumba, s kilitásba helyezte, hogy közbenjárására Kézdiszentlélek község az egész községi levéltárat a Múzeumnak fogja adományozni, s az anyag beszállításáról ő gondoskodik fog. Az utóbbi időben műkedvelő színjátszók egyre gyakrabban keresik fel a Múzeumot azzal a kéréssel, hogy kölcsönözzük ki nekik a megye tulajdonát képező, de letétként a Múzeumban őrzött hajdúruhákat. Dr. SZABÉDI László döntést kér, hogy a ruhákat egyáltalán ne adhassa ki a Múzeum senkinek se. Bejelenti továbbá, hogy a Székely MIKÓ-Kollégium a Múzeumtól átvenne áruértékben rögzítve 4 millió lejt kamatmentes kölcsönként. A mai nap érkezett meg a Múzeumba a Székely MIKÓ-Kollégium

leánygimnáziumának megkeresése, melyben szerződés-tervezet egyidejű megküldésével a Múzeum kezelésében lévő Háromszéki Tanalaphoz Sepsiszentgyörgyön SZTALIN utca 13. sz. alatti épületének bérbeadását kéri. A múzeumi könyvtárban folyó munka során a múzeumi költségvetésben előirányzott kereten belül a könyvtári katalóguscédulák megírására szolgáló papíros beszerzése vált szükségessé. Dr. SÁNDOR Gábornak a Múzeumhoz való viszonya tisztázása ezúttal is elmarad, minthogy SÁNDOR Gábor az ülésre nem jöhetett el.

Az ügyv.-tanács a bejelentéseket tudomásul vette. A hajdúruhák ügyében elhatározta, hogy a Múzeum megkéri a Megyét, engedje át e ruhákat a Múzeumnak. A kérés teljesítése esetén a Múzeum senkinek sem kölcsönzi ki a ruhákat. Az általános pénzügyi helyzetre való tekintettel az ügyv.-tanács úgy dönt, hogy a Székely MIKÓ-Kollégiumnak kamatmentesen kölcsönad áruértékben rögzítve 4 millió lejt, és az ügylet megkötésével KISGYÖRGY Tamás elnököt és SZABÉDI László bízza meg.

4. Dr. LŐRINCZ Albert ügyész felolvassa írásbeli jelentését a tanalapi épületek helyzetéről:

Jelentem, hogy a Háromszékvármegyei Tanalap ingatlan vagyonállagát a kapott megbízás folytán úgy Kézdivásárhelyen, mint Sepsiszentgyörgyön a helyszínen megtekintettem, azokat a Múzeum rendelkezésére álló épületrajzokkal azonosítottam, melynek eredményeként egy szemléltető kimutatását 9 db. általam megbetűzött rajzzal és egy betűzetlennel jelen soraimhoz csatolva a tanalapi javakat kezelő SzNM-nak tisztelettel viszonyújtok. Az általam készített kimutatás az összes kézdivásárhelyi tanalapi ingatlanok pontos megjelölését, valamint azok jelenlegi bírlalói neveit foglalják magukba, utalva a műszaki rajzokra is, melyek a beépített ingatlanokat részletesen ismertetik. Ami a tanalapi telkek és épületek állapotát, a bennük foglalt leszerelhető javakat stb. illeti, közlöm, hogy ezen épületeket elfoglaló katonaságtól megkértem a vonatkozó leltárt, melyet még nem kapván meg, azt egy későbbi időpontban tudom csak az ügyv.-tanácsnak benyújtani. Jelentem egyben, hogy Sepsiszentgyörgyön, hol a Maresal SZTALIN utca 9. sz. alatti épületet a vármegyei csendőparancsnokság, a 11. és 13. szám alattiakat pedig a Centrul de Exploatare Treiscaune tartja a Biroul Domenii Militare közlése szerint elfoglalva, sikerült többfázisú adófelbebezési tárgyalás után az adózás alól mentesítenem, mindaddig, míg ezek az épületek bérbeadási szerződések tárgyává válnak. Kézdivásárhelyen a tanalapi épületre adókimutatás nem történt ezideig az évben. A kézdivásárhelyi járásbíróssággal kötendő szerződésre, valamint a kimutatásokban is szereplő magánszemé-

lyekkel való bánásmódra szíves utasítást várok és vagyok kíváló tisztelttel: Dr. LŐRINCZ Albert sk. ügyész. Sepsiszentgyörgy, 1945. nov. 26-án.

Írásbeli jelentések felolvasása után dr. LŐRINCZ Albert ügyész szóbelileg is közli, hogy jogviszony a Tanalap és a jelenlegi bérlakók között nem áll fenn. Véleménye szerint azonban a jelenlegi viszonyok között nincs más tennivalója a Múzeumnak, illetőleg az ügyv.-tanácsnak, mint megengedni a jelenlegi állapotot. Az ügyv.-tanács, hosszasan megvitatta dr. LŐRINCZ Albert véleményét, egyrészt utasítja őt, hogy szóban megtett javaslatát és véleményét terjessze elő írásban, másrészt úgy dönt, hogy a Múzeum a tanalapi épületek jelenlegi helyzetét nem tarthatja fenn. Jogviszonyt kell teremteni az épületek jelenlegi bérlakóival, s az épületeket át kell adni eredeti rendeltetésüknek. A Székely MIKÓ-Kollégium leánygimnáziumával a bérleti szerződést meg kell kötni. Az ügyv.-tanács felszólítja LŐRINCZ Albert ügyészt, tanulmányozza át a leánygimnáziumtól leküldött szerződéstervezetet, s tegyen ebben az ügyben is írásbeli javaslatot.

5. Dr. LŐRINCZ Albert ügyész jelenti, lépéseket tett, hogy a futásfalvi éremlelet legalább tudományos feldolgozásra egy ideig a Múzeum birtokába jusson. Dr. SZÉKELY Zoltán közli az ügyv.-tanáccsal, hogy az éremleletből húsz darab érem GAZDA Ferenc kolozsvári egyetemi tanárségét birtokába került, aki följajlanotta, hogy ezeket az érmeket néhány nap múlva tudományos feldolgozásra behozza a Múzeumba. Remény van reá, hogy GAZDA Ferenc az érmeket a Múzeumnak is adományozza.

Az ügyv.-tanács felkérte dr. LŐRINCZ Albert ügyészt, sűrűsse meg, hogy az éremlelet minél hamarabb a Múzeumba kerüljön.

6. KISGYÖRGY Tamás elnök bejelenti, hogy a Múzeum szomszédságában lévő PERET-féle konzervgyár szennyvízelvezető csatornát akar létesíteni, s ezt a Múzeum csatornájába szeretné bekapcsolatni. Ebben az ügyben kikérte a Múzeum részére GALBÁCS János városi műszaki tisztviselő szakvéleményét, aki alaposan megvizsgálván a körülményeket, erről írásbeli véleményt nyújtott be, és szerződési tervezetet is készített. GALBÁCS János szakvéleménye szerint a konzervgyár létesítendő szennyvízelvezető csatornája, ha az a közölt előírások szerint készül el, minden veszély nélkül bekapcsolható a Múzeum főcsatornájába. Tervezetében és a hozzá mellékelte vázlatokban részletesen ismerteti, hogy milyen előírások és körülmények között engedélyezhető ez a bekapcsolás. GALBÁCS János javaslata szerint a Múzeum kb. 800 000 lej díjat kérhet a bekapcsolás engedélyezéséért és a Múzeum csatornája használatának díjaként. KISGYÖRGY Tamás elnök ezzel szemben a maga részéről

azt javasolja, hogy a Múzeum ne egy összegben, egyszer s mindenkorra kérje a szorgalmi díjat, hanem havonként, valami áruértékhez rögzítve. Kikötendő továbbá az is, hogy a Múzeum csak a PERET-féle konzervgyárral köti szerződést, s ha a konzervgyár megszűnne, megszűnik a bekapcsolási jog is.

Ügyv.-tanács úgy dönt, hogy a GALBÁCS Jánostól előírt feltételek mellett hajlandó szerződést kötni a konzervgyárral, ha az a bekapcsoláskor megfelelő díjat és ezenkívül havi szorgalmi díjat fizet. Egyben felkérte KISGYÖRGY Tamás elnököt, hogy ilyen értelemben tárgyaljon a konzervgyár tulajdonosával, ha ez Sepsiszentgyörgyre hazajön.

7. A tárgysorozat még eddig nem tárgyalta pontja, a múzeumi tisztviselők és alkalmazottak fizetése rendezésének ügye az idő előrehaladottsága miatt a következő ülésre maradt, melynek időpontját az ügyv.-tanács 1946. évi jan. hó 5-ében állapítja meg. Az ülés ezzel véget ért.

9.

Jegyzőkönyv, mely felvételte a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1946. évi jan. hó 5-én d.u. 5 órakor tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, GÁSPÁR Jenő, dr. JÓZSEF Manó, SCHULLER Sándor, dr. SZABÉDI László, Dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna ügyv.-tanácsi tagok.

1. Elnök üdvözlö a megjelent tagokat, megállapítja az ülés határozatképességét, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyv vezetésével FADGYAS Anna múzeumi pénztárost bízta meg. Kérdésre dr. SZABÉDI László bejelenti, hogy dr. LŐRINCZ Albert ügyésznek az írásbeli meghívót a mai ülésre nem állott módjában kikézbessíteni, minthogy nevezett már napok óta nem tartózkodik a városban, azonban dr. LŐRINCZ Albert a múlt gyűlésen, amikor a mai ülés időpontja elhatározatott, jelen volt, azonkívül szóban is meghívta a mai ülésre.

2. Elnök felkéri a jegyzőt az 1945. évi dec. hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvének felolvasására, mely felolvasás után hitelesítették.

3. KISGYÖRGY Tamás elnök előterjesztést tesz a Múzeum tisztviselőinek és alkalmazottainak fizetésemelésére vonatkozólag. Felolvassa az 1945. évi nov. hó 26-i ülés határozata értelmében kiküldött hármas tagú bizottság javaslatát, mely szerint minden egyes alkalmazott részére 50%-os pótlékot javasol, azt is megemlítve, hogy az említett tisztviselők és alkalmazottak sem téli, sem pedig karácsonyi segélyben nem részesültek. Dr. LŐRINCZ Albert ügyész fizetésével kapcsolatban megjegyzi, hogy nevezett részére nem javasolja a fizetéspótlék megadását, minthogy dr.

LŐRINCZ Albert nem csupán a jogászai teendők ellátásáért, hanem főleg a Múzeum anyagi alapjainak megteremtéséért kapja a fizetést, ő pedig ennek a feladatának még eddig nem tett eleget. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök belátja, hogy az 1945. évi szept. hó 8-án megállapított fizetés a megélhetésre ma már nem elég, de aggályait fejezi ki a Múzeum anyagi helyzete miatt. SCHULLER Sándor megjegyzi, hogy a fizetési pótlékok megállapításánál tekintettel kell lenni a családok embereire. Ezért azt javasolja, hogy f. évi jan. hó 1-jétől kezdődőleg dr. SZABÉDI László ügyvezető ig.-őr eddig élvezett 100 000 lej fizetése 30 000 lej, dr. ÁRVAY József 100 000 lej fizetése 30 000 lej, dr. SZÉKELY Zoltán 50 000 lej fizetése 15 000 lej, FADGYAS Anna 80 000 lej fizetése 30 000 lej, BOGÁTS Dénes 30 000 lej fizetése 15 000 lej, FODOR Józsefné 30 000 lej fizetése 10 000 lej pótlékkal egészíttessék ki, s e pótlékokat előlegként fizesse ki az ügyv.-tanács az illetőknek addig is, amíg az ig.-választmány jóváhagyja.

Ügyv.-tanács a napról-napra való áremelkedésekre való tekintettel SCHULLER Sándor javaslatát elfogadja, a felsorolt személyek részére javasolt pótléknak előlegként való kifizetését 1946. évi jan. hó 1-jei kezdettel elhatározza az ig.-választmány utólagos jóváhagyása reményében.

4. Az ülés napirendjének következő pontja a tanalapi épületek helyzetének rendezése. Az 1945. évi dec. 28-i ülésen dr. LŐRINCZ Albert ügyészt az ügyv.-tanács azzal bízta meg, hogy a Tanalap Sepsiszentgyörgy, SZTALIN marsall út 11. és 13. számú épületeire vonatkozó bérszerződési tervezetet készítse el, a többi épületek helyzetének rendezésére pedig tegyen írásbeli javaslatot. E tárgyban dr. SZABÉDI László azt a bejelentést teszi, hogy 1945. évi dec. hó 31-én a következő szövegű levelet nyújtotta át neki dr. LŐRINCZ Albert:

A Székely Nemzeti Múzeumnak helyben. Az ügyvédbe vetett bizalom megrendülése esetét látván fennforogni amiatt, hogy a Múzeum ügyv.-tanácsa a Székely Tanalap igazgatása kérdésében f. hó 28. napján szóban kifejezett s a tanalapi javakra vonatkozó visszterhes bérleti jogviszonyok létrehozását a jelenlegi gazdasági, politikai, pénzügyi és különösen adóztatási körülmények között feltétlenül és kivétel nélkül mellőzni s a tanalapi épületek egyoldalú elfoglalása kérdésében a vagyonállag védelmét tekintve aktív, minden más tekintetben pedig egyelőre passzív magatartást tanúsítani javalló jogi véleményemet elvetette, kénytelen vagyok ügyészi, illetve jogtanácsosi általános megbízásomat és szolgálati viszonyomat megszüntetni tekinteni, s ezzel módot nyújtani a SzNM-nak arra, hogy megfelelőbb jogtanácsost vehessen igénybe. Kérem lemondásom szíves tudomá-

sul vételét, és vagyok Sepsiszentgyörgy, 1945. dec. hó 31. kiváló tisztelettel: dr. LŐRINCZ Albert s.k. ügyvéd.

Ezzel kapcsolatosan SZABÉDI László bejelenti, hogy a levél átnyújtása után nyomban közölte dr. LŐRINCZ Alberttel: 1) hogy a levelet csak iktatásra veszi át és 2) hogy dr. LŐRINCZnek a Múzeummal szemben fennálló szolgálati viszonyát mindaddig nem tekinti megszüntnek, amíg a kérdésben nem dönt az ügyv.-tanács. 3) Felhívta dr. LŐRINCZ figyelmét arra, hogy az 1945. dec. 28-án tartott tanácsülés határozata értelmében írásbeli jelentésben kell feltárnia mindazokat az okokat, melyek miatt a tanalapi épületek bérbeadását nem látja időszerűnek. Hozzáteszi még SZABÉDI László, hogy dr. LŐRINCZ lemondó levele alkalmas lévén az ügyv.-tanács felelősségének súlyosbítására, javasolja egyrészt azt, hogy az ügyv.-tanács teljes egészében vegye tudomásul, és tegye magáévá a bejelentését, másrészt azt, hogy a tanalapi épületek bérbeadását illetőleg az ügyv.-tanács kérje ki a MNSZ központi jogi bizottságának a véleményét.

Az ügyv.-tanács SZABÉDI bejelentését tudomásul veszi, és azzal teszi magáévá, hogy dr. LŐRINCZ szolgáltassék fel fentebb említett írásbeli jelentésének a felhívás kézhezvételének napjától számított 8 napon belüli megtételére, és lemondásának elfogadása vagy el nem fogadása kérdésében csak a határidő letelte után dönt.

5. SZABÉDI László bejelenti, hogy a dec. 28-i ügyv.-tanács határozata értelmében a Székely MIKÓ-Kollégium 4 millió lej kamatmentes kölcsönt vett át a Múzeumtól áruértékben rögzítve. Tudomásul szolgál.

6. Bejelenti, hogy 1945. dec. hó 29-én érkezett átiratában Gyergyószentmiklós város polgármestere értesítette a Múzeumot, hogy a város 100 000 lejt irányzott elő a SzNM fenntartásához címen.

Ügyv.-tanács Gyergyószentmiklós város tanácsadó testületének határozatát, mely szerint a Múzeum részére 100 000 lej adományt szavazott meg, köszönettel tudomásul veszi, és megkeresést intéz az összeg kifizetése iránt.

7. Bejelenti, hogy 1945. dec. 31-én dr. LŐRINCZ Albert útján az „Economatul Județean al Salariatilor Publici Treiscaune”-tól 39/1945 sz. alatt átiratot kapott, melyből az tűnik ki, hogy az Economat²⁵ 1945. okt. 31-én 80099. számú felhívására választ is kapott a Múzeumtól. Közli, hogy ez a felhívás nem került a Múzeum vezetőségéhez, s így nem is adhatott reá választ. Ügyv.-tanács elhatározza, hogy meg kell állapítani azt, hogy az említett átiratot ki vette át, és ki válaszolta meg a Múzeum nevében. Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

10.

Jegyzőkönyv, mely felvételte a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1946. évi jan. hó 26-án d.u. 5 óraker tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökelete alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, GÁSPÁR Jenő, SCHULLER Sándor, dr. SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna ügyv.-tanácsi tagok, valamint dr. TANA Gyula, dr. VÁNCSA József, dr. BENEDEK János, dr. MOLNÁR D. Emil, dr. KABAY Gábor és LŐRINCZ Albert mint vendégként meghívott jogászok. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlöi a megjelenteket, és közli, hogy dr. LŐRINCZ Albertnek, a Múzeum volt ügyészenek közjegyzővé történt kinevezése következtében a Múzeum jogvédelmének ellátása gazdátlanul maradt, és ezért hívta meg a fent megnevezett jogászokat, hogy a Múzeum és a kezelésében lévő Háromszéki Tanalap jogvédelmének ellátását kérje tőlük. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök annak a véleményének ad kifejezést, hogy a munkamegosztás céljából jónak látná, ha több jogász kapcsolódna be a munkába. A megjelent jogászok egyhangúlag kijelentik, hogy a legnagyobb készséggel jönnek a Múzeum segítségére anélkül, hogy munkájukért díjazást kívánnának. KISGYÖRGY Tamás elnök kijelenti, hogy az ügyek intézésével kapcsolatos készkiadások természetesen a Múzeumot terhelik.

KISGYÖRGY Tamás elnök felkéri dr. LŐRINCZ Albertet, a Múzeum volt ügyészét, hogy ismeresse a megjelentek előtt, melyek azok a folyó ügyek, amelyek elintézésre várnak. Dr. LŐRINCZ Albert kijelenti azt a véleményét, hogy a Tanalap ingatlanai bérleti szerződéseinek megkötését egyelőre nem tartja időszerűnek. Ezzel még egyelőre várakozási álláspont-ra kell helyezkedni. Véleménye szerint, ha majd eljön az ideje, szerződést kell kötni az épületek bérbeadására, de a szerződések megkötésénél az egyenlőség elve alapján kell eljárni. Tehát minden bérlakóval egyszerre és hasonló feltételek mellett kell megkötöni a szerződést. A bér megállapítását pedig a bíróságra kell bízni. SZABÉDI László felolvassa a Ref. Székely MIKÓ-Kollégium leánygimnáziuma igazgatóságának 1946. évi jan. hó 25-én kelt beadványát, melyben kéri, hogy a SZTALIN marsall út 11. és 13. szám alatt fekvő épületekre, melyek iskolai célra szükségesek, kösse meg a Tanalap kezelője velük a bérleti szerződést.

A jelen lévő jogászok egyhangú véleménye alapján ügyv.-tanács elhatározza, hogy a megjelent jogászok f. hó 28-án d.u. 4 óraker összeülnek a Múzeum irodahelyiségében, hogy a Tanalap ügyét jogilag vizsgálják meg, s ezután tegyék meg javaslatukat az

ügyv.-tanácsnak a követendő eljárásra vonatkozólag. Miután a megjelent jogászok az őket érdeklő kérdésekről a tájékoztatást megkapták, az ülésről eltávoznak.

2. Dr. SZABÉDI László felkéri dr. LŐRINCZ Albertet, hogy a futásfalvi érmelet megszerzése ügyében tett intézkedéséről tájékoztassa az ügyv.-tanácsot. Dr. LŐRINCZ Albert közli, hogy érintkezésbe lépett a helybeli csendőrpáncsnokkal, aki megígérte a lelet kézrekerítését. Meg is indította a nyomozást, melynek során kiderült, hogy LUKÁCS István az érmelet szétosztogatta, mindössze csak 6 db.-ot sikerült megkapnia a csendőrségnek. Most folyik a nyomozás a többi érmelet előkerítésére. A csendőrpáncsnok megígérte, hogy ha sikerül az érmelet megkapnia, azokat megfelelő időre átadja a Múzeumnak tudományos meghatározás céljából. Dr. LŐRINCZ Albert azt javasolja, hogy ha sikerül az érmelet összeszedni, a Múzeum keresse meg az illetékes minisztériumot, és kérje, hogy hagyja meg azokat a SzNM tulajdonában.

Ügyv.-tanács dr. LŐRINCZ Albert jelentését tudomásul veszi és javaslatát elfogadja. A futásfalvi lelettel kapcsolatosan dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy GAZDA Ferenc kolozsvári tanárségéd a leletből származó 18 db. érmet adott át Múzeumunknak, melyet már tudományosan meg is határozott. Azt még nem tudjuk, hogy ezek az érmelet Múzeumunk tulajdonában maradnak-e, mert erről még nem nyilatkozott az átadó GAZDA Ferenc.

Tudomásul szolgál.

3. Dr. LŐRINCZ Albert bejelenti közjegyzővé történt kinevezését. Megköszöni a Múzeumnak, hogy egy évig kenyeret adott számára. Ígéri, hogy a jövőben is megértéssel fogja támogatni a Múzeum munkáját.

Ügyv.-tanács dr. LŐRINCZ Albert bejelentését tudomásul veszi s ennek alapján az 1945. évi dec. hó 31-én kelt ügyészi állásáról való lemondását is. KISGYÖRGY Tamás elnök megköszöni dr. LŐRINCZ Albertnek a Múzeum érdekében kifejtett munkásságát, és annak a reményének ad kifejezést, hogy dr. LŐRINCZ Albert a jövőben mint magánember is megértéssel fogja támogatni a Múzeum munkáját.

Ezután dr. LŐRINCZ Albert, a Múzeum volt ügyésze, miután a mai gyűlésen már csak mint meghívott vendég jelent meg, a gyűlésről eltávozik.

4. SZABÉDI László jelenti, hogy f. hó 24-én CSEREY Aladár kézdivásárhelyi kádármester jelent meg a Múzeumban, és közölte, hogy ő 1945. május hó 1-jétől a kézdivásárhelyi polgármester engedélye alapján a Tanalap egyik kézdivásárhelyi épületében lakik, amelynek lakhatóvá tétele céljából nagyobb összeget fektetett be, s mostan a katonaság ki akarja őket tenni. Kéri, hogy a Múzeum, mint a Tanalap kezelője kössön vele bérleti szerződést, hogy ne lakotathassák ki.

5. Jelenti, hogy a PERET-féle konzervgyárral a szennyvízvezető csatorna ügyében még mindig nem lehetett eredményt elérni, minthogy a tulajdonos még mindig távol van.

Tudomásul szolgál.

6. Jelenti, hogy dr. GYÁRFÁS Albert almegegyefőnök, Múzeumunk alelnöke hivatalos közlevelet intézett a megye községeihez, hogy az 1945/46. évi költségvetésükben a Múzeum részére felvett segílyt fizessék be. Ennek alapján közli, hogy eddig már hat község tett eleget a felhívásnak, és összesen 450 000 lej folyt be Múzeumunk pénztárába.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és dr. GYÁRFÁS Albert alelnöknek intézkedéséért köszönetét fejezi ki.

6. Jelenti, hogy a BOLYAI Tudományegyetem megkeresést intézett Múzeumunkhoz abból a célból, hogy az Erdélyi Tudományos Intézetben való képviselőre küldjék ki megbízottunkat. Javasolja, hogy Múzeumunk részéről dr. ÁRVAY József küldessék ki, minthogy nevezett már megelőzőleg is részt vett az ETI munkájában. Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és a javaslatot magáévá téve dr. ÁRVAY Józsefét küldi ki az ETI munkájában való részvételre, azzal a megjegyzéssel, hogy a munka menetéről a Múzeum vezetőségét tájékoztatni köteles.

7. Jelentést tesz a gyűjtemények újabb gyarapodásáról, mely szerint özv. KOSZTI Józsefné uzoni lakos 9 db. könyvet, 12 db. 19. századbeli levelet és 1 db. pénzzel kirakott cseréptányért, VARGANCSIK Lajos, a csíkszeredai MNSz elnöke 3 db. könyvet, MAJOROSI Dezső V. gimn. o. tanuló 1 db. kéziratot és 2 db. könyvet, GYURGYEVICH Gyula nagyszebeni lakos a báró BEDEUS József naptárreform-tervére vonatkozó 167 db. aprónyomatványt és füzetet, DARKÓ Béla árkosi unit. lelkész 1 db. 1656-ból származó könyvet, JOÓS Jánosné árapataki lakos 1 db. varrottast, GÁSZPOR Mihály gépész 1 db. teknőt, 1 db. szénvonót, 1 db. zszagot és 1 db. peheteget, KERÉKES Mihály 1 db. fakupát és 1 db. vasvillát, BALOGH János 1 db. kis teknőt és DÉNES János 1 db. bevetőlapátot ajándékozott. Közli, hogy az Árapatakról származó néprajzi tárgyakat BALOGH Zoltán VIII gimn. o. tanuló gyűjtötte össze, és szállította be Múzeumunkba, s fuvardíjban 8000 lejt fizetett ki. Kéri, hogy ennek az összegnek kifizetését engedélyezze az ügyv.-tanács.

Dr. SZÉKELY Zoltán jelenti, hogy GÁL József sepsiszentgyörgyi lakos 1 db. trébelt domborműves díszítésű bronz markolatvéget adományozott, és a tulajdonában van egy római érem is, melyet még egyelőre nem hajlandó a Múzeumnak adni. Ezzel kapcsolatosan megjegyzi, hogy valószínű e helyen, ahol említett érem előkerült, római nyomokra lehet bukkanni, s ezért tervbe vette, hogy a tavasz folyamán meg fogja csinálni az ásást, minthogy

tudományos szempontból ez igen fontos lenne, mert ez lenne az első római nyom Sepsiszentgyörgy területén.

Ügyv.-tanács a gyűjtemények gyarapodásáról tett jelentést örömmel tudomásul veszi, az adományozóknak köszönetét fejezi ki, és felhatalmazza igazgatót, hogy BALOGH Zoltánnak a fuvarbér fejében kifizetett 8000 lejt fizesse ki.

8. SZABÉDI László felolvassa dr. KÖNTZEI Gerő küüllővári nyug. járásorvos²⁶ f. hó 13-án kelt levelét, melyben a Múzeum állattára jelenlegi állapota felől érdeklődik, és közli, hogy most is gyűjti az anyagot a Múzeum részére, s alkalomadtán ide is szállítja, és ha kell, rendbe is teszi. SZABÉDI László megjegyzi, hogy ez nagyon jó volna, mert éppen az állattár az, amely megfelelő szakemberrel nem rendelkezik.

Ügyv.-tanács dr. KÖNTZEI Gerő levelét örömmel tudomásul veszi, és elhatározza, hogy megkeresést intéz hozzá, amelyben felkéri, hogy közölje igényeit a leutazással kapcsolatosan.

9. SZABÉDI László felolvassa GÖDRI Ferenc volt múzeumőrnek a mai nap folyamán érkezett beadványát, melyben ismételten kéri, hogy az általa építtetett motorszín lebontását és elszállítását engedélyezze az ügyv.-tanács.

Ügyv.-tanács GÖDRI Ferenc kérésének helyet adva megengedi, hogy az említett motorszín a saját költségén lebontassa és elszállíttassa f. évi. apr. hó 1-jéig, de köteles GÖDRI Ferenc, hogy a lebontás helyén az eredeti állapotot visszaállítsa. A lebontás és helyreállítást a megkezdett időponttól számított 8 napon belül köteles elvégezni.

10. SZABÉDI László bejelenti, hogy a SzNM kiadványaként megjelent dr. SZÉKELY Zoltán: **Adatok a Székelyföld népvándorláskorához** című dolgozata, melyet egyben be is mutat.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és annak a reményének ad kifejezést, hogy ezután majd jönni fognak a további dolgozatok is.

11. SZABÉDI László közli, hogy az ügyv.-tanács f. hó 5-i ülésének határozata értelmében megkeresést intézett dr. LŐRINCZ Alberthez, melyre dr. LŐRINCZ Albert f. hó 16-án, az 5-1946 szám alatt iktatott levelében válaszolt. E levélnek ama kitétele ellen, melyben dr. LŐRINCZ azt állítja, hogy a SZABÉDI javára mondott le az igazgatóságról, tiltakozását fejezi ki, minthogy a valóságnak nem felel meg.

Ügyv.-tanács dr. LŐRINCZ Albert lemondását tudomásul veszi és megállapítja, hogy valóban nem áll az a tétel, hogy dr. LŐRINCZ a SZABÉDI javára mondott volna le.

12. SZABÉDI László felolvassa a f. évi. jan. hó 5-én tartott ügyv.-tanács ülés jegyzőkönyvét, mely felolvasás és elfogadás után hitelesítettik.

13. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy a jegyzőkönyvek ne csak gépirással, hanem egy erre a célra készített könyvben kézírással is vezettetsek be.

Ügyv.-tanács dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatát elfogadja.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

10a.

Jegyzőkönyv, mely felvetett Sepsiszentgyörgyön 1946. évi jan. hó 28-án d.u. 4 órakor a SzNM irodahelyiségében tartott értekezletről, melynek tárgya a Múzeum jogvédelmének ellátása

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökleite alatt: dr. TANA Gyula, dr. KABAY Gábor, dr. MOLNÁR D. Emil, dr. VÁNCSA József, dr. LŐRINCZ Albert, dr. SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlí a megjelenteket. A jegyzőkönyv vezetésére FADGYAS Annát, hitelesítésére pedig dr. SZABÉDI Lászlót és dr. SZÉKELY Zoltánt kéri fel.

2. KISGYÖRGY Tamás elnök elmondja azt az elgondolását, hogy az öt jogász együttesen alkossion egy szerv-félt, állapítsák meg egymás között, hogy ki legyen az a személy, aki az egészet összefogja, mintegy irányítja.

A megjelent jogászok hozzájárulnak KISGYÖRGY Tamás elgondolásához, és egybehangzó véleményük az, hogy az összefogó és irányító dr. TANA Gyula volt törvényszéki elnök legyen.

Dr. TANA Gyula kijelenti, hogy a reábizotkatat készséggel elvállalja.

3. KISGYÖRGY Tamás elnök felkéri dr. LŐRINCZ Albertet, a Múzeum volt ügyészét, hogy ismertesse a megjelentekkel, melyek azok a jogi ügyek, amelyek be vannak fejezve, melyek azok, amelyek be vannak indítva, és melyek azok, amelyek még egyáltalában be sem indítottak, tehát ezután kell beindítani.

Dr. LŐRINCZ Albert közli, hogy a jelenlegi épületek jelenlegi bírlalóival a Tanalap semmiféle jogviszonyban nincsen. Az épületeket a foglalás jogán bírnák a jelenlegi bírlalók. Sem az egyik, sem a másik épület elfoglalásakor a Múzeum vezetőségét mint a Tanalap kezelőjét nem kérdezték meg, és semmiféle írásbeli engedélyük a foglalásra nincsen. Ismerteti azokat az átiratokat, melyeket a katonasággal és a csendőrséggel váltott, melyekre főleg az adótárgyalásoknál volt szüksége, minthogy a pénzügyigazgatóság a Tanalap sepsiszentgyörgyi házait adóval róttta meg. A tárgyalásokon sikerült elérnie azt, hogy mindaddig, amíg bérleti szerződés nincsen, az adófizetést felfüggesztették.

Közli, hogy a Múzeum telkén lévő múzeumóri lakásokat is megadózza a pénzügy, melyet megfellebbezett a helyi törvényszéknél.

Közli továbbá, hogy a Múzeum mint jogi személy a törvényszéken a jogi személyekről vezetett lajstromba 1. szám alatt az 1945. évben bevezettetett. Be kell jelenteni a törvényszékhez a Múzeum igazgatói szerveit, és a költségvetést jóváhagyás céljából fel kell terjeszteni a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz.

4. MOLNÁR D. Emil felolvassa jogi véleményét a Tanalap bérleti szerződéseinek megkötésére vonatkozólag.

5. A munkamegosztásra vonatkozólag az értekelet egyhangúlag elhatározza:

Összefogó és irányító: dr. TANA Gyula volt törvényszéki elnök, a Tanalap jogi kérdéseinek intézője dr. BENEDEK János és dr. KABAY Gábor, a Múzeum jogügyeinek intézője dr. MOLNÁR D. Emil és dr. VÁNCSA József. A Tanalap kézdivásárhelyi ügyeinek intézésére felkéri dr. DIÉNES Jenő kézdivásárhelyi ügyvédet, az ig.-választmány tagját, és közlik vele, hogy az ottani jogászokat is vonja be a munka elvégzésébe, és minél előbb küldjék el tájékoztatásukat az ottani állapotokról.

KISGYÖRGY Tamás elnök kijelenti, hogy ennek a jogász tanácsnak a megalakulása nem zárja ki azt, hogy több embert még ne lehetne belevonni a munkába, sőt, ha a szükség megkívánja, a megye területén lévő összes székely ügyvédek bele kell vonni.

Elnök megköszöni a jelenlévők részvételét, és az értekeletet bezárja.

11.

Jegyzőkönyv, mely felvetett Sepsiszentgyörgyön 1946. évi febr. hó 23-án d.u. 5 órakor és febr. 25-én folytatott üléséről a SzNM ügyv.-tanácsának

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökleite alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, GÁSPÁR Jenő, dr. JÓZSEF Manóné, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, valamint dr. TANA Gyula, dr. BENEDEK János, dr. KABAY Gábor és dr. MOLNÁR D. Emil, a Múzeum jogügyi bizottságának tagjai. Elnök üdvözlí a megjelenteket és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

1. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács f. évi jan. hó 26-án tartott ülésének, valamint a f. évi jan. hó 28-án tartott jogász értekeletnek a jegyzőkönyvét, melyek felolvasás után hitelesítettnek.

2. SZABÉDI László felolvassa dr. BENEDEK János és dr. KABAY Gábor 9-1946/T szám alatt iktatott

jogi véleményét a Tanalap ingatlanainak bérbeadására vonatkozólag. A kérdés alapos és részletes megvitatása után ügyv.-tanács elhatározza a tanalapi épületek bérbeadását.

3. SZABÉDI László jelenti, hogy f. hó 20-án délben megjelent a Múzeumban a helybeli orosz parancsnokságtól három orosz tiszt, köztük MEDVEDIEV ezredes úr MIKLÓS Imre polgármester és SZABÓ Ferenc városi tisztviselő kíséretében, hogy megtekintsék a zabolai br. MIKES-kastélyból beszállított ingóságokat. A Múzeum dísztermének lepecsételt ajtaját, ahol az említett ingóságok vannak elhelyezve, a város polgármestere kinyitotta, ahol a megjelentek a kezükben lévő orosz nyelvű leltár alapján megtekintették azt a 8 lezárt ládát, melyekben a város által 1945. évi jún. hó 16-án felleltározatott képek vannak. Ezután a város polgármestere újból lepecsételtette az ajtót. – F. hó 22-én d.u. 2 órakor MEDVEDIEV ezredes úr telefonon sürgősen magához kéretett, és átadta azt az átiratát, mely a múzeum igazgatójához címezve elrendeli, hogy az őrizetünkben lévő képeket, festményeket és egyéb tárgyakat adjuk át nekik. Az Ezredes úrnak előadtam, hogy nekem, mint a múzeum ügyv. ig.-őrnek, nem áll módomban ezt a rendelkezést végrehajtani, minthogy a kérdésben a múzeum ügyv.-tanácsának van joga rendelkezni, mely az ig.-választmány kiküldött tagjaiból áll, s mely a múzeum ügyeit intézi. Közöltem, hogy ezek a tárgyak nem a múzeum őrzetében vannak, azokat a város polgármesteri hivatala pecsételte le, és a pecsét is az ők őrizetükben van. Az Ezredes úr anélkül, hogy az én érveimet figyelembe vette volna, megmutatott egy orosz nyelvű leltárt, mely dr. LŐRINCZ Albert múzeumigazgató által volt aláírva, és kijelentette, hogy azok a tárgyak, melyek a leltárban fel vannak sorolva, a Szovjet Szövetség tulajdonát képezik, ő ezeket a tárgyakat a múzeum igazgatójától akarja átvenni, minthogy ő írta alá a leltárt, mint a múzeum jogos igazgatója. Miután nem tudtam meggyőzni az ezredes urat arról, hogy az az idő, amikor a leltár készült, egy átmeneti időszak volt a Múzeumnál, mert dr. LŐRINCZ csak addig volt megbízva az ügyek intézésével, amíg az alapszabályok értelmében az ig.-választmány megalakult, ami később meg is történt, átvettem az átiratot, és kijelentem, hogy felveszem a kapcsolatot KISGYÖRGY Tamással, az ig.-választmány elnökével, továbbá MIKLÓS Imre polgármesterrel, aki a termet lepecsételte, és a pecsét az őrizetében van, továbbá a Megyefőnökséggel, mely annak idején megbízta dr. LŐRINCZ Albert volt igazgatót azzal, hogy a zabolai kastélyból a tárgyakat szállítsa be a Múzeumba. Miután az Ezredes úr az említett átiratot átadta nekem, rendelkezést adott ki MOSTEROVENCO orosz hadseregbeli főhadnagynak, hogy az 1945. évi jún. hó 16-án felvett orosz nyelvű leltár alapján a tár-

gyakat azonnal vegye át. Ezután a főhadnagy úrral és a rendelkezése alá tartozó sofőrrel együtt eljöttünk a Múzeumba egy teherautóval. Mikor megérkeztünk, a főhadnagy úr kért, hogy vezessem be abba a terembe, ahol a képek vannak, azonban arra kértem, hogy előbb fáradjon be az irodába, és várja meg, amíg telefonon értesíteni tudom KISGYÖRGY Tamás elnököt, továbbá a megye és a város vezetőségét. Telefonon ismertem a helyzetet KISGYÖRGY Tamás elnökkel, MIKLÓS Imre polgármesterrel, és arra kértem, hogy sürgősen jöjjenek be a Múzeumba. A polgármester közölte, hogy ő előbb még telefonon beszélni fog a Megyefőnökséggel. Vagy 10 percnyi várakozás után a túrelmetlen MOSTEROVENCO főhadnagy, aki mindenképpen be akart menni abba a terembe, ahol a tárgyak vannak, telefonon felhívta az Ezredes urat, és ezután a sofőr tolmácsolásával, aki Bukarestből jött, közölte velem, hogy ha 10 percen belül ki nem nyitom a termet, letartóztatnak. Ezt a kijelentést dr. SZÉKELY Zoltán és dr. ÁRVAY József ig.-őrök jelenlétében tette, akik ekkor az ebédről jöttek vissza. Együtt felvezettük a főhadnagy urat és a sofőrt a lepecsételt ajtóhoz. A főhadnagy úr felszólított, hogy nyissam ki az ajtót, azonban én kijelentettem, hogy nem vagyok hajlandó feltörni a pecsétet. Ezután a sofőr a főhadnagy úr rendelkezése alapján a pecsétet feltörte. Miután a pecsét feltörése megtörtént, kinyitottam az ajtót, és mindnyájan beléptünk a terembe. Jelen voltak dr. SZÉKELY Zoltán és dr. ÁRVAY József. Néhány perc múlva megérkezett MIKLÓS Imre polgármester SZABÓ Ferenc városi tisztviselő kíséretében, és KISGYÖRGY Tamás elnök. MIKLÓS Imre közölte, hogy a Megyefőnökség részéről telefonon jelentkezett FERENC Zoltán, és megígérte, hogy haladéktalanul jön. Ezután az eljárás után a ládákat átadtam. MOSTEROVENCO főhadnagy úr az 1, 2, 3, 4. és 8. számú ládákat az orosz nyelvű leltár alapján átvette, és kijelentette, hogy a másik 3 ládáért (az 5, 6. és 7. sz.) jövő hétfőn vagy kedden fognak eljönni, hogy átvegyék. A tárgyak átvételéről jegyzőkönyvet vettünk fel, négy példányban, melyeket MOSTEROVENCO főhadnagy úr aláírt, és melynek egy példányát átadtuk neki, egyet pedig SZABÓ Ferenc városi tisztviselőnek. Miután az említett ládákat a főhadnagy úr átvette, a termet SZABÓ Ferenc városi tisztviselő ismét lepecsételte.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és utasítja, hogy a történetkről a jelentést sürgősen küldje meg Háromszék megye Megyefőnökségének, az Ellenséges Javak Irodájához (Biroul Bunurilor Inamice)²⁷.

Az idő előrehaladott voltára való tekintettel elnök az ülést felfüggeszti, és kijelenti, hogy folytatása f. hó 25-én d.u. 5 órakor lesz, melyet a jelenlévők tudomásul vesznek.

A SzNM ügyv.-tanácsának ülése 1946. évi febr. hó 25-én d.u. 5 óraker folytatódik. Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklété alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, GÁSPÁR Jenő, SCHULLER Sándor, dr. JÓZSEF Manóné, SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József, FADGYAS Anna, valamint dr. TANA Gyula, a Múzeum jogi bizottságának irányítója.

4. SZABÉDI László jelenti, hogy a futásfalvi éremleltből azt a 10 db. érmet, mely a helybeli csendőrség őrzetében van, dr. LŐRINCZ Albert közbenjárására a csendőr őrnagy 5 napra átengedte a Múzeumnak, hogy dr. SZÉKELY Zoltán tudományosan meghatározhassa. Ez meg is történt, és utána az érme visszaadottak a csendőrségnek.

Tudomásul szolgál.

5. Jelenti, hogy a községek költségvetésében a Múzeum részére előirányzott segélyből a mai napig 31 községtől összesen 2 007 919 lej érkezett a Múzeum pénztárába. Megemlíti azt, hogy Illyefalva község előljárósága 600 000 lejt juttatott múzeumunk részére.

Ügyv.-tanács a jelentést örömmel tudomásul veszi, és dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatára elhatározza, hogy megkeresést intéz Csík és Udvarhely vármegyék megyefőnökeihez, valamint NAGY Imre és dr. BÁNYAI János ig.-vál. alelnökhöz, hogy a két megye részéről előirányzott segélyek befizetését megsürgessék.

6. Jelentést tesz a gyűjtemények újabb gyarapodásáról, mely szerint ROZSONDAY István RICHARD D. **Matematikai előcsarnok**, Pozsonyban 1942-ben megjelent munkáját, VARGA József **Megújított énekeskönyv**, Kolozsváron 1844-ben megjelent munkáját és egy 1762-ben megjelent **Bibliabeli történiákat**, PÁL Ernő BAJKÓ Elek önéletírását tartalmazó kéziratos könyvét, mely a 19. századból származik,²⁸ továbbá BODOR Tibor egy római köztársasági ezüst denariust ajándékozott Múzeumunknak.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és az ajándékozóknak köszönetét fejezi ki.

7. Jelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében a BOLYAI Tudományegyetem Erdélyi Tudományos Intézetét értesítettük arról, hogy a Múzeum képviseletében dr. ÁRVAY József ig.-ört küldöttük ki, továbbá dr. ÁRVAY Józsefet is írásban értesítettük kiküldetéséről.

Tudomásul szolgál.

8. Jelenti, hogy f. hó 16-án Kovásznán a MNSz orbai járási tagozatával karöltve kultúrestet rendeztünk, melyben a Múzeum részéről KISGYÖRGY Tamás elnök, SZABÉDI László és dr. SZÉKELY Zoltán jelentek meg előadókként. Az estély nagy erkölcsi sikerrel végződött, ami pedig az anyagiakat

illeti, a megállapodás az volt, hogy a MNSz 200 000 lejt fog adni a jövedelemből a Múzeumnak, melyből még az estély napján 100 000 lejt kifizettek, a többi pedig az elszámolás után fogják megadni.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és elhatározza, hogy GAUDI József megyefőnöknek, aki a kiutazáshoz az autót rendelkezésre bocsájtotta, köszönetét fejezi ki, az autóvezetőnek pedig fáradozása részbeni megjutalmazására 10 000 lejt ad.

9. Jelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében a jegyzőkönyvek bevezetésére szolgáló könyvet elkészítettük, mely 18 110 lejtbe került, és a bemásolást FADGYAS Anna elvégezte.

Tudomásul szolgál.

10. Jelenti, hogy a közelmúlt napokban a telefonközponttól egy női hang felhívta a múzeumot, és közölte, hogy az a telefonkészülék, mely az igazgató lakásában van felszerelve, az ő tulajdonát képezi, és kéri annak visszaszolgáltatását.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök közli, hogy a készülék valóban a telefonközpont vezetőjének a tulajdonát képezi, melynek alapján ügyv.-tanács elhatározza, hogy a kérdéses készüléket a tulajdonosnak visszaadja.

11. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatot tesz arra, hogy a múzeum őrzetére éjjeli őrt kellene szerződtetni. Kéri, hogy a következő ülésre ügyv. ig.-ört készítsen javaslatot ebben az ügyben.

Ügyv.-tanács a javaslatot magáévá teszi.

12. SZABÉDI László felolvassa az Erdővidéki ref. egyházmege esperesi hivatalának 146-1946 számú levelét: „A Székely Nemezeti Múzeum Igazgatóságának, Sepsiszentgyörgy. Bizonyára ismeretes és még emlékezetben van, hogy egyházmegyénk, egyházi főhatóságunk engedélye alapján – levéltári és könyvtári anyagunk jó nagy és értékes részét 1943. júl. 21-én jegyzőkönyvvilág átadta kezelés végett a Múzeumnak. A bekövetkezett háborús események miatt a jegyzőkönyvileg kitöltött egyezség megkötése elodázódott, aminek napirendre tűzését és elintézését most már szükségesnek látjuk, hogy az ügy jogi része is be legyen fejezve. Tisztelettel kérem a jegyzőkönyvben említett alapelvek figyelembe vételével szíveskedjék az egyezségtervezetet elkészíteni és azt hozzánk megküldeni, hogy hozzászólásunk és egyházi felsőbb hatóságunk véleményének kikérdése után a végleges egyezség megköthető legyen. Nagybecsű szíves intézkedését tisztelettel kérve maradok a tekintetes Igazgatóságának, Nagybecson, 1946. jan. 31-én. Készséges szolgálattal: NAGY Elek s.k. ref. esperes.” Közli, hogy az 1943. jún. hó 21-én felvett átadási jegyzőkönyv alapján dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna megállapították, hogy az abban felsorolt könyvek megvannak, ellenben az az értékes irattári anyag, mely a jegyzőkönyvben fel van

sorolva, a 20. sz. alatt felvett tétel és a C. szekrényből való házassági ügyiratok 156-743 számának kivételével megsemmisültek, minthogy azokat HERPEI János volt igazgató becsomagolta, és a múzeumi anyaggal együtt elszállíttatta.²⁹

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és közli az Erdővidéki ref. egyházmegye esperesével a történetet, mely felett a maga részéről is a legnagyobb sajnálatát fejezi ki, egyben felkéri dr. TANA Gyulát, a jogügyi bizottság irányítóját az egyezmény tervezetének elkészítésére, hogy egyidejűleg ez is elküldhető legyen.

13. Dr. SZÉKELY Zoltán közli, hogy HERPEI János volt igazgató kolozsvári barátai előtt igyekszik őt úgy beállítani, mintha felelősség terhelné a múzeum elszállított anyagának megsemmisüléséért. Ezért kéri az ügyv.-tanácsot, hogy küldjön ki bizottságot az ő szerepének tisztázása céljából, és a vizsgálat megejtése után a bizottság megállapításait közölje Kolozsváron az érdekeltekkel.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán közlését tudomásul veszi, és az ügy kivizsgálására bizottságot küld ki, melynek tagjai: KISGYÖRGY Tamás, dr. TANA Gyula, SCHULLER Sándor és SZABÉDI László. Ezzel kapcsolatban dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy HERPEI János, a múzeum volt igazgatója minden kapcsolatot szüntessen meg a SzNM-mal, és a magyar kultuszminisztériumot diplomáciai úton értesíteni kell, hogy a székelységnek okozott mérheterlen károkért HERPEI Jánost bocsássa el szolgálatából.

SZABÉDI László megjegyzi, hogy az ügyv.-tanács ilyen javaslatot nem tehet, legfennebb a megállapított tényeket közölheti a minisztériummal. FADGYAS Anna közli, hogy az ügyv.-tanácsnak azt a régebbi határozatát, melyben felszólítja HERPEI János volt igazgatót, hogy a SzNM-mal mindenféle kapcsolatot szakítson meg, még az ősz folyamán elvitte dr. BALASSA Iván kézbesítés végett. Ezt a közlést KISGYÖRGY Tamás elnök is megerősíti.

14. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök megkérdezi, hogy az ig.-választmány tagjainak a törvényszéken való bejegyeztetése megtörtént-e? SZABÉDI László kijelenti, hogy még nem történt meg. SCHULLER Sándor megállapítani kívánja, hogy dr. LŐRINCZ Albertnek lett volna kötelessége ezt az ügyet elintézni, s elintézését több ízben jelentette is, s éppen ezért megütközését fejezi ki, hogy a múzeum volt ügyésze még a legemlibb kötelezettségeinek sem tett eleget. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy ezt a bejelentést most már sürgősen el kell intézni.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja.

15. SZABÉDI László jelenti, hogy a Múzeum vízdíj-számlája 1945. okt. 2-től 1946. jan. 2-ig 116 556

lejt teszen ki, melyben 1045 m³ vízfogyasztás van kimutatva. Minthogy ezt a mennyiséget sokallotta, a városi műszaki hivataltól szakember kiküldését kérte, hogy vizsgálja meg, mi okozza ezt a nagy fogyasztást. A kiküldött szakember megállapította, hogy a vízóra fogyasztás nélkül is vízfogyasztást mutat.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy mivel a vízóra a múzeum hibáján kívül mutatta a vízfogyasztást, azért megkeresi a polgármesteri hivatalt, és arra kéri, hogy a múzeum részére állapítson meg vízdíj-paisálét.

16. Jelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében megkeresést intézett dr. KÖNTZEI Gerő külvárosi nyug. járásorvoshoz, hogy megkérdezze, lejtetele alkalmával milyen költségek terhelnék a Múzeumot. Erre a levélre dr. KÖNTZEI Gerő f. hó 15-én kelt levelében válaszolt, és közölte, hogy a készkiadásainak a megtérítését kívánja a Múzeumtól. Egyben közli, hogy néhai DOBAY László³⁰ ornitológus özvegyének a tulajdonában van a néhai által gyűjtött és preparált madártojás-gyűjteménye, és megkérdezi, hogy a Múzeum nem venné-e meg e gyűjteményt.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és a DOBAY-féle madártojás-gyűjteményre vonatkozólag úgy határoz, hogy annak megvásárlásától a múzeum jelenlegi anyagi helyzetére való tekintettel egyelőre eltekint.

17. A tanalapi ügyek folytatásaképpen SZABÉDI László ismét szóvá teszi a ref. leánygimnázium igazgatóságának azt a régebbi kérését, melyben kéri, hogy a Tanalap SZTALIN marsall út 11. és 13. sz. alatti épületeit iskolai célra adja bérbe a Tanalap kezelője. Közli továbbá, hogy a helybeli Zárda-iskola vezetősége írásban és szóbelileg is kérte, hogy a tanalapi épületek közül egyet az ő részére tartson fenn a Tanalap vezetősége, mert a folyó tanév végén ki kell, hogy költözzenek abból az épületből, melyben jelenleg iskolájuk el van helyezve, minthogy ez az épület a hadügyminisztérium tulajdonát képezi. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök azt javasolja, hogy csak egyik épület adjuk bérbe a ref. leányiskolának, a másikat tartalékoljuk a Zárda-iskola részére. SCHULLER Sándor kéri, hogy mindkét épület bérbeadására vonatkozólag döntsön az ügyv.-tanács, minthogy erre igényét a ref. leányiskola már régen bejelentette, s az iskola nagy létszámára való tekintettel a két épületre szüksége is van, s hogy ez az ügy még mind a mai napig sincsen elintézve, a múzeum volt ügyészenek a bűne.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy a 11. és 13. szám alatti épületeket bérbeadja a ref. leánygimnázium részére azzal, hogy a ref. leánygimnázium igazgatósága ígéretet tesz arra, hogy abban az esetben, ha elháríthatatlan akadályok miatt a Zárda-iskolának jelenlegi épületéből ki kell költöznie és más épületet nem talál,

akkor a ref. leánygimnázium igazgatósága a Zárda-iskola számára számarányának megfelelően a 11. számú épületbe fogja fogadni a Zárda-iskolát. A két iskola közötti bérleti viszonyt az iskolák vezetősége egymás között intézi el. Kéri a jogászbizottságot, hogy a ref. leánygimnázium igazgatóságával kötendő szerződés tervezetét ilyen értelemben módosítsák, és terjesszék a legközelebbi ügyv.-tanács ülés elé.

18. SZABÉDI László bemutatja a helybeli csendőrségnek f. évi febr. hó 7-én kelt 10.550/1946 számú átiratát, melyben az általa elfoglalt tanalapi épületnek (SZTALIN Marsall út 9. sz.) bérbeadását kéri.

Ügyv.-tanács a bemutatott átiratot tudomásul veszi, és felkéri a jogászbizottságot, hogy a kérdést tanulmányozza és készítse elő, hogy ennek alapján majd dönthessen az ügyv.-tanács.

19. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy az ügyv.-tanács ülésén való részvétellel dr. TANA Gyula, a jogi bizottság irányítója hívassék meg.

Ügyv.-tanács a javaslatot magáévá teszi.

20. Dr. SZÉKELY Zoltán javasolja, kérje fel az ügyv.-tanács a jogászbizottságot, hogy a Székelyföldön előkerülő leletek hovatartozására vonatkozó törvényes rendelkezéseket keressék ki.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja.

21. SZABÉDI László jelenti, hogy a Tanalap kézdívasárhelyi ingatlanaira való felvilágosításért megkeresést intézett dr. DIÉNES Jenő ügyvéd ig.-vál. taghoz, aki f. hó 18-án kelt levelében válaszulva megküldötte a kézdívasárhelyi ingatlanok telekkönyvi másolatát, melyből kiténik az a C.1. alatti bejegyzésből, hogy adótorozás miatt 9961,67 pengő összeg erejéig az A+ 1-4, 7-9. rsz. ingatlanok meg vannak terhelve. Jelenti továbbá azt is, hogy dr. DIÉNES közli, hogy a Tanalap egyes épületeiben ismeretlen tettesek rongálják az ajtókat, ablakokat stb.

Ügyv.-tanács a jelentéseket tudomásul veszi, és felkéri KISGYÖRGY Tamás elnököt, hogy személyes kiszállása alkalmával nézzen utána a kézdívasárhelyi állapotoknak, és próbáljon meg ott is összehozni bizottságot, mely a Tanalap ottani dolgait intézi, és a bérbeadásra szükséges előkészületeket megteszi.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

12.

Jegyzőkönyv, mely felvétel a Sepsiszentgyörgyön, 1946. évi márc. hó 8-án d.u. 5 órakor a SzNM ügyv.-tanácsának a Múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök, dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, GÁSPÁR Jenő, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József, az ügyv.-tanács tagjai,

valamint dr. TANA Gyula, a Múzeum jogügyi bizottságának vezetője és ZAKARIÁS Istvánné MÁLNÁSY Erzsébet, a ref. leánygimnázium igazgatónője. Elnök üdvözli a megjelenteket és a jegyzőkönyv vezetésére dr. ÁRVAY József ig.-ört kéri fel.

1. ZAKARIÁSné MÁLNÁSY Erzsébet igazgatónő, hivatkozva a róm. kat. Zárda-iskola igazgatónőjével és a róm. kat. egyházközösség plébánosával folytatott megbeszélésükre, kéri, hogy a kötendő szerződésbe ne vegyék be azt a pontot, amely szerint az esetben, ha a róm. kat. Zárda-iskola a körülmények miatt iskolaépület nélkül maradna, akkor a ref. leánygimnáziumtól kibérleendő Szabadság tér 11. szám alatti épületet a ref. leánygimnázium a Zárda-iskola részére részben átengedi. ZAKARIÁSné MÁLNÁSY Erzsébet szerint ezt a pontot azért nem kell a szerződésbe belevenni, mert a ref. leánygimnázium és a róm. kat. Zárda-iskola ebben az ügyben maguk között külön egyezségeket köt.

Ügyvezető-tanács a bejelentést tudomásul veszi, és úgy dönt, hogy a kérdéses pontot a szerződésbe nem veszi be.

2. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr felolvassa a Múzeum kezelésében levő Háromszékvármegyei Tanalpnak Sepsiszentgyörgyön Szabadság tér 11. és 13. szám alatt fekvő két épületének a sepsiszentgyörgyi ref. leánygimnázium részére bérbeadása szerződésének a jogászbizottságtól elkészített tervezetét.

Az ügyv.-tanács a két szerződéstervezet egyes pontjait újól megvitatja, végleges szövegüket megállapítja, és elhatározza, hogy a két szerződéstervezet az összehívandó rendkívüli ig.-választmányi gyűlés elé terjeszti, hogy az a szerződéseket kösse meg.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

13.

Jegyzőkönyv, mely felvétel a SzNM ig.-választmányának 1946. évi ápr. hó 5-én d.u. 3 órakor a Múzeum irodahelyiségében tartott rendkívüli gyűléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklété alatt: SCHULLER Sándor, PÉTER Gyula, SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna ig.-vál. tagok, továbbá dr. TANA Gyula, mint a Múzeum jogügyi bizottságának vezetője.

1. Elnök üdvözli a megjelent tagokat, a jegyzőkönyv vezetésére FADGYAS Anna, hitelesítésére pedig SCHULLER Sándor és PÉTER Gyula ig.-vál. tagokat kéri fel.

2. Elnök közli, hogy a mai rendkívüli gyűlés tárgysorozatának egyetlen pontja a Háromszékvármegyei Tanalap Sepsiszentgyörgyön Szabadság tér 11. és 13. sz. alatt fekvő épületeire vonatkozó bérleti szer-

ződés megkötése. Felkéri SZABÉDI László ügyv. ig.-
őrt, hogy ismertesse a két épületre vonatkozó bérleti
szerződéseket. SZABÉDI László ismerteti a szerző-
déseket és közli, hogy az ügyv.-tanács f. évi márc. hó
8-án tartott ülésén elhatározta, hogy a Háromszékvár-
megyei Tanalap Sepsiszentgyörgyön Szabadság tér 11.
és 13. sz. alatt fekvő épületeit bérbeadja az Erdélyi Ref.
Egyházkerületnek a sepsiszentgyörgyi Ref. Székely
MIKÓ-Kollégium leánygimnáziuma részére, és jóvá-
hagyás és aláírás végett az ig.-választmány elé terjeszti.

Ig.-választmány az előterjesztett szerződése-
ket jóváhagyólag tudomásul veszi, és a kolozsvári
Erdélyi Ref. Egyházkerülettel a szerződéseket megkötöi.

3. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr bejelenti,
hogy a helybeli csendőrpáncsnokság f. évi márc. hó
27-én kelt 12.050/1946 számú átiratában közölte, hogy
az általuk elfoglalt épület bérleti szerződését sürgősen
meg akarják kötni, és az ügy sürgősségére való tekin-
tettel kérte, hogy 5 napon belül jelöljük meg az ügy
elintézésére vonatkozó intézkedésünket. Márc. hó
28-án közöltük a csendőrpáncsnoksággal, hogy márc.
hó 31-én d.e. 10 órakor megbízottunk várni fogja a
Múzeum irodahelyiségében a tárgyalások megejtése
végett, vagy pedig mindennap d.u. felkeresheti
dr. KABAY Gábort a hivatalos órák alatt irodájában a
tárgyalások miatt. A kitűzött időben a csendőrség r-
széről senki sem jelent meg a Múzeum irodájában, s dr.
KABAY Gábor közlése szerint ötlet sem keresték fel a
tárgyalások végett. Ilyenformán most nem áll mód-
jában, hogy a csendőrpáncsnoksággal kötendő szer-
ződést előterjeszthesse.

Ig.-választmány a bejelentést tudomásul veszi,
és KISGYÖRGY Tamás elnök kívánságára felkéri
dr. KABAY Gábort, hogy a csendőrpáncsnokságnak a
tárgyalásról való elmaradásáról tegyen írásbeli jelentést.

Több tárgy nem lévén, elnök a gyűlést bezárja.

14.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM ügyv.- tanácsának 1946. évi május hó 7-én d.u. 4 órakor a Múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök el-
nökele alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, GÁSPÁR
Jenő, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László,
dr. SZÉKELY Zoltán. Dr. ÁRVAY József és FADGYAS
Anna, az ügyv.-tanács tagjai, valamint dr. TANA Gyula
és dr. KABAY Gábor, a Múzeum jogügyi bizottságának
tagjai, mint tanácskozó tagok.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlí a meg-
jelent tagokat, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet
FADGYAS Anna vezeti.

2. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács
f. évi febr. hó 23-25-én tartott ülésének jegyzőkönyvét,

dr. ÁRVAY József pedig a f. évi márc. hó 8-án tartott ülés
jegyzőkönyvet, melyek felolvasás után hitelesítettnek.

3. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr bejelenti,
hogy az Erdélyi Ref. Egyházkerülettel a Múzeum ig.-
választmánya f. évi ápr. hó 5-én megkötötte a bérleti
szerződést a Tanalap Szabadság tér 11. és 13. szám alatt
fekvő épületeire vonatkozólag.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr felolvassa a
jelentést a f. évi ápr. hó 9-én Kovásznára tett kiszál-
lásáról. Jelenti, hogy UGRON Árpád, Kovászna köz-
ség főszolgabírója telefonon értesítette, hogy Vajnafal-
ván földmunkálatok közben néhány koporsót találtak,
melyben az eltemetettek öltözete megmaradt. A vizs-
gálat során megállapította, hogy a 18. sz. második
feléből való temetkezés, és székely férfi és nő hulláját
őrizte meg.

Jelenti továbbá, hogy f. évi márc. hó 25-én
Köröspatakra szállott ki, minthogy BAKCSI Gábor ref.
lelkész felhívta a figyelmét a Nyírtető nevű erdőrészen
előtűnt sáncgyűrűkre. Kiszállása során megállapította,
hogy valószínűleg egy La Tène-kori erődítéssel van
dolga, ezért a húsvéti vakáció alatt tanítványai segít-
ségével ásatást végzett a megevezett helyen. A megfi-
gyelés szerint két periódusú építkezés volt. Az első a
belső földvár, mely palánkkal volt megerősítve. A
második, a későbbi a kőfal, amelyet a külső sáncgyűrű
takart. A vár kora a La Tène-korig nyúlik vissza, s
Erdővidék felé biztosításra szolgált. A Székelyföld
őskori várrendszerének egyik láncszeme. A vár előtt
kb. 100 méterre terül el az „Aranykút” nevű kör alakú
kidomborodás, ennek tisztázása azonban munkaerő
hiányában mostan elmaradt, melyet majd később fog
elvégezni.

Felolvassa jelentését a régészeti szakkönyvtár
gyarapítása érdekében tett intézkedéseiről, továbbá
dr. B. MITREA, a bukaresti Régészeti Múzeum kikül-
döttjének látogatásáról. A szakkönyvtár gyarapítása
céljából csereviszonyba lépett I. DIMIAN őrnaggyal, s
az általa küldött régészeti szakmunkáért a Múzeum
másodpéldányaiból adott át 5 db. könyvet. A további-
akban is hasonlóképpen fog eljárni, ha még újabb
könyvek érkeznek. Jelenti, hogy B. MITREA, a bu-
karesti Régészeti Múzeum kiküldöttje a futásfalvi
éremlelet ügyében jött el Múzeumunkhoz, minthogy
azt a 10 db. érmet, melyet a helybeli csendőrség vett át
a megtalálótól, beszolgáltatták a bukaresti Régészeti
Múzeumba. Kérte nevezettet, hogy ezeket az érmeket
adják vissza Múzeumunknak, minthogy ezek a Székely-
földön kerültek elő, azonban Mitrea kijelentette, hogy
ezek a tárgyak a bukaresti Múzeumot illetik, minthogy
oda küldötték be hivatalosan. Abban az esetben, ha a
gyűjtést a mi Múzeumunk végzi el, természetesen a tár-

gyak itten is maradnak. B. MITREA kérte, hogy a futásfalvi leletről készített feldolgozását adja át dr. SZÉKELY Zoltán közlésre a *Dacia* nevű folyóirat részére. Ennek a kérésnek eleget is tett. Úgyszintén kérték azt is, hogy azt a kis edényt, melyben a kérdéses érmeket találták, adja ki Múzeumunk a bukaresti Múzeumnak tanulmányozás céljaira. KISGYÖRGY Tamás elnök hozzájárulásával elismervény ellenében kiadta a kis edényt.

Felolvassa jelentését a f. évi ápr. hó 27-én Székelyudvarhelyen, ápr. 28-án pedig Székelykeresztúron tartott múzeumi előadóestekről. Mindkét városban a helyi erők bevonása mellett jól sikerült előadás volt. Múzeumunk részéről KISGYÖRGY Tamás elnök, SZABÉDI László és dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrök vettek részt a kiszálláson előadóként. Úgy Székelyudvarhelyen, mint Székelykeresztúron nagy érdeklődés nyilvánult meg a Múzeum ügyei iránt. Sikerült főleg a keresztúri tanárok körében olyan érdeklődést kelteni, melynek igazi hasznát majd a jövőben fogja élvezni Múzeumunk. Közli, hogy Székelykeresztúron MOLNÁR István tanítóképző intézeti tanár az intézet keretében egy kis helyi Múzeumot akar létesíteni. E terve megvalósításához Múzeumunk a legteljesebb mértékben segítségére kíván lenni. A beszélgetés során szóba került a múzeumbarátok megszervezése is. Ebben a kérdésben is nagy segítségünkre lesz majd az említett MOLNÁR István.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán jelentéseit elismeréssel és jóváhagyólag tudomásul veszi.³¹ Mindazoknak, akik a székelyudvarhelyi és székelykeresztúri előadások megrendezésében segítséget nyújtottak, köszönetét fejezi ki. Az ig.-választmányoknak pedig javaslatot tesz arra, hogy MOLNÁR István székelykeresztúri tanárt válassza meg tb. múzeumőrnek.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr ismerteti a nyár folyamán elvégzendő ásatásainak terveit, mely szerint Barátoson, Botfalván és Nagyborosnyón szeretne ásatásokat végezni olyanformán, hogy tanítványai segítségével végeznék el a munkát.

Dr. GYÁRFÁS Albert a tervezett ásatások bejelentését megelégedéssel veszi tudomásul, és kéri dr. SZÉKELY Zoltánt a további lelkes munkára.

6. Dr. ÁRVAY József ig.-őr jelentést tesz a gyűjtemények újabb gyarapodásáról, mely szerint HALÁSZ Sándor, Brassó 1 db. könyvet, BEKE Árpád, Sepsiszentgyörgy 45 db. 17–20. századbeli oklevelet, BEDŐ Árpád, Kőröspatak 1 db. könyvet és 1 db. majolika tálat, NYERGES Imre, Kőröspatak 1 db. 1664-ből származó szemöldökfát, JÓKAI-nyomda, Sepsiszentgyörgy 1 db. könyvet, KISS Béla, Csernátfalva 1 db. könyvet, a MÓRICZ Zsigmond-kollégium, Kolozsvár 2 db. könyvet, dr. KABAY Gábor, Sepsiszentgyörgy

1 db. SZABÓ Dezső-féle kéziratot adományozott Múzeumunk számára. Jelenti továbbá, hogy a legnépszerűbb kézikönyvek és folyóiratok közül 100 kötetet beköttettünk. Jelenti, hogy dr. GROSZ Géza brassói orvos f. évi márc. hó 17-én bejött Múzeumunkba és közölte, hogy egyik hivatalos látogatása alkalmával az árkosi SZENTKERESZTY-kastélyban szétszórta látta a családi levéltárat, s hogy a pusztulástól megóvja, a könyvtárszoba szekrényeinek fiókjába berakta a levéltári anyagot. Minthogy azonban a fiókok nem zárhatók, jónak látná, ha a Múzeum átvinné a levéltári anyagot megőrzésre, addig is, amíg e levéltári anyag tulajdonjoga tisztázódik. GROSZ Géza segítségével azonnal be is szállítottuk a levéltár anyagát, mely jelenleg teljesen rendezetlen állapotban van. Mindössze csak kötegekbe szedtük, és megszámláltuk. A levéltár anyaga összesen 2619 darabot foglal magába, melyből 6 db. a 17., 13 db. a 18., 22 db. a 19. és 2578 db. a 19–20. századból való.³²

Ügyv.-tanács dr. ÁRVAY József jelentéseit jóváhagyólag tudomásul veszi.

7. Dr. ÁRVAY József ig.-őr jelenti, hogy f. évi ápr. hó 28-án a Múzeum képviseletében részt vett a Csíkszeredában megtartott székelyföldi fürdőértekezleten. Az értekezleten megalakult a Székelyföldi Idegenforgalmi Bizottság, mely bizottságba a Múzeum képviselőjeként dr. GYÁRFÁS Albert alelnök ajánlása folytán dr. SZABÉDI László ügyv. ig.-őrt választották meg. Az értekezleten hozott határozatok közül Múzeumunkat közvetlenül a határozati javaslat 16. pontja érdekli, mely így hangzik: „A fürdőidényre rendezzen a SzNM Sepsiszentgyörgyön rendkívüli kiállítást néprajzi, társadalmi és történelmi jelleggel.” Ugyancsak felhívja a figyelmet a határozati javaslat 14. pontjára is, mely a székelyföldi műemlékvédelemre vonatkozik. Véleménye szerint e munka elvégzése főleg a SzNM hatáskörébe tartozik, ezért javasolja, hogy e téren Múzeumunk minden tőle telhetőt tegyen meg. Erre vonatkozó elgondolásait részletesen kifejti jelentésében. Felhívja az ügyv.-tanács figyelmét a vidéki székely városokban már meglévő és ezután létesítendő helyi múzeumok ügyére is, mely feltétlenül maga után vonja a Székely Múzeum-Egyesület vagy Székely Múzeumbarátok körének megalakítását.³³

Ügyv.-tanács dr. ÁRVAY József ig.-őr jelentését és javaslatait elismerőleg tudomásul veszi és felkéri a részletes tervek kidolgozására.

8. FADGYAS Anna pénztáros a Múzeum jelenlegi pénzügyi állapotáról tesz jelentést. E jelentés szerint 1945. évi május hó 12-től, a pengőnek lejre való átváltása napjától kezdve 1946. évi márc. hó 31-ig, a költségvetési év lezártáig a bevétel 21 688 933 lej, a kiadás pedig 10 316 5402 lej volt. Pénzmaradvány

1946. évi ápr. hó 1-jén 11 372 393 lej volt, mely áthozatott az 1946/47. költségvetési évre, s ezzel együtt a pénztár 1946. ápr. 1-jétől 1946. május 6-ig 15 278 541 lej bevételt és 1 904 547 lej kiadást mutat, melynek alapján a mai napon Múzeumunk 13 373 994 lej készpénzzel rendelkezik. Jelenti, hogy a három székely megye községeinek költségvetéseiben a Múzeum részére előirányzott segélyből eddig összesen 11 153 704 lej folyt be, melyből: a) Háromszék vármegye községeitől 2 807 683 lej; b) Udvarhely megye községeitől 7 626 021 lej; c) Csík megye községeitől 720 000 lej érkezett be. Jelentést tesz az újabban eszközölt nagyobb kiadásokról is, mely szerint 10 000 db. könyvtári cédula készítéséért 180 000 lej, 100 kötet könyv és folyóirat bekötéséért 800 000 lej, és a csíki házban levő ágy részére készítendő párnahuzatok részére vásárolt 6 méter háziszóttos vászonért 150 000 lej fizetett ki. Jelenti, hogy eddig négy helyen tartott múzeumunk közművelődési előadóestet, és pedíg: Kézdivásárhelyen, Kovásznán, Székelyudvarhelyen és Székelykeresztúron. A négy előadás bruttó bevétele 709 057 lej volt, a felmerült kiadások pedig 632 857 lejt tesznek ki. A négy előadásból tehát összesen 76 200 lej tiszta jövedelme volt Múzeumunknak.

Ügyvezető-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi. Utasítja az ügyv. ig.-ört, hogy vásároljon fát és üveget, a tisztviselők részére pedig húsvéti segély címen azonnal utaljon ki egy fél havi fizetést.

9. Dr. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr kéri, hogy a tisztviselők fizetésének rendezése tárgyában küldjön ki az ügyv.-tanács egy bizottságot, mely a következő ülésre készítsen javaslatot.

Ügyv.-tanács dr. SZABÉDI László ig.-őr kérését magáévá teszi, és a tisztviselők fizetésének megállapítására bizottságot küld ki KISGYÖRGY Tamás elnök, SCHULLER Sándor, GÁSPÁR Jenő és dr. KABAY Gábor személyében.

10. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr előterjeszti dr. ÁRVAY József ig.-őr kérését 2 havi fizetés előlegként való kiadására.

Ügyv.-tanács dr. ÁRVAY József ig.-őr részére 2 havi fizetés előleget engedélyez, 6 havi részletben való visszafizetés mellett.

11. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy KISGYÖRGY Tamás, dr. TANA Gyula, SCHULLER Sándor és SZABÉDI László, mint a SzNM ügyv.-tanácsának 1946. évi febr. hó 23–25-én tartott üléséből dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr kérésére kiküldött bizottság tagjai, 1946. márc. hó 29-én d.u. 4 órakor a múzeum irodájában összeültek, hogy megvizsgálják dr. SZÉKELY Zoltán felelősségének kérését a SzNM elmenekített és Zalaegerszegen megsemmisült anyagának elszállítását és elmenekítését illetőleg. A

kiküldött bizottság jelenti, hogy FADGYAS Anna tb. múzeumőr és BOGÁTS Dénes tb. igazgató-őr írásbeli nyilatkozata, dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr és HERPEI János volt múzeumigazgató írásbeli jelentése alapján megállapította, hogy dr. SZÉKELY Zoltán múzeumi ig.-őr az említett és megsemmisült múzeumi anyag elmenekítése és megsemmisülése idejében felelős vezető nem volt, intézkedésbeli joggal nem rendelkezett, mert e jogot a Múzeum akkori igazgatója, HERPEI János gyakorolta. Dr. SZÉKELY Zoltán sem az anyag elszállításakor, sem később nem tehetett, s a bekért s a bizottság üléséről felvett jegyzőkönyvhöz csatolt nyilatkozatból nem is tűnik ki, hogy tett volna olyan intézkedéseket, melyek az anyag elpusztulására vezethettek. Következésképpen a bizottság megállapítja, hogy a SzNM anyagának elszállítását és elpusztulását illetőleg nem terheli semminemű felelősség. Megjegyzi, hogy ezzel nincsen megállapítva, hogy ki a felelős az anyag elszállításáért. Tehát ezt az ügyet még napirenden kell tartani.

Ügyvezető-tanács a bizottsági jelentést tudomásul veszi, és a maga részéről megállapítja, hogy dr. SZÉKELY Zoltán, mihelyt lehetővé vált, azonnal visszatért munkahelyére, s ezzel éppen a Múzeum iránti köteletségérzetéről tett tanúbizonyságot. Kimondja, hogy a vizsgálat eredményét közölni kell mindazokkal az intézményekkel és személyekkel, akikkel dr. SZÉKELY Zoltán szükségesnek látja.

12. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr ismerteti a Háromszék megyei Ellenséges Javak Irodájának 339-1946 sz. átiratát, melyben közli, hogy a zabolai MIKES-kastélyból beszállított ingóságokat mindaddig a Múzeum őrizetében kívánja hagyni, amíg erről az Ellenséges Javak Ellenőrző Bizottság (CASBI) nem intézkedik.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy közli nevezett hivatallal, hogy a kérdéses ingóságok őrzését tovább nem vállalja, minthogy a Múzeumnak arra a helyiségre, ahol a tárgyak vannak, szüksége van, ezért kéri a hivatalt, hogy gondoskodjék az ingóságok mielőbbi elszállításáról.

13. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy Háromszék vármegye Megyefőnöksége 1638-1946 sz. átiratában közölte, hogy a Vármegyei Politikai Tanács 1946. évi ápr. hó 6-án hozott határozata értelmében a 4 rend hajdúruha tulajdonjogát a Múzeumnak átengedte. Jelenti továbbá, hogy az igazgatói lakásban lévő telefonkészüléket f. évi márc. hó 4-én a tulajdonosnak kiadtuk. Bejelentti továbbá, hogy a húsvéti ünnepek alkalmával városunkban tartózkodó angol misszió tagjai Múzeumunkat meglátogattak.

Ügyv.-tanács SZABÉDI László jelentéseit tudomásul veszi, Háromszék vármegye Megyefőnökségének a hajdúruhák átengedéséért köszönetét fejezi ki.

14. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr előterjesztést tesz a Múzeum látogatási idejének megállpítására vonatkozólag, mely szerint a Múzeum gyűjteménytárai a nagyközönség részére nyitva vannak minden hétköznapon d.e. 9–12 óráig, vasárnap d.e. 10–12 óráig. Rendkívüli látogatási idő május 1-jétől szept. 1-jéig minden hétköznapon d.u. 4–6 óráig. Megállapított látogatási díj nem lenne, hanem perselyt és gyűjtőívet tennénk a látogatók elé, hogy tetszés szerinti adományaikkal járuljanak hozzá a Múzeum fenntartási költségeihez.

Ügyv.-tanács dr. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr előterjesztését elfogadja.

15. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy f. évi május hó 14-én lesz néhai CSUTAK Vilmos igazgató halálának 10 éves évfordulója, mely alkalmából a Székely MIKÓ-Kollégium igazgatósága emlékeztet keretében fog megemlékezni az elhunyt igazgatóról. Javasolja, hogy a Múzeum ügyv.-tanácsa is méltóképpen emlékezzék meg CSUTAK Vilmosról.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja, és elhatározza, hogy CSUTAK Vilmos sírjánál az elhunyt érdemeit dr. GYÁRFÁS Albert alelnök méltatja, a Kollégium által rendezendő emlékesten pedig, mint a néhai munkatársa, FADGYAS Anna fog előadást tartani. Koszorúmegváltás címén pedig a Székely MIKÓ-Kollégiumnak egy zágoni fű- és leánytanulója megjutalmazására 100 000 lejt adományoz a CSUTAK Vilmos emlékére. Ennek kapcsán dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, annak a gimnáziumi tanulóknak, aki az emlékesten TOMPA László **Magányos fenyő** című költeményét legszebben elszavalja, 30 000 lejt ajánlott fel.

16. SZABÉDI László jelenti, hogy a kézdivásárhelyi tanalapi épületek ügyének rendezése tárgyában átiratot intézett dr. DIÉNES Jenő ügyvéd ig.-vál. taghoz, hogy alakítsa meg az otthoni bizottságot. A napokban KANABÉ Sándor, e bizottság egyik tagja személyesen közölte, hogy dr. DIÉNES Jenő súlyos beteg, azért helyette valaki mást kell bevonni a bizottságba. Ezzel kapcsolatosan előterjeszti CSEREY Aladár kézdivásárhelyi lakos kérését, aki a Tanalap egyik épületében lakik, melyben kéri, hogy kössünk vele bérleti szerződést.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és CSEREY Aladár kérését átteszi a kézdivásárhelyi bizottsághoz, hogy ebben az ügyben tegye meg javaslatát.

17. Dr. KABAY Gábor, a jogügyi bizottság tagja jelenti, hogy a helybeli csendőrlégió alparancsnoka, egy százados felkereste a bérleti szerződés megkötése tárgyában. Előterjeszti a szerződéstervezetet, és kéri, hogy majd annak idején a leltár felvételére egyik múzeumi tisztviselő menjen ki a csendőrlégióhoz.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és a jogügyi bizottságot kéri, hogy a szerződést készítse el.

18. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy Csíkszeredában, Gyergyószentmiklóson és Sepsiszentgyörgyön minél előbb tartson múzeumunk ismeretterjesztő előadásokat a helyi erők bevonása mellett, önkéntes belépti díjakkal.

Ügyv.-tanács dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatát elfogadja, és az előadások mielőbb való megtartását elhatározza.

19. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök szorgalmazza, hogy a Múzeum igazgató-válaszmányának tagjai minél előbb jegyeztessenek be a törvényszéknél.

Ügyv.-tanács felkéri a jogügyi bizottságot, hogy a bejegyzést minél előbb készítse el.

20. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatot tesz a Múzeum parkjának elrendezésére vonatkozólag, melynek kapcsán FADGYAS Anna jelenti, hogy ebben az ügyben már tárgyalásokat folytatott KÖNTÉS Ferenc kertésszel, és mihelyt az az idő elmúlik, hogy a fagytól kellene tartani, a park virággal való beültetése meg fog történni.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

15.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1946. évi jún. hó 5-én d.u. 4 órakor tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök előktele alatt: GÁSPÁR Jenő, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá dr. TANA Gyula és dr. KABAY Gábor, a Múzeum jogügyi bizottságának tagjai.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözli a megjelenteket, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács f. évi május hó 7-én tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítetik.

3. KISGYÖRGY Tamás elnök közli, hogy a Múzeum személyzetének fizetése rendezésére kiküldött bizottság foglalkozott a kérdéssel, és azt javasolja, hogy a személyzet jelenleg élvezett fizetését f. évi márc. hó kezdettől 100%-osan emelje fel az ügyv.-tanács. Kivételt képez KOCSIS Elek asztalosmester, kinek részére 50%-os emelést javasolt a bizottság, ugyancsak márc. 1-jétől kezdődőleg.

Ügyv.-tanács a bizottság javaslatát magáévá teszi, és a Múzeum alkalmazottainak jelenleg élvezett fizetését 100%-kal felemeli azzal, hogy az új fizetés 1946. évi márc. hó 1-jétől folyósítandó. KOCSIS Elek asztalosmester fizetését azonos feltételekkel 50%-kal emeli fel.

SZABÉDI László ügyv. ig.-őr a személyzet nevében köszönetét fejezi ki az ügyv.-tanácsnak, és a jövőre nézve javasolja, hogy a Múzeum mint önálló intézmény valamiképpen státust létesítsen a tisztviselők részére. Kéri az ügyv.-tanácsot, hogy foglalkozzék a kérdéssel, mert ez nemcsak a tisztviselők, de a Múzeum szempontjából is fontos.

Többek hozzászólása alapján az ügyv.-tanács elhatározza, hogy a Múzeum anyagi helyzetének és anyagi forrásainak alapos megvizsgálása után valóban foglalkozni fog a kérdéssel, és javaslatot készít az ig.-választmány legközelebbi gyűlésére, hogy a kérdés megvitatható legyen.

4. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy Csík vármegye községeinek költségvetésében a Múzeum fenntartására előirányzott összegek nagyon vékonyan folynak be, és egyes községek évi hozzájárulás címén 2500 és 5000 lejes összeget küldöttek be, ami a mai nagy drágasághoz viszonyítva igen jelentéktelen összeg.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és elhatározza, hogy megkeresést intéz Csík és Udvarhely megyék megyefőnökeihez, kérve, hogy az 1946/47. évi költségvetésükben is biztosítsák a Múzeum fenntartásához való hozzájárulásukat. Csík vármegye megyefőnökének pedig külön felhívja a figyelmét a beállítandó összegek tekintetében is.

5. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr javasolja, hogy a Múzeum anyagi forrásainak biztosítása céljából intézzen az ügyv.-tanács megkeresést a MNSz KI-hoz, és kérje, hogy a segélyezendő kulturális intézmények közé iktassa be a SzNM-ot is. Javasolja továbbá, hogy a Múzeum által rendezendő kulturális előadások állandó adómentessége tárgyában is intézzünk megkeresést a MNSz KI-hoz.

Ügyv.-tanács SZABÉDI László javaslatát elfogadva elhatározza, hogy megkeresést intéz a MaNSz KI-hoz, és kéri, hogy a Múzeumot vegye fel a segélyezendő kulturális intézmények sorába, továbbá hogy szervezze meg az állandó adómentességet a Múzeum által rendezendő kulturális előadásokra.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr kéri az ügyv.-tanácsot, hogy adjon engedélyt arra, hogy a kőröspataki ásatásról készített rajzokról és fényképfelvételekről a Múzeum költségére kliséket csináltathasson.

Ügyv.-tanács a klisék elkészíttetését engedélyezi.

7. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr felolvassa Háromszék vármegye Megyefőnökségének 23.842/1945 számú f. évi május hó 28-án kelt átiratát, melyben kéri, hogy az említett szám alatt 1945. évi dec. hó 10-én kelt átiratukra küldjük meg válaszukat. Közli, hogy az említett átiratban annak idején arra hívtott volt fel a Megyefőnökség, hogy állapítsuk meg, kik voltak azok,

akik a Tanalap sepsiszentgyörgyi épületeit 1944 őszén megromgálták volt.

Ügyv.-tanács kimondja, hogy nem áll módjában megállapítani azt, hogy kik voltak, akik 1944 őszén a Tanalap épületeit megromgálták, és azt Háromszék vármegye Megyefőnökségével közli. Az ügyv.-tanács tagjainak jött más elfoglaltsága miatt az ülés tárgysorozata többi pontjainak megtárgyalását a következő ülésre halasztja.

16.

Jegyzőkönyv, mely felvételte a SzNM ügyv.-tanácsának 1946. évi júl. hó 10-én, d.u. 4 órakor Sepsiszentgyörgyön tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, GÁSPÁR Jenő, SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá dr. TANA Gyula és dr. KABAY Gábor, a múzeum jogügyi bizottságának tagjai.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözli a megjelenteket, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács f. évi jún. hó 5-én tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítettik.

2. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy dr. DIÉNES Jenő, ig.-választmányunk lelkes és munkás tagja f. évi jún. hó 8-án Kézdivásárhelyen elhalt.

A múzeum ig.-választmánya nevében résztvételünket fejeztük ki az elhunyt özvegyének. Ügyv.-tanács dr. DIÉNES Jenő ig.-vál. tag halálát fájdalommal, a tett intézkedést pedig jóváhagyólag tudomásul veszi.

3. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök a megüresedett ig.-vál. tagsági hely betöltése tárgyában javasolja, hogy e helyre dr. TANA Gyula törvényszéki bíró megválasztását ajánlja az ügyv.-tanács az ig.-választmánynak.

Ügyv.-tanács dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatát elfogadja, és elhatározza, hogy az ig.-választmánynak javasolja dr. TANA Gyula törvényszéki bíró ig.-vál. tagként való megválasztását.

4. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében megkeresést intéztünk Csík és Udvarhely megyék megyefőnökeihez, Csíkszereda és Gyergyószentmiklós polgármestereihez, a Csíki Magánjavak vezetőségéhez, valamint a MNSz KI-hoz a Múzeum fenntartásához való hozzájárulás tárgyában. Csík vármegye megyefőnökéhez intézett kérésünket dr. ÁRVAY József ig.-őr személyesen adta át, s tárgyalásainak eredményeiről az általa készített jelentésben részletesen fog beszámolni. Csíkszereda és Gyergyószentmiklós polgármestereihez, valamint a Csíki Magánjavak vezetőségéhez intézett kérésünket postán

küldöttük el. Közli, hogy Csíkszereda város polgármestere kérésünkre az alábbi választ küldte: „SzNM Sepsiszentgyörgy. F. évi jún. hó 17-én kelt kérésükre tisztelettel értesítem, miszerint a belügyminiszter által az 1946/47. évi költségvetés összeállítására vonatkozólag kiadott utasítás értelmében semminemű nem kötelező (facultatív) kiadás a költségvetésbe nem vehető fel.” Jelenti, hogy Udvarhely megye megyefőnökéhez kérésünket személyesen adta át, és tárgyalást folytatott dr. DEMETER Gyula almegyefőnökkel, aki kilátásba helyezte, hogy a múlt évi segélyt a duplájára emelik fel, s a segélyek befizetését szept. hó folyamán fogják megindítani. Jelenti továbbá, hogy a MNSz KI-hoz intézett kérésünket ugyancsak személyesen adta át BALAOGH Edgárnak, a MNSz volt orsz. alelnökének, a MNSz Közművelődésügyi Bizottsága elnökének, aki kilátásba helyezte a kérés támogatását. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy a Csík megyei támogatás alapos megtárgyalása céljából KISGYÖRGY Tamás elnök, dr. GYÁRFÁS Albert alelnök és SZABÉDI László személyesen utazzanak el Csíkszeredába. Javasolja továbbá, hogy a MNSz KI-hoz újabb kérést intézzünk, melyben megfelelő összegű támogatást kérjünk a Múzeum számára.

Ügyv.-tanács SZABÉDI László jelentését tudomásul veszi, és dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslata alapján elhatározza, hogy KISGYÖRGY Tamás, dr. GYÁRFÁS Albert és SZABÉDI László személyesen utazzanak el Csíkszeredába, hogy az ottani vezetőséggel tárgyalást folytassanak. Elhatározza továbbá azt is, hogy a MNSz KI-hoz újabb kérést intéz, hogy a Múzeum részére megfelelő összegű támogatást nyújtsanak.

5. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a MNSz KI-hoz kérést intéztünk, kérve, hogy az Astrához hasonló módon, az illetékes minisztériumban eszközölje ki a Múzeum által rendezendő előadások állandó adómentességét. Ezt a kérést személyesen adta át BALOGH Edgárnak, a MNSz volt orsz. alelnökének, a MNSz Közművelődési Bizottsága elnökének. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy jogászbizottságunk nézzen utána alaposan az erre vonatkozó törvénynek, és ennek alapján intézzünk újabb kérést a MNSz KI-hoz, hogy ennek alapján az illetékes minisztériumban intézzék el kedvezően kérésünket.

Ügyv.-tanács SZABÉDI László jelentését tudomásul veszi, és felkéri dr. KABAY Gábort, hogy a törvényt tanulmányozza át, hogy ennek alapján kérésünk elküldhető legyen a MNSz KI-hoz.

6. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a PERET-konzervgyár szennyvízvezető csatornáját bekapcsolta a Múzeum hálózatába. Kéri KISGYÖRGY Tamás elnököt, akit az ügyv.-tanács megbízott volt a

PERET-cel való tárgyalással, hogy a PERET-féle csatornázási ügyben tegye meg jelentését az ügyv.-tanácsnak. KISGYÖRGY Tamás elnök közli, hogy még nem jött létre megállapodás abban az értelemben, hogy a bekapcsolásért mekkora összeget fizessen PERET, továbbá hogy mennyi legyen az évi használati díj. Úgyszintén még az írásbeli megegyezés sem készült el. A bekapcsolási feltételek azonban Sepsiszentgyörgy város irattárában megvannak.

Ügyv.-tanács felkéri KISGYÖRGY Tamás elnököt és dr. KABAY Gábort, a jogügyi bizottság tagját, hogy a kérdéses megállapodást készítsék el. Bekapcsolási díjban pedig 2 500 000 lejt, évi használati díjban pedig 500 000 lejt kérjen PERET-től.

Ezzel kapcsolatosan SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy magánúton értesült a napokban arról, hogy a rom. kat. plébánia anélkül, hogy erre tőlünk engedélyt kért volna, szennyvizét bevezette a PERET-féle csatornába.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy PERET-től meg kell kérdezni, ki adott engedélyt a plébániának arra, hogy szennyvizét a csatornába bevezesse, mert erre a Múzeum megkérdése nélkül nem volt joga. A plébánia tárgyalja meg az ügyet a Múzeummal, mert különben kikapcsoljuk a csatornát, minthogy a Múzeumnak mint közintézménynek nem áll módjában, hogy efféle ajándékokat adjon bárkinek is.

7. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelentést tesz az újabban eszközölt kiadásokról, mely szerint 12 öl tűzifára 1 920 lejt³⁴, 4000 ív papír vásárlására 1 464 360 lejt, az épületek fedélzetének megjavítására 777 000 lejt, vízvezeték javítására 92 000 lejt, a park rendezésénél fűmag vásárlására 53 750 lejt adtunk ki, minthogy a beültetett virágokat részben KÖNTÉS Ferentől, részben pedig a városi kertészetből díjmentesen kaptuk. Az írógépen eszközölt nagyobb arányú javításért 150 000 lejt fizettünk ki. Két hátizsák és egy munkakabát elkészítése és felszerelése 116 460 lejbe került. Közli, hogy a két hátizsák és munkakabát részére vásárolt anyagért a Textil Művektől egy 67 296 lejről szóló számlát mutattak be, annak ellenére, hogy mi abban a hitben éltünk, hogy ezt az anyagot díjmentesen adta a Textil Művek Múzeumunk számára. Természetesen a számlát ezért még nem is fizettük ki. Jelenti, hogy dr. SZÉKELY Zoltán az ásatások és kiszállások alkalmával szükséges bakancs elkészítését kérte a Dolgozók Szövetkezetétől, melynek díjmentesen való elkészítését KISGYÖRGY Tamás elnök közbenjárására meg is ígérték volt, azonban amikor a bakancs elkészült, 360 000 lejt kellett kifizetnie érte. Minthogy pénz nem volt, kénytelen volt ezt az összeget előlegképpen felvenni a Múzeum pénztárából, 6 havi törlesztésre, melyből egy részletet már vissza is

fizetett. Jelenti, hogy a május 7-én tartott ügyv.-tanácsi ülés dr. ÁRVAY József részére 2 havi fizetéselelőleget engedélyezett 6 havi részletben való visszafizetés mellett. KISGYÖRGY Tamás elnök hozzájárulása alapján dr. ÁRVAY József 3 havi előleget vett fel.

Ügyv.-tanács eszközölt kiadásokat jóváhagyólag tudomásul veszi. A Textil Művek által bemutatott 67 296 lejes számla kifizetését pedig még egyelőre függőben tartja.

8. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy a magyar gazdasági szervezethez, mint pl. a Dolgozók, valamint a Mezőgazdák Szövetkezetéhez stb. intézzünk kérést a Múzeum segélyezése tárgyában, melynek személyesen való átadását és megtárgyalását is magára vállalja.

Ügyv.-tanács dr. GYÁRFÁS Albert alelnök elfogadja, és felkéri az ügy elintézésére.

9. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy f. évi május hó 14-én a Székely MIKÓ-Kollégium által rendezett CSUTAK-émlékünnepélyen Múzeumunk is részt vett, és az elhunyt sírjánál dr. GYÁRFÁS Albert alelnök mondott emlékbeszédet. Az ügyv.-tanács május 7-i ülésének határozata értelmében 100 000 lejt befizettünk a Kollégium pénztárába két tanuló megjutalmazására.

Tudomásul szolgál.

10. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy az ig.-választmány tagjainak bejegyzése iránti kérésünket, melyet dr. TANA Gyula, dr. KABAY Gábor és dr. MOLNÁR D. Emil készítettek el, f. évi jún. hó 10-én beadtuk a törvényszékhez.

Tudomásul szolgál.

11. Dr. KABAY Gábor javasolja, hogy a *Monitorul Oficial* 1937. ápr. 16-i 89. számában a Háromszéki Tanalappal kapcsolatos intézkedések során a Múzeum alapszabályainak módosítására vonatkozó rendelkezés vitessék keresztül a Múzeum alapszabályaiban.

Ügyv.-tanács a javaslatot megáévá teszi, és elfogadását az ig.-választmánynak ajánlja.³⁵

12. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentést tesz f. évi május hó 25–26-án Angyalos községbe tett régészeti kiszállásáról. Jelenti, hogy DÁNÉR József gimnáziumi tanuló jelentette, hogy egyik rokonánál, FORRÓ Ferencnél Angyalos községben talált római érmeket látott. Valóban talált is egy db. római érmet nevezettnél, melyet 1941-ben Angyalos község Bábolnaárok Tőkés nevű részében talált kapálás közben. Ezt az érmet meg is szerezte a Múzeum számára. Az éremmel sem cserép, sem csontdarabok nem kerültek elő. FORRÓ Ferencről 2 db. régi székely bokályt és egy eredeti STRADIVARIUS-hegedű belsejéből kivett faragott mellképét szerzett még múzeumunk számára. Megtekintette az Angyalos és Besenyő közti határon

elterülő Bábolnatető Rozskert nevű részét is, hol a tulajdonos FORRÓ Zoltán elbeszélése szerint több cserép edénydarab került elő. Ez év márc.ában pedig egy szépen kidolgozott csiszolt kővésőt talált, melyet múzeumunknak adományozott. A nyár folyamán tervbe vette a lelőhelyek alaposabb felkutatását. Jelentést tesz f. évi május hó 29–30-án Barátosra tett kiszállásról is, ahová ZÁGONI Dezső tanár meghívására szállott ki, aki közölte, hogy a község határában egy hepehupás részt figyelt meg, ahonnan cserépdarabok kerültek elő. Néhány ilyen cserépdarabot összeszedett, és át is adott múzeumunk számára, melyekből azonnal megállapította, hogy ottan római településnek kell lennie. Helyszíni szemlét tartott, és beszélgetést folytatott a tulajdonos PÁL János és DEÁK Endrével, akik kilátásba helyezték, hogy az ősz folyamán, amikor a betakarítás megtörtént, szívesen megengedik, hogy ásatást csináljon. Megállapította, hogy egy római kori kis castellumról lehet szó, melynek méretei megegyeznek kb. a komlói castrum méreteivel.³⁶ A barátosi castrum a szakirodalomban teljesen ismeretlen. Az Ojtozi-szoroson kivezető hadászati út biztosítására szolgáló tábor, akár mint Komolló, Nagyborosnyó, Várhegy, Bereck. Feltárása, tudományos közlése nemcsak a tudomány-nak, de a székelyföldi római kori kutatásnak is egyik legszebb eredménye lesz. Ezzel kapcsolatosan jelenti, hogy KÖNTÉS Ferenc tanár is közölte, hogy kertjében a melegágyak alatt falak húzódnak, melynek megásását az ősz folyamán szívesen megengedi. Jelentést tesz a f. évi jún. hó 2-án Sepsikőröspatakra és Árkosra tett kiszállásokról is. DUKA József gimn. tanuló jelentette, hogy BEDŐ Árpád kertjében ásás alkalmával cserépek kerültek elő. A terület BEDŐ Árpád virágoskertje, melyet a Nagyajta felé vezető út s közvetlenül alatta a patak határol. BEDŐ Árpád elbeszélése szerint már régebben, mikor a házat és az utcára néző kőkerítést építették, sok cserépedény került elő. Ahol most az edények előkerültek, nagy égett réteget, közből készített tűzhelyet, s mellette csontokat talált. Ezen a helyen egy lókoponyát is talált, amely érintésre mint a papír omlott szét. BEDŐ Árpádtól két cserépedény-töredéket s egy szalagdíszes tipikus dák edényt kapott a gyűjteményünk számára. Ez az edénylelet magyarázza a múzeum éremtani gyűjteményébe már régebben bekerült 3 db. köztársasági éremnek ezen a helyen való előfordulását. Itt minden valószínűség szerint dák telep volt, ahol a köztársasági római érmeek forgalomban voltak. Az út további során Árkosra ment le, ahol megvizsgálta az Árkos-pataka és Sugó-pataka által közrezárt hegyfokon levő sáncvonulatokat. Átvizsgálva a területet megállapította, hogy nagysága kb. megegyezik a kőröspataki Nyír-tetői vár belső gyűrűje által közrezárt terület nagyságával. Kincsások által megbolygatott

területen tanulmányozhatta a fal építési technikáját, melyet megmunkálatlan raktak, s összekötésre anyagot, néhol meszet használtak. A kor megállapítására csak egy ásátás adna feleletet. Valószínű, hogy a késő vaskori székelyföldi csoportba tartozik. Jelentést tesz továbbá f. évi jún. hó 4-én ismét csak Kőröspatakra tett kiszállásáról, minthogy DUKA Imre gimn. tanuló jelentette, hogy KÖLTŐ András gazdálkodó kőkerítést épített a BEDŐ Árpád kőkerítése mellett, s a földmunkálatok alkalmával ember- és löcsontváz került elő. Két tanulóval kiszállott a helyszínre, és megvizsgálta a leletet. A csontvázak nagy része már a munkálatok során levágódott. Kelet–nyugati irányban emberi gerinc és oldalbordákat, észak–déli irányban a csontváz mellett pedig állati csigolyákat, s az emberi csont alatt elkorhadt deszka maradványait s szegeket, egy csatot, valamint újkori cserépedény-darabokat talált. Semmi más melléklet nem volt. Az egész lelet 1 m mélységben volt. Az ott dolgozó földmunkás elbeszélése szerint a csontváz mellett lólábak s egy lókoponya alsó állkapcsa volt.³⁷ Érdelemes lelet nem került elő, bolygatva volt, a mellékletek későbbiek, a megítélésnél óvatosnak kell lenni, minthogy a közvetlen közelben dák telep van. Közli továbbá, hogy a nyár folyamán elsősorban Rétyen, KOVÁCS Pál ref. lelkész telkén szeretne ásátást végezni, s ezért személyesen utazott el Csíkszeredába, hogy megbeszélje a tulajdonossal, aki szívesen beleegyezett. Ezután a Homárkán akar végigmenni, majd Nagyborosnyón és később az ősz folyamán Udvarhely megyében akar ásátást végezni. Jelenti, hogy kolozsvári útja alkalmával felkereste a kolozsvári magyar és román tudós köröket, ahol szíves barátsággal fogadták, és munkája iránt nagy érdeklődést tanúsítottak. Tehát úgy a bucaresti, mint a kolozsvári tudományos körökkel a kapcsolatot felvette, és azt tovább is építeni fogja. A kolozsváriak is kérték kiadványainkat, s főleg a komolói római tábor feltárásáról szóló dolgozatát. Minthogy a kiadványokból múzeumunk főlétséges példánnyal nem rendelkezik, kéri az ügyv.-tanácsot, járuljon hozzá, hogy az ETI-től, ahol még néhány példány van, 10 db.-ot megvásárolhassunk darabonkénti 5000 lejes áron, hogy cserepéldányképpen felhasználhassuk. Közli, hogy az aug. i ásátásaira a megyefőnökség segítségét is szeretné igénybe venni, minthogy GAUDI megyefőnök erre már korábban ígéretet tett volt. Kéri az ügyv.-tanácsot, hogy úgy az ásátásokra, mint azok eredményeinek közlésére a lehetőség szerint adja meg az anyagi támogatást.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentéseit elismeréssel veszi tudomásul. A nyár folyamára tervezett ásátásaihoz jóváhagyólag hozzájárul, s az ásátások céljaira 500 000 lejt engedélyez, úgyszintén engedélyt ad arra is, hogy a komolói tábor

feltárásáról szóló dolgozatból 10 példányt megvásároljunk, és azokat cserepéldányképpen használjuk fel. Az ásátások eredményeinek kiadására vonatkozólag pedig előterjesztést tesz az ig.-választmányhoz.

13. Dr. ÁRVAY József ig.-őr jelentést tesz a könyvtár újabb gyarapodásáról, mely szerint dr. SZÉKELY Zoltán gyűjtéséből 6 db. könyv került be, köztük ZAJZON Antal III. B. o. tanuló adománya, a Nagyváradon 1653-ban megjelent magyar nyelvű erdélyi törvénykönyv. SZABÉDI László kérésére a kolozsvári JÓZSA Béla Athenaeum könyvkiadó már régebben megígérte, hogy Múzeumunknak megküldi kiadványait, s most meg is küldte az eddig megjeleneket, összesen 41 művet, melyek nagy része társadalomtudományi és politikai kiadvány. ÁBEL Bence (Sepsiszentgyörgy) 45 db. könyvet adományozott könyvtárunk számára. Bejelenti, hogy dr. KABAY Gábor az árkosi SZENTKERESZTY-féle kastély épületéből, valamint a kastély első világháború előtti belső berendezéséről, festményeiről és gobelinjeiről készült 7 db. 18x24 cm. méretű fényképlemez és 3 db. 6x9 cm méretű filmet adományozott múzeumunknak. Jelentést tesz továbbá az árkosi SZENTKERESZTY-féle könyvtárnak és 2 db. páncéltöltetnek a Múzeumba való beszállításáról. Május 13-án azzal a kéréssel fordultunk az Ellenséges Javak Irodájához, hogy az árkosi volt SZENTKERESZTY kastélyban lévő 630 db. könyvet megőrzésre szállíttathassuk be a Múzeumba. Az Ellenséges Javak Irodája e kérést teljesítette, s utasította Árkos község előljáróságát, hogy a könyveket vegye leltárba, és Múzeumunknak megőrzésre és használatra adja át. Május 14-én kimenve Árkosra, megtekintve és bejárva a kastélyt, a padláson két páncéltöltőzetet talált, melyeknek a Múzeumban való őrzetbevitelét másnap az Ellenséges Javak Irodájától kértük. E kérésünket is teljesítette az Ellenséges Javak Irodája. Május 18-án Árkos község előljárósága jegyzőkönyv felvételével könyvjegyzék, illetve leltár szerint átadta a kastélyban lévő 1046 db. könyvet meg folyóiratot, s a 2 db. vértet, melyeket székéren beszállítottunk a Múzeumba. Jelenti továbbá, hogy jún. 20–22-én Csíkszeredába utazott, ahol felkereste NAGY Imre alelnökünket, és társaságában felkereste a megyefőnököt, hogy Csík megyének a Múzeum fenntartására való 1946/47. évi hozzájárulását kérjék és megbeszéljék. BÁLINT Mihály megyefőnöknek átadta múzeumunk átiratát, melyben kértük, hogy a megyefőnökség és a megye községeinek 1946/47. évi költségvetéseiben a múlt esztendeinél nagyobb, megfelelőbb összeget vétsenek fel. BÁLINT Mihály megyefőnök a tárgyalás egész ideje alatt a legnagyobb megértést tanúsította a Múzeum iránt. Elmondta azonban, hogy a megyefőnökség államegélyből él, s emiatt nem tud hozzájárulni a Múzeum fenntartásához.

Megígérte, hogy a megyefőnökség részéről elmaradó hozzájárulás helyett azonban gondoskodik arról, hogy a Csíki Magánjavak vezetősége a pénztárba most befolyt kezdő, s az alapszabályok szerint székely közművelődési célokra fordítandó bevételekből első helyen és legnagyobb mértékben a Múzeum fenntartására adjon hozzájárulást. BÁLINT Mihály mindjárt fel is kérte erre a Csíki Magánjavak vezetőségét. Ami a megye közsé-
geinek 1946/47. évi hozzájárulását illeti, ez ügyben későn érkezett kérésünk, mert a községek költségvetései elkészültek már, és jóvá is vannak hagyva. A megye 62 községe közül több község költségvetésében egyáltalán nem szerepel a múzeumi hozzájárulás, s amelyek közsé-
gekben szerepel, azok legtöbbször is csak 10 000 és 20 000 lej összeg van előirányozva erre a célra. BÁLINT Mihály megyefőnök nagyon megrögt a megyei szám-
vetőség tisztviselőit, hogy a községek jegyzőitől elő-
irányzott összeget nem javították ki, nem emelték fel megfelelő összegre. Úgy ő, mint a számvevőség határo-
zott ígéretet tett, hogy az aug. elején elkészítendő pótköltségvetésekben megfelelő összeget vesznek fel
múzeumi hozzájárulásra. Hogy összesen mennyit fog ez az összeg jelenteni, azt most még hozzávetőlegesen sem
tudták megmondani, de megígérték, hogy hozzájárulá-
saikat az Udvarhely és Háromszék megyei községek
kimutatásában átadott múlt évi hozzájárulásokhoz
mérten fogják a lehetőségek szerint megszabni. E
kérdéssel kapcsolatban javasolja az ügyv.-tanácsnak,
hogy jún. végén újabb kérdést intézzünk Csík megyéhez,
sőt ajánlatos lenne a személyes tárgyalás is. Megbeszél-
ést folytattak a Csíki Magánjavak vezetőségével is, kik
szintén ígéretet tettek arra, hogy a befolyandó és kiosz-
tandó bevételekből első helyen a múzeumunk fenntar-
tartásához fognak hozzájárulni. Az összeg nagyságát és
időpontját nem tudták megmondani, minthogy a Csíki
Magánjavak újjászervezése most van folyamatban.
Hazatérte után mindjárt írásbeli kérdést intézett Múzeu-
munk a Csíki Magánjavak vezetőségéhez. Jelenti továb-
bá, hogy megbeszélést folytatott a Főgimnázium
tanáraival, kik közül többen bekapcsolódnak Múzeu-
munk Csík megyei munkájába. Ígéretet tettek arra, hogy
a Főgimnázium helybeli és zsongódi tanulóiból társaságot
szerveznek, mely aug. folyamán dr. SZÉKELY Zoltán
vezetésével Zsongódon ásatást végezne. Néhány tanár
vállalta azt is, hogy az ősztől kezdve múzeumi gyűjtő-
munkába kezd, s megszervezi erre a Főgimnázium tanu-
lóit is, hogy Múzeumunk irányításával új életre keljen a
Csíki Múzeum. Örömmel fogadják a tervet, és ők is
szükségesnek látják a SzNM baráti körének meg-
szervezését, s részt fognak venni annak munkájában. A
Csíki Múzeum jelenlegi állapotáról csak annyit tudott
meg, hogy azt Csíksomlyón őrzik. Minthogy őrizője
nem tartózkodott ottan, így tárgyalást sem folytathatott

ez ügyben. Jelentést tesz továbbá az ETI és a Múzeum
kapcsolatairól. Az ETI a birtokában lévő kész dolgoza-
tokból hátrahagyott felajánlott kiadásra Múzeumunknak,
és pedig GAZDA Ferenc: *A haralyi kádármesterség*,
FARAGÓ József: *Uzoni betlehemes* és FEJÉR Miklós:
Zabola helynevei című dolgozatokat. Ismerteti a dolgo-
kat, s az ETI ajánlása, valamint annak alapján, hogy ő
maga is jól ismeri FEJÉR Miklós dolgozatát, mely a
SzNM levéltárából is közöl adatokat, indokoltta teszi,
hogy elsősorban ennek kiadását javasolja. Közli, hogy az
ETI felkérte, hogy a nyelvészeti szakosztályán most
készülő erdélyi magyar nyelvtanulmány részére végezze el az
adatgyűjtést Háromszék vármegye területén. Éppen
ezért kéri az ügyv.-tanácsot, tegye lehetővé részére, hogy
havonként 3-4 napot a gyűjtés céljából kiszálláson
tölthessen, minthogy a munka elkészítése nemcsak erdélyi
magyar, de nemzetközi viszonylatban is igen nagy
fontossággal bír. Dr. ÁRVAY jelentésével kapcsolatban
dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy a kiadásra
felajánlott művek közül a FEJÉR Miklós dolgozatának
kiadási költségeire megfelelő összeget vegyünk fel az
1946/47. évi költségvetésünkbe.

Ügyv.-tanács a felolvasott jelentésekből örö-
mel állapítja meg, hogy a Múzeumban komoly tudomá-
nyos munka folyik. Mindazoknak, akik gyűjtém-
nyeink gyarapításához hozzájárultak, köszönetét fejezi
ki. Csíkszeredában a segélyezés ügyében folytatott
megbeszélésekre elhatározza, hogy KISGYÖRGY
Tamás, dr. GYÁRFÁS Albert és SZABÉDI László
személyesen fognak elutazni a további tárgyalások cél-
jából. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatára pedig
elhatározza, hogy FEJÉR Miklós *Zabola helynevei*
című munkájának, valamint dr. SZÉKELY Zoltán
ásatásainak beszámolója és az évi jelentés kiadása költsé-
geinek fedezésére 4 millió lejt vesz fel az 1946/47.
évi költségvetésbe. Dr. ÁRVAYnak engedélyt ad arra,
hogy havonként 3-4 napot kiszálláson tölthessen, mely
alkalommal a felmerülő készkiadásait a Múzeum
megtéríti.

14. Dr. KABAY Gábor jelenti, hogy a Csend-
őrség által elfoglalt tanalapi épület lakbérleti szer-
ződésének tervezetét elkészítette, melyet átadott a
csendőrség vezetőségének. Egy héttel ezelőtt azonban
visszaadták a levelezéssel együtt, azzal a megjegyzés-
sel, hogy ők csak típus-szerződést hajlandók aláírni, és
bérfizetést csak a folyó évre eszközölnek. Véleménye
szerint típus-szerződést nem fogadhatunk el. Dr.
GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy ezzel az
üggyel a Direkciunea Generalához kell fordulni, de
ugyanakkor a ténykedésünkről a csendőrpáncsnoksa-
got is értesíteni kell.

Ügyv.-tanács dr. KABAY Gábor jelentését
tudomásul veszi, dr. GYÁRFÁS Albert javaslatát elfo-

gadja, és felkéri dr. KABAY Gábort, hogy a beadványt készítse el.

15. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr az előterjesztések során a következőket terjeszti az ügyv.-tanács elé.

a. Dr. SÁNDOR Gábor ig.-őr az év folyamán nem vett részt a múzeum munkájában, minthogy a kézdívsárhelyi gimnáziumban lévő nagy elfoglaltsága megakadályozta ebben. Kéri az ügyv.-tanácsot, hozzon határozatot dr. SÁNDOR Gábor dolgában. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök e kérdéssel kapcsolatosan megjegyzi, hogy ő majd később, az ülés során rá akar térni a személyi kérdésekre.

b. SZABÉDI közli, hogy a DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjteménynek Borosjenőről való ideszállítását mind gyakrabban sürgeti DIÓSZEGHY özvegye, ezért gondoskodni kellene valamiképpen az ideszállításról.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy utána kell nézni a szállítás költségeinek, és ennek fedezésére megfelelő összeget kell beállítani a költségvetésbe.

c. Előterjeszti CSEJTHEY Elemér székelykeresztúri lakos f. évi. júl. 8-án kelt levelét, melyben a tulajdonában lévő, CSEREI Mihály által készített *Magyar Krónikát* felajánlja megvételre Múzeumunknak.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy kérdést kell intézni CSEJTHEY Elemérhez, hogy közölje a mű árát, viszont addig, amíg valaki személyesen meg nem tekinti e művet, a megvásárlással nem foglalkozhatik.

d. Előterjesztést tesz a Múzeumbarátok Körének megalakítására vonatkozólag, valamint a székelyföldi múzeumok és a SzNM együttműködésének intézményesítését illetőleg.

Dr. GYÁRFÁS Albert azt javasolja, hogy e kérdéssel egyelőre ne foglalkozunk. SZABÉDI László közli, hogy a legsürgősebb tennivaló a Kézdívsárhelyi Múzeummal volna, minthogy dr. DIÉNES Jenő elhalálása miatt gazdátlanul maradt a Múzeum.

Ügyv.-tanács megbízza SZABÉDI Lászlót, hogy a Múzeumbarátok Körének megalakítására vonatkozólag készítsen tervezetet. Vizsgálja meg a Kézdívsárhelyi Múzeum ügyét, és erről tegyen jelentést az ügyv.-tanácsnak. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatára elhatározza, hogy a vidéki múzeumok és a SzNM együttműködésének kérdését egyelőre elhalasztja.

e. SZABÉDI bejelenti, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület ez évi vándorgyűlését Sepsiszentgyörgyön szeretné megtartani, mely alkalommal a vendéglátó házigazda szerepét Múzeumunknak kell majd elvállalni. Ügyv.-tanács a bejelentést örömmel tudomásul veszi.

f. Előterjeszti, hogy a díszterem felszabadítása és rendbehozatala után a terem jövedelmezővé lehetne tenni azáltal, hogy nívós előadások céljaira kölcsönadnánk megfelelő összegért.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy a dísztermet megfelelő nívós előadások céljaira másoknak is átengedi, hogy ezáltal is növelje a Múzeum jövedelmi forrásait.

g. SZABÉDI kéri, hogy a jégverem és teniszpálya hasznosítása érdekében is tegyen valamiféle lépéseket az ügyv.-tanács. Kéri továbbá, hogy a hajdúruhákat, mint régen, úgy ezután is adhassuk ki a műkedvelő előadásokra megfelelő díjazás ellenében.

Ügyv.-tanács a jégverem hasznosítását társas úton való megoldással tartja lehetségesnek, a teniszpálya jövedelmezővé tételét a labdahány miatt az idén nem lehet megcsinálni. Hozzájárul ahhoz, hogy a hajdúruhák megfelelő díjazás ellenében a műkedvelő előadások céljaira kiadhatók legyenek.³⁸

16. Dr. ÁRVAY József ig.-őr kéri, hogy az általa lakott lakás egyik cserépkályhájának átrakására és megjavítására adjon engedélyt az ügyv.-tanács. E munkálat, mint ahogyan azt egyik kályhásmester mondomta, 150 000 lejbe kerülne. Ügyv.-tanács dr. ÁRVAY kérésének helyet adva elhatározza, hogy a kérdéses kályhát a tél beállta előtt át fogja rakatni.

17. Dr. ÁRVAY József ig.-őr szabadság iránti kérését terjeszti elő.

Ügyv.-tanács kimondja, hogy mindenki kiveheti a törvényesen járó szabadságot.

18. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök ismerteti a Múzeum tisztviselői alkalmaztatásának körülményeit. Utána javasolja, hogy mindazok, akik egy éve valóban dolgoznak a Múzeum keretében, véglegesíttessenek.

Ügyv.-tanács a javaslatot magáévá teszi, és az ig.-választmányának elfogadásra ajánlja.

19. KISGYÖRGY Tamás elnök javasolja, hogy SZABÉDI László ügyv. ig.-őr az adminisztrációs munkálatoktól részben mentesíttessék, hogy több ideje maradjon tudományos munka kifejtésére.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja, és kéri az ig.-öröket, hogy e kérdést egymás között beszéljék meg.

20. SZABÉDI László ig.-őr közli, hogy SALAMON Sándor ref. kollégiumi tanár az ősztől kezdődőleg szeretne bekapcsolódni a múzeumi munkába. SALAMON Sándor főként a könyvtár rendezésében fejtene ki munkát, s ezáltal dr. ÁRVAY, felszabadulva részben a könyvtári munkálatoktól, a levéltárban is dolgozhatnék. Közli, hogy SALAMON Sándor munkája díjazásaként egy szobát kér, továbbá némi honoráriumot. Ajánl havi 50 000 lejt az egy szoba mellett.

Ügyv.-tanács SALAMON Sándor alkalmazása iránti javaslatot magáévá teszi olyanformán, hogy egy évre megbízást ad a könyvtárban való munkálkodásra. Javadalmazását egy szoba természetbeni lakásban és havi 50 000 lejt készpénz fizetésben állapítja meg. Ezt a határozatát elfogadásra az ig.-választmány elé terjeszti.

Több tárgy nem lévén, az ülés véget ért.

17.

Jegyzőkönyv, mely felvételét a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1946. évi szept. hó 16-án d.u. 4 óraker a Múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökele alatt: NAGY Imre alelnök, GÁSPÁR Jenő, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá dr. TANA Gyula és KABAY Gábor, a múzeum jogügyi bizottságának tagjai. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

1. FADGYAS Anna felolvassa a múlt ülés jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítették.

2. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr ismerteti a Nemzetnevelésügyi Minisztérium 22.842/1946 sz. átiratát, mely szerint a 11/1944 sz. törvény 15. szakasza értelmében Gh. ROTARU főfelügyelőt nevezte ki a Casa Școalelor részéről múzeumunkhoz. Közli, hogy nevezett főfelügyelő hatáskörét a *Mon. Oficial* 1944. jan. 14-i számában megjelent törvény írja elő. Mint-hogy semmi remény sem lehet arra, hogy ezt a törvényt megváltoztassák, ezért arra kértük a Minisztériumot f. évi jún. hó 30-án kelt kérvényünkben, melyet SUCIU Samuil államtitkár útján nyújtottunk be, hogy Gh. ROTARU helyébe DEMETER Andrászt nevezzék ki Múzeumunkhoz. Bejelenti, hogy néhány nappal ezelőtt dr. KABAY Gábor közölte, hogy SUCIU Samuil államtitkár a napokban személyesen közölte vele, hogy kérvényünket a minisztérium elintézte. A jelenlévő dr. KABAY Gábor a bejelentést megerősíti. SZABÉDI László jelenti, hogy az ügy elintézéséről írásbeli értesítést még nem kaptunk a minisztériumtól.³⁹

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

3. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr javasolja, hogy az ügyv.-tanács küldjön ki egy állandó bizottságot, mely hivatva van arra, hogy a tisztviselők és alkalmazottak javadalmazását illetően javaslatokat tegyen az ügyv.-tanácsnak.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja és a bizottságot megalakítja, melynek tagjai KISGYÖRGY Tamás, SCHULLER Sándor, GÁSPÁR Jenő és dr. KABAY Gábor.

4. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr bejelenti, hogy felkérték arra, hogy a *Népi Egység* szerkesztőségét vállalja el. Ezért arra kéri az ügyv.-tanácsot, hogy okt.–dec. hónapokra mentse fel az ügyvezetői teendők ellátásától, s erre az időre dr. SZÉKELY Zoltánt vagy dr. ÁRVAY Józsefet bízza meg az ügyvezetéssel.

Ügyv.-tanács SZABÉDI László ügyv. ig.-őr bejelentését jóváhagyólag tudomásul veszi, s alapos megtárgyalás után az ügyvezetői teendők ellátásával kapcsolatosan kimondja, hogy a helyettesítés kérdését az ig.-őrök keblileg oldják meg.

5. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr javaslatot tesz a Tanalappal kapcsolatosan, mely szerint javasolja, hogy egy olyan állandó gondnokot kellene tartani, akinek gondoskodnia kellene az épületek jövedelmezővé tételéről és karbantartásáról. Kívánatosnak tartaná, hogy jogászok foglalkozzanak a SzNM és a Háromszékvármegyei Tanalap jogi viszonyának a kérdésével. Dr. TANA Gyula javasolja, hogy a Tanalap részére csináljon a Múzeum vezetősége költségvetést. SCHULLER Sándor javasolja, hogy a kézdivásárhelyi bizottságot kérjük meg, hogy tegyen jelentést az ottani épületek állapotáról, továbbá javasolja, hogy felelős embert kell állítani, aki a kézdivásárhelyi ingatlanokat gondozza. NAGY Imre alelnök ugyancsak annak a véleményének ad kifejezést, hogy az épületek gondozására felelős embert kell állítani, s az épületeket lehetőleg jövedelmezővé kell tenni, hogy ezáltal a gondnok fizetését legyen miből fedezni.

Ügyv.-tanács a kérdés alapos megtárgyalása után úgy dönt, hogy KISGYÖRGY Tamás, SZABÉDI László és dr. KABAY Gábor minél előbb személyesen szálljanak ki Kézdivásárhelyre, s az ottani bizottsággal tárgyalva próbáljanak valamelyes megoldást találni az épületek gondozására és jövedelmezővé tételére vonatkozólag.

6. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr előterjeszti MOLNÁR István székelykeresztúri gimn. tanár kérését, melyben arra kéri Múzeumunk vezetőségét, hogy a Múzeum könyvtárában meglévő néprajzi szakkönyveket és folyóiratokat időnként szükség szerint meghatározott időre kölcsönözzük ki számára. Kéri továbbá, hogy szakkönyveink és folyóirataink másodpéldányaiból juttassunk az ő múzeumunk számára példányokat, valamint múzeumunk más gyűjteményeinek duplumanyagából is.

Ügyv.-tanács a szakkönyvek és folyóiratok meghatározott időre való kikölcsönzését engedélyezi. A másodpéldányokra vonatkozólag kimondja, hogy azokat kölcsönben, letétként adja át a székelykeresztúri Múzeum céljaira.

7. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy SCHENK Gyula, a Brassói Könyvtáregyesület könyvtárosa azzal a megkereséssel fordult múzeumunkhoz, hogy ha könyvtárunk anyagának bizonyos részét eladóvá tennék, azt kölölnék velük, hogy megvásárolhassák. E megkeresésre válaszul közölte nevezett könyvtárossal, hogy múzeumunk anyagából sem el nem adhatnak, sem nem ajándékozhatnak, legfennebb csak arról lehet szó, hogy másodpéldányokból cserét eszközölhetnek.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

8. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr közli, hogy a Múzeum vezetősége utólagosan értesült arról, hogy a róm. kat. plébánia szennyvizét bevezette a Múzeum

csatornájába. Amikor erről értesült, átíratot intézett a plébánoshoz, melyben kifejtette, hogy a Múzeum csatornájába való bekapcsolást kizárólag csak a múzeum vezetőségének van joga megadni. Erre válaszolva SZILVESZTER Sándor róm. kat. plébános közölte, hogy a plébánia fűrdőszobájának levezető csatornáját kapcsolják be a szennyvízlevezető csatornába, melyet a konzervgyár igazgatója engedett meg számukra, s egyáltalán nem volt tudomásuk arról, hogy ez a bekapcsolás a múzeum csatornájába történt. Kéri, hogy a helyzet fennmaradását továbbra is engedélyezzük, és közöljük vele ama feltétellel, mely lehetővé teszi, hogy a helyzet továbbra is fennmaradjon.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és hozzájárul ahhoz, hogy a plébánia-hivatal a maga szennyvízlevezető csatornáját bekapcsolja a konzervgyár hálózatába, azzal a feltétellel azonban, hogy mikor a konzervgyár csatornája kikapcsolódik a múzeuméból, azonnal kikapcsolódik a plébánia-hivatalé is. Csatornahasználati díjban a PERET által mindenkor fizetendő évi díj 1/20-át részét köteles fizetni a plébánia-hivatal évenként. A plébánia-hivatal levélben ismerje el a feltételeket, és a fizetési kötelezettséget.

9. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr közli, hogy rétyi kiszállása alkalmával egy nagyon szép festett ládát fedezett fel egyik székely házában. Minthogy az illető nehéz anyagi körülmények között van, így nem áll módjában, hogy a ládát múzeumunknak ajándékozza, s ezért kéri az ügyv.-tanácsot, járuljon hozzá, hogy a kérdéses ládát megvásárolhassuk néprajzi gyűjteményünk számára.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltánnak engedélyt ad arra, hogy a kérdéses ládát megvásárolhassa, mintegy 50 000 lejtért.

10. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentést tesz az aug. hó 4–9-én és szept. 27–28-án Rétyre tett kiszállásáról, valamint aug. hó 12–13-án a bükszádi és málnási kiszállásairól. Közli, hogy két dolgozatát a *Székely Naptár* lehozza anélkül, hogy ez kiadást jelentene a múzeumunknak, de az újabb eredmények közzététele is nagyon fontos volna, s ezért kéri, hogy ennek kiadási költségeit fedezze a Múzeum. E dolgozataihoz BÍRÓ László a kliséket díjmentesen elkészíti, tehát ezzel is lényegesen olcsóbbá tudja tenni a kiadás költségeit.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentését örömmel tudomásul veszi, és készséggel hozzájárul ahhoz az elgondoláshoz, hogy az elért eredmények közzététesse.

11. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a helybeli róm. kat. plébánia f. évi jún. hó 29-én kelt átíratában arra kéri a múzeum vezetőségét, hogy a Szabdság tér 9. sz. alatt lévő tanalapi épületet adjuk bérebe a róm. kat. gimnázium internátusa számára. Ügyv.-tanács kimondja, minthogy a kérdéses épületet

foglalás jogán jelenleg a csendőrség bírja, s azzal már hosszabb idő óta folynak a tárgyalások a lakbérleti szerződés megkötésére vonatkozólag, nem áll módjában a róm. kat. plébánia kérését teljesíteni. Abban az esetben azonban, ha a csendőrség az épületből ki-
menne, szívesen át fogja adni a róm. kat. leánygimnázium internátusa számára.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

18.

Jegyzőkönyv, mely felvételte a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön, 1946. évi dec. hó 11-én d.u. 1/2 5 órákor a Múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt: dr. GYÁRFÁS Albert és NAGY Imre alelnök, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna, az ügy. tanács tagjai, továbbá dr. KABAY Gábor, a múzeum jogügyi bizottságának tagja.

1. Elnök üdvözlí a megjelent tagokat, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács 1946. évi szept. hó 16-án tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítetik.

3.a. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy az ügyv.-tanács határozata alapján KISGYÖRGY Tamás, SZABÉDI László és dr. KABAY Gábor kiszállottak Kézdivásárhelyre, a Tanalap kézdivásárhelyi ingatlanainak megvizsgálása céljából. Jelenti, hogy kiszállásuk alkalmával megbízták KULCSÁR Rudolf városi főszámvevőt az épületek gondnokságával. Kéri az ügyv.-tanácsot, hogy a bizottság eme ténykedését jóváhagyólag vegye tudomásul. Javasolja, hogy KULCSÁR havi javadalmazása a lakbérből befolyt összeg 20%-a legyen. Jelenti, hogy KULCSÁR a megbízás után már 25 kisebb lakónak bérebe is adta a Tanalap épületeinek egy részét, melyekről a lakbérleti szerződést is elkészítette, és aláírás céljából beküldötte, melyet KISGYÖRGY Tamás elnök aláírása után visszaküldöttünk hozzá, hogy illelkekezés céljából a pénzügyhöz mutassa be.

Ügyv.-tanács a kézdivásárhelyi ingatlanok részbeni bérbeadását jóváhagyólag tudomásul veszi. KULCSÁRt megbízza a gondnoksággal. Tekintettel arra, hogy a múzeum bármelyik alkalmazottjának sokkal többbe kerülne az útiköltsége, és mégsem tudná úgy intézni innen az ügyeket, azért azt a javaslatot, hogy havi javadalmazása a befolyt lakberek 20%-a legyen, elfogadja.

3.b. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a kézdivásárhelyi csendőrség 2362/1946 számú átira-

tában f. évi okt. hó 26-án közölte, hogy beköltözött a Tanalap ADY Endre utca 5. szám alatti épületébe, elfoglalván négy helyiséget. Közli, hogy megbízottunkkal a havi lakbért 30 000 lejben állapították meg. Minthogy a helyiségek lakhatóvá tétele igen nagy összegbe került, azért azt kéri, hogy a megállapított bérösszeget egy évig, vagyis 1947. okt. 15-ig engedjük át teljesen a javítások költségeinek fedezésére. Felolvassa erre adott válaszungkat, melyet KULCSÁR Rudolf útnán jutattunk el a csendőrséghez. Ebben közöltük, hogy tudomásul vettük, hogy négy helyiséget elfoglaltak az ADY Endre utca 5. szám alatt lévő épületben. Engedélyt adunk arra, hogy a szóbanforgó négy helyiséget 1947. okt. 15-ig használhatják anélkül, hogy lakbért fizetnének, mert kötelesek a helyiséget lakhatóvá tenni, s mindaz, amit beépítenek, az a Tanalap tulajdonába megy át. Biztosítékképpen kötelesek felvenni egy leltárt, amelyben elismerik, hogy az általuk elfoglalt helyiségeket lakható állapotban vették át. Írásban kötelezik magukat arra, hogy az esetleges adó kötelesek fizetni 1947. okt. 15-ig. 1947. okt. 15. után a lakbért a törvény rendelkezései alapján fogjuk megállapítani. 1947. okt. 15-ig kötünk lakbérleti szerződést, addig a levelünk alapján használhatják az ADY Endre utca 5. szám alatt levő épület általuk elfoglalt négy helyiséget. Közli, hogy erre az átiratunkra még mind a mai napig nem adott választ a csendőrség.

Ügyvezető-tanács a tett intézkedéseket jóváhagyólag tudomásul veszi. Utasítja ügyv. ig.-őrt, hogy sürgesse meg a csendőrséget a válaszadással.

3.c. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a kolozsvári vakok és siketnémák intézetének igazgatója a Székelyföldön akar felállítani egy gyógypedagógiai intézetet, s ha a Tanalap épületét alkalmasnak fogja találni erre a célra, hajlandó lesz azokat bérbevenni. GARAY igazgató látogatását f. hó 14-re helyezte kilátásba, amikor együttesen mennének át Kézdivásárhelyre, hogy az épületeket megtekintse.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

3.d. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a Tanalap egyik kézdivásárhelyi épületét bombatalálat érte, mely egyik szárnyát annyira megrongálta, hogy annak helyreállítása nagyon sokba kerülne. Éppen ezért javasolja a nagyon megrongált rész lebontását. Ügyv.-tanács utasítja KULCSÁR Rudolf gondnokot, hogy szakértővel vizsgálta meg a kérdéses épületet, s annak írásbeli szakvéleménye után, ha szükséges, akkor valóban le kell bontani az épületet. Ezúttal utasítást ad arra vonatkozólag is, hogy a Tanalap ingatlanairól leltárt kell készíteni.

4. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr felolvassa jelentését a f. évi dec. hó 5-én Kolozsvárt tartott múzeumközi értekezletről.

(...)⁴⁰

Kérem az ügyv.-tanácsot, hogy jelentésemet jóváhagyólag vegye tudomásul és a jövő tárgyalásokra vonatkozólag adja meg utasításait.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi, és megbízza SZABÉDI László ügyv. ig.-őrt, hogy a további tárgyalásokon is képviselje múzeumunkat.

5. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr felolvassa a múzeum elnökségének és tudományos személyzetének azt a nyilatkozatát, melyet a MNSz mellett való kiállítás céljából tett közzé a *Népi Egységben* és a *Szabad Szó* című marosvásárhelyi napilapban.

Ügyv.-tanács a nyilatkozat közzétételét jóváhagyólag tudomásul veszi.

6. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy kérésünkre a Textilgyár igazgatója, KOVÁCS Jenő a Textilgyár munkásaival kifestette teljesen díjtalanul dísztermünket, és megígérte azt is, hogy a hiányzó ablaktáblákat is helyreállíttatja.

Ügyv.-tanács a Textilgyár igazgatójának ténykedését hálás köszönettel tudomásul veszi, és köszönetét írásban is tolmácsolja KOVÁCS Jenő igazgatónak.

7. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a forgalomból kivont könyveket kiválogattuk, jegyzékét elkészítettük, a könyveket zárt gyűjteményként kezeljük, és a Minisztériumba kérvényt adtunk be, hogy ezek a könyvek továbbra is itt maradhassanak.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

8. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentést tesz a nyár és az ősz folyamán végzett ásatásairól. Jelenti, hogy aug. 19–27-én az Udvarhely megyei Zetelaka községben végzett ásatást HORVÁTH József székelyudvarhelyi ref. kollégiumi tanár, MOLNÁR István székelykeresztúri unit. gimnáziumi tanár, az udvarhelyi ref. és székelykeresztúri unit. kollégium növendékeinek segítségével. Nagyon szép eredményt értek el. A kiásott anyag be van szállítva a múzeumba, melyet a tél folyamán akar feldolgozni, s a kiadást az udvarhelyiekkel karöltve, társadalmi úton szeretné megoldani. Jelenti továbbá, hogy szept. 23–27-én a Csík megyei Zsögöd területén ásatott NAGY Imre alelnök, DEÁK Gyula tanár és SZÉKELY Géza, az idegenforgalmi hivatal vezetőjének segítségével. Itt is szép eredményre talált. A talált kerámia-anyag a bronzkor végére és a kelta-dák korra utal. Jelenti, hogy nov. hó 12-től dec. hó 1-jéig KÖNTÉS Ferenc tanár GÁBOR Áron téri kertészetének a telkén végzett ásatást néhány lelkes tanítványa segítségével. Nagyon értékes római kori urnatemetkezést talált, és egy római villát. Minthogy a tudomány szempontjából nagyon fontosnak tartja, hogy eredményeit közzétehesse, ezért kéri az ügyv.-tanácsot, hogy adja meg a lehetőséget erre. Legelsősorban kéri, hogy a kliséket készíttethesse el, és hogy megtehesse a lépéseket a kinyomtatás kérdésében is.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán régészeti ásatásairól tett jelentést örömmel tudomásul veszi. Minthogy a maga részéről is fontosnak tartja, hogy az eredmények könyv alakjában is megjelenjenek, ezért engedélyt ad arra, hogy a klisék elkészíthetők legyenek, továbbá, hogy az előfizetési felhívást minél előbb adja ki a múzeum e könyvre vonatkozólag.

9. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy Sepsiszentgyörgyön, Csíkszeredában és Gyergyószentmiklóson a tervezett kultúr-estélyek minél előbb tartassanak meg. Ezzel kapcsolatosan NAGY Imre alelnök azt javasolja, hogy a múzeum tisztviselői minél előbb ismeretterjesztő előadások keretében ismertessék meg a csíki közönséget a SzNM-mal.

Ügyv.-tanács a javaslatokat elfogadja, és elhatározza, hogy a javasolt előadásokat minél előbb meg fogja tartani.

10. Dr. KABAY Gábor, a múzeum jogügyi bizottságának tagja jelenti, hogy a helybeli csendőrséggel folytatott többszöri tárgyalás után sikerült végre egy olyan szerződésformát megállapítani, ami elfogadható a Múzeum részéről is. Javasolja, hogy ennek alapján kössük meg a csendőrséggel a szerződést. A lakbérleti idő tartamának megállapítását 1948. évi ápr. hó 23-ig javasolja.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján felkéri dr. KABAY Gábort, hogy a szerződést készítse el, az elnököt pedig felhatalmazza annak aláírására.

11. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy Háromszék vármegye községei az 1946/47. évi költségvetésükben 4 960 000 lejt irányoztak elő a múzeum segélyezésére. Ebből az összegből mind a mai napig egyetlen lej sem folyt be pénztárunkba. Mint-hogy a segélyek késedelmes beküldése anyagi kárt okoz a múzeumnak, azért kéri, hogy azok beküldése iránt minél előbb történjék meg az intézkedés a vármegye részéről. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy intézzünk megkeresést a megyefőnökséghez ebben az ügyben. SZABÉDI közli továbbá, hogy Udvarhely megye községei 1946/47. évi költségvetésükben 19 932 000 lejt irányoztak elő a múzeum segélyezésére, melyből a mai napig már 12 203 675 lejt be is fizettek.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján elhatározza, hogy megkeresést intéz Háromszék vármegye megyefőnökségéhez, melyben kéri, hogy intézkedjék a segélyek mielőbbi beküldése iránt.

12. NAGY Imre alelnök jelenti, hogy a Múzeum segélyezése ügyében tett lépései Csíkszeredában mind a mai napig eredménytelenek voltak. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy a csíki vezetőséggel való tárgyalás céljából a legközelebbi vásárnapon, tehát dec. 15-én a megyefőnök társaságban menjenek el Csíkszeredába személyes tárgyalásra.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és elhatározza, hogy dec. 15-én NAGY Viktor megyefőnök, dr. GYÁRFÁS Albert alelnök és SZABÉDI László ügyv. ig.-őr személyesen fognak felutazni Csíkszeredába. 13. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a ref. leánygimnázium mind a mai napig még nem fizetett bért az általa bérebevett két tanalapi épület után. Javasolja, hogy szólítsuk fel a ref. leánygimnázium igazgatóságát a bérösszeg fizetésére.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul véve elhatározza, hogy a ref. leánygimnázium igazgatóságát felszólítja a bérfizetésre.

14. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a szept. 16-i ülés által kiküldött bizottság foglalkozott az alkalmazottak fizetésének kérdésével, és azt javasolja, hogy a törvényes fizetésemelések figyelembe vételével 1946. szept. hó 1-jétől kezdődőleg az alkalmazottak fizetését 70%-kal emelje fel az ügyv.-tanács. Ezenkívül FADGYAS Annának lakáspótlék járuléka címen havi 15 000 lejt javasolnak.

Ügyv.-tanács a bizottság javaslatát elfogadja, és jóváhagyja az elnöknek a felemelt fizetések kifizetésére tett intézkedését.

15. Dr. KABAY Gábor indítványozza, hogy a Borosjenőn lévő és a múzeum tulajdonát képező DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjtemény ideszállítására vonatkozólag valamiképpen találjon módot az ügyv.-tanács, mert az a gyűjtemény most gondozatlanul van, és féltős, hogy tönkremegy.

Ügyv.-tanács az indítványt elfogadja és elhatározza, hogy minél előbb pénzt és vagonot kell szerezni, hogy a gyűjtemény ideszállítása megtörténjék.

16. Dr. ÁRVAY József ig.-őr jelenti, hogy a MNSz helyiségében látta a volt Kaszinó könyveinek egy részét. Fontosnak tartaná, hogy ezek a könyvek a Múzeum könyvtárába kerüljenek. Kéri az ügyv.-tanácsot, hogy tegye meg a lépéseket a könyvek megszerzése ügyében. Minthogy a szóbanforgó könyvek tulajdonjogának kérdése még tisztázatlan, ügyv.-tanács elhatározza, hogy dr. HORVÁTH Miklóst meg kell keresni, és tájékoztatást kérni az ügyről, hogy azután az esetleg szükséges lépéseket megtehesse a könyvek megszerzése ügyében.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

20.

Jegyzőkönyv, mely felvétel a SzNM ügyv.-tanácsának 1947. évi márc. hó 10-én 5 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklété alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, GÁSPÁR Jenő, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József és FADGYAS

Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá dr. TANA Gyula és dr. KABAY Gábor, a múzeum jogügyi bizottságának tagjai. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

1. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács 1946. évi dec. hó 11-én tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítették.

2. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelentést tesz az 1946. évi dec. hó 15-én Csíkszeredába tett kiszállásról, melyen a múzeum képviselőjében dr. GYÁRFÁS Albert alelnök és SZABÉDI László, valamint NAGY Imre alelnök és KOVÁCS Dénes ig.-vál. tag jelentek meg. Az értekezlet a megyefőnök irodájában zajlott le, s részt vettek rajta Csík vármegye megyefőnöke és almegegyfőnöke, továbbá a politikai és gazdasági szervezetek vezetői, valamint a tanügy jelentősebb képviselői. GYÁRFÁS Albert alelnök és SZABÉDI László ig. ör ismertették a múzeum múltját, alapításának körülményeit és jelenlegi helyzetét. A nagy megértéssel fogadott tájékoztatók után valamennyi jelenlévő ígéretet tett, hogy mindent el fog követni a múzeum anyagi megsegítésének előmozdítására. Megállapodott az értekezlet abban is, hogy a múzeum és a Csík vármegyei közösség közötti szorosabb kapcsolatok megteremtése céljából a MNSz Csík vármegyei közművelődésügyi bizottságának előadás-sorozatába egy múzeumi előadást fognak beiktatni. Ennek előkészítésével NAGY Imre alelnököt és KOVÁCS Dénes ig.-vál. tagot bízták meg. Az értekezlet SZABÉDI kérésére KOVÁCS Dénes ig.-vál. tagot azzal bízta meg, hogy a Csík vármegye területén található muzeális értékek lelőhelyeit kutassa fel, s az eredményről adjon tájékoztatást a SzNM vezetőségének. Csík vármegye községei mai napig nem mozdultak meg, annak ellenére, hogy a határozatokra írásban is ismételtel felhívtuk az illetékesek figyelmét. – Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök közli, hogy ő maga több ízben emlékeztette mind Csík vármegye megyefőnökét, mind pedig almegegyfőnökét az értekezlet határozataira.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

3. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a múlt ülésen bejelentett múzeumközi értekezletet a MNSz közművelődésügyi bizottsága jan. hó 24-ére hívta össze, melyen hirtelen közbejött betegsége miatt nem vehetett részt, s utazáskorlátozások miatt az utolsó pillanatban más sem helyettesítette. Ennek az értekezletnek a jegyzőkönyvét a MNSz közművelődésügyi bizottsága számunkra febr. hó 13-án elküldte, valamivel hamarabb, jan. 30-án küldte el az EME főtitkára az EME jogügyi bizottságának törvénytervezetét, melyet a jan. 24-i múzeumközi értekezlet általánosságban magáévá tett. (...)»⁴¹

A törvénytervezet szövegén kívül ismerteti SZABÉDI azt a kísérőlevél-tervezetet is, mellyel a művészetiügyi minisztérium fogná a parlamenttől

megszavazott törvényt az uralkodónak szentesítés végett előterjeszteni.

Ügyv.-tanács a kísérőlevél-tervezet szövegét tudomásul veszi.

4. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr bejelenti, hogy 1947. febr. hó 20-án levelet kapott SZÁSZ Zoltán hírlapírótól, aki értesítette, hogy 1947. febr. 19-én esti hírszolgálatában a budapesti rádió jelentette, hogy a dunántúli Bonyhád környékén lévő csángó-székelyek elhatározták, hogy csángó-székely múzeumot létesítenek. A birtokukban lévő tárgyakat fogják összeadni, köztük a sepsiszentgyörgyi SzNM birtokukban lévő tárgyait is.

Az értesítés vétele után azonnal írtunk a magyarországi Kögyűjtemények Országos Főfelügyelőségének, melyben határozottan tiltakoztunk az ellen, hogy a sepsiszentgyörgyi SzNM akárhol található vagyontárgyai felett bárki a sepsiszentgyörgyi SzNM vezetőségén kívül a múzeum tulajdonjogának sérelmével rendelkezzen. Egyben felkértük a Főfelügyelőséget, hogy HERPEI Jánost, a SzNM volt igazgatóját szólítsa fel, hogy akár közvetlenül, akár a magyarországi KOF-en keresztül a SzNM elmenekített és azóta keletkezett múzeumi és egyéb vagyontárgyairól a sepsiszentgyörgyi SzNM vezetőségének tегyen részletes jelentést, és a múzeum pénzével számoljon el, valamint hogy addig is, amíg lehetőség nyílik a SzNM tulajdonát képező tárgyak hazaszállítására, azokat a sepsiszentgyörgyi SzNM ideiglenes letétjeként megőrzés végett helyezze el a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Történeti Múzeum Néprajzi Osztályán. E levelünk elküldése után 10 nappal egy levelezőlapon megcáfolja HERPEI János, hogy a bonyhádi csángó múzeumba gyűjtenék a sepsiszentgyörgyi SzNM birtokukban lévő darabjait, és megnyugtató mindenkit, hogy az alig maroknyi roncsot kitevő múzeumi maradvány anyagot becsülettel megőrzi. E levelezőlapra válaszolva és felhasználva az azon közölt lakcímet, azonnal írtunk HERPEI János volt igazgatónak, felkérve őt, hogy alkalmazza magát a magyarországi KOF-hez írtakhoz.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és úgy dönt, hogy a további lépéseket a megérkezendő válaszoktól teszi függővé.

5. FADGYAS Anna pénztáros jelentést tesz a pénztár 1946. ápr. 1-jétől 1947. márc. 10-ig való állapotáról.

Bevétel összesen 49 616 947 lej,
melyből:

a. pénztári maradvány az 1945/46. évről
11 372 393 lej,

b. községi segélyek Csík, Udvarhely és Háromszék megye községei részéről

26 594 937 lej,

c. adományok	4 000 000 lej,
d. látogatási díjak	281 660 lej,
e. előadásokból	406 457 lej,
f. haszonbér	500 000 lej,
g. rendkívüli és átfutó bevételekből	6 461 500 lej volt.
Kiadás összesen	40 674 519 lej volt,
melyből:	
I. Rendes kiadások:	
a. Személyi járandóságok	22 539 000 lej
b. Dologi kiadások	929 685 lej
c. Elhelyezési költségek	2 403 050 lej
d. Épületfenntartási költségek	3 799 621 lej
e. Kiküldetési költségek	2 403 050 lej
f. Gyűjtemények gyarapítási költségei	3 498 964 lej
g. Gyűjtemények anyagának fenntartási és rendezési költségei	936 964 lej
h. Tudományos munkálatok költsége	3 498 677 lej
II. Rendkívüli kiadások:	
1. Tanalappal kapcsolatos kiadásokra	98 670 lej
2. Előre nem látható kiadások és átfutó kiadások	5 798 000 lej

A mutatkozó készpénzkészlet: 8 942 428 lej, melyből 4 millió lej faértékben a Székely MIKÓ-Kollégiumnál van, tehát végeredményben jelenleg a pénzkészlet 3 481 068 lej.

Ügyv.-tanács a pénztári jelentést tudomásul veszi. A pénztári jelentés meghallgatása után az ügyv.-tanácsban az a felfogás alakult ki, hogy a jövőben fokozottabban érvényesíteni kell a takarékoság már eddig is érvényesített elvét. KOC SIS Elek szakalkalmazott, asztalosmester esetében úgy dönt, hogy havi fizetés folyósítása helyett az esetenként felmerülő munkálatok ára fizetessék neki. SALAMON Sándor tanárral pedig, akit az ügyv.-tanács 1946. évi júl. hó 10-én tartott ülésében ideiglenesen megbízott volt egy évig a könyvtári munkálatokban való segédkezéssel, barátságosan közölte a vezetőség, hogy a múzeumnak nem áll módjában részére havi fizetést folyósítani. Vagy hajlandó a természetben élvezett egyszobás lakás fejében tovább is a múzeumnak rendelkezésére állni, vagy megváltik a múzeumtól. SZABÉDI László és dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őröknek és BOGÁTS Dénes tb. ig.-őrnek a múzeum vezetősége a jelenlegi fizetést folyósítja tovább is, dr. ÁRVAY József fizetését jún. 1-jéig kizárólag a törvényes rendelkezések szerint emeli, azzal a kéréssel, hogy addig igyekezzen megteremteni a lehetőségét annak, hogy ne támaszkodjék pusztán a múzeumtól élvezett jövedel-

mére. FADGYAS Anna pénztáros és FODOR Józsefné altiszt fizetését a törvényes rendelkezéseknek megfelelően emeli.

Ezzel kapcsolatosan SZABÉDI László kéri, hogy a múzeum elnöksége szükség esetén erkölcsi támogatást nyújtson ahhoz, hogy az ig.-őrök olyan léta- lapot teremthessenek maguknak, amely számukra lehetővé teszi a múzeumi munkát anélkül, hogy megélhetésükben a múzeumtól élvezett javadalmazásra kelljen támaszkodniuk.

Ügyv.-tanács a szükség esetére kért támogatást megígéri.

6. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr felhatalmazást kér, hogy az igazgatóság a MIKÓ-Kollégiumnak 1945. dec. 31-én kölcsönadott 57 3/4 öl tűzifa törlesztésének megkezdését, mely 1946. márc. 1-jén vált esedékessé, szükség esetén bármikor igényelhesse.

Ügyv.-tanács a kért felhatalmazást megadja.

7. SZABÉDI László jelenti, hogy a Propagandaügyi Minisztériumhoz kérvényt adtunk le a forgalomból kivont könyvek ügyében, közölve azt, hogy a SzNM tulajdonában levő tiltott könyvekből külön kezelt zárt gyűjteményt alkottunk, és kérve, hogy ezeket a könyveket továbbra is zárt gyűjteményként kezelhessük. E kérdésünkre adott válaszában a Propagandaügyi Minisztérium közölte velünk, hogy a SzNM nem felsőbb tanintézet, s egyben bekérte a zárt gyűjteményként kezelt könyvek jegyzékét. A kívánt jegyzéket a minisztériumnak elküldöttük.

Ügyv. tanács a jelentést tudomásul veszi, és úgy intézkedik, hogy amennyiben a Propagandaügyi Minisztérium ezeknek a könyveknek a kiszolgáltatását kívánná, ezt a kívánságot teljesíteni kell.

8. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr bejelenti, hogy 1946. dec. 28-án a Megyeifőnökség közölte a Múzeum vezetőségével, hogy az öv. MIKES Árminné tulajdonát képező javakat a múzeum átadhatja a MIKES család őrzetébe. Ennek a közlésnek az alapján már ki is adtuk a MIKES család zongoráját, természetesen a polgármesteri hivatal kiküldöttjének jelenlétében.

Ezzel kapcsolatban bejelenti még, hogy a MIKES család arra kérte a múzeum vezetőségét, hogy amíg megjavulnak a szállítási viszonyok, őrzetünkben lévő javakat tovább is őrizzük. Közölte az ügyv.-tanáccsal dr. LŐRINCZ Albert, hogy a MIKES-javak átadásánál ő is jelen szeretne lenni.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és nem emel kifogást az ellen, hogy dr. LŐRINCZ Albert a javak átadásánál jelen legyen.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy javainak beszállítása és megőrzése fejében a MIKES családtól a múzeum vagy pénzben, vagy múzeumi értéket képviselő tárgyban őrzési díjat, illetőleg térítést kérjen.

9. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr beszámol arról, hogy Kolozsvárt létekor több EME-vezetőségi taggal beszélgetett, és e beszélgetések folyamán az a felfogás alakult ki, hogy kívánatos volna Erdély e két legnagyobb muzeális intézménye között a múltban is fennálló jó viszonyt tovább ápolni, sőt elmélyíteni. Éppen ezért javasolja, hogy ezzel az indoklással dr. TAVASZY Sándort, az EME elnökét és dr. NAGY Gézát, az EME főtitkárát a tavasz vége felé hívja meg előadás tartására a SzNM.

Ügyv.-tanács a javaslatot magáévá teszi.

10. SZABÉDI László aggodalmát fejezi ki, hogy a világhírű DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjtemény, melyet a múzeum pénzhíány és szakemberhiány miatt még mindig nem tudott hazaszállítani, idővel tönkremehet. Úgy véli, hogy egy ilyen értékes tudományos gyűjtemény elfogadása kötelezettségeket ró az elfogadó intézményre, s ha ezeknek a kötelezettségeknek az illető intézmény maga eleget tenni nem tud, akkor kötelessége valami úton mégis gondoskodni a gyűjteménynek a tudományos feldolgozás számára való hozzáférhetőségéről. Javasolja, hogy a DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjteményt a SzNM magasabb tudományos érdekből – ha kell örökletétként – helyezze, illetve helyeztesse el egy olyan múzeumba (mint pl. az Erdélyi Nemzeti Múzeum vagy az aradi városi múzeum), ahol a gyűjtemény szakszerű kezelése biztosítva van.

Ügyv.-tanács a SZABÉDI javaslatát nem fogadja el, hanem úgy dönt, hogy a múzeum vezetősége az illetékes minisztériumtól kérjen alkalmas vasúti kocsit a gyűjtemény ideszállítására.

11. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy az ügyv.-tanács korábbi határozata alapján 3 év kutatómunkájának a részletes eredménye nyomtatásban megjelent. E műből 200 példányt nyomtattunk ki, olyanformán, hogy csak a nyomdaköltséget kellett megfizetnünk a nyomdának, minthogy a szükséges papírmennyiséget még a nyár folyamán megvásárolt papíryanagunkból fedeztük. A klisékészítés költségeinek fedezésére dr. KABAY Gábor 3 000 000 lej összeg adománnyal járult hozzá.

Jelenti továbbá, hogy a folyó év folyamán Sepsiszentgyörgy östörténetét és a zetelaki ástás eredményeit szeretné nyomtatásban kihozni. E két dolgozat rajz- és fényképanyaga már elkészült, melyet klisrozás céljából felküldött Kolozsvárra. Dr. KABAY Gábor kezdeményezésére a klisé előállítás költségeit a múzeum néhány barátjának adománya fogja fedezni. Bár a zetelaki ástás kiadását az Erdélyi Tudományos Intézet szívesen felajánlotta, mégis jobbnak látná, ha ez a kiadvány is múzeumunk kiadványaként jelenne meg.

Jelenti továbbá, hogy a tavasz folyamán megkezdí Sepsiszentgyörgyön a Fürdő utcában GORICA András telkén levő római kori telep vagy temető

feltárását. A húsvéti vakáción pedig vagy a barátosi castrum, vagy az árkosi vár feltárását vette tervbe. Nyárára pedig a székelyudvarhelyi és a keresztúri tanárok és diákok közreműködésével az énlakai tábor feltárását vette tervbe.

Ügyv.-tanács a jelentést örömmel tudomásul veszi. Dr. SZÉKELY Zoltánnak újonnan megjelent kiadványából 20 db. szerzői tiszteletpéldányt ad.

12. KISGYÖRGY Tamás elnök bejelenti, hogy dr. JÓZSEF Manóné ig.-választmányi és ügyv.-tanácsi tagságáról lemondott.

Ügyv.-tanács dr. JÓZSEF Manóné lemondását tudomásul veszi.

13. SZABÉDI László kéri az ügyv.-tanácsot, hogy állapítsa meg az ig.-választmányi gyűlés határidejét.

Ügyv.-tanács az ig.-választmányi gyűlés határidejét 1947. évi márc. hó 25-én de. 10 órára tűzi ki a következő tárgysorozattal:

1) *A gyűlés szabályszerű összehívásának, határozatképességeinek és tárgysorozatának megállapítására.*

2) *Ügyv.-tanács előterjesztése a megüresedett ig.-választmányi tagsági helyek betöltése tárgyában.*

3) *Jelentés a múzeum 1945/46, 1946/47. évi állapotáról.*

4) *Előterjesztés a 803/1946 sz. múzeumi törvénnyel kapcsolatos teendők tárgyában.*

5) *Ügyv.-tanács előterjesztése az ellenőrzőbizottság által megvizsgált és elfogadott számadások elfogadása tárgyában.*

6) *Ügyv.-tanács előterjesztése az 1946/47 és 1947/48. évi költségvetés megállapítása tárgyában.*

7) *Előterjesztés az ügyv.-tanács által tett intézkedések jóváhagyása, valamint az ig.-vál. határozatainak végrehajtása tárgyában.*

8) *Ügyv.-tanács előterjesztése a Háromszéki Tanalappal kapcsolatosan tett intézkedésekről.*

9) *Ügyv.-tanács előterjesztése a Háromszéki Tanalap 1947/48. évi költségeinek megállapítása tárgyában.*

10) *Javaslatok, indítványok stb.*

14. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr ismerteti dr. VAJNA Elemér nyárádszeredai lakos levelét, melyben felajánlja, hogy a marosvásárhelyi levéltár anyagának székelyföldi vonatkozású anyagából szívesen készítene másolatokat múzeumunk számára abban az esetben, ha múzeumunk vezetősége írásbeli megbízást adna számára.

Ügyv.-tanács megbízta dr. SZÉKELY Zoltánt, hogy nézzen utána a nevezett dr. VAJNA Elemér kilétének, és ha az információ kielégítő lesz, akkor a felajánlott segítséget elfogadja, és erre írásbeli megbízást is ad dr. VAJNA Elemérnek.

15. Dr. KABAY Gábor jelenti, hogy az ügyv.-

tanács megbízása alapján a helybeli csendőrséggel a lakbérleti szerződést elkészítette, melyet KISGYÖRGY Tamás elnök alá is írt, és a csendőrség vezetője felterjesztette a marosvásárhelyi inspektorátushoz jóváhagyás végett.

Tudomásul szolgál.

16. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy KULCSÁR Rudolf, a kézdivásárhelyi tanalapi ingatlanok gondnoka jelentette, hogy a Tanalap épületében bentlakó egyének közül némelyek a lakatlan épületek ajtóit, ablakait és padlóit lopták. A tettesek ellen feljelentést tettünk az ügyészséghez.

Tudomásul szolgál.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

21.

Jegyzőkönyv, mely felvételét a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön, 1947. évi márc. hó 24-én d.u. 5 órakor a Múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöke alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László, GÁSPÁR Jenő, FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, PÉTER Gyula ig.-választmányi és ellenőrző-bizottsági tag, továbbá dr. KABAY Gábor, a múzeum jogügyi bizottságának tagja.

1. Elnök üdvözlöi a megjelent tagokat és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet dr. ÁRVAY József vezeti.

FADGYAS Anna felolvassa a múlt ülés jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítettik.

2. Elnök bejelenti, hogy dr. DIÉNES Jenő elhalálozása és dr. JÓZSEF Manóné lemondása folytán az ig.-választmányban két hely, az ügyv.-tanácsban pedig egy hely megüresedett. A megüresedett ig.-választmányi és ügyv.-tanács tagi hely betöltésére dr. TANA Gyula, az ig.-vál. tagsági hely betöltésére pedig dr. KABAY Gábor megválasztását javasolja.

Ügyv.-tanács a javaslatot magáévá teszi, és elfogadásra az ig.-választmány elő terjeszti.

3. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr bejelenti, hogy ZATHURECZKY Kálmán, aki a ZATHURECZKY család megbízottjaként volt az ig.-választmány tagja – értesülése szerint – az 1944. év folyamán elhalt. Javasolja, hogy az ig.-választmány lépjen érintkezésbe a ZATHURECZKY család tagjaival, a család új megbízottjának kiküldésére.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és a javaslatot magáévá téve, annak az ig.-választmány elé való terjesztését határozza el.

4. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr javasolja, hogy a SzNM és a romániai magyar tudományos és közélet közötti szorosabb és szervezesebb kapcsolat

teremtése céljából válassza tiszteletbeli tagjaivá az ig.-választmány KELEMEN Lajos nyug. múzeumi főigazgatót, dr. GYÖRGY Lajos egyetemi tanárt, dr. TAVASZY Sándor ref. püspökhelyettest és KURKÓ Gyárfás képviselőt, a romániai MNSz országos elnökét, akik valamennyien tagjai az EME ig.-választmányának.

Ügyv.-tanács, miután megállapítja, hogy a tiszteletbeli tagsággal semmiben sem akarja megosztani vagy megcsorbítani az alapszabályokban létesített ig.-választmány jogkörét, a javaslatot magáévá teszi, és elhatározza annak az ig.-választmány elé terjesztését.

5. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr röviden összefoglaló jelentést tesz a múzeum 1944 őszétől máig tartó működéséről. Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és a f. hó 25-én tartandó ig.-választmányi gyűlés elé utalja.

6. FADGYAS Anna pénztáros ismerteti a múzeum 1945/46. és 1947/46. évi zárszámadását. A zárszámadás szerint az 1945/46. év folyamán bevételt 255 661,25 pengő, kiadott 70 486,10 pengő, pénztári maradvány 185 175,15 pengő, mely 1945. május hó 13-án lejre váltatott be: Ettől kezdve az év bezárásáig bevételt 24 248 933 lej, kiadott 12 876 540 lej, pénztári maradvány 11 372 393 lej. – Az 1946/47. év folyamán bevételt 49 681 947 lej, kiadott 49 549 699 lej, pénztári maradvány 132 248 lej.

Ezzel kapcsolatosan PÉTER Gyula mint az ellenőrző-bizottság előadója jelenti, hogy a bizottság csíki és udvarhelyi tagjai nem jelentek meg, s ezért az elnökség SCHULLER Sándort és dr. KABAY Gábort küldte ki a bizottságba, kikkel f. hó 24-én d.e. a zárszámadásokat megvizsgálta, s azokat teljesen rendben találta. Javasolja a zárszámadások elfogadását, s számadóknak a felmentmény megadását.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, az 1945/46. és 1946/47. évi zárszámadásokat elfogadja, számadóknak a felmentményt megadja, és a zárszámadásokat jóváhagyás céljából az ig.-választmány elé terjeszti.

7. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr előterjeszti a múzeum 1946/47. és 1947/48. évi költségvetését, melyet az ellenőrző-bizottság megvizsgált, és elfogadott. Az 1946/47. évi költségvetés 51 044 393 lej bevételt és 51 044 393 lej kiadást, az 1947/48. évi költségvetés pedig 84 632 248 lej bevételt és 84 632 248 lej kiadást mutat.

Ügyv.-tanács beható tárgyalás után a költségvetéseket elfogadja, és jóváhagyás céljából az ig.-választmány elé terjeszti.

8. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a Tanalap ingatlanainak egy részét Kézdivásárhelyen, valamint Sepsiszentgyörgyön a ref. leánygimnáziumnak bérbeadta az elnökség. A csendőrlégió által elfoglalt épület bérleti szerződését is aláírta az ig.-választmány

elnöke. A szerződést a csendőrlégió parancsnoka jóváhagyás céljából felterjesztette a rendőr-inspektorátushoz. Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és elfogadás céljából az ig.-választmány elő terjeszti.

9. FADGYAS Anna ismerteti a Tanalap 1946/47. évi zárszámadást, mely szerint bevételt 1 584 630 lej, kiadatot 1 296 000 lej, pénztári maradvány 288 630 lej.

Ezzel kapcsolatosan PÉTER Gyula mint az ellenőrző-bizottság előadója jelenti, hogy a bizottság f. hó 24-én d.e. a zárszámadást megvizsgálta, s azt teljesen rendben találta. Javasolja a zárszámadás elfogadását s számadóknak a felmentmény megadását.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, a zárszámadást elfogadja, számadóknak a felmentést megadja, és a zárszámadást jóváhagyás céljából az ig.-választmány elé terjeszti.

10. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr előterjeszti a Tanalap 1947/48. évi költségvetését, melyet az ellenőrző-bizottság elfogadott. A költségvetés 5 107 350 lej bevételt és 5 107 350 lej kiadást mutat.

Ügyv.-tanács beható tárgyalás után a költségvetést elfogadja, és jóváhagyás céljából az ig.-választmány elé terjeszti.

11. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a törvényes rendelkezések értelmében az alkalmazottaknak márc. hóra dupla fizetést kell kiadni.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és a márc. havi dupla fizetés kifizetését elrendeli.

12. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy a f. hó 13-án este találkozott dr. NAGY Gézával, az EME főtitkárával, aki közölte, hogy a múzeumi törvénytervezeten tett változtatásunkat beterveztette a MNSZ Közművelődésügyi Bizottságához.

Tudomásul szolgál.

13. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy a húsvéti vakáció alatt diákjainak segítségével Barátoson és Oltszemen szeretne ásatást végezni. Személyi kiadásainak fedezésére 200 000 lej összeg kiutalását kéri.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és dr. SZÉKELY Zoltánnak 200 000 lej kiutalását engedélyezi utólagos elszámolás kötelezettsége mellett.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

22.

Jegyzőkönyv, mely felvétel a SzNM ig.-választmányának Sepsiszentgyörgyön 1947. évi márc. hó 25-én a Múzeum irodahelyiségében tartott rendes gyűléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöke alatt: GYÁRFÁS Albert alelnök, GÁSPÁR Jenő, PÉTER Gyula, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László,

dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József és FADGYAS Anna, az ig.-választmány tagjai, továbbá dr. KABAY Gábor, a múzeum jogügyi bizottságának tagja.

1. Elnök a megjelenteket és a gyűlést megnyitja, megállapítva a gyűlés összehívásának szabályszerűségét és határozatképességét (*Alapszabály* 10. h.). Ismerteti a tárgysorozatot, melyet a gyűlés elfogad. A jegyzőkönyv vezetésére dr. ÁRVAY József ig.-őrt, hitelesítésére pedig SCHULLER Sándort és GÁSPÁR Jenő ig.-vál. tagokat kéri fel.

2. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy dr. DIÉNES Jenő, ig.-választmányunk lelkes tagja 1946. évi jún. hó 8-án Kézdivásárhelyen elhunyt. Jelenti továbbá, hogy dr. JÓZSEF Manóné ig.-vál. és ügyv.-tanácsi tag lemondott. Az elhalálozás és lemondás folytán megüresedett helyek betöltésével foglalkozott az ügyv.-tanács f. hó 24-én tartott ülésében, és a megüresedett ig.-vál. és ügyv.-tanácsi tagsági hely betöltésére TANA Gyula törvényszéki bíró, az ig.-vál. tagsági hely betöltésére pedig dr. KABAY Gábor megválasztását javasolja. Jelenti továbbá, hogy dr. SÁNDOR Gábor tanár, akit a múzeum ig.-választmányára 1945. szept. 8-án a múzeum néprajzi tárnak ig.-őrévé választott, s aki ilyenformán hivatalból tagja lett az ig.-választmánynak, s akit mint ilyet 1946. júl. 8-án kelt 324-1946. sz. átiratunkban bejelentettünk a sepsiszentgyörgyi törvényszékhez, állását nem foglalta el. Javasolja, hogy helyette az ig.-választmány a múzeum nehéz anyagi helyzetére való tekintettel ne válasszon új ig.-őrt a néprajzi tár részére.

Ig.-választmány dr. DIÉNES Jenő elhalálozását és dr. JÓZSEF Manóné lemondását sajnálattal tudomásul veszi. Ügyv.-tanács javaslatát elfogadja, és dr. TANA Gyula törvényszéki bírót ig.-választmányi és ügyv.-tanácsi tagnak, dr. KABAY Gábort pedig ig.-vál. tagnak egyhangúlag megválasztja azzal, hogy dr. KABAY Gábor mint jogi szakértő az ügyv.-tanács üléseire is meghívandó. Ügyv. ig.-őrt utasítja, hogy e személyi változásokat a törvényszék jegyzői hivatalához jelentse be. Elhatározza továbbá az ig.-választmány, hogy dr. SÁNDOR Gábor helyett nem választ ig.-őrt, s utasítja ügyv. ig.-őrt, hogy dr. SÁNDOR Gábor nevét töröltesse a SzNM ig.-vál. tagjai közül. A néprajzi tár vezetésével SZABÉDI (SZÉKELY) László ig.-őrt bízta meg.

3. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelentést tesz a Múzeum állapotáról és 1944-1947. évi történetéről.

a. Részletesen beszámol a múzeumi anyag egy részének az 1944. év folyamán bekövetkezett elmenekítéséről. HERPEI János volt múzeumigazgató 5 láda, HERPEI János volt múzeumi igazgató rendelkezésére dr. ÁRVAY József akkori múzeumi gyakornok 48 láda anyagot szállított el. Dr. ÁRVAY József a 48 láda anyagot átadta Kolozsvárt az EME-nek. Az EME

sem tudta megakadályozni, hogy az anyagot az ezzel megbízott miniszteri biztos ne szállítsa tovább. A menekített anyag teljes egészében Keszthelyre került, onnan felsőbb rendeletre továbbvitték Zalaegerszegre, ahol kb. 3 havi vesztegelés után bombatalálat érte, és megsemmisült. Az elvitt javak leltárát, valamint jelentést és elszámolást több ízben kértünk HERPEI Jánostól, egyelőre eredménytelenül.

b. Az itthon maradt anyag FADGYAS Anna helytállása következtében teljesen megúsza a háborús időket. Mindössze egy SZOPOS-féle festményt vitt el egy ismeretlen román katonatiszt. Egyébként SIBIANU Eugen ideiglenes polgármester a román közigazgatás visszavonásáig őrséget adott a múzeum mellé. A szovjet hadsereg katonai közigazgatása idején a helyi demokratikus politikai szervezetek és közigazgatási fórumok, elsősorban Háromszék vármegye megyefőnöksége adott meg minden támogatást a múzeumnak.

c. A Nemzeti Demokrata Arcvonal 1945. márc. 1-jétől dr. LŐRINCZ Albert ügyvédet, későbbi kézdívasárhelyi közjegyzőt bízta meg a múzeum igazgatásával. Dr. LŐRINCZ Albert a múzeum jogi helyzetét igyekezett rendezni. A múzeumot újra bejegyeztette a jogi személyek lajstromába. A politikai pártok segítségével ig.-választmányt igyekezett megalkotni.

d. 1945. jún. hó 15-én meg is alakult a múzeum új ig.-választmánya. Ez azért vált szükségessé, mert kisebb részben elhalálozások, nagyobb részben menekülések, ill. jelen nem lét következtében a régi ig.-választmány elenyészett. Ez és az 1945. szept. 8-án rákövetkező ig.-választmányi gyűlés gondoskodott arról is, hogy a múzeum tárai élére megfelelő szakemberek kerüljenek. Azóta több személyi változás jött közbe, SÁNDOR Gábor nem foglalta el állását, dr. LŐRINCZ Albert Kézdívasárhelyre távozott közjegyzőnek, SIMON Katalin Kolozsvárra ment asszisztensnek.

e. Halottaink. IKAFALVI DIÉNES Jenő kézdívasárhelyi ügyvéd, ig.-vál. tag, ZATHURECZKY Kálmán, a ZATHURECZKY családot képviselő ig.-vál. tag elhunytak.

f. Lemondás: dr. JÓZSEF Manóné CSEH Lujza ig.-vál. tag lemondott.

g. Külső és belső munkák.

1) Közművelődési előadásokat tartottunk Kézdívasárhely, Kovásznán, Székelyudvarhely és Székelykeresztúron. Értekezletet Csíkszeredán a közművelődés, közigazgatás képviselőinek jelenlétében. Részt vettünk a MIKÓ-Kollégiumtól rendezett CSUTAK-emlékünnepeken. A CSUTAK Vilmos sírjánál dr. GYÁRFÁS Albert ügyv. alelnök tartotta az emlékbeszédet.

2) Nem múzeumi jellegű külső munkák. Dr. SZÉKELY Zoltán régész ig.-őr a MIKÓ-Kollégium latin tanszékének tanáraként működik. SZABÉDI

László ügyv. ig.-őr 1947. februárjáig órákat adott a MIKÓ-Kollégiumban, azóta a *Népi Egység* című sepsiszentgyörgyi politikai napilapot szerkeszti. Tagja a MNSz százas intézőbizottságának.

3) Tudományos munkásság. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr az utóbbi három év kutatómunkájából egy kis részt közölt a Múzeum kiadásaiban megjelent: **Jegyzetek Dácia történetéhez** címen. Az 1944. évben Alsócsernátonban végzett kutatásai eredményeképpen egy kis dolgozata jelent meg a *Erdélyi Múzeum* című folyóirat 1946. évi folyamában **Bronzkori telep Alsócsernátonban** címen. Az 1938-ban Tekerőpatakon talált népvándorlaskori leletet, melyet a Múzeum megvásárolt, s amely Zalaegerszegen elpusztult, feldolgozta, s a *Folia Archaeologica* című folyóiratban az 1946. év folyamán megjelent. Dr. ÁRVAY József ig.-őrnek nyomtatásban megjelent két Háromszék megyei vonatkozású kisebb közleménye az *Erdélyi Múzeum* 1946. évi 1–4. száma 87–90. lapján: a) **Az ozsdolai kigyógyermek** és b) **Élőerdő, élőföld, közélőerdő, köz-élőföld** címmel. Kéziratban lévő munkái: a) BAIKÓ Elek egerpataki székely huszárnak a SzNM kézirattárában őrzött *A vándor székely* című, 1877-ben írt önéletrajzi regényét mai helyesírással átírta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva kiadásra előkészítette. b) Feldolgozta *Nyikó-mente személy-, hely- és állatnevei* című munkájának 1944 nyarán összegyűjtött anyagát. c) *Gyergyó helynevei* című munkáját, melynek levéltári és helyszíni adatait 1942-ben gyűjtötte össze, kiadásra elfogadta az Erdélyi Tudományos Intézet. E dolgozat anyaga azonban 1944 őszén Kolozsvárt elveszett, s csak 1946 őszén került meg, azért a munka végleges kidolgozására és nyomdába adására csak 1947-ben kerül sor. d) *Háromszék megye helynevei* című, több év munkáját igénylő helynév- és településtörténeti munkája részére adatgyűjtést végzett a SzNM levéltárában, s e munka során 11 családi levéltár adatait jegyezte ki, és dolgozta fel. e) *Székely bibliográfia* című munkája részére adatgyűjtést végzett. f) Az Erdélyi Tudományos Intézet megbízásából Háromszék megye néprajzi térképe elkészítésének előmunkálataként próbagyűjtést végzett. g) Az Erdélyi Tudományos Intézet 1946 végén két tanulmány megírására kérte fel. Az egyik tanulmány megírását a kitűzött idő rövidsége miatt nem vállalhatta el, a másik megírását a helyszíni adatgyűjtést akadályozó körülmények miatt csak 1947-ben végezheti el.

4) Belső múzeumi munkák. A könyvtár s a levéltár állapotáról dr. ÁRVAY József ig.-őr könyvtáros, a régészeti táréről dr. SZÉKELY Zoltán régész ig.-őr, a néprajzi és képzőművészeti táréről SZABÉDI László és FADGYAS Anna tesz írásbeli jelentést. A természetrajzi tár állapota változatlan.

h. A múzeum látogatottsága. Az 1945. év folyamán összesen 135 személy látogatta meg múzeumunk gyűjteményeit. Ez a szám elenyészően kevés ahhoz a megszokott számhoz, ami általában elő szokott fordulni, de ebben az évben közlekedési nehézségek miatt csak ritka esetben fordultak meg idegenek városunkban. Az 1946. év folyamán összesen 2848 személy látogatta meg gyűjteményeinket. Itt már lényegesen észlelhető, hogy az élet megindult, s városunkat s vele együtt gyűjteményeinket is nagyobb számban keresték fel a látogatók. Tehát végeredményben az 1945. és 1946. év folyamán összesen 2983 személy látogatta meg gyűjteményeinket.

Tudomásul szolgál.

i. Gyarapodások:

1) Könyvtárunk az 1945–46. évben összesen 588 darabban gyarapodott, melyből 43 darabot vásárlás, 20 darabot csere és 525 db.-ot ajándék útján szereztünk meg.

2) Levéltár: 399 darabban gyarapodott

3) Néprajzi gyűjteményünk összesen 31 darabban gyarapodott, melyből 30 db. ajándékozás útján, 1 db. pedig vásárlás útján került be gyűjteményünkbe.

4) A régészeti tár összesen 364 darabban gyarapodott, de ez a szám még nem teljes, minthogy az anyag egy részének bejelentése nem történt meg.

5) Képzőművészeti gyűjteményünk VARGA Nándor Lajos képzőművészeti főiskolai tanár adományából összesen 11 darabban gyarapodott.

Sajnos, a múzeum leltárát elkészíteni nem tudtuk, mert nélkülözzük az elmenekített és megsemmisített múzeumi tárgyak leltárát, valamint az időközben Magyarországon HERPEI János útján a sepsiszentgyörgyi SzNM-nak ajándékozott tárgyak leltárát.

Tudomásul szolgál.

j. Elodázhatatlan feladat most már a múzeum anyagának leltár szerinti számbavétele. Ez évekig tartó munka, s bizonyos mértékben ellentmond annak a szintén élénken érzett feladatunknak, hogy kifelé igyekezzünk gyarapítani kapcsolatainkat. Ez a nagy munka ugyanis a rendelkezésre álló energiák befelé fordulását kívánja.

Tudomásul szolgál.

k. Kapcsolatokat tartottunk és tartunk a különböző magyar s román tudományos intézményekkel is. Így az EME-vel, a BOLYAI Egyetemmel, a BOLYAI Egyetem keretében működő Erdélyi Tudományos Intézettel. Az EME elnökét és főtíkárákat meg is hívjuk előzetes megállapodás értelmében előadásra. A román és szász tudományos világgal dr. SZÉKELY Zoltán régész ig.-őr tart részt személyes, részint intézmények útján kapcsolatokat. Megpróbáltuk, ezideig még nem teljes eredménnyel, rendezni a többi székelyföldi kisebb múzeumok viszonyát is a SzNM-hoz. A kézdívarshelyi,

egyébként súlyosan megkárosodott múzeum jelenlegi gazdáit nem zárkóznak el az elől, hogy a birtokukban lévő tárgyakat a Székely Nemzeti Múzeumnak adják át. Az újonnan alakult kereszttúri iskolamúzeumnak, illetve lelkes alapítójának, MOLNÁR Istvánnak igyekeztünk segítségére lenni. Szó van egy hétfalusi csángó múzeum létesítéséről, melynek mozgatójával, KISS Bélával szintén folytattunk tárgyalásokat.

Tudomásul szolgál.

l. Az új ig.-választmánytól kiküldött ügyv.-tanács tevékenyen vesz részt a múzeum ügyvezetésében. Alapszabályszerűen jóformán havonta tartunk ügyv.-tanácsai üléseket. Ez azonban természetesen növeli az adminisztrációs teendőket.

m. Nagy megterhelést jelent a Háromszéki Tanalap ügyeinek vitele is. Sok gondot okoz a pénzalap előteremtése. A múzeum teljesen a székely nép községenként nekünk juttatott hozzájárulásaira és a magánosok adományaira támaszkodik. Így sem bírtunk más megoldást találni, minthogy ig.-őreink a múzeumon kívül végzett munkájukkal igyekeztek s igyekeznek létalapjukat biztosítani. Kellemetlen meglepetés volt számunkra a visszacsatolás után, hogy érvényben maradt egynehány olyan bennünket közelről érintő törvény, mint amilyen az 1944. januárjában kelt 11. számú, a jogi személyek ellenőrzéséről szóló törvény. Ennek alapján nevezték ki múzeumunk mellé ellenőrnek ROTARU Gh.-t, akinek még a lakímét sem tudjuk. Utal az ügyv.-tanács ez ügyben hozott határozataira. Külön kíván foglalkozni a 803/1946 sz. múzeumi törvénnyel.

n. Sok bajlódásunk volt a MIKES-javakkal. Ismerteti a történetét. Úgyszintén a zsidó javakkal és a fasiszta könyvekkel. Ismerteti az ügyeket.

o. Megemlékezik a DIÓSZEGHY-féle leplegyűjtemény ügyéről, melyben az ügyv.-tanács úgy határozott, hogy mindent meg kell kísérelni hazaszállítására.

p. A múzeum épületét komoly károsodás nem érte, az ig.-őri lakásokat azonban kószáló elemek kirabolták, s megrongálták. Nagyobb építkezés nem történt, de a rongálásokat kijavítottuk. A dísztermet kifestettük, KOVÁCS Jenő textilgyári igazgató jóvoltából, aki megígérte a múzeum ablakainak rendbekerítését is. A lakásokban is történtek javítások, amelyeket a számadás mutat meg részletesen.

q. A nagyközönséggel való szerves kapcsolatok megeremtésével is sokat foglalkoztunk, ennek végleges megeremtését azonban a tervezett múzeumi törvény kiharcolása utánra kellett halasztanunk. Székely Múzeumbarátok körének a megalakítására gondoltunk, mely önálló jogi személyiséggel bírna, az Erdélyi Múzeum-Egyesület mintájára.⁴²

r. Kiadványainkról már beszámolt dr. SZÉKELY Zoltán.

Tudomásul szolgál.

A hozzászólások rendjén dr. SZÉKELY Zoltán a nyilvános könyvtárra utalva megemlíti, hogy annak megnyitása esetén több embere lesz szükség, mert enélkül nem lehet biztosítani annak menetét. A leltározással kapcsolatban pedig kijelenti, hogy az nagyon sok időt fog igénybe venni. SCHULLER Sándor a leltározást nagyon fontosnak és sürgősnek tartja, mert annak rendjén majd rendezni lehet a HERPEI-féle ügyet is.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök a jelentésből megállapítja, hogy a nehézségek ellenére is a múzeum személyzete szép és komoly munkát végzett. A múzeum nagyon nehéz anyagi helyzetben van, a szükségletek biztosítása érdekében az egész társadalmat meg kell mozdítani, hogy az anyagiak biztosítva legyenek. Olyan anyagi forrást kell megteremteni, mely a múzeum függetlenségét biztosítja.

Ig.-választmány a múzeum 1945–47. évi állapotáról szóló jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi, és felkéri SZABÉDI Lászlót, hogy részletes jelentését írásban is készítse el.

4. PÉTER Gyula, az ellenőrző-bizottság előadója jelenti, hogy az ellenőrző-bizottság Csík és Udvarhely megyei tagjai nem jelentek meg, s ezért a számadásokat az elnökség határozata értelmében SCHULLER Sándorral és dr. KABAY Gáborral együtt vizsgálták meg. Jelenti, hogy a bizottság a zárószámadásokat megvizsgálta, és azokat ügyv.-tanács f. hó 24-én tartott ülésében elfogadta. A zárószámadás szerint az 1945/46. év folyamán bevételt 25 661,25 pengő, kiadott 70 486,10 pengő, pénztári maradvány 185 175,15 pengő, mely 1945. május hó 13-án lejre váltott be. Ettől kezdve az év bezártáig bevételt 24 248 933 lej, kiadott 12 876 540 lej, pénztári maradvány 11 372 393 lej. Az 1946/47. év folyamán bevételt 44 681 947 lej, kiadott 44 549 699 lej, pénztári maradvány 132 248 lej.

Ig.-választmány a jelentést tudomásul veszi, a zárószámadásokat elfogadja, számadóknak a felmentvényt megadja.

5. SZABÉDI László jelentést tesz a 803/1946 sz. múzeumi törvénnyel kapcsolatosan tett intézkedésekről. Miután ez a törvény a romániai magyar múzeumokat múzeumi és művészeti szempontból („Din punct de vedere muzeal și artistic”) a benne létesített román nemzeti múzeum, ill. múzeumok gondnoksága alá helyezi, s a nagy múlttal rendelkező magyar múzeumok és gyűjtemények nagy értékű anyaga feletti rendelkezési jogot is bizonyos mértékig a román múzeumpolitika hivatalos szerveinek kezébe teszi, az

EME-vel és MNSZ-gel folytatott megbeszélések alapján és velük közösen javaslatot, ill. törvénytervezetet készítettünk a 803/1946 sz. törvény veszélyes rendelkezéseinek elhárítására. Felolvassa az ügyv.-tanácstól már elfogadott törvénytervezet szövegét, és kéri, hogy az ig.-választmány tegye azt magáévá. A törvénytervezetet a MNSz parlamenti csoportja saját kezdeményezéséből fogja a parlament elé terjeszteni.

Ig.-választmány a jelentést tudomásul veszi, és a törvénytervezet szövegét magáévá teszi. Tudomásul veszi, hogy a törvénytervezetet a MNSz a saját kezdeményezéséből fogja a parlament elé terjeszteni. Leszögezi, hogy ez a törvénytervezet alkalmas a 803/1946 sz. törvénynek a romániai magyar múzeumokat sérelmesen érintő és közvetlen veszélyt jelentő intézkedéseinek a kivédésére, és nem vágja el az útját a magyar múzeumügy teljesebb és minden tekintetben megfelelő rendezésének. Helyesli a romániai magyar múzeumok szövetsége megalkotásának gondolatát, és készségesen vesz részt a törvénytervezetben is említett Szövetségben.

6. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr előterjeszti az ellenőrző bizottság által felülvizsgált és az ügyv.-tanács által elfogadott 1946/47. évi költségvetést, mely 51 044 393 lej bevételt és 51 044 393 lej kiadást mutat, továbbá az 1947/48. évi költségvetést, mely 84 632 248 lej bevételt és 84 632 248 lej kiadást mutat.

Ig.-választmány a költségvetéseket beható tárgyalás után egyhangúlag elfogadja.

7. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelentést tesz az ügyv.-tanács által tett intézkedésekről és a hozott határozatok végrehajtásáról.

Ig.-választmány az ügyv.-tanács intézkedéseit jóváhagyólag tudomásul veszi.

8. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelentést tesz az ügyv.-tanács által a Tanalappal kapcsolatosan tett intézkedésekről. Jelenti, hogy Kézdivásárhelyen az ottani ingatlanok gondnokságával az ügyv.-tanács KULCSÁR Rudolf városi főszámvevőt bízta meg, kinek javadalmaszát egyelőre a befolyó lakbérek 20%-ában állapította meg. A kézdivásárhelyi ingatlanok egy részét több kisebb lakónak bére adta, Sepsiszentgyörgyön pedig a Szabadság tér 11. és 13. sz. alatti épületeket a ref. leánygimnáziumnak adta bére, míg a 9. sz. épületet a csendőrlégió foglalja el, mellyel a lakbérleti szerződést már elkészítettük, azt elnökünk alá is írta, s a csendőrlégió parancsnoka felterjesztette az inspektorátushoz jóváhagyás céljából.

Ig.-választmány az ügyv.-tanácsnak a Tanalappal kapcsolatosan tett intézkedéseit jóváhagyólag tudomásul veszi.

9. PÉTER Gyula, az ellenőrző-bizottság előadója jelenti, hogy az ellenőrző-bizottság megvizsgál-

ta, és az ügyv.-tanács elfogadta a Háromszéki Tanalap 1946/47. évi zárószámadását, mely szerint bevétetett 1 584 630 lej, kiadatot 1 296 000 lej, pénztári maradvány 288 630 lej.

Ig.-választmány a jelentést tudomásul veszi, a Háromszéki Tanalap 1946/47. évi zárószámadást elfogadja, s számadóknak a felmentményt megadja.

10. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr előterjeszti a Háromszéki Tanalap 1947/48. évi költségvetését, melyet az ellenőrző-bizottság megvizsgálta, és az ügyv.-tanács elfogadott. A költségvetés szerint 5 107 350 lej bevétel és 5 107 350 lej kiadás irányoztatott elő.

Igazgató-választmány mint a Háromszéki Tanalap kezelője az előterjesztett költségvetést egyhangúlag elfogadja.

11. A javaslatok során KISGYÖRGY Tamás elnök javasolja, hogy az ellenőrző-bizottság csíki és udvarhelyi tagjai helyébe, akik a gyűlésen nem jelenhettek meg, két sepsiszentgyörgyi lakos ig.-vál. tagot válasszon meg ig.-választmány, és pedig dr. KABAY Gábor és GÁSPÁR Jenő megválasztását javasolja. Az ig.-választmány a javaslatot elfogadja, és a csíkszeredai GÁL Ferencet, valamint a székelyudvarhelyi PÁLFFY Sándort lemondottaknak tekinti, helyükbe pedig az ellenőrző-bizottságba tagokul dr. KABAY Gábort és GÁSPÁR Jenőt választja, és utasítja az ügyv. ig.-ört, hogy ezeket a változásokat jelentse be a sepsiszentgyörgyi törvényszékhez.

12. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr előadja, hogy az 1932. évben hozott, múzeumok és könyvtárak szervezéséről szóló törvény a létesítendő községi, ill. városi népkönyvtárakról szólva megengedi, hogy ott, ahol már népkönyvtár céljára alkalmas magánkönyvtár van, ez a magánkönyvtár szerződés alapján betöltheti a községi, ill. városi könyvtár szerepét. Javasolja, hogy a múzeum könyveiből különválogatva a nagyközönség számára hozzáférhetővé teendő könyveket, azokból külön könyvtári alosztály alakítsák, s ennek költségeit viselje a város, egy ilyen irányban megkötendő szerződés alapján.

Igazgató-választmány elvileg elfogadja a javaslatot.⁴³

13. Ig.-választmány elhatározza, hogy a jelentésről sajtótudósítást kell készíteni a napilapokban. Több tárgy nem lévén, elnök a gyűlést lezárja.

23.

**Jegyzőkönyv,
mely felvétellett a SzNM ügyv.-tanácsának
Sepsiszentgyörgyön 1947. évi ápr. hó 30-án, szerdán
d.u. 5 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott
üléséről**

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökle alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, dr. TANA Gyula, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László,

dr. SZÉKELY Zoltán, dr. ÁRVAY József, FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá dr. KABAY Gábor ig.-vál. tag, jogtanácsos.

1. Elnök üdvözlö a megjelenteket, és miután bejelenti, hogy f. évi márc. hó 25-én ig.-választmányi gyűlést tartottunk, az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. Felolvastatik a múlt ülés jegyzőkönyve, mely felolvasás után hitelesítettik.

3. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy Háromszék megye nagyfőnöksége a kolozsvári Népbíróságtól visszaszerelte és múzeumunknak visszazáraztatta a *Székely Nép* Sepsiszentgyörgyön megjelent napilap annak idején kölcsönkért számaint.

Tudomásul szolgál

4. Jelenti továbbá, hogy a múzeum igazgató-sága a márc. hó 25-i ig.-választmányi gyűlésen megválasztott új tagokat hivatalosan értesítette taggá választásukról.

Tudomásul szolgál.

5. Jelenti továbbá, hogy a múzeum igazgató-sága a márc. hó 25-i ig.-választmányi gyűlésen tiszteletbeli tagokká megválasztottakat megválasztásukról hivatalosan értesítette.

Tudomásul szolgál.

6. Jelenti továbbá, hogy PÁLL Lajos szakaltiszt f. évi ápr. hó 18-án elfoglalta a múzeumtól a javadalmazásképpen rendelkezésére bocsátott altiszt lakást. A lakás elfoglalásával egyidőben kapta meg a kötelességeit tartalmazó levelet is, melyet aláírásával igazolt.

Tudomásul szolgál.

7. Jelenti továbbá, hogy a Csíkszeredában f. évi ápr. hó 13-14-én erdő-és közbirtokossági kongresszus alkalmával dr. ELEKES Béla, a Csíki Magánjavak igazgatója ígéretet tett, hogy a SzNM költségeihez való hozzájárulásképpen a Csíki Magánjavak igazgató-sága 10 000 000 lejt befizet a Múzeum pénztárába. A pénzt f. évi ápr. hó 17-én személyesen felvette, és a pénztárba befizette.

Örvendetes tudomásul szolgál.

8. Jelenti továbbá, hogy PALOTAY Gertrúd magyarországi néprajztudós levélben kérte a sepsiszentgyörgyi SzNM vezetőségétől annak lehetővé tételét, hogy félbenmaradt tudományos munkájának a befejezése céljából a SzNM téraiban dolgozhassék. Javasolja, hogy a múzeum vezetősége adjon kedvező választ PALOTAY Gertrúdnak.

Ügyv.-tanács a SZABÉDI javaslatát elfogadja.

9. Jelenti továbbá, hogy a Székely MIKÓ-Kollégium 10 öl fa árában, a neki adott fakölcsön törlesztése fejében 6 000 000 lejt 1947. ápr. hó 3-án befizetett a múzeum pénztárába.

Tudomásul szolgál.

10. Jelenti továbbá, hogy dr. BALASSA Iván magánügyben Sepsiszentgyörgyre érkezett, és ezt az alkalmat felhasználta arra, hogy a magyarországi Közgügyi-témények Országos Főfelügyelőségétől elhozza a múzeum elemenkített és becsomagolt tárgyainak a leltármásolatait. Ezek a leltármásolatok természetesen csak belső használatra alkalmasak, mivel hivatalos jellegük nincs. Mégis nagy segítséget jelentenek abban, hogy tiszta képet alkossunk magunknak a múzeum muzeális vagyónállagáról. Azt is jelenti, hogy RADNÓTI Aladár dr., a KOF helyettes főfelügyelője – egyelőre magánlevélben – értesítette a múzeum vezetőségét, hogy átírtunkat megkapták, és az azokban foglaltaknak megfelelően fognak intézkedni.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és egyben köszönetét fejezi ki dr. BALASSA Iván múzeumőrnek a múzeumnak nyújtott segítségért.

11. Jelenti továbbá, hogy ROTARU Gh. inspektor úr, a Casa Școalelor kiküldöttje ügyében levélben folyamodtunk a nemzetnevelésügyi miniszter úrhoz, mely levelet dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, Bukarestbe lévén útja, személyesen vitt magával, és adott át a miniszter úrnak. Kéri dr. GYÁRFÁS Albertet, hogy útja eredményéről tájékoztassa az ügyv.-tanácsot.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök elmondja, hogy Bukarestben, a MNSz illetékes tényezőivel folytatott megbeszélés után SZABÓ Albert szociáldemokrata képviselő és dr. FELSZEGHY Ödön nemzetnevelésügyi vezértitkár⁴⁴ kísérletben kihallgatáson jelentettek VOITEC István miniszter úrnál, aki aztán elvben hozzá is járult kérésünkhöz, kedvező határozatát a kérvényre rá is vezette, és elintézését dr. FELSZEGHY Ödön vezértitkár úrra bízta.⁴⁵

Dr. TANA Gyula javasolja, hogy a múzeum igazgatósága nem kötelező tanácsként hozzon a vezértitkár úrnak lehetőleg sepsiszentgyörgyi lakos tanügyi személyeket javaslatba.

Ügyv.-tanács a dr. GYÁRFÁS Albert alelnök jelentését tudomásul veszi, dr. TANA Gyula javaslatát pedig elfogadja.

12. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a nemzetnevelésügyi minisztérium f. évi ápr. hó 26-án érkezett levelében felszólítja a múzeum vezetőségét az 1946/47. évi költségvetésnek, valamint általában az utolsó három év költségvetéseinek és számadásainak a felterjesztésére.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök felhívja a figyelmet arra, hogy a kísérő levélben majd ki kell térni azokra a rendkívüli körülményekre, melyek Háromszék megyében – mint Észak-Erdélyben általában – 1944 szeptemberétől 1945. márc. hóig fennállottak.

Ügyv.-tanács a SZABÉDI jelentését tudomásul veszi, és utasítja a múzeum igazgatóságát, hogy kellő előkészítés után terjessze fel a kért iratokat.

13. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy a húsvétai vakáció idején diákjainak a segítségével Nagyborsosnyón és Oltszemen végzett régészeti kutatásokat. Bejelenti azt is, hogy a nyár folyamán az énlakai tábort, valamint a bodoki Kincses-várát szándékozik megásni.

Ügyv.-tanács örömmel veszi tudomásul a végzett munkát és a munkatervet.

14. SZABÉDI László bejelenti, hogy a márc. hó 25-én tartott ig.-választmányi gyűlés jövéhagyta volt az ügyv.-tanácsnak azt a korábbi határozatát, amely szerint FADGYAS Anna tb. múzeumőr, valamint FODOR Józsefné altiszt fizetését a törvényes rendelkezéseknek megfelelően kell rendezni, valamint két hónapi időtartamra hasonló módon a dr. ÁRVAY József ig.-őrt is. Javasolja, hogy a pénzügyi bizottság üljön össze, és juttassa dűlőre a fizetések ügyét, és addig is az ügyv.-tanács már most összecszerűen határozzon meg egy méltányos előleget, melyet a fentnevezettek április és május hóra fizetésük terhére azonnal felvehetnek. Dr. KABAY Gábor javasolja, hogy a múzeum igazgatósága tegyen lépéseket az illetékes főhatóságoknál, hogy a SzNM tisztviselői fizetésük után csupán annyi adót fizessenek, amennyit a köztisztviselők fizetnek.

Ügyv.-tanács a pénzügyi bizottságot utasítja a kérdés rendezésére, és addig is felhatalmazza az ig.-választmány elnökét, hogy ápr. és május hóra FADGYAS Annának, FODOR Józsefnének és dr. ÁRVAY Józsefnek eddig élvezett fizetésük ötszörösét ápr. és május havi fizetésük terhére előlegképpen kiutalhassa. Dr. KABAY Gábor javaslatát elfogadja, s az ügy előkészítésével a múzeum igazgatóságát megbízza.

15. SCHULLER Sándor javasolja, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület szervezéséhez hasonlóan alakíttassék egy székely múzeumbarátok köre.

Vita aután az ügyv.-tanács megállapítja, hogy ez a gondolat nagyon helyes, már a múltban is felmerült, és mihelyt a pénzügyi helyzet megszilárdul, és a megélhetés gondoljai csökkennvén, nagyobb ilyen irányú érdeklődés szabadul fel, meg is valósítandó.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

24.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1947. évi jún. hó 9-én d.u. 5 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökle alatt dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, GÁSPÁR Jenő, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László, dr. ÁRVAY József, dr. SZÉKELY Zoltán és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá dr. KABAY Gábor ig.-vál. tag, jogtanácsos.

1. Elnök üdvözi a megjelenteket és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. FADGYAS Anna felolvassa az 1947. évi ápr. hó 30-án tartott ülés jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítettik.

3. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr bejelenti, hogy további meghívásunk alapján az Erdélyi Múzeum-Egyesület vezetősége f. évi ápr. hó 26-án kelt átiratában arról értesített, hogy meghívásunkat elfogadta, és előadóként dr. JAKÓ Zsigmond egyetemi tanárt és dr. NAGY Géza kollégiumi tanárt küldi ki. Az értesítés vétele után közöltük velük az előadás időpontját. Később, május hó 15-én kelt levelükben arról értesítettek, hogy a beérkezett válaszok alapján a helyzetet mérlegelve, az előadás megtartását öszre halasztották el.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

4. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy a régóta tervezett múzeumi előadást a közeljövőben tartsuk meg.

Ügyv.-tanács a javaslatot magáévá teszi. Az előadás időpontját 1947. évi jún. hó 28. napjára tűzi ki. Megállapítja az előadás műsorát, mely szerint bevezetőt mond dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, előadást tartanak dr. SZÉKELY ZOLTÁN és dr. ÁRVAY József ig.-őrök, zongorán játszik ANTALFFY Istvánné, székely népballadákat énekel GYÁRFÁS Berta VII. gimn. o. tanuló, záróbeszédet mond KISGYÖRGY Tamás ig.-vál. elnök.

Megállapítja, hogy az előadásra a belépés díjtalan lesz.

5. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr bejelenti, hogy az ig.-választmány f. évi márc. hó 25-én tartott gyűlésének határozata értelmében értesítette dr. GYÖRGY Lajos egyetemi tanárt, KELEMEN Lajos nyug. múzeumi főigazgatót, dr. TAVASZY Sándor ref. teológiai tanárt és KURKÓ Gyárfás országgyűlési képviselőt, a MNSz országos elnökét arról, hogy múzeumunk tiszteletbeli ig.-vál. tagokká választotta. E megválasztást tudomásul véve KELEMEN Lajos és dr. TAVASZY Sándor meleg hangú levélben köszönték meg a megtiszteltetést, és ígéretet tettek arra, hogy múzeumunk sorsa iránt, mint a múltban, úgy a jövőben is megértő szeretettel fognak viselkedni.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

6. Bejelenti továbbá, hogy Sepsiszentgyörgy város polgármesteréhez megkeresést intéztünk abból a célból, hogy a város kertészetéből ingyen virágokat juttasson parkunk részére. Kérésünket meghallgatva a polgármester a városi kertészetből 350 db. virágpalántát utalt ki. Úgyszintén 150 db. virágpalántát adott KÖNTÉS Ferenc kertész is.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és az adományokért köszönetét fejezi ki.

7. Bejelenti továbbá, hogy az ig.-választmány f. évi márc. hó 25-én tartott gyűlésének határozata alapján megkeresést intézett a ZATHURECZKY család nyolc tagjához, kérve, hogy jelöljék meg azt a személyt, akit családi megbízottként múzeumunk ig.-választmányába beküldeni óhajtanak. E felhívásunkra eddig 5 családtag válaszolt, és mindannyian KOVÁCS Jenő szövögyári igazgatót jelölték meg.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és a beküldött 5 szavazat alapján megállapítja, hogy a család többsége KOVÁCS Jenőt kívánja meghívottjaként az ig.-választmányba beküldeni, és ezért felhatalmazza az igazgatóságot, hogy erről KOVÁCS Jenő szövögyári igazgatót átiratban értesítse.

8. Bejelenti továbbá, hogy az ápr. 30-i ülés határozata alapján az utolsó 3 év számadásait és költségvetéseit felterjesztettük a nemzetnevelésügyi minisztériumhoz dr. FELSZEGHY Ödön vezértitkár útján.

Tudomásul szolgál.

9. Jelenti továbbá, hogy a helybeli szövögyár KOVÁCS Jenő igazgató közbenjárására a múzeum főépületének hiányzó ablaktábláit helyrerakatta, mintegy 7-8 millió lej értékben.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és köszönetét tolmácsolja KOVÁCS Jenő igazgatónak a múzeumnak nyújtott újabb segítségért.

10. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr ismerteti a megyefőnökség 5924/1947. számú átiratával megküldött 8.833/1947 sz. művészetiügyi minisztériumi leiratot, mely kérdést intéz az iránt, hogy 1940–1944. év között ki, mikor és hová szállította el a múzeum régészeti anyagának egy részét.

Ügyv.-tanács utasítja az igazgatóságot, hogy a jelzett kérdésekre adja meg a választ a megyefőnökségnek, és közölje, hogy a múzeum vezetősége már megtette a szükséges lépéseket ez ügyben.

11. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentést tesz az újabban tett régészeti kutatásairól, mely szerint 1947. márc. 22-én Sepsiszentgyörgyön az ADY Endre utca 12. sz. alatti telken május 13-án és 28-án Komolón, május 26–27-én pedig Lisznyó községben végzett kutatásokat diákjai segítségével.

Jelenti, hogy az ügyv.-tanácsnak egy korábbi hozzájárulása alapján márc. hó elején felküldötte klisírozásra Sepsiszentgyörgy történetének megírásához, valamint a zetalaki vár feldolgozásához szükséges rajz- és fényképanyagot a KERESZTES-cinkográfia Kolozsvárra. Annak ellenére, hogy a felküldés alkalmával arra kérte a cinkográfust, hogy az elkészítési árat azonnal közölje, az illető nem válaszolt levelére, hanem közben azoknak, akiket személyes tárgyalásra elküldött, azt mondotta, hogy a klisék elkészítése circa 2 és fél-3 millió lejbe fog kerülni. Most pedig ápr. hó

végén arról értesített, hogy a klisék elkészítésének ára 17 millió lej. E klisék elkészítéséhez szükséges költségek előteremtését akkor, amikor cca 3 millió lejről volt szó, dr. KABAY Gábor vállalta, hogy baráti alapon össze fogja hozni. A mostani összeg azonban olyan tetemesen nagy, hogy ezt ezen az úton nem tudják megoldani. Kéri az ügyv.-tanácsot, hogy legyen segítségére a kérdés megoldásában.

Ügyv.-tanács a régészeti kiszállásokról tett jelentést tudomásul veszi. A klisé-kérdéssel kapcsolatban pedig dr. KABAY Gábor kijelenti, hogy a maga részéről megpróbál legalább 8 millió lejt összegyűjteni, s ha ez az összeg elegendő lesz, akkor újabb tárgyalásokba kell kezdeni a cinkográfussal, hogy méltányos összegért bocsássa a múzeum rendelkezésére a kliséket.

12. FADGYAS Anna pénztáros jelentést tesz a pénztár állapotáról. Jelenti, hogy 1947. évi ápr. hó 1-jétől a mai napig a bevétel 24 380 248 lej, a kiadás pedig 20 008 192 lej volt. Pénzkészlet 4 372 056 lej. Bejelenti, hogy a telefondíj az újabb ármegszabás szerint havi 928 000 lej, ami a múzeum költségvetéséhez viszonyítva túlságosan nagy összeg, s ezért javasolja a telefon leszereltesét. Jelentést tesz továbbá arról, hogy dr. ÁRVAY József ig.-őr részére jún. hó folyamára mindössze csak 442 000 lejt fizetett ki, minthogy az ügyv.-tanács 1947. márc. hó 10-én hozott határozata értelmében nevezettnek csak 1947. jún. hó 1-jéig adta meg a törvényes fizetését. Jelenti továbbá, hogy FODOR Józsefné havi fizetése az ápr. hó 30-án hozott határozat alapján 680 000 lej, amely a mai nagy drágaság mellett olyan csekély, hogy abból semmi körülmények között sem képes megélni. Kéri ezért az ügyv.-tanácsot, hogy FODOR Józsefné részére állapítson meg egy megfelelőbb összeget. Jelenti továbbá, hogy a téli faszükséglet még nincsen beszerezve, minthogy a pénztárban erre nincsen fedezet.

Ügyv.-tanács a pénztári jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi, és kijelenti, hogy végeredményben nem csak annyi pénzünk van, mint amennyit a mérleg mutat, hiszen a Székely MIKÓ-Kollégium tartozik 47 öl tűzifa árával. A telefon leszereltesére vonatkozó javaslatot elutasítja. Dr. ÁRVAY József ig.-őr fizetésével kapcsolatosan pedig kimondja, hogy újabb két hónapig, vagyis aug. hó 1-jéig azt a fizetést, illetve fizetéseleget kell folyósítani, melyet az ápr. 30-i ülés meghatározott. FODOR Józsefné havi fizetéseleget pedig 1 200 000 lejtben állapítja meg.

13. SCHULLER Sándor kollégiumi ig.-őr jelenti, hogy KULCSÁR Rudolf, a Tanalap kézdivásárhelyi ingatlanainak gondnoka f. évi május hó 20-án bent járt a múzeumban, és közölte, hogy a lakók közül 6 elköltözött, egy pedig újabban beköltözött. A nagy laktanyában elhelyezett lakók semmi bért nem fizet-

nek. A Járásbíróság által használt épületért Kézdivásárhely város pénztárából felvett a múlt évi lakbér fejében 300 000 lejt, és a városi költségvetésbe még fel van véve 1 millió lej erre a célra. Az idei béreket a lakbértörvény értelmében a kétszeresre kell felemleni, amit meg is próbált néhány lakónál. A csendőrség által elfoglalt helyiség bérösszegeként a város költségvetésébe felvették bizonyos összeget.

SZABÉDI javasolja, hogy a kézdivásárhelyi tanalapi épületeket – ha bérbevételekre hajlandóak mutatkozik – Kézdivásárhely városnak kellene hosszabb időre bérbe adni, amikor is megfelelő szakemberek bevonásával meghatároznánk azt, hogy milyen állapotban és milyen átalakításokkal és beépítésekkel kell majd visszaadnia a bérlet megszüntekor az épületeket.

Ügyv.-tanács a KULCSÁR Rudolf által tett jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi. SZABÉDI javaslatát elvileg elfogadja, és felhatalmazza az elnököt, hogy szakértők bevonásával tárgyaljon az ügyben Kézdivásárhely város vezetőségével.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

25.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1947. évi szept. hó 8–12. napjain d.u. 5 óraker a múzeum irodahelyiségében tatott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökle alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, dr. TANA Gyula, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. Árvay József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá dr. KABAY Gábor ig.-vál. tag, jogtanácsos.

1. Elnök üdvözlö a megjelenteket és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács f. évi jún. hó 9-én tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítetik.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy a KERESZTES-cinkográfiaiban megrendelt kliséket dr. KABAY Gábor szíves közreműködése alapján sikerült kiváltanunk olyanformán, hogy KANABÉ Sándor, BUCS József, PÁLL Ferenc, dr. FERENCZ Mihály, CSUTAK István, NAGY Sándor, dr. KABAY Gábor és dr. SZÉKELY Zoltán összeadták a szükséges összeget.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és mindazoknak, akik hozzájárultak a klisék elkészítéséhez, köszönetét fejezi ki.

4. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr bejelenti, hogy dr. GYÖRGY Lajos egyetemi tanár ellen, akit az ig.-választmány márciusi gyűlésére tb. ig.-vál. tagjául választott meg, azóta eljárás indult politikai magatartása miatt.⁴⁶

Ügyv.-tanács az ügy kivizsgálására bizottságot küldi ki KISGYÖRGY Tamás elnök, SCHULLER Sándor és SZABÉDI László személyében.

5. FADGYAS Anna jelentést tesz a pénztár állapotáról. Bejelenti, hogy 1947. évi aug. hó 12-ig bezárólag a bevétel 54 975 878 lej, a kiadás pedig 42 776 980 lej volt. Pénzkészletünk 12 198 898 lej, melyet a városi adóhivatalnál működő levéltári központnál zárolt számlára helyeztünk 1947. évi aug. hó 20-án. Minthogy új lejre nem váltották be a meglévő pénzkészletünket, így a múzeum pénztára teljesen üresen maradt.⁴⁷ A Székely MIKÓ-Kollégiumnál van 37 öl tűzifa követelésünk, melyből aug. hó 30-án 1 öl tűzifa árban 1000 lejt megkaptunk, s ebből fedeztük a legszükségesebb kiadásokat.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi, és elhatározza, hogy mindent meg fog próbálni a múzeum anyagi helyzetének megjavítása, illetve zavartalan működésének biztosítása érdekében. Megbízta SZABÉDI Lászlót és dr. KABAY Gábort, hogy készítsenek egy memóriumot a múzeumok segélyezésére vonatkozólag, amit majd annak idején a MNSz juttatna el illetékes helyre.

6. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr bejelenti, hogy a MNSz KI-nek közbenjárására a Pénzügyminisztérium a múzeum tudományos előadásait mentesítette a látványossági adó fizetése alól az 1947/48. pénzügyi évre.

Tudomásul szolgál.

7. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr előterjeszti WILLMANN Géza sepsiszentgyörgyi cukrászmester ajánlatát a jégverem bérbevételére vonatkozólag, mely szerint nevezett a jégvermet bérbe venné 1947. okt. hó 1-jétől 1948. okt. hó 1-jéig és évi bérképpen 5 öl tűzifát ajánl fel, továbbá a szükséges javításokat a saját költségén végezné el.

Ügyv.-tanács az ajánlatot elfogadja, és felkéri dr. KABAY Gábor jogtanácsost, hogy a szerződést készítse el.

8. Ügyv.-tanács foglalkozva a múzeum nehéz anyagi helyzetével elhatározza, hogy megszüntet egy ig.-őri állást, valamint a könyvtári segédmunkás állását 1947. évi szept. hó 1-jével kezdődőleg.

9. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy PÁLL Lajos, aki 1947. évi ápr. hó 15-én költözött be a múzeum épületébe, és aki az egyszoba-konyhás lakás, fűtés és világítás javadalmazás mellett arra kötelezte magát, hogy minden munkanapon 7–12 óráig áll rendelkezésünkre, a reábizott teendőket nem végzi el olyan mértékben, amint az elvárható volna. Éppen ezért javasolja, hogy a múzeum nehéz anyagi helyzetére való tekintettel vonassék el tőle a fűtés és világítás, s a lakásban is csak akkor maradhasson benne, ha ezután nagyobb lelkiismeretességgel fogja végezni a reábizottakat.

Ügyv.-tanács SZABÉDI LÁSZLÓ ügyv. ig.-őr jelentését tudomásul véve, javaslatra alapján elhatározza, hogy PÁLL Lajostól megvonja a fűtést és világítást 1947. évi szept. hó 15-től kezdődőleg, s egyben fokozottabb munkateljesítményre hívja fel.

10. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a múzeum nehéz anyagi helyzetére való tekintettel az ügyv.-tanács egy korábbi ülésén úgy határozott, hogy dr. ÁRVAY József ig.-őr részére a megállapított fizetést, illetve fizetéseelőleget csak aug. hó 1-jéig folyósítja, és ugyanakkor kérte nevezettet, hogy az alatt az idő alatt próbálja meg megélhetését másutt biztosítani. Minthogy dr. ÁRVAY József szept. hó 1-jéig teljesített szolgálatot a múzeumnál, ezért az aug. havi járandóságát is kiutalta, s kéri az ügyv.-tanácsot, hogy ezt az intézkedést jóváhagyólag vegye tudomásul.

Ügyv.-tanács dr. ÁRVAY József ig.-őr aug. havi járandóságának kiutalását jóváhagyólag tudomásul veszi. A múzeum nehéz anyagi helyzetére való tekintettel a dr. ÁRVAY József által betöltött ig.-őri állást megszünteti. Dr. ÁRVAY József eltávozásával kapcsolatosan pedig kimondja, hogy mindaddig, amíg eltávozását az ig.-választmány is tudomásul veszi, nevezettnek fizetés nélküli szabadságot ad, mely idő alatt úgy az idejével, mint sajátmagával szabadon rendelkezik.⁴⁸

11. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr előterjeszti SALAMON Sándor és KICSI Sándor ref. kollégiumi tanárok lakás iránti kérését. Mindkét kérvényező a dr. ÁRVAY József ig.-őr eltávozásával megüresedett lakásba való beköltözését kéri. Előterjeszti FADGYAS Anna szóbeli kérését is, aki szintén a megüresedett lakásnak részére való átengedését kéri.

E kérésekkel kapcsolatban SCHULLER Sándor kollégiumi igazgató kéri arra való tekintettel, hogy a kollégiumi tanároknak lakásuk nincsen, s a múzeum a jövőben is a tanárok munkájára lesz utalva, hogy a megüresedett lakás FADGYAS Anna kérését is figyelembe véve, egy kollégiumi tanárnak adassék át.

Ügyv.-tanács a kérdés alapos megtárgyalása után úgy dönt, hogy a dr. ÁRVAY József által eddig használt lakást FADGYAS Anna tb. múzeumőrnek adja át használatra.

12. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr ismerteti a *Mon. Oficial* f. évi 206. számában megjelent rendelkezést, amely felelőssé teszi az alapok kezelőit a kezelésben lévő javakért. Múzeumunkat ez főleg mint a Háromszéki Tanalap kezelőjét érinti.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy az új lakbértörvény megjelenése után az ügyet alaposan elő kell készíteni, és ülés elé kell terjeszteni. A kézdívárhelyi ingatlanokról leltárt és állapotukról jegyzőkönyvet kell felvenni. A helybeli Cerculnak, valamint a Liceul Mixt⁴⁹ vezetőségének, akik szerződés nélkül bírlalják a

sepsiszentgyörgyi Szabadság tér 11. sz. alatti épületeket, átiratot kell küldeni, és felszólítani, hogy azt az épületrészt, melyet a Cercul használ, adja át rendelkezésünkre, az eddigi használatért fizesse meg a törvényes bért, a Liceul Mixtrel pedig közölni kell, hogy az általa elfoglalt épületet a ref. leánygimnázium vette bérbe, de mindaddig nem fizet lakbért, amíg használatba nem veszi, tehát bocsássa az említett iskola rendelkezésére a kérdéses épületet. Mindezek alapján jelentést kell tenni a Casa Școalelorhoz a tanalapi ingatlanok helyzetéről.

13. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a múzeum alagsorában lévő asztalosműhelybe f. évi aug. hó 4-ről 5-re virradó éjszaka betörés történt. Felolvassa azt a jegyzőkönyvet, melyet 1947. aug. 7-én vett fel az esettel kapcsolatosan. Jelenti, hogy a rendőrségnek megtettük a feljelentést, de még eddig nem sikerült a tettest megtalálni.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul véve kijelenti, hogy az elveszett tárgyakért PÁLL Lajos anyagilag felelős. Ha a jövőben nem végzi kötelességét nagyobb gondnal, akkor a lakás használatát is megvonja nevezettől.

14. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy f. évi aug. hó 21-től szept. hó 5-ig Énlakán végzett ásatást a székelykeresztúri unit. gimn. és a székelyudvarhelyi ref. kollégium két lelkes tanárának és néhány diákjának segítségével. Az ásatás igen szép eredménnyel végződött, s hogy ezt a munkát elvégezhettük, azt elsősorban is a MNSz énlakai tagozatának köszönhetjük, melynek megértő támogatása következtében a falu lakossága ingyen teljes ellátást adott az ásatáson részvevő tanároknak és diákoknak. Kéri, hogy éppen ezért az ügyv.-tanács fejezze ki köszönetét a MNSz énlakai tagozatának, a székelykeresztúri unit. gimn. igazgatóságát pedig kérje fel, hogy az ásatásból beszállított feliratos emléktáblát, valamint a császár szobrát mint a múzeum tulajdonát letétként őrizze meg ideszállításukig.

Ügyv.-tanács a jelentést örömmel tudomásul veszi. A MNSz énlakai tagozatának köszönetét fejezi ki megértő támogatásáért, a székelykeresztúri unit. gimn. igazgatóságát pedig felkéri, hogy az emített tárgyakat mint a múzeum tulajdonát letétként őrizze meg ideszállításukig.

15. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy SZÁSZ Jenő 130 db. kréta papírt adományozott múzeumunk kiadványai számára. Javasolja, hogy az ügyv.-tanács köszönetét fejezze ki az adományért.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és SZÁSZ Jenőnek adományáért köszönetét fejezi ki.

16. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy az oltszemi és nagyborosnyói ásatás anyagát feldolgozta, és felküldte dr. SZABÓ T. Attila egyetemi tanárhoz, az *Erdélyi Múzeum* című folyóiratban való

közlés céljából. Egyúttal megkérte, hogy a múzeum költségén csináltasson 200 db. különlenyomatot, mely mint a múzeum kiadványa jelennék meg. Kéri az ügyv.-tanács hozzájárulását.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi és hozzájárul ahhoz, hogy 200 példány különlenyomat készíttessék a múzeum költségén.

17. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr jelenti, hogy a kézdivásárhelyi járásbíróóság idézést küldött szept. hó 22-én reggel 8 órára a f. évi márc. hó 12-én kelt feljelentésünk ügyében, melyet a tanalapi épületek rongálói ellen tettünk volt.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és felkéri dr. MÁGORI Jenő kézdivásárhelyi ügyvédet, hogy a múzeum képviselőjében jelenjék meg a tárgyaláson.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

26.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1947. évi okt. hó 27-én d.u. 4 órákor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklele alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, GÁSPÁR Jenő, SCHULLER Sándor, SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá dr. KABAY Gábor ig.-vál. tag, jogtanácsos.

1. Elnök üdvözlöi a megjelent tagokat, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács f. évi szept. hó 8–12. napján tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítetik.

3. SZABÉDI László ügyv. ig.-őr bejelenti, hogy a kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem meghívta az esztétika tanszékére, melyet elfogadott, s ennek következtében a múzeumnál viselt ügyv. ig.-őri tisztségéről lemond. Köszönetét fejezi ki a múzeum ig.-választmányának és ügyv.-tanácsának azért a bizalomért, melyet beléje helyeztek 2 esztendővel ezelőtt, amikor meghívták a múzeumhoz. Két év tapasztalata alapján javasolja az ügyv.-tanácsnak, hogy távozása után a múzeum vezetésével egy felelős vezetőt bízzanak meg, akinek a többi tisztségviselő felelősséggel tartozzanak. Javasolja, hogy ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt bízza meg ezzel a vezetéssel.

A hozzászólások rendjén SCHULLER Sándor annak a véleményének ad kifejezést, hogy nem alapszabályszerű, hogy csak egy ig.-őr legyen, mert a múltban sem volt így. Feltétlen fontosnak tartja, hogy az egyes táruk élére szakképzett ig.-őrök kerüljenek. Abban azonban teljesen egyetért SZABÉDIVAL, hogy egy valaki kell legyen, aki a felelős vezető szerepét töltse be.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök sajnálatát fejezi ki SZABÉDI László távozása miatt. Minthogy az új kinevezés számára előhaladást jelent, azért a múzeum vezetősége kénytelen a lemondást tudomásul venni. Javasolja, hogy két éven keresztül kifejtett önzetlen, odaadó munkásságáért köszönetét fejezze ki az ügyv.-tanács SZABÉDI Lászlónak.

Dr. KABAY Gábor indítványozza, hogy az ügyv.-tanács javasolja az ig.-választmánynak, hogy a távozó SZABÉDI Lászlót válassza meg tiszteletbeli tagjává. Dr. SZÉKELY Zoltán ügyv. ig.-örként való meghívásával kapcsolatosan pedig kijelenti, hogy nevezett személye nemcsak rátermettsége, de a múzeumi törvény által előírt szakképzettség szempontjából is legkielégítőbb, minthogy dr. SZÉKELY Zoltán szakképzettsége az említett törvény által előírt követelményeknek megfelel.

Ügyv.-tanács SZABÉDI László ügyv. ig.-ör lemondását tudomásul veszi. Kifejtett munkásságáról hálás köszönetét fejezi ki. Egyhangúlag elfogadja SZABÉDI javaslatát és nov. hó 1-jével kezdődőleg az ügyv. ig.-őri teendők elvégzésével dr. SZÉKELY Zoltán ig.-ört bízza meg.

Az ig.-választmánynak pedig egyhangúlag javasolja, hogy SZABÉDI Lászlót tiszteletbeli tagjául válassza meg.

SZABÉDI László köszönetét fejezi ki dr. GYÁRFÁS Albert alelnöknek elismerő szavaiért, és dr. KABAY Gábornak azért, hogy tiszteletbeli ig.-vál. tagként való megválasztását javasolja.

Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-ör köszönetét fejezi ki megválasztásáért, s kijelenti, hogy átérzi a felelősséget, mely reá hárul, és ígéri, hogy legjobb tudása és igyekezete szerint próbálja feladatát teljesíteni.

4. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök felteszi a kérdést, hogy a távozó SZABÉDI László lakása megüresedvén, ki lesz az a megfelelő szakember, akinek munkája ellenértékeképpen a múzeum a lakást rendelkezésére fogja bocsátani.

Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-ör kijelenti, hogy a lakásra mint vezető igényt tart.

Ügyv.-tanács egyhangúlag elfogadja dr. SZÉKELY Zoltán ig.-ör lakásigényét, s ennek következtében a SZABÉDI László ügyv. ig.-ör által használt lakást nevezett távozása után azonnal dr. SZÉKELY Zoltán rendelkezésére bocsátja.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-ör felolvassa dr. SALAMON Ferenc ref. kollégiumi tanár kérését, melyben arra kéri a múzeum ügyv.-tanácsát, hogy adjon lehetőséget arra, hogy a múzeumi munkák elvégzésében (könyvtár, levéltár, néprajz stb.) részt vehessen. Munkája ellenértékeképpen pedig kéri, hogy bocsássa rendelkezésére az ügyv.-tanács azt a lakást,

mely dr. SZÉKELY Zoltán átköltözésével megüresedik. Dr. SZÉKELY Zoltán javasolja a kérés elfogadását olyan értelemben, hogy egyelőre egy évre bízza meg az ügyv.-tanács, illetve ig.-választmány kérvényezőit a kérdéses munkálatokban való részvétellel.

Ügyv.-tanács elvileg hozzájárul dr. SALAMON Ferenc alkalmaztatásához, a lakást részére kiutalja, s utasítja az ügyv. ig.-ört és a jogtanácsost, hogy megfelelő szerződéstervezetet készítsenek elő a legközelebbi ülésre.

6. Dr. KABAY GÁBOR javasolja, hogy a múzeum tisztviselői részére segélyképpen utajon ki az ügyv.-tanács két-két öl tűzifát, minthogy a lakáson kívül munkájukért fizetést nem kapnak, vagy amelyek kap, az is csak nagyon csekély összeget.

Ügyv.-tanács dr. KABAY Gábor javaslatát elfogadja, és SZABÉDI László, dr. SZÉKELY Zoltán és FADGYAS Anna részére 2-3 öl tűzifát, segélyt szavaz meg.

7. SZABÉDI László ügyv. ig.-ör felolvassa az Egyetemi Könyvtár 177/1947 sz. átiratát, melyben egy korábbi kérésünkre hivatkozva közli, hogy duplumanyagokból kiválasztották múzeumunk könyvtára számára a doktori értekezéseket, de anyagi alap hiányában a postázás költségeit nem tudják vállalni, s ezért kéri, hogy azok elszállítatásáról gondoskodjunk.

Ügyv.-tanács felkéri SZABÉDI Lászlót, hogy gondoskodjék a kérdéses könyvek ideszállításáról.

8. SZABÉDI László ügyv. ig.-ör felolvassa Sepsiszentgyörgy város polgármesteri hivatalának 9493/1947 sz. átiratát, melyben több helyről érkezett panasz alapján arra kéri a múzeum vezetőségét, hogy a múzeum gyűjteményei vásár- és ünnepnapokon is álljanak a közönség rendelkezésére. Jelenti, hogy mindjárt meg is válaszolta az átiratot, és közölte, hogy a múzeum minden vásár- és ünnepnapon d.e. 10–12 óráig eddig is és a jelenben is nyitva van, és a közönség rendelkezésére áll. Kivételt csupán a sátoros ünnepek képeznek.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

9. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy a múzeum faszükségletének ellátására kérjünk 10 öl fát a városi tanácstól.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja, és megbízza az ügyv. ig.-ört, hogy a kérést készítse el, és küldje el a városi tanácshoz.

10. SZABÉDI László ügyv. ig.-ör jelenti, hogy a múzeum és tanalap épületeinek tűzbiztosítási kötvényeinek összege előbb a lejnek pengőre, azután a pengőnek lejre való átváltása, valamint a lej stabilizálódása következtében igen csekély összeggé zsugorodott. Ezért javasolja, hogy a tűzbiztosítási kötvények újjáttassanak meg.

Ügy.-tanács a jelentést tudomásul veszi, a javaslatot elfogadja, és megbízza dr. KABAY Gábor jogtanácsost, hogy lépjen érintkezésbe GYÖRBÍRÓ Artúrral, a Biztosítási Társaság megbízottjával, és kérjen tőle ajánlatot egy 10 millió lejes biztosításra.

11. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti, hogy tervbe vette azt, hogy minden hónap folyamán egy ismeretterjesztő előadást rendezzünk a múzeum dísztermében. Az első előadás megrendezését nov. hó 15-re tervezi. Ismerteti a műsort, és kéri az elnökséget, hogy a megnyitó és bezáró beszédek megtartását vállalja el.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjesztését elfogadja. Az első előadás napját nov. hó 15-re tűzi ki, és megállapodik abban, hogy a megnyitó beszédet dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, a záróbeszédet pedig KISGYÖRGY Tamás elnök fogja mondani. A nagyközönség figyelmét a *Népi Egység*ben és a diákok által készített plakátok útján fogja felhívni az előadásra, míg az egyes hivatalokat és szakszervezeteket átiratilag is meg fogja hívni.

12. Dr. Székely Zoltán ig.-őr jelenti, hogy személyes megbeszélést folytatott PÁLFFY Sándor Székelyudvarhelyen lakó ig.-vál. tagunkkal, és kérte, hogy az Udvarhely megyei megyefőnökkel tárgyaljon abban az irányban, hogy a községek költségvetésében biztosítsanak támogatást a múzeumunk számára. E megbeszélés alapján a napokban PÁLFFY közölte, hogy a kérdés elintéztést nyert.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy egy 5 tagú bizottság keresse fel NAGY Viktor megyefőnököt is hasonló kéréssel.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatát elfogadja.

13. Az idő előrehaladott voltára való tekintettel ügyv.-tanács kimondja, hogy a tanalapi ügyek megtárgyalására külön ülést kell összehívni egy közösen megállapított időpontban.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

27.

Jegyzőkönyv, mely felvétel a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1947. évi nov. hó 22-én, d.u. fél 5 óraker a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökele alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, dr. TANA Gyula, SCHULLER Sándor, dr. SZÉKELY Zoltán és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá dr. KABAY Gábor ig.-vál. tag, jogtanácsos.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlö a megjelent tagokat és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács 1947. évi okt. hó 27-én tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítetik.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy az ügyv.-tanács okt. 27-i ülésének határozata alapján dr. KABAY Gábor jogtanácsossal elkészítették a dr. SALAMON Ferenc alkalmaztatására vonatkozó szerződést, melyet felolvasás után ügyv.-tanács egyhangúlag elfogad.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy:

a. Sepsiszentgyörgy város polgármesteri hivatalának kérését intéztük, hogy a múzeum számára 10 öl fát utaljanak ki. A kérés kedvező elintézése érdekében személyesen felkerestük IZSÁK Árpád alpolgármestert, aki kilátásba is helyezte kérésünk kedvező elintéztését.

b. Ugyancsak a polgármesteri hivatalhoz kérésadtunk be, hogy a néhai dr. KERESZTES Károly zongoráját adják át a múzeum használatára.

c. Csík, Udvarhely és Háromszék vármegyék megyefőnökségeihez kérésadtunk be, hogy a községek 1947/48. évi költségvetéseiben megfelelő segélyt biztosítsanak múzeumunk számára. Ezzel kapcsolatban jelenti, hogy Udvarhely megye megyefőnöke 7626/1947 sz. alatti átiratában már közölte, hogy Udvarhely megye minden egyes községének költségvetésében 200-200 lejt irányoztatott elő a múzeum megsegítésére.

d. Újabb kérést intéztünk Sepsiszentgyörgy város polgármesteréhez, valamint Háromszék vármegye megyefőnökéhez, kérve, hogy anyagi segélyben részesítsék múzeumunkat.

e. Felolvassa M. WOLFF 279/1947 sz. alatt iktatott levelét és arra adott válaszukat, melyben nevezett régész Németország amerikai megszálló őrvezetéből tudományos együttműködésre szólítja fel dr. SZÉKELY Zoltánt. E felszólítást a múzeum tudományos kapcsolatainak kimélyítése érdekében el is fogadta.

f. Jelenti, hogy a f. évi nov. hó 15-én tartott kultúr-estély tiszta jövedelme 12 448 lej volt. Javasolja, hogy az ügyv.-tanács fejezze ki köszönetét az estélyen való sikeres szereplésért MOLNÁR Károly és RÉZ Domokos művészeknek.

A kultúr-estéllyel kapcsolatosan az ügyv.-tanács tagjai egyhangúlag megállapítják hogy a munkásság, melynek kulturális fejlődését is szolgálják ezek az előadások, csak igen kis számban jelent meg. Szükségesnek látják ezért, hogy átiratilag kérjék a Szakszervezetet, hogy hívja fel a munkásság figyelmét az előadásokra.

g. Jelenti, hogy a következő előadás 1947. évi dec. hó 27-én, karácsony harmadnapján lesz, melynek műsorát KODÁLY Zoltán népi zenei számai fogják kitölteni. Az összekötő szöveget SZÉKELY Endre

zenetanár tartja, közreműködik az Székely MIKÓ-Kollégium KODÁLY-Dalköre, valamint a Textilművek dalárdája és RÉZ Domokos és MOLNÁR Károly zongora- és hegedűszámokkal. Az ügyv.-tanács határozata alapján a megnyitó és bezáró beszédet dr. KABAY Gábor ig.-vál. tag tartja.

h. Bejelenti, hogy a helybeli Szaktanács munkás-szabadegyetemet rendez; a múzeum előadótermet felajánlotta az előadások céljára abból az elgondolásból indulva ki, hogy ezáltal a közönség minél jobban megismerje a múzeumot, továbbá, hogy a szabadegyetem révén némi anyagi előnyöket is szerezzen a múzeum számára.

i. Jelenti, hogy f. hó 23-án munkás-semináriumot indít meg, hogy a munkásság szélesebb rétegei is megismerhessék a múzeum kiállításai anyagát.

j. Jelenti, hogy az ig.-választmány f. évi márc. hó 25-i gyűlésének határozata alapján megkeresést intéztünk a ZATHURECZKY család tagjaihoz, kérve, hogy jelöljék meg azt a személyt, akit családi megbízottként óhajtanak beküldeni a múzeum ig.-választmányába. A család többségének választása KOVÁCS Jenő textilgyári igazgatóra esett.

k. Jelenti, hogy az ügyv.-tanács okt. 27-i ülésének határozata értelmében dr. KABAY Gábor jogtanácsos, ig.-vál. tag tárgyalást folytatott GYÖRBÍRÓ Artúrral, a Biztosítási Rt. megbízottjával, aki ajánlatot tett egy 10 millió lejes tűzbiztosításra, mely szerint az évi díjkészlet 53 977 lej volna.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentéseit tudomásul veszi. MOLNÁR Károly és RÉZ Domokos művészeknek a nov. 15-i előadásra való szereplésért köszönetét fejezi ki. KOVÁCS Jenőnek a ZATHURECZKY család részéről ig.-vál. tagként való jelölését tudomásul veszi. Hozzájárul ahhoz, hogy a Szaktanács által rendezendő szabadegyetemi előadások céljaira a dísztermet vegyék igénybe.

A tűzbiztosítási kötvény megújítását a kötvény lejártáig függőben hagyja, minthogy jelenleg a múzeum nem rendelkezik megfelelő fedezettel a díjfizetésre.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy a stabilizáció után még mind a mai napig nem nyert elintéztést a múzeumi alkalmazottak fizetésének megállapítása. FADGYAS Anna tb. múzeumőr részére 4234 lej, FODOR Józsefné altiszt részére pedig 1638 lej havi fizetés megállapítását javasolja. Bejelenti, hogy ezt az összeget az állami alkalmazottak részére megállapított fizetések alapján javasolja.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr javaslatát elfogadja és 1947. évi szept. hó 1-jétől kezdődőleg FADGYAS Anna havi fizetését 4234 lejben, FODOR Józsefné havi fizetését pedig 1638 lejben állapítja meg.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr felolvassa KULCSÁR Rudolfnak, a tanalapi épületek kézdivásárhelyi gondnokának jelentését az általa gondnokolt épületekkel kapcsolatosan tett intézkedéseiről.

Tudomásul szolgál.

7. Dr. KABAY Gábor jogtanácsos jelenti, hogy többszöri eljárása után sikerült a mai napon a csendőrség helybeli parancsnokával a lakbérleti szerződéssel kapcsolatos kérdésekben felvenni a tárgyalást. Felhívta a parancsnok figyelmét arra, hogy bár 1945 nyara óta használják az épületet, mind a mai napig egyetlen havi bért sem fizettek. Közölte vele, hogy az 1947. év januárjában keltezett, de 1947. május 7-én a csendőrség által illelkezés végett bemutatott szerződés kezdetét 1946. ápr. hó 11-ről 1947. ápr. hó 11-re, lejáratát pedig 1948. ápr. 11-ről 1949. ápr. 11-re javították ki.

A bérfizetésre vonatkozóan azt a választ adta a parancsnok, hogy a régi bért nem fizeti ki, mert a légió ingyen lakott, az 1947. ápr. 11-től esedékes bért kérényezték, de még az illetékes ügyosztály nem intézkedett. A hamisításra vonatkozólag pedig egyik őrmestert kihallgatta, aki azt mondotta, hogy DIACONESCU őrnagy rendeletére KISGYÖRGY Tamás beleegyezésével javította ki a szerződés dátumát. Mindkét eset tisztázása végett meg fogja keresni hivatalosan DIACONESCU őrnagy urat.

Ügyv.-tanács dr. KABAY Gábor jelentését tudomásul veszi, és kéri az ügy továbbvitelére. KISGYÖRGY Tamás elnök kijelenti, hogy ő sohasem tett olyan kijelentést a csendőrségnek, hogy a szerződés keltezését kijavíthatják.

8. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy a Szabadság tér 13. sz. alatti épület melléképületeit a térparancsnokság használja meg nem engedett célra anélkül, hogy erre valaha is a múzeum vezetőségétől, mint a Tanalap kezelőjétől engedélyt kért volna.

Ügyv.-tanács felkéri dr. KABAY Gábor jogtanácsost, hogy tegye meg a szükséges lépéseket a kilakoltatás ügyében.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

28.

Jegyzőkönyv, mely felvételre a SzNM ügyv.-tanácsának 1947. évi dec. hó 13-án d.u. 6 órakor tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, dr. TANA Gyula, dr. SZÉKELY Zoltán, az ügyv.-tanács tagjai és dr. KABAY Gábor ig.-vál. tag, jogtanácsos

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlöli a megjelenteket és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr vezeti.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr felolvassa az ügyv.-tanács 1947. évi nov. hó 22-én tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítettik.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti az 1947/48. évi költségvetést, mely 1947. aug. 15-től 1948. márc. 31-ig bezárólag foglalja magába a várható bevételeket és kiadásokat. Bevételként előirányoztatott 172 000 lej, kiadásként ugyancsak 172 000 lej.

Ügyv.-tanács beható tárgyalás után az előterjesztett költségvetést egyhangúlag elfogadja, és jóváhagyás céljából az ig.-választmány elé terjeszti.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti a Háromszéki Tanalap 1947/48. évi költségvetését, mely 1947. aug. 15-től 1948. márc. 31-ig bezárólag foglalja magába a várható bevételeket és kiadásokat. Bevételként előirányoztatott 81 710 lej, kiadásként ugyancsak 81 710 lej.

Ügyv.-tanács a Háromszéki Tanalap előterjesztett költségvetését egyhangúlag elfogadja, és jóváhagyás céljából az ig.-választmány elé terjeszti.

5. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy tekintettel arra az érdektelenségre, mellyel Csík vármegye viseltetik a múzeum segélyezése iránt, az ig.-őr intézzen átiratot CSOBOTH Imréhez, a Csík megyei Kommunista Párt főtitkárához, és kérje meg, hogy tegyen lépéseket KACSA Márton Csík megyei megyefőnöknél a múzeum segélyezése ügyében.

Javasolja továbbá, hogy az ig.-őr intézzen átiratot a MNSz helyi tagozatához is, melyben az intézmény számára segélyt kér.

Ügyv.-tanács dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatait elfogadja és utasítja ig.-őrt, hogy mindkét átiratot küldje el az illetékeseknek.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr javasolja, hogy a dec. hó 19-én tartandó ig.-választmányi gyűlésre a meghívókat az elnök úgy bocsássa ki, hogy az eddig meg nem jelent ig.-vál. tagok figyelmeztetést kapjanak arra nézve, hogy amennyiben a gyűlésen nem jelennek meg, ig.-vál. tagságuk megszűntek tekintendő.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja.

7. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy értesülése szerint (...) a MNSz egyik kulturális ülésén olyan kijelentést tett(ek), hogy a SzNM könyvtárát rajt(uk) kívül álló okok miatt nem tudj(ák) használni. Kötelességének tartja bejelenteni, hogy a fenti kijelentés nem felel meg a valóságnak, tekintettel arra, hogy tudományos kutatásra a múzeum könyvtára mindenkinek rendelkezésére áll. Minthogy itten egy múzeumi könyvtárról van szó, nem engedhető meg, hogy a múzeum könyvtárának példányai szabadon, közkézen forogva, megrongáltan kerüljenek vissza. (...) A könyvtári rend jövőbeni megőrzése céljából szigorúan ragaszkodik ahhoz, hogy a múzeumi könyvtárak számára lefektetett elvek érvényesüljenek.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelentését tudomásul veszi, s mint felelős vezetőt utasítja, hogy a jövőben a könyvtár használatára vonatkozólag az érvényben lévő szabályok értelmében járjon el.

8. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr javasolja, hogy KOVÁCS Jenő ig.-vál. tagot tanácskozó tagként az ügyv.-tanács hívja meg üléseire.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja, és elhatározza, hogy KOVÁCS Jenő ig.-vál. tagot tanácskozó tagként az ügyv.-tanács üléseire meghívja.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

29.

Jegyzőkönyv, mely felvételre a SzNM ig.-választmányának Sepsiszentgyörgyön 1947. évi dec. hó 19-én d.u. 5 órakor a Múzeum irodahelyiségében tartott rendes gyűléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökle alatt: Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, dr. TANA Gyula, dr. KABAY Gábor, SCHULLER Sándor, dr. SZÉKELY Zoltán, SZÁSZ Imre, PÉTER Gyula, TAKÁCS János és FADGYAS Anna, az ig.-választmány tagjai.

1. Elnök üdvözlöi a megjelenteket, és a gyűlést megnyitja. Megállapítja a gyűlés összehívásának szabályszerűségét és határozatképességét. Ismerteti a tárgysorozatot, melyet a gyűlés elfogad. A jegyzőkönyv vezetésére FADGYAS Annát, hitelesítésre pedig dr. TANA Gyula és PÉTER Gyula ig.-vál. tagokat kéri fel.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy dr. BÁNYAI János alelnök távolmaradását kimentette. Tudomásul szolgál.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy KISS Zsigmond, IMECS Béla és dr. CSISZÉR Zoltán Udvarhely megyei, továbbá GYÖRGY Géza, LŐRINCZ Ferenc és GÁL Ferenc Csík megyei, valamint CSAPÓ József kézdivásárhelyi ig.-vál. tagokkal közölte, hogy a gyűlésen jelenjenek meg, mert különben tagságukat megszűntek tekintik az ig.-választmány.

Tudomásul szolgál.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr felolvassa KISS Zsigmond székelykeresztúri tanítóképző intézeti igazgató f. évi dec. hó-14-én kelt levelét, melyben nevezett bejelenti ig.-vál. tagságáról való lemondását.

Ig.-választmány KISS Zsigmond lemondását tudomásul veszi.

5. KISGYÖRGY Tamás elnök a Múzeum érdekeit szem előtt tartva javasolja, hogy azok helyett a tagok helyett, akik elegendig semmiféle érdeklődést sem mutattak a Múzeum ügyei iránt, sem pedig gyűléseiken nem jelentek meg, az ig.-választmány gondoskodik olyan személyekkel való leváltásukról, akik a Múzeum munkájában tevékenyen részt fognak venni. Javasolja,

hogy dr. CSISZÉR Zoltán és IMECS Béla székelyudvarhelyi ig.-vál. tagok tagságát tekintse megszűntnek az ig.-választmány, és helyükbe MOLNÁR István székelykeresztúri unit. gimnáziumi és HORVÁTH József székelyudvarhelyi ref. kollégiumi tanárokat válassza meg. GYÖRGY Géza gyergyóremetei ig.-vál. tag tagságát szintén tekintse megszűntnek az ig.-választmány, minthogy nevezett még soha egyetlen gyűlésen sem jelent meg. Sajnálattal állapítja meg, hogy a Csík megyei tagok jóformán semmiféle érdeklődést sem mutatnak a múzeum ügyei iránt. PÉTER Gyula ig.-vál. tag javasolja, hogy a csíkiak érdeklődésének felkeltése érdekében az ig.-választmány tagjai közül valaki személyesen keresse fel a Csík megyei vezető tényezőket, hogy meggyőzze őket a Múzeum fontos hivatásáról. Ezzel kapcsolatosan dr. GYÁRFÁS Albert alelnök előadja, hogy egy évvel ezelőtt vezetésével egy hármass tagú küldöttséggel mentek el Csíkszeredába, ahol a megye vezető férfiival folytatott megbeszélést ebben az ügyben, sajnos azonban mind a mai napig nagyobb érdeklődés nem nyilvánult meg annak ellenére, hogy a személyes tárgyalás alkalmával nagyszerű ígéretek kaptak.

Ig.-választmány KISGYÖRGY Tamás elnök javaslatát elfogadja, melynek alapján IMECS Béla és dr. CSISZÉR Zoltán székelyudvarhelyi és GYÖRGY Géza gyergyóremetei ig.-vál. tagok tagságát megszűntnek mondja ki. MOLNÁR István székelykeresztúri unit. gimn. tanárt, valamint HORVÁTH József székelyudvarhelyi ref. kollégiumi tanárt ig.-vál. tagokul választja meg. A KISS Zsigmond lemondásával, valamint a GYÖRGY Géza felmentésével megüresedett tagsági helyek betöltésével kapcsolatosan megbízza az ügyv.-tanácsot, hogy a legközelebbi gyűlésre tegyen javaslatot e két hely betöltése tárgyában.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató-őr bejelenti, hogy a stabilizáció következtében a múzeum pénztára teljesen üresen maradt, s ezért kénytelen volt az ügyv.-tanács, hogy dr. ÁRVAY József ig.-őr állását megszüntetni. Dr. SZABÉDI (SZÉKELY) László ügyv. ig.-őrt a BOLYAI Tudományegyetem meghívta az esztétikai tanszékre, melyet nevezett el is fogadott. Bejelenti, hogy SALAMON Sándor, akit egy évvel ezelőtt az ügyv.-tanács a könyvtári segédmunkálatokkal bízott meg, szintén eltávozott. A múzeum anyagi helyzete egyrészt szükségessé a 2 ig.-őri állás megszüntetését, másrészt a tapasztalat indította az ügyv.-tanácsot arra, hogy az intézet vezetését egy felelős személyre bízva. Bejelenti továbbá, hogy az ügyv.-tanács okt. hó 27-én hozott határozata értelmében dr. SALAMON Ferenc ref. kollégiumi tanárt megbízta egy évre a múzeumi munkákban való segédkezéssel, melynek ellenértékében rendelkezésére bocsátotta egyik mű-

zeumőri lakást. Bejelenti, hogy az ig.-választmány márc. hó 25-én hozott határozata értelmében megkeresést intéztünk a ZATHURECZKY család tagjaihoz, felkérve, hogy jelöljék ki az ig.-választmányban a család megbízottját. A ZATHURECZKY család tagjainak többsége KOVÁCS Jenő textilgyári igazgatót jelölte meg. Bejelenti, hogy SZABÉDI (SZÉKELY) László ügyv. ig.-őr eltávozásával az ügyv.-tanács őt bízta meg az ügyv. ig.-őri teendők ellátásával.

Ig.-választmány a jelentéseket tudomásul véve kijelenti, hogy dr. SZABÉDI (SZÉKELY) László ügyv. ig.-őr eltávozását tudomásul veszi, továbbá dr. ÁRVAY József ig.-őr állását megszüntnek tekinti. SALAMON Sándor távozását, valamint dr. SALAMON Ferenc egy évre szóló alkalmaztatását jóváhagyólag tudomásul veszi. KOVÁCS Jenőnek a ZATHURECZKY család megbízottjaként való ig.-választmányi tagságát örömmel hagyja jóvá. Dr. SZÉKELY Zoltán az ügyv. ig.-őri teendők elvégzésével megbízza. Ügyv.-tanács javaslata alapján dr. SZABÉDI (SZÉKELY) Lászlót tiszteletbeli ig.-választmányi tagjául választja.

7. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti az ellenőrző-bizottság által felülvizsgált és az ügyv.-tanács által elfogadott 1947/48. évi költségvetést, mely 1947. aug. 15-től 1947. márc. 31-ig bezárólag foglalja magába a várható bevételeket és kiadásokat. Bevételként előirányoztatott 172 000 lej, kiadásként ugyancsak 172 000 lej.

Ig.-választmány az előterjesztett költségvetést egyhangúlag elfogadja, és utasítja az igazgató őrt, hogy jóváhagyás céljából terjessze fel a Művészetiügyi Minisztériumhoz.

8. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti az ellenőrző bizottság által felülvizsgált és az ügyv.-tanács által elfogadott 1947/48. évi költségvetését a Háromszéki Tanalaphoz, mely 81 710 lej bevételt és 81 710 lej kiadást mutat.

Ig.-választmány a Háromszéki Tanalap költségvetését egyhangúlag elfogadja, és utasítja igazgatóőrt, hogy jóváhagyás céljából terjessze fel a Művészetiügyi Minisztériumhoz.

9. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr a Tanalap épületeivel kapcsolatosan előadja, hogy a Szabadság tér 9. sz. alatti épületet a csendőrlégió, a 11. sz. épület pedig a Gimnaziul Mixt tartja elfoglalva, de mind a mai napig egyik sem fizetett semmiféle használati díjat.

PÉTER Gyula ig.-vál. tag hozzászólások rendjén előadja, minthogy az állam maga is megköveteli, hogy az épületeiért azok, akik elfoglalva tartják, lakbért fizessenek, a Múzeum is igyekezzék odahatni, hogy a szóbanforgó két épület lakbérét minél előbb kapjuk meg. Dr. KABAY Gábor ig.-vál. tag, jogtanácsos előadja, hogy még tavaly határoztunk abban, hogy

a csendőrséggel megkössük a szabályszerű lakbérleti szerződést, de 8 hónapon keresztül húzták az ügyet, s a bérbeadás határidejét önkényesen kijavították, és most éppen ennek a tisztázása van folyamatban, de reméli, hogy rövidesen sikerülni fog rendezni velük a kérdést.

10. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy az ig.-választmány tegyen lépéseket arra nézve, hogy HERPEI Jánost, a múzeum volt igazgatóját Magyarországon vonják felelősségre a múzeum anyaga egy részének az 1944. év őszén történt elszállításáért, mert néppellenes cselekedetnek minősíti az elmenekítés tényét.

Ig.-választmány a javaslatot elfogadja, és elhatározza, hogy a magyar kormánnyal közölni fogja, hogy érthetetlennek tartja, hogy nevezett múzeumi állásban van, úgy hiszi, hogy ez azzal magyarázható, hogy nevezett ténykedése nem ismeretes az illetékes ténnyezők előtt. Gondoskodik arról, hogy átiratát a MNSz helyi vezetősége a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumon keresztül juttassa el Budapestre.

Több tárgy nem lévén elnök a gyűlést bezárja.

30.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1948. évi febr. hó 16-án d.u. fél 5 óraker a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről.

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás tanács elnök elnöklété alatt: dr. GYÁRFÁS Albert és NAGY Imre alelnökök, dr. TANA Gyula, dr. SZÉKELY Zoltán és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá KOVÁCS Jenő ig.-vál. tag mint tanácskozó tag és dr. KABAY Gábor ig.-vál. tag, jogtanácsos.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlö a megjelenteket, és az ülést megnyitja. Meleg szavakkal köszönti KOVÁCS Jenő ig.-vál. tagot, aki első ízben jelent meg az ügyv.-tanács ülésén, és kéri megértő munkáját múzeumunk ügyeiben. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács 1947. dec. hó 13-án tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítették.

3. NAGY Imre alelnök bejelenti, hogy többszöri utánjárás után Csík vármegyer megyefőnöksége 5000 lej segélyt utalt ki a múzeum számára, melyet f. hó 14-én be is fizetett a múzeum pénztárába. Mínthogy a Csík megyei vezetőség nagyon elzárkózottan viselkedik a múzeummal szemben, ezért kéri, hogy Háromszék és Udvarhely megyék által befizetett segélyösszegekről készítsünk egy kimutatást számára, hogy azt példaképpen mutassa meg a Csík megyei vezetőknek.

Ügyv.-tanács NAGY Imre alelnök bejelentését tudomásul veszi, Csík vármegye megyefőnökségének

5000 lejes segélyéért köszönetét fejezi ki, és a kért kimutatást NAGY Imre alelnöknek kiadja.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy:

a. Az ügyv.-tanács dec. 13-i ülésének határozata értelmében megkeresést intéztünk CSOBOTH Imréhez, a Kommunista Párt Csík megyei titkárához, hogy a múzeum segélyezése ügyében keresse meg a megyefőnököt, de mind a mai napig nem kaptunk választ.

b. Megkeresést intéztünk a MNSz helyi tagozatához is segélyezés tárgyában, de innen sem kaptunk semmiféle választ.

c. A MNSz központi kulturális bizottságának elnöke, BALOGH Edgár személyes felhívására f. évi jan. hó 15-én a MNSz KI-n keresztül segély iránti kérést adtuk be a Minisztériumhoz is.

d. 1947. dec. hó 18-án Háromszék vármegye megyefőnöksége átiratban értesített, hogy a községek 1947/48. évi költségvetésében 41 250 lejt irányoztak elő múzeumunk segélyezésére. A vármegye almegegyefőnökének hivatalos felszólítása alapján a befizetéseket már meg is kezdték az egyes községek. Az eddig befolyt összegekről a pénztári jelentésekben fogunk beszámolni.

e. Jelenti, hogy az ősz folyamán beadott kérésünkre Háromszék vármegye megyefőnöksége a rendelkezésre álló kulturális alapból 1947. dec. 23-án 10 000 lej segélyt utalt ki, és ugyancsak 10 000 lejt adott Sepsiszentgyörgy városa is, továbbá 5 öl tűzifát, melynek leszállításáról a múzeumnak kell gondoskodnia.

f. Jelenti, hogy dr. BÁNYAI János alelnök Székelyudvarhelyen 2000 lejt gyűjtött múzeumunk számára, amelyet f. hó 10-én küldött el pénztárunk számára.

g. Bejelenti továbbá, hogy f. hó 16-án Csík, Udvarhely és Háromszék vármegyék megyefőnökségeihez kérést adtuk be, hogy az 1948/49. évi költségvetések összeállítására alkalmával múzeumunk számára megfelelő segélyt vegyenek fel.

h. Bejelenti, hogy ismeretterjesztő előadásaink keretében 1947. dec. 27-én KODÁLY-este, 1948. jan. 18-án pedig a csernátfalusi csángó műkedvelők közreműködésével csángó-estet rendeztünk. Következő előadásunkat f. hó 29-én tartjuk, amikor dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi tanár a régi magyar családi életéről fog előadást tartani. Az előadást SCHULLER Sándor ig.-vál. tag fogja megnyitani, és KISGYÖRGY Tamás ig.-vál. elnök bezárni. Ezzel kapcsolatosan bejelenti, hogy márc. hó 2-án a MNSz tagozatának rendezésében Csík-szeredában fogunk előadást tartani LÁSZLÓ Gyula egyetemi tanár közreműködésével, ahová múzeumunk részéről KISGYÖRGY Tamás és Dr. SZÉKELY Zoltán is el fognak menni. Bejelenti, hogy az 1948-as évforduló

megünneplését múzeumunk márc. hó 14-re tűzte ki, mely alkalomra SZABÉDI László egyetemi tanárt kértük fel az ünnepi beszéd megtartására. Abban az esetben, ha SZABÉDI nem jöhetne el, dr. SZÉKELY Zoltán tart előadást. A múzeum birtokában lévő 1848-as emléktárgyakból kiállítást rendezünk, az ősz folyamán pedig NAGY Imre és BORDY András festőművészek vezetésével a jelenleg élő székely festőművészek műveit fogjuk kiállítani. Márc. hó végére tervbe van véve egy zene-estély, melyet ANTALFFY Istvánné zongoratanárnő fog rendezni múzeumunk számára. Ismeretterjesztő-előadásaink sorozatát ápr. hó folyamán BALOGH Edgár zárja be, amikor a moldvai csángókkal szeretne eljönni közénk.

i. Bejelenti, hogy hírlapgyűjteményünk gyarapítása érdekében megkeresést intéztünk a *Magyar Szó* és az *Utunk* szerkesztőségébe, hogy díjmentesen küldjék meg lapjukat múzeumunk számára. Kérésünk meghallgatásra talált, és mindkét kiadó díjmentesen küldi lapját f. évi jan. hó 1-jétől kezdve.

j. Bejelenti, hogy *Sepsiszentgyörgy története* című kiadványunk kinyomtatására vonatkozólag árajánlatot kértünk a JÓKAI-nyomdától, mely szerint ívenként a nyomás és bekötés 4900 lejbe kerülne.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentéseit jóváhagyólag tudomásul veszi, s a JÓKAI-nyomda árajánlatát elfogadja azzal, hogy dr. SZÉKELY személyes tárgyalás alapján próbáljon valamit alkudni.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy néhai GYÁRFÁS Jenő festőművész fia, GYÁRFÁS Endre édesapja hagyatékából egy db. kétarajzot és egy festménymásolatot ajándékozott múzeumunknak. Bejelenti, hogy nevezett nagyon nehéz anyagi körülmények között lévén szeretné eladni édesapjának egy-két darab festményét. Felkéri NAGY Imre alelnököt, aki személyesen járt el a képeket megnézni, hogy szakértőként nyilatkozzék az ügyről.

NAGY Imre alelnök feltétlenül fontosnak tartja, hogy az eladásra kerülő képek a Múzeum tulajdonába kerüljenek. Mínt hogy egyelőre a *Tetemrehívás* egyik vázlatát és néhai GYÁRFÁS Jenő önarcképét hajlandó eladni GYÁRFÁS Endre, azt javasolja, hogy a Múzeum vásárolja meg a *Tetemrehívás* vázlatát, az önarcképet egyelőre hagyja el, hanem e helyett inkább vegye meg azt a két arcképet, mely a művész öreg szüleit ábrázolja. Javasolja, hogy úgy a város, mint a megye területén fellelhető összes GYÁRFÁS- és BARABÁS-képekről készítsen a múzeum leltárt.

Dr. KABAY Gábor javasolja, hogy a fellelhető képekről készíttessen a múzeum fényképeket. Ezzel kapcsolatosan dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr kéri az ügyv.-tanácsot, hogy járuljon hozzá ahhoz, hogy a múzeum tulajdonában lévő romlandó fényképezeti kel-

lékek csereképpen való felhasználásával valamelyik fényképezéssel készíttethesse el a felvételeket.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentését tudomásul veszi. NAGY Imre alelnök szakvéleménye alapján elhatározza, hogy az eladásra kerülő GYÁRFÁS-képet, esetleg képeket a múzeum számára megvásárolja. A megvásárlással dr. GYÁRFÁS Albert alelnököt, dr. KABAY Gábor jogtanácsost, és dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt bízza meg.

A képek leltárba való felvételére vonatkozó javaslatot elfogadja, és hozzájárul, hogy a fényképezés a Múzeum tulajdonában lévő fényképezeti anyag részbeni cserébe adásával végeztesse el.

6. FADGYAS Anna jelentést tesz a pénztár állapotáról. Bejelenti, hogy 1947. aug. 15-től kezdődőleg 1948. febr. 16-ig bezárólag a pénztár 159 512 lej 50 bani bevételt mutat, mely a következő tételekből tevődik össze:

a. Háromszék vm. megyefőnökségének segélye	10 000 lej
b. Sepsiszentgyörgy város segélye	10 000 lej
c. Háromszék vm. községi segélyeiből eddig befolyt	24 672 lej
d. Udvarhely vm. községi segélyeiből eddig befolyt	36 542 lej
e. Csík vármegye megyefőnökének segélye	5000 lej
f. Ig.-vál. tagok gyűjtéséből	8900 lej
g. A Székelyudvarhelyi ref. koll. ifjúságtól	500 lej

h. A nov. 15., dec. 27. és jan. 18-i előadásokból

34 342 lej

i. Ruhahasználati díjból 3880 lej

j. SZÉKELY Z.: **Jegyzetek Dácia**

történetéből c. kiadvány eladásából: 6000 lej

k. Kollégiumtól 7 01 tűzifa törlesztésére

19 212 lej

l. Látogatási díjakból

464,50 lej

A kiadás ezzel szemben

70 292lej,

melyből:

a. Személyi kiadás	55 452 lej
b. Fűtés, világítás, víz	5438 lej
c. Telefonhasználati díj	3764 lej
d. Postai és egyéb kiadás	4767 lej
e. Gyűjtemény gyarapítási költség	871 lej
A mutatkozó pénzkészlet	89220,50lej

Ügyv.-tanács a pénztári jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

7. NAGY Imre alelnök javasolja, hogy a tavasz folyamán a múzeum vezetősége rendezzen egy tanulmányi kirándulást a moldvai csángókhöz, melynek célja a csángó nép gazdasági életének tanulmányozása, továbbá a tárgyi néprajzi emlékek összegyűjtése

volna. A kirándulás költségeinek fedezésére szükséges összeg megszerzése céljából tárgyalást kellene folytatni BALOGH Edgárral vagy TAKÁTS Lajos nemzetnevelésügyi miniszterrel⁵⁰.

Ügyv.-tanács elvileg elfogadja NAGY Imre alelnök javaslatát, és a kirándulás előkészítésével dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt bízta meg.

8. NAGY Imre alelnök javasolja, hogy a múzeum vezetősége keresse fel BALÁZS Márton nyug. polgári iskolai igazgatót Olt utcai lakásán, mert valószínű, hogy sok olyan értékes könyv és esetleg egyéb tárgy van a birtokában, ami a múzeumot is érdekelné.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja, és megbízza dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt, hogy keresse fel BALÁZS Mártont, és látogatása eredményéről tájékoztassa az ügyv.-tanácsot.

9. Dr. KABAY Gábor jogtanácsos jelentést tesz a Tanalap Szabadság tér 9. szám alatti épületéről, melyet a csendőrség bérel. Bejelenti, hogy többszöri tárgyalás után megállapodtak az épület lakbérében, melyet havi 4000 lejben állapítottak meg. 1947. aug. 15-től 1947. dec. 31-ig esedékes lakbérben 18 000 lejt meg is fizették. Átiratot intéztünk, hogy 1946. ápr. 11-től 1947. aug. 15-ig terjedő időre havi 4000 lejjel számítva összesen 64 000 lejt fizessenek ki lakbérképpen. Erre az átiratunkra még nem kaptunk választ. Ha a csendőrség elzárkóznék a jelzett összeg megfizetésétől, akkor pert fog indítani ellenük.

Ügyv.-tanács dr. KABAY Gábor jogtanácsos jelentését jóváhagyólag tudomásul veszi.

10. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy 1947. évi szept.–dec. havi pótóradíjképpen FADGYAS Anna részére 4000 lej, FODOR Józsefné részére pedig 1500 lej kiutalását engedélyezze az ügyv.-tanács.

Ügyv.-tanács dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatát elfogadja, és FADGYAS Anna részére 4000 lej, FODOR Józsefné részére pedig 1500 lej kifizetését engedélyezi.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

31.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1948. évi ápr. hó 24-én d.u. 4 óraker a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökle alatt: dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr, dr. KABAY Gábor jogtanácsos és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai.

1. Elnök üdvözlöli a megjelenteket, és az ülést megnyitja.⁵¹

2. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács f. évi febr. hó 16-án tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítették.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy a Ministerul Educației Naționale, Casa Școalelor și a Culturii Poporului⁵² 1948. febr. 16-án kelt 42.983/1947 sz. leiratában közölte, hogy 186/1947 sz. felterjesztésünk alapján, 1948. febr. 11-én kelt 6002. sz. végzésével a 11/1944 sz. törvény rendelkezéseinek megfelelően az alapítvány felügyeletével és ellenőrzésével BECSEY Pál középiskolai felügyelőt bízta meg.⁵³ Bejelenti, hogy a Minisztérium határozatát f. évi márc. hó 31-én átiratban közölte BECSEY Pállal.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentését tudomásul veszi, és BECSEY Pál kinevezését örömmel üdvözlöli.

Ezzel kapcsolatosan dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy a mai ülésre BECSEY Pált meghívtuk, azonban ma d.e. telefonon közölte, hogy haláleset miatt nem tud megjelenni az ülésen.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelentését tudomásul veszi.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy:
a. A múlt ülés határozata alapján megvásároltuk GYÁRFÁS Jenő festőművész *Tetemrehívás* című képeinek egyik vázlatát és 2 db. női fejét ábrázoló képét, melyek a müncheni tanulmányi idejéből származnak. A 3 db. festményt 40 000 lejért vásároltuk meg. A vásárlási szerződés illetve pedig 1711 lej, s így a képvásárlás összesen 41 711 lejbe került.

Bejelenti, hogy LUCA László pénzügyminiszter titkála alkalmából KISGYÖRGY Tamás elnökkel egyetemben személyesen felkeresték a miniszter urat, és segélyt kértek a képek megvásárlására. E célra a miniszter úr 100 000 lejt adományozott múzeumunknak.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi, és LUCA László miniszter úrnak adománnyáért hálás köszönetét fejezi ki.⁵⁴

b. Bejelenti, hogy ugyancsak a múlt ülés határozata értelmében felkerestük BALÁZS Márton nyug. polg. iskolai igazgatót, hogy eladásra szánt könyvtárát megtekintsük. A kiszállás alkalmával megállapítottuk, hogy a könyvtár sok olyan könyvet tartalmaz, amely már megvan könyvtárunkban. Múzeumunkat főleg a Magyar Könyvtár sorozata érdekelné, mely 53 kötetben 1–570. számig bezárólag tartalmazza a megjelent műveket, 40 szám kivételével. Ezt a sorozatot 3500 lejért volna hajlandó eladni múzeumunknak. Ezenkívül szükségesnek tartanók KISFALUDY Károly munkáinak a megvételét, mely 6 kötetből áll. Ezt a 6 kötetet 600 lejért engedné át számunkra. Fontos volna, hogy megvásároljuk KÓVÁRY László: **Erdély építészeti emlékei** és FÜLÖP Alajos: **Axiómák gyűjteménye** című műveit. E két utóbbi műnek az árát nem közölte, de véleményünk szerint kötetenként 100 lejért ideadná.

Közli továbbá, hogy BALÁZS Márton felajánlotta kiadásra múzeumunknak egy néprajzi tárgyú dolgozatát. Kikötése azonban az, hogy ahhoz sem hozzátenni, sem elhagyni belőle semmit sem lehet. Bejelenti továbbá, hogy négy hatalmas albumban levő emlékgyűjteményét, mely munkáinak ismertetését, a hozzá intézett leveleket s utazásai alkalmával gyűjtött látképeket stb. tartalmazza, halála alkalmával múzeumunknak fogja ajándékozni.

Látogatásunk alkalmával átadott 6 db. székely vonatkozású könyvet ajándékképpen könyvtárunk számára.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán jelentése alapján elhatározza, hogy a megvételre ajánlott könyveket a könyvtár számára megvásárolja BALÁZS Mártontól, abban az esetben, ha az egészet legfejlebb 3000 lejért hajlandó átadni. A néprajzi tárgyú dolgozat kiadására vonatkozólag pedig mindaddig nem tud határozatot mondani, amíg azt tüzetesen át nem tanulmányozza dr. SZÉKELY Zoltán.

A kilátásba helyezett ajándékért és a már átadott 6 db. könyvért köszönetét fejezi ki.

c. Bejelenti, hogy képzőművészeti gyűjteményünket MATTIS-TEUTSCH János, LUKÁSZ Irén, HÜBNER Károly és LEITER Artúr 1-1 olajfestményükkel, KOLLÁR Gusztáv pedig egy kis vízfestményével ajándékozta meg.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és az adományozóknak köszönetét fejezi ki.

d. Jelenti, hogy az 1948/49. évi segélyezés tárgyában beadott kérésünkre Udvarhely vm. megyefőnöksége közölte, hogy a múlt évi segélyösszeget biztosította a folyó évre is múzeumunk számára a községi költségvetésekben. Háromszék megye almegyefőnöke érdeklődésünkre közölte, hogy a községi költségvetések még nincsenek teljesen összeállítva, ezért nem tud határozott összeget közölni, azonban utasította a főszámvevőt, hogy a lehetőség határain belül, ahol lehet, ott a múlt évi segélyösszeget emeljék fel. Sepsiszentgyörgy város 1848/49. évi költségvetésében 50 000 lej segélyt vett fel múzeumunk számára, melyet a minisztérium is jóváhagyott. Csík vármegye megyefőnöksége átíratunkra még semmiféle választ sem adott, azonban remélni lehet, hogy innen is fogunk kapni segélyt a f. évben, minthogy az utóbbi időben néhány segélye beérkezett, és pl. Gyergyószentmiklós városa 5000 lej segélyt beküldött.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

e. Jelenti, hogy ismeretterjesztő előadásaink keretében f. évi febr. hó 29-én dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi tanár a régi magyar családi életéről tartott előadást. Az előadást SCHULLER Sándor ig.-vál. tag nyitotta meg, és KISGYÖRGY Tamás elnök zárta be.

Az előadás tiszta jövedelme 2101 lej volt. F. évi márc. hó 2-án Csíkszeredában a MNSz helyi vezetőségének rendezésében tartottunk ismeretterjesztő előadást LÁSZLÓ Gyula egyetemi tanár közreműködésével. Múzeumunk képviselőjében KISGYÖRGY Tamás elnök és dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentek meg. Minthogy az előadást a helyi vezetőség kellőképpen nem készítette elő, ezért anyagilag a költségek leszámitása után mindössze 306 lejt eredményezett. Jelenti, hogy a márc. hó 14-ére tervezett előadásunkat nem tartottuk meg, minthogy SZABÉDI László, akit előadóként kértünk fel, betegsége miatt nem jöhetett el. F. évi ápr. hó 14-én tartottuk meg azt a zene-estélyt, melyet már a múlt ülésen bejelentettünk volt. Ennek az előadásnak a műsorát ANTALFFY Istvánné zongoratanárnő állította össze. Minthogy az estélyen való közreműködését BALOGH Ferenc székelyudvarhelyi hegedűművész az utolsó pillanatban visszamondotta, azért kénytelenek voltunk Brassóból meghívni egyik hegedűművészt szereplésre, ami miatt előadásunk nem sokat hozott anyagilag múzeumunk számára, minthogy a művésznek 6818 lejt kellett fizetnünk. Eddig 1805 lej tiszta jövedelmünk van, s még kint van a Textilművek munkásainál mintegy 1500 lej. Ha ezt is meg fogjuk kapni, akkor az előadás tiszta jövedelme 3305 lej lesz.

Az 1848-as évforduló megünneplésére gyűjteményeink vonatkozó anyagából emlékkiállítás rendeztünk, melyet felkérésünkre márc. hó 15-én d.e. LUCA László pénzügyminiszter úr nyitott meg. A kiállítás megnyitásán városunk hivatalainak, intézményeinek, szakszervezeteinek és a hadseregnek képviselői igen szép számban jelentek meg, s elmondhatjuk, hogy a kiállítás megnyitása nagyon szép, ünnepélyes keretek között történt. LUCA László pénzügyminiszter megnyitójában meleg szavakkal méltatta a két nép együttélésének és az 1848-as évfordulónak a jelentőségét. Az ig.-választmány nevében dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, az intézet nevében pedig dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr üdvözölték a miniszter urat.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentését az ismeretterjesztő előadásokról és az 1848-as emlékkiállítás megrendezéséről jóváhagyólag tudomásul veszi.

f. Bejelenti, hogy egyik brassói zongoraművész KOVÁCS Jenőné útján közölte, hogy múzeumunk előadótermében egy önálló zongorahangversenyt szeretne adni. Ezt az ajánlatot azonban csak abban az esetben tudjuk elfogadni, ha zongoráról tudunk gondoskodni. Bejelenti, hogy SCHMÜTZLER brassói gyáros felajánlotta, hogy az oltszemi kastélyban lévő zongoráját szívesen átadja használatra a múzeumnak. Ezért kéri KISGYÖRGY Tamás elnököt, hogy tegye lehetővé, hogy a helyszínen megtekinthessék a kérdéses zongorát.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy KISGYÖRGY Tamás elnök, dr. Székely Zoltán ig.-őr és dr. KABAY Gábor jogtanácsos rövid időn belül ki fognak menni Oltszemre a zongora megtekintésére, hogy azután úgy az ajánlkozó zongoraművésznek, mint SCHMÜTZLERnek a választ megadhassuk.

g. Bejelenti, hogy a MNSz-en keresztül kérényt adtunk be a pénzügyminisztériumhoz, hogy 1948/49. költségvetési évre is előadásainkat mentesítse a látványossági adó fizetése alól. Kérésünkre a pénzügyminisztérium az 1848/49. évre 75%-os adókedvezményt adott rendezvényeink után.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

h. Jelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében a JÓKAI-nyomda vezetőjénél megpróbálta, hogy a kiadványunk nyomtatására beadott ajánlatból valami engedményt adjanak. A nyomda vezetője kijelentette, hogy az ajánlatban feltüntetett árból semmit sem tud elengedni, minthogy az ajánlatot a lehető legalacsonyabb számítással tették meg. A kiadvány elkészítését megrendeltük, és 22 880 lejt ki is fizettünk a nyomdának. Minthogy ez az összeg egy négy ív terjedelmű könyvnek az elkészítési ára, s a könyv négy és fél íves lesz, ezért kb. még 3000 lejt utána kell fizetniük.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

i. Jelenti, hogy a szomszéd telek tulajdonosa, özv. dr. ROMBAUER Tivadarné közölte, hogy a határkerítés vonalában fekvő 8 m hosszúságú deszkaszín olyan rozoga állapotban van, hogy kénytelen lebontatni. Kéri, hogy az 1943. ápr. 6-án kötött egyezség értelmében, mely szerint a kerítés karbantartásának az a része a múzeumra tartozik, csináltassuk meg. Bejelenti, hogy a kerítés elkészítéséhez szükséges anyagunk megvan, ezért csak munkadíjra van szükségünk.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján elhatározza, hogy a kérdéses kerítésrészt megcsináltatja. Felhatalmazza dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt, hogy a munkálatokat megfelelő szakemberekkel végeztesse el.

j. Jelenti, hogy a földszinti klozett porcelán WC-kagylója már évek óta olyan rossz állapotban van, hogy azt feltétlenül ki kellene cseréltetni.

Ügyv.-tanács felhatalmazza dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt, hogyha az új WC-kagyló beszerelése és felszerelése 5000 lejnél többre nem kerül, akkor csináltassa meg.

k. Bejelenti, hogy a város polgármesteri hivatala által a múzeum részére adott 5 öl fának az erdőből való hazaszállítását egyik szállító ölenként 1500 lejért hajlandó elvállalni.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján megbízza dr. SZÉKELY Zoltánt, hogy a jelzett áron gondoskodjék a fa hazaszállításáról.

l. Bejelenti, hogy a múzeumi főépület előtt levő park némiképpen való rendbehozatalához szükségünk volna 2-3 székér jó termőföldre és egy olyan ember 1-2 napi munkájára, aki a virágágyásokat helyrehozná.

Ügyv.-tanács a park rendbehozatalához szükséges kiadásokat engedélyezi.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr felolvassa MOLNÁR István székelykeresztúri tanár ig.-vál tag beadványát, melyben a székelykeresztúri unitárius gimnáziumban létesített iskolai múzeumnak tájmúzeummá való nyilvánítását kéri a SZNM-től.

Ügyv.-tanács MOLNÁR István beadványával kapcsolatosan kimondja, minthogy a Múzeum ilyen jellegű hatáskörrel nem rendelkezik, így ilyen értelemben kérésének nem tud eleget tenni. A vidéki múzeumok kérdésének az ügye még rendezésre vár, s az adottságokhoz mérten természetes, hogy minden segítséget meg fogunk adni a kérdés előnyös megoldása tárgyában.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr felolvassa a Ministerul Educației Naționale Casa Școalelor 1865, 5880. és 13.752/1948 sz. leiratait, melyben kéri, hogy a Tanalap, vezetősége és a minisztérium között létrejött 1937. évi lakbérszerződés másolatát, továbbá az 1600-947 sz. körlevélben jelzett iratokat a Tanalapra vonatkozólag is terjesszük fel.

Ügyv.-tanács utasítja dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt, hogy a kért szerződésmásolatot, az alapszabályokat, továbbá a Tanalap ingatlanainak leltárát terjessze fel a Minisztériumhoz.

7. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy HOROSZ Béla, a „Sportind Szövetkezet” megbízza a Tanalap kézdívsárhelyi gondnokához, KULCSÁR Rudolphoz beadványt intézett, melyben közölte, hogy Kézdívsárhelyen, az ADY utcában lévő épülettömböt szeretnék bérbbe venni egy létesítendő sportrugyár céljaira. Most van folyamatban a szükséges javítások és átalakítások megállapítására, hogy ennek alapján megtehessék ajánlatukat a bérleti szerződésre vonatkozólag.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján elhatározza, hogy KISGYÖRGY Tamás elnök, dr. KABAY Gábor jogtanácsos és dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr személyesen fognak kiszállni Kézdívsárhelyre helyszíni szemlét tartani.

8. FADGYAS Anna pénztáros bejelenti, hogy a Tanalap Szabadság tér 13. sz. alatti épületének, melyet a ref. leánygimnázium részére bérel az erdélyi ref. egyházkerület, 1946. dec. 18-tól 1947. aug. 15-ig való lakbérében ... 46 lejt, 1947. aug. 15-től 1948. márc. 31-ig való lakbérében pedig 22 500 lejt akart kifizetni a Székely MIKÓ-Kollégium pénztára, melyből levonta a pénzügyhöz befizetett 27%-os adó összegét úgy a 13., mint a 11. számú épület lakbére után. A lakbért nem vette át azzal az indoklással, hogy a 11. sz. épület után

nem vonhatják le az adót, mert arról a Tanalap semmiféle lakbért sem kap. Kéri az ügyv.-tanács utasítását a további eljárásra vonatkozólag.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján felkéri dr. KABAY Gábor jogtanácsost, hogy a Kollégium igazgatóságához intézzen megkeresést a lakbér megállapítása tárgyában, továbbá tisztázzák az adófizetés ügyét is a 11. sz. épületre vonatkozóan.

9. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr javasolja, hogy FADGYAS Anna fizetését f. évi ápr. hó 1-jétől kezdődőleg a szolgálati évek figyelembevétele alapján rendezze az ügyv.-tanács.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja, és az ügy rendezésére KISGYÖRGY Tamás elnököt és dr. KABAY Gábor jogtanácsost kéri fel.

10. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr az elnök érdeklődésére jelenti, hogy a tavasz folyamán tervezett csángó tanulmányi kiszállás megszervezésére nagy elfoglaltságára való tekintettel még nem tudott lépéseket tenni.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

11. A GYÁRFÁS Jenő-féle festmények fényképeinek elkészítésére vonatkozólag közli, hogy az ügyv.-tanács által hozott határozat értelmében megbeszélést folytatott KÖNTÉS Ernő fényképésszel, aki hajlandó a felvételeket elkészíteni.

Tudomásul szolgál.

12. Dr. KABAY Gábor jogtanácsos jelenti, hogy a múzeum házadóját megfellebbezte, melynek a bizottság helyet adott, s a múzeumőri lakásokat is mentesítette a házadó alól.

Ügyv.-tanács dr. KABAY Gábor jogtanácsos jelentését tudomásul veszi, és fáradozásáért köszönetét fejezi ki.

13. Dr. KABAY Gábor jogtanácsos jelenti, hogy a rendőrség vezetőjével tárgyalta a régi lakbér megfizetése ügyében, s ha a tárgyalás nem fog eredménnyel végződni, akkor pert fog indítani ellenük.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

14. Dr. KABAY Gábor jogtanácsos bejelenti, hogy NEMES Sarolta Hidvégről beküldött a Múzeumba megőrzés céljából 1 db. VASTAGH György-féle olajfestményt, mely NEMES Jánosné szül. MIKES Rozáliát ábrázolja, továbbá 1 db. ENDREY Sándor-féle olajfestményt, mely NEMES Jánost ábrázolja. Felolvassa az átvételt igazoló elismervény fogalmazványát.

Ügyv.-tanács a megőrzésre beküldött 2 db. olajfestményt elfogadja, és a dr. KABAY Gábor által készített átvételi elismervényt elküldi NEMES Sarolta hidvégi lakosnak.

15. Dr. KABAY Gábor javasolja, hogy gondoskodjék az ügyv.-tanács a DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjtemény ideszállításáról.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja, és elhatározza, hogy az 1948/49. évi költségvetésben a hazaszállítás költségeire fedezetéről gondoskodik.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

32.

Jegyzőkönyv, mely felvételte a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1948. évi május hó 20-án d.u. 4 órakor tartott üléséről

Jelen vannak Kisgyörgy Tamás elnök elnökléte alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, BECSEY Pál miniszteri megbízott, dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr; dr. KABAY Gábor jogtanácsos és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai.⁵⁵

1. Elnök üdvözli a megjelenteket, és az ülést megnyitja. Meleg szavakkal üdvözli BECSEY Pál miniszteri megbízottat, aki első ízben jelent meg az ügyv.-tanács ülésén.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy KOVÁCS Jenő telefonon közölte, hogy betegsége miatt nem jelenhetett meg a mai ülésen. SCHULLER Sándor bejelenti, hogy a múlt ülésen hivatalos elfoglaltsága miatt nem jelenhetett meg.

Tudomásul szolgál.

3. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács 1948. évi ápr. hó 24-én tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítettik.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy:

a. ÁRONSON Irma brassói lakos f. évi ápr. hó 23-án kelt levelében felajánlotta megvételre a tulajdonában lévő 2 db. NAGY Imre által festett olajfestményét.

Ügyv.-tanács a múzeum nehéz anyagi helyzetére való tekintettel a képek megvásárlását egyelőre elhagyja.

b. Felolvassa FADGYAS Anna f. évi márc. hó 6-án kelt beadványát, melyben a részére kiutalt lakást, minthogy megváltozott családi körülményei miatt nem tudja elfoglalni, az ügyv.-tanács rendelkezésére bocsátja.

Ügyv.-tanács a beadványt elfogadja, és megbízza dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt, hogy a legközelebbi ülésen tegyen javaslatot a lakás betöltésére vonatkozóan.

c. Bejelenti, hogy az oltszemi MIKÓ-kastélyban lévő és SCHMUTZLER brassói gyáros tulajdonát képező zongorának a múzeum részére való átadása tárgyában megkeresést intéztünk a megyefőnökséghez, minthogy elnökünk már tárgyalta ez ügyben a megyefőnökkel, és kitalásba helyezte, hogy kérésünket teljesíteni fogja.

Tudomásul szolgál.

d. Bejelenti, hogy a vármegyei gazdasági hivatal elküldötte múzeumunknak is a fabeszerezésre vonatkozó közrendeletet.

Ügyv.-tanács utasítja dr. SZÉKELY Zoltánt, hogy a rendelet alapján tegye meg a szükséges bejelentést.

e. Bejelenti, hogy a JÓKAI-nyomda elkészítette és leszállította legújabb kiadványunkat. A 300 példány elkészítése 22 880 lejbe került, minthogy az utólag felmerülő, mintegy 3000 lejt kitevő összeget a nyomda elengedte. Kéri, hogy írói tiszteletdíjban 10%-ot, vagyis 30 példányt adjon részére az ügyv.-tanács, továbbá állapítsa meg a könyv eladási árát.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi. Dr. SZÉKELY Zoltán részére írói tiszteletdíjban 30 példány kiadását engedélyezi. A könyv eladási árát 200 lejben állapítja meg.

f. Bejelenti, hogy Szilágysomlyón az elmúlt évek folyamán egy dákkori lelet került elő, melyet BEDE József szilágysomlyói lakos a szőlőjében talált. Minthogy tudományos szempontból a lelet igen nagy jelentőséggel bír, kéri az ügyv.-tanácsot, hogy tegye lehetővé a lelet megvásárlását. A tulajdonos közlése szerint már 20 ezer lejt ígértek a leletért, de ezért az összegért nem adta el.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök kéri, hogy mielőtt a megvásárlás kérdésében tárgyalnának, ismertesse a pénztáros a múzeum jelenlegi pénzügyi helyzetét. FADGYAS Anna pénztáros bejelenti, hogy a mai nap a pénztári napló 123 406 lei 50 bani készpénzt mutat.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján elhatározza, hogy a leletet megvásárolja abban az esetben, ha legfeljebb 20 ezert lejtért eladja a tulajdonos úgy, hogy a még nála lévő cserépedényeket is el fogja küldeni, melyek a lelet tartozékai.

BECSEY Pál miniszteri megbízott javasolja, hogy dr. SZÉKELY Zoltán személyesen szálljon ki Szilágysomlyóra a lelőhely tüzetes átvizsgálása céljából.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja.

g. Bejelenti, hogy most megjelent kiadványunkat el fogja küldeni TAKÁCS Lajos nemzetiségi miniszternek, és egyúttal kérést intéz hozzá a múzeum részére nyújtandó segély ügyében is.

Tudomásul szolgál.

h. Bejelenti, hogy a múzeum tűzbiztosítási kötvénye 1948. május 3-án lejárt. Kéri az ügyv.-tanács intézkedését az új tűzbiztosítási kötvény megkötésére vonatkozólag. Ismerteti GYÖRBÍRÓ Artúr árajánlatát az új biztosítási kötvényre vonatkozólag.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy felkéri KÁDÁR János építész, hogy állapítsa meg az épült elérhető részeinek értékét, hogy ennek alapján lehessen a biztosítási összeget megállapítani. Felkéri továbbá TÉGLÁS Dávid villanyszerelő mestert, hogy vizsgálja meg a villanyvezeték berendezést is tűzbiztonsági szempontból.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy a Tanalap tűzbiztosítási kötvénye is lejárt 1948. május hó 16-án.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul véve elhatározza, hogy a Tanalap sepsiszentgyörgyi és kézdivásárhelyi ingatlanait együtt 2 000 000 lejt értékben biztosítja.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy a Tanalap Szabadság tér 13. sz. alatti épületének házdó kivetési jegyzőkönyvét átadta dr. KABAY Gábor jogtanácsosnak, hogy vizsgálja meg az adómegállapítás helyességét. Dr. KABAY Gábor jogtanácsos átiratban közölte, hogy a megállapítás helyes, minthogy az a bérösszegnek megfelelően állapított meg.

Tudomásul szolgál.

7. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy a f. évi ápr. hó 28-ra a CSÁKI János és társai elleni bűnperben kitűzött törvényszéki tárgyaláson dr. KABAY Gábor jogtanácsos a Tanalap képviselőjében megjelent. A vádlottakat a kézdivásárhelyi járásbírószám 3-3 havi elzárásra és 2000 lejt kártérítésre ítélte. CSÁKI János és társai az ítélet ellen fellebbeztek. A törvényszék a büntetés végrehajtását felfüggesztette, a kártérítésre vonatkozó részét pedig érintetlenül hagyta. Azonban semmi remény sem lehet arra, hogy a megítélt összeget fel lehessen hajtani, minthogy nevezettek nagyon szegény emberek.

Tudomásul szolgál.

8. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr felolvasa Kézdivásárhely polgármesterének 1900/1948 sz. 1948. ápr. 27-én kelt, de csak május 11-én készített átiratát, melyben felszólítja a Tanalap vezetőségét, hogy a kézdivásárhelyi kaszárnyaépület bombasérült és életveszélyes részét a legrövidebb időn belül bontassa le. Egyben felszólít, hogy a kaszárnya BEM utca felőli téglakerítését javítsuk ki, és vakoltassuk le, valamint az épület SZTALIN marsall utca felőli részét is vakoltassuk le, mert ellenkező esetben az építési szabályrendelet értelmében fog eljárni.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy a legrövidebb időn belül KISGYÖRGY Tamás elnök, dr. KABAY Gábor jogtanácsos és dr. SZÉKELY Zoltán ki fognak szállani Kézdivásárhelyre, a tényleges helyzet és a tenivalók megállapítása céljából.

9. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr javasolja, hogy a múzeum udvarán levő teniszpályát ajánljuk fel valamelyik sportszervezetnek, hogy szedesse rendbe, és használja egy évig ezért díjmentesen.

Dr. KABAY Gábor ígéretet tesz, hogy a Tenisz-Klub vezetőségével megpróbálja ilyen értelemben elintézni a kérdést.

10. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök jelentést kér a kollégiumnál lévő fakövetelésünk jelenlegi állapotáról. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy jelenleg még 30 öl fa követelésünk áll fenn a Székely MIKÓ-Kollégiumnál. Dr. GYÁRFÁS Albert a jelenlévő SCHULLER Sándor kollégiumi igazgatót kéri, hogy a múzeum nehéz anyagi helyzetére való tekintettel ren-

dezzék el ezt a követelést. A két intézmény között fennálló jóviszonyra való tekintettel azt javasolja, hogy a kollégium adjon 20 000 lejt készpénzben és 5 öl tűzifát, vagy pedig 30 000 lejt. SCHULLER Sándor igazgató a maga részéről ragaszkodik az általa tett ajánlathoz.

Ügyv.-tanács megbízza dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt, hogy a kollégium gazdasági felügyelőjével is tárgyalja meg az ügyet, s ha hajlandók lesznek 30 000 lejt, vagy 20 000 lejt és 5 öl fát fizetni a múzeumnak, akkor az ügy elintézetnek tekinthető. Abban az esetben, ha a kollégium vezetősége ezt az ajánlatot nem fogadná el, akkor a Kollégium Elöljáróságához átiratot kell intézni az ügy mielőbbi végleges rendezése tárgyában.

Több tárgy nem lévén elnök az ülést bezárja.

33.

Jegyzőkönyv, mely felvételre a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön, 1948. évi jún. hó 18-án d.u. 4 órakor tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt: Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, dr. TANA Gyula, SCHULLER Sándor, KOVÁCS Jenő, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. KABAY Gábor és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai.

1. Elnök üdvözlöi a megjelenteket, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács 1948. évi május hó 20-án tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítették.

3. KISGYÖRGY Tamás elnök bejelenti, hogy az ig.-vál. 1947. évi dec. hó 19-én tartott gyűlése alkalmából GYÖRGY Géza gyergyóremetei és KISS Zsigmond székelykeresztúri ig.-vál. tagok lemondásával megüresedett helyeket nem töltötte volt be, hanem utasította az ügyv.-tanácsot, hogy a legközelebbi gyűlésre tegyen javaslatot e két hely betöltésére vonatkozólag. E határozat értelmében az üresen maradt két hely betöltésére KOVÁCS Ferenc alispánt, TÓTH Géza képviselőt, CSUTAK István gyógyszerészt és dr. LÁSZLÓ Ferenc közjegyzőt ajánlja. Javasolja KOVÁCS Ferenc és TÓTH Géza megválasztását.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök a hozzászólás rendjén annak a véleményének ad kifejezést, hogy jó volna az egyik helyre dr. LÁSZLÓ Ferenc megválasztása, minthogy nevezett 1944. előtt is tagja volt az ig.-választmányának, s fogsága idején, távollétében mentették fel tagságától.

Ügyv.-tanács a javaslat alapján elhatározza, hogy KOVÁCS Ferenc és TÓTH Géza ig.-vál. tagként való megválasztását ajánlja az ig.-választmányának. Dr. LÁSZLÓ Ferencel kapcsolatosan pedig kimondja, hogy a legközelebb megüresedő helyre nevezettet fogja ajánlani.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében, mely megbízta, hogy az üresen maradt múzeumóri lakás betöltésére vonatkozóan tegyen javaslatot, a mai napig MÁTTIS János okleveles képzőművész kérése érkezett be. Felolvassa a kérést, és javasolja, hogy az ügyv.-tanács egyelőre egy évre bízta meg nevezettet a múzeumi munkákban való részvétellel.

Ügyv.-tanács a javaslat alapján elhatározza, hogy MÁTTIS János okl. képzőművészt egyelőre egy évi próbaidőre megbízza a múzeumi munkában való részvétellel, és felkéri dr. KABAY Gábor jogtanácsost, hogy dr. SZÉKELY Zoltánnal együtt készítsék el a szükséges megállapodást az alkalmaztatásra vonatkozólag.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy PÁLL Lajos, akit 1947. évi apr. hó 18-án megbízott az ig.-választmány az épület körüli teendők elvégzésével, és ellenértékképpen az alagsorban lévő egy szoba konyhás lakást bocsájtotta rendelkezésére, az eltelt idő alatt kötelességét nem teljesítette olyan mértékben, ahogyan az elvárható lett volna. Többször próbálta meg jobb belátásra bírni, de eredménytelenül. Ezért kéri az ügyv.-tanács intézkedését nevezettel szemben. Ügyv.-tanács személyesen felhívhatja PÁLL Lajost, hogy kötelességének végzésére szólítsa fel. Elnök az észrevételeket közli PÁLL Lajossal.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy a mai naptól kezdve munkanaplót kell felfektetni PÁLL Lajos részére, s abban fel kell jegyezni a részére kiadott munkát, hogy ezután az ellenőrzést meg lehessen ejteni.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy a SCHMUTZLER-féle zongora kiutalás ügyében beadott kérésünkre Háromszék vm. megyefőnöksége közölte, hogy kérésünkre forduljunk a helybeli Mezőgazdasági Kamara vezetőségéhez, minthogy SCHMUTZLER oltszemi javai fölött a Földművelésügyi Minisztérium rendelkezik.

Tudomásul szolgál.

7. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy dr. KABAY Gábor jogtanácsos a múzeum tűzbiztosítási ügyében ajánlatot kért GYÖRBÍRÓ Artúrtól. Az ajánlat szerint, ha az épületek eléghető részeit 3 millió és a muzeális tárgyakat 5 millió lejre biztosítjuk, az évi díj 18 388 lej lenne. Bejelenti továbbá, hogy TÉGLÁS Dániel villanyszerelő mesterrel megvizsgáltattuk az épületek villanyberendezését is tűzbiztonsági szempontból, és az észlelt hiányokat megjavítottuk.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján elhatározza, hogy a 8 millió lejes tűzbiztosítást megköti. A villanyberendezésen eszközölt javításokat jóváhagyólag tudomásul veszi.

8. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy a *Világosság* című napilap f. hó 4-i számában

LÖNHARDT Miklós borosjenői ékszerész cikket írt a DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjteményről, melyben szorgalmazza a gyűjtemény mielőbbi elszállítását. Ennek alapján azonnal átiratot intéztünk nevezetthez, kérve, hogy a gyűjteményt gondozza még, mert legkésőbb júli. második felében el fogjuk szállítani. Bejelenti, hogy az ideszállítás költségeinek fedezésére a költségvetésben 30 000 lejt biztosítottunk.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján elhatározza, hogy a gyűjtemény ideszállításáról rövidesen gondoskodik.

9. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy az emeleten egyik helyiséget még mindig a zabolai MIKES-kastélyból beszállított ingóságok foglalják el. Minthogy a helyiségre szükségünk volna, javasolja, hogy az ügyv.-tanács szólítsa fel a MIKES családot a javak elszállítására, minthogy a megyefőnökség 1946. dec. 23-án kelt 771. sz. átirata alapján e javak megőrzését a családra bízta.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján elhatározza, hogy felszólítja a MIKES családot a javak mielőbbi elszállítására, és ugyanakkor közli, hogy a beszállítási költségeket, valamint az őrzési díjat fizesse meg.

10. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy TAKÁCS Lajos nemzetiügyi miniszterhez kérvényt intéztünk a múzeum részére nyújtandó segély ügyében.

Tudomásul szolgál.

11. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy Háromszék vármegye megyefőnökségéhez kérest intéztünk legújabb kiadványunk megvásárlása ügyében.

Tudomásul szolgál.

12. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy a múzeum épülete előtt levő parkot brigádmunkával rendbehoztuk, s KÖNTÉS Ferenc és ERCSEI kerétszektől virágot kaptunk díjmentesen.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, s úgy a brigádmunkáért, mint a virágadományokért köszönetét fejezi ki.

13. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr felolvassa a Székely MIKÓ-Kollégium leánygimnáziumának f. hó 18-án kelt 1030/1948 sz. átiratát, melyben bejelenti, hogy az istálló kivételével a katonaság a melléképületeket kiürítette. Kéri, hogy helyszíni szemlére bizottság szálljon ki, és a kérdéses melléképületeket hivatalosan adja át részükre.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján elhatározza, hogy f. évi jún. hó 23-án d.u. 4 óraker egy bizottságot küld ki helyszíni szemlére, melynek tagjai KISGYÖRGY Tamás, SCHULLER Sándor, BECSEY Pál, dr. KABAY Gábor és dr. SZÉKELY Zoltán. Egyúttal átiratot intéz a Cercul vezetőségéhez is, hogy fent írt időben jelenjék meg a helyszínen.

14. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr felolvassa a múzeum 1947. évi működéséről és állapotáról szóló jelentését.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi, és elfogadásra az ig.-választmány elé terjeszti.

15. Dr. KABAY Gábor az ellenőrző-bizottság előadója jelenti, hogy a múzeum 1947/48. évi zárószámadását az ellenőrző-bizottság megvizsgálta, és mindenben rendben találta. A zárószámadás szerint 1947. ápr. 1-jétől 1947. aug. 12-ig bevételt 54 975 878 lej, kiadott 42 776 980 lej, pénztári maradvány 12 198 898 lej volt, mely zárolt számlára helyzetett a pénzbeváltási központnál. 1947. aug. 15-től 1948. márc. 31-ig bevételt 288 388,50 lej, kiadott 161 020 lej, pénztári maradvány 127 368,50 lej.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, az 1947/48. évi zárószámadást elfogadja, számadóknak a felmentvényt megadja, és a zárószámadást jóváhagyás céljából az ig.-választmány elé terjeszti.

16. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti a múzeum 1948/49. évi költségvetését, melyet az ellenőrző-bizottság megvizsgált és elfogadott. Az 1848/49. évi költségvetés 469 368,50 lej bevételt és 469 368,50 lej kiadást mutat.

Ügyv.-tanács beható tárgyalás után a költségvetést egyhangúlag elfogadja, és jóváhagyás céljából az ig.-választmány elé terjeszti.

17. Dr. KABAY Gábor mint az ellenőrző-bizottság előadója jelenti, hogy a Háromszéki Tanalap 1947/48. évi zárószámadását az ellenőrző-bizottság megvizsgálta, és mindenben rendben találta. A zárószámadás szerint 1947. márc. 1-jétől 1947. aug. 12-ig bevételt 288 630 lej, kiadott 288 630 lej. 1947. aug. 15-től 1948. márc. 31-ig bevételt 49 473 lej, kiadott 27 213 lej, pénztári maradvány 22 260 lej.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, a Háromszéki Tanalap 1947/48. évi zárószámadását elfogadja, számadóknak a felmentvényt megadja, és a zárószámadást jóváhagyás céljából az ig.-választmány elé terjeszti.

18. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti a Háromszéki Tanalap 1848/49. évi költségvetését, melyet az ellenőrző-bizottság megvizsgált és elfogadott. A Tanalap 1848/49. évi költségvetése 158 760 lej bevételt és 158 760 lej kiadást mutat.

Ügyv.-tanács beható tárgyalás után a Háromszéki Tanalap 1948/49. évi költségvetését egyhangúlag elfogadja, és jóváhagyás céljából az ig.-választmány elé terjeszti.

19. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök az előterjesztések és javaslatok során előadja, hogy a MNSZ végrehajtó-bizottsági ülésén a közelmúltban a kultúrfelelős a népviselettel kapcsolatosan tartott előadásában annak a véleményének adott kifejezést, hogy a népviselet ápolását és megtartását feleslegesnek tartja. Minthogy e kérdés tisztázása általános tudományos közérdek, és

ennek eldöntésére hivatásánál fogva éppen a SzNM illetékes, ezért javasolja, hogy minél előbb rendezzen a múzeum vezetősége megfelelő szakember vagy szakemberek bevonásával egy nyilvános vitaestet, melyre nevezett kultúrfelelőst is hívja meg.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja, és elhatározza, hogy felkéri dr. GUNDA Béla kolozsvári egyetemi tanárt, néprajzszakost a kérdés tisztázása szempontjából tartandó előadásra.

20. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy az ügyv.-tanács f. évi május hó 20-án tartott ülésének határozata értelmében szóbeli tárgyalást folytatott a Székely MIKÓ-Kollégium gazdasági felügyelőjével a fennálló követelésünk rendezése tárgyában. A gazdasági felügyelő ígéretet tett, hogy a legrövidebb időn belül ki fogják fizetni a követelés teljes kiegyenlítésére kért 30 000 lejt.

Tudomásul szolgál.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

34.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM ig.-választmányának Sepsiszentgyörgyön 1948. évi jún. hó 19-én d.u. 4 óraker, a Múzeum irodahelyiségében tartott rendes gyűléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt: dr. GYÁRFÁS Albert és dr. BÁNYAI János alelnökök, BECSEY Pál miniszteri megbízott, dr. KABAY Gábor, PÉTER Gyula, SCHULLER Sándor, SZÁSZ Imre, dr. SZÉKELY Zoltán, dr. TANA Gyula, TAKÁCS János és FADGYAS Anna, az ig.-választmány tagjai.

1. Elnök üdvözlö a megjelenteket, és a gyűlést megnyitja. Meleg szavakkal üdvözlö BECSEY Pál miniszteri kiküldöttet, aki első ízben jelent meg az ig.-vál. gyűlésén, és kéri megértő támogatását a múzeum munkája iránt. BECSEY Pál miniszteri kiküldött köszönetét fejezi ki a beléje helyezett bizalomért. Ígéri, hogy a Múzeum ügyét és munkáját mindig felkarolja, és reményét fejezi ki arra nézve, hogy munkája nemcsak az Állam, de a Múzeum számára is hasznos lesz. Elnök megállapítja a gyűlés összehívásának szabályszerűségét és határozatképességét. Ismerteti a tárgysorozatot, melyet a gyűlés elfogad. Bejelenti, hogy a mai gyűlésről való távolmaradását MOLNÁR István székelykeresztúri ig.-vál. tag kimentette. Megállapítja, hogy NAGY Imre alelnök, GÁL Ferenc, LŐRINCZ Ferenc, KOVÁCS Dénes, CSAPÓ József, GÁSPÁR Jenő, PÁLFFY Sándor és HORVÁTH József, anélkül, hogy távolmaradásukat indokolták volna, a gyűlésen nem jelentek meg. A jegyzőkönyv vezetésére FADGYAS Annát, hitelesítésére pedig dr. KABAY Gábor és TAKÁCS János ig.-vál. tagokat kéri fel.

2. Elnök előterjesztést tesz az ig.-választmányban megüresedett tagsági helyek betöltésére vonatkozólag. Bejelenti, hogy az ügyv.-tanács f. hó 18-án tartott ülésében foglalkozott a kérdéssel, és úgy határozott, hogy KOVÁCS Ferenc, Háromszék megye almegegyefőnöke és TÓTH Géza képviselő megválasztását javasolja az ig.-választmányban megüresedett tagsági helyekre.

Ig.-választmány a javaslatot elfogadja, s KOVÁCS Ferencet és TÓTH Gézát egyhangúlag az ig.-választmány tagjainul megválasztja. Utasítja az ügyv. ig.-őrt, hogy ezt a személyi változást a törvényszék jegyzői hivatalához jelentse be.

A személyi változásokkal kapcsolatosan elnök bejelenti, hogy az ügyv.-tanács f. hó 18-án tartott ülésében úgy határozott, hogy a legközelebb megüresendő ig.-vál. tagsági helyre dr. LÁSZLÓ Ferenc közjegyző megválasztását ajánlja az ig.-választmánynak.

Tudomásul szolgál.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ügyv. ig.-őr felolvassa a Múzeum 1947. évi állapotáról szóló jelentést.

a. Megállapítja, hogy a körülményekhez s a helyi adottságokhoz mérten intézetünk az 1947. év folyamán is derekasan megállotta helyét, annak ellenére, hogy a szárazság miatt országunk gazdasági helyzete nagyon nehéz volt. Különösen az infláció alaposan próbára tette erőnket, kitartásunkat és munkabírársunkat, de népiünk megértő támogatása lehetővé tette, hogy a népi kultúra megtartásáért folytatott munkánk eredményes legyen.

b. Bejelenti, hogy az 1947. év folyamán ig.-választmányunk az alapszabályoknak megfelelően két gyűlést, a mindennapi ügyvitel s a folyó ügyek gyors elintézésére hivatott ügyvezető-tanács kilenc ülést tartott.

c. Ismerteti a személyi változásokat. Az ig.-választmány 1947. dec. hó 19-én tartott gyűlésén foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy azokat a tagokat, akik semmi érdeklődést sem mutatnak a múzeum ügyei iránt, igyekezzik kicserélni olyanokkal, akik megértve a Múzeum hivatását, munkájukkal segítségünkre lesznek. Ennek alapján dr. CSISZÉR Zoltán és IMECS Béla székelyudvarhelyi, továbbá GYÖRGY Géza gyermeköremetei ig.-vál. tagok tagságát megszüntetnek mondtotta ki, továbbá tudomásul vette KISS Zsigmond székelykeresztúri ig.-vál. tag lemondását is. Az így megüresedett tagsági helyeket részben betöltötte, és pedig MOLNÁR István székelykeresztúri és HORVÁTH József székelyudvarhelyi tanárokat megválasztotta az ig.-vál. tagjainul. Bejelenti, hogy a ZATHURECZKY család tagjai többségének óhajta az volt, hogy a családot KOVÁCS Jenő textiltgyári igazgató képviselje az ig.-választmányban. SZABÉDI (SZÉKELY) László ig.-őr 1947. nov. 1-jén eltávozott a múzeum szolgálatá-

ből, minthogy a kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem meghívta tanárául. SZABÉDI távozása után az ügyv. ig.-őri teendők elvégzésével dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt bízta meg az ig.-választmány. Dr. ÁRVAY József 1947. szept. 1-jén szintén megvált Múzeumunktól, minthogy kénytelen volt az ügyv.-tanács a intézet nehéz anyagi helyzetére való tekintettel állását megszüntetni. SALAMON Sándor ref. kollégiumi tanár, akit egy évre alkalmazott volt az ig.-választmány a könyvtári segédmunkálatokra, szintén eltávozott. Dr. SALAMON Ferenc kollégiumi tanárt az ig.-választmány egyelőre egy évre megbízta a múzeumi munkákban való részvétellel, s munkája ellenértékeképpen rendelkezésére bocsátotta egyik múzeumőri lakást a velejáró kertrésszel együtt. A múzeum tudományos és adminisztrációs személyzete jelenleg 4 személyből áll, éspedig: dr. SZÉKELY Zoltán ügyv. ig.-őr, FADGYAS Anna tb. múzeumőr, titkár, dr. SALAMON Ferenc kisegítő és FODOR Józsefné altiszt.

d. A tudományos munkálatokról, illetve a külső munkálatokról bejelenti, hogy azok dr. SZÉKELY Zoltán régészeti ásatásaiból állottak. Az 1947. év folyamán összesen nyolc helyen végzett ásatást, illetve kutatást, éspedig két helyen Háromszék vármegye, egy helyen pedig Udvarhely megye területén. Az intézet érdekeit szem előtt tartva irodalmi munkásságot is folytatott, megjelentetvén cikkeit a különböző tudományos folyóiratok hasábjain. A belső tudományos munkálatokról bejelenti, hogy tudományos ismeretterjesztő előadás-sorozatunk rendjén 5 előadást tartottunk a nagyközönség részére, melyek nemcsak erkölcsileg, de anyagilag is igen szép eredménnyel zárultak. Az 1848-as szabadságharc százéves évfordulója alkalmával a megyei Szaktanácssal együtt az ügyv.-tanács belegegyezésével a munkás szabadegyetem megrendezésében a technikai előkészítést és kifizetést vállaltuk. Az előadások színtere Múzeumunk díszterme volt. Múzeumunk vonatkozó anyagából az évforduló alkalmával, vagyis 1948. márc. 15-én kiállítást rendeztünk, melyet felkérésünkre LUCA László pénzügyminiszter, megyénk szülőtte nyitott meg ünnepélyes keretek között.

e. A személyzet munkásságáról bejelenti, hogy FADGYAS Anna tb. múzeumőr, titkár az adminisztrációs munkákon kívül főleg a könyvtári cédulakatalógus készítésével foglalkozott, s a kiállítás megrendezésében, valamint az előadások technikai részének lebonyolításában dolgozott. Dr. SALAMON Ferenc részt vett az előadások megrendezésében, s amikor tanügyi elfoglaltsága engedte, készséges segítségünkre volt. FODOR Józsefné altiszt a reá háruló munkát kötelességszerűen elvégezte.

f. A gyűjtemények gyarapításáról jelenti hogy: I.a Könyvtárunk összesen 82 darabbal gyarapodott, melyből 54 db.-ot ajándék, 26 db.-ot csere és 2 db.-ot

vásárlás útján szereztünk meg. I.b Levéltárunk 125 darabbal gyarapodott ajándékozás útján, melyből 3 db. oklevél, 121 db. gyászjelentés és 1 db. egy 1848-ból származó nyomtatvány. II. Érem- és régiségtárunk összesen 348 darabbal gyarapodott, melyből 37 db.-ot ajándék, 310 db.-ot gyűjtés, illetve ásatás és 1 db.-ot pedig vásárlás útján szereztünk meg. III. Néprajzi gyűjteményünk összesen 3 darabbal gyarapodott, ajándékozás útján. IV. Képzőművészeti gyűjteményünk összesen 5 darabbal gyarapodott, melyből 3 db.-ot vásárlás, 2 db.-ot pedig letét útján szereztünk meg. Mind az öt darab kép néhai GYÁRFÁS Jenő nagynevű székely festőművészünk hagyatékából származik. A 3 db. vásárlás útján szerzett kép közül egyik a *Tetemrehívás* című híres képének egyik vázlata, a másik két darab pedig két női arckép, mely a müncheni tanulmányi éveiből származik. E három darab kép megvásárlását LUCA László pénzügyminiszter úr adománya tette lehetővé, aki kérésünkre 100 000 lejt adományozott e célra. V. Természetrajzi gyűjteményünk az 1947. év folyamán semmivel sem gyarapodott, ami főleg annak eredményeképpen könyvelhető el, hogy sem a Múzeum, sem pedig a MIKÓ-Kollégium nem rendelkezik természetrajz szakos képesítésű szakemberrel.

g. A múzeum látogatása. Múzeumunk gyűjteményeit az 1947. év folyamán összesen 1443 személy látogatta meg. Látogatóink között igen gyakran fordulnak elő az iskolák növendékei, továbbá a demokratikus szervezetek által rendezett különféle tanfolyamok hallgatói és a helybeli textilgyár munkásai.

h. Részletesen beszámol a múzeum anyagi helyzetéről, mely szerint 1947. ápr. 1-jétől 1947. aug. 12-ig bevétel volt 54 975 878 lej, kiadás pedig 42 776 980 lej, a fennmaradó pénzkészlet 12 198 898 lej, mely zárolt számlára betétbe helyeztetett a pénzbeváltási központnál. 1947. aug. 15-től 1948. márc. 31-ig bezárólag a bevétel 288 388,50 lej volt, a kiadás pedig 161 020 lej, a pénztári maradvány 127 368,50 lej. Mely mint készpénz áthozatott a folyó évre. A továbbiakban a Háromszéki Tanalap pénzügyi helyzetét ismerteti. 1947. ápr. 1-jétől 1947. aug. 12-ig bevétel 288 630 lej, a kiadás szintén 288 630 lej volt. 1947. aug. 15-től 1948. márc. 31-ig a bevétel 49 473 lej, a kiadás pedig 27 213 lej volt. Pénztári maradvány 22 260 lej, mely összeget mint készpénzt áthoztunk a folyó évre.

i. Ismerteti a Múzeum anyagának az 1944. év őszén történt elszállítása következtében megsemmisült és a romokból kiszedett anyag visszaszállítása érdekében történt intézkedéseket.

A jelentés felolvasása után elnök kéri a hozzászólásokat. Dr. BÁNYAI János alelnök a jelentés alapján elismerését fejezi ki az elvégzett munkáért. Megállapítja, hogy a nehéz körülmények ellenére is a

múzeum vezetői olyan szép és eredményes munkát mutattak fel, amit a legnagyobb elismerés illet. Bejelent, hogy egy nagyobb geológiai gyűjteménye már készenlétben van a Múzeum gyűjteménye számára. Fontosnak tartja, hogy a Múzeum természetrajzi osztálya is megfelelő szakembert kapjon, mert az közgazdasági szempontból is nagyon fontos, minthogy most van folyamatban a Székelyföld természeti kincseinek felkutatása. Javasolja, hogy a Múzeum hívja fel a közönség figyelmét a talált ásványoknak a múzeumba való beküldésére, mert azáltal felhívja a kutatók figyelmét az egyes lelőhelyekre, s így értékes útmutatóul szolgál az illetékes szakembereknek.

BECSEY Pál miniszteri kiküldött a könyvtári gyarapodás iránt érdeklődik. Fontosnak tartja, hogy a most megjelenő tudományos folyóiratok és könyvek eljussanak a Múzeum könyvtárába. Érdeklődik aziránt, hogy a belföldi és magyarországi tudományos körökkel van-e kapcsolata a Múzeumnak. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr BECSEY Pál érdeklődésére közli, hogy úgy belföldi, mint magyarországi tudományos körökkel tartjuk a kapcsolatot. Kéri BECSEY Pált, hogy találja meg a lehetőségét annak, hogy a mai modern tudomány irodalmát szerezzze meg a múzeum számára.

Dr. BÁNYAI János tájékoztatást ad arról, hogy a Szovjetunióban a természettudományi kutatás terén óriási nagy haladás van. A szovjet tudósok roppant nagy eredményeket értek el a geokémiai kutatás terén. Fontosnak tartja, hogy BECSEY Pál miniszteri kiküldött találja meg a lehetőséget a nagy fontosságú szakmunkák megszerzésére. BECSEY Pál közli, hogy Bukarestben a Cartea Rusanál¹⁶ a mai modern irodalom gazdag anyaga található, sajnos azonban még magyar nyelven a munkák nem jelentek meg. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr javasolja, hogy az ig.-választmány bízta meg BECSEY Pál miniszteri kiküldöttet, hogy egyik bukaresti útja alkalmával a Cartea Rusanál található szakmunkákról állítson össze egy jegyzéket, hogy annak alapján próbáljuk megszerezni a múzeumot érdeklő szakkönyveket és folyóiratokat.

A múzeum elszállított és megsemmisült és a megsemmisülés után a romokból összeszedett anyagának visszaszállításával kapcsolatosan dr. BÁNYAI János alelnök felhívja az ig.-választmány figyelmét arra, hogy hivatalos megbízása révén, valószínűleg rövid időn belül ki fog menni Budapestre, s ha az ig.-választmány megbízást ad, akkor személyesen fog tárgyalni az illetékesekkel a romokból kiszedett anyag hazaszállítása ügyében.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök felolvassa az ig.-választmány 1947. dec. 19-én tartott gyűlése jegyzőkönyvének 10. pontját, mely úgy határozott, hogy a magyar kormányhoz intézzünk megkeresést, hogy HERPEI

János volt múzeumi igazgató vonassék felelősségre a múzeum anyagának elszállítása és megsemmisülése miatt, s gondoskodik arról, hogy ezt az átiratot a MNSZ az illetékes minisztériumon keresztül juttassa el a magyar kormányhoz. Kérdést intéz, hogy a jegyzőkönyv felolvasott határozata miért nem hajtatott végre. KISGYÖRGY Tamás elnök a kérdésre válaszolva kijelenti, hogy nem hajtotta még időszerte az átirat elküldését, s ezért nem hajtattott végre e határozat. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, PÉTER Gyula, SZÁSZ Imre és TAKÁCS János, az ig.-választmány tagjai feltétlen fontosnak tartják, hogy a kérdéses határozat mielőbb végrehajtsassék.

Ig.-választmány a múzeum 1947. évi állapotról szóló jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi. Dr. BÁNYAI János alelnöknek megköszöni a kilátásba helyezett adományt, s kéri, hogy minél előbb rendezze el azt a múzeum gyűjteményében, s a múzeum is igyekezni fog módot találni az ásványok összegyűjtésére, hogy a kutatók munkáját ezáltal megkönnyítse. Dr. BÁNYAI János alelnököt megbízza, hogy a romokból megmaradt anyag visszahozatala érdekében személyes kimenetele alkalmával tegye meg a szükséges lépéseket. A HERPEI-üggyel kapcsolatosan pedig utasítja az elnökséget, hogy a dec. 19-i gyűlés határozatát minél előbb hajtsa végre. BECSEY Pál miniszteri kiküldöttet megbízza, hogy Bukarestben a Cartea Rusanál készítsen egy jegyzéket a megszerzendő modern irodalom termékeiről, s próbáljon lehetőséget kapni azoknak Múzeumunk részére való megszerzésére.

4. Dr. KABAY Gábor, az ellenőrző-bizottság előadója jelenti, hogy az ellenőrző-bizottság megvizsgálta és rendben találta, s az ügyv.-tanács elfogadta a Múzeum 1947/48. évi zárószámadását. A zárószámadás szerint 1947. ápr. 1-jétől 1947. aug. 12-ig bevétel 54 975 878 lej, kiadott 42 776 980 lej, pénztári maradvány 12 198 898 lej volt, mely zárolt számlára helyeztetett a pénzbeváltási központnál. 1947. aug. 15-től 1948. márc. 31-ig bevétel 288 388,50 lej, kiadott 161 620 lej, pénztári maradvány 127 368,50 lej.

Ig.-választmány a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi, a zárószámadást elfogadja, és számadóknak a felmentvényt megadja.

5. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy az ig.-választmány valamiképpen találja meg a módját annak, hogy a Csík megyei vezetőség értse meg a Múzeum fontosságát, és fokozottabb mértékben járuljon hozzá a fenntartáshoz. KISGYÖRGY Tamás elnök közli, hogy már többször megpróbálta a múzeum vezetősége, hogy a Csík megyeiek érdeklődését felkeltse a múzeum ügyei iránt, sajnos azonban ígéretnél mind a mai napig nagyobb eredményt nem lehetett elérni.

Ig.-választmány elhatározza, hogy újabb átiratot intéz Csík vármegye megyefőnökéhez a múzeum

segélyezése ügyében, Udvarhely és Háromszék vármegyék megyefőnökeinek pedig köszönetét fejezi ki megértő támogatásáért.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti a múzeum 1948/49. évi költségvetését, melyet az ellenőrző-bizottság felülvizsgálta, és az ügyv.-tanács elfogadott. Az 1948/49. évi költségvetés 469 368,50 lej bevételt és 469 368,50 lej kiadást mutat.

Ig.-választmány beható tárgyalás után az 1948/49. évi költségvetést egyhangúlag elfogadja.

7. Dr. KABAY Gábor mint az ellenőrző-bizottság előadója jelenti, hogy a Háromszéki Tanalap 1947/48. évi zárószámadását az ellenőrző-bizottság megvizsgálta és rendben találta, melyet az ügyv.-tanács elfogadott. A zárószámadás szerint 1947. márc. 1-jétől 1947. aug. 12-ig bevétel 288 630 lej, kiadott 288 630 lej, 1947. aug. 15-től 1948. márc. 31-ig bevétel 49 473 lej, kiadott 27 213 lej, pénztári maradvány 22 260 lej.

Ig.-választmány a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi, a Háromszéki Tanalap 1947/48. évi zárószámadását elfogadja, s számadóknak a felmentvényt megadja.

8. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti a Háromszéki Tanalap 1948/49. évi költségvetését, melyet az ellenőrző-bizottság felülvizsgálta, és ügyv.-tanács elfogadott. A Tanalap 1948/49. évi költségvetése 158 760 lej bevételt és 158 760 lej kiadást mutat.

Ig.-választmány beható tárgyalás után a Háromszéki Tanalap 1948/49. évi költségvetését egyhangúlag elfogadja.

Az indítványok és javaslatok során.

9. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti MÁTTIS János okl. képzőművész kérését, melyet az ügyv.-tanács f. hó 18-án tartott ülésén elfogadott. Javasolja, hogy az ig.-választmány egy évi próbaidőre bízta meg nevezett a múzeumi munkákban való segédkezéssel, és munkája ellenértékeképpen bocsássa rendelkezésére az egyik múzeumóri lakást.

Ig.-választmány a javaslat alapján elhatározza, hogy MÁTTIS János okl. képzőművészt egyelőre egy évi próbaidőre megbízta a múzeumi munkákban való részvétellel, és rendelkezésére bocsájt egy múzeumóri lakást munkája ellenértékeképpen. Dr. KABAY Gábor jogtanácsost felkéri, hogy dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrrel együtt készítsék el a szükséges megállapodást az alkalmaztatásra vonatkozólag.

10. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök előadja, hogy a MNSZ végrehajtó bizottsági ülésén a közelmúltban a kultúrfelelős a népviselettel kapcsolatosan tartott előadásában annak a véleményének adott kifejezést, hogy a népviselet ápolását és megtartását feleslegesnek tartja. Minthogy e kérdés tisztázása tudományos közérdek, és ennek eldöntésére hivatásánál fogva éppen a

SzNM illetékes, ezért javasolja, hogy minél előbb rendezzen a Múzeum vezetősége megfelelő szakembert, vagy esetleg szakemberek bevonásával egy nyilvános vitaestet, melyre a kultúrfelelőst is hívja meg.

Ig.-választmány a javaslatot elfogadja, és elhatározza, hogy felkéri dr. GUNDA Béla kolozsvári egyetemi tanár néprajz-szakost a kérdés tisztázása szempontjából tartandó előadás megtartására.

11. SCHULLER Sándor és dr. SZÉKELY Zoltán javasolják, hogy a múzeum néprajzi osztályának ig.-őrévé hívja meg az ig.-választmány HARKÓ József kollégiumi tanárt, aki tulajdonképpen már 1938 óta mint tb. múzeumőr dolgozott a múzumnál, s csak a háború, illetve katonáskodása miatt maradt félbe a munkája.

Ig.-választmány a javaslatot egyhangúlag elfogadja, és HARKÓ József kollégiumi tanárt megválasztja a néprajzi osztály ig.-őrévé.

12. Dr. BÁNYAI János alelnök javasolja, hogy a múzeum minden egyes tára számára próbáljon az ig.-választmány megfelelő szakemberekből egy tiszteletbeli tudományos tisztviselői kart összeállítani.

Ig.-választmány a javaslatot elfogadja, és elhatározza, hogy a betöltetlen helyekre megpróbál megfelelő szakembereket keresni. Elhatározza a szociológiai osztály felállítását is, melynek vezetésével BECSEY Pál miniszteri kiküldöttet bízta meg.

13. BECSEY Pál miniszteri kiküldött a tanalapi épületek jelenlegi helyzete iránt érdeklődik. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr a kérdésre válaszolva jelenti, hogy a Tanalap Sepsiszentgyörgyön lévő 3 épülete közül egyet a csendőrlégió, kettőt pedig a ref. leánygimnázium bérel, de ezek közül csak egyik épületet használja, minthogy a másikat a Gimnaziál Mixt foglalja el. A melléképületek egy részét a katonaság használta, mely éppen most a napokban költözött el onnan. Kéri, hogy a kérdéses épületrészek átvételére jelöljön ki az ig.-választmány egy bizottságot.

Ig.-választmány elhatározza, hogy a katonaság által kiürített melléképületek átvételére f. hó 23-án d.u. 4 órára bizottságot küld ki, melynek tagjai KISGYÖRGY Tamás, SCHULLER Sándor, dr. KABAY Gábor, BECSEY Pál és dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr.

Több tárgy nem lévén, elnök megköszöni a tagok megjelenését, és a gyűlést bezárja.

35.

Jegyzőkönyv, mely felvétel a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1948. évi szept. hó 9-én d.u. 4 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökléte alatt: dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, SCHULLER Sándor, KOVÁCS Jenő, dr. KABAY Gábor, dr. SZÉ-

KELY Zoltán, HARKÓ József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai.

1. Elnök üdvözlöi a megjelenteket, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács 1948. évi jún. hó 18-án tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítettik.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy GÁSPÁR Jenő, az ig.-választmány és az ügyv.-tanács, valamint a számvizsgáló bizottság tagja f. évi aug. hó 2-án Baróton meghalt. Temetése aug. hó 4-én volt, melyen a múzeum képviselőiben megjelent, és a sírnál néhány szóval elbúcsúztatta a múzeum nevében.

Ügyv.-tanács GÁSPÁR Jenő elhunytát fájdalommal tudomásul veszi.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr a GÁSPÁR Jenő halálával megüresedett tagsági hely betöltésével kapcsolatosan bejelenti, hogy az ig.-vál. f. évi jún. hó 19-én tartott gyűlésén úgy határozott, hogy a legközelebb megüresedő ig.-vál. tagsági helyre dr. LÁSZLÓ Ferenc közjegyzőt fogja megválasztani. Javasolja, hogy a GÁSPÁR Jenő halálával megüresedett ügyv.-tanácsi tagsági helyre KOVÁCS Ferenc ig.-vál. tagot válassza meg az ügyv.-tanács.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és az ig.-vál. határozata alapján dr. LÁSZLÓ Ferencet az ig.-választmány tagjává választja. A javaslatot elfogadja, és ennek alapján KOVÁCS Ferenc ig.-vál. tagot az ügyv.-tanács tagjává választja.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán jelentést tesz a folyó ügyekről:

a. Bejelenti, hogy az ügyv.-tanács f. évi jún. hó 18-án tartott ülésének határozata értelmében megkeresést intéztünk dr. GUNDA Béla egyetemi tanárhoz, és felkértük, hogy a székely népviseletről tartson egy előadást múzeumunk előadótermében. E levelünkre f. évi júl. hó 28-án érkezett levelében arról értesített, hogy egyéb elfoglaltsága miatt nem áll módjában az előadást megtartani, hanem halasszuk el az ősz meg a tél folyamára, amikor szívesen meg fogja tartani. Időközben azonban arról értesültünk, hogy GUNDA Béla eltávozott az országból. Dr. GUNDA az említett levélben javasolja, hogy rendelje meg a múzeum az ARLUS útján a *Sovetskaja Etnografija* című folyóiratot, mely néprajzi kérdésekben egyszerű felvilágosításokkal szolgál.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és elhatározza, hogy a tervezett előadás megtartására dr. MOLNÁR István székelykeresztúri tanár ig.-vál. tagot kéri fel. Megbízta dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt, hogy nézzen utána, és rendelje meg a *Sovetskaja Etnografija* c. folyóiratot a múzeum könyvtára számára.

b. Bejelenti, hogy a DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjteménynek Borosjenőről való ideszállítása ügyében a

Román Munkáspárt útján kérést intéztünk a CFR vezérigazgatóságához, hogy az ideszállítás ingyen vagont biztosítson számunkra, minthogy LÖNHARDT Miklós borosjenői lakos jún. 28-án érkezett levelében arról értesített, hogy a szállítási költség mintegy 30 ezer lejbe kerülne. Sajnos, kérésünkre mind a mai napig nem érkezett válasz, annak ellenére, hogy a Párt útján már többször megsürgöttük kérésünk elintézését.

Ügyv.-tanács a jelentés tudomásul veszi, és megbízta dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt, hogy a kérés elintézését a Párt útján ismét sürgesse meg, s ha azután sem lenne eredmény, akkor intézkedni kell az elszállítás iránt, mivel a múzeum f. évi költségvetésében e célra 30 ezer lej irányoztatott elő.

c. Bejelenti, hogy a Ministerul Artelor și Informațiilor⁵⁷ jún. 28-án érkezett 11.432/1948 sz. leiratában felhívott, hogy 48 órán belül tegyünk jelentést a múzeum személyzetéről. E leiratot az ig.-őr távollétében KISGYÖRGY Tamás elnök válaszolta meg.

Tudomásul szolgál.

d. Bejelenti, hogy a Ministerul Artelor și Informațiilor helybeli kirendeltsége 110/1948 sz. átiratában felhívott, hogy a Múzeumról részletes jelentést adjunk be. Az átirás alapján a jelentést elkészítettük.

Tudomásul szolgál.

e. Bejelenti, hogy a polgármesteri hivatal f. évi júl. 28-án kelt 6768. sz. végzésével egyik ig.-őri lakás manzárdhelyiségeit, vagyis azt a két szobát, melyben a DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjteményt akarjuk elhelyezni, továbbá a vendégszobánkat, melyet a tudományos kutató vendégeink részére tartunk fenn, elrekvirálta a színészek számára. A rekvirálási végzést megfellebbeztük, továbbá kérést intéztünk a Minisztériumhoz is, hogy mint közhasznú intézményt, múzeumunkat mentesítse a lakásrekvirálástól. Kérésünk elintézésére még írásbeli választ nem kaptunk, de értesülésünk szerint a minisztérium értesítést küldött a polgármesteri hivatalhoz a mentesítés ügyében.

Tudomásul szolgál.

f. Felolvassa a MNSz Háromszék megyei Intézőbizottságának f. évi aug. hó 27-én kelt 1830/1948 sz. átiratát, melyben közli, hogy a központi népművelési alosztályuktól küldött munkatervben utasítás van a kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesület és a SzNM között megindult munkaversenyéről, és felhívja a múzeum igazgatóságát, hogy a személyes kapcsolatot ez ügyben vegye fel szept. 1-jéig HERVAY József közművelődési felelőssel. Jelenti, hogy az ügyben többször kereste a nevezett kultúrfelelőst, de még mind a mai napig nem találkozott vele, minthogy vidéken van.

Ügyv.-tanács az átirat alapján felhívja a MNSz-et, hogy közölje a munkaprogramot és a verseny feltételeit.

g. Felolvassa a MNSz KI f. évi júl. hó 15-én kelt levelét, melyben közli, hogy a bodolai volt MIKES-VASné-féle könyvtárban olyan értékek vannak, melyre a kastélyban működő szeszgyár új munkás igazgatóságának nincsen szüksége, s ezeket esetleg megkaphatná múzeumunk. Ezért felhív, hogy lépünk érintkezésbe a Brassó megyei szervezettel. Közlik továbbá, hogy a Szeben megyei szervezet tulajdonában is vannak olyan könyvek, amelyek a múzeum számára megszerezhetők. Felhívtak, hogy mindkét szervezetet keressük meg az említett könyvek ügyében. Bejelenti, hogy mind a brassói, mind a szebeni szervezet vezetőségét megkereste ez ügyben. A brassói szervezet arról értesített, hogy most van folyamatban a könyvek leltározása, s mihelyt készen lesz, értesíteni fognak. A szebeni szervezet könyvtárosa elkészítette és elküldötte a könyvek leltárát, s arra kér, hogy a végzett munkálatokért 2500 lejt fizessünk. Aug. hó 16-án kelt levelünkben közöltük, hogy múzeumunk nehéz anyagi helyzetére való tekintettel nem áll módunkban a könyvtáros munkáját még a legcsekélyebb díjazással is honorálni, és kértük, hogy a könyveket csomagolják össze, és költségünkre küldjék el. E levelünkre mind a mai napig nem kaptunk választ.

Tudomásul szolgál.

h. Jelenti, hogy Háromszék megye megyefőnökségéhez kérést adtunk be a bibarcfalvi ásatás költségeinek fedezésére nyújtandó segélyért. A megyefőnökség kérésünkre 5000 lejt utalt ki az ásatás költségeinek fedezésére, melyet átíratban meg is köszöntünk.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

i. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr felolvassa a f. évi júl. hó 30-tól aug. 12-ig Baróton és Bibarcfalván végzett ásatásról szóló jelentését.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

j. Felolvassa BEDE József szilágysomlyói lakos levelét, melyben nevezett arról értesít, hogy újabb érmekeket talált, és felajánlja múzeumunknak megvételre.

Ügyv.-tanács a levél alapján megbízta dr. SZÉKELY Zoltán ig.-ört, hogy hívja fel BEDE Józsefet az érme beküldésére, hogy azok megtekintése után dönthessen megvásárlásuk felől.

k. Bejelenti, hogy Csík, Udvarhely és Háromszék megyék megyefőnökségeihez újabb kérést intéztünk az 1948/49. évi segélyezés iránt. Személyesen is tárgyalt Udvarhely vármegye megyefőnökével, és kérte, hogy a községi segélyek kiutalása iránt intézkedjék. Erre ígéretet is kapott. Háromszék megye községei már megkezdték a fizetéseket a megyefőnökség felhívása alapján.

Tudomásul szolgál.

l. Bejelenti, hogy az utca felőli részen lévő két galambbúgos kaput meg kellett javíttatni, minthogy a

földbe beesett cserefaoszlopok teljesen ki voltak korhadva, és félni lehetett, hogy egy esetleges szélvihar tönkre fogja tenni. A két kapu megjavíttatásához szükséges cserefáért 9180 lejt, munkadíjban pedig 8000 lejt fizettünk, s így összesen 17 180 lejbe került a kapuk megjavíttatása. A kapuk zsindeletétjét is rendbehoztuk a meglévő zsindeletünkéből, melyet önkéntes munkaként csinált meg SINKA Sándor ácsmester.

Ügyv.-tanács a kapuk megjavíttatását jóváhagyólag tudomásul veszi. SINKA Sándor ácsmesternek a zsindeletezésért köszönetét fejezi ki.

m. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy Háromszék vármegye megyefőnöksége 113/1948. sz. átíratában közölte, hogy a múzeum őrzetében lévő zabolai MIKES-javakat visszaadta a tulajdonosnak. Ennek alapján a MIKES család megbízottja, illetve a család egyik tagja már meg is kezdte a javak elszállítását. A család megbízottjával, MIKES Évával közöltük, hogy a beszállítással felmerült költségeink megtérítéseként igényt tartunk a kisborosnyói TOMPA-kúriából származó faragott kövekre, továbbá kértük, hogy Csík megyéből származó festett szárnyasoltárt helyezze letétképpen a múzeum őrzetébe.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

n. Jelentést tesz arról, hogy a nemzeti színű zászlókat az új címerrel el kell látni, ezért felhatalmazást kér, hogy a címert megrendelhesse.

Ügyv.-tanács megbízta dr. SZÉKELY Zoltán ig.-ört, hogy a zászlóra a címert rendelje meg, továbbá rendelje meg PARHON, GROZA és az illető szakminiszterünk képeit és a Népköztársaság címerének képét a múzeum irodája számára.

o. Bejelenti, hogy a város által a múzeum részére adományozott 5 öl fának az erdőből való hazaszállításával még május folyamán megbízott volt KERESZTES Dénest, de még mind a mai napig nem szállította le a fát.

Ügyv.-tanács utasítja dr. SZÉKELY Zoltán ig.-ört, hogy szólítsa fel KERESZTES Dénest, hogy a fát legkésőbb szept. 15-ig szállítsa le, ellenkező esetben gondoskodjék a fának más fuvarossal való hazaszállításáról.

p. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy az ig.-vál. jún. 19-én hozott határozata értelmében elkészítette azt az átíratot, melyet a MNSz-hez a HERPEI-féle ügyben kell betervezni. Felolvassa az átírat szövegét.

Ügyv.-tanács a kérdés alapos megtárgyalása után elhatározza, hogy mielőtt a beadványt elküldené, megkeresést intéz az EME vezetőségéhez, hogy tájékoztatást kérjen afelől, hogy ők milyen lépéseket tettek hasonló ügyben. A válasz megérkezése után fogja majd a további lépéseket megtenni.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy a Tanalap Szabadság tér 11. sz. épületéből amelyet a ref. leánygimnázium bérelt, nevezett iskola kiköltözött, és úgy a 11., mint a 13. sz. épületbe az állami román nyelvű gimnázium költözött bele, anélkül, hogy erről a Múzeum vezetőségét mint a Tanalap kezelőjét értesítette volna.

Ügyv.-tanács utasítja dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt, hogy intézzen kérdést a leánygimnázium igazgatójához, és kérdezze meg, hogy kinek a rendeletére adták át az épületet, és közölje vele, hogy az átadásért a felelősség őket terheli, továbbá intézzen kérdést a Tanfelügyelőhöz is, hogy kinek a rendeletére költöztek be az épületekbe. E válaszok beérkezése után jelentést kell küldeni a minisztériumhoz, és kérni kell, hogy intézkedjék a megfelelő bérösszegek kiutalása iránt. Utasítja az elnökséget, hogy a jogtanácsossal együtt tisztázza az épületek ügyét.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

36.

Jegyzőkönyv, mely felvétel a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1948. évi nov. hó 12-én d.u. 4 óraker a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt BECSEY Pál miniszteri kiküldött, dr. TANA Gyula, KOVÁCS Ferenc, KOVÁCS Jenő, dr. KABAY Gábor, dr. SZÉKELY Zoltán, HARKÓ József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai.

1. Elnök üdvözlö a megjelenteket, és az ülést megnyitja. Meleg szavakkal üdvözlö KOVÁCS Ferenc almegevefőnököt, aki mint újonnan megválasztott tag először jelent meg az ügyv.-tanács ülésén. Kéri, hogy olyan megértő szeretettel jöjjön a múzeum segítségére, mint amilyen szeretettel megválasztottk tagjaink sorába.

A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács 1948. évi szept. hó 9-én tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítettik.

2. BECSEY Pál és KOVÁCS Ferenc a felolvasott jegyzőkönyvben említett könyvekkel kapcsolatosan megígérik, hogy azok ideszállításában segítséget fognak nyújtani.

Tudomásul szolgál.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentést tesz a DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjteménynek Borosjenőről való ideszállításáról. Bejelenti hogy f. évi okt. hó 13-án KISGYÖRGY Tamás elnökkel egyetemben személyesen utaztak el Borosjenőre, hogy néhai DIÓSZEGHY László által még 1932-ben a múzeumnak ajándékozott lepkegyűjteményt átvegyék és ideszállítsák. A gyűjtemény 1942 óta – az ajándékozó elhalálózása után –

LÖNHARDT Miklós borosjenői lakos kezelésében volt, aki a tavasz folyamán a *Világosság* című napilapban felhívást tett közzé a gyűjteménynek mielőbbi elszállítására miatt, minthogy nagyon kedvezőtlen körülmények között volt elhelyezve. Ennek alapján a RMP útján kérést adtunk le a CFR vezérigazgatóságához, hogy az ideszállítás céljaira ingyen vagont adjon rendelkezésünkre. Minthogy többszöri sürgetésre kérésünk elintézetlen maradt, s az idő mind jobban és jobban sürgetett, így kénytelenek voltunk múzeumunk saját költségén gondoskodni az ideszállításról. Az átvétel alkalmával a gyűjtemény nagy mennyiségére való tekintettel nem állott módjában, hogy darabszám szerint átvegyék az anyagot, hanem abban állapodtak meg, hogy itt a múzeumban fogjuk megejteni. E számbavétel alkalmával megállapítást nyert, hogy a gyűjtemény 163 dobozban mintegy 25 129 db. lepkét foglal magában. Sajnos, DIÓSZEGHY László elhalálózása után a gyűjtemény szakszerű kezelésben nem részesülhetett, s így nagyon sok lepke tönkrement és megpenészedett. Javasolja, hogy a gyűjtemény szakszerű preparálása és a megrongált darabok kiseltejezése céljából keressük meg a BOLYAI Egyetemet, hogy megfelelő szakembert bocsásson rendelkezésünkre, akinek útiköltségét és itt tartózkodása idejére lakást és ellátást adnánk. Minthogy a gyűjteményt a megyeközönség részére csak abban az esetben lehet kiállítani, ha megfelelő üveges szekrényeket készítettünk, javasolja, hogy e célból intézzünk kérést LUCA László pénzügyminiszterhez és kérjünk tőle 100 000 lejt erre a célra. E kérésünk eljuttatására kérjük fel TÓTH Géza ig.-vál. tagot. Bejelenti, hogy az ideszállítás költségei 36 406 lejbe kerültek. Ezzel kapcsolatosan bejelenti, hogy a Ministerul Artelor și Informațiilor helyi kirendeltségével tárgyalta az ideszállítás költségeinek megtérítése tárgyában, s ennek felhívása alapján be is adtuk a kiadások jegyzékét, hogy terjesszék fel a Miniszteriumba. Ilyenképpen reményünk lehet arra, hogy a kiadások meg fognak térülni. Bejelenti továbbá, hogy DIÓSZEGHY László nemcsak elsőrangú lapszakértő, hanem jeles festőművész is volt, akinek igen sok értékes festményét tekintették meg Borosjenőn. Sajnos azonban a képek mind olyan egyének birtokában vannak, akik nem hajlandók megválni, s így egyetlen darabot sem tudtak megszerezni múzeumunk számára. Dr. BALOGH Ernő borosjenői orvos, aki az elhunyt-nak nagyon jó barátja volt, f. évi okt. hó 30-án kelt levelében arról értesített, hogy GUTSJAHR Mihály aradi lakos (Str. COȘBUC nr. 2) eladná a tulajdonában lévő gyönyörű DIÓSZEGHY-féle festményét, mely egy szép retyezati tájat ábrázol.

Ügyv.-tanács a DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjtemény ideszállítását jóváhagyólag tudomásul veszi, s

elhatározza, hogy a BOLYAI Egyetemet megkeresi, hogy megfelelő szakembert küldjön ki a gyűjtemény átvizsgálására. A kiküldött szakértő véleménye alapján árajánlatot kér a kiállítási szekrények elkészítésére vonatkozólag, és annak alapján kér majd segélyt LUCA László pénzügyminisztertől.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentést tesz a folyó ügyekről:

a. Bejelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében a múzeum 1944-ben elszállított és Zalaegerszezen 1945-ben megsemmisült anyagával kapcsolatosan megkeresést intéztünk az EME vezetőségéhez, megkérdezve, hogy hasonló esetben ők milyen lépéseket tettek. E kérdésünkre az EME Hetes Bizottsága⁵⁸ nevében dr. NAGY Jenő titkár a következőket közli: 309/1948 számú átiratunkra Egyesületük vezetősége nevében az alábbi tájékoztatással szolgál. Az Erdélyi Múzeum Magyarországra került anyagának ügye más természetű, mint a SzNM-é, minthogy ez az anyag megvan, és a két ország közötti kultúregyezmény fogja a Magyarországon lévő múzeumi javak sorsát eldönteni. A SzNM anyagának elpusztulása szükségessé teszi, hogy a t. Igazgatóság részéről lépések tétessenek annak megállapítása érdekében, hogy az anyag milyen rendeletre szállított ki, és mi történt vele.

BECSEY Pál miniszteri kiküldött javasolja, hogy ezt az ügyet terjesszük fel a MNSz KI-hoz, mellékelve az eddigi lépések aktáinak másolatát, hogy azok áttanulmányozása után döntsön a MNSz KI a továbbiakban.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul véve BECSEY Pál javaslatát elfogadja, és utasítja az ig.-ört, hogy tegye meg a felterjesztést a MNSz KI-hoz.

b. Bejelenti, hogy a MNSz Háromszék megyei Intézőbizottságának 1830/948 sz. átiratára, melyben az Erdélyi Múzeum és a SzNM közötti munkaversenyéről értesítette múzeumunkat, szept. hó 15-én az alábbi átiratot küldötte el. „Hivatkozással 1830/1948 sz. átiratunkra, tisztelettel közöljük, hogy a kolozsvári Erdélyi Múzeummal való versenyünket tudományos kiadványok megjelentetésében, továbbá külső és belső gyűjtőmunkák megvalósításában látjuk. Ezért kérjük a MNSz Háromszék megyei Intézőbizottságot, hogy legújabb kiadványunk kiadásának költségeire 15 000 lejt előirányozni, valamint a székelyföldi néprajzi, történeti és 1848-as emlékek felkutatásában s a múzeum számára való megszerzésében segédkezet nyújtani szíveskedjék. Ilyen értelemben HERVAY József közművelődési felelős testvérrel már személyes megbeszélést folytattunk.” Közli, hogy beadványunkra mind a mai napig semmiféle választ sem kaptunk.

Tudomásul szolgál.

c. Bejelenti, hogy a MNSz KI 9513/1948.III. sz. átiratában felszólított, hogy a Múzeumról helyzetje-

lentést adjunk be. E felhívásuknak eleget téve f. évi szept. 28-án részletes jelentést tettünk múzeumunk helyzetéről, mellékelve az 1948/49. évi költségvetésünk másolatát is.

Tudomásul szolgál.

d. Bejelenti, hogy Udvarhely vármegye megyefőnökségéhez újabb átiratot intéznünk, kérve, hogy intézkedjék az 1948/49. évi községi segélyek kifizetése iránt, melynek alapján már néhány község be is fizette az előirányzott segélyösszeget.

Tudomásul szolgál.

e. Bejelenti, hogy Sepsiszentgyörgy város polgármesteréhez kérészt adtunk be, hogy az 1948/49. évi költségvetésünkben múzeumunk részére előirányzott 50 ezer lejes segélyt utalja ki. Kérésztünk a polgármester értesített 25 ezer lej kiutalásáról, sajnos azonban mind a mai napig nem tudtuk felvenni, mivel nincs pénz a város pénztárában.

Tudomásul szolgál.

f. Bejelenti, hogy a MNSz KI 10.055/1948.III. sz. átiratával megküldötte a bodolai MIKES család kastélyában volt könyvtár leltárát azzal az utasítással, hogy azonnal lépünk érintkezésbe a Brassó megyei szervezettel, a könyveket vegyük át, s a múzeum számára való példányokat válogassuk ki, a többit pedig őrizzük meg az ő számukra. E levél vétele után azonnal megkerestük a Brassó megyei szervezetet, hogy közöljék, vajon a könyvek Brassóban vagy Bodolán vannak-e, hogy válaszuk megérkezése után intézkedhessünk az elszállítás felől. Bár a levelünket még okt. hó 12-én elküldöttük, mind a mai napig választ nem kaptunk reá.

Tudomásul szolgál.

g. Bejelenti, hogy a Ministerul Artelor și Informațiilor f. hó 2-án visszaküldötte az 1947/48. évi költségvetést, azzal a megjegyzéssel, hogy adminisztratív szempontból nem tartozunk hozzájuk.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és felkéri BECSEY Pál miniszteri kiküldöttet a kérdés tisztázására, illetve az iratoknak megfelelő helyre való felterjesztésére.

h. Bejelenti, hogy BEDE József szilágysomlyói lakos a múlt ülésen említett 17 db. római érmet és egy db. bronz fibulát kérésztünkre elküldött megtekintés céljából, melyet 3 ezer lejért meg is vásároltunk.

Ügyv.-tanács az érmet és a bronz fibula megvásárlását jóváhagyólag tudomásul veszi.

i. Bejelenti, hogy a Magánalkalmazottak Szakszervezete okt. hó 28-án kelt átiratában az OSzT 72/1948 sz. rendeletére való hivatkozással közölte, hogy az alkalmazottakat télire tűzifával és zöldséggel el kell látni. Bejelenti, hogy összesen 2 fizetéses alkalmazottja van múzeumunknak, akik közül FADGYAS

Anna nem tart igényt sem a tűzifa-, sem pedig a zöldellátásra, FODOR Józsefné pedig természetbeni lakást, fűtést és világítást kap, azonkívül jókora kerthasználatot is, melyen az idén is megtermett legalább 1 q krumpli és az előírt zöldségmennyiség. Így tehát múzeumukat nem terheli az előírt rendelkezés.

Tudomásul szolgál.

j. Bejelenti, hogy a Városi Közüzemek kiküldöttje bemutatta a júl.-aug.-i havi vízfogyasztásról a számlát, mely a két hónapra 9344 lej értékű víz elfogyasztását mutatja.

Mint hogy ekkora mennyiségű víz használat folytán nem fogyhatott el, ezért ügyv.-tanács felkéri KISGYÖRGY Tamás elnököt, hogy a polgármesterrel tárgyaljon az ügyben, és kérje a vízfogyasztási számla összegének elengedését. Utasítja ig.-őrt, hogy keresse meg ANDRÁSSY Aladárt, a Vízművek igazgatóját, és kérje, hogy jöjjenek ki és vizsgálják meg, hogy honnan ered e nagy mennyiségű fogyasztás. Elhatározza, hogy legalább 4-5 napra ki kell zárni a vizet az egész telekről, hogy ennek alapján is ellenőrizni lehessen a nagy mennyiségű víz elfogyását.

k. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy a múlt évihez hasonlóan az idén is meg kellene rendezni a szokásos ismeretterjesztő előadásainkat. Azonban aggodalmát fejezi ki, hogy vajon az előadások erkölcsi és anyagi sikerét lehet-e biztosítani, minthogy a közönség nagyon sokféle igénybe van véve, s már a tavaly is az utolsó előadásokat nagyon kis számban látogatták. Közli, hogy novembertől ápriliséig bezárólag összesen hat előadást vett volna tervbe, melyek megtartására MOLNÁR István székelykeresztúri tanár, néprajzost, KÓS Károly műépítész, dr. BALOGH Ernő borosjenői nyug. kórházi főorvost, BALOGH Ferenc hegedűművészt, dr. LÁSZLÓ Gyula és SZABÉDI László egyetemi tanárokat szeretné felkérni.

Ügyv.-tanács az ismeretterjesztő előadások megtartását fontosnak tartja, és dr. SZÉKELY Zoltán aggodalmait nem osztja, mert feltétlenül bízik abban, hogy az előadások sikerét a tömegszervezetek vezetőinek megmozgatásával biztosítani tudja. Az előadások napját minden hónap utolsó szombatjára tűzi ki, és elhatározza, hogy egy-egy előadás megtartására KÓS Károly műépítész, dr. HARANGHY László orvosprofesszort, dr. BALOGH Ernő nyug. kórházi főorvost, dr. LÁSZLÓ Gyula, dr. SZABÉDI László és MOLTER Károly egyetemi tanárokat kéri fel, hogy az előadások iránt a közönség érdeklődését felkeltse.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr a Tanalap Szabadság tér 11. és 13. sz. alatti épületeivel kapcsolatosan bejelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében megkeresést intézett a volt ref. leánygimnázium igazgatójához és a tanfelügyelőhöz, de mind a mai napig

egyik sem válaszolt átiratunkra. BECSEY Pál főtanfelügyelő, miniszteri kiküldött az épületekkel kapcsolatosan előadja, hogy a városi lakáshivatal egy kilakoltatási rendelkezés alapján a telek hátsó részén lévő raktárhelyiséget a bentlakóktól elvette, és kiutalta a katonaság részére.

Ügyv.-tanács felkéri BECSEY Pál főtanfelügyelőt, hogy a kérdéses helyiségeket ne engedje át a katonaságnak, hanem utasítsa a megfelelő közegeket, hogy vegyék fel a kapcsolatot a múzeum vezetésével mint a Tanalap kezelőjével.

6. FADGYAS Anna jelentést tesz a múzeum pénzügyi helyzetéről. Bejelenti, hogy 1848. ápr. 1-jétől nov. 10-ig bevétellett 223 118,50 lej, kiadott 203 357 lej, pénzkészlet 19 761,50 lej.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

37.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1848. évi dec. hó 15-én d.u. 4 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak dr. GYÁRFÁS Albert alelnök elnöklété alatt KOVÁCS Jenő, dr. KABAY Gábor, dr. SZÉKELY Zoltán, HARKÓ József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai.

1. Elnök üdvözli a megjelenteket, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács 1948. évi jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítetik.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy KOVÁCS Ferenc almegegyfőnök az ülésről való távollmaradását hivatalos elfoglaltságára való tekintettel kimentette.

Tudomásul szolgál.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentést tesz a folyó ügyekről:

a. Bejelenti, hogy az ügyv.-tanács múlt ülésének határozata alapján felkértük KÓS Károly műépítész, hogy ismeretterjesztő előadásaink keretében a megnyitó előadást nov. hó 27-én tartsa meg. Felkérésünket elfogadta, azonban betegsége miatt az előadást dec. 4-ére kellett halasztanunk, amire ismét beteg lett, s erről utolsó pillanatban értesítette múzeumunk vezetését. Minthogy már a nagyközönség tudomására hoztuk volt az előadást, így nem állott módunkban ismét elnapolni, s ezért dr. SZÉKELY Zoltán tartott dec. 4-én előadást, melyet KISGYÖRGY Tamás elnök nyitott meg, a záróbeszédet pedig dr. GYÁRFÁS Albert alelnök tartotta.

Bejelenti, hogy dr. HARANGHY László orvosprofesszort is felkértük egy előadás megtartására,

melyet el is fogadott, és előadásának napját dec. 18-ára tűztük ki. Sajnos azonban a napokban közölte, hogy 18-ára nem jöhet, mert mint szakértő e napon egy táblai tárgyaláson kell részt vennie, ezért előadását 1949. jan. 15-re halasztottuk. Dr. BALOGH Ernő borosjenői nyug. kórházi igazgató-főorvost felkértük, hogy jan. utolsó szombatján DIÓSZEGHY Lászlóról tartson előadást. Kérésünket elfogadta, és közölte, hogy egyúttal még egy második előadást is fog tartani „Ősmagyar nyomok és rom fővárosok a Volga mentén” címmel.

Tudomásul szolgál.

b. Bejelenti, hogy a MNSz KI f. évi nov. hó 13-án kelt 11.880/1948.III. sz. átiratában felhívott, hogy a múzeum 1949. évi anyagi szükségleteiről készítsünk költségvetési tervezetet 1 800 000 lej összegig, és azt sürgősen terjesszük fel hozzájuk. E felhívás alapján elkészítettük a költségelőirányzatot, melyet nov. 23-án küldöttünk el a Központi Intézőbizottsághoz. Ezzel kapcsolatosan bejelenti, hogy mivel az új költségvetési év jan. 1-jén kezdődik, ezért el kell készíteni még e hónap folyamán költségvetésünket.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi. Elhatározza, hogy f. évi dec. hó 28-án d.e. 11 órára összehívja az ig.-választmány tagjait az 1949. évi költségvetés megtárgyalása céljából.

c. Bejelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében a HERPEI-féle ügyben elkészítette, és a MNSz KI-hoz felterjesztette a szükséges átiratot és mellékleteit. Felolvassa az átirat szövegét.

Ügyv.-tanács jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

d. Bejelenti, hogy a zetelaki ásatásról szóló jelentés nyomtatásban való megjelenése céljaira a Nemzetiségi Minisztériumtól 25 000 lej segélyt kért, minthogy ittléte alkalmával SUCIU Camil államtitkár kilátásba helyezte e segély megadását. Bemutatja a „Graiul Liber” nyomda árajánlatát a szóbanforgó könyv kinyomtatására vonatkozólag, mely szerint 300 példány kinyomtatási ára ívenként 4650 lej lenne, a mellékletek számára való papír ára pedig 1055 lej, amihez jönne még a törvényes 4%-os számlailleték. Bejelenti, hogy a kiadvány kb. 2 ív terjedelmű lenne, s ilyenképpen mintegy 11 ezer lejbe kerülne, mely összeget az év folyamán eladott kiadványaink árából fedezni is tudjuk.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és a nyomda árajánlatát elfogadva utasítja dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt, hogy a kiadványt készíttesse el.

e. Jelenti, hogy az ügyv.-tanács határozata alapján megkeresést intéztünk a kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem Természettudományi Karához, kérve, hogy a DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjtemény megvizsgálása és rendbehozása céljából megfelelő

szakembert küldjön ki. E kérésünkre még hivatalos választ nem kaptunk, de SZABÉDI László magánúton arról értesített, hogy minden valószínűség szerint kérésünk kedvező elintézését nyer.

Tudomásul szolgál.

f. Bejelenti, hogy Sepsiszentgyörgy város az 1948/49. évi költségvetésben múzeumunk számára előirányzott 50 000 lejes segélyből 25 000 lejt nov. hó 25-én kifizetett.

Tudomásul szolgál.

g. Jelenti, hogy egy évvel ezelőtt PÁLL Lajosnak kiadtuk munkára a könyvtári katalóguscédulák számára szükséges szekrény elkészítését. A szekrény mind a mai napig nem készült el, s minthogy szükséges volna, ezért ajánlatot kértünk KOC SIS Elek asztalosmestertől az elkészítésre. KOC SIS Elek megállapította, hogy a szekrényen PÁLL Lajos 2500 lej értékű munkát végzett. A további munkálatok elvégzését, illetve a szekrény elkészítését 8000 lejért vállalná el. Javasolja az ajánlat elfogadását.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi. KOC SIS Elek árajánlatát elfogadja, és megbízza a szekrény elkészítésével. Utasítja az ig.-őrt, hogy PÁLL Lajost szólítsa fel, hogy a legközelebbi ülésre tegyen jelentést, hogy azokat a szerszámokat, melyeket az elmúlt év folyamán az ő gondatlansága következtében loptak el az asztalosműhelyből, pótolta-e.

h. Bejelenti, hogy a Consilieratul Cultural⁹⁹ megyei vezetősége 285/1948 sz. átiratában közölte, hogy kérésünket, melyben a lepkegyűjtemény ideszállítás költségeinek megtérítését kértük, a Minisztérium elutasította.

Tudomásul szolgál.

i. Bejelenti, hogy úgy a Tanalap, mint a Múzeum 1947. évi számadását és az 1848/49. évi költségvetését kétszeri felterjesztés után is visszaküldötte a Ministerul Artelor și Informațiilor azzal, hogy adminisztratív szempontból nem tartozunk hozzájuk, azelőtt meg a Ministerul Educației Naționale küldötte vissza.

Ügyv.-tanács utasítja az ig.-őrt, hogy többször ne terjessze fel a kérdéses iratokat.

4. Dr. KABAY Gábor jogtanácsos jelenti, hogy a helybeli tanfelügyelőség átküldötte a Nemzetnevelésügyi, valamint az Igazságügyi Minisztérium leiratait a kézdivásárhelyi járásbírói elnök beadványának másolatával együtt, melyben a Kézdivásárhelyen az ADY Endre utcában lévő épületekről van szó, s melyeknek tulajdonjogilag való átadását kéri a járásbíró elnöke a Minisztériumtól a *Mon. Oficial* okt. 1-jei számában megjelent rendelkezésre való hivatkozással. Felolvassa a *Mon. Of.* hivatkozott számában közölt rendeletet, és megállapítja, hogy a járásbírói elnök tévesen értelmezte a rendeletet.

Ügyv.-tanács felkéri dr. KABAY Gábor jogtanácsost, hogy a szükséges átiratot az ügyben készítse el. BECSEY Pál főtanfelügyelőt pedig felkéri, hogy a Tanalap jogi helyzetéről tegyen jelentést, és tiltakozzék az ingatlan elajándékozása ellen.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

38.

Jegyzőkönyv, mely felvételte a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1948. évi dec. hó 28-án d.e. 9 óraker a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, dr. TANA Gyula, dr. SZÉKELY Zoltán, HARKÓ József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai.

1. Elnök üdvözlö a megjelenteket, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács 1948. évi dec. hó 15-én tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítetik.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy:

a. Dr. HARANGHY László orvosprofesszor f. hó 22-én érkezett levelében arról értesített, hogy előadását halasszuk el március folyamára. Bejelenti, hogy e lemondás miatt január hónap folyamán csak dr. BALOGH Ernő borosjenői orvos előadását fogjuk megtartani a hónap utolsó szombatján, vagyis 29-én, amikor DIÓSZEGHY Lászlóról fog egy előadást tartani, továbbá „Ősmagyar nyomok és rom fővárosok a Volga mentén” címmel egy másikat, amelynek megtartását jan. 30-ra, vasárnap délutánra tervezzük.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

b. Bejelenti, hogy az ügyv.-tanács dec. hó 15-én kelt határozata értelmében átiratban felkérte PÁLL Lajos múzeumi alkalmazottat, hogy tegyen jelentést arról, hogy a lopás alkalmával elveszett számköveket pótolta-e. Nevezett mind a mai napig sem szóbeli, sem írásbeli jelentést nem tett.

Ügyv.-tanács a jelentés alapján elhatározza, hogy az elnökség újabb felszólítást küld PÁLL Lajosnak.

c. Bejelenti, hogy Ion PAȘA a Ministerul Artelor și Informațiilor művészetiügyi osztályának inspektora dec. hó 21-én meglátogatta múzeumunkat, és az év folyamán végzett munkálatokat elismeréssel vette tudomásul. E megállapításról jegyzőkönyvet is vett fel. Felszólítására átadtuk annak a költségvetési előirányzatnak a másolatát, amelyet a MNSz KI-hoz terjesztettünk fel.

Tudomásul szolgál.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti a múzeum 1949. évi költségvetésének tervezetét, mely szerint bevételként 2 079 847,50 lej, kiadásként ugyan-

csak 2 076 837,50 lej irányoztatott elő. Bejelenti, hogy a MNSz KI nov. hó 13-án kelt leiratában felszólított, hogy az 1949. évre készítsünk egy költségelőirányzatot 1 800 000 lejről, és azt terjesszük fel hozzájuk. Ennek az 1 800 000 lejnek és a még várható bevételeinknek alapján készítettük el költségvetésünket.

Ügyv.-tanács beható tárgyalás után a múzeum 1949. évi költségvetését elfogadja, és jóváhagyás céljából az ig.-választmány elé terjeszti.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti a múzeum kezelésében lévő Háromszéki Tanalap 1949. évi költségvetését, melyet az 1948. évi pénztári maradvány és a várható lakbérjövödelmek alapján állított össze. A Tanalap 1949. évi költségvetése 246 537 lej bevételt és ugyanannyi kiadást mutat.

Ügyv.-tanács beható tárgyalás után a Tanalap 1949. évi költségvetését elfogadja, és jóváhagyás céljából az ig.-választmány elé terjeszti.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy a csendőrlégió az általa bérelt tanalapi épület lakbérével 1948. júl. 1-jétől dec. 31-ig hátrálékban van, úgyszintén semmi lakbért sem kapunk a másik két épületért sem, melyet a tanfelügyelőség és az elemi iskola foglalt el. Dr. TANA Gyula közli, hogy a törvényes rendelkezések értelmében a lakbér után fizetendő 27%-os adót büntetés terhe mellett dec. 31-ig ki kell fizetni, valamint az új lakbérleti törvény alapján a szerződéseket a lakáshivatalhoz 1949. jan. 2-ig ki kell mutatni. Javasolja, hogy úgy a csendőrséget, mint a tanfelügyelőséget szólítsuk fel, hogy a törvényes rendelkezések értelmében járjanak el, mert különben minden felelősséget reájuk hárítunk.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és a javaslat alapján elhatározza, hogy úgy a csendőrséget, mint a tanfelügyelőséget felszólítja, hogy a törvényes rendelkezések alapján járjanak el, mert különben minden felelősséget reájuk hárít. BECSEY Pál miniszteri kiküldöttet és dr. KABAY Gábor jogtanácsost felkéri az ügy rendezésével.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

39.

Jegyzőkönyv, mely felvételte a SzNM ig.-választmányának Sepsiszentgyörgyön 1948. évi dec. hó 28-án d.e. 11 óraker a Múzeum irodahelyiségében tartott rendes gyűléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, dr. TANA Gyula, SCHULLER Sándor, dr. LÁSZLÓ Ferenc, KOVÁCS Jenő, SZÁSZ Imre, TAKÁCS János, PÉTER Gyula, dr. KABAY Gábor, HARKÓ József, dr. SZÉKELY Zoltán és FADGYAS Anna, az ig.-vál. tagjai.

1. Elnök üdvözlö a megjelenteket, és a gyűlést megnyitja. Meleg szavakkal üdvözlö dr. LÁSZLÓ

Ferenc ig.-vál. tagot, és kéri, hogy mint a múltban, úgy a jövőben is legyen megértő társa azoknak, akik a Múzeum fejlesztésén és minél jobban való felvirágoztatásán dolgoznak.⁶⁰ Megállapítja a gyűlés összehívásának szabályszerűségét és határozatképességét. Ismerteti a tárgysorozatot, melyet a gyűlés elfogad. A jegyzőkönyv vezetésére FADGYAS Annát, hitelesítésre pedig PÉTER Gyula és KOVÁCS Jenő ig.-vál. tagokat kéri fel.

2. Elnök bejelenti, hogy GÁSPÁR Jenő, az ig.-vál. és az ügyv.-tanács tagja f. évi aug. hó 2-án Baróton meghalt. Temetés aug. hó 4-én volt, melyen múzeumunk képviselőiben dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr vett részt. Ezzel kapcsolatosan bejelenti, hogy az ig.-választmány 1948. évi júl. hó 19-én tartott gyűlésén azt a határozatot hozta, hogy a legközelebb megüresendő tagsági helyre dr. LÁSZLÓ Ferencet választja meg.

Ig.-választmány GÁSPÁR Jenő ig.-választmányi és ügyv.-tanácsi tag elhunytát fájdalommal tudomásul veszi. A megüresedett tagsági hely betöltésére dr. LÁSZLÓ Ferencet egyhangúlag megválasztja.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előterjeszti és részletesen ismerteti a Múzeum 1949. évi költségvetésének tervezetét, mely szerint bevételként 2 079 837,50 lej, kiadásként ugyancsak 2 079 837,50 lej irányoztatott elő. Bejelenti, hogy a MNSZ KI nov. hó 13-án kelt beiratában felszólította a Múzeum vezetőségét, hogy az 1949. évre készítsünk költségelőirányzatot 1 800 000 lejről, és azt sürgősen terjesszük fel hozzájuk. Ennek az 1 800 000 lejnek és a még várható bevételeinknek alapján készítettük el költségvetésünket. Dr. LÁSZLÓ Ferenc közli, hogy ha az állami költségvetés elkészül, akkor kérni fogják a Múzeumtól, hogy a beterjesztett költségvetést tételesen indokolja meg. Javasolja, hogy majd annak idején ezt az indokolást az igazgatóság gyűlés összehívása nélkül is készíthesse el, és használja alapul a megye vagy a város költségvetését erre a célra.

TAKÁCS János ig.-vál. tag kevésnek tartja azt, hogy az ásatások céljaira csak mindössze 50 000 lej irányoztatott elő a költségvetésben. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr válaszul közli, hogy ennél többet a költségvetés nem engedett meg, de az ásatásokat legnagyobb részben önkéntes munkások igénybevételével szokta elvégezni. Dr. LÁSZLÓ Ferenc a TAKÁCS János hozzászólása fölött örömet fejezi ki, mert ezzel tanúbizonyságot tett arról, hogy egyszerű ember létere megérti a művelődés fontosságát.

TAKÁCS János kérdést intéz a Csík megyei segélyek iránt. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr a kérdésre válaszolva közli, hogy eddig mintegy 18 000 lej folyt be segélyképpen Csík megye részéről. TAKÁCS javasolja, hogy a csíkiak érdeklődésének felkeltése céljából hírlapi cikket kellene közzétenni. Dr. LÁSZLÓ Ferenc

javasolja, hogy a MNSZ Közművelődési Bizottsága is kapcsolódjék bele a múzeumi munkába, s előadásai alkalmával legalább egy 20 perces előadás keretén belül ismertesse a múzeumot és annak célkitűzéseit.

Igazgató-választmány az előterjesztett költségvetést egyhangúlag elfogadja. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt megbízza, hogy ha majd felszólítás érkezik a költségvetés tételesen indokolására, ezt készítse el.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr előtejeszti a Múzeum kezelésében lévő Háromszéki Tanalap 1949. évi költségvetését, melyet az 1948. évi pénztári maradvány és a várható lakbérjövödelmek alapján állítottunk össze, és amelyet az ügyv.-tanács elfogadott. A Tanalap 1949. évi költségvetése 246 537 lej bevételt és ugyanannyi kiadást mutat.

Ig.-választmány beható tárgyalás után a Tanalap 1949. évi költségvetését elfogadja.

5. Dr. TANA Gyula közli, hogy a törvényes rendelkezések értelmében a lakberek után fizetendő 27%-os adót dec. 31-ig büntetés terhe mellett ki kell fizetni, valamint az új lakbéri törvény elrendeli, hogy a bérleti szerződéseket 1949. jan. 2-ig be kell mutatni a lakáshivatalnál. Javasolja, hogy a törvényes rendelkezések alapján való eljárásra szólítsuk fel úgy a csendőrséget, mint a tanfelügyelőiséget, azzal a megjegyzéssel, hogy ellenkező esetben minden felelősséget rájuk hárítunk.

Ig.-választmány a javaslat alapján elhatározza, hogy mindazokat, akik a Tanalap épületeiben laknak, felszólítja a törvény által előírt rendelkezések értelmében való eljárásra, és közli, hogy ellenkező esetben a felelősséget rájuk hárítja.

6. HARKÓ József ig.-őr az indítványok során javasolja, hogy a néprajz és népviselet iránt való érdeklődés ébrentartása céljából tartsunk az ismeretterjesztő előadások keretében egy ilyen tárgyú előadást. Dr. LÁSZLÓ Ferenc javasolja, hogy az előadás szövegét megelőzőleg küldjék fel BALOGH Edgár egyetemi tanának, hogy ideológiai szempontból ne legyen melléfogás.

Ig.-választmány a javaslatokat elfogadja, és elhatározza, hogy előadókul dr. MOLNÁR István és HARKÓ József ig.-vál. tagokat kéri fel.

7. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy Román Munkáspárt dokumentációs osztálya 4 előadás megtartását vette tervbe összefüggően a múzeumi előadásokkal, amelyeket a mi előadásaink alkalmával kellene megtartanunk.

Ig.-választmány elhatározza, hogy a tervbe vett 4 előadást a múzeumi előadásokkal kapcsolatosan meg kell tartani.

8. SCHULLER Sándor ig.-vál. tag javasolja, hogy a költségvetés alapján készítsen a múzeum vezetősége egy munkatervet az 1949. évre. Javasolja, hogy

ez a munkaterv a legközelebbi üggy.-tanácsi ülésre készíttessék el.

Ig.-választmány a javaslatot elfogadja, és megbízza dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őrt a munkaterv elkészítésével.

Több tárgy nem lévén, elnök a gyűlést bezárja.

40.

Jegyzőkönyv, mely felvétel a SzNM üggy.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1949. évi febr. hó 19-én d.u. 4 óraker a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök-elnöke alatt dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, SCHULLER Sándor, dr. KABAY Gábor, dr. SZÉKELY Zoltán, HARKÓ József és FADGYAS Anna, az üggy.-tanács tagjai.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlöi a megjelenteket, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti. FADGYAS Anna felolvassa az üggy.-tanács 1948. évi dec. hó 28-án tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítettik.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy az üggy.-tanács 1948. évi dec. hó 28-án tartott ülésének határozata értelmében az elnökség felszólította PÁLL Lajost, hogy az elveszett szerszámokat pótolta-e, továbbá, hogy a kecskét a múzeum udvaráról távolítsa el, és közölte vele, hogy a vállalt kötelezettségeknek nem tett eleget. E felszólításunkra PÁLL Lajos, éppen úgy, mint a megelőző igazgatói felszólításra, mind a mai napig nem válaszolt.

Üggy.-tanács felkéri dr. KABAY Gábor jogtanácsost, szőltsa fel PÁLL Lajost, hogy a lakást f. évi ápr. hó 1-jére adja a múzeum rendelkezésére, a leltár szerint átvett szerszámokat pedig szintén adja át.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy az üggy.-tanács dec. hó 28-án tartott ülésének határozata értelmében átiratot intéztünk a csendőrséghez és a tanfelügyelőséghez, hogy az általuk elfoglalt tanalapi épületek ügyét a törvényes keretek között rendezzék. Felszólításunkra a csendőrség közölte, hogy mihielyt a felsőbb hatóságától utasítást kap, a lakbér utáni adót ki fogja fizetni. A Tanfelügyelőség nem válaszolt megkérdezésünkre. Ezzel kapcsolatosan dr. KABAY Gábor jogtanácsos bejelenti, hogy a Tanfelügyelőséggel most folynak a tárgyalások az épületek jogi helyzetének tisztázása ügyében.

Tudomásul szolgál.

4. Dr. KABAY Gábor jogtanácsos közli, hogy a napokban jelent meg a *Hivatalos Közlönyben* a rendelkezés arra vonatkozólag, hogy az alapítványok pénzét a Banca Națională⁶¹ folyószámlára kell elhelyezni.

Üggy.-tanács a rendelet alapján elhatározza, hogy a Háromszéki Tanalap tulajdonát képező pénzüsszeget folyószámlára helyezi a Banca Națională.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy:
a. A Budapesten rendezendő Nemzetközi Ősrégészeti Kongresszus vezetősége felkérte, hogy eddig megjelent munkáinak jegyzékét küldje be. E felhívásnak eleget tett, és a kért jegyzéket elküldötte.

Tudomásul szolgál.

b. Bejelenti hogy a Román Tudományos Akadémia ősrégészeti osztályának vezetősége felkérte, hogy a most készülő ősrégészeti repertórium részére a székelyföldi adatokat dolgozza fel. E felszólítás alapján már meg is kezdte a munkálatokat.

Tudomásul szolgál.

c. Bejelenti hogy a Camera de Muncă⁶² vezetősége átadta a múzeum részére a köröspataki KÁLNOKY család tulajdonából származó muzeális jellegű tárgyakat, éspedig: 1 db. tükröt, 1 faragott ládát, 1 kis berakásos díszítettű íróasztalt, 1 fiókos szekrényt, 2 db. gipszfigurát, 1 vaddisznófejet, 1 festett tányért és 2 db. virágvázát. A bútorok rendbehozatalára árajánlatot kért KOCSIS Elek asztalosmestertől, aki 7800 lejes ajánlatot tett a kérdéses munkálatok elvégzésére.

Üggy.-tanács a jelentést tudomásul veszi. KOCSIS Elek árajánlatát nem fogadja el, hanem megpróbál még más árajánlatot is szerezni, hátha olcsóbban is meg lehet oldani a kérdéses bútorok megjavítását.

d. Bejelenti, hogy ismeretterjesztő előadásaink keretében jan. hó 29-én LENIN halálának 25 éves évfordulójáról és DIÓSZEGHY László festőművészről és lepkegyűjtőről emlékeztünk meg. Az előadást BECSEY Pál nyitotta meg. BANYAI László tanár LENINről, dr. BALOGH Ernő DIÓSZEGHY Lászlóról írt előadását dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr olvasta fel, az előadást SCHULLER Sándor zárta be.

Bejelenti, hogy következő előadásunk febr. hó 27-én lesz, mely alkalommal dr. LÁSZLÓ Gyula egyetemi tanár: „Az őskori magyar társadalom és ősköltészetünk” címen fog előadást tartani. Kéri az üggy.-tanács tagjait, hogy legyenek segítségére úgy az előadás erkölcsi, mint anyagi sikerének biztosításában.

Üggy.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi. Elhatározza, hogy a febr. 27-i előadás megnyitására TÓTH Géza képviselő ig.-vál. tagot kéri fel. Ha nevezett akadályozva lenne, akkor a megnyitót dr. KABAY Gábor fogja megtartani, a bezárót pedig HARKÓ József ig.-őr.

e. Bejelenti, hogy a megyei Consilieratul Cultural 38-1949 sz. átiratában közölte a Minisztériumnak azt a rendeletét, mely a múzeumok felleltározásáról egy későbbi időpontban fog intézkedni.

Tudomásul szolgál.

f. Bejelenti, hogy a törvényes rendelkezések értelmében úgy a múzeum, mint a Tanalap épületeiben lakókról megtettük az adóbevallást a helybeli adóhivatalhoz.

Tudomásul szolgál.

g. Bejelenti, hogy a COMCAR Húsipari központ ajánlatot tett a jégverem bérbevételére vonatkozólag, s KISGYÖRGY Tamás elnök hozzájárulásával dr. KABAY Gábor jogtanácsos a bérleti szerződést elkészítette, mely szerint havi 1000 lej bérösszeget fognak fizetni.

Tudomásul szolgál.

h. Bejelenti, hogy **Zetevára** című kiadványunkat a nyomda elkészítette, és leszállította.

Tudomásul szolgál.

i. Bejelenti, hogy jan. hó 16-án kiszállott Futásfalvára, minthogy VERESS Béla XI. B. oszt. tanuló jelentette, hogy LUKÁCS István futásfalvi lakos újabban ismét cserépedényekre bukkant a telkén pinceásás közben. Ez alkalommal LUKÁCS Istvántól tudomást szerzett arról, hogy az 1945. évben előkerült éremleltből mintegy 84 darabot BARDO CZ Lajos kézdívásárhelyi ékszeresnek adott el. Felkereste nevezettet is, aki 11 db. érmet adott tanulmányozás céljából, a többieket pedig feldolgozta gyűrtűnek. Ugyancsak e leletből származó 3 db. érmet szerzett meg VERESS Sándor torjai ékszeresztől VERESS Béla tanuló útján.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

j. Bejelenti, hogy úgy a múzeum, mint a Tanalap 1949. évi költségvetését a megyei Consilieratul Cultural útján felterjesztette jóváhagyás céljából a Ministerul Artelor și Informațiilorhoz.

Tudomásul szolgál.

k. Bejelenti, hogy a betegsegélyző központ 1935. ápr. 8-án kelt végzésével a múzeum alkalmazottait mentesítette a betegsegélyzői illetékek fizetése alól, s így mind a mai napig betegsegélyzői illetéket nem fizettünk. Minthogy az 1949. évi jan. hó 1-jén megjelent törvény kimondja azt, hogy minden alkalmazott után betegsegélyzői illetéket kell fizetni, kérdést intéz, hogy miképpen járjunk el.

Ügyv.-tanács az új törvény alapján kimondja, illetve utasítja ig.-őrt, hogy 1949. jan. 1-jétől kezdődőleg az alkalmazottak után a betegsegélyzői illetéket fizesse ki minden hónapban.

l. Bejelenti, hogy f. évi márc. hó 1-jén 25 éve lesz annak, hogy FADGYAS Anna a múzeum szolgálatába lépett. Javasolja, hogy ez alkalommal az ügyv.-tanács utalja ki számára egy havi fizetésének megfelelő összeget.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja, s FADGYAS Annát ez alkalommal melegen üdvözlő. KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs javaslatára mint élmunkásnőnek 5000 lejt részére kiutal.

6. SCHULLER Sándor kérdést intéz, hogy SALAMON Ferenc és MÁTTIS János milyen munkát végeznek a múzeumnál a lakás ellenértékeképpen.

Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr a kérdésre válaszolva közli, hogy dr. SALAMON Ferenc, amikor hivatali elfoglaltsága megengedi, készségesen segít az előadások megrendezésében, míg MÁTTIS János a díszterem dekorálásában, valamint az alkalmasszerűleg szükséges rajzok elkészítésében segítkezik.

Tudomásul szolgál.

7. HARKÓ József ig.-őr bejelenti, hogy szeretné a három székely megye népviseletét beállítani a néprajzi gyűjteménybe. E célból szükséges volna 3 pár figura, melynek elkészítése felől már érdeklődött HAÁZ Sándor udvarhelyi szobrászművésznél, aki bizonyos honoráriumért szívesen elkészítené a figurákat.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, de mindaddig, amíg megfelelő összeg nem áll rendelkezésére, a figurák elkészítésére nem adhat megbízást.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

41.

Jegyzőkönyv, mely felvételét a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1949. évi ápr. hó 13-án d.u. 4 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklése alatt dr. GYÁRFÁS Albert alelnök, dr. SZÉKELY Zoltán, HARKÓ József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá BECSEY Pál miniszteri kiküldött.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlő a megjelenteket, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács 1949. évi febr. hó 19-én tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesíttetik.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy dr. TANA Gyula hivatalos elfoglaltságára való tekintettel az ülésről való távolmaradását kimentette.

Tudomásul szolgál.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy annak ellenére, hogy az ügyv.-tanács múlt ülésében úgy határozott, hogy PÁLL Lajost felszólítja, hogy ápr. hó 1-jére az általa elfoglalt lakásból költözzék ki, ezt a határozatot még nem kézbesítette ki nevezettnek, minthogy a lakásügy miatt fontosnak tartotta, hogy előbb az a megfelelő ember, akit helyébe fogadunk, már legyen megválasztva, hogy a lakást azonnal elfoglalhassa. Minthogy a minisztérium értesítése szerint ápr. hó 1-jétől kezdődőleg olyan segélyben fogunk részesülni, mely lehetővé teszi egy második altiszt rendes fizetéssel való alkalmazását is, így e kérdés is megoldást fog nyerni, amelyre majd később a tárgyszorozatban ki fog térni.

Tudomásul szolgál.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy:
a. F. évi márc. hó 25–27-én részt vett a Bukarestben rendezett országos írói kongresszuson, s ez

alkalommal felkereste a bukaresti múzeumi szakembereket is. Nagyon fontos volt, hogy ismét felvehette a személyes kapcsolatot, és az elmúlt évek tudományos munkájáról is tájékozódhatott, s megtekinthette a legutóbbi ásatások eredményeit, úgyszintén a múzeum korszerű átrendezését. DAMIAN ezredestől – aki régészettel is foglalkozik – két igen becses szakmunkát is kapott cserépéldányképpen. E két könyv ellenértéképpen nevezett ezredes Háromszék megye millenáris *Emlékkönyvét* kéri, amely másodpéldányban is megvan múzeumunk könyvtárában. Kéri az ügyv.-tanácsot, hogy járuljon hozzá a cseréhez.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és hozzájárul, hogy DAMIAN ezredesnek az általa adott két darab könyvért cserébe elküldessék Háromszék vármegye *Emlékkönyve*.

b. Bejelenti, hogy ápr. hó 3-án a régészeti repertériumot készítő bizottság meghívására Kolozsvárra utazott, hogy részt vegyen az előkészítő bizottság ülésén. E gyűlésen jelen voltak az összes erdélyi múzeumok vezetői, s így sikerült egy általános képet nyerni a múzeumok helyzetéről és az utóbbi évek tudományos munkájáról is. A Műemlékek Országos Bizottságának elnöke, C. DAICOVICIU érdeklődött múzeumunknak az utóbbi években kifejtett munkája iránt, és a jövőre azt a tájékoztatást adta, hogy ásatásainkat megelőzőleg jelentsük be az Akadémia kolozsvári intézetének, melynek ő az igazgatója, s az engedélyt minden esetben meg fogja adni.

Tudomásul szolgál.

c. Bejelenti, hogy a MNSz százas bizottsága f. évi ápr. hó 1–3-án tartott gyűlése alkalmával néprajzi kiállítást rendezett múzeumunk egyik helyiségében. Ez alkalommal a MNSz vezetői közül többen felkeresték múzeumunkat, köztük BALOGH Edgár is, a kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem rektora, akivel a múzeum jövőbeni helyzetéről beszélgetne, ígéretet kapott, hogy a nyári vakáció alkalmával több egyetemi hallgatót el fog küldeni a múzeumban való munkálkodásra. E diákok utazási és ellátási költségeit az egyetem fogja fizetni, múzeumunknak csak lakásról kell gondoskodni számukra. Ugyancsak ez alkalommal BALOGH Edgár és SZENKOVICS miniszter társaságában felkeresték Háromszék vármegye megyefőnököket, hogy a kulákok birtokában volt muzeális jellegű tárgyakat engedje át múzeumunk gyűjteményei számára. Megjegyzi, hogy ebben az ügyben még márc. hó 15-én kérést adtunk be a Megyei Államosító Bizottsághoz, de még mind a mai napig eredmény nem mutatkozott.

Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javasolja, hogy a múzeum vezetősége intézzen emlékiratot a Néptanácsok Elnökségéhez, kérve, hogy a kulákok birtokában volt muzeális jellegű tárgyakat adja át gyűjteményeink számára.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelentését jóváhagyólag tudomásul veszi. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök javaslatát magáévá teszi, és megbízza dr. SZÉKELY Zoltánt, hogy a megfelelő emlékiratot minél előbb juttassa el a Néptanácsok Elnökségéhez.

d. Felolvassa a Ministerul Artelor și Informațiilor 3610/1949 sz. f. évi márc. hó 30-án érkezett leiratát, melyben arról értekezik, hogy f. évi ápr. hó 1-jétől kezdődőleg múzeumunk 50 000 lei államsegélyt fog kapni havonként. Minthogy így az év folyamán összesen 450 000 lejt fogunk kapni a költségvetésbe előirányzott 1 800 000 lej helyett, és kétséges a három székely megye eddigi segélye is, kérdést intéz a költségvetés mikénti átdolgozása iránt.

Ügyv.-tanács a jelentést örömmel tudomásul veszi, és utasítja ig.-őrt, hogy a megyei segélyek iránt intézzen megkeresést a Néptanácsok Elnökségeihez, s a válaszok beérkezése után kell majd a költségvetést átdolgozni.

e. Minthogy a Minisztérium által kilátásba helyezett havi segély lehetővé teszi azt, hogy PÁLL Lajos helyébe egy olyan altisztet alkalmazzunk, akinek semmi más elfoglaltsága nem lesz, csak a múzeumban való munkálkodás, kéri az ügyv.-tanácsot, hogy járuljon hozzá egy második altiszt alkalmazásához.

BECSEY Pál miniszteri kiküldött tájékozással megjegyzi, hogy az új fizetési rendszer szerint egy altisztnek a fizetése havonként 3333 lej. KISGYÖRGY Tamás elnök megígéri, hogy a megyei elosztó hivatal útján gondoskodni fognak egy megfelelő altisztről.

Ügyv.-tanács hozzájárul egy második altiszt alkalmazásához, és utasítja a jogtanácsost, hogy PÁLL Lajossal közölje, hogy f. évi márc. hó 1-jére adja át az általa elfoglalt lakást, valamint a leltár szerint átvett szerszámokat.

f. Bejelenti, hogy a vízvezetéki hálózatot megvizsgáltatta GECSE László szerelőmesterrel, hogy állapítsa, illetve keresse meg, hogy mi okozza a nagy vízfogyasztást. GECSE László a kutatás során megtalálta a földben a csőrepedést, ami azért nem tört fel a föld felszínére, mert belakapott a szennyvízvezető csatornába. A munkálatok elvégzéséért 2020 lejt fizettünk ki. A Vízművek Igazgatóságához kérvényt adtunk be, hogy az elfolyás következtében előállott negy mennyiségű vízfogyasztás árát engedje el. Kérésünket a Vízművek Igazgatósága meghallgatta, és 20 024 lejt kitevő számlánkból összesen 4885 lejt kellett megfizetnünk 1948. július–november hónapokra.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

g. Bejelenti, hogy ismeretterjesztő-előadásaink keretében f. évi febr. hó 27-én dr. LÁSZLÓ Gyula kolozsvári egyetemi tanár tartott előadást. Az

előadás bruttó bevétele önkéntes adományokból 5375 lej volt, a kiadás pedig 4010 lej, s így a megmaradt tiszta jövedelem 1365 lej. Az előadás erkölcsileg szépen sikerült, mert a közönség sokkal nagyobb érdeklődést tanúsított, mint a megelőző előadásainknál.

Bejelenti, hogy következő előadásunk f. hó 19-én lesz, amikor KÓS Károly műépítész fogja megtartani azt az előadást, mely decemberben betegsége miatt elmaradt.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi. Elhatározza, hogy KÓS Károly előadása alkalmával a megnyitót KOVÁCS Ferenc, a bezárót pedig KOVÁCS Jenő ig.-vál. tagok fogják megtartani.

5. HARKÓ József ig.-őr jelenti, hogy f. évi ápr. hó 3-án V. BITEA a közoktatásügyi minisztérium 64.384/1949 sz. rendelete alapján felkereste a múzeum igazgatóságát, hogy megvizsgálja a Háromszéki Tanalap javainak kezelését. E vizsgálat alkalmával dr. KABAY Gábor jogtanácsos is jelen volt, aki felvilágosította nevezettet a Tanalap jogi helyzetéről. A pénztári napló alapján jegyzeteket készített a jövedelem felhasználásáról, és érdeklődött, hogy az alapító oklevél alapján teljesíti-e a Tanalap hivatását. Látogatásáról jegyzőkönyvet vett fel, melyben kifejezte, hogy a vizsgálat eredményéről külön jelentésben számol be a minisztériumnak. Minthogy a Tanalap Kézdivásárhelyen levő javait is akarta látni, ezért dr. KABAY Gábor jogtanácsos kíséretében ápr. hó 4-én kiszállottak Kézdivásárhelyre. Tekintettel arra, hogy egyetlen szervezeten sem tudta erre az útra az autót kölcsönadni, ezért kénytelen volt a jogtanácsos bérautót fogadni, ami 2912 lejbe került. Kéri az ügyv.-tanács jóváhagyását az autódíj kifizetésére vonatkozólag.

Dr. GYÁRFÁS Albert bejelenti, hogy nem hajlandó hozzájárulni az autódíj kifizetéséhez, minthogy Kézdivásárhely vasúton is megközelíthető lett volna. KISGYÖRGY Tamás annak a véleményének ad kifejezést, hogy nemcsak a pénzzel, de az idővel való takarékoskodás jutott érvényre, feltétlenül elfogadhatónak tartja az autó igénybevételét. SCHULLER Sándornak az a véleménye, hogy egy jóhiszemű tévedés történt, amiből a jövőre vonatkozólag le kell vonni a tanulságot.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi és a kiszállással felmerült autódíj kifizetését jóváhagyja.

6. BECSEY Pál miniszteri kiküldött, Háromszék vármegye főtanfelügyelője kérdést intéz, hogy a *Mon. Of.* 177. számában 1948. aug. 3-án megjelent 176. számú miniszteri decretum alapján államosítható-e a Tanalap tulajdonát képező Szabadság tér 11. és 13. sz. alatt található épülettömb a Közoktatásügyi Minisztérium részére.

Ügyv.-tanács felkéri a távollevő dr. KABAY Gábor jogtanácsost, hogy e kérdésre tegyen jelentést a legközelebbi ügyv.-tanács ülésén.

7. Dr. GYÁRFÁS Albert alelnök úgy a maga, mint az ügyv.-tanács nevében meleg szavakkal köszönti KISGYÖRGY Tamás elnököt, mint a Néptanács elnökét és KOVÁCS Ferencet, mint a Néptanács titkárát. Kéri, hogy új minőségükben is legyenek olyan megértő támogatói a SzNM-nak, mint a múltban voltak.

KISGYÖRGY Tamás elnök az üdvözlő szavakra válaszolva kijelenti, hogy mindig megértéssel viseltetett a múzeum iránt, s a jövőben is minden lehetőt megtesz az intézet fejlesztése érdekében.

42.

Jegyzőkönyv, mely felvételre a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön, 1949. évi május hó 27-én d.u. 6 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklelte alatt: KOVÁCS Ferenc, dr. KABAY Gábor, dr. SZÉKELY Zoltán, HARKÓ József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai, továbbá BECSEY Pál miniszteri kiküldött.

1. Elnök üdvözlö a megjelenteket, ismerteti a tárgysorozatot, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács f. évi ápr. hó 13-án tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítetik.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bejelenti, hogy KOVÁCS Jenő betegségére való hivatkozással a mai ülésről való távolmaradását kimentette.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy:

a. Az ügyv.-tanács legutóbbi ülésének határozata értelmében dr. KABAY Gábor jogtanácsos felfelöltotta PÁLL Lajost, hogy május hó 1-jére költözzék ki a lakásból. Nevezett mind a mai napig még semmiféle választ sem adott a felszólításra.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi, és a kérdést mindaddig függőben tartja, amíg helyébe megfelelő altiszt nem kerül.

b. Bejelenti, hogy az ügyv.-tanács határozata alapján kérést adott be a Néptanácsok Elnökségéhez, kérve, hogy a kulákok birtokában volt muzeális jellegű tárgyakat engedje át múzeumunk gyűjteménye számára. Kérésünk kedvező elismerése folyamatban van.

Tudomásul szolgál.

c. Jelenti, hogy az ügyv.-tanács határozata értelmében megkereste Csík, Udvarhely és Háromszék megyék néptanácsainak elnökségét, hogy tájékoztatást küldjenek a múzeum részére nyújtandó segély felől.

Csík és Udvarhely megyék néptanácsainak elnöksége közölte, hogy az 1949. évre előirányzott segélyt a minisztérium törölte azzal az indoklással, hogy a segélyezés ügye a Háromszék megyei néptanácsra tartozik.⁶³ Háromszék megye néptanácsának

elnöksége 237/1949 sz. átíratában közölte, hogy a megyei költségvetésben 50 000 lej segély van jóváhagyva a múzeum számára, míg a községek költségvetéseiben 8300 lej.

Ügyv.-tanács a jelentést tudomásul veszi.

d. Jelenti, hogy a megyei Consilieratul Culturalhoz érkezett miniszteri intézkedés következtében az április hó folyamán eszközölt kiadásokkal készített kimutatást az eredeti igazoló okmányokkal együtt felterjesztette a minisztériumba. Tekintettel arra, hogy az április havi kiadások összege a kiutalt államsegély összegét nem érte el, KISGYÖRGY Tamás elnökkel folytatott megbeszélés alapján a saját s HARKÓ József ig.-őr számára április-június hónapokra bezárólag havi 5000 lej tiszteletdíjat állított be, hogy a számadásban ez is benne foglaltassék. Kéri az ügyv.-tanácsot, hogy ezt az intézkedést jóváhagyólag vegye tudomásul, és mindkettőjük számára állapítsa meg a havi 5000 lejes tiszteletdíjat a fent jelzett 3 hónapi időre, amikor ez a havi államsegély meg fog szűnni, minthogy júl. hó 1-jétől kezdődőleg a Néptanács fog gondoskodni múzeumunkról is.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi, s dr. SZÉKELY Zoltán és HARKÓ József ig.-őrök részére f. évi ápr. 1-jétől kezdődőleg havi 5000 lei tiszteletdíjat állapít meg júl. 1-jéig bezárólag.

e. Bejelenti, hogy a minisztérium által még márc. hó végén kilátásba helyezett havi 50 000 lej segély e hó 26-án megérkezett április és május hónapokra.

Tudomásul szolgál.

f. Javasolja, hogy mivel most van folyamatban minden intézménynél és hivatalnál a személyzet inkadrálása, a múzeum is inkadrálja az alkalmazottait: FADGYAS Annát és FODOR Józsefné.

Ügyv.-tanács megbízza KOVÁCS Ferencet és dr. SZÉKELY Zoltánt, hogy a Néptanács kebelében működő inkadráló bizottságot keressék meg, s a megfelelő utasítások tanulmányozása alapján mindkét személy inkadrálását végezzék el, hogy az így megállapított fizetést ápr. 1-jétől visszamenőleg ki lehessen utalni.

g. Bejelenti, hogy dr. MOLNÁR István székeskeresztúri tanár, ig.-vál. tag nagyon szívesen átjönne Sepsiszentgyörgyre, ha lehetővé tennék neki, hogy a múzeumban lakást kapna, valamelyik iskolában pedig mint tanárt alkalmazná. Nevezett személyében múzeumunk igen értékes néprajzost kapna, akinek szintén havi 5000 lei tiszteletdíj megállapítását kéri a 2 nyári hónapra történő meghívása esetén. Javasolja, hogy MÁTTIS János, aki már egy év óta múzeumunk egyik múzeumőri lakásában lakik, de mint aktivista a Párttól kapja fizetését, szintén inkadráltassék múzeumunknál júl. 1-jétől kezdődőleg, amikor intézményünk a Néptanács kötelékébe fog tartozni. Kéri továbbá egy

második altiszt alkalmazását, illetve a megfelelő személy megkeresésében való segítségét. Ezzel kapcsolatosan BECSEY Pál miniszteri kiküldött javasolja, hogy vegyük fel a kapcsolatot MÁLNÁSSY Erzsébet igazgatónővel, aki tud egy megfelelő házaspárról.

Ügyv.-tanács mind a dr. MOLNÁR István, mind pedig a MÁTTIS János alkalmaztatásához hozzájárul, és előbbinek Sepsiszentgyörgyre tanárként való áthelyezése érdekében BECSEY Pál főtanfelügyelő, miniszteri kiküldött ígéretet is tesz.

h. Felolvassa a Kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem rektori hivatalának 1335/1949 sz. leiratát, melyben kéri, hogy közöljük a nyár folyamán milyen tudományos segédezőre volna szükségünk és közöljük, hogy milyen mértékben tudunk a szóbanforgó személyek ellátásáról gondoskodni. Felolvassa az elnökkel folytatott megbeszélés alapján írt válaszukat, melyben közöltük, hogy feltétlen szükségünk egy természetrajz szakosra volna, aki a DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjteményt és gyűjteményünk egyéb anyagát konzerválná. Az ásatásokra vonatkozólag közöltük, hogy személyi kérdésekben nincs jogunk dönteni, minthogy dr. SZÉKELY is a C. DAICOVICIU kollektívájába tatozik. Közöltük, hogy az esetleg lejjövő tudományos segédszemélyzet ellátásáról megfelelő anyagi alap hiányában nem tudunk gondoskodni, mindössze csak lakást tudnánk számukra biztosítani a fiúléceumban.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

i. Bejelenti, hogy BEDE József szilágysomlyói lakos közölte, hogy újabban ismét 2 db. érmet talált. Felajánlja a múzeum részére, és kéri, hogy küldjünk azonnal 2000 lejt az érmeért. E levélre válaszulva közölte nevezettel, hogy pénzt nem tudunk küldeni. Ismételten közli vele, hogy a kérdéses sírokról tegyen jelentést a BOLYAI Tudományegyetemhez, hogy így a sírokat megfelelő szakemberek tárhassák fel.

Tudomásul szolgál.

j. Jelenti, hogy RAB Gyula kászoni lakos értesítette a múzeum vezetőségét arról, hogy a község területén rézbalták kerültek elő. Ennek alapján ápr. hó 28-án KISGYÖRGY Tamás elnök társaságában kiszállottak a helyszínére. Megállapították, hogy JÁKÓ István kiskászoni lakos 1942-ben a Perkőn levő kápolna előtti területen szántás közben 3 db. rézbaltát talált, egyet pedig, amely szintén ugyanarról a helyről származhatik, gyermekei találtak a ház körül.

Május 8-án ismételten kiszállott a helyszínre, hogy hitelesítő ásatást végezzen azon a helyen, ahol a balták felszínre kerültek. Minthogy semmiféle kultúrnyomra nem talált, így megállapította, hogy egy elrejtett kincslelet darabjaiként kerültek a felszínre a

balták. A négy balta közül három darabot sikerült megszerezni gyűjteményeink számára. A negyedikről azt állította az, akinek birtokában volt, hogy beolvastotta.

E kiszállás alkalmával megvizsgálta a komolói castrum területét is, ahol az ún. Kisvár földanyagát most hordják el. A keresztmetszet szerint a 3 méteres felső réteg kultúrréteg, ahonnan ujjbenyomásos díszítésű edénytöredékeket hozott be. A castrum területe teljesen fel van dúlva.

Bejelenti továbbá, hogy május hó 15-én a csíkszeredai volt kat. gimnáziumban elhelyezett múzeum anyagát tekintette meg. E gyűjtemény régészeti anyaga teljesen megemmisült, mindössze néhány kőbalta és 2 db. bronzvéső került elő leltári szám nélkül, melyeket el is hozott gyűjteményünk számára. A néprajzi gyűjtemény tárgyi darabjai a textíliák kivételével majdnem mind megvannak, és utasította KOVÁCS Dénes rajztanárt, aki a gyűjtemény kezelője, hogy az egy szobában raktárszerűen elhelyezett anyagot állítsa ki, s így a népi tömegek számára tegye lehetővé a gyűjtemény megtekintését.

Ügyv.-tanács a kiszállásokról tett jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

k. Jelenti, hogy C. DAICOVICIU, a kolozsvári Institutul de Istorie și Filosofie⁶⁴ igazgatója 45/1949 sz. leiratában közölte, hogy régészeti ásatást és kutatást csak a RNK Akadémiájának előzetes jóváhagyása után lehet végezni, és hogy Székelyföldön végzendő ásatások alkalmával dr. SZÉKELY Zoltánt beosztotta az ő kollektívájába jún. hó 1-jétől kezdődőleg.

Ügyv.-tanács az ásatások szabályozására vonatkozó leiratot tudomásul veszi.

l. Bejelenti, hogy ismeretterjesztő előadásorozatunkban f. évi ápr. hó 19-én a terv szerint KÓS Károly műépítész tartotta volna meg azt az előadását, ami betegsége miatt decemberben elmaradt. KÓS Károly meg is érkezett, azonban hirtelen tüdőgyulladást kapott, s így előadását ismét nem tarthatta meg, hanem ehelyett dr. BÁNYAI János alelnökünk tartott egy igen értékes és időszerű előadást a Székelyföld ásványkincseiről.

Május hó 14-én dr. HARANGHY László, a marosvásárhelyi BOLYAI Tudományegyetem tanára a darvinizmusról tartott egy nagyon értékes és szép, vetített képes előadást. Mindkét előadásunknak nagyon szép erkölcsi sikere volt. HARANGHY László előadásával kapcsolatosan 6428 lej kiadásunk merült fel, minthogy úgy az előadónak, mint a kíséretében levő tanáregedeknek az útiköltségét meg kellett térítenünk.

Ügyv.-tanács az ismeretterjesztő előadásokról tett jelentést tudomásul veszi, és a felmerült kiadások kifizetését jóváhagyja.

4. HARKÓ József ig.-őr bejelenti, hogy a néprajzi gyűjtemény gyarapítása céljából a nyár folya-

mán a Székelyföld területén gyűjtést szeretne végezni. Kéri az ügyv.-tanácsot, hogy a munkához adja meg a megfelelő anyagi támogatást.

Ügyv.-tanács elhatározza, hogy ha a szükséges anyagi fedezet meglesz, feltétlenül hozzájárul a tervezett néprajzi gyűjtéshez.

5. Dr. KABAY Gábor jogtanácsos javasolja, hogy mivel jelenleg igen sok porszívógép kerül eladásra, s erre múzeumunknak nagy szüksége van, határozza el az ügyv.-tanács egy jó minőségű és jó állapotban levő porszívógép megvásárlását.

Ügyv.-tanács dr. KABAY Gábor javaslatát elfogadja, és megbízza, hogy vásároljon meg egy jó minőségű és jó állapotban levő porszívógépet múzeumunk számára.

6. KISGYÖRGY Tamás elnök közli, hogy WEISZ Zsigmond brassói lakosnak egy igen szép 1848-as éremgyűjteménye van, amit valószínű, hogy szívesen el is adna múzeumunknak. Ezért javasolja, hogy alkalomadtán meg kell nézni a kérdéses gyűjteményt, hogy azután dönteni lehessen annak megszerzése felől.

Ügyv.-tanács KISGYÖRGY Tamás elnök közlése alapján elhatározza, hogy alkalomadtán a kérdéses gyűjteményt meg fogja tekinteni, és ha jónak látja, majd meg fogja vásárolni múzeumunk számára.

7. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr jelenti, hogy KULCSÁR Rudolf, a Tanalap kézdivásárhelyi ingatlaninak kezelője jelentést tett a kézdivásárhelyi ingatlanok helyzetéről, és betérjesztette az elmúlt évi számadást és a folyó évi költségvetést.

Ügyv.-tanács KULCSÁR Rudolf jelentését, a számadást és a költségvetést elfogadja.

8. Dr. KABAY Gábor jogtanácsos a Tanalap jogi helyzetének különleges voltára való hivatkozással javasolja, hogy az alapítvány rövid történetét BECSEY Pál miniszteri kiküldöttön keresztül terjesszük fel a minisztériumba.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja, és megbízza dr. KABAY Gábor jogtanácsost, hogy a Tanalap rövid történetét készítse el, BECSEY Pál miniszteri kiküldöttet pedig felkéri, hogy juttassa el a Minisztériumhoz.

9. HARKÓ József ig.-őr előterjeszti, hogy V. BITEA miniszteri kiküldött a tanalapi javak kezelésének megvizsgálása alkalmával az alap céljának megvalósítására való hivatkozással azt mondotta, hogy az iskolák növendékei között a pénztárban lévő összegből legalább 20 ezer lejt ki kell osztani. Ezért javasolja, hogy ennek megfelelőleg egy bizonyos összeg tényleg osztassék ki az arra való tanulók között.

Ügyv.-tanács a javaslatot elfogadja, és elhatározza, hogy 30 000 lejt ki fog osztani szegény sorsú, jó tanuló és megfelelő közéleti tevékenységet kifejtő ta-

mulók között. MÁLNÁSSY Erzsébet, BECSEY Pál, HARKÓ József és dr. SZÉKELY Zoltán személyében egy bizottságot küld ki, hogy állapítsák meg a segélyezésre alkalmas tanulók névsorát.

10. HARKÓ József ig.-őr bemutat egy Uzonból származó urasági kocsisruhát, melyet megvételre felajánlottak a múzeumnak. Javasolja a ruha megvásárlását, minthogy viselettörténeti szempontból muzeális értéke van.

Ügyv.-tanács megbízta HARKÓ József ig.-őrt, hogy a ruhát vásárolja meg, ha a tulajdonos legfeljebb 6000 lejért hajlandó eladni múzeumunknak.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

43.

Jegyzőkönyv, mely felvételte a SzNM ügyv.-tanácsának Sepsiszentgyörgyön 1949. évi júl. hó 1-jén d.u. 6 órakor a Múzeum irodahelyiségében tartott üléséről⁶⁵

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt dr. TANA Gyula, dr. KABAY Gábor, SCHULLER Sándor, dr. SZÉKELY Zoltán, HARKÓ József és FADGYAS Anna, az ügyv.-tanács tagjai.

1. Elnök üdvözlöli a megjelenteket és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. FADGYAS Anna felolvassa az ügyv.-tanács f. évi május hó 27-én tartott ülésének jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítették.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán a folyó ügyekről jelent, hogy:

a. A múlt ülés határozata alapján KOVÁCS Ferenc ügyv.-tanácsi taggal együtt eljártak a Néptanács inkadráló intézőbizottságánál, s ennek alapján úgy FADGYAS Anna, mint FODOR Józsefné részére az inkadrált fizetést megállapították. FADGYAS Anna részére a VIII/3. fizetési osztály 8210 lejt kitevő havi fizetést, mg FODOR Józsefné részére a II/3. fizetési osztály 3640 lejt kitevő havi fizetést állapítottak meg. Nevezettek az így megállapított fizetést f. évi apr. hó 1-jétől kezdődőleg felvették. Kéri, hogy mindkét személy részére febr. hó 1-jétől kezdődőleg is utaltassék ki az így megállapított fizetés.

Ügyv.-tanács FADGYAS Anna és FODOR Józsefné inkadrálását jóváhagyólag tudomásul veszi, és kimondja, hogy abban az esetben, ha a köztisztviselők is meg fogják kapni f. évi febr. hó 1-jétől kezdődőleg az inkadrált fizetést, akkor majd mindkét személy részére ki fogja utalni febr. hó 1-jétől kezdődőleg is az inkadrált fizetést.

b. Bejelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében dr. KABAY Gábor megvásárolt egy svéd gyártmányú „Electrolux” márkájú, jó állapotban lévő porszívógépet a múzeum számára. A gép ára 16 000 lej,

a forgalmi adó és bélyegköltség 3284 lej volt, s így végeredményben a porszívógép 19 284 lejbe került.

Ügyv.-tanács a porszívógép megvásárlását jóváhagyólag tudomásul veszi.

c. Bejelenti, hogy az a négy tagú bizottság, melyet az ügyv.-tanács azzal bízott meg, hogy állítsa össze a segélyezésre alkalmas tanulók névsorát a Tanalalpból nyújtandó 30 000 lejes segély kiosztására vonatkozólag, az alábbi kimutatást terjeszti az ügyv.-tanács elé:

I. Fiúiskolai tanulók (oszt., lej):

1) KOZMA László VI/a.	500
2) UNGVÁRI Dezső VII/a.	500
3) GÁBOR Áron VIII/a.	500
4) KOVÁCS Ádám VIII/a.	500
5) ÖRDÖG Zoltán VIII/a.	500
6) BÁCS Ernő VIII/b.	500
7) SÁRKÁNY János VIII/b.	1000
8) BALÁZSI IGNÁC IX.	500
9) TÖKBANDI Károly IX.	500
10) DEME Gábor IX.	500
11) KOVÁCS Lajos IX.	500
12) VIRÁG Imre IX.	500
13) VÁNTSA Károly IX.	500
14) GÁSPÁR Zoltán IX.	500
15) AULICH Sándor X.	1000
16) DÉNES Csaba X.	1000
17) FINNA István X.	1000
18) MOJSZESZ Frigyes X.	1000
19) VÁRHELYI Etele X.	1000
20) BÁCS Mihály XI/a.	1000
21) KÉSZ Imre XI/a.	1000
22) KOVÁCS Géza XI/a.	1000
23) KOVÁCS József XI/a.	1000
24) ÖRDÖG Gyula XI/a.	1000
25) FÖLDES László XI/b.	1000
26) KOVÁCS ANDRÁS XI/b.	1000
27) SZISZIK Jenő XI/b.	1000
28) CSERE Ákos XI/b.	500
29) VARGA Zsigmond XI/b.	500
Összesen:	21 500 lej

II. Leányiskola (oszt., lej):

1) SÜLYOK PÁL Magda V/a.	1000
2) PAPP Edit V/a.	500
3) KÖNTÉS Irén V/b.	500
4) IMREH Magda VI/a.	500
5) KÓSA NAGY Anna VI/b.	500
6) ETÉDI Irén VII/a.	500
7) RÁPÓ Teréz VII/a.	500
8) GAZDA Margit VII/b.	500
9) DÉNES Ilona IX.	500
10) GYERKÓ Olga IX.	500
11) MEDGYESI Róza IX.	500

12) SÁNTA Olga IX.	500
Összesen:	6500 lej
III. Egyetemi hallgatók (oszt., lej):	
1) DOMOKOS Géza tanárjelölt részére	1000
2) MOLNÁR Sándor	1000
Összesen:	2000 lej

Ügyv.-tanács a kimutatásban felsorolt tanulók segélyezését jóváhagyólag tudomásul veszi, és utasítja dr. SZÉKELY Zoltán ig.-ört, hogy azonnal intézkedjék, hogy a megállapított segélyösszegek kiosztása az évzáró ünnepély alkalmával meg is történjék.

d. Bejelenti, hogy jún. hó 5-én FLORESCU egyetemi tanár, a bukaresti Néprajzi Múzeum igazgatója felkereste múzeumunkat, hogy az előzetesen folytatott telefonbeszélgetések alapján szerezzünk be egy megfelelő háromszéki székely népviseleti ruhát. Időközben arra az elhatározásra jutott, hogy egyedül fog kimenni Csík és Udvarhely megyébe a kérdéses ruha megszerzésére. Ittléte alkalmával megtekintette gyűjteményünket, és látva, hogy az együttélő népek népművészeti emlékei nincsenek képviselve gyűjteményünkben, azt tanácsolta, hogy keressük meg a Művészeti Minisztériumot, mely sok ilyen néprajzi vonatkozású anyaggal rendelkezik, s kérjük, hogy ezekből engedjen át múzeumunk gyűjteménye számára is. A kérést el is készítettük, amit nevezett igazgató magával vitt továbbítás céljából.

Tudomásul szolgál.

e. Jún. hó 25-én a Művészeti Minisztérium 4491/1949 sz. leiratában a múzeumok átszervezésére való hivatkozással felhívott, hogy abban az esetben, ha gyűjteményeink egységét meg nem bontja, egy megfelelő sorozatot állítsunk össze népművészeti tárgyainkból a bukaresti Muzeul Național számára. Csereképpen bukovinai, moldovai és olteni ingeket és román kerámiai anyagot ajánl fel. Tájékoztató közli, hogy múzeumunk néprajzi gyűjteménye a menekítés következtében súlyos károkat szenvedett, nekünk is nagyon sok hiányunk van, amit pótolnunk kellene, s így mindaddig, amíg alaposan utána nem nézünk úgy a raktárhelyiségben, mint a kiállítási helyiségben, addig nem áll módunkban a fenti kívánság teljesítése.

Ügyv.-tanács megbízza HARKÓ József ig.-ört mint a néprajzi osztály vezetőjét, hogy a leltárak alapján mind a kiállítási helyiségben, mind a raktárban nézzen utána, hogy van-e olyan felesleges néprajzi tárgyunk, amit átengedhetünk a bukaresti múzeumnak. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-ört utasítja, hogy a minisztériummal közölje, hogy a munka folyamatban van, s mihelyt eredmény mutatkozik, közölni fogják.

f. Bejelenti, hogy mivel tudomására jutott, hogy a minisztérium egyik kiküldött tisztviselője a

Néptanácsnál azt a kijelentést tette, hogy múzeumunknak csak egy felügyelőre s egy altisztre van szükség, azért az elnökkel folytatott tárgyalás alapján úgy döntöttek, hogy emlékiratot intéznek a minisztériumhoz, melyben a múzeum rövid történetét, hivatását és eddigi munkásságát ismertetni fogják. Ezt az emlékiratot BECSEY Pál miniszteri kiküldöttel együtt el is készítették, s a Néptanács Elnöksége kedvező véleményezésével fel is terjesztette a minisztériumba.

Tudomásul szolgál.

g. Bejelenti, hogy f. évi jún. hó 21-én értesült arról, hogy múzeumunk sem a város, sem a megye 1949. évi költségvetésbe nincsen felvéve. Ennek alapján felkereste a városi Néptanács elnökét, aki utasítást adott a költségvetés mikénti összeállítására és arra, hogy még aznap este 6 óráig készítsük el, és nyújtsuk be. A kapott utasítás szerint elkészítettük költségvetésünket 1949. júl. 1-jétől dec. 31-ig terjedő időre, ami 796 511 lejt teszen ki, melyből személyi kiadásokra 372 053 lejt, dologi kiadásokra pedig 424 458 lejt, s így végeredményben összesen 796 511 lejt irányoztunk elő.

Ügyv.-tanács a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

h. Bejelenti, hogy a „Transilvania” Biztosító Társaság megyei megbízottja f. évi jún. hó 23-án bemutatta kifizetés céljából a 900379. számú tűzkárbiztosítási kötvényünk jún. hó 25-én esedékes évi díjnyújtását. Miután KISGYÖRGY Tamás elnökünk a kifizetést engedélyezte, a 15 902 lejt kitevő tűzbiztosítási díjat kifizettük.

Ügyv.-tanács a tázbiztosítási díj kifizetését jóváhagyólag tudomásul veszi.

i. Bejelenti, hogy dr. GENCSY Gyula kovásznai lakostól megvásároltunk 11 db. régi érmet éremtárunk részére 1 550 lejtért.

Ügyv.-tanács az érme megvásárlását jóváhagyólag tudomásul veszi.

j. Bejelenti, hogy HARKÓ József ig.-ór a néprajzi gyűjtemény gyarapítására 10 000 lejt adományozott.

Ügyv.-tanács HARKÓ József ig.-ór adományáért hálás köszönetét fejezi ki, és úgy intézkedik, hogy ezt az összeget külön kell kezelni, hogy az mindig rendelkezésre álljon az adományozónak, hogy az általa alkalmasnak vélt néprajzi anyagot megvásárolhassa. Minthogy ez az adomány egy munkásembertől származik, azokra a tárgyra, amelyeket ebből az adományból fogunk vásárolni, az adományozó nevét is reá kell írni a tárgyra.

k. Bejelenti, hogy a múzeum igazgatóságának tudomására jutott, hogy Bükszádon a Vápvára nevű őstelepen a CFR igazgatósága kőkitermelést végeztet.

Emiatt KISGYÖRGY Tamás elnök társaságában május hó 27-én kiszállottak a helyszínre, ahol megállapították, hogy az őstelep nagy részét már majdnem teljesen tönkretették a kőkitermeléssel. Ennek alapján jelentést tett a Bányaiügyi Inspektorátushoz, és május 31-én ugyancsak KISGYÖRGY Tamás elnök és az említett hivatal vezetőjével kiszállottak a helyszínre, hogy a munkálatokat szüntesse be a CFR igazgatósága. Kiszállításuk eredménnyel végződött, mert sikerült a további kitermelést megakadályozni.

Tudomásul szolgál.

l. Bejelenti, hogy a Néptanács Elnöksége a volt nagybirtokosok tulajdonából származó muzeális jellegű tárgyakból eddig 15 db. székely varrottast, 6 db. könyvet és egy kisebb méretű vízfestményt adott át múzeumunk gyűjteményei számára.

Ezzel kapcsolatosan KISGYÖRGY Tamás elnök közli, hogy a tárgyak kiválogatása folyamatban van, s a muzeális jellegű darabokat mind a múzeum fogja megkapni.

Tudomásul szolgál.

m. Bejelenti, hogy júl. hó 10-től kezdve egy 45 napig tartó ásatásra osztotta be a kolozsvári Történeti és Filozófiai Intézet igazgatója. Kéri, hogy erre az időre helyettesként HARKÓ Józsefet bízva meg az ügyv.-tanács, és javasolja, hogy a néprajzi gyűjteményben végzendő munkálatokban való segédkezésre hívja meg dr. MOLNÁR István székelykeresztúri tanár, ig.-vál. tagot. Javaslatot tesz FADGYAS Anna és FODOR Józsefné nyári szabadságára vonatkozólag.

Ügyv.-tanács dr. SZÉKELY Zoltán bejelentését tudomásul veszi, és arra az időre, amíg az ásatások miatt távol lesz, a helyettesítéssel HARKÓ József ig.-ört bízva meg. Dr. MOLNÁR István tanár, ig.-vál. tagot meghívja július és augusztus hónapokra, hogy a néprajzi gyűjtemény átrendezésével segédkezzék HARKÓ Józsefnek. Nevezettnek munkája díjazásaként havi 5000 lejt és a múzeum vendégszobájában lakást ajánl fel. FADGYAS Anna szabadságolásához hozzájárul aug. hó 15-től kezdődőleg, míg FODOR Józsefné szeptember folyamán fogja megkapni a szabadságot.

n. Bejelenti, hogy VÁRY O. Lajos felkereste múzeumunkat, hogy a törvényes rendelkezések alapján hajtsa végre a gyümölcsfák megpermetezését. Miután a gyümölcsfákat megvizsgálta, kijelentette, hogy legalább 50 db. gyümölcsfa olyan állapotban van, amit feltétlenül meg kell permeteztetni. A permetezés ára darabonként 70 lejbe kerülne. Kéri az ügyv.-tanácsot, hogy döntsön a permetezés kérdésében, ami számítás szerint 3500 lej lenne.

Ügyv.-tanács utasítja ig.-ört, hogy közölje VÁRY O. Lajossal, hogy ebben a kérdésben keresse fel

KISGYÖRGY Tamás elnököt, aki majd a továbbiakban intézkedni fog.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-őr bemutatja INCZE Géza asztalossegéd beadványát, aki az altiszti állásra jelentkezik. Közli továbbá, hogy NAGY Zsigmond nyug. dohánygyári asztalos is kifejezte abbéli óhajtását, hogy elvállalná a múzeum altiszti állását, azonban be nem költözik, minthogy saját háza van.

Ügyv.-tanács kimondja, hogy mindaddig az altiszti állás kérdésében nem tud érdemben tárgyalni, amíg a költségvetést jóvá nem hagyják.

5. SCHULLER Sándor érdeklődik, hogy dr. SALAMON Ferenc és MÁTTIS János, akik a múzeumóri lakásokban azért kaptak lakást, hogy ennek ellenértékeképpen a múzeumban munkát fejtsenek ki, milyen tevékenységet fejtenek ki. A kérdésre válaszolva igazgató közli, hogy mivel mindkét személy az újjáépítési munkálatokban nagyon igénybe van véve, ezért múzeumi munkát jóformán semmit sem tudnak végezni.

A jelentés alapján ügyv.-tanács dr. SALAMON Ferenc és MÁTTIS János részére heti 8 órai munkaidőt és minden hónapban egy-egy vasárnap délelőtti inspekciónak állapít meg.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

44.

Jegyzőkönyv, mely felvételre a SzNM irodahelyiségében 1949. évi okt. hó 11-én d.u. 6 órakor tartott megbeszélésről, melyen az alábbi elvtársak vettek részt:

KISGYÖRGY Tamás, az ig.-választmány elnöke, BECSEY Pál miniszteri kiküldött, HARKÓ József, dr. KABAY Gábor, MIKLÓS Imre és MIKÓ Miklós a Néptanács tanügyi osztályának részéről, MÁTTIS János, a néprajzi tár ig.-öre.⁶⁶

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözli a megjelenteket, és vázolja a SzNM küzdelmes és áldozatos munkáját 1944. aug. 23. után, amikor vezetői elhagyták, egyedül FADGYAS Anna tisztviselőnő maradt a helyén, és vezette a múzeum ügyeit addig, amíg a megalakult demokratikus fórumok segítségére jöttek, és a múzeum ügyét felkarolták. A négy éves eredményes munkáról történő beszámolás után körvonalazza, hogy a nagy Szovjetunió példája szerint mi az igazi hivatása egy múzeumnak: a múzeum a nép szolgálatába kell, hogy álljon.

Ismerteti a múzeum szervezetének a szabályzata szerint működött ig.-választmány és ügyv.-tanács tagjainak a múzeum szempontjából kifejtett munkásságát, akiknek az volt a hivatásuk, hogy a tudományos személyzetnek segítségére legyenek, és ezt a munkát vállalták is a szocialista jobb jövő érdekében.

Kiemeli a tudományos személyzet munkásságát, akik díjazás nélkül, éveken keresztül vitték a múzeumi munkát, s ez tette lehetővé, hogy máma a SZNM elfoglalhatja azt a helyet, ami egy szocialista államban megilleti.

2. MIKLÓS Imre, a Néptanács tanügyi osztályának vezetője felvilágosítást kér a múzeum jogi helyzetének, valamint a múzeumra vonatkozólag a néptanács hatáskörét illetőleg.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató MIKLÓS Imre elvtárs kérdésére válaszolva röviden vázolja a múzeum elfogadott és érvényben lévő alapszabályzatának az alapján a múzeum múltbeli helyzetét és a mostani körülmények közötti függését. A múzeumnak az alapszabályok értelmében egy 21 tagú ig.-választmánya s az ig.-választmány tagjaiból és a múzeum tisztviselőiből alakított ügyv.-tanácsa volt hivatva arra, hogy a múzeum ügyeit vezesse, és harmadik személylyel szemben képviselje. Dr. SZÉKELY véleménye szerint a múzeum jogi személyisége ma is érintetlen, és a vezetését továbbra is az alapszabályok szerint kell vezetni, mégpedig úgy, hogy a haladó demokrácia elveinek megfelelően. Ezért javasolja, hogy a múzeum vezetését továbbra is a tudományos személyzettel karöltve a fenti két bizottság vezesse, mely a demokrácia elvének megfelelően mindhárom megye kiküldötteiből alakult. Dr. SZÉKELY kifejti továbbá, hogy áttanulmányozta a néptanácsnak a múzeumokra vonatkozó intézkedéseit, s az idevonatkozó rendelkezés azt tartalmazza, hogy a néptanács gondoskodik a múzeumok anyagi fenntartásáról s arról, hogy a nagy népi tömegek a múzeumokat látogassák. Ezek szerint – minthogy a jelenlegi intézkedések is mutatják – a tudományos munkásságot a megfelelő szervek, így az Akadémia szabja meg. Ezt mutatja az is, hogy a nyári munkaprogramot az Akadémia s a megfelelő egyetemi körök dolgozták ki, és hajtották végre. Véleménye szerint a múzeum vezetése a bizottságokra, az újabb rendelkezések szerint az ún. „Sfat cetățenesc”-re⁶⁷ tartozik, mely a megfelelő miniszteri szervekkel szemben képviseli a múzeumot, és a felelősséget is viseli. Annyival inkább, mert az ún. nemzeti múzeumokra vonatkozó törvényt (Legea Nr. 803, Mon. Of. 238 din 14. Oct. 1946) már a demokratikus kormány hozta. Véleménye szerint legjobb esetben csak az ellenőrzési jog oszlott meg a Néptanács és a minisztérium között.

4. MIKÓ Miklós, a Néptanács tanügyi és művelődési ügyosztályának vezetője kijelenti, hogy nem ért egyet dr. SZÉKELY igazgató elvtárral, szerinte a múzeum közvetlen felettese a tanügyi szerv, amelynek a költségvetéséből utalták ki a múzeum számára a szubvenciót, s annak ellenére, hogy rendelkezés nem volt, legmesszebbmenő jóindulattal sorolták be a múzeum tisztviselőit a saját elgondolásaik szerint.

Továbbá MIKÓ Miklós azt a véleményét fejezi ki, hogy a múzeum alapszabálya érvényét veszítette már akkor, amikor a néptanácsok megalakultak, s a múzeum a néptanács hatáskörébe került. Javasolja, hogy dr. MOLNÁR Istvánt is ide kellene hozni, tekintettel arra, hogy nem okozna nagy gondot egy újabb múzeumi állás létesítése. BECSEY Pál szintén javasolja dr. MOLNÁR Istvánnak az idehozatalát, akit mind tudományos, mind pedig közéleti vonalon nagyon jól fel lehetne használni.

Dr. SZÉKELY Zoltán kijelenti, hogy MOLNÁR Istvánnak az idehozatalát már kezdetben is javasolta, azonban tekintettel arra, hogy családja van, a múzeum lakást biztosítani nem tud, mivel az egyik lakást dr. SALAMON Ferenc bírja, aki a könyvtárosi teendőkkal van megbízva, továbbá a havi 92 800 lej szubvencióból 53 295 lej esik személyi kiadásokra, így a fennmaradó 39 505 lej a dologi kiadások fedezésére esik, ami a múzeum szükségleteit illetően elenyészően csekély, ezt az összeget egy újabb személyi kiadással megterhelni nem lehet.

BECSEY Pál és MIKÓ Imre ígéretet tesznek, hogy dr. MOLNÁR István idehozatalának a kérdésével foglalkozni fognak.

Bejelentésüket a bizottság tudomásul veszi.

5. KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs megerősíti dr. SZÉKELY állítását, hogy a néptanácsokra vonatkozó múzeumi rendelkezés csak a fenti kitételeket tartalmazza, amelyeket MIKÓ elvtárs kétségbe vont. Javasolja, hogy a fent említett bizottságok alakuljanak át munkakollektívákká, amelynek tagjai a következőképpen tevődjenek össze. (Kijelenti, hogy ezt a javaslatát az illetékes szervekkel egyetértésben teszi meg.)

A nagy kollektíva álljon:

KISGYÖRGY Tamás, BECSEY Pál, dr. BÁNYAI János, NAGY Imre, MIKÓ Miklós, MIKLÓS Imre, BALOGH István, dr. KABAY Gábor, KOVÁCS Jenő, KOVÁCS Ferenc, ÉGETŐ Vilma, PÉTER Gyula, TÓTH Géza, RÁDULY Mihály, SZÁSZ Imre elvtársakból, továbbá a múzeum személyzetéből.

A másik két vármegye, Csík és Udvarhelyszékre vonatkozólag azt a javaslatot teszi, hogy személyesen fog átírni az ottani néptanácshoz, hogy azok jelöljenek be a nagy munkakollektívába 3-3 tagot. Az alapszabályok értelmében a vezetőség a következőképpen alakulna:

Elnök KISGYÖRGY Tamás, alelnökök BECSEY Pál, dr. BÁNYAI János, NAGY Imre.

A kis munkakollektíva tagjai a következők lennének:

Az elnökség, KISGYÖRGY Tamás, BECSEY Pál, dr. BÁNYAI János, NAGY Imre, továbbá MIKÓ Miklós, MIKLÓS Imre, ÉGETŐ Vilma, és a múzeum

tisztviselői, mégpedig dr. SZÉKELY Zoltán igazgató, aki a régészeti osztály vezetésén kívül a múzeum egész irányítását intézi, MÁTTIS János és HARKÓ József a néprajzi osztály, illetőleg a képtár vezetői, FADGYAS Anna pénztáros, jegyzőkönyvvezető, aki BÁNYAI László vezetése alatt álló könyvtári kollektíva tagja dr. SALAMON Ferencsel együtt. Az állattan és növénytani osztály gondozására KESE Judit tanárnő-elvtárs kap megbízást, aki a kollektíváját utólag fogja kiépíteni. A múzeum ügykezelésével felmerülő közgazgatási ténykedésekért felelős vezető KOVÁCS Ferenc elvtárs. A jogtanácsosi tisztséget továbbra is dr. KABAY Gábor elvtárs fogja ellátni. A múzeum körüli tisztántartási munkákat elvégzése, valamint a belső munkálatok elvégzésében való segédkezés FODOR Józsefné és ÁBRAHÁM Sándor elvtársakra tartozik.

Udvarhely megyére vonatkozólag pedig javasolja, hogy dr. MOLNÁR István és HORVÁTH József elvtársak továbbra is maradjanak meg, mint a nagy munkakollektíva tagjai, és képviseljék a múzeumot helyi viszonylatban.

A jelenlevők egyhangúlag elfogadják KISGYÖRGY Tamás javaslatát.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató előterjeszti a múzeum munkaprogramját a következőkben:

A SZNM ez év szept. 15-én töltötte be 70 éves fennállását, javasolja, hogy ezt az évfordulót előadás keretében október hó folyamán a vezetőség ünnepelje meg, tekintettel arra, hogy a múzeum életében júl. 1-je óta új helyzet állott be. A másorra vonatkozólag a következő javaslatot teszi:

1) Megnyitó beszéd, tartja KISGYÖRGY Tamás elnök.

2) Zeneszám.

3) Ddr. SZÉKELY Zoltán előadása, a múzeum történeti fejlődése címen.

4) Záróbeszéd, tartja KOVÁCS Ferenc elvtárs.

Javaslatot tesz egy jubiláris *Emlékkönyv* kiadására, a következő tartalommal: Előszó, írja: KISGYÖRGY Tamás. A múzeum története: BECSEY Pál. CSUTAK Vilmos élete: Dr. KABAY Gábor. Továbbá a következő elvtársaktól tudományos cikkek: I. RUSU, dr. SZÉKELY Zoltán (régészeti), dr. MOLNÁR István, HARKÓ József (néprajzi), dr. JANCSÓ Elemér (levéltári), MÁTTIS János (szépművészeti), dr. BÁNYAI János (geológiai), továbbá különféle székelyföldi bibliográfia kiegészítés.⁶⁸

Kidolgozott egy javaslatot a koronkénti tudományos előadásorozatra is, melynek előadóit a következőkben gondolja:

1) Nov.: dr. BÁNYAI János.

2) Dec.: dr. PÉTERFFY István.

3) Jan.: dr. MOLTER Károly.

4) Febr.: dr. MOLNÁR István és HARKÓ József.

5) Márc.: Zeneest BALOGH Ferencsel.

6) Ápr.: dr. HARANGHY László.

Ezenkívül javasolja, hogy a helyi előadók is készüljenek fel, hogy egy esetleg elmaradt előadó helyett a helyi felkészült előadó tudjon előadást tartani. Bejelenti, hogy BÁNYAI László tanár elvtárs vállalkozott egy előadásra, melynek tárgya a székelyföldi parasztlázadások lenne.

A bizottság dr. SZÉKELY elvtárs javaslatát azzal a változtatással fogadja el, hogy a jubiláris emlékünnepelet október hónapról a nov. 7-i nagyszabású ünnepségre való előkészületek miatt november hónapra kell halasztani, s így az előadássorozat nem október, hanem november hónap folyamán veszi kezdetét. Az előadások tekintetében pedig úgy határoz, hogy a felkészült helyi előadó minden hónapban meg fogja tartani előadását még abban az esetben is, ha az idegenből hívott előadó is eljön, és kitérőt előadását megtartotta. Így egy-egy hónapban két előadó is lenne. Az előadásokat a nagy munkakollektíva tagjai fogják megnyitni és bezárni.

7. KISGYÖRGY Tamás elnök javasolja, hogy a múzeum vezetősége ne csak Sepsiszentgyörgyön rendezzen előadásokat, hanem a kollektíva tagjai menjenek ki vidékre is, így pl. Barótra, Kézdivásárhelyre, Kovásznára, Uzonba, Torjára, Csíkszeredába, Brassóba és a csángóvidékre is.

A bizottság KISGYÖRGY Tamás elnök javaslatát egyhangúlag elfogadja.

8. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató előterjeszti, hogy az épületek csatornáit ki kell tisztítani és javíttatni a tél beállta előtt. Bejelenti, hogy a székely ház zsindeletőzete is több helyen javításra szorul, s minthogy ez tulajdonképpen egy szabadtéri múzeumi tárgy, jó karbantartása elsődrendű múzeumi feladat. Felhatalmazást kér arra, hogy megfelelő szakemberekkel tárgyalásokat folytathasson a szükséges munkálatok elvégzésére vonatkozólag, hogy a munkálatok még az őszi esőzések beállta előtt elvégezhetők legyenek. Javasolja továbbá, hogy a múzeum főépülete előtt levő park díszítésére megfelelő évelő virágokat vásároljunk KÖNTÉS Ferenc kertészről.

A bizottság elhatározza, hogy az épületek csatornáit ki kell tisztítani és javíttatni, úgyszintén a székely ház fedélzetét is meg kell javíttatni. A múzeum előtti park díszítése ügyében tárgyalást kell folytatni KÖNTÉS Ferenc kertésszel.

9. MIKÓ Miklós előterjeszti, hogy nősülés előtt áll, és erre való tekintettel a múzeumi igazgatói lakás emeletén levő két szobát kéri a maga számára, melyről már tárgyalat is a múzeum igazgatójával.

Dr. SZÉKELY Zoltán kijelenti, hogy ez a két szoba múzeumi célt szolgál, minthogy az egyik raktár és dolgozóhelyiség, a másik pedig vendégszobával szolgál a tudományos kutató vendégek részére. Tehát ez a lakrész a múzeumhoz tartozik, ő felelt nem rendelkezik, s éppen ezért az elnök és a bizottság elé utalja a kérdésben való döntést.

MIKLÓS Imre javasolja, hogy a bizottság MIKÓ Miklósnak nőülésére való tekintettel adja át a kérdésben levő két szobát lakás céljaira. Ezt a javaslatot támogatja BECSEY Pál elvtárs is.

Dr. SZÉKELY Zoltán bejelenti, hogy a múzeumi lakások helyzetére való tekintettel ezt a lakrészét csak a múzeumban dolgozó tisztviselő bírhatja, így csak MIKÓ Miklós jövődöbeli felesége, KESE Judit kaphatja meg, aki majd kötelezi magát, hogy ezért a lakásért a bizottság által megállapított múzeumi munkát fog végezni.

A bizottság dr. SZÉKELY Zoltán közlése értelmében elhatározza, hogy a szóbanforgó két szobát átengedi KESE Juditnak lakás céljaira.⁶⁹

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

45.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM kis kollektívájának Sepsiszentgyörgyön 1949. évi okt. hó 31-én, d.u. fél 8 óraker a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökle alatt: NAGY Imre alelnök, KOVÁCS Ferenc, KOVÁCS Jenő, dr. KABAY Gábor, MIKÓ Miklós, MIKLÓS Imre, HARKÓ József, dr. SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözli a megjelenteket, ismerteti a tárgysorozatot, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. FADGYAS Anna felolvassa a f. évi okt. hó 11-én tartott ülés jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítetik.

3. HARKÓ József ig.-őr bejelenti, hogy nagy elfoglaltságára való tekintettel mostanában nemigen tud munkát kifejezni a munkakollektívában, mert még a napi munkáját is alig tudja elvégezni.

Tudomásul szolgál.

4. NAGY Imre alelnök a csiki ház zsindeletjének megjavításával kapcsolatosan felajánlja, hogy szívesen segítségünkre lesz abban, hogy a szükséges mennyiségű zsindelet Csikból megrendelje és leszállíttassa. Közli, hogy tudomása szerint egy fuvarnak az ára Csikból Sepsiszentgyörgyre cca. 1000 lej.

NAGY Imre alelnök felajánlott segítségét az ülés megköszöni, és elnök kijelenti, hogy majd később a tárgysorozat rendjén e kérdésre vissza fognak térni.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató a felolvasott jegyzőkönyv 4. pontjához hozzászólvá bejelenti, hogy a 803. sz. múzeumi törvény érvényben van. A közelmúltban Bukarestben megtartott régész kongresszus alkalmával értesült ROLLER kongresszusi alelnöktől, hogy a regionális múzeumok átszervezésére vonatkozó törvény 3-4 hónapon belül készen lesz, amely tisztázni fogja majd múzeumunk jogi helyzetét is.

A jegyzőkönyv 5. pontjával kapcsolatosan, mely a munkakollektívák megalakításával foglalkozik, kijelenti, hogy múltbeli tapasztalatai alapján nem fűz nagy reményt a kollektívák munkájához, mert a kollektíva tagjai tanárok lévén, mindenik úgy meg van terhelve munkával, hogy nem marad idejük a múzeumban való munkálkodásra is. Ennélfogva tulajdonképpen csak annak a 3 embernek a munkájára lehet számítani, akik mint a múzeum tisztviselői működnek a múzeumban.

A 6. ponttal kapcsolatosan, mely a 70 éves jubileum alkalmából kiadandó *Emlékkönyv*vel foglalkozik, javasolja, hogy dr. BALOGH Ernő borosjenői orvosnak néhai DIÓSZEGHY Lászlóról írt megemlékezése is kapjon helyet a tervezett *Emlékkönyv*ben.

A 8. ponttal kapcsolatosan bejelenti, hogy az épületek csatornáinak kitisztítására és megjavítására vonatkozólag árajánlatot kért KISS Dezső bádogostestertől, akinek a munkát már ki is adta, és nevezett a munkálatokat meg is kezdte. A széky ház zsindeletjének megjavításával kapcsolatosan KOVÁCS Ignác ácsmesterrel folytatott megbeszélést. A park fásításával kapcsolatosan tárgyalást folytatott KÖNTÉS Ferenc kertésszel, minthogy azonban igen nagy befektetésről volna szó, azért ezt a tavaszig el kell halasztani.

A 9. ponttal kapcsolatosan, mely a lakáskérdéssel foglalkozik, kijelenti, hogy a szóbanforgó két szobát át kell minősíttetni lakássá, minthogy eleddig raktár és vendégszobaként szolgált.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán a folyó ügyekről beszámolvá jelenti, hogy:

a. F. hó 14-16-án Bukarestben részt vett a Román Népköztársaság Akadémiája által rendezett régészkongresszuson, ahol az ország összes régészei jelen voltak. A kongresszus első napján megtették jelentéseiket végzett munkájukról mindazok a munkakollektívák, melyek a nyár folyamán az Akadémia megbízásából az ország különböző részein ásatásokat folytattak. Az erdélyi munkatáborok munkájáról C. DAICOVICIU, a kolozsvári Történeti és Filozófiai Intézet igazgatója számolt be. Beszámolójában dicsérrel emlékezett meg a SzNM által nyújtott segítségről. Az ország területén működött csoportok vezetői közül nyolcat elismeréssel illeltek, melyek között szerepelt múzeumunk igazgatója is. Hogy múzeumunkat ilyen kitüntetés érte, ezért köszönet illeti KISGYÖRGY

Tamás elnök elvtársat, aki a megye területén működő csoportok munkáját a legmesszebbmenő támogatásban részesítette. A második napon a jövőbeni munkaterv megállapítása során értékes előadások hangzottak el, ahol többek között ROLLER elvtárs nagyszerű előadásában kifejtette, hogy a jövőben a múzeumokra nagy hivatás vár, s a történelemtanítás az archeológián kell, hogy felépüljön, a nagy Szovjetunió mintája és tanítása szerint. A kongresszus elhatározta, hogy nov. hó 10-én Bukarestben kiállítást rendez abból az anyagból, amely a nyári ásatások alkalmával került felszínre, hogy népköztársaságunk dolgozói így közvetlenül megismerhessék a tudósok munkáját.

A múzeumok helyzete iránti érdeklődésére a tudományos vezető körök emberei azt a kijelentést tették, hogy a regionális múzeumokra vonatkozó törvénytervezet elkészítése folyamatban van, s kb. 3-4 hónapon belül meg is fog jelenni az új törvény, mely a múzeumok jogi helyzetét tisztázní fogja. Tudományos munka csak az Akadémia jóváhagyásával történhetik. A néptanácsok az anyagi segítséget adják, és gondoskodnak arról, hogy a múzeumok a nép szolgálatában álljanak.

Bejelenti, hogy Ion NESTOR, a bukaresti Nemzeti Múzeum igazgatója e találkozás alkalmával bejelentette, hogy karácsony táján kb. 2 hétre el fog jönni múzeumunk régészeti gyűjteményének tanulmányozására, és erre az időre szállást kell biztosítanunk számára.⁷⁰

b. Bejelenti, hogy f. hó 18-án dr. SCHUMANN Ferenc miniszteri kiküldött KOVÁCS Ferenc elvtárs társaságában meglátogatta múzeumunkat. Ez alkalommal is szóba került múzeumunk jogi helyzetének tisztázása, aki azt az utasítást adta, hogy a Néptanács Elnöksége intézzen memoriut⁷¹ az illetékes minisztériumhoz a kérdés tisztázása tárgyában. A memoriut főbb vonalaiban dr. KABAY Gábor jogtanácsossal karöltve el is készítette, és átadta a Néptanács Elnökségének, azzal a kéréssel, hogy dolgozza fel, és terjessze tovább illetékes helyre.

c. Bejelenti, hogy a kolozsvári Történeti és Filozófiai Intézet igazgatója, C. DAICOVICIU 263/1949 számú leiratában elküldötte a régészeti *Repertórium* részére a munkaprogramot, melynek alapján 1949. dec. végéig dr. SZÉKELY Zoltán úgy a SzNM, mint a székelyudvarhelyi és székelykeresztúri iskolai gyűjtemények régészeti anyagát számba kell vegye, illetve föl kell dolgozza, valamint a múzeum 50 éves jubileuma alkalmával kiadott **Emlékkönyvet** és a *Székelység* című folyóiratot is fel kell dolgoznia.⁷²

d. Ismerteti dr. NAGY Jenő egyetemi tanárnak a nyár folyamán a BOLYAI Tudományegyetem hallgatóival végzett munkálatairól tett jelentését és utasításait, amelyben a néprajzi anyag meglévő hiányosságait

és a konzerválási eljárásra vonatkozó saját elgondolásait közli. Dr. SZÉKELY elvtárs ezzel kapcsolatosan megjegyzi, hogy a nyár elején néprajzi tárunk raktárát HARKÓ József ig.-őr szakszerűleg elrendezte, és a konzerválási eljárásokkal kapcsolatosan dr. NAGY Jenő semmi újat nem szögezett le, sőt bizonyos dolgokban ezeken a konzerválási eljárásokon mi már túl is vagyunk.⁷³

e. Felolvassa BÁNYAI László tanár javaslatát a könyvtár olvasására vonatkozólag. A könyvtár tudományos jellegű, ezért kutatók részére mindennap reggel 8-tól 1 óráig és d.u. 4-7-ig, szombaton d.u. 4-7 óráig, vasárnap d. e. 10-1 óráig rendelkezésre áll. Könyvet kiadni nem szabad.

f. Bejelenti, hogy a nagy Szovjetunió lángeszű vezérének, SZTÁLIN elvtársnak 70. születése napja alkalmából múzeumunk is igyekezett leróni háláját, s ez alkalomból egy olyan olajfestményt ajánlott fel, mely a székely munka ütemét jelképezi, továbbá szerény kiadványainkat egybekötve.⁷⁴

g. Bejelenti, hogy a pénzügyminisztérium legújabb kiadott rendelkezése szerint mindazok, akik eddig természetbeni lakást élveztek, 1949. jan. 1-jétől viszszaemenőleg a fizetésük 8%-át kötelesek lakbér címén az illető intézet pénztárába befizetni. Minthogy ez a törvényes rendelkezés a múzeum telkén lakókat is közvetlenül érdekli, azonnal felkereste KOVÁCS Ferenc elvtársat, hogy e kérdésben tett lépéseiről tegye meg jelentését. KOVÁCS Ferenc közli, hogy érintkezésbe lépett a pénzügyi szervekkel és abban egyeztek meg, hogy dr. SZÉKELY, KOVÁCS és a pénzügyigazgató legközelebb össze fognak ülni, hogy ezt a kérdést alaposan megtárgyalják, s ha nem kapják meg a megfelelő megoldást, akkor feliratot intéznek a pénzügyminisztériumhoz a kérdés tisztázása céljából. Dr. SZÉKELY Zoltán javasolja, hogy a lakásügyet tárgyaló bizottságba dr. KABAY Gábor is vonassék bele, mint a múzeum jogtanácsosa.

h. Felolvassa Háromszék vármegye Ideiglenes Bizottsága kabinet 556/949 számú átiratát, melyben fehérvják a SzNM-ot, hogy a Miniszterelnökség 10381-1949 sz. rendelete, valamint a Megyei Ideiglenes Bizottság f. hó 22-én hozott határozata értelmében a megyei néptanács irattárának helyiségében található történelmi iratok elhelyezésére egy helyiséget készítsen elő, mert a fenti rendelet értelmében ezek az iratok a múzeum helyiségében őrizendők.

i. Bejelenti, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 32. éves évfordulója alkalmából nov. hó 7-én múzeumunk illő díszítéséről is gondoskodni kell. Kéri a bizottságot, hogy ebben a munkában legyen segítségünkre tanácsaival.

j. Bejelenti, hogy múlt ülésen, amikor a kollektíva tagjait megállapította a bizottság, megfelede-

zett a Ministerul Artelor helyi megbízottjának a kollektívába való bevonásáról. Közli, hogy ennek elenére az elnökkel folytatott megbeszélés alapján a megbízottakat a mai ülésre is meghívtuk. Kéri a bizottságot, hogy gondoskodják arról, hogy a Ministerul Artelor helyi megbízottja valóban a kollektíva tagjai közé bevétessék.

KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs az igazgató jelentésével kapcsolatosan javasolja, hogy minden egyes kérdést sorra véve tárgyaljon meg a bizottság, és szóljon hozzá.

MIKÓ Miklós a megyei tanügyi és művelődési ügyosztály vezetője hozzászólásában kijelenti, hogy a munkakollektívával kapcsolatosan nem látja olyan sötétnek a helyzetet, amint azt dr. SZÉKELY vázolta, mert a múzeumnak nem lehet az a célja, hogy csak 3-4 ember dolgozzék, hanem be kell vonni a tanárokat is, hogy dolgozzanak, mert meg van győződve arról, hogy úgy HARKÓ József, mint a többi tanárok is eleget fognak tenni a követelményeknek. Úgy érzi, hogy dr. SZÉKELY Zoltán egész jelentése arra megy, hogy azt a két szobát, amelyet a múlt ülésen a bizottság részére lakás céljára kiutalt, visszavonja. Nem érti, hogy miért nem akarja SZÉKELY elvtárs azt, hogy mások is munka után pihenésre hajthassák fejüket, hiszen tőle senki sem irigyelte azt a lakást, amiben benne lakik. Ő az inkadrálás alkalmával is a legmesszebbmenő jóindulatot tanúsította a múzeumi személyzettel szemben, pedig erre vonatkozólag semmiféle utasítás sem volt, hanem a tanügyi költségvetés terhére inkadrálta a múzeum személyzetét. Ami pedig a múzeum hovatartozandóságát illeti, kijelenti, hogy az nem lehetséges, hogy csak anyagi támogatást adjon a tanügyi és művelődési ügyosztály, s azonkívül semmi beleszólása se legyen a múzeum vezetésébe. E kérdés tisztázása céljából megkeresést intézett a Minisztériumba, és most onnan várja a választ. Véleménye ismételtelen az, hogy mentől több embert be kell vonni a múzeumi munkába, mert nem lehet azt egy ember részére kisajátítani. Ami pedig a lakást illeti, kijelenti, hogy ő biztosan tudja azt, hogy a padlásszobák még ma is üresen állanak. Ami pedig a részére kiutalt lakás átminősítését illeti, kijelenti, hogy ő már eljár a lakás-hivatalnál, és ottan megállapította, hogy ez a lakrész mint lakás volt nyilvántartva.

KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs kijelenti, hogy a dr. SZÉKELY Zoltán beszámolója alapján nem várta volna, hogy MIKÓ elvtárs ilyen bicskaszerű szűrással szóljon hozzá a kérdésekhez, mert ha MIKÓ elvtárs az elmúlt 4 esztendő alatt itt lett volna, akkor tudná azt, hogy SZÉKELY elvtárs nem sajtóította ki a múzeumot, mert diákokkal és munkakollektívával dolgozott állandóan, és csak így tudott olyan eredmé-

nyes munkát végezni, amilyent végzett. Furcsának találja, hogy MIKÓ elvtárs még a múzeumi személyzet inkadrálását is a SZÉKELY szemére hányja, hiszen ezt nem a SZÉKELY személyéért, hanem a SzNM-ért tette a néptanács. A SzNM a 3 székely vármegye tulajdonát képezte, s 1945 óta, amióta a demokratikus szervekből alakult ig.-választmány állott a múzeum élén, sohasem folyt ilyen hangnemben a tárgyalás, mert akkor nem lehetett volna a múzeum ügyét előbbre vinni s a nép szolgálatába állítani. Kijelenti, hogy ha továbbra is ilyen személyeskedéssel akarják az egyes kérdéseket megtárgyalni, akkor kénytelen a tárgyalást felfüggeszteni, mert nem látja értelmét az ilyen hangnemben való további tárgyalásoknak.

MIKLÓS Imre elvtárs hozzászólásában kijelenti, hogy a késszúrás mindkét részről egyforma volt. A vitát le kell zárni, és át kell térni az egyes kérdések megtárgyalására.

Dr. SZÉKELY Zoltán kéri az elnök elvtársat, hogy engedje meg, hogy MIKÓ elvtárs kijelentéseihez ő is hozzászólhasson. Kijelenti, hogy az eddigi bejelentéseit mint a múzeum igazgatója tette meg, és ezek szorosan az ülés tárgyához tartoznak. A felelősséget az elnökön kívül ő viseli, s ha az ügyvitelnél valami nehézség merül fel, kizárólag kettejüköt vonják felelőségre. Nagyon csodálkozik, hogy MIKÓ elvtárs ilyen hangnemben személyi kérdést csinált a hivatalos ügyekből. A bejelentéseket kénytelen volt megtenni, mivel ezek az ülés anyagát képezték. A lakáskérdésben már a múlt gyűlés alkalmával döntött a bizottság. Ma a lakáskérdés tulajdonképpen az újjabban megjelent lakbértörvénnyel kapcsolatosan merült fel, amely a múzeum telkén lakó személyzetet közvetlenül érinti. Ami pedig a múzeum jogi helyzetét illeti, fenntartja az álláspontját, hogy a múzeum ügyvitelét továbbra is az igazgató-választmány, illetve a nagy munkakollektíva felelős, hiszen a múlt ülésen is a bizottság elvben leszögezte, hogy az ig.-választmány munkakollektíva néven tovább fog működni. A munkakollektívával kapcsolatos megjegyzéseit pedig múltbeli tapasztalatai alapján tette meg.

MIKÓ elvtárs kijelenti, hogy SZÉKELY elvtárs mindig a tanügyi és művelődési ügyosztály megkerülésével érintkezik az elnökkel, s nem érti, hogy az elnök elvtárs miért vonja kétségbe azt, hogy a múzeum felügyelete nevezett ügyosztályhoz tartozik, hiszen őt nem a hatalmi érdek vezeti, amikor ehhez az álláspontjához ragaszkodik mint az ügyosztály vezetője, akit a Párt azért állított oda, hogy kötelességét teljesítse, és mindaddig ragaszkodik is, amíg erre vonatkozólag a Minisztérium döntő választát meg nem kapja.

KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs kijelenti, hogy ha MIKÓ elvtárs kifogásolja azt, hogy ő a mú-

zeum igazgatójával közvetlenül érintkezik, meg tudja találni a módját annak is, hogy csak hivatali úton érintkezzék nevezettel, azonban amióta ötlet a múzeum élére állították, s így közvetlenül belekapcsolódott a múzeum munkájába, ő annyira megszerette, és annyira a szívéhez nőtt a SZNM, hogy ötlet még bottal sem lehet kivenni a múzeumból.⁷⁵

Dr. SZÉKELY elvtárs kijelenti, hogy amennyiben az ő személye gátolja a múzeumi munka egészséges menetét, ő lemond, és állítsanak helyébe olyant, aki a követelményeknek jobban megfelel, tekintettel arra, hogy a múzeumi lakások miatt már eddig is több személyes ellenséget szerzett.

KOVÁCS Jenő elvtárs kijelenti, hogy eddig személyi kérdések sohasem merültek fel a múzeumi gyűléseken. Kéri, hogy a múzeum jogi kérdését végülis tisztázzák, mert mint a család képviselője, nem akar esetleg egy olyan helyen ülni, ahol felesleges.

KOVÁCS Ferenc elvtárs a múzeum jogi helyzetével kapcsolatosan kijelenti, hogy ez egy átmeneti helyzet, amelyet át kell vészelni. Korszerű kifejezéssel élve, ez egy forradalmi korszaka a múzeumnak, de meg fogják kapni a kérdés tisztázására a helyes utat, mert a Néptanács Elnökségének joga van e kérdés tisztázása ügyében feliratot intézni egyenesen a Comisia de Stathoz⁷⁶ is. Javasolja, hogy a múzeum ügyeit továbbra is olyan formában tárgyaljuk, ami a múzeum célját szolgálja.

KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs az igazgatói jelentés alapján sorra veszi az egyes kérdések megtárgyalását.

a. A munkakollektívákkal kapcsolatosan kijelenti, hogy véleménye egyezik a SZÉKELY elvtársával, hiszen éppen a gyűlés kezdetén az a HARKÓ elvtárs, aki eddig igen szorgalmas munkása volt a múzeumnak, kénytelen volt bejelenteni, hogy annyira el van foglalva egyéb munkákkal, hogy mostanában képtelen a múzeumban munkát kifejteni. Hasonló a helyzet a többi tanárokkal is, akiket más irányú elfoglaltságuk annyira igénybe vesz, hogy a múzeumi munkájukra nem nagyon lehet számítani.

b. A nov. 7-i ünnepélyvel kapcsolatos díszítésre vonatkozólag kijelenti, hogy ez a múzeumi munkakollektívára tartozik. Dr. KABAY kéri, hogy MÁTTIS elvtárs szóljon hozzá e kérdéshez, és mint szakember mondja el a maga elgondolásait. MÁTTIS elvtárs előadja, hogy eddigi tapasztalatai alapján nem tartja helyesnek azt, hogy a múzeum épületének a falát díszítsük ki, minthogy ez az épület annyira benn van az utcától, hogy sokkal jobbnak látja, hogy az épület előtti kerítésre alkalmazzuk a díszítést. Bejelenti, hogy nov. 7-re készen lesz a múzeum cégtáblája, amit a középső kapu fölött fogunk elhelyezni. Elgondolása az, hogy ettől jobbra és balra egy-egy zászlót és a meg-

felelő képeket helyeznénk el. A két székelykapura semmiféle díszítés nem fog jönni, minthogy az muzeális tárgy. HARKÓ József elvtárs kijelenti, hogy ő részt vett azon a gyűlésen, ahol a nov. 7-i díszítést beszélték meg, és kijelenti, hogy ottan a múzeumról szó sem volt, kizárólag csak a főtéri épületek díszítéséről tárgyaltak.

A bizottság elhatározza, hogy a nov. 7-i ünnepség alkalmával a két székelykapu között fogják a kerítést kidíszíteni.

c. A megyei levéltár elhelyezésével kapcsolatosan javasolja, hogy MIKÓ Miklós, MIKLÓS Imre, dr. KABAY Gábor és SZÉKELY Zoltán elvtársak nézzék meg a vármegyénél a kérdéses anyagot, s aztán megjárva a múzeum épületét, keressék meg azt a helyiséget, ahol a levéltárat el lehet helyezni. KOVÁCS Ferenc elvtárs bejelenti, hogy a kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem szakemberei le fognak jönni, hogy ezt a levéltári anyagot át tanulmányozzák.

d. A székely ház zsindeletetejének megjavításával kapcsolatosan javasolja, hogy előbb itt, a megye területén kell utánanézni, hogy meg lehet-e szerezni a szükséges zsindelemennyiséget.

A bizottság felkéri MIKLÓS Imre elvtársat, hogy a megye területén próbálja meg, hogy meg lehet-e szerezni a zsindelet, s ha nem volna lehetséges, akkor majd kérni fogja NAGY Imre alelnök elvtársat, hogy Csíksban szerezze meg, és küldje el, hogy még a tél beállta előtt a javításokat meg lehessen csináltatni.

A munka elvégzésére vonatkozólag árajánlatot kell kérni a Rekonstrukció Vállalattól, mely ajánlat elfogadása felett KISGYÖRGY Tamás és dr. SZÉKELY Zoltán elvtársak fognak határozni.

e. Kéri dr. SZÉKELY Zoltán igazgatót, hogy mutassa be azt az árajánlatot, melyet az épületek csatornáinak kitisztítására és megjavítására kapott. Dr. SZÉKELY elvtárs felolvassa KISS Dezső árajánlatát, mely szerint a főépület csatornáinak kitisztítása és a két lefolyó megjavítása 4000 lej, s azonkívül minden egyes forrasztás 100 lej, a két lakóház csatornáinak kitisztítása és megjavítása 2500 lej lenne.

A bizottság a csatornák kitisztítására és megjavítására vonatkozó árajánlatot elfogadja azzal, hogy pontosan ellenőrizni kell a forrasztásokat, nehogy ezzel visszaéljen a vállalkozó.

f. A lakbérfizetéssel kapcsolatosan, melyet a legújabbban megjelent erre vonatkozó törvény tesz indokolttá, javasolja, hogy KOVÁCS Ferenc, dr. KABAY Gábor és dr. SZÉKELY Zoltán elvtársak vegyék fel a kapcsolatot a pénzügyigazgatóval a kérdés alapos megtárgyalása céljából.

A bizottság elnök elvtárs javaslatát elfogadja.

g. A november hónap folyamára tervezett jubiláris emlékünnepe napját nov. hó 19-re állapítja meg.

h. Elnök elvtárs bejelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében megkereste Csík és Udvarhely megye néptanácsait, kérve, hogy a múzeumi nagy kollektívába jelöljék ki azokat az egyéneket, akik alkalmasak lesznek arra, hogy múzeumunk munkájában részt vegyenek. Erre az átiratra még mind a mai napig nem jött válasz, ezért felkéri NAGY Imre alelnököt, hogy lépjen érintkezésbe a Csík megyei néptanács elnökével és kérje meg, hogy vele együtt határozzanak a három személy megválasztásában.

7. A javaslatok rendjén dr. KABAY Gábor elvtárs javasolja, hogy mind a néprajzi, mind pedig a természetrajzi gyűjteményben megfelelő állványok beállításával csináltassunk egy olyan elválasztó zsinórt, hogy a közönség ne tudjon hozzányúlni, s így a rendet megbontani a kiállított tárgyak között.

A bizottság a javaslatot elfogadja, és megbízza dr. SZÉKELY Zoltán igazgatót, hogy mindkét gyűjteménybe csináltassa meg a védőzsinórt.

8. A munkakollektívák megalakulásával kapcsolatosan a bizottság kimondja, hogy a 21 tagú bizottságban azok a tagok maradnak benne, ahogyan azt a megalakuláskor megállapították, ezenkívül KISS István, a Ministerul Artelor helyi képviselője minden ülésre meghívandó.

46.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM kis munkakollektívájának Sepsiszentgyörgyön 1949. évi dec. hó 9-én d. u. 6 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöke alatt: BECSEY Pál, MIKÓ Miklós, MIKLÓS Imre, KISS István, KOVÁCS Jenő, dr. KABAY Gábor, dr. SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlí a megjelenteket, ismerteti a tárgysorozatot, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. FADGYAS Anna felolvassa a f. évi okt. hó 27-én tartott ülés jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítettik.

3. MIKLÓS Imre kijelenti, hogy a közeli napokban Gelencére ki fog szállani, mely alkalommal utána fog nézni, hogy a zsinórt megrendelje a székelly ház tetejének megjavíttatásához.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató a múzeum 70 éves jubileumával kapcsolatosan tervezett *Emlékkönyvről* jelenti, hogy eddig dr. MOLNÁR István küldötte be két néprajzi tanulmányát. A fényképfelvételeket KÖNTÉS Ernő fényképész elkészítette. Megkeresést intézett C. DAICOVICIU egyetemi tanárhoz és RUSSU Ion régészhez, hogy az *Emlékkönyv* részére megfelelő tanulmányt küldjenek el.⁷⁷

BECSEY Pál javasolja, hogy amikor az egész anyag együtt lesz, akkor a kollektíva gyűljön össze azok megvizsgálása céljából. Javasolja, hogy a készülő *Emlékkönyv*be a borítólapon után mindjárt az első lapra a Román Népköztársaság címerét kell betenni.

KISS István kijelenti, hogy miután a helyi komisszió megvizsgálja az *Emlékkönyv* részére összegyűjtött anyagot, azt azután fel kell terjeszteni Bukarestbe az illetékes Minisztériumba, hogy ottan is átnézzék és a jóváhagyást megadják.⁷⁸

A bizottság BECSEY Pál javaslatát elfogadja, és az *Emlékkönyv* szerkesztőbizottságának KISGYÖRGY Tamást, BECSEY Pált, KISS Istvánt és MIKÓ Miklóst bízza meg, míg a felelős szerkesztést dr. SZÉKELY Zoltán igazgatóra bízza.

4. KISS István javasolja, hogy a vidéki és iskolai múzeumok létesítésére vonatkozólag dr. SZÉKELY Zoltán készítsen egy brosúrát, melynek sokszorosításáról a tanügyi és művelődési ügyosztály gondoskodni fog.

A bizottság KISS István javaslatát elfogadja.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán ig.-ór bejelenti, hogy f. hó 2-án megrendelést intézett a Néptanács tanügyi és művelődési ügyosztályához, hogy a múzeum telkén lakók részére állapítsa meg a lakbért.

A lakbérüggyel kapcsolatosan MIKÓ Miklós jelenti, hogy a pénzügyigazgatóval tárgyalt ez ügyben, és rövidesen meg fogja adni a választ.

Tudomásul szolgál.

6. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató jelenti, hogy a tanalapi épületek kérdésének tisztázása ügyében átiratot intézett a Néptanács Elnökségéhez f. hó 3-án. (T. 13/949 sz. alatt.)

A munkakollektíva megbízza dr. KABAY Gábort, hogy a Tanalap történetét röviden foglalja össze, hogy ennek alapján lehessen megcsinálni a felterjesztést az illetékes minisztériumba.

7. Dr. SZÉKELY Zoltán bejelenti, hogy a helybeli COMCAR vezetősége a napokban átküldötte az 1950. évre szóló bérleti szerződést aláírás céljából, ugyanakkor küldött 2 db. nyugtát is 1560-1560 leiről az 1949. július–decemberi havi lakbéréről, hogy ezt az összeget vegyük fel. Ezt az ügyet is jelentette a tanügyi és művelődési ügyosztálynak, és kérte az utasítást az eljárásra vonatkozólag.

Dr. KABAY Gábor javasolja, hogy az 1950. évre a jégverem bérleti összegének megállapításánál vegyük alapul az 1938. évi bérösszeget.

A munkakollektíva megbízza dr. KABAY Gábort, hogy a jégverem bérleti szerződését javaslata alapján készítse el.

8. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató felolvassa a Ministerul Artelor 37.749/1949 sz. leiratának másolatát, melyet a tanügyi és művelődési ügyosztály

27.135/1949 sz. felterjesztésére küldött a minisztérium a nevezett ügyosztálynak.

Tudomásul szolgál.

9. KISGYÖRGY Tamás elnök a Néptanács épületében lévő levéltárral kapcsolatosan jelenti, hogy annak a múzeumba való szállítása teljesen lehetetlen, minthogy akkora anyagról van szó, amit a múzeum épületében megfelelő helyiség hiánya miatt elhelyezni nem lehet. Mindaddig ennek az anyagnak a múzeumban való elhelyezéséről szó sem lehet, amíg nem történik gondoskodás a múzeum épületének kibővítéséről, tehát gondolkodni kell azon, hogy a múzeum épületét új szármnyal kell kibővíteni.⁷⁹

Tudomásul szolgál.

10. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató jelenti, hogy az ismeretterjesztő előadások keretében január hó folyamán egy zeneestet fogunk rendezni.

Tudomásul szolgál, hogy a zeneestet MIKÓ Miklós fogja megnyitani, és dr. KABAY Gábor bezárni.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

47.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM kis munkakollektívájának Sepsiszentgyörgyön 1950. évi jún. hó 3-án d.u. 7 órakor a Múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt KOVÁCS Ferenc, CSORJA Mária, ERDŐS István, HARKÓ József, dr. SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlí a megjelenteket, és az ülést megnyitja. Ismerteti a tárgysorozatot és bejelenti, hogy hosszú idő óta a kis munkakollektíva azért nem ülésezett, mert az utóbbi ülések alkalmával a tárgyalások olyan hangnembben folytak, hogy azok nem elősegíteti, hanem inkább megakadályozni akarták a múzeum munkáját. Ez a probléma megoldást nyert azzal, hogy a tanügyi és művelődési ügyosztály vezetőjét, MIKÓ Miklóst mind állásától, mind párttagságától felmentették. MIKÓ Miklósnak tulajdonképpen semmi köze sem volt a múzeumhoz, de erőszakos természetével magának vindikálta a múzeum fölött való hatalom gyakorlását, hogy azt a saját céljaira kihasználhassa, Hiszi, hogy a jövőben gyakrabban lesz alkalma a kollektívának arra, hogy összeüljön, és a múzeum ügyes-bajos dolgait megtárgyalja. Bejelenti, hogy a művelődési ügyosztály CSORJA Mária elvtársnőben új munkaerővel gyarapodott, akit üdvözlí, és kéri, hogy megértő munkatársa legyen a múzeumnak.

2. FADGYAS Anna felolvassa az 1949. évi dec. hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítetik.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató a folyó ügyekről szóló jelentésével kapcsolatosan jelenti, hogy:

a. A Múzeum személyzetének inkadrálása f. évi jún. hó 1-jével megszűnt, minthogy az illetékes ügyosztály nem terjesztette fel a schemát⁸⁰ a megfelelő időben a megfelelő fórumhoz. Erről f. évi febr. hó 1-jén szereztünk tudomást, amikor a január hóra esedékes fizetést fel akartuk venni. Nyomban megtettük a szükséges lépéseket az ügy elintézése érdekében, aminek elintézésésképpen f. évi apr. hó 25-én arról értesítették a helybeli pénzügyigazgatóságot, hogy mindössze egy altiszti és egy felügyelői állást engedélyeztek a múzeum számára. E leirat vétele után KISGYÖRGY Tamás elnök, aki addig is a legmesszebbmenő megértéssel viseltetett az ügy iránt, és mindent megtett sikeres elintézése érdekében, futárt küldött Bukarestbe, egyenesen LUCA László pénzügyminiszter, a RMP központi bizottsági titkárához, azzal a kéréssel, hogy mindannak az öt személynek a ki nevezését, akit az elmúlt év júliusában neveztek ki a múzeumhoz, továbbra is hagyja jóvá. LUCA László pénzügyminiszter elvtárs, ismerve a múzeumot és annak fontosságát, az elnök elvtárs kérésének helyet adott, és apr. hó 28-án kelt rendeletében mind az öt személy ki nevezését jóváhagyta, és intézkedett, hogy az elmúlt négy hónapra is a fizetést kiutalják.⁸¹

Dr. SZÉKELY Zoltán mind a maga, mind a múzeumi kollektíva nevében a legőszintébb köszönetét fejezi ki KISGYÖRGY Tamás elnök elvtársnak a a megértő támogatásért és fáradságot nem ismerő munkáért, amit az ügy sikeres elintézése érdekében kifejtett. Úgyszintén KOVÁCS Ferenc elvtársnak is, aki mindvégig megértő támogatásban részesített, s kéri, hogy a kis munkakollektíva KISGYÖRGY Tamás elnök elvtársnak a munkakollektíva köszönetét jegyzőkönyvileg is örökítse meg.

A kis munkakollektíva igazgató jelentését tudomásul veszi, s a maga részéről is őszinte köszönetét fejezi ki az elnök elvtársnak, úgyszintén KOVÁCS Ferenc elvtársnak.

b. Bejelenti, hogy FODOR Józsefné altiszt, aki 1932. apr. 1-je óta áll a múzeum szolgálatában, f. év május hó 20-án megbetegedett, és az orvosi felülvizsgálat alkalmával a bizottság nyugdíjaztatásra javasolta. A betegszabadsága f. évi május 31-ig tartott, június folyamára kivette az egyhavi szabadságát, s júl. 1-jétől kezdődőleg kell kérjük a nyugdíjaztatását. Ezzel kapcsolatosan jelenti, hogy így egy altiszti állás üresedésben lesz, s kéri, hogy annak betöltésére a munkakollektíva legyen segítségünkre.

A kis munkakollektíva igazgató jelentését jóváhagyólag tudomásul veszi, és utasítja, hogy a nyugdíjaztatás iránti eljárást tegye folyamatba. Helyének betöltéséről gondoskodni fog.

c. Felolvassa ÁBRAHÁM Sándor altiszt beadványát, aki arra való tekintettel, hogy itt helyben egy kis házat épített, el akar távozni a múzeumi szolgálatból f. évi okt. 1-jével, minthogy a saját házába akar beköltözködni, s a múzeumi altisztnak benn kell laknia a múzeum épületében. ÁBRAHÁM Sándor kéri felmondásának elfogadását és másutt való elhelyezését.

A kis munkakollektíva ÁBRAHÁM Sándor felmondását elfogadja, de az időpontra vonatkozólag nem foglal állást, mert ha időközben megfelelő egyént kap helyének betöltésére, akkor hamarabb is fel fogja menteni állásából.

Az altiszti állások megüresedésével kapcsolatosan igazgató kéri az elnökséget, hogy lehetőleg egy házaspárt alkalmazzon a két állásra, minthogy ez az intézet szempontjából talán előnyös lenne.

d. Bejelenti, hogy a székely ház zsindeletének megjavításához még az elmúlt év folyamán megrendelt 4000 zsindelet elkészült, és mostan a nyár folyamán a tetőzet kijavítását el kell végeztetni.

A kis munkakollektíva a székely ház zsindeletének megjavításával kapcsolatosan utasítja igazgatót, hogy kérjen árajánlatot a munkálatok elvégzésére a megyei Construcțiótól és a Reconstrucție vállalatától. A beérkezett ajánlatok megvizsgálásával és a munkálatok kiadásával KISGYÖRGY Tamás elnököt, KOVÁCS Ferencet, dr. SZÉKELY Zoltánt és a SZÉKELY távollétében HARKÓ Józsefet és MÁTTIS Jánost bízta meg.

e. Bejelenti, hogy a múzeum telkén lévő két lakóháznak, de különösen a balfelől lévőnek cement terasza nagyon megrongálódott, amit feltétlenül meg kellene javíttatni a nyár folyamán. A javítás céljaira még az elmúlt év folyamán kaptunk kiutalásra 300 kg cementet.

A kis munkakollektíva hozzájárul a cement terasz megjavíttatásához, és utasítja igazgatót, hogy szerezzen be árajánlatokat a munkálatok elvégzésére vonatkozólag, amelyek fölött a döntést az előbb említett tagokra bízta.

f. Jelenti, hogy a múzeumi szabályzat értelmében mind az igazgatónak, mind az altisztnak benn kell laknia a múzeum épületeiben. Eleddig úgy is volt, hogy a múzeumi lakásokban mindig múzeumi alkalmazottak laktak, most azonban az egyik lakás egy részét, ahol előbb egy raktárhelyiség és a tudományos kutató vendégek részére egy vendégszoba volt, MIKÓ Miklós foglalta el az ősz folyamán lakás céljaira, annak ellenére, hogy ezekre a helyiségekre nagy szüksége volna a múzeumnak.

Még az ősz folyamán, amikor megjelent a törvény arra vonatkozólag, hogy természetbeni lakást senki sem élvezhet, hanem mindenkinek szerződést kell kötnie és lakbért fizetnie, MIKÓ elvtárs szóbeli

utasítására, mivel MIKÓ szerint a múzeumi lakások kérdése a tanügyi osztályra tartozik, beadványt intézett a megyei tanügyi és művelődési ügyosztályhoz e kérdés rendezése miatt. E beadványra f. évi ápr. hó 12-én 32.567/1949 sz. átiratában közölte a tanügyi és művelődési ügyosztály, hogy a lakbér megállapításának kérdése nem reájuk, hanem a bíróságra tartozik, s a szükséges lépéseket megtette az ügyosztály a bíróságnál. F. év május 19-re a járásbíróság megidézte SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János, ÁBRAHÁM Sándor és FODOR Józsefné múzeumi alkalmazottakat a lakbér megállapítása céljából, ahol a tulajdonos képviselőjeként dr. SALAMON Ferenc jelent meg. Dr. SALAMON Ferenc és MIKÓ Miklós már ezt megelőzően a maguk részére megállapították a lakbért, anélkül azonban, hogy erről a múzeum vezetőségének tudomása lett volna. Minthogy ez az egész ügy nagyon zavaros, kéri az elnökséget, hogy intézkedjék az ügy tisztázása érdekében, mert a szerződéseket meg kell kötni, és a lakbért is ki kell fizetni, s ezért tisztázni kell az ügy miképpen való állását.

A kis munkakollektíva a jelentés alapján megbízza dr. JÓZSEF Lajos és dr. KABAY Gábor jogászokat az ügy mielőbbi tisztázásával, hogy az összes bentlakókkal a szerződést meg lehessen kötni.

g. Bejelenti, hogy a COMCAR által bérelt jégvermünk havi bérösszegét a helybeli járásbíróság f. évi márc. hó 1-jén tartott tárgyalása alkalmával, az 1938-as bérösszeget véve alapul, havi 1250 lejben állapította meg. Minthogy annakidején a tanügyi és művelődési ügyosztály vezetője, MIKÓ elvtárs úgy utasított, hogy a múzeumnak semmiféle összeget a inkasszálni a szubvencion kívül nem szabad, azért még mind a mai napig sem vettük fel az esedékes bérösszeget a COMCARTól, mert nem tudjuk, hogy milyen számlára kell a befizetést eszközölni.

A kis munkakollektíva megbízza KOVÁCS Ferencet, dr. JÓZSEF Lajos és dr. KABAY Gábor elvtársakat, hogy ezt a kérdést is tisztázzák minél előbb.

h. Bejelenti, hogy azokat a múzeumi tárgyainkat, melyeket még 1931. szept. 29-én vett volt kölcsön kiállítás céljaira a bukaresti Muzeul de Artă Națională igazgatósága, f. évi ápr. hó 25-én visszakaptuk, minthogy átvételükre felhívott a bukaresti Muzeul Național de Artă și Arheologie igazgatósága. A tárgyak hazaszállítására I. DAMIAN ezredes elvtársat kértük fel, aki minden egyes darabot hazaszállított.

Tudomásul szolgál.

i. Bejelenti, hogy a Ministerul Artelor 23065/1950 sz. leiratában közölte, hogy dr. SZÉKELY Zoltánt a Román Népköztársaság Akadémiája által rendezendő ásatásokra delegálta f. évi jún. hó 1-jétől szept. 15-ig bezárólag, s fizetését a jelzett időre is a

múzeumtól kapja. Ezzel kapcsolatosan bejelenti, hogy a mai napon közölte C. DAICOVICIU, a kolozsvári Történelem és Filozófia Intézet igazgatója, hogy az ásatások jún. 15–20. között kezdődnek el. Bejelenti, hogy távollétében MÁTTIS János fogja helyettesíteni, és felkéri HARKÓ Józsefet is, hogy amennyiben teheti, legyen segítségére a múzeumnak a fent jelzett időben.

A kis munkakollektíva a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi, és HARKÓ József kijelenti, hogy aug. 1–23. között, amikor szabad ideje lesz, szívesen fog segítséget nyújtani.

j. Bejelenti, hogy az 1949. évi bükszádi és várhegyi ásatás anyagával kapcsolatosan az Akadémia úgy intézkedett, hogy az egész anyag múzeumunkban maradjon, és tudományos feldolgozásával dr. SZÉKELY Zoltánt bízta meg. Múzeumunk kollektívája az elmúlt hónapok folyamán ennek az anyagnak a feldolgozásával foglalkozott, amit jún. 1-jére be is fejezett. Készen vannak a dolgozatok a hozzájuk való rajzokkal és fényképekkel együtt, amit a kolozsvári történeti és filozófiai intézethez kell felküldeni.

A kis munkakollektíva igazgató jelentését jóváhagyólag tudomásul veszi.

k. Bejelenti, hogy az elnök elvtárs beleegyezése folytán a főépület előtt lévő parkunkat virággal láttuk el, ami 5000 lejbe került. Sajnos azonban a beültetett virágainkból 20 darabot a szomszéd telken lakó egyik 9–10 éves fiúcska ellopott, ami ő maga is beismert. Az édesapja megígérte, hogy meg fogja akadályozni, hogy többet ez az eset megismétlődjék.

A kis munkakollektíva igazgató jelentését jóváhagyólag tudomásul veszi.

l. Bejelenti, hogy a helybeli Állami Színház igazgatósága még 1949. nov. 18-án kölcsönvett két rend hajdúruhát múzeumunktól. Miután a Minisztérium 48224/1949 sz. rendeletével megtiltotta, a múzeumból semmiféle tárgyat nem szabad kölcsönadni, felszólítottuk a színház igazgatóságát, hogy a kérdéses ruhákat szállítsa vissza, de mind a mai napig nem tett eleget felhívásunknak. Ezért felkéri CSORJA Mária elvtársnőt mint a kulturális osztály tagját, hogy vegye fel a kapcsolatot a színházzal a ruhák visszaszármaztatása ügyében.

A kis munkakollektíva a jelentést tudomásul veszi, és felkéri CSORJA Mária elvtársnőt az ügy mielőbbi elintézésére.

m. Bejelenti, hogy az elmúlt nyár folyamán a BOLYAI Egyetem néprajzos munkakollektívája Lisznyóba tett kiszállása alkalmával megvásárolt számunkra egy régi eketaligát és faekét MAKSAJ Zsuzsánna lisznyói lakostól. A lisznyói néptanács elnökségét megkerestük, hogy alkalmi fuvarral szállíttassa be a két tárgyat múzeumunknak, de megkere-

sésünkre még nem is válaszoltak. Ezért kéri az elnök elvtársat, hogy ha alkalma adódik, szállíttassa be a fent jelzett tárgyakat.

KISGYÖRGY Tamás elnök megígéri, hogy felveszi a kapcsolatot a lisznyói néptanáccsal, és gondoskodni fog a tárgyak beszállításáról.

n. Bejelenti, hogy dísztermünkben elhelyezett régi arcképeket a tanügyi és művelődési ügyosztálytól kapott szóbeli utasítás értelmében leszedtük. Minthogy e teremben most volna hely arra, hogy GYÁRFÁS Jenőnek a kökösí csatát ábrázoló nagy olajfestményét ottan állítsuk ki, helyesnek tartaná e képek a díszteremben való elhelyezését, és egyúttal egy erősítő keretbe való helyezését, minthogy a kép nagy súlyánál fogva különben tönkre fog menni.

A kis munkakollektíva igazgató jelentését tudomásul veszi, és megbízza, hogy a megyei Construcție és a Reconstrucție vállalatoktól kérjen árajánlatot a szükséges erősítő keret elkészítésére, hogy azután a képet a díszteremben lehessen kiállítani.

o. Igazgató bejelenti, hogy a román és a magyar kormány között létrejött megegyezés alapján a Háromszéki Tanalap javainak kezelését az 1937. év folyamán a SzNM-ra bízta. Még mind a mai napig tudomása szerint sehol sem jelent meg rendelkezés a javak államosítására vonatkozólag, s ilyen értelmű rendelkezést még a múzeum sem kapott, valamint az egyik épületben bent lakó Milítiá vezetőse is feliratára azt a választ kapta a minisztériumtól, hogy az épület nincsen államosítva, így e javak gondozása még mindig a múzeumra tartozik. Annak ellenére, hogy a helyzet így áll, a múzeumot mint a javak kezelőjét senki sem ismeri el azok közül, akik az épületeket elfoglalva tartják, minthogy MIKÓ Miklós, a tanügyi és művelődési ügyosztály vezetője azt állította, hogy e javak államosítva vannak. Kéri az ülést, hogy e kérdést is tisztázza minél előbb.

A kis munkakollektíva igazgató jelentése alapján elhatározza, hogy felkéri KOVÁCS Ferenc, dr. KABAY Gábor, dr. JÓZSEF Lajos és TIMÁR Lajos elvtársakat, hogy a fennálló törvények alapján e kérdést tisztázzák, és az eredményt közölik a múzeum vezetőségével.

p. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató bejelenti, hogy a múzeum fennállásának 70 éves jubileumára készített *Emlékkönyv* kéziratát beadta a Néptanácshoz felülvizsgálás céljából, amit onnan visszakapva átadott DOJA Klára minisztériumi kultúrfelelősnek, azzal a kéréssel, hogy felülvizsgálás és jóváhagyás céljából mutassa be a minisztériumban, és eszközölje ki a ki nyomtatáshoz szükséges mintegy 100 ezer lejt kitevő összeget segélyképpen. Ugyancsak kérvényt adott be a helybeli Városi Néptanácshoz is, hogy a költségek fedezésére segélyt utaljon ki.

A kis munkakollektíva az igazgató jelentését jóváhagyólag tudomásul veszi, és felkéri CSORJA Mária elvtársnőt, hogy DOJA Kláránál érdeklődjék az *Emlékkönyv* ügyének állása felől.

q. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató bejelenti, hogy az 1950. év folyamára tervezett ásatás a megye területén Berecken és Bedeházán lesz. Közlebbi utasítást még nem kapott, de mihelyt megkapja, kéri fogja az Elnök elvtársat, mint a megyei néptanács elnökét, hogy amint az elmúlt évben, úgy az idén is adjon meg minden támogatást a munka zavartalan menetéhez.

A kis munkakollektíva a jelentést tudomásul veszi, és az elnök elvtárs megígéri, hogy a tudományos munka zavartalan menetéhez a támogatást megadja.

48.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM kis munkakollektívájának Sepsiszentgyörgyön 1950. évi júl. hó 8-án tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt: KOVÁCS Ferenc, dr. KABAY Gábor, CSORJA Mária, dr. SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

1. Elnök üdvözlöi a megjelenteket, és az ülést megnyitja.

2. FADGYAS Anna felolvassa az 1950. évi jún. hó 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítettik.

KISGYÖRGY Tamás elnök kéri igazgatót, hogy a felolvasott jegyzőkönyv alapján tegyen jelentést az egyes pontokról.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató jelenti, hogy:

a. A múlt ülés határozata alapján megtette a lépéseket FODOR Józsefné nyugdíjaztatása ügyében. Sajnos azonban a jelenleg fennálló rendelkezések alapján nem lehetett nevezett nyugdíjaztatás iránti kérését elintézni, minthogy a munka mezején eltöltött ideje csak 18 év, holott a rendelet szerint 20 esztendő kell, hogy legyen. FODOR Józsefnének június hó folyamán kiadta az évi pihenőszabadságot, s ez alatt az idő alatt egy kissé egészségileg helyrejött, és most ismét szolgálatba állott, hogy a szükséges 20 évi szolgálata meglegyen.

Tudomásul szolgál.

b. Az ÁBRAHÁM Sándor altiszt felmondása által megüresedett altiszt állásra összesen 4 ajánlat érkezett be, melyek közül egy, FÜLÖP Géza vissza is lépett azért, mert ő csak abban az esetben pályázott volna, ha a feleségével együtt lehetett volna alkalmazni. Ezenkívül ILYÉS András rétyi, KÁDÁR Imre torjai és OLÁH János sepsiszentgyörgyi lakosok adták be kérésüket az altiszt állás elnyeréséért. Minthogy e három jelentkező közül egyik sem felel meg a követelmé-

nyeknek, kéri az elnökséget, hogy e kérdést egyelőre halassa el, amíg megfelelő egyén nem jelentkezik.

A kis munkakollektíva az igazgató jelentését tudomásul veszi, és elhatározza, hogy megkeresi a munkaelosztó hivatalt egy megfelelő egyén kikeresése miatt, s ha ez meglesz, akkor az elnök elvtárs fog dönteni a kiválasztás kérdésében.

c. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató bejelenti, hogy a kolozsvári BOLYAI Tudományegyetem rektori hivatala f. évi jún. hó 19-én kelt 53/1950 sz. leiratában arról értesítette, hogy az 1950/51. évi tanév kidolgozásánál felmerült az ő neve is a régészeti katedra ellátásával kapcsolatosan, és felkérte, hogy adja meg válaszáát, hajlandó lenne-e elfogadni az említett katedrát előadói vagy professzori minőségben.

Az elnök elvtársal folytatott előzetes tárgyalás után e meghívást visszautasította, azzal az indoklással, hogy emberhiány miatt a múzeumnál kell maradnia.

A kis munkakollektíva igazgató jelentését jóváhagyólag tudomásul veszi.

d. Jelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében megkeresést intéztünk a megyei Constructio és a Reconstrucio Vállalatokhoz, valamint KOVÁCS Ignác ácsmesterhez, hogy az elvégzendő javítási munkálatokra tegyék mag ajánlatukat. A megyei Constructio Vállalat beadta ajánlatát a zsindelezésre, továbbá a két múzeumóri lakóház cement teraszainak megjavítására, és a GYÁRFÁS Jenő **Kökösi csata** című képeinek a díszteremben való elhelyezésére. Az ajánlat végösszege 48 000 lej. KOVÁCS Ignác ácsmestertől a székelly ház zsindeletetejének megjavítására kértünk ajánlatot, mely szerint a zsindeletezés a szükséges szeg árával együtt összesen 11 335 lejbe kerülne, a Constructio viszont a zsindeletezés elvégzésére 19 538 lejes ajánlatot tett. A Constructio Vállalat nem adott be ajánlatot.

A kis munkakollektíva a beérkezett ajánlatok alapján elhatározza, hogy az Elnök elvtárs meg fogja keresni MIKLÓS Imrét, és a vele folytatott megbeszélés után fogja majd a munkálatokat elvégeztetni.

e. Bejelenti, hogy a Múzeum és a Tanalap jogi helyzetének tisztázása miatt f. évi jún. hó 10-én beadványt intézett a megyei néptanács jogügyi osztályához. Ezzel kapcsolatosan dr. KABAY Gábor jogtanácsos jelenti, hogy a megyei néptanács jogügyi osztálya e kérdésben megkeresést intézett a Ministerul Artelorhoz.

A kis munkakollektíva a jelentés alapján megbízza dr. KABAY Gábor jogtanácsost, hogy mind a múzeum, mind a Tanalap történetét röviden foglalja össze, és azt adja át KISGYÖRGY Tamás elnök elvtársnak, a Miniszteriumhoz tett felterjesztés másolatával együtt, hogy ezek alapján keresse meg CZIKÓ Nándor²² elvtársat az úgy mielőbbi elintézése céljából.

f. A jégverem használati céljának fizetésével kapcsolatosan jelenti, hogy még mind a mai napig semmiféle összeget sem vettünk fel, minthogy a múzeum jogi helyzetének tisztázása előtt nem tudjuk, hogy hová lehet majd lefizetni a kérdéses bérösszeget. A jégveremmel kapcsolatosan jelenti, hogy a jeget elszállító egyének sok rendetlenséget okoznak a múzeum telkén, minthogy a leglehetősebb időben jönnek jégért, és az elszállítás alkalmával mindig összepiszkolják az udvart.

A kis munkakollektíva igazgató jelentése alapján elhatározza, hogy felhívja a COMCAR vezetőségét arra, hogy a bérösszeget tegye bírói letétbe csekk-számlára, s egyben felhívja a házirend betartására is.

g. Bejelenti, hogy a Múzeum tűzbiztosítási díjának f. évi jún. hó 25-től 1951. jún. hó 25-ig esedékes részletét 15 702 lej összegben kifizettük. Közli, hogy a Tanalap tűzbiztosítási díja is f. évi júl. hó 15-én esedékes. Felteszi a kérdést, hogy most már ezt az összeget hogyan fogjuk kifizetni, minthogy a Tanalap épületeit elfoglalva tartó intézmények semmiféle bérösszeget sem fizetnek.

A kis munkakollektíva a múzeum tűzbiztosítási díjának kifizetését jóváhagyólag tudomásul veszi. A Tanalap tűzbiztosítási díjának kifizetésével kapcsolatosan pedig utasítja igazgatót, hogy intézzon megkeresést a megyei néptanács adminisztratív ügyosztályához a kérdés tisztázása miatt.

h. Bejelenti, hogy az Állami Levéltár kolozsvári igazgatósága f. évi jún. hó 24-én kelt 636/1950 sz. leiratában felhívja a figyelmünket a kézdivásárhelyi múzeum anyagára, ami most gondozatlanul fekszik, és javasolja, hogy keressük meg a lehetőséget azok átvételére. Ezzel kapcsolatosan megemlíti, hogy még annak idején SZABÉDI Lászlóval együtt megnézték volt a kérdéses anyagot, de azok között csak igen kevés komoly múzeumi anyagot láttak.

A kis munkakollektíva a jelentés alapján elhatározza, hogy KISGYÖRGY Tamás elnök HARKÓ József tb. ig.-órral együtt a nyár folyamán ki fog szállani Kézdivásárhelyre, hogy az anyagot ismét átvizsgálják, s ha megfelelő anyagot találnak, azt jegyzőkönyv kíséretében át fogják venni múzeumunk számára.

i. Igazgató bejelenti, hogy az alagsorban levő levéltári helyiség, annak ellenére, hogy már régebben is a víztelenítésre nagyon sokat áldozott a múzeum vezetősége, még mindig nagyon nedves, ami miatt szükséges volna, hogy az ablakok állandóan nyitva legyenek. Minthogy ezek az ablakok közvetlen a bejáratnál vannak, és nincsenek ellátva védővasalással, javasolja, hogy a fent említett okból kifolyólag e helyiség ablakai védővasalással láttassanak el.

A kis munkakollektíva a jelentés alapján megbízza igazgatót, hogy kérjen árajánlatot a helyiség abla-

kainak védővasalással való ellátására. Az árajánlat elfogadásával az elnök elvtársat bízza meg.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

50.

Jegyzőkönyv, mely felvettette a SzNM kis munkakollektívájának Sepsiszentgyörgyön 1950. évi okt. hó 3-án d.u. 7 óraker a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökllete alatt KOVÁCS Ferenc, KOVÁCS Jenő, HARKÓ József, dr. SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlí a megjelenteket, ismerteti a tárgysorozatot, és az ülést megnyitja.

FADGYAS Anna felolvassa az 1950. évi júl. hó 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítetik.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató meleg szavakkal üdvözlí KISGYÖRGY Tamás elnököt abból az alkalmából, hogy fél évtizede állott a múzeum élére, s ez idő alatt mindig a legnagyobb megértést tanúsította a múzeum ügyei iránt, s bármilyen nehézségek merültek fel, azt kitartó, szívós munkájával igyekezett elhárítani és a nyugodt munkát biztosítani.

KISGYÖRGY Tamás elnök megköszönve a megemlékezést, ígéri, hogy a jövőben is azon lesz, hogy azt a komoly tudományos munkát, amelyet hivatásánál fogva a SzNM betölt, mindig támogassa, hogy minél komolyabb eredményeket érhesünk el.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató jelentést tesz a folyó ügyekről.

a. Bejelenti, hogy ÁBRAHÁM Sándor altiszt, aki 1949. szept. 1-je óta állott a múzeum szolgálatában, f. évi okt. hó 1-jén eltávozott. A Megyei Néptanács 25.775/1950 sz. átiratában közölte, hogy helyének betöltéséről gondoskodva, 1950. okt. hó 1-jétől kezdődőleg MIKLÓS Ferenc állását okt. hó 1-jén el is foglalta. Jelenleg otthon van, hogy a bútorait beszállítsa.

A kis munkakollektíva a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

b. Jelenti, hogy az Állami Constructio Vállalat beadott árajánlata alapján az épületjavítási munkálatok megkezdődtek, melyekből eleddig a főépület körüli cementjárda, az utcai kerítés oszlopainak megjavítása és a tetőzet hiányzó cserepeinek helyerakása történt meg. A legsürgősebb, a székely ház zsindeletetejének a megjavítása még mindig nem történt meg, pedig az őszi esőzés beállta előtt ennek elvégzése feltétlen fontos volna. Bejelenti, hogy az igazgatói lakásban az elavult vízvezetéki berendezés folytonos romlása következtében a mennyezet annyira átázott, hogy beszakadással fenyeget.

A kis munkakollektíva a jelentést tudomásul veszi. KISGYÖRGY Tamás elnök ígéri, hogy a Constructiót megsürgeti a munkálatok mielőbbi elvégzése céljából. Az igazgatói lakással kapcsolatosan pedig utasítja igazgatót, hogy szakértővel vizsgálta meg a mennyezet beázását, és a szakvélemény alapján meg kell tenni a szükséges intézkedéseket.

c. Bejelenti, hogy a Múzeum és a Háromszéki Tanalap jogi helyzetének tisztázása ügyében beadott átiratunkra a Megyei Néptanács jogügyi osztálya f. évi aug. 12-én adott válaszában közölte a Comitetul ptr. Artă de pe lângă Consiliul de Miniștri Oficial Juridic⁸³ 40.099/1950 sz. rendeletét, mely kimondja, hogy a múzeum az állam tulajdonát képezi. A Háromszéki Tanalappal kapcsolatosan pedig a Néptanács jogügyi osztálya e rendeletre való hivatkozással azt állítja, hogy hasonló a jogi helyzete ennek is.

A kis munkakollektíva a jelentést tudomásul veszi, és megbízza KOVÁCS Ferencet, hogy a Tanalap jogi helyzetének tisztázása érdekében vegye fel a kapcsolatot PÉTER Zoltánnal, a Néptanács jogügyi osztályának vezetőjével.

d. Bejelenti, hogy a Tanalap tűzbiztosítási díjának kifizetése tárgyában átiratot intéztünk a megyei néptanács adminisztrációs ügyosztályához, mely válaszában arról értesített, hogy a Tanalap összes ingatlanait a SOVROM Asigurare-nál vagyunk kötelesek biztosítani. Minthogy az esedékes díjrészlet kifizetésére vonatkozólag nem intézkedett, így a rendelkezésünkre álló összegből a biztosítási díj 50%-át, vagyis 4360 lej f. évi júl. hó 27-én kifizettük a SOVROM Asigurare helyi megbízottjának. A másik felére haladékat kértünk, amíg a szükséges összeget elő tudjuk teremteni, vagy a Tanalap jogi helyzete tisztázódik.

A kis munkakollektíva a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

e. Jelenti, hogy a múlt ülés határozata értelmében KISGYÖRGY Tamás elnök és HARKÓ József személyesen kiszállottak Kézdivásárhelyre, hogy az ottani múzeum anyagát megvizsgálják. Ezzel kapcsolatosan HARKÓ József jelenti, hogy a kiszállás alkalmával megállapították, hogy az anyag felleltározása nem nagyon egyszerű dolog, ezért tervet dolgozott ki annak felleltározására vonatkozólag, amelyet a néptanács tanügyi osztálya el is küldött Kézdivásárhelyre, hogy annak alapján a tanügyi személyzet a leltározás munkáját végezze el. Arról, hogy ez a munka eleddig mennyire haladt, semmi értesítést sem kaptunk.

A kis munkakollektíva a jelentést tudomásul veszi, és felkéri HARKÓ Józsefet, hogy a megyei néptanács tanügyi osztályán keresztül sűrítse meg ezt az ügyet.

f. Bejelenti, hogy az egyik alagsori raktárhelyiség két ablakára való vasrács elkészítésére árajánlatot kértünk

a LÁZÁR Mihály fémipari műhelytől, mely ajánlatot KISGYÖRGY Tamás elnök elfogadott, és így a két ablakra a vasrácsot elkészítettük, mely 3360 lejbe került.

A kis munkakollektíva a jelentést jóváhagyólag tudomásul veszi.

g. Bejelenti, hogy a Comitetul Așezămintelor Culturale⁸⁴ 8049/1950 sz. távirati rendeletére a személyzeti schemát felterjesztettük a nevezett hivatalhoz 1950. szept. hó 16-án.

Tudomásul szolgál.

h. Bejelenti, hogy 1950. szept. 21-én, a SZTÁLIN tartományi kulturális osztály egyik kiküldöttje utasítására elkészítettük az 1951. évi költségvetésünket, melyet személyesen magával is vitt a kiküldött. E költségvetésben személyi kiadásokra 699 287 lej, kiszállási költségekre 100 000 lej, egyéb kiadásaink fedezésére pedig 901 408 lej, s így összesen az egész évre 1 700 695 lej irányoztunk elő. Ez alkalommal a kiküldött kívánóságának megfelelően a schemát is áadtuk.

Tudomásul szolgál.

i. Jelenti, hogy a városi néptanács pénzügyi osztálya f. évi szept. hó 8-án kézbesített átiratában közölte, hogy az 1950. évre 20 150 lej egészségügyi taxát kell fizetnie múzeumunknak. Érdeklődésünkre kijelentették, hogy ezt meg kell fizetni, mert ez törvényes kivetés. A lakók által elfoglalt helyiségek után járó taxát kiszámítottuk, és minden egyes lakó a reá eső részt befizette a múzeum irodájába, s ilyenformán a 20 150 lej pedig az épület telkén lakó egyének fizették ki.

Tudomásul szolgál.

j. Jelenti, hogy az Arhivele Statului Direcțiunea Regională Cluj 705/1950 sz. leiratában közli, hogy kiküldöttje a június havi vizsgálat rendjén megállapította, hogy a múzeumunkban lévő városi levéltár nincsen megfelelő helyen elhelyezve. Ezért felhív, hogy a lehető legsürgősebben gondoskodjunk arról, hogy ez a levéltár megfelelő helyiségbe kerüljön, és ennek megtörténtéről tegyünk jelentést. Igazgató jelenti, hogy mindaddig, amíg a múzeum telkén lévő lakások közül valamelyik fel nem szabadul, nem áll módjában a levéltárnak megfelelő helyen való elhelyezéséről gondoskodnia.

A kis munkakollektíva a jelentést tudomásul veszi, és minél előbb gondoskodni fog a kérdés megoldásáról.

k. Bejelenti, hogy az Institutul Cartografie (volt JÓKAI-nyomda) vezetősége a tulajdonában volt régi *Székely Nemzet és Székely Nép* című napilapokat átadta múzeumunknak megőrzés céljából.

Tudomásul szolgál.

l. Bejelenti, hogy a helybeli PETŐFI Népi Athenaeum a tulajdonában volt és általa kiselejtezt

könyveket átadta múzeumunk könyvtárának, amelyeknek a beletárolása ezután fog megtörténni.

Tudomásul szolgál.

m. Jelenti, hogy a Román Népköztársaság Történeti Intézete a SzNM bevonásával ásatást végzett 1950. jún. 27. és szept. 23. között Háromszék, Csík és Udvarhely megyék területén. Az első ásatási hely a Bereck község területén lévő római tábor volt, melyet még 1925-ben feltártak (E. PANAITESCU). Az ásatás a tábor körvonalait tisztázta, a praetoriumnak csak a romjai kerültek elő. Csak a Cohors I. Hispanorum csapatost bélyegzőjével ellátott bélyegestéglák s egy Cohors Bracaraugustanorum bélyegével ellátott bélyegtöredék került elő. Az északi oldalon egy dák csésze is előkerült. Sepsiszentgyörgyön a Bedeházi malomnál K. HOREDT folytatta az ásatást. Óskori és dák telep anyaga került elő. A Gémvárán festett kerámia (Erősd), Avasalján Wietenberg (bronzkor) került elő. Ezután Énlakára mentek át, ahol folytatták az 1947-ben megkezdett ásatást. A castrum összes kapuit feltárták, s a praetoriumot s a palota területén levő fürdőt. A vár területén a Cohors IV. Hispanorum nevű csapatost bélyeges téglái kerültek elő. A déli kapunál Hadrianus császárnak szobortalapzata került elő 129-ből, amelyet a Cohors VIII. Raetorum civium Romanorum torquata állított. A porta a praetoriumnál a küszöbök feliratos császárkori oltárköből készült (Sept. Sev. Marcus Aurelianus). Szeptember hónapban a Csíkszögödön levő 3 várat ásták meg, melyek közül az egyikben középkori feudális vár romjai láthatók. A három vár dákkori. Átkutattuk még a lemhenyi várat is, amely valószínűleg vaskori. Az anyag egy része Kolozsvárra került: Énlaka egészen (a székykeresztúri múzeumba is), a berecki egészen (kivéve néhány duplomot), Zsögöd I., III., a gémvári anyag, valamint a Zsögöd II. az, ami múzeumunkban maradt.

Az egész ásatás ideje alatt a Néptanács megértő jóindulatú támogatását élvezték, amiért ezen a helyen is őszinte köszönetét fejezi ki az elnökök elvtársnak, aki személyesen is meglátogatta az ásatásokat.

Tudomásul szolgál.

4. KOVÁCS Jenő javasolja, hogy a Háromszékmezei Takarékpénztár tulajdonában volt GYÁRFÁS-féle képek, valamint a könyvtár megszerzése ügyében tegyen lépéseket a múzeum vezetősége.

A kis munkakollektíva a javaslatot elfogadja, és KISGYÖRGY Tamás elnök kijelenti, hogy a szükséges lépéseket meg fogja tenni, hogy az említett képek és könyvtár a múzeumba kerüljenek.

5. HARKÓ József kérdést intéz, hogy miképpen áll a múzeum 70 éves fennállására tervezett *Emlékkönyv* ügye. Dr. SZÉKELY Zoltán a kérdésre válaszul a közli, hogy az *Emlékkönyv* kézírata Bukarestben

van felülvizsgálás céljából, de eddig még érdemleges választ nem kaptunk ez ügyben.

Tudomásul szolgál.

6. KISGYÖRGY Tamás elnök bejelenti, hogy a néptanács jogügyi osztályának vezetését PÉTER Zoltán vette át dr. JÓZSEF Lajostól, úgyhogy ezután nevezettet kell meghívni a kis munkakollektíva üléseire. Bejelenti azt is, hogy a rajonálás megtörténte és a végleges néptanácsok megalakulása után úgy a párt-szervezetnek, mint a városnak is egy-egy delegátusát ki kell jelölni a kis munkakollektíva tagjai közé.

Tudomásul szolgál.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

51.

Jegyzőkönyv, mely felvételte a SzNM kis munkakollektívájának Sepsiszentgyörgyön 1951. évi febr. hó 6-án d.u. 7 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt KELEMEN Gyula, BALOGH József, a RMP SZTÁLINvárosi⁸⁵ propagandaosztályának kiküldötteje, KOVÁCS Ferenc, KOVÁCS Jenő, dr. KABAY Gábor, PÉTER Zoltán, dr. SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

1. Elnök üdvözlöi a megjelenteket, és az ülést megnyitja. Bejelenti, hogy a kis munkakollektíva új tagokkal bővült, KELEMEN Gyula és PÉTER Zoltán elvtársakkal, minthogy BECSEY Pált és MIKÓ Miklóst a kis munkakollektíva tagjai sorából kizártuk.

2. FADGYAS Anna felolvassa az 1950. évi okt. hó 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítették.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató felolvassa a múzeum 1948–50. évi állapotáról és működéséről készített jelentését, melyben tömören összefoglalva ismerteti a jelzett években történt eseményeket, valamint a gyűjtemények gyarapodását és az anyagi helyzetet.

A jelentés felolvasása után elnök elvtárs fel szólítja a tagokat, hogy szóljanak hozzá a jelentéshez.

KOVÁCS Ferenc hozzászólásában megállapítja, hogy a jelentés tömören összefoglalja mindazt a munkát, amit a múzeum kifejtett. A jövőre nézve azonban ki kell találni valami olyan dolgot, hogy a dolgozó munkásosztály ne csak meglátogassa a múzeumot, hanem munkájába szervesen bele is kapcsolódjék. A múzeum anyagát pedig olyanképpen kell a dolgozó tömegek elé tárni, hogy ezen keresztül a társadalom fejlődését megláthassa, és kézzelfogható tényekkel bebizonyítva lássa, hogy a burzsoá társadalom teljesen megérett az elpuszulásra.

Dr. KABAY Gábor hozzászólásában kifejti azt, hogy a múzeum által rendezett ismeretterjesztő-előadások eredménye nemcsak abban állott, hogy azt a dolgozó tömegek igen szép számban keresték fel, hanem ismereteiket is a legteljesebb mértékben gyarapították, minthogy azok keretében olyan előadók tartottak előadásokat, akik ma már európai hírű tudósok.

KELEMEN Gyula elvtárs hozzászólásában kijelenti, hogy egyéb elfoglaltsága miatt csak most van alkalma, hogy a múzeum munkájába beletekintsen. Megállapítja, hogy a jelentésből kitűnik az, hogy a múzeum milyen munkát végzett. Arról azonban megfeledezett, hogy a szociális társadalom a kritika és önkritika jegyében épül. Egészen biztos, hogy a vezetőségben is merültek fel hibák. Ezeket a hibákat fel kell tárni, mert csak így lehet a továbbépítés munkáját helyesen végezni. A múzeum egy olyan tudományos intézet, melynek feladata az, hogy tudományosan szemléltesse a dolgokat kézzelfogható dokumentumok alapján. Biztos, hogy ezen a téren is vannak hibák. A jelentésből úgy tűnik ki, mintha minden rendben volna, mintha már tökéletes volna a múzeum tevékenysége. Márpedig egészen biztos, hogy ezen a téren még nagyon sok tennivaló van, minthogy mi a szocializmus építésének még csak a kezdetén vagyunk. A múzeumnak kritikailag kell néznie a dolgokat és az előttünk álló feladatokat. Ilyenformán a jelentés a hibák kiküszöbölésére alkalmat sem adott. Nem mutatta meg, hogy milyen hiányosságok vannak és ezek kiküszöbölésére mit kell tennünk. A vezető kollektívának is voltak hibái, ennek kimutatására azért lett volna szükség, hogy a jövőben ezeket a hibákat el lehessen kerülni. A jelentés igen objektívista, márpedig a szociális társadalmi rendszerben nem szabad ilyen objektívnek lenni, utat kell mutatni a jövőre vonatkozólag. A jelentésben arról sem esett szó, hogy a múzeum ezekben az években munkáját minek alapján végezte. Volt-e munkaterve, aminek alapján dolgozott, vagy nem. Egy mai tudományos intézet munkája el sem képzelhető a széles népi tömegek nélkül. A jövőben ki kell építeni a kollektívákat úgy, hogy minden osztálynak meglegyen a maga kollektívája. Így sokkal jobban fel lehet kelteni a széles népi tömegek érdeklődését a múzeumi munka iránt.⁸⁶

BALOGH József elvtárs, SZTÁLINvárosi propagandafelelős hozzászólásában kifejti, hogy a jelentésben ki kellett volna domborítani azt, hogy az ismeretterjesztő előadásokat hogyan fogadta a munkásosztály. Az anyagot pedig úgy kell kiállítani, hogy ezen keresztül a társadalomfejlődést dokumentálva láthassa a látogató közönség. Ezáltal meg kell cáfolni azt, hogy a társadalomfejlődés nem úgy volt, ahogy azt annak idején a papok és ehhez hasonló egyének elferdítve tanították.

KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs hozzászólásában kifejti azt, hogy nem elég azt csak számokban kifejezni, hogy az 1948–50. év között a látogatók számában olyan nagy különbség mutatkozik. Ki kell domborítani, hogy minek alapján született meg ez a nagy különbség. Nem szabad elhallgatni a jelentésben azt sem, hogy a múzeumnak milyen nagy nehézségekkel kellett megküzdeni az elmúlt évek folyamán még vezető egyének részéről is.⁸⁷ Teljes egészében benne kell legyen a jelentésben annak, hogy az ideiglenes néptanácsok megalakulása után, éppen a néptanács egyik frakciója milyen sok nehézséget okozott, és minden igyekezete az volt, hogy a múzeum munkáját megakadályozza. MIKÓ, BECSEY munkájának köszönhető az is, hogy a múzeum személyzete majdnem négy hónapon keresztül fizetést nem kapott. Voltak olyan elvtársak is, akik azt mondták, hogy felesleges ezeknek az ócskaságoknak egy ilyen szép épületet tartani, sokkal helyesebb volna helyébe egy kultúrházat létesíteni. Ezekkel a vezető helyen lévő elvtársakkal nagyon nehéz harcot kellett vívjon a múzeum munkakollektívájának, amíg megértették a múzeum hivatását és azt a fontos kulturális szerepet, amit Népköztársaságunkban betölt. Nem szabad elhallgatni azt sem, hogy az ismeretterjesztő előadások alkalmával a tömegszervezeteket és pártszervezetünket is minden egyes alkalommal külön meghívóval hívtuk meg előadásainkra, s ennek ellenére mégis cca 1%-a jött el aktivistáinknak. Be kell ismerni a jelentésnek azt is, hogy beletörődünk abba, hogy nem jöttek el.

Ami pedig BALOGH elvtársnak az anyag kiállításával kapcsolatosan tett megjegyzését illeti, felvilágosításként közli, hogy éppen a néprajzi tárat, amelyet az elvtárs látott, a BOLYAI Tudományegyetem szaktanára és hallgatói rendezték át a korszerű követelményeknek megfelelően. Hogy aztán ennek ellenére is vannak hiányosságok, ez a helyszűke miatt van. Hiányossága a jelentésnek, hogy mit fogunk csinálni. Fel kell dolgozni azt is, hogy voltak munkakollektíváink is, akik azonban nem csináltak semmit. Kötelességünk feltárni, hogy milyen nehézségeink voltak. A jelentést ezek alapján át kell dolgozni, mert csak így jöhet a nagy munkakollektíva elé.

Dr. KABAY Gábor javasolja, hogy a jelentést átdolgozás után nézze át két tag, mielőtt a nagy munkakollektíva elé kerülne. Javasolja, hogy ez a két személy KISGYÖRGY Tamás elnök és KELEMEN Gyula legyen.

A kis munkakollektíva a javaslatot elfogadja.

Dr. SZÉKELY Zoltán elsősorban is köszönetét fejezi ki az elvtársaknak értékes hozzászólásaikért.

KELEMEN Gyula elvtársnak a kritika és önkritika hiányáról való hozzászólására azt a megjegyzést teszi, hogy az elmúlt év alatt a múzeumi munkát a

KISGYÖRGY Tamás elvtárs által említett frakció képviselői MIKÓ, BECSEY annyira megbénították, hogy mindezek ellenére az elért eredményeink mint megvalósítások nagyon számottevőek voltak. Elismeri, hogy hiányosságok vannak. Csak érintette a nehézségeket, ennek oka az, hogy nem akarta a személyes támadás látszatát kelteni. MIKÓ elvtárs ugyanis, mikor múzeumi érdekről is volt szó, mindig a saját érdekét tartotta szem előtt, és őtet mint igazgatót mindig mint könyörtelen üldözött tüntette fel a Párt, valamint a Néptanács és ismerősei előtt, mikor mint igazgató jogosan járt el. Tekintettel azonban arra, hogy éppen a Párt káderosztályánál MIKÓ a legnagyobb védelemben részesült, az intézet szempontjából minden hátrányos lett volna, mivel a frakció részéről a támadások nem nyíltan történtek, hanem alattomban, hát mögött. Jóllehet, hogy leleplezésük már megtörtént, az alattomos fúrás ma is folyik, minthogy mind a mai napig, jogtalanul bár, de a múzeum területén laknak. KELEMEN elvtárs hiányolja a tervszerű munka feltüntetését. Ez igaz. Valóság azonban, hogy lefektetett munkaterv alapján dolgoztunk. Lefektetett munkatervünket azonban mindig a felsőbb tudományos fórum munkatervéhez kellett alkalmaznunk.

BALOGH elvtársnak a múzeum korszerű elrendezésére vonatkozó megjegyzésére nagy vonalakban vázolja azokat a nehézségeket, amivel nemcsak a mi intézetünk, hanem országsszerte minden múzeum küzd, minthogy a rendezési elv még nincsen tökéletesen kristályosodva. A központ erre vonatkozólag még semmiféle utasítást sem adott, ami változtatás történt – a kolozsvári múzeumnál – intézeti kezdeményezés, két egyetem tanárainak és hallgatóinak több mint fél éves megfeszített munkájának az eredménye. Addig, amíg intézetünk építkezés révén nem bővül, kiállítási tervek hiánya miatt egy korszerű marxista szellemű múzeumot létrehozni képtelenség. Ami emberileg lehetséges, kollektívánk igyekezni fog szemléltető módon a termelőeszközök fejlődését a múzeumunkban bemutatni. Ehhez elsősorban az szükséges, hogy az elavult kiállítási szekrényeket felfrissítsük – cca 500 000 lej –, továbbá személyzetünk bővítése, tekintettel arra, hogy az igazgató nyaranta több hónapi régészeti kutatómunkán vesz részt az Akadémia keretén belül, s a kisszámú személyzet a követelményeknek ezen a téren nem tud eleget tenni. Ezért kéri BALOGH elvtársat és KISGYÖRGY Tamás elnök elvtársat, tegyenek lépéseket, hogy a megígért személyzeti bővülés minél előbb megvalósuljon.⁸⁸ Ezt szükségessé teszi a meginduló szárnyépítés is, mely új terheket ró a kevészámú személyzet vállaira. A jövőbeni munkatervre vonatkozólag, ami hiányzott a beszámolóból, megjegyzi, hogy ez egyrészt az Akadémiától függ, s az utasításokat rend-

szert máról holnapra kapjuk, így egy lefektetett munkatervet elkészíteni a legnagyobb nehézségekbe ütközik.⁸⁹ Egyébként is a jelentés egy összefüggő beszámoló a múzeum két évi munkájáról s megvalósításokról, melyet a múzeumi kollektíva végzett.

4. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató jelentést tesz a folyó ügyekről:

a. Jelenti, hogy a múzeum főépületén és a csíki házon a legszükségesebb javításokat az Állami Construcția Vállalattal elvégeztettük. E javításokért a Construcția-nak 56 280 lej, 13 kg szegért 1383 lej fizettünk ki, és felhasználtuk azt a 3 mázsa cementet, amit még az 1949. év folyamán szereztünk be.

b. Bejelenti, hogy az igazgatói lakást, melynek mennyezete az állandó csökrepedés következtében nagyon megrongálódott, szakértővel megvizsgáltatta, s miután a szakértői vélemény szerint csak a vízvezetéki berendezés kicserélése cca 250 000 lejbe került volna, amire fedezetünk nem volt, ezért az emeleti részből a vizet kizáratta. Ha az 1951. évi költségvetésünket jóváhagyják, akkor az év folyamán ezt a javítást feltétlenül el kell végeztetnünk.

c. Bejelenti, hogy az ötéves terv keretén belül ígéretet kaptunk épületünk egyik szárnyának a kibővítésére. E bővítési tervet még az 1943. évben elkészítette KÓS Károly műépítész, melyet fel is terjesztettünk a minisztériumba. A minisztérium felhívásának, hogy a tip devizi⁹⁰ készítsük el, nem tudtunk eleget tenni, mert nem volt reá megfelelő fedezetünk.

Dr. KABAY Gábor ezzel kapcsolatosan javasolja, hogy KISGYÖRGY Tamás elnök keresse meg az Unio elnökét, KOVÁCS Ferencet, és kérje meg, hogy az ő egyik szakemberével készíttesse el a kívánt devizt.

KISGYÖRGY Tamás elnök megígéri, hogy ezt a kérdést el fogja intézni KOVÁCS Ferencel.

d. Bejelenti, hogy az 1951. évi költségvetésünket úgy SZTÁLIN tartomány kulturális osztályához, mint Sepsiszentgyörgy város illetékes pénzügyi osztályához beterjesztettük. Minthogy ígéretet kaptunk személyzetünknek 3 személlyel való kibővítésére, ezért költségvetésünket ennek alapján készítettük el. Személyi kiadásokra 1 398 805 lej, dologi kiadásokra pedig 945 558 lej, s így végeredményben 2 344 363 lej irányoztunk elő.

e. Bejelenti, hogy a Kézdivásárhelyi múzeum anyagának felleltározása kérdésében megkeresést intéztünk Kézdivásárhelyre, de eddig még semmi választ sem kaptunk arról, hogy miképpen áll a leltározás ügye.

KISGYÖRGY Tamás elnök ezzel kapcsolatosan kijelenti, hogy még eddig semmit sem csináltak a kézdivásárhelyiek, minthogy ott nagyon nehéz munkáról van szó.

f. Bejelenti, hogy az 1950. évi ásatás anyagából néhány darabot beküldöttünk a Bukarestben rendezett kiállítás céljaira, ahol e darabokat ki is állították.

g. Bejelenti, hogy a Sepsi rajoni néptanács pénzügyi osztálya f. évi jan. hó 17-én átadta azt az 5 db. GYÁRFÁS-féle és 1 db. SZOPOS-féle olajfestményt, továbbá 218 db. könyvet, ami a volt Háromszéki Takarékpénztár tulajdonából származott.

h. Bejelenti, hogy az a 3 tanulmány, melyben az 1949. évi ásatásokat dolgozta fel, rövidesen meg fog jelenni nyomtatásban az Akadémia kiadásában.

i. Bejelenti, hogy Ion NESTOR, a bukaresti egyetem régészeti tanszékének professzora és a Régészeti Múzeum igazgatója 1950. dec. 23. és 1951. jan. 5. között múzeumunkban tartózkodott régészeti gyűjteményünk tanulmányozása céljából.

j. Bejelenti, hogy ismeretterjesztő-előadásaink keretében 1950. nov. hó 26-án a nyári ásatásokat ismertette közönségünk előtt, s ugyanekkor az anyag egy részéből egy kiállítást is rendeztünk, amit előadás után a közönség megtekintett. Az előadást KISGYÖRGY Tamás elnök nyitotta meg, a bezáró beszédet pedig HARKÓ József mondta.

k. Bejelenti, hogy a következő előadásunkat febr. folyamára tervezzük, amikor MÁTTIS-TEUTSCH János festőművész és rajztanár tartana egy művészettörténeti előadást. Kéri a munkakollektívát, hogy állapítsa meg az előadás időpontját.

A kis munkakollektíva az előadás idejét febr. hó 24-én szombaton este 8 órára állapítja meg.

Március folyamán egy zeneestélyt vettünk tervbe a helybeli műkedvelők zenekar és az iskolák kórusainak bevonásával. Kéri a munkakollektíva tagjait, hogy a zeneestélyel kapcsolatosan a legközelebbi ülésen tegyen javaslatokat.

l. Bejelenti, hogy néhai GYÁRFÁS Jenő festőművész fiának a tulajdonában igen sok értékes festmény van, amelyek közül különösen a *Disznóölés* című nagy képet nagyon jó volna megszerezni múzeumunk számára. Már folytatott is megbeszélést a tulajdonossal, sajnos azonban olyan nagy összeget kér, amit megadni lehetetlen.

A kis munkakollektíva megbízza MÁTTIS János elvtársat, hogy próbáljon lépéseket tenni a kép megvásárlása tárgyában nevezett művész fiánál.

m. Bejelenti, hogy jan. hó 25–30. között az Akadémia kolozsvári osztályának meghívására Kolozsvárra utazott, hogy részt vegyen az évi beszámoló ülésen. Ez alkalommal átanulmányozta a múzeum régészeti kiállítását, hogy annak alapján megkezdhessük a mi gyűjteményeink átrendezését. Sajnos, a mi kiállítási szekrényeink már nagyon elavult formájúak, de ennek ellenére is kénytelenek vagyunk ezeket használni, minthogy új szekrények készítésére legalább egy fél millióra volna szükségünk. E szekrényeinkhez legelső-sorban is furnírelemekre volna szükségünk, hogy az átrendezési munkálatokat megkezdhessük.

n. Bejelenti, hogy a dévai múzeum igazgatója, aki szintén részt vett az Akadémia ülésén, megígérte, hogy kiadványaitak csereképpen a mi kiadványainkért el fogja küldeni.

o. Bejelenti, hogy a 70 éves jubileumra készített *Emlékkönyvünk* kéziratát még mindig Bukarestben van felülvizsgálás miatt. Kéri KELEMEN és BALOGH elvtársakat, hogy a bukaresti kulturális osztályon nézzenek utána, hogy vajon mi van kéziratunkkal.

ö. Bejelenti, hogy a múzeum telkén lévő jégvermet a COMCAR bérlí, de a bérrösszeget bírói letétbe tettük. Kéri, hogy a Néptanács intézkedjék, hogy ezeket az összegeket, ha lehetséges, fordíthassuk múzeumi célokra.

PÉTER Zoltán elvtárs megígéri, hogy felveszi a kapcsolatot ez ügyben a COMCAR vezetőségével.

p. Szóvá teszi, hogy az intézet személyzete semmiféle prémiumot nem kapott, pedig nagyon szeretne volna, hogy azok, akiknek kis fizetésük van, és munkájukat jól végezték, egy kis jutalomban részesüljenek. Ezért kéri a kultúrfelelős elvtársat, hogy ezután ne feledkezzen meg a múzeum személyzetéről.

q. Bejelenti, hogy az 1950. évre a városi adóhivatal impozit de salubritate⁹¹ címen 20 150 lejrt rótt ki múzeumunkra, amit meg is kellett fizetnünk. Kérdést intéz, hogy vajon nem lenne-e lehetősége annak, hogy ennek fizetése alól az 1951. évre mentesítsék múzeumunkat. A kis munkakollektíva tagjai kijelentik, hogy ezt az adót minden intézménynek meg kell fizetnie.

r. Bejelenti, hogy a Tanalap Szabadság tér 9. sz. alatt lévő épületéből a Miliția kiköltözött. Ezt az épületet leltár ellenében átvette a Milițiától, és ugyanakkor átadta a Szövetkezeti Iskola részére. A Miliția közölte, hogy az 1950. évi II–IV. negyedére lakbérképpen 36 000 lejrt fizetett ki a Néptanács tanügyi osztályához. Kéri PÉTER Zoltán elvtársat, aki már lépéseket tett a Tanalap jogi helyzetének tisztázása ügyében, hogy tisztázza ezt a kérdést is.

PÉTER Zoltán közli, hogy megkeresésére a minisztérium közölte, hogy a Tanalap ingatlanai még nincsenek államosítva. Felhívták, hogy közölje azokat az intézményeket, amelyek jelenleg elfoglalva tartják az ingatlanokat, mert a legközelebb történő államosítás alkalmával főleg tanügyi célokot szolgáló intézmények részére fogják átadni az épületeket. Ő ezt közölte az épületekben bent lévő iskolák vezetőivel, és előterjesztését már meg is tette a minisztériumba.

A kis munkakollektíva megbízza dr. KABAY Gábor és PÉTER Zoltán elvtársakat, hogy a Tanalappal kapcsolatos kérdéseket tisztázzák.

5. KOVÁCS Jenő közli, hogy a volt JÓKAI nyomda tulajdonában több címer-klisé volt. Javasolja, hogy ezeket a múzeum szerezzék meg, ha még megvolnának.⁹²

A kis munkakollektíva KOVÁCS Jenő javaslatát elfogadja, és megteszi a szükséges lépéseket, hogy a címer-kliséket megszerzeze.

52.

Jegyzőkönyv, mely felvételte a SzNM nagy munkakollektívájának Sepsiszentgyörgyön 1951. évi febr. hó 21-én d.u. 7 óraker a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt ÉGETŐ Vilma, BALOGH István, RÁDULY Mihály, PÉTER Gyula, KOVÁCS Jenő, VERESS Béla, SÁNTHA A., dr. KABAY Gábor, dr. SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlí a megjelenteket és a gyűlést megnyitja. Bejelenti, hogy a tagok közül mindössze ketten nem igazolták távolmaradásukat. Ismerteti a gyűlés tárgysorozatát, mely a múzeum 1948–1950. évi működéséről és állapotáról szóló jelentés és esetleges javaslatok, indítványok. Kéri a tagokat, hogy a jelentést hallgassák meg figyelemmel, és a végén tegyék meg hozzászólásaikat.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató felolvassa a múzeum 1948–50. évi működéséről és állapotáról szóló jelentést, és ismerteti az 1951. évi munkatervet. A jelentés felolvasása után elnök felkéri a tagokat hozzászólásra.

VERESS Béla hozzászólásában annak a véleményének ad kifejezést, hogy a jelentésből megállapította, hogy a SzNM valóban mérföldes lépéseket tett a haladás terén. Ma már a múzeum nem egy szűk társadalmi kör privilégiuma, hanem a széles dolgozó tömegek múzeuma lett, ahol az eddigi kizsákmányolt, de ma kultúrára éhes dolgozók kultúrsumjukat kielégíthetik. A felolvasott munkaterv biztosítéka annak, hogy a jövőben a múzeum valóban fályvivője lesz a komoly tudományoknak.

RÁDULY Mihály hozzászólásában annak a véleményének ad kifejezést, hogy miután a jelentésből kitűnik az, hogy MIKÓ Miklós milyen sok akadályt gördített a múzeum munkája elé, gondoskodják a Néptanács elnöksége arról, hogy a múzeumi lakásból minél előbb költözködjék ki.

PÉTER Gyula elvtárs a jelentés alapján megállapítja, hogy az elmúlt évek folyamán a múzeum mérföldes lépést haladott a fejlődés útján. Voltak, akik annakidején elhagyták a múzeumot, más becsületes elvtársak a helyükön maradvá igyekeztek megmenteni azt a drága kincset, amit a múzeum őriz, és lelkiismereti kérdést csináltak a múzeum ügyéből, és minden igyekezetükkel azon voltak, hogy munkájuk eredményes legyen. Az a frakció, melynek minden igyekezete

oda irányult, hogy ezeknek munkáját meggátolja, nemcsak itten, hanem a tanügyben és még sok más helyen romboló munkát végzett. A felsorolt eredmények azoknak a nevéhez fűződnek, akik szorosán a múzeumhoz tartoztak, és mint haladó gondolkosásúak, igyekeztek munkájukkal a lehető legtöbbet megvalósítani. A jövőben mindazoknak, akik a múzeumi kollektívában és különben is vezető poszton vannak, ezt a munkát támogatniok kell, és ott, ahol alkalmuk nyílik, a széles néptömegek között ismertetniök kell a múzeumi munkát. Hívják fel a figyelmet a múzeum gyűjteményeire, ahol a társadalmi fejlődést tárgyi bizonyítékok alapján ismerhetik meg. Örömmel állapítja meg, hogy minden akadály ellenére az elvtársak nem csüggedtek, hanem önzetlenül dolgoztunk. Az ásatások sok értékes anyagot hoztak felszínre. Hiszi, hogy ez a fejlődés nem fog megállni, hanem tovább fog fejlődni.

ÉGETŐ Vilma elvtársnő a jelentés alapján megállapítja, hogy a múzeum vezetője valóban komoly és értékes munkát végzett. Minthogy a múzeum átrendezése szempontjából olyan nagy fontossággal bír az, hogy a MIKÓ által elfoglalt lakrész felszabaduljon, ezért ígéri, hogy a lakáskérdést minél előbb el fogja intézni, mert fontosnak tartja, hogy a múzeum fejlődjék és előre haladjon.

BALOGH István elvtárs annak a véleménynek ad kifejezést, hogy gondolkozzék a munkakollektíva azon, hogy vajon miképpen lehetne a dolgozó munkásosztályt közelebb hozni a múzeumhoz, hiszen itten, ha eljön, tárgyi bizonyítékok alapján sokkal többet tanul a történelemből, mint sok könyv elolvasásából. Elgondolása az, hogy gyakran plakátokat kellene elhelyezni, ami felhívja a dolgozó munkásság figyelmét a múzeum látogatására.

KISGYÖRGY Tamás elvtárs hozzászólásában ismerteti a megjelentekkel azt az anyagi nehézséget, amlyel majdnem egészen 1949 közepéig küzdött a múzeum, amikor az anyagiak előteremtése tulajdonképpen azokra hárult, akik vezetői voltak a múzeumnak. De ezekben az időkben is a múzeum nagyon szépen és eredményesen dolgozott. A múzeum a legnehezebb idején élte a MIKÓ-féle frakció munkája alatt, amikor az együttműködést össze akarták törni. Késhegyig menő harcok voltak, ahol nem tartották szem előtt a múzeumi munkát, hanem csak rombolni és a fejlődést megakadályozni akarták. Ma már ennek vége van, mert ez a frakció elnyerte méltó büntetését, hiszen azt a legdrágább kincset, ami egy munkásnak a legértékesebb, a párttagságukat elveszítették. Ezenél megállapítást nyert LENIN elvtársnak az a kijelentése, hogy a Pártba való bejövés nem mindig a meggyőződés alapján történik, hanem az egyéni érdek és karrieradászat a célja. Az ötéves terv biztosít arról, hogy a múzeum megkap-

ja azt a támogatást, amire szüksége van. A múzeum vezetése olyan egyének kezébe van letéve, akik a haladó szellemű szovjet tudomány alapján fogják megoldani az átrendezés kérdését. Az eddigi történelem a kapitalista és hűbéri társadalmi rend történelme volt, ehelyett a valódi történelmet fogjuk megvalósítani, és tárgyainkat úgy tesszük a dolgozó munkásság közkincsévé. A dolgozó munkásság támogatásának semmi sem lehet nagyobb bizonyítéka, mint az a nagy számbeli eltérés, ami pl. az 1948. és 1950. év látogatóinak a számában mutatkozik. Míg az 1948. év folyamán mindössze 1800 személy látogatta meg a múzeumot, addig az 1950. év folyamán több mint 12 000 a látogatóink száma. Minden igyekezetünk oda irányul, hogy a múzeum dolgozó népiünk tudományos intézete és iskolája legyen. Nem véletlen, hogy MARX és LENIN tudományukat a múzeumokból szedték. Hiszen jól tudjuk azt, hogy mindketten rengeteg időt töltöttek a múzeumi tárgyak tanulmányozásával, s tárgyi bizonyítékok alapján állapították meg a társadalom fejlődését. Múzeumunk a felszabadulás után hivatását a legjobb igyekezettel teljesítette, s a jövőben is igyekezni fog, hogy kitűzött célját megvalósítsa, s ebben a munkájában a nagy munkakollektíva minden egyes tagjának kötelessége, hogy segítségére legyen a belső kollektíva tagjainak.

3. KISGYÖRGY Tamás elnök a gyűlés tárgysorozatának esetleges javaslatok, indítványok stb. pontja alapján felhívja a tagokat, hogy ha van valami javaslatuk, tegyék meg.

a. RÁDULY Mihály elvtárs javasolja, hogy a múzeum látogatása érdekében a gyárakban a gyűlések keretében valaki alkalmilag dolgozza fel ezt a kérdést a munkásság előtt.

b. PÉTER Gyula elvtárs javasolja, hogy látogatóink megszervezése kérdésében ne szorítkozzunk csak a városi közönségre, hanem a vidéken és a tartomány területén is hívjuk fel az elvtársak figyelmét, hogy csoportos kirándulásaik alkalmával látogassák meg a múzeumot. E javaslattal kapcsolatosan dr. SZÉKELY Zoltán igazgató tájékoztató közli, hogy látogatóink nagy részét a vidéki látogatók és csoportos látogatások teszik ki.

e. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató vázolja azokat a nehézségeket, amivel az intézet az elmúlt két év alatt küzdött, hogy a dolgozó nép számára korszerű múzeumi tárlókat tudjon létrehozni. A kolozsvári egyetem (BOLYAI és BABES) tanári kara, valamint az egyetemi hallgatók munkakollektívája hat hónapi megfeszített munkával és bőséges anyagi fedezettel tudta a rendezés nehéz munkáját elvégezni. A mi intézetünk semmiféle anyagi alappal nem rendelkezett, ő maga azalatt az idő alatt, amíg a rendezés munkálatai folyhattak volna, az Akadémia munkakollektívájában

dolgozott. Amíg a kolozsvári egyetem bőséges kiállítási termekkel rendelkezik, a mi intézetünk ebből a szempontból nem felel meg a követelményeknek. Mindezek dacára, amennyiben a költségvetés lehetőséget ad, valamint a személyzet bővül, mindent el fog követni a lehetőségekhez mérten, hogy a régészeti tár a szocialista fejlődést érzékeltesse, a szovjet múzeumok mintájára. Tekintettel arra, hogy már május 1-jén lajban kell jelentkeznie 5 hónapos ásatási munkálatokra, kéri a munkakollektívát, hogy minden egyes tagja adjon segítséget az itthon maradó személyzetnek, hogy a kidolgozott tervek alapján, melyről az igazgató gondoskodik, őszire a kor szellemének megfelelően a régészeti tárt meg lehessen nyitni.

A Múzeum vezetését, javainak az örököséséért elsősorban az elnök és az igazgató a felelősek. A biztonsági eljárásokat nem tudja foganatosítani addig, amíg olyanok laknak a múzeum területén, akiknek a törvény szerint semmi joguk sincs az itt lakásra. Ilyen állapot az ország területén egyetlenegy múzeumban sincs. A sok idegen lakó, valamint a hozzájuk járó ismerőseik miatt a kapuk éjjel-nappal nyitva vannak, esetleg előforduló károkért, valamint szabálytalanságokért, melyek elkerülése végett a múzeumi törvények bizonyos intézkedéseket írnak elő, a felelősséget nem tudja vállalni. Nagyon csodálkozik azon, hogy ezt a kérdést a Néptanács vezetősége mindeddig nem tudta érdemben megoldani. MIKÓ Miklósnak a lakás felkínálása egyszerű visszautasításra talált. Kérdezi, hogy hogyan lehetséges, hogy egy szociális célt szolgáló intézet, mely a legfelsőbb helyi szerv, a Néptanács alá tartozik, egy ilyen kérdést nem képes megoldani. SZÁSZ elvtársnál több ízben közbenjárt, ígérete szerint a mai gyűlésre konkrét megoldással kellett volna jönnie, ezzel szemben a kérdés megoldatlanul maradt.

Idegenforgalmi szempontból a múzeum az egyetlen kultúrintézet, melynek országos híre van. A városnak is érdeke, hogy külsőleg is mutatós, szép és rendezett legyen. Elengedhetetlen feltétele ennek az, hogy a város a múzeum előtti járdát megcsináltassa, azonkívül pedig az épület előtti parkrészt a városi kertésszel a tavasszal rendbehozassa. Természetes, hogy ebben a munkában a mi kollektívánk is segítséget ad. Elengedhetetlennek tartja, hogy az intézet költségvetése felemeltessék, mert mindenki, aki valamilyen tárgykörben felvilágosítást akar nyerni, múzeumunkhoz fordul. Ezzel szemben a MIKÓ akciója révén gyűjteményeink gyarapítására semmiféle alappal sem rendelkezhetünk. A kiutalt havi 16 600 lej is csak kisebb javításokra és fenntartásra szolgál. Ez az összeg egy jól kereső munkás elvtárs háztartási költségeinek a fedezésére elég, nem pedig egy tudományos igényekkel bíró intézet dologi kiadásainak a fedezésére. Kéri az

elvtársakat, mint a nagy munkakollektíva tagjait, hasanak oda, hogy a múzeum személyzetének a jövőben minden tömegszervezet s minden kultúrát szerető elvtárs a legjobb tudása szerint a segítséget adja meg.

d. KOVÁCS Jenő javasolja, hogy a múzeum egyes gyűjteményeiről legalább egy részkatálogust kellene csinálni, mert ezzel még jobban lehetne kelteni az érdeklődést. Nekünk arra kell törekednünk, hogy aki egyszer megnézte a gyűjteményeket, máskor is jöjjön el. Ezzel kapcsolatosan dr. SZÉKELY Zoltán megjegyzi, hogy a gyűjtemények korszerű átrendezése előtt ezt a munkát nem lehet megcsinálni.

e. ÉGETŐ Vilma elvtársnő javasolja, hogy amikor szükség van a segítségre, akkor szóljon a vezetőség, mert bármennyire is el vannak foglalva, meg fogják keresni a lehetőséget arra, hogy segítségünkre legyenek.

f. KISGYÖRGY Tamás elnök javasolja, hogy a nagy munkakollektíva mondja ki határozatilag, hogy ott, ahol megfordul, népszerűsíti a múzeumot, mert ezt a belső munkakollektíva tagjaitól nem lehet elvárni, minthogy azok más munkával vannak elfoglalva.

A nagy munkakollektíva KISGYÖRGY Tamás elnök javaslatát egyhangúlag magáévá teszi.

g. KISGYÖRGY Tamás elnök a dr. SZÉKELY Zoltánnal folytatott megbeszélés alapján javasolja, hogy a múzeum eddigi címét a szociális fejlődésnek megfelelőleg változtassa meg, mégpedig az eddigi Székely Nemzeti Múzeum helyett legyen ezután a neve Székely Népi Múzeum.⁹³

A nagy munkakollektíva a javaslatot elfogadja, és utasítja igazgatót, hogy a névváltoztatás jóváhagyását a rajoni kultúrosztályon keresztül kérje az Asezáminte Culturalától.

h. KOVÁCS Jenő javasolja, hogy az elnöknek és közvetlen munkatársainak a két év alatt kifejtett munkásságáért a nagy munkakollektíva köszönetét fejezze ki.

A nagy munkakollektíva KOVÁCS Jenő javaslatát elfogadja, és az elnöknek és közvetlen munkatársainak kifejtett munkájáért köszönetét fejezi ki.

i. KISGYÖRGY Tamás elnök javasolja, hogy mivel a nagy munkakollektíva tagjai közül MIKLÓS Imre és TÓTH Géza elvtársak a lakhelyüket megváltoztatták, helyükbe itt lakó elvtársakat válasszunk be, s ezenkívül még két olyan elvtárs beválasztását javasolja, akik érdeklődnek a múzeum munkája iránt.

A nagy munkakollektíva a javaslatot elfogadja.

Több tárgy nem lévén, elnök megköszöni a tagok megjelenését, és a gyűlést bezárja.

53.

Jegyzőkönyv, mely felvetetett a SzNM kis munkakollektívájának Sepsiszentgyörgyön 1951. évi ápr. hó 25-én d.u. 7 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökölte alatt: dr. KABAY Gábor, KOVÁCS Ferenc, KOVÁCS Jenő, PÉTER Zoltán, dr. SZÉKELY Zoltán, HARKÓ József, MÁTTIS János és FADGYAS Anna.

A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlöi a megjelenteket és az ülést megnyitja. FADGYAS Anna felolvassa az 1951. évi febr. hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesíttetik.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató a felolvasott jegyzőkönyvvel kapcsolatosan bejelenti, hogy a bukaresti kiállításra küldött anyagot visszakapták. A dévai múzeum igazgatója a megígért kiadványokat elküldötte. Az Emlékkönyvünk kézírata visszaérkezett. A nyomdánál lépéseket tettünk a címer-klisék megszerzése ügyében, de a vezető kijelentette, hogy azokat nem látta, de utána fog nézni, s ha megvannak, akkor át fogja adni a múzeumnak.

PÉTER Zoltán a tanalapi épületekkel kapcsolatosan bejelenti, hogy felterjesztésére még nem kapott választ a minisztériumtól.

3. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató javasolja, hogy a Tanalap épületeit elfoglalva tartó iskolák és intézmények vezetőit szólítsa fel a múzeum kis munkakollektívája, hogy a szükséges lakbérleti szerződéseket kössék meg, minthogy a Tanalap ingatlanai még nincsenek államosítva, s így a felelősség mint kezelőt a múzeumot terheli.

A kis munkakollektíva a javaslat alapján megbízza dr. KABAY Gábor és PÉTER Zoltán elvtársakat, hogy a Tanalap épületeit elfoglalva tartó intézmények és iskolák vezetőit szólítsák fel a lakbérleti szerződések megkötésére, melyet legkésőbb május hó 10-ig nevezettek meg fognak csinálni.

4. PÉTER Zoltán jelenti, hogy a Tanalap Szabadság tér 9. szám alatt lévő épület lakbérügyének tisztázása miatt felvette a kapcsolatot a Milióival és megállapította, hogy az általuk közölt bérösszeget nem a rajoni kultúrosztály vezetőjének, hanem az Állami Banknál folyószámlára fizették le. Az idő rövidsége miatt még nem tudta megállapítani, hogy a közölt folyószámla szám melyik minisztériumnak a tulajdona, de rövidesen ezt is meg fogja állapítani. A jégverem ügyében még nem tudta felvenni a kapcsolatot, de ígéretet tesz, hogy ezt is el fogja intézni.

Tudomásul szolgál.

5. Dr. SZÉKELY Zoltán jelentést tesz a folyó ügyekről:

a. Jelenti, hogy a helybeli Munkáspárt propaganda és agitációs felelőse, KELEMEN Gyula elvtárs KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárral egyetértően a múzeumi munkakollektíva nevében május 8. tiszteletére a Román Munkáspárt 30 éves fennállásának a megünneplésére a Comitetul ptr. Așezăminte Cultural-ához az igazgatón keresztül azzal a kérdéssel fordultak, hogy a SzNM nevét LÁZÁR Mihályról a következő módon változtassa meg: LÁZÁR Mihály Népi Múzeum – Muzeul Popular LÁZÁR Mihai. Kéri, hogy a munkakollektíva az elküldött felterjesztést utólag hagyja jóvá.

A kis munkakollektíva a múzeum nevének megváltoztatására vonatkozó felterjesztést jóváhagyólag tudomásul veszi.

b. Bejelenti, hogy a RNK Akadémiája 700/1951 sz. leiratában a Rajoni Néptanács vezetőségével közölte, hogy dr. SZÉKELY Zoltánt az 1951. évi ásatásokon való részvételre kirendelte a Valea-Jijiei és Izvoare-Neamț területén működő kollektívába május hó 1-jétől okt. hó 1-jéig terjedő időre. E leiratban az Akadémia közölte azt is, hogy a megjelölt időben fizetését a múzeumtól kapja. Kéri a kis munkakollektívát, hogy az Akadémia e rendelkezését hagyja jóvá, és távolléte alatt a helyettesítésével MÁTTIS János elvtársat bízta meg. Kéri a kis munkakollektívát, de különösen az elnök elvtársat, hogy ez idő alatt az itthonmaradt személyzetnek adja meg a szokásos támogatást.

A kis munkakollektíva SZÉKELY Zoltán elvtárs ásatásra való kirendelését jóváhagyólag tudomásul veszi és távolléte alatt a helyettesítéssel MÁTTIS János elvtársat bízta meg.

c. Bejelenti, hogy az 1950. évi számadások hivatalos felülvizsgálása alkalmával utasítást kapott arra, hogy a múzeum telkén lakók a vízdíj reájuk eső részét, valamint a frontadót a Városi Néptanács 0977502. sz. folyószámlájára fizessék be, továbbá, hogy az összes lakók a lakbérleti szerződéseiket mutassák be, hogy azok rendben vannak-e, és a bérösszegek ki vannak-e fizetve. Az utasításnak megfelelően felhívta az összes lakókat, hogy a reájuk eső vízdíjat és a frontadót fizessék ki, úgyszintén lakbérleti szerződéseiket mutassák be. A vízdíjat és a frontadót minden egyes lakó megfizette, a múzeum személyzete a lakbér-szerződését is bemutatta. Dr. SALAMON Ferenc is bemutatott egy lakbérleti szerződést, mely 1950-től 1952-ig, vagyis két évre szólóan van kiállítva. Ezt a lakbér-szerződést KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs írta alá. MIKÓ Miklós nem mutatott be semmiféle szerződést.

A kis munkakollektíva a jelentést tudomásul veszi.

A lakáskérdéssel kapcsolatban KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs közli, hogy a Tartomány utasította a

Városi Néptanácsot, hogy dr. SALAMON Ferencet és MIKÓ Miklóst költöztesse ki a múzeumi épületekből, de még eddig a városi néptanács nem hajtotta végre a Tartomány utasítását.

A kis munkakollektíva e lakásügy elintézésével KISGYÖRGY Tamás és PÉTER Zoltán elvtársakat bízta meg. Az egyik lakás kiürítését csere útján kell megoldani, a másikat pedig ki kell tenni, mert a helyiségekre szükség van múzeumi célokra.

Dr. SZÉKELY Zoltán a lakbérleti szerződésekkel kapcsolatban annak a véleményének ad kifejezést, hogy azok megkötése tulajdonképpen a múzeumra tartozik, nem úgy, mint ahogyan a jelenlegi szerződések vannak, hogy azokat a rajoni kultúrosztály vezetője kötötte meg.

Dr. KABAY Gábor javasolja, hogy e kérdés tisztázása miatt a múzeum vezetősége adjon megkeresést a Rajoni Néptanács végrehajtó bizottságához.

A kis munkakollektíva a javaslatot elfogadja és megkeresést intéz a Rajoni Néptanács végrehajtó bizottságához a múzeum jogi helyzetének tisztázása miatt.

d. FADGYAS Anna ismerteti a múzeum 1951. évre jóváhagyott költségvetését, mely a dologi kiadások fedezésére 387 000 lejrt irányoz elő. Megjegyzi, hogy a költségvetés keretein belül nincsen biztosítva a tűzbiztosítási díj, mely évi 16 000 lejrt.

A kis munkakollektíva a költségvetést jóváhagyólag tudomásul veszi, igazgatót utasítja, hogy intenzíven megkeresse a városi költségvetési ügyosztályhoz, hogy a költségvetés keretén belül állítson egy megfelelő tételt a tűzbiztosítási díj fedezésére.

e. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató a költségvetésben biztosított 200 000 lejes javítási költségre való hivatkozással javasolja a múzeum tetőzetének, villámhárítóknak, villanyvezetéknek a megjavítását, továbbá a régiségárban még két lámpa beiktatását. A főépület körül vezető aszfaltjárda megjavítását, a víz-elvezető csatornák kitisztítását és megjavítását, a vízvezetéki hálózat legszükségesebb javításait, a múzeumóri lakások tetőzetének a megjavítását, a földszintes múzeumóri lakóház teraszának és körbefutó cementjárdájának a megjavítását, és a könyvtár előtti nagy helyiségben meglévő csempékálya felrakását.

A kis munkakollektíva a javaslatot elfogadja azzal, hogy mindazokat a munkálatokat, amelyekre megfelelő fedezet lesz, el kell végeztetni.

f. Bejelenti, hogy az új épületszámy elkészítésére a Reconstrucție Szövetkezet az építési devizt, az Állami Construcție Vállalat pedig a villanyberendezésre vonatkozó devizt elkészítette. E két deviznek a végösszege 11 014 169 lejrt teszen ki. Hiányzik még a vízvezeték elkészítésére vonatkozó deviz, azért felkéri KISGYÖRGY Tamás elnök elvtársat, hogy igyekezzen

odahatni, hogy ez is minél előbb elkészüljön, hogy azután tudjuk felterjeszteni az illetékes minisztériumba.

A kis munkakollektíva a jelentést tudomásul veszi, és KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs megígéri, hogy ismételten felhívja az Állami Constructiót, hogy a hiányzó devizt minél előbb készítse el.

g. Bejelenti, hogy az *Emlékkönyv* kéziratát Bukarestből visszakapta megfelelő utasításokkal. Az utasításnak megfelelően átdolgozta a kéziratot, és f. hó 19-én felküldötte az Așezăminteale Culturalehoz azzal a kéréssel, hogy az Állami Kiadóval adassa ki, vagy pedig adjon szubvenციát a kiadás költségeire.

Tudomásul szolgál.

h. Bejelenti, hogy a Comitetul ptr. Așezăminteale Culturale 3243/1951 sz. rendelete alapján a rajoni kultúrosztállyal karöltve egy mezőgazdasági kiállítást rendeztünk f. évi márc. hó 16-án. A kiállítás megnyitásán úgy a minisztérium, mint a tartomány és a rajon képviselői szép számmal jelentek meg. Minthogy az utasítás úgy szólt, hogy ezt a kiállítást falvakban is meg kell rendezni, azért tervbe vettük, hogy a rajon területén még négy községben meg fogjuk rendezni. A szállítás költségeinek fedezésére megfelelő fedezettel nem rendelkezünk, ezért mind a mai napig még csak egy községben tudtuk e kiállítást megrendezni, ahová a rajoni kutúrosztály szállította ki az anyagot. Az egész kiállításnak a megrendezése tulajdonképpen a rajoni kultúrosztály feladata volt, a múzeumnak csak segítséget kellett volna adnia, mindazok ellenére a megrendezés minden nehézsége intézetünkre hárult. Az idő előrehaladottsága miatt a kiállítás már nem időszerű, s így javasolja, hogy a további 3 község ne szerepeljen mint kiállítási hely. Egyben kéri, hogy a rajoni kultúrfelelős, MUNTEANU elvtárs a Kőrőspatakon kiállított anyagot szállíttassa be, tekintettel arra, hogy az illető intézetektől átvett anyagért intézetünk vállalta a felelősséget.

A kis munkakollektíva a jelentést tudomásul veszi, és KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs megígéri, hogy a rajoni kutúrosztály vezetőjét utasítani fogja az anyag visszahozatalára.

i. Bejelenti, hogy ismeretterjesztő-előadásaink keretében febr. hó 24-én MÁTTIS TEUTSCH János festőművész a szocialista-realista művészetekről tartott előadást. A március folyamára tervezett előadásunk elmaradt, mert a költségekre nem volt fedezetünk. Ápr. 22-én dr. ANDRÁSOVSZKI orvosprofesszor tartott előadást az idegbetegségekről.

Tudomásul szolgál.

j. Bejelenti, hogy a régészeti tár korszerű átrendezésének költségeire a Comitetul ptr. Așezăminteale Culturale 70 000 lejít utalt ki intézményünknek. Ismerteti az átrendezésre vonatkozó tervet, és közli, hogy

a helyszínen való tanulmányozás céljából MÁTTIS János elvtársnak fel kell utaznia Kolozsvárra, hogy az ottani múzeumi kiállítást tanulmányozza.

A kis munkakollektíva az átrendezésre vonatkozó tervet jóváhagyólag tudomásul veszi, és elhatározza, hogy a terem lemeszeltetését és a szekrények átalakítását szept. 1-jén kell megkezdeni, hogy addig a gyűjtemény a mai formájában a közönség előtt nyitva legyen. MÁTTIS János elvtárs kolozsvári kiszállásához jóváhagyólag hozzájárul.

k. Bejelenti, hogy a rajoni kultúrosztálytól kaptunk egy mozigéphez való lencsét, melynek vetítógépre való felszerelése cca 5-6000 lejbe kerülne. Minthogy e vetítógépre múzeumunknak igen nagy szüksége van, azért javasolja annak elkészítését.

A kis munkakollektíva elhatározza, hogy a vetítógépet feltétlenül meg kell csináltatni, minthogy az a múzeumi rendezvényeknél igen nagy fontossággal bír.

l. Bejelenti, hogy a SZTÁLIN tartomány kulturális és művészeti osztálya 7800/1951 sz. átiratában elrendelte, hogy a múzeum tulajdonában lévő fegyverek után, a fegyverek számára való tekintet nélkül fizessünk le 300 lej bélyegilletéket és 100 lej nyomtatványilletéket, és azt terjesszük be a Milițiához. E rendeletnek eleget is tettünk, s f. hó 17-én a Miliția megbízottja kiszállott a helyszínére azzal az utasítással, hogy a fegyvereket mind át kell lyukasztani, és még kétszer az illetéket, vagyis 800 lej le kell fizetnünk, továbbá, hogy igazoljuk, hogy milyen engedély alapján tartottuk a fegyvereket a múzeum gyűjteményében. A Miliția e hivatalos kiszállása után azonnal megkeresést intézett a Comit. ptr. Așez. Culturalehoz, hogy adjon utasítást a rendelet végrehajtására, mert különben nincsen joga a fegyverek megcsonkítására. E felterjesztésünkre még eddig nem kaptunk választ.

Tudomásul szolgál.

m. Bejelenti, hogy a DÓZSA György Textilművek Sportosztálya, továbbá a Haladás Sport-Egyesület bejelentették igényüket a múzeum udvarán lévő tenispályára. A Haladás Sport-Egyesület átiratában közölte, hogy miután a Textiliskola udvarán lévő tenispálya elkészül, a múzeum udvarán lévő tenispálya kerítése átmegy az ő tulajdonukba.

A kis munkakollektíva arra való tekintettel, hogy a Múzeum egy olyan közintézmény, melynek udvarán állandóan idegeneknek járkalni nem lehet, továbbá, hogy az új épületszárny építésének megkezdésével a tenispálya úgyszólván megsemmisül, mindkét kérelmező kérését elutasítja. A pályát körülvevő kerítés pedig a múzeum tulajdonát képezi.

n. Bejelenti, hogy NAGY Péter tanár f. hó 4-én írásbeli megkeresést intézett múzeumunknál való alkalmaztatása ügyében.

A kis munkakollektíva NAGY Péter kérését nem tudja teljesíteni, minthogy az új schema csak a meglévő 5 állást hagyta jóvá.

o. Előterjeszti a személyzet nyári szabadságolási tervét, mely szerint június hó folyamán FODOR Anna, július folyamán FADGYAS Anna, augusztus folyamán MIKLÓS Ferenc, szeptember folyamán MÁTTIS János és október folyamán dr. SZÉKELY Zoltán menne szabadságra.

A kis munkakollektíva a személyzet szabadságolására vonatkozó előterjesztését jóváhagyólag tudomásul veszi.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

54.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM kis munkakollektívájának Sepsiszentgyörgyön 1951. évi jún. hó 29-én d.u. 7 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak ÉGETŐ Vilma, KOVÁCS Ferenc, MUNTEANU Iuliu, PÉTER Zoltán, dr. KABAY Gábor, HARKÓ József, dr. SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna.⁹⁴

1. MUNTEANU Iuliu a rajoni kultúrosztály felelőse bejelenti, hogy KISGYÖRGY Tamás elnök a Pártnál való elfoglaltsága miatt a gyűlésen nem jelenhetnek meg, s ezért felkéri ÉGETŐ Vilma elvtársnőt, hogy az elnöki tisztséget vállalja a mai ülésen.

ÉGETŐ Vilma elvtársnő az elnökséget elvállalja, és az ülést megnyitja.

2. MUNTEANU Iuliu, a rajoni kultúrosztály felelőse ismerteti a Comitetul pt. aşezăminteale culturale din RPR rendeletét a múzeum személyzetének bővítése céljából. Előterjeszti a Párt és a Néptanács elnöke által jóváhagyott javaslatát a személyzetre vonatkozólag, éspedig:

- 1) igazgató: dr. SZÉKELY Zoltán,
- 2) asistent archeolog: MÁTTIS János,
- 3) asistent etnografic: KOVÁCS Ferenc,
- 4) ghid⁹⁵: HORVÁTH Elvira,
- 5) titkár: FADGYAS Anna,
- 6) administrator⁹⁶: MIKLÓS Ferenc,
- 7) inrijitor⁹⁷: FODOR Anna,
- 8) îngrijitor: BARTHOS Izabella.

A kis munkakollektíva tagjai a javaslatot egyhangúlag elfogadják, és utasítják igazgatót, hogy a kultúrfelelőssel együtt készítsék el a felterjesztést a Comitetul ptr. Aşezăminteale Culturaléhoz a személyzet bővítésére vonatkozólag. Abban az esetben, ha KOVÁCS Ferenc jelölését a Comitetul ptr. Aşezăminteale Culturale nem hagyná jóvá, akkor helyébe a munkakollektíva tagjai a kultúrfelelőssel egyetértve dr. ÁRVAY József tanárt fogják felterjeszteni kinevezés céljából.

3. Igazgató előterjeszti a városi pénzügyi osztály ellenőrének f. hó 25-én tartott vizsgálatáról felvett jegyzőkönyvet, mely a múzeumi lakásokban lakó alkalmazottak részére előírja, hogy lakbérképpen a fizetésük 8%-át kötelesek fizetni visszamenőleg 1950. aug. 1-jétől kezdődőleg. Minthogy ez főleg az al-tiszteknek igen nagy anyagi megterhelést jelent, azért kéri a munkakollektíva tagjait, hogy próbálják meg ezt a kérdést elintézni.

PÉTER Zoltán elvtárs kijelenti, hogy a lakbér-fizetésre vonatkozólag ez az utasítás nem törvényes, ezért meg kell fellebbezni.

A kis munkakollektíva megbízza dr. KABAY Gábor és PÉTER Zoltán elvtársakat, hogy e kérdést alaposan tanulmányozzák át, és aztán készítsék el a fellebbezést a múzeum alkalmazottainak nevében.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

55.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM kis munkakollektívájának Sepsiszentgyörgyön 1951. évi okt. hó 11-én d.u. 7 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklete alatt dr. KABAY Gábor, KOVÁCS Ferenc, KOVÁCS Jenő, dr. SZÉKELY Zoltán és FADGYAS Anna. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlöi a megjelenteket és az ülést megnyitja.

FADGYAS Anna felolvassa az 1951. évi jún. hó 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét, mely felolvasás után hitelesítettik.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán igazgató jelenti, hogy a RNK Akadémiájának Történeti és Filozófiai Intézete a helyi néptanáctól engedélyt kért, hogy 1951. május 1. és okt. 1. közötti időre beoszthassa a Jijia völgyében végzendő régészeti kutatásokra. A helyi néptanács ezt a beosztást jóváhagyta. 1951 május 8-án távirati értesítésre Bucureştibe utazott, ahol jelentkezett dr. Ion NESTOR egyetemi tanárnál, az ásatási kollektíva vezetőjénél, akitől megbízást kapott arra, hogy a Jijia völgyében terepkutatást végezzen. E terepkutatást végezte egészen jún. 16-ig. Ezután a Truşeşti melletti Ţugveta nevű helyen lévő őstelep feltárásánál vett részt 1951. aug. 12-ig. Ezután a Larga Jijia-i precucuteni őstelep munkálataihoz nyert beosztást, és itten dolgozott a munkálatok befejeztéig, s szept. 8-án tért vissza Sepsiszentgyörgyre.

A kis munkakollektíva igazgató jelentését jóváhagyólag tudomásul veszi.

3. Igazgató jelenti, hogy a Comit. ptr. Aşez. Culturale 10420/1951 sz. rendelete értelmében mezőgazdasági kiállítás rendeztünk a gabonabegyűjtés

támogatása céljából f. évi aug. hó 10–18. között. A kiállításon részt vettek a rajoni kollektív gazdaságok terményeikkel és néhány községből a magánszektorok is. A kiállítást 500 személy látogatta meg a dolgozó munkásság, az angyalos kollektív gazdaság és az uzoni állami gazdaság részéről.

1951. aug. 23. tiszteletére szintén rendeztünk egy kiállítást a Comit. ptr. Așez. Culturale 90-1951 sz. Deciziója⁹⁸ alapján. E kiállítás megrendezésében részt vettek: a DÓZSA György Textilművek, a Dohánygyár, az Állami Magyar Színház, a pénzüzemek, a Rajoni Mezőgazdasági Ügyosztály, a Városi Egészségügyi Osztály, a helyi Sport-Egyesület, a Technikusok Szövetkezete, a városi néptanács kulturális osztálya, és a Librăria Noastră. E kiállításunkat a dolgozó munkásság nagy szeretettel fogadta, tömegesen kereste fel, s így látogatóink száma 1108 személy volt. Kiállításunkat aug. 24-től szept. 15-ig tartottuk nyitva. A Comit. ptr. Așez. Culturale hivatalos kiküldöttje is meglátogatta kiállításunkat, és elismerését fejezte ki.

Tudomásul szolgál.

4. Igazgató beszámol az okt. hó 6-án SZTÁLINváros kulturális osztályán tartott ülésről, melyen részt vettek a Regiunea⁹⁹ területén lévő múzeumok igazgatói, s beszámoltak az utolsó 3 hónap munkájáról. IONESCU elvtárs, a kulturális osztály irányítója közölte, hogy a múzeumok besorolásánál múzeumunkat „Muzeul Regional rangul I” címmel terjesztették fel a Comit. ptr. Așez. Culturalehoz. Szóba került a személyzeti ügy is, s kijelentették, hogy a ghid személyével nincsenek megelégedve, ezért le kell váltani. Igazgató közli, hogy jelenleg még nem tud javaslatot tenni az új ghid személyére vonatkozólag, mert még nincsen megfelelő ember, ezért kéri az elnök elvtársat, hogy ennek megválasztásában legyen segítségünkre. Kérte a kulturális osztály vezetőjét, hogy az 1951. évi schema szerint még be nem töltött két állás betöltését tegye lehetővé. Az asszisztensi állásra KOVÁCS Ferenc kinevezését kérte, kinek személye ellen nem emeltek kifogást. Kéri az elnök elvtársat, hogy legyen segítségünkre a szükséges alap előteremtésében, hogy úgy az asszisztensi, mint az ingrijitori állás még az év folyamán betölthető legyen. Jelenti, hogy ez alkalommal szóba került a miszticizmus leküzdése céljából rendezendő kiállítás kérdése is, s azt a határozatot hozták, hogy e kiállítás megnyílásának határidejét legkésőbb december első napjaiban állapították meg.

A kis munkakollektíva igazgató jelentését jóváhagyólag tudomásul veszi.

5. Igazgató jelenti, hogy a Rajoni Néptanács jogügyi osztályán 16497/1951 sz. átiratával megküldötte a minisztertanács 1949. aug. 6-án hozott 857. sz.

határozatának kivonatát, mely a Tanalapot felozlatta, és javait azoknak a Néptanácsoknak adta át, ahol a javak találhatóak. E minisztertanácsi határozatot közöltük a sepsiszentgyörgyi és kézdivásárhelyi Néptanácsok végrehajtó bizottságaival tudomásulvétel céljából.

A kis munkakollektíva a minisztertanácsi határozatot tudomásul veszi.

6. Igazgató bejelenti, hogy KISGYÖRGY Tamás elnök felhívta a figyelmet arra, hogy a kézdimartonfalvi kollektív gazdaság tulajdonában két BARABÁS-kép van. F. évi okt. hó 8-án kiszállott a helyszínre DÉZSI Zoltán társaságában, és a „Partizanul Păcii” kollektív gazdaságtól sikerült is megszerezni a kért képet, mely bár szignálva nincsen, minden valószínűség szerint BARABÁS Miklóstól származik.

Tudomásul szolgál.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

56.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a SzNM munkakollektívájának Sepsiszentgyörgyön 1952. évi jan. hó 11-én, d.u. 7 óraker a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökle alatt: KOVÁCS Ferenc, PUSKÁS István, HARKÓ József, SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna.¹⁰⁰

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözli a megjelenteket, és az ülést megnyitja. Ismerteti a jelenlévőkkel, hogy új átalakulás jött létre a múzeum életében. A jelenleg összehívott elvtársak tulajdonképpen egy új irányító szervét képezik a múzeumnak. Ez a vezető tanács a régi kis munkakollektíva szerepét tölti be, amely eddig minden támogatást megadott a munka jó menetéhez. A mostani átalakulás felsőbb rendeltre jött létre, mely szerint egy tudományos és egy amatőr tanács kell működjék a múzeumok mellett, hogy azt munkájában megfelelően támogassák. Felkéri igazgatót, hogy ismeresse a felmerülő kérdéseket.

2. SZÉKELY Zoltán igazgató felolvassa a múzeum 1951. évi állapotáról és működéséről szóló jelentését, melynek felolvasása után elnök elvtárs felszólítja a jelenlévőket hozzászólásokra.

a. HARKÓ József az iránt érdeklődik, hogy Moldovában melyik helységben voltak a nyár folyamán az Akadémia által végzett ásatások. SZÉKELY Zoltán a kérdésre válaszolva közli, hogy a Jijia völgyében.

b. PUSKÁS István az ásatás eredményeinek feldolgozása iránt érdeklődik. SZÉKELY a kérdésre válaszolva közli, hogy az ásatás eredményeit a RNK Akadémiája fogja közzétenni.

c. KISGYÖRGY Tamás elnök a jelentéssel kapcsolatosan kijelenti, hogy azt majd a legközelebb

összehívandó tudományos tanács ülésén is olvassa fel igazgató, továbbá, hogy dolgozza át vagy 3 oldal terjedelmre, hogy ilyenformán az elmúlt évben végzett munkálatokról a rádióban és néhány napilapban is beszámolót lehessen adni. Javasolja, hogy tartsanak egy tudományos előadást, ahol a jelentést a nagy népi tömegek előtt is olvassák fel:

A kollektíva az elnök elvtárs javaslatát elfogadja, és megállapítja, hogy február hó folyamán a rajoni Néptanács előadótermében egy vetített képes előadást fog tartani, mely a társadalmi fejlődést is érzékeltetni fogja. Az előadás műsorát a következőkben állapítják meg:

1) Megnyitót mond KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs,

2) A múzeum 1951. évi működéséről szóló jelentést felolvassa KOVÁCS Ferenc elvtárs.

3) Előadást tart SZÉKELY Zoltán elvtárs.

4) Bezáró beszédet tart HARKÓ József elvtárs.

3. SZÉKELY Zoltán igazgató jelenti, hogy a Szovjetunió múzeumainak elnöke végigjárta az összes múzeumokat Népköztársaságunk területén – köztük a mi múzeumunkat is –, s irányelveket adott a múzeumok megszervezésére. Ennek alapján történt az az intézkedés is, hogy a Népköztársaságunk területén lévő összes múzeumok szakembereit 1951. dec. 12–22. között muzeográfiai tanfolyamra rendelték be, ahol megfelelő utasításokat kaptak. Múzeumunktól SZÉKELY Zoltán igazgató és MÁTTIS János asszisztens vettek részt a tanfolyamon. A tanfolyamon határozottan megállapították minden múzeumi alkalmazottnak, valamint a tudományos és amatőr tanács teendőit. A múzeumi munka nem egy ember tevékenységéhez fűződik, hanem egy kollektíva közös munkájához, ez a kollektíva áll: a. a múzeum személyzete, b. irányító tanács, c. tudományos tanács és d. amatőr tanács. Ismerteti az egyes tanácsok tagjait.

b. Az irányító tanács tagjai: KISGYÖRGY Tamás, MUNTEANU Iuliu, KELEMEN Gyula, HARKÓ József, HATVANI Zoltán, FEJÉR András, PUSKÁS István, KOVÁCS Ferenc, DEMETER Sándor.

c. A tudományos tanács tagjai: KISGYÖRGY Tamás, MUNTEANU Iuliu, KELEMEN Gyula, ÁRVAY József, HARKÓ József, HERVAY Zoltán, RÁCZ Nándor, KISS Árpádné, BECZE Istvánné, DÖME Zoltán, SCHULLER Sándor, GO CZ Erzsébet, DEMETER Sándor, HADNAGY Anna, BÁCS László, GALBÁTS János, PUSKÁS István, FEJÉR András, PÉTER Zoltán, SÁNDOR Albert, BÁNYAI János, LÁSZLÓ Sándor és GYÁRFÁS Albert.

d. Az amatőr tanács tagjai: ÉGETŐ Vilma, COLTOFEANU Constantin, LUPSA Victoria, HEGYI Zoltán, SIMON Tamás, PÉTER Antal, DÉZSI Zoltán, IMECS László, KISS Klára, KOVÁCS Dénes, CSA-

KÁNY Elek, SZÁSZ Imre, NAGY László, NYILAS János, KÖNTÉS Ernő, SÁNDOR Károly, KISGYÖRGY Irén, ÖRDÖG Zoltán, CSEKME Erzsébet, MIHÁLY Zoltán, HASZMANN Pál, NÉMET Ferenc, BENEDEK Károly.¹⁰¹

Az egyes tanácsok teendői:

b. Az irányító tanács a szükség szerinti megbeszélésre mindig a múzeum rendelkezésére áll.

c. A tudományos tanács aktív részt vesz a múzeum tudományos munkáiban, és pedig a múzeum átrendezésében, a tárgyak elhelyezésében, feliratok és magyarázó szövegek elkészítésében, gyűjtőkirándulásokat szervez, melyek erőforrásokkal és azok anyagával a múzeum anyagát bővíti, a kollektív és állami gazdaságokban szerzett tapasztalatai alapján leírásokat készít, és kiértékeli, hogyan tudja a szocialista ember átalakítani a természetet, szakcsoportokat létesít a különféle tudományterületekben, segítkezik az időnkénti kiállítások megszervezésénél és kivitelezésénél.

d. Az amatőr tanács feladata nagyon komoly, és felbecsülhetetlen az értéke, felvilágosító munkát végez falun, gyárakban, üzemekben, kollektív gazdaságokban stb. Falújságok és napilapok hasábjain népszerűsíti a múzeumi munkát, segítséget ad az épület karbantartására, a gyűjtemények elhelyezésében és raktározásában. Segít a kiállítások megrendezésében és azoknak falun való kiállításában. Gyűjtőkirándulásokat szervez a rajon területén.

Tudomásul szolgál.

4. SZÉKELY Zoltán igazgató bejelenti, hogy a rajoni néptanács káderosztálya ÜTŐ Katalint 1952. jan. 1-jei hatállyal felmentette a látogató-vezetői állásából, és helyébe jan. 15-i hatállyal KOVÁCS Ferenc elvtársat nevezte ki. Ez alkalmából üdvözlí KOVÁCS Ferencet, akinek munkájához nagy reményeket fűz, és hiszi, hogy komoly segítőtársa lesz múzeumunknak.

Tudomásul szolgál.

5. Ismerteti a Comitetul pentru Așezăminte Culturale rendeletét a mezőgazdasági kiállítás megrendezésére vonatkozólag.

A kollektíva a rendelet alapján elhatározza, hogy a kiállítást a következő falvakban fogja megrendezni: Illyefalva, Kökös, Uzon, Sepsiszeniván, Réty, Nagyborosnyó, Zágón és Bodok. Közleményt kell intézni az ARLUS, Mezőgazdasági Iskola, SMT, a rajoni mezőgazdasági ügyosztály és a LÁZÁR Mihály kollektív gazdaság vezetőségéhez, hogy milyen anyagot tudnak adni a kiállításához.

6. KOVÁCS Ferenc kinevezésével kapcsolatosan kijelenti, hogy régi óhaja valósult meg, amikor közvetlen bekapcsolódhatik a múzeumi munkába, s igyekezni fog, hogy Pártunk irányítása mellett valóban meg is feleljen a vállalt munkának.

Több tárgy nem lévén, elnök elvtárs az ülést bezárja.

57.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett Sepsiszentgyörgyön a múzeum tudományos tanácsának 1952. évi jan. hó 18-án d.u. 6 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöke alatt KOVÁCS Ferenc, GALBÁTS János, LÁSZLÓ Sándor, PÉTER Zoltán, KABAY Gábor, SCHULLER Sándor, ÁRVAY József, GOCZ Erzsébet, HADNAGY Anna, BECZE Istvánné, HERVAY Zoltán, KOVÁCS Jenő, SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna.102

1. KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs üdvözlöi a megjelenteket, és ismerteti az összehívás célját. Mint-hogy a múzeumi munka ma már nem egy ember tevékenységéből, hanem egy kollektíva közös munkájából áll, ezért vált szükségessé három olyan tanácsnak a megalakítása, mely állandó segítséget nyújt a múzeum munkájának az elvégzésében. 1) A kis vagy irányító tanács, mely minden apró ügy elintézésében segítséget ad. 2) A tudományos tanács, amelynek tagjait a mai ülésre azért hívtuk össze, hogy ismertessük azokat a feladatokat, amelyek reáihárlnak. 3. Az amatőr tanács.

Mint-hogy a tudományos tanács tagjaira komoly feladatok várnak, azért kéri a jelenlévő elvtársakat, hogy miután az igazgató elvtárs ismertetni fogja a feladatukat, nyilatkozzanak majd arról, hogy más irányú elfoglaltságuk mellett képesek lesznek-e a kívánt segítséget megadni. Javaslatot tesz a napirend megállapítására, mely szerint: (2) Jelentés a múzeum 1951. évi működéséről. (3) A feladatok ismertetése.

A jelenlévők a javaslatot elfogadják.

2. SZÉKELY Zoltán igazgató felolvassa a múzeum 1951. évi működéséről szóló jelentést.

KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs felhívja a jelenlévőket, hogy tegyék meg hozzászólásaikat a jelentéssel kapcsolatban.

a. KABAY Gábor elvtárs az iránt érdeklődik, hogy a múzeum épületének kibővítése jelenleg milyen állapotban van. SZÉKELY a kérdésre válaszolva közli, hogy a tervek még az elmúlt évben felterjesztettek a minisztériumba.

b. SCHULLER Sándor elvtárs a Tanalap ingatlanai iránt érdeklődik, és a jelentés alapján megállapítja, hogy a múzeumi kollektíva az elmúlt évben szép eredményeket ért el. Érdeklődik, hogy a múzeum népszerűsítése miképpen történik a nagy népi tömegek körében. SZÉKELY válaszul SCHULLER elvtárs kérdésére közli, hogy a Tanalap ingatlanai átmentek az állam tulajdonába. A múzeumi kollektívának minden igyekezete oda irányult, hogy a nagy népi tömegeket a múzeumhoz vonzza, amit a kiállítások rendezésével sikerült is elérnie.

c. LÁSZLÓ Sándor elvtárs az iránt érdeklődik, hogy milyen anyagi alappal rendelkezik a múzeum az átrendezés költségeinek fedezésére.

d. GALBÁTS Sándor elvtárs a nehézségek iránt érdeklődik, és hogy miképpen oldódott meg a lakáskérdés, valamint a múzeum személyzetének bővítése.

SZÉKELY igazgató a kérdésekre válaszolva közli, hogy az átrendezés költségeinek fedezésére a Comitetul ptr. Așezăminteale Culturale 1 500 000 lejt adott. A lakáskérdés még mindig nincsen megoldva, annak ellenére, hogy a Comitetul elrendelte a lakók kilakoltatását. A személyzet bővítésére pedig megvan minden reményük az új költségvetés összeállításával.

3. SZÉKELY Zoltán igazgató ismerteti a múzeum átrendezésére vonatkozó elgondolásokat, illetve az átrendezési terveket. Ismerteti a Tudományos tanács munkakörét, éspedig: részt vesz a múzeum tudományos munkálataiban, a múzeum átrendezésében, gyűjtőkirándulásokat szervez, helyi erőforrásokkal és azok anyagával a múzeum anyagát bővíti, a kollektív- és állami gazdaságokban szerzett tapasztalatai alapján leírásokat készít, és kiértékeli, hogyan tudja a szocialista ember átalakítani a természetet, szakcsoportokat létesít a különféle tudományágakban. Az időnkénti kiállítások megszervezésénél és kivitelezésénél segít.

KISGYÖRGY Tamás elvtárs a jelenlévőket hozzászólásra kéri.

SCHULLER elvtárs az emeleti rész elrendezését egyszerűnek tartja, de a földszinten való elrendezés miatt aggodalmát fejezi ki. A könyvtár rendeltetése iránt is érdeklődik. SZÉKELY igazgató a kérdésre válaszolva közli, hogy a könyvtár szakkönyvtár, amely kutatók részére bármikor rendelkezésre áll.

KISGYÖRGY Tamás elvtárs kéri a tagokat, hogy alakítsák meg a különféle szakok szerint a szekciókat.¹⁰³

1) Technikai szakcsoport tagjai: GALBÁTS János, PUSKÁS István, KABAY Gábor, HARKÓ József és SÁNDOR Albert.

2) Dokumentációs szakosztály tagjai: KOVÁCS Ferenc, ÁRVAY József, LÁSZLÓ Sándor.

3) Történelmi szakosztály tagjai: KABAY Gábor, KISS Árpádné.

4) A feudalizmus és kapitalizmus szakosztály tagjai: SCHULLER Sándor, HARKÓ József, PÉTER Zoltán, HADNAGY Anna, BÁCS László.

Történelmi szakosztály alcsoportokra való beosztásának tagjai:

A. Óskommunizmus bezárólag a praefeudalizmusig:

a. A vadság kora: KABAY Gábor.

b. Barbárság kora: HADNAGY Anna.

c. Praefeudalizmus: CSEREY Zoltán.

B. Feudalizmus:
a. Történelmi rész: ÁRVAY József, KISGYÖRGY Irén.

b. Etnográfia: halászat-vadászat, földművelés-állattenyésztés, háziipar: szövés-fonás, fazekasság: HARKÓ J.

c. Parasztfelkelések (DÓZSA stb.)
d. Az együttélő népek tárgyi és szellemi hagyatéakai.

C. 1848-as anyag.

D. Kapitalizmus, iparfejlődés, kultúra fejlődése, munkásmozgalmak a világháború előtt és után.

E. Fasizmus.

F. Szocializmus 1944. aug. 23-tól: GYÁRFÁS A.

F. Várostörténet.

5) A természettudományi szakosztály tagjai: BECZE Istvánné, GOCZ Erzsébet, HARKÓ József, KOVÁCS Jenő, SZÁSZ Gábor, FEJÉR András, DÖME Zoltán, DEMETER Sándor.

4. ÁRVAY József javasolja, hogy a miniszteri kiküldött titléte alkalmából, vagyis jan. hó 26-án vagy 27-én hívják össze az egész kollektívát.

A jelenlévők a javaslatot elfogadják.

5. SCHULLER Sándor a múzeum elnevezése iránt érdeklődik. SZÉKELY a kérdésre válaszolva közli, hogy múzeumunkat beosztása alapján regionális jellegű rajoni múzeumnak nevezték el. SCHULLER javasolja, hogy a múzeum vezetősége abból a célból, hogy a tudományos tanács tagjai megismerhessék a szovjet múzeumokat, rendezzen egy pár előadást a tagok részére.

A javaslatot elfogadják, és megállapítják, hogy 10 leckét fognak tartani kéthetenként, hogy a szükséges felvilágosításokat a tagok megkaphassák.

58.

Jegyzőkönyv, mely felvétel a Sepsiszentgyörgyön 1953. évi jan. hó 24-én d.u. 7 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott tudományos tanács üléséről

Jelen vannak ÉGETŐ Vilma elnöksége alatt KOVÁCS Ferenc, PUSKÁS István, KABAY Gábor, HARKÓ József, HERVAY Zoltán, ÁRVAY József, SZÉKELY Zoltán és MÁTTIS János¹⁰⁴

1. SZÉKELY Zoltán igazgató beszámol a múzeum 1952. évi munkájáról.

KABAY Gábor hozzászólásában elismerését fejezi ki a kimerítő beszámolóért.

KOVÁCS Ferenc szerint a beszámoló tömörsége mellett minden fontos részletre kiterjedt. Megkérdezi, hogy a sepsiszentgyörgyi múzeum rajoni vagy tartományi múzeum-e.

SZÉKELY Zoltán válaszol KOVÁCS Ferenc kérdésére. A sepsiszentgyörgyi múzeum első osztályú

tartományi múzeum, hatásköre kiterjed a sepsiszentgyörgyi, kézdívársárhelyi, csíki és udvarhelyi rajonra.

PUSKÁS István megkérdezi, hogy milyen segítséget adott a többi rajon a múzeumnak.

SZÉKELY Zoltán: A többi rajonban is van rajoni múzeum, azokat támogatják. A segítséget tőlünk várják.

KOVÁCS Ferenc: A múzeum udvarában lévő jégpince ügye még nincs véglegesen megoldva. Meg kell oldani a műjéggyár kérdését, hogy ezzel a jégpince ügye is megoldódjék.

ÉGETŐ Vilma: A Rajoni Néptanács a kérdést meg tudná oldani, vállalja, hogy KOVÁCS elvtársal elintézik a kérdés megoldását.

KABAY Gábor: A *Magyar Szóban* megjelent cikkel kapcsolatosan azt kérdezi SZÉKELY Zoltántól, hogy a cikket ki írta?

SZÉKELY Zoltán: Amikor a cikk megjelent, nem volt itthon, és azóta sem tudta meg a cikk íróját.

2. Dr. SZÉKELY Zoltán ismerteti az 1953. évi hónapokra osztott munkatervet.

KOVÁCS Ferenc megkérdezi, hogy a természetrajzi tárba bekerül-e az illyefalvi mamutelel?

SZÉKELY Zoltán: A múzeum írásban kérte a kolozsvári Állattani Intézettől, de válasz nem érkezett. Személyesen fog közbenjárni e kérdésben.

KOVÁCS Ferenc: A munkakollektíva tagjai milyen segítséget tudnak adni a múzeum átrendezésében?

SZÉKELY Zoltán: Nagy segítséget tudnak adni az elvtársak pl. a Párt történetére vonatkozó adatok összegyűjtésében, valamint a szocializmus építését tükröző anyag begyűjtésében.

3. SZÉKELY Zoltán ismerteti a szocializmus építését bemutató múzeumi osztály tervezetét.

ÉGETŐ Vilma elvtársnő: Május 1-jére milyen segítséget tudnának adni a természetrajzi osztály megnyitásához?

SZÉKELY Zoltán: Egyrészt a helyi üzemek tudnának nagy segítséget nyújtani a szekrények, kezek stb. átalakításában, másrészt a tanár elvtársak a tudományos elrendezésben tudnának segítséget adni.

ÉGETŐ Vilma elvtársnő vállalja, hogy a Textilgyárral és Asztalos Szövetkezettel felveszi a kapcsolatot, hogy e vállalatok asztalosműhelyei önkéntes munkát végezzenek a múzeum részére. Vállalja továbbá a villanybevezetés kérdésében is a segítségadást.

SZÉKELY Zoltán javasolja a természetrajzi tár átrendezésére a következő elvtársakból álló segítő kollektíva megalakítását: HARKÓ József, KOVÁCS Sándor, HERVAY Zoltán, GÖDRI Ferenc, GÖDRI Zoltán, MIKÓ Judit, BENEDEK Károly.

HERVAY Zoltán május 1-jéig 50 munkaórát vállal a grafikonok rajzolásában.

PUSKÁS István, HARKÓ József és KABAY Gábor szintén vállalja a segítségadást.

KABAY Gábor javasolja, hogy a Kolozsvári Egyetem Állattani Intézetének preparátora, RÁTONYI Károly részére anyagi alapot kellene előteremteni, hogy ismét preparálja az állattár anyagát.

SZÉKELY Zoltán kijelenti, hogy megpróbálja a szükséges alapot előteremteni.

Több tárgy nem lévén, a gyűlés véget ért.

59.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett Sepsiszentgyörgyön a múzeum irányító tanácsának 1953. évi febr. hó 17-én, d.u. 7 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklété alatt HARKÓ József, SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna.¹⁰⁵

1. Elnök elvtárs üdvözlöi a megjelenteket, és az ülést megnyitja. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. SZÉKELY Zoltán igazgató közli, hogy a Comitetul ptr. Așezăminteale Culturale inspektorának közlése szerint rövidesen megtörténik a múzeumok besorolása, ami minden valószínűség szerint schema-bővülést fog eredményezni múzeumunk számára is. Mínt hogy az új múzeumi átrendezés szempontjából nagyon fontos volna, hogy schema-bővülés esetén az új állásokra megfelelően képzett egyének kerüljenek, kéri az elnök elvtársat, hogy ezek megválasztásában legyen segítségünkre.

Abban az esetben, ha valóban az új schema személyzeti bővülést eredményezne, az elnök elvtárs megígéri, hogy megadja a szükséges segítséget a megfelelő személyek kiválasztásában.

3. SZÉKELY Zoltán igazgató ismerteti *A szocializmus építése* és a természetrajzi tár átrendezésével kapcsolatos elgondolásokat. Kéri az elnök elvtársat, hogy *A szocializmus építése* osztály megvalósítása érdekében legyen segítségünkre a szükséges anyag összegyűjtésében. A természetrajzi tárnál pedig, ahol szekrények átalakítására, pódiumok, keretek stb. készítésére lesz szükségünk, legyen segítségünkre, hogy az Asztalos Szövetkezet 2 emberét adja rendelkezésünkre, hogy azok a helyszínen végezzék el a szükséges munkálatokat. Közli továbbá, hogy a tár átrendezésével szükségünk lesz pár száz méter sárgavásonzra a megfelelő háttér elkészítése miatt.

Elnök elvtárs véleménye szerint az átrendezési elgondolást pontosan ki kell dolgozni, hogy annak alapján a szükséges segítséget megadhassa.

4. SZÉKELY Zoltán igazgató közli, hogy az 1954. év szept. 15-én 75 éve lesz annak, hogy múzeumunk létrejött. Bejelenti, hogy a Kulturális Intézmé-

nyek Bizottságától kérte, hogy adják vissza a 70. évfordulóra tervezett *Emlékkönyv* kéziratát, hogy azt megfelelő átalakítás után adhassuk ki a 75. évfordulóra. Kérte azt is, hogy a könyv kinyomtatásához szükséges papíros mennyiséget biztosítsák számukra. Javasolja, hogy ebből az alkalomból 1954. szept. 15-én, vagy még inkább aug. 23-án egy nagyszabású ünnepély keretében emlékezzünk meg az évfordulóról.

5. SZÉKELY Zoltán igazgató ismerteti a helybeli Tűzoltó Parancsnokság kiküldöttjének f. évi febr. hó 4-én tartott vizsgálatáról felvett jegyzőkönyvet, mely szerint márc. hó 31-ig az épület padlását le kell meszeltetni és a kiállítótermek mindenikében tűzoltási eszközökkel egy-egy sarkot fel kell szerelni. Annak ellenére, hogy már a jegyzőkönyv felvétele alkalmából MÁTTIS evtárs megjegyezte, hogy a kiállító termekben tűzoltó eszközök felszerelése nagyon rosszul fog állani, a kiküldött mégis csak kitartott emellett a követelése mellett. Közli, hogy sehol, egyetlen múzeumban sincsen ez meg, és kéri az elnök elvtársat, hogy valamilyenféleképpen intézze el ezt a kérdést a Tűzoltó Parancsnokságnál.

Elnök elvtárs kijelenti, hogy bár az illető, aki a vizsgálatot tette, olyan ember, aki szigorúan ragaszkodik a paragrafusokhoz, mégis megpróbálja megmagyarázni, hogy a kiállítási termekben ne kívánja a tűzoltófelszerelések felrakását.

Több tárgy nem lévén, az ülés véget ért.

59a.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a múzeum Műemlékvédő Bizottságának Sepsiszentgyörgyön 1953. évi febr. hó 17-én, d.u. 7 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről¹⁰⁶

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnöklété alatt HARKÓ József, SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna.

1. SZÉKELY Zoltán igazgató bejelenti, hogy ÁRVAY József, a műemlékvédő bizottság titkára jelenleg hivatalos úton van Bukarestben, és emiatt nem jelenhetett meg a mai ülésen.

Tudomásul szolgál.

2. Jelentés tesz a Műemlékvédő Bizottság munkájáról. Bejelenti, hogy a Minisztertanács mellett működő Kulturális Intézmények Bizottságához felterjesztést intézett a bükszádi vár ügyében, ahol állandóan folyik a kő kitermelése. Közölte, hogy a rajoni néptanács elnöke, KISGYÖRGY Tamás elvtárs már a kitermelés megkezdésekor közbelépett a vár megmentése érdekében, de eredményt nem értünk el. Kérte a Kulturális Intézmények Bizottságát, hogy a vár megvédése érdekében tegye meg a szükséges intézkedéseket. Úgyszintén felterjesztést intézett a Homoródmási-

barlang ügyében is, ahol kb. május folyamán fognak megindulni a kitermelési munkálatok, és kérte, hogy szakértőt küldjenek ki a kitermelés megindításához.¹⁰⁷ Közli, hogy a Rétyi Nyír védett területté nyilvánítása érdekében ugyancsak felterjesztést fog intézni a múzeum Műemlékvédő Bizottsága a Kulturális Intézmények Bizottságához és az Akadémiához.

Tudomásul szolgál.

3. Bejelenti, hogy a Kulturális Intézmények Bizottsága a történelmi és művészeti emlékek fokozottabb védelme érdekében elrendelte, hogy a rajoni Műemlékvédelmi Bizottságok a rajoni néptanácsok segítségével minden faluban egy helyi lakost bízzanak meg a műemlékek gondozásával és védelmével, akikkel a rajoni Műemlékvédelmi Bizottság közölni fogja tennivalóikat és a lakóhelyükön fekvő műemlékeket.

KISGYÖRGY Tamás elnök utasítja az igazgatót, hogy a Műemlékvédő Bizottság ebben az ügyben adjon egy átiratot a rajoni néptanács elnökségéhez, s ennek alapján intézkedni fog a megfelelő személyek kijelölésében.

Több tárgy nem lévén, az ülés véget ért.¹⁰⁸

60.

Jegyzőkönyv, mely felvétel a sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeum munkakollektívájának Sepsiszentgyörgyön 1955. évi febr. hó 3-án d.u. 13 órakor a múzeum irodahelyiségében tartott üléséről¹⁰⁹

Jelen vannak KISGYÖRGY Tamás elnök elnökle alatt MUNTEANU Gyula, HARKÓ József, HERVAY Zoltán, dr. KABAY Gábor, KOVÁCS Sándor, PUSKÁS István, SZÁSZ Imre, SZÉKELY Zoltán, MÁTTIS János és FADGYAS Anna, a munkakollektíva tagjai, továbbá SALAMON Sándor képviselő, a rajoni állandó kultúrbizottság titkára, és TAKÓNE NAGY Magda, a helyi rádió-leadó vezetője.

1. KISGYÖRGY Tamás elnök üdvözlöi a megjelenteket, és ismerteti a mai gyűlés összehívásának okát, melyet a rajoni szesszió ülésén elhangzott hozzászólás tett egyrészt indokolttá, másrészt pedig az, hogy az évi beszámolót a múzeum vezetősége minden évben meg szokta tartani. Ismerteti a gyűlés tárgysorozatát. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

2. SZÉKELY Zoltán igazgató felolvassa a múzeum 1954. évi működéséről és állapotáról szóló jelentését.

A jelentés felolvasása után KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs felhívja a jelenlévőket, hogy tegyék meg hozzászólásaikat. Javasolja, hogy az elvtársak tegyenek fel kérdéseket, hogy azután azok megvitatathatók legyenek.

A jelenlévők az elnök elvtárs javaslatát elfogadják.

Kérdésre jelentkeztek: dr. KABAY Gábor, TAKÓNE NAGY Magda, HARKÓ József, KOVÁCS Sándor, SALAMON Sándor, PUSKÁS István.

Dr. KABAY Gábor: 1) Milyen intézkedések történtek a Rétyi Nyír védett területté nyilvánítása érdekében. 2) Hogyan lehetne GYÁRFÁS Jenő *Disznóölés* című képét megszerezni a múzeum számára. 3) Mi történt az Illyefalván előkerült masztodon maradványaival. 4) A szilágysomlyói dák kincs közölve van-e. 5) A DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjtemény milyen állapotban van.

TAKÓNE NAGY Magda: 6) Miért hiányzik a jelentésből a bírálólat a kollektíva tagjairól. 7) Miért nem bírálta a jelentés név szerint azokat a kollektívtagokat, akik nem fejtették ki munkát.

HARKÓ József: 8) Mi tette indokolttá a szilágypéri ásatást.

KOVÁCS Sándor: 9) Milyen feladatokat kell megvalósítani természetrajzi téren az 1955. évben. 10) Milyen próbálja gyarapítani a természetrajzi gyűjteményt a múzeum vezetősége. 11) Kapott-e központi utasítást a múzeum vezetősége a természetrajzi gyűjtemény gyarapítására vonatkozólag. 12) Van-e lehetőség arra, hogy a szakkönyveket használhassák az érdekeltek.

SALAMON Sándor: 13) Mióta nincs nyitva a néprajzi tár a nagyközönség számára. 14) Mi az értéke annak az 51 db. néprajzi tárgynak, melyet az 1954. évben vásároltak meg. 15) Az utóbbi 10 év alatt hány darabbal gyarapodott a néprajzi osztály. 16) Mi az *Emlékkönyv* tartalma és szerzői. 17) Vetődött-e fel a gondolat, hogy GÖDRI Ferencnek bár egy képét megszerezze a múzeum. 18) DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjtemény ki van-e állítva, vagy ládákban van. 19) Milyen intézkedések történtek a Rétyi Nyír védett területté nyilvánítása érdekében. 20) Miért írt értekezést a régészeti kutatásokról a jelentésben az igazgató. 21) Valamilyen formában gyűjtötte-e össze a múzeum a helyi Színház dokumentációs anyagát.

PUSKÁS István: 22) A szekrények befejezése van-e biztosítva. 23) Mi a legközelebbi idő a gyűjtemények megnyitására. 24) Milyen intézkedések történtek a műemlékek megvédésére vonatkozólag, ki ügyel fel azokra, és ki foglalkozik e kérdéssel. 25) Mi történik azokkal a tárgyakkal, amelyek nem kerülnek kiállításra. 26) A kollektíva tagjai voltak-e felkérve segítségadásra, vagy csak elvárta volna az igazgatóság a segítségadást.

SZÉKELY Zoltán igazgató a feltett kérdésekre a következőkben válaszol:

Dr. KABAY Gábornak: 1) A Rétyi Nyír nemzeti parkká nyilvánítása érdekében hivatalosan kerestük meg a Román Tudományos Akadémia illetékes ügyosztályát. Legújában azt az ígéretet kaptuk a

napokban itten dolgozó egyik akadémiai tagtól, hogy a nyár folyamán fognak kiszállni helyszíni vizsgálat céljából az Akadémia illetékes tagjai. 2) A múzeum, mint vegyestárgyú múzeum képek vásárlására engedélyt nem kap, de BORDY András szeretne volna megszerezni GYÁRFÁS *Disznóölés* című képét a fiától, és ígért is érte 16 000 lejt, de a tulajdonos semmiképpen sem hajlandó megválni a képtől. A Múzeum kérte, hogy mint letétet helyezze el a múzeumba, de erre sem lehetett rábírní, viszont kisajátítani a fennálló rendelkezések szerint nem lehet. GYÁRFÁS fia azt állítja, hogy azért ragaszkodik a képhez olyan nagyon, mert a képen szereplő egyének a legközelebbi családtagokat ábrázolják. 3) Az Illyefalván előkerült masztodonmaradvány a Kolozsvári Egyetemen van, amiről az egyetem nem hajlandó lemondani. 4) A szilágysomlyói dák kincs tudományos feldolgozása megtörtént, és még az 1951. évben meg is jelent az Akadémia kiadásában. 5) A DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjteményt a nyár folyamán is preparálta a múzeum személyzete, de kellene egy szakember, aki teljes hozzáértéssel foglalkozhatná a gyűjteménnyel. A hét folyamán volt itten az Akadémia egyik tagja, aki a gyűjteményel foglalkozott, és kiállításba helyezte, hogy közelebbről fog jönni egy több tagból álló kollektíva az anyag feldolgozása céljából.

TAKÓNÉ NAGY Magda elvtársnőnek: 6) Az elvtársnőnek igaz van, hogy egy egészséges bírálat hiányzik a jelentésből a kollektíva tagjaival kapcsolatban. Egy párat, akik valóban segítségünkre voltak, megemlégtünk a jelentésben, viszont azokat, akik nem segítettek, azért nem említettük meg, mert nem akartunk személyeskedni. Az átrendezés alkalmával egyedül KISGYÖRGY Irén egyetemi hallgatónő volt az, aki heteken keresztül őszinte lemondással segített munkánkban. 7) Személy szerinti bírálat hiábavaló, mert a tanárok annyira el vannak foglalva, hogy képtelenek nekünk is segítségünkre lenni. Név szerint senki meg nem tagadta a munkát, csak mindig hivatkozott nagy elfoglaltságára. Semmi reményünk nincsen, hogy a jövőben is több segítséget fogunk kapni, mert a múzeum semminemű honoráriumot sem tud nyújtani, viszont a túlórákat megfizetik.

HARKÓ József elvtársnak: 8) a szilágypéri ásatásnak nagy jelentősége van, mert eddig egyedül a Sárata-Monteoru-i telep volt ismeretes, ahol szakszerű temetőfeltárás is történt a bronzkorból. Szilágypér a második, mely a bronzkor kronológiájára a temető feltárása révén útmutatással szolgált. Ennek az ásatásnak az alapján Erdély bronzkorát újra lehetett értékelni, s az Akadémiához benyújtott dolgozat sok új megállapítást tartalmaz.

KOVÁCS Sándor elvtársnak: 9) A természetrajzi osztályt jegyzőkönyvileg lefektetett tematika alap-

ján át kell rendezni, még abban az esetben is, ha szakembert nem kapunk. 10) Amíg szakember nincs, addig meghatározott gyűjtést nem tudunk csinálni, de ajándékokkal és alkalmi gyűjtésekkel azért mindig gyarapítjuk. 11) Központi utasítás a természetrajzi gyűjtemény gyarapítására vonatkozólag nincsen. 12) A szakkönyveket a múzeum épületében bárki zavartalanul használhatja.

SALAMON Sándor elvtársnak: 13) A néprajzi gyűjtemény 1949 óta van zárva, amikor ROLLER akadémikus kimondotta, hogy csak történeti tár van a múzeumokban. A néprajzi anyag egy részét a feudalizmus keretében fogjuk bemutatni a nagyközönség előtt. 14) Az 1954. évben vásárolt 51 drb. néprajzi tárgy értéke 2350 lej volt. A vásárlásoknál nagy nehézségek merülnek fel, mert ha készpénz nincsen, akkor nem lehet vásárolni, márpedig a Bank nagyon nehezen, csak nagyon indokolt esetben bocsát készpénzt rendelkezésre. 15) Az utóbbi 10 év alatt a néprajzi gyűjtemény 126 db.-bal gyarapodott. 16) Az *Emlékkönyv*et egy kollektíva szerkesztette, szem előtt tartva az utóbbi 10 év történetét. Az előszót KISGYÖRGY Tamás elnök írta, a múzeum 10 évi történetét az igazgató, továbbá régészeti, néprajzi, művészettörténeti, geológiai dolgozatok, CSUTAK Vilmos és BOGÁTS Dénes nekrológja képezi az emlékkönyv tartalmát. A Magyar Autonóm Tartomány múzeumainak szakemberei közreműködésével készült az *Emlékkönyv*. 17) Ami a GÖDRI Ferenctől való képszerzést illeti, GÖDRI egészen 1944-ig lakott a múzeumban, de ez alatt az idő alatt sohasem jutott volna eszébe, hogy a múzeumot bár egyetlen alkotásával megajándékozta volna. A múzeum nagyon sokszor megpróbálta rávenni arra is, hogy az édesapja képét, melyet GYÁRFÁS Jenő festett, engedje át a múzeumnak, mert az édesapja a múzeum építései mint az akkori ig.-választmány elnöke beírta nevét a múzeum történetébe. Mindenesetre most újabban ismét próbálkozni fogunk, s talán most megértőbb lesz a múzeummal szemben. 18) A DIÓSZEGHY-féle lepkegyűjtemény szakszerű dobozokban elhelyezve a felső lakás egyik világos és száraz helyiségében van elraktározva. 19) A Rétyi Nyír nemzeti parkká nyilvánítása érdekében hivatalosan kerestük meg az Akadémia illetékes ügyosztályát. 20) A régészeti kutatásokat azért ismertette részletesen a jelentésben, mert a kollektíva tagjai mindig nagy érdeklődést tanúsítottak a kutatások iránt, s arra gondolt, hogy jó szolgálatot tesz a kollektíva tagjainak, ha kellőképpen tájékoztatja e munkáiról. Egyébként a múzeum történeti jellegű, az ásatások a munkaterv gerincét képezik, s a múzeum a történeti kutatások révén vált ismertté. 21) Nagyon helyes a SALAMON elvtárs megállapítása a színház dokumentációs anyagának összegyűjtésére vonatkozólag. Mi eddig ezzel a kérdéssel nem foglalkoztunk,

mivel A szocializmus építése osztályig még nem érkezünk el, erre az anyagra viszont ottan nagy szükségünk lesz.

PUSKÁS István elvtársnak: 22) A szekrények befejezése biztosítva van, mivel a polcok beállítását febr. hó 3-ra ígérték, melyek csiszolás céljából vannak elvive, így természetesen a számlák ki vannak fizetve. 23) A gyűjtemények megnyitását igen nagy mértékben anyaghiány is akadályozza. Mi mindenesetre azon vagyunk, hogy minden nehézséget leküzdve a lehető legrövidebb időn belül meg tudjuk nyitani. 24) Műemlékvédő bizottság létezik, melyenek tagjai a mindenkorai rajoni néptanácsi elnök és vidéken a néptanácsi titkár. 1953-ban a műemlékek összeírása megtörtént akadémiai vonalon. A múzeum a maga részéről, amit tehet, megtesz a műemlékvédelem ügyben, de fentről semmiféle intézkedés nem jött. A következő hét folyamán a helyi bizottság ülést fog tartani. 25) Azokat a tárgyakat, amelyek kiállításra nem kerülnek, elraktározuk. Az állami levéltár igazgatója kilátásba helyezte, hogy rövid időn belül el fogja vinni a volt Háromszék megyei levéltár anyagát, s ezáltal felszabadulnak olyan helyiségek, melyek alkalmasak lesznek a raktározásra. 26) A kollektívtagokat nem egyszer kértük segítségadásra, amint azt HERVAY és KOVÁCS elvtársak is bizonyítják, de nagy elfoglaltságukra való tekintettel kérésünket kénytelenek voltak megtagadni.

A kérdések megválaszolása után KISGYÖRGY Tamás elnök levérs kijelenti, hogy a jelentés részletes és kimerítő volt, s ismét kéri az elvtársakat, hogy szóljanak hozzá.

Hozzászólásra jelentkeznek: KOVÁCS Sándor, SALAMON Sándor.

a. KOVÁCS Sándor: A Rétyi Nyír flórájával szeretne foglalkozni. Volt is kint a helyszínen egy párszor, és tapasztalatairól levélben értesítette az Akadémiát. Válaszoltak is, hogy foglalkoznak a kérdéssel és két botanikust fognak kiküldeni, akik majd meg fogják állapítani, hogy érdemes-e védett területnek nyilvánítani. A BOLYAI Egyetemnek is írt ebben a kérdésben. Megemlíti, hogy két esztendő óta többször kérte fel a múzeum igazgatósága, hogy adjon segítséget a múzeumnak, de nagy elfoglaltsága miatt midősze kétszer sikerült segítséget adnia. Közli, hogy a fiatal szakembereknek hiányosságai vannak az új átrendezés terén, azért szeretné, ha a múzeum lehetőséget tudna nyújtani arra, hogy meglátogassa a szebeni természetrajzi múzeumot. A múzeum természetrajzi gyűjteményben még sok hiányosság van, így pl. a növénytani részt kellene kiegészíteni és felfrissíteni, aminek a begyűjtésére szívesen vállalkozik, ha a nyár folyamán a múzeum lehetővé tudja tenni, hogy legalább két hétig gyűjtőútra mehessen a múzeum költségén. Kéri, hogy szakköny-

vet adjunk ki, amelyet otthon tanulmányozhasson. Ha szakember jön, akkor adjunk hírt a tanároknak, hogy ezekkel tárgyalhassanak.

b. SALAMON Sándor hozzászólását azzal kezdi, hogy neki nagyon nehéz a helyzete a hozzászólás rendjén, minthogy neki SZÉKELY elvtárrsal és FADGYAS elvtársnővel szemben súlyos személyi ellentétjei vannak. Nyolc év óta áll fenn ez a helyzet, ő várt 8 évig, hogy ezt számonkérje tőlünk. Nyolc év óta először 1954 nyarán jött be a múzeumba. Kijelenti, hogy nem mint magánember, hanem hivatalos minőségben jelent meg. Nem elszigetelt eset, hogy mint állandó kutúrbizottsági tag, foglalkozik a múzeummal. A legutóbbi szesszió ülésén bírálatot tett a múzeumról. KISGYÖRGY Tamás ez alkalommal jegyzeteket csinált a bírálatról.

1) Az értelmiségieknek panaszkodnak a könyvállomány használatára. A könyvtár egyik része lezárt rész, az ún. régi magyar könyvtár, a másik része, a 19–20. sz. anyaga az, amelyet tudományos egyének használni óhajtanak. Feltétlenül szükséges, hogy szakemberek a dokumentációs anyagot használhassák. Ezt az irodában nem lehet csinálni, ottan olyan légkör uralkodik, amely nem alkalmas arra, hogy el lehessen mélyülni egy könyv tanulmányozásában. Feltétlenül szükséges egy akkora szoba, ahol az a néhány ember, aki olvasni akar, elférhessen. A katalógust rendelkezésre kell adni, nem úgy, mint eddig, hogy nem adták rendelkezésre.

2) A paragrafusok ellenére módot kell találni arra, hogy 1-2 könyvet haza lehessen vinni egy meghatározott időre, arra, hogy nyugodtan olvashasson. Minden egyes könyvtárban megvan az a lehetőség, hogy a könyveket megfelelő biztosíték ellenében kiadják. Az illető, akinek könyvet adnak ki, vagy 2-300 lejt, vagy pedig egy igen fontos személyi okmányt helyezzen letétbe arra az időre, amit a páncélszekrényben őrizzen addig a múzeum vezetősége, amíg a könyvet visszakapja. Csak Szentgyörgyön lakó közismert személyek részére kell megtenni ezt a kivételt, hogy így a dokumentációs könyvanyagot használhassák.

3) Az ifjú kádereket foglalkoztatni kell a múzeum keretén belül. Ki kell építeni egy olyan kollektívát, mely állandóan segédkezik. Be kell vonni a város összes értelmiségijét. Fontos a természetrajzi tárral való foglalkozás. Tessék a körülményeket megteremteni arra, hogy az értelmiségieket meg lehessen fizetni, mert ha bármilyen kis munkának az elvégzésére egy munkás segítségét igénybe vesszük, azt meg kell fizetni, ellenben egy értelmiségi dolgozhatik órákon keresztül, s azt mindenki egész természetesnek tartja, hogy az illetőnek semmiféle honoráriumot nem ad. Azt lehet mondani, hogy valósággal divatba jött a szellemi

munkások kizsákmányolása. A múzeum ezt a kérdést könnyen megoldhatná, ha pl. valamelyik nőszülés előtt álló fiatal tanármunkás egy szoba konyhás lakást rendelkezésére bocsátana. A kiszállások megoldása céljából kérjen kölcsön kerékpárt a múzeum vezetősége valamelyik egyesülettől, mint pl. az ARLUSTól, így KOVÁCS Sándor részére. Illetékes helyen a múzeum vezetősége intézze el azt, hogy nyáron a tanárok két hónapi szabadságot kapjanak, hogy ebből egyet fordítson a múzeumi munkára, egyet pedig a maga saját céljaira. Minden tanügyi alkalmazott boldog lenne, ha ezt a múzeum elintézné. Bejelenti, hogy ő maga már az elmúlt év nyarán meg is kapta ezt az egy hónapi alkotási szabadságot, amelyet DEÁK elvtárs tett lehetővé számára.

4) Sivár szegénység, hogy a néprajzi osztály az utolsó 10 év alatt csak 126 db. tárggyal gyarapodott. Ez egy olyan szegényes gyarapodás, hogy ennél sokkal gazdagabb még az udvarhelyi múzeum is, amelyet 1950-ben látott. Hat év óta a néprajzi gyűjtemény még nem nyílt meg. Javasolja, hogy az 1955. év végéig legyen beépítve a néprajzi anyag oda, ahová lehetséges.

5) GÖDRI Ferencnek az utóbbi 3 évben festett képei művészi szempontból felbecsülhetetlenek. Az a sok szép természeti szépség, amit a vadászat alkalmával látott, most ezekben a képeiben bontakozik ki. A mostani képeit össze sem lehet hasonlítani az ezelőtt festett képeivel. Idős ember, s ha meghal, az itteni környezetében nem lát biztosítékot arra, hogy a képeit kellőképpen értékelik, s így elkallódik. Leánya és neje távol vannak. Feltétlenül meg kell keresni a módját annak, hogy bár egy képet adjon a múzeumnak.

6) A Rétyi Nyírrét továbbra is bombázni kell az Akadémiát, mert ha megvédése érdekében komoly lépések nem történnek, néhány év múlva kipusztul, mert 2 év múlva az éger teljesen el fogja őlni.

7) A Színház vezetőségét hivatalos formában kell megkeresni, hogy a maga történeti dokumentációs anyagából egy példányt bocsásson a múzeum rendelkezésére. Hivatalosan küldjenek egy plakátot mindig a múzeumnak is. Azokról az előadásokról, melyekről fényképek készülnek, egy-egy példányt szintén helyezzenek el a múzeumba, úgyszintén minden olyan fontos megmozdulásukról, ami nem államtitok, így pl. az évadzáró gyűlésekről a jegyzőkönyvnek egy példányát. A helyi rádiót fel kell kérni, hogy minden elhangzott előadásnak a kéziratát helyezze el a múzeumba. A hírszolgálatnál szintén fel kell venni a kapcsolatot, hogy minden plakátból küldjön a múzeumba is. Bejelenti, hogy az állandó bizottság előtt be fog számolni a múzeum munkájáról, és kijelenti, hogy e gyűlésen való személyes részvétele alapján sokkal kedvezőbb képet kapott e munkáról, mint amit egyesektől hallott. Java-

solja, hogy a múzeum e kollektíva ülésekre mindig hívja meg az állandó bizottság egy tagját, mert ez a kapcsolata a dolgozó tömegekkel való érintkezésére.¹¹⁰

TAKÓNÉ NAGY Magda elvtársnő hozzászólásában kijelenti, hogy a jelentés szakmai részéhez nem tud hozzászólni, de megállapítja, hogy egy olyan képet kapott, amiből nagyon sokat tanult. Nem osztja igazgató felfogását a személyi bírálat kérdésében. Meg kell bírálani azokat az elvtársakat, akik nem adtak segítséget, mert 10 évvel a felszabadulás után az elvtársaknak annál jobban fel kell világosodva lenniük, semhogy személyeskedésnek vegyék az egészséges bírálatot. Kijelenti, hogy SALAMON elvtársnak személyi okok miatt nem lett volna szabad, hogy távol tartsa magát.

MUNTEANU Gyula, a rajoni kultúrosztály főnöke kijelenti, hogy vannak dolgok, amelyeket tisztázni kell. Hogy a kollektíva tagjai komoly segítséget nem adtak, mert az igazgató sem csinálta komoly formában. Ez nemcsak a SZÉKELY elvtárs, hanem az ő hibája is, mert nem tettek eleget a kollektíva bevonására. Ez látszik minden lépésén, még a hozzászólásokon is. SALAMON elvtárs nagyon őszintén, becsületesen szólott hozzá. Komoly segítséget adott ezen az ülésen. Ha ő nem szól hozzá a szesszió ülésen, még most sem jutottunk volna el ideig. Köszöni a segítséget. Nem helyesli azt, hogy SALAMON elvtárs 8 évig távoltartotta magát. SZÉKELY kivette a részét a tudományos munkából, de ez nem jelenti azt, hogy nem követett el hibát. SZÉKELY komolyan veszi a rajoni néptanács munkáját. A könyvtár használatát biztosítani fogja. Tudja, hogy fűtési nehézségek vannak, de biztosítani fogja a tüzelőanyagot. A Rétyi Nyír és a masztodon visszاسzerzése ügyében memóriumbot fognak készíteni hivatalosan a Minisztertanácshoz. Arra is meg fogja kapni a lehetőséget, hogy ha szakembert nem fog kapni a múzeum, egy bizonyos időre detasáljanak¹¹¹ más múzeumok szakembereiből. A rajoni kutúrosztály biztosítani fogja azt is, hogy 2-3 szakember gyűjtőkiszállásra mehessen a múzeum érdekében, továbbá, hogy a szebeni természetrajzi múzeumot tanulmányozhassák. A rajoni tanügyi osztállyal el fogja intézni azt is, hogy a tanárok megkapják a nyár folyamán a két hónapi szabadságot. Állami apparátusban dolgozik, tudja azt, hogy a könyvtár használatának a kérdését is meg lehet oldani. Jól tudja azt, hogy minden tanár nagyon el van foglalva, nyugodtan csak otthon tud dolgozni. Ezt a kérdést SZÉKELY-el együtt meg fogják tárgyalni, és megkeresik a lehetőséget arra, hogy komoly ellenérték ellenében a könyveket kiadhassuk. A katalógust mindenkinek rendelkezésére kell bocsátani. A színház dokumentációs anyagának a megszerzését is meg fogják oldani. Ígéri, hogy minden téren a lehető legnagyobb segítséget fogja nyújtani.

SZÉKELY Zoltán igazgató válasza:

1) KOVÁCS Sándor elvtársnak: A múzeum vezetősége örömmel fogadja KOVÁCS elvtársnak az ajánlatát, hogy a Rétyi Nyírral akar foglalkozni, tekintettel arra, hogy a múzeumnak nincs szakembere a természetrajzi gyűjtemény gondozására. Reméli, hogy KOVÁCS elvtárs ezután be fog kapcsolódni a múzeumi munkálatokba, nem úgy, mint az elmúlt évben. Az új káderek hiányosságait nagyon jól ismeri, mert más a tanári foglalkozás, s más a múzeumi. A jó tanár nem biztos, hogy jó muzeológus. Amennyiben a múzeumnak lehetősége lesz, KOVÁCS elvtársat fel fogja használni a természetrajzi kutatásra, s a költségeit fedezni fogja. A fennálló rendelkezések értelmében semmiféle szakkönyv ki nem adható. A múzeum hivatalos órái alatt a könyvtár a kutatók rendelkezésére áll. Amennyiben szakember jön, a múzeum szívesen ad hírt bármelyik elvtársnak, aki érdeklődni akar.

2) SALAMON Sándor elvtársnak: Kár volt, hogy SALAMON elvtárs a számonkéréssel várt 8 évig, s még 8 évig is akar várni, amennyiben valami személyes számonkérése van. Nyolc évvel ezelőtt, ma s nyolc év múlva is bármikor rendelkezésére áll. SALAMON elvtárs bármikor egész nyugodtan jöhetett volna a múzeumba, mert ez egy hivatali helyiség, ahol nem SALAMON Sándor tanár elvtárs jön SZÉKELY Zoltánhoz, hanem SALAMON Sándor tanár elvtárs dr. SZÉKELY Zoltán igazgatóhoz. Érdeköszeitűközés közöttük nincsen, mivel a régészet babérjait SALAMON Sándor elvtárs nem tudja elvenni tőle, viszont ő se pályázik irodalmi babérokra, nem ír színdarabot, legfeljebb meséket a gyermekei számára. A múzeum mindenkinek a segítségét örömmel fogadja, s a beszámolója előtt jó lett volna, ha SALAMON elvtárs eljön a múzeumba, s érdeklődik a múzeum munkamenetéről. Megbocsáthatatlan, hogy egy rajoni képviselő, aki a nép bizalmát bírja, ilyen felelőtlenül teygen kijelentéseket egy intézet munkájáról. A múzeumi kollektíva tagjai előtt minden évben egy beszámolót szokott tartani az évi munkáról. SALAMON elvtárs kivételével a jelenlévők a munkakollektíva tagjai, SALAMON elvtárs meghívása, úgy látszik, a kultúr-osztály útján történt, mivel az igazgató tudtával, aki szintén volt képviselő, egyetlen egy képviselőnek sincs joga egy állami intézet működését felülvizsgálni és irányelveket szabni.

MUNTEANU és KISGYÖRGY Tamás elvtárs kijelenti, hogy SALAMON elvtársnak valóban nincs joga az intézet működését ellenőrizni, csak tanácssal szolgálhat.

SZÉKELY igazgató, folytatva a válaszadást, közli, hogy a múzeum könyvtára dokumentációs jellegű, melynek egyik része le van pecsételve CODARCEA miniszterelnökségi kiküldött által, a

másik részt viszont csak dokumentációs célra, külön erre a célra megbízatással rendelkező egyének használhatják. Ami SALAMON elvtársnak az irodában uralkodó légkörre vonatkozó megjegyzését illeti, magyarázatot kér, mivel a felfektetett füzetben a kutatók a legmesszebbmenő megalégedésüket fejezték ki.

SALAMON elvtárs bejelent, hogy LIGETI elvtárs nem kapta kézhez a katalógust.

SZÉKELY igazgató csodálkozását fejezi ki, mivel az akadémiai kutató előtt ma is és a megelőző nap is ott állottak a katalóguscédulák. Viszont nincs egy olyan könyvtár, ahová az olvasót beengednék a könyvtárhelyiségbe, hogy maga kedvére turkáljon a könyvek között. A tudományos könyvtárak – a bukaresti s kolozsvári egyetemi könyvtárak – csak az olvasóteremben, meghatározott könyveket bocsátanak a kutatók rendelkezésére, szakkönyvet senkinek se adnak ki. Olvasótermet a meglévő személyzet mellett nem lehet fenntartani, mert még a múzeum hivatalos tematikájában szereplő természetrajzi tárnak sincs öre, jóllehet, az igazgató a rajon, a tartomány és a minisztérium minden fórumát végigjárta ebben az ügyben. A legszükségesebb állás, a látogatók vezetésére egy ghid állás sincs létesítve. Ezzel a kérdéssel az igazgatóság foglalkozni fog, s utasítást fog kérni a Minisztériumtól. A fiatal erőket a múzeum eddig is megpróbálta bevonni, azonban a tanerőkön múltott, hogy eddig is nem kapcsolódtak be, mivel a múzeum tevékenységüket nem tudta honorálni. Mindenkinek a múzeum rendelkezésére állott, s a jelenben is rendelkezésére áll. Felteszi a kérdést SALAMON elvtársnak, hogy nevezze meg azt, aki az itt uralkodó légkör miatt nem jöhetett a múzeumba. SALAMON elvtárs azt feleli, hogy ő maga. SZÉKELY igazgató azt feleli, hogy bátran jöhetett volna, viszont a múzeum személyzetének a magatartása mindig olyan, amilyent vele szemben tanúsítanak, ez áll SALAMON elvtárs esetében is, amilyen a mosdó, olyan a törülköző. Ami a néprajzi osztály gazdagodását illeti, a múzeum a lehetőségekhez képest mindent elkövetett, azonban pénz vásárlásra csak a múlt évben állott a múzeum rendelkezésére, amelyet teljes összegben néprajzi tárgyak vásárlására fordított a múzeum. Így sikerült megvásárolni egy szép varrottasgyűjteményt Árapatakról, a kifizetés a helybeli banknál azonban olyan nehézségekbe ütközik, hogy személyesen kellett közbenjárnia a pénzösszeg kuttalásánál. A minisztérium tematikája szerint néprajzi múzeum vidéken nincs, amit SALAMON elvtárs állít Udvarhelyről, az megszünt, s az újonnan rendelkező udvarhelyi múzeum néprajzi gyűjteménnyel nem rendelkezik. A lehetőségek szerint a néprajzi rész a feudalizmusba illeszkedik bele. GÖDRI Ferenc, annak ellenére, hogy éveken keresztül a múzeumi lakást élvezte, sohase

érezte kötelességének, hogy a múzeumnak bár egy képet adományozzon. A Rétyi Nyír érdekében a múzeum mindent meg fog tenni. A színházzal kapcsolatban pedig az a véleménye, hogy SALAMON elvtárs, mivel a színháznál tevékenykedik, győzze meg a színház vezetőségét indítványának fontosságáról a színház szempontjából.

KISGYÖRGY Tamás elnök kijelenti, hogy mindazt, amit ő összefoglalójában mondani akart, már előtte SZÉKELY és MUNTEANU elvtársak elmondták, azért nem bocsájtkozik ismétlésekbe. Bejelenti, hogy a Rétyi Nyír kérdésével állandóan foglalkozott. Ezt a kérdést újból fel lehet vetni. Pár évvel ezelőtt a rajoni mezőgazdasági ügyosztály vagy 7000 darab fiatal csemetét ültetett a talaj megkötése céljából. A községek állandóan irtják a nyírt, amit feltétlenül meg kell akadályozni. Ebben a kérdésben addig kell ostromolni az Akadémiát, amíg a kérdést megoldja. Sajnos, 1940–44. között a Nyír tavainak egy részét lecsapolták, ami szintén igen nagyban hozzájárul a gyönyörű és rendkívüli természeti szépség megsemmisüléséhez.

SALAMON elvtársnak arra a kijelentésére, hogy ő is haragszik rá, azt feleli, hogy ő munkás, proletár származású ember, akinek a baráti köre is ezekből tevődik össze, de ennek ellenére, ha összetalálkozik HARKÓ elvtárral, mindjárt megállnak beszélgetni, és azonnal a múzeum kerül szóba. Még eddig olyan alkalom, hogy közös munkakörben dolgozhattak volna, nem volt, s így nem is lehetett alkalom egy szorosabb kapcsolat kialakulására. Tudomása van arról, hogy annakidején a múzeumi könyvtár könyveit önkényesen adta ki, s miután eltávozott, bizony nagy nehézséggel lehetett azokat összeadni. A könyvkölcsönzéssel kapcsolatosan véleménye az, hogy ha egy könyv unikum, azt semmiképpen sem lehet kiadni. A jogi helyzet azt nem engedi meg, hogy valakinek egy fontos okmányát vissza lehessen tartani, s különben sem érünk semmit semmiféle biztosítékkal, ha egy könyv elvesz.

Elnök elvtárs a következő határozati javaslatot teszi:

1) Emlékiratot szerkeszteni a Rétyi Nyír védett területté nyilvánítása érdekében, megindokolva abban, hogy ez egy futóhomok terület, melyet a tavak lecsapolása s a nyír irtása miatt komoly veszély fenyeget. Az emlékiratot szakemberek kollektívája készítse el 2 héten belül.

2) A természetrajzi és néprajzi tár gyarapítása érdekében a múzeum igazgatósága keresse meg a kapcsolatot a fiatal káderekkel, és ezen elvtársak részére tegye meg azt az ígéretet, hogy a nyár folyamán 1 havi szabadság lesz igényelve a természetrajzi és néprajzi gyűjtésre. Ebben az előnyben azok az elvtársak részesülnek, akik bekapcsolódnak már előzőleg a munkába. A kiszállási

költségeket a rajoni kultúrosztály biztosítja. A tanároknak 1 hónapon belül való összehívásáért felel MÁTTIS elvtárs, az anyagiakért pedig felel MUNTEANU Gyula elvtárs, a rajoni kultúrosztály főnöke.

3) Ha Bukarestből vagy más tudományos intézettől szakemberek jönnek, az érdeklődő tanárok legyenek meghíva. Felel FADGYAS Anna elvtársnő.

4) A múzeum igazgatósága találjon lehetőséget egy külön helyiség biztosítására azok részére, akik olvasni akarnak. Menjen felterjesztés a Minisztériumba, hogy azok az elvtársak, akik tudományos munkával foglalkoznak, kapják meg a szükséges szakkönyveket, hogy a város területén hazavihessék meghatározott időre.

5) A múzeum igazgatósága keresse meg az összes szervezetet a dokumentációs anyag begyűjtése céljából. Egy állandó jellegű bizottság megalakítását javasolja, melynek tagjai: ÁRVAY József, MUNTEANU Gyula, SALAMON Sándor, BOKOR Lívia, KABAY Gábor, SZÁSZ Imre, CSEREY Zoltán és HERVAY Zoltán. E bizottságnak egy héten belül való összehívásáért felel SZÉKELY Zoltán igazgató.

6) A múzeumi munkakollektíva évi beszámoló üléseire meghívandók a rajoni és városi állandó kultúrbizottságok elnökei.

MUNTEANU Gyula elvtárs javasolja, hogy az összes tanítókhoz felhívást kell intézni a népi hagyományok összegyűjtése érdekében.

KISGYÖRGY Tamás elnök javasolja, hogy HARKÓ József mint néprajzos foglalkozzék e kérdéssel, s 2 héten belül szervezzen meg egy kollektívát.

A javaslatokat az ülésen jelenlévők egyhangúlag elfogadják.

HARKÓ József elvtárs kijelenti, hogy ő a maga részéről szívesen vállalja a néprajzi téren való segítség megadását, de az ő személyével kapcsolatban DEÁK elvtársnak kifogásai lesznek, s ezért kéri, hogy valaki mást jelöljenek ki helyette.

KISGYÖRGY Tamás és MUNTEANU Gyula elvtársak kijelentik, hogy ezt a kérdést ők DEÁK elvtárral el fogják intézni.

KISGYÖRGY Tamás elnök elvtárs megállapítja, hogy a mai gyűlés lehetővé tette azt, hogy a nehézségek megoldódjanak. A szakemberek adják meg a segítséget azzal, hogy bekapcsolódnak a munkába. A prolik voltak azok, akik a múzeum megtartását lehetővé tették. A tudományos munka elvégzésére azonban szakemberek kellene, mert ők ezt nem tanulták, s ezért ebben a munkában nem is segítenek. SALAMON elvtárs revízió alá veszi a konkrét véleményét most, hogy a jelentést meghallgatta. Megnézve egy évről a munkáját, megállapíthatjuk, hogy a múzeum kihasználta a lehetőségeket minden téren, s elmondhatjuk, hogy a mi múzeumunk első helyen áll. Hozzájárultunk a történet-

tudomány fejlesztéséhez, s nem hanyagolhatjuk el a néprajzi kérdést sem, annak ellenére, hogy szakemberünk nincsen. A szocializmus építése meg fogja találni a módját a szakemberek beállítására is, azonban az ország újjáépítése ezt eddig még nem engedte meg.¹²

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

Jegyzet

1. SzNM 729/1944, áthúzva a 729, főlé az 1 (új 1944. évi iktatást kezdene). Az iktatása szept. 20-i, de a beérkezési bélyegző szerint 18-án veték át a várostól kért és kiállított román hivatalos levelet, amelyet a román prefektus nevében is ellenjegyeznek, igazolva vele, hogy a Múzeum a román állam patrimoniumába került. Tilos látogatni, tárgyait elvinni. A látogatást majd a Nevelés- és Művelődésügyi Minisztérium dönti el. FADGYAS gondnokának megerősítő, idegenekkel szemben adott irat. SIBIANUt a háború előtti román vezetéstől ismerhet FADGYAS Anna.
2. A nov. 13-ig történekről I. SZABÉDI László ügyvezető-igazgató-őr adatait, melyekkel az 1947. márc. 25-i ig.-választmányi gyűlésen tett, az 1944-47-es összefoglaló jelentését készítette elő. A sokáig almegegyfőnök (subprefect) ügyvéd GYÁRFÁS Albert is kulcsember az első években a háború után, mint a megyei NDA (ODA, Országos Demokrata Arcvonal)-vezetés tagja, de az ő támogatóitjaként kerül a múzeum élére a jó baloldali kapcsolatokkal rendelkező (régii MADOSZosok, de pl. POGÁCEANU Lóráncz megyei főispán) LÖRINCZ Albert is, aki szintén ügyvéd. GYÁRFÁS a kommunista államosításig marad alelnöke az alapszabályok szerinti múzeumi belső felügyeleti és ügyvivő testületeknek (igazgató-választmány, ügyvezető-tanács), azok felosztásáig. KISGYÖRGY Tamás másrészt több, mint kulcsember. A bölöni születésű, a 2. bécsi döntéskor Brassóból menekült és utána Sepsiszentgyörgyön megbecsült műhelyet fenntartó asztalosmestert (pl. ő végzi az ún. ONCSA-telep ekkor épülő lakásainak asztalosmunkáit) volt illegális kommuniszként különböző városi és megyei vezető szerepekben töltte be. A rendkívül tisztességes, nagyon erős közösségi elkötelezettségű, a magyar érdekekre érzékeny KISGYÖRGY 1945. nyári megalakulásától egészen 1955-ig, azok végleges elenyésztéséig elnöke a múzeum belső felügyeleti és ügyvivő testületének (tehát az alapszabály szerinti utód-testületeinek is), politikai határain és hozzáállásának köszönhetően ő védheti és védi is meg az intézményt az évtized nagy válságpillanataiban.
3. Az 1944. nov. 13.–1945. júl. 14. időszakban történt részletes SzNM-kronológiája a *Kiszállások, gyűjtések stb. 1945. év III. hó 1.–c.*, FADGYAS Anna vezette munkanapló, illetve a fennmaradt ekkori, iktatott irattári anyag alapján a következő: 1944. okt. 1. ONU Demeterné FODOR Jolánnak kölcsönzik BALASSA volt főzőkályháját. Nov. 3. A telefonközpont vízsi el 2 készüléküket. Nov. 17-re hivatkozott 23-i kérés a városhoz: a csendőrség elvitte a tűzijátékukat (FADGYAS mint titkár, múzeumi tiszt fr alá), dec. 1-jén 80%-ban visszakarják (KISGYÖRGY mint polgármester engedélyezi, rendőrfőnök magyarul utalja ki nov. 29-én), dec. 7-én kölcsönadnak befőle a Székely MIKÓ-Kollégiumnak (évek múlva ennek a kölcsönnek a visszafizetése menti meg a múzeumot). Dec. 20. Polgármester tanácsülés alapján engedélyezi ingyenes áram- és vízszolgáltatásukat, ill. 1944-es költségvetésükben 1000 pengő segélyből (addigi költségeikre kérte FADGYAS Anna dec. 11-én) felvételt (jan 26-án kiderül, csak a segélyvel fedezik, ingyenességet nem biztosíthatnak a továbbiakra). Dec. 20. A megyei tanfelügyelőségtől is pártfogást kér, itt írja, hogy károsodás alig van, mert a volt román hatóság vezetője kérésére legmesszebbmenő védelemben részesítette a múzeumot. Szept. 1. óta viszont nem kaptak fizetést. Szeptember-októberi költségeikre FODOR József kölcsönzött, a városhoz folyamodtak azóta. 1945. jan. 5. Felvette a 3000 P. 1944-es megyei segély harmadát. Házadópapírokra tölt ki: HERPELI és GÖDRI voltak a múzeumúri lakások lakói, ők elmenekültek. Márc. 1. LÖRINCZ Albert szolgálatba lép, még aznap kezd beköltözni az igazgatói lakásba. Márc. 5. Telefonsz. SzNM 9-1945. márc. LÖRINCZ a vármegye főispánjához: kéri megállapíttatni, hogy Háromszék népe addig is eszközölte a SzNM irányítását és ellátását, amíg Csík, Udvarhely is újra bekapcsolódhat. Cáfolja az

1924-es rendezés alapján tanfelügyelőség vagy más hatóság beavatkozási jogát: a tanfelügyelőség átiratát ezért nem is válaszolhatja meg (FADGYAS segítségére nyomán a tanfelügyelőség *jelentést* kért be tőlük). A 2. bécsi döntés előtt a román hatóság nem adoztatta meg a múzeumot, ezt a magyar hatóság vezette be. Kéri a lakásadomentséget. Aznap teszi le DEMETER megyefőnök előtt az igazgatói fogadalmat is (6-án FADGYAS Anna már előtte teheti le). Márc. 6. Beadvány a megyefőnökséghez a személyzet fogadalmotételére, ill. a jogi személyiség elismertetésére. Márc. 9. Segélyt kér a megyétől, míg a más két megye is beszáll, és rendezik ügyüket. Márc. 10. A megyefőnökséghez beadvány anyagi segítségért. Márc. 12. GYÁRFÁS megyefőnöként 200 000 pengő segélyt ad márc. 31-ig való költségvetésre. Márc. 12. FADGYAS GÁLL Lajos emléktárgyakat ment be. Márc. 18. G. VLÁDESCU RÁCOASA nemzetiségi miniszter a Szövetségi Ellenőrző Bizottság Háromszék megyei Szovjet Katonai Parancsnokával (SZAJEV őrnagy, ő másodsor jön már, először leningrádi tudósokkal és filmekkel járt itt febr. 11-én) megtekinti a múzeumot, nagyon elégedett. Márc. 19. könyveket vásárol a múzeumnak. Márc. 21. LÖRINCZ kérése a megyefőnökséghez, az alkalmazottak fizetését rendezni (a már megkapott 200 000 P. segély kiegészítését kéri, hogy bár 2 évre biztosítsa a működést; betereszti a munkatervet). Leszögezi ugyanakkor: a fizetések segély, nem közalkalmazotti fizetés volt. Kellene szakember, bár egy asztalos még, tehát újabb segély kell. Márc. 21. 302 551 pengő újabb segély a megyétől. Márc. 22. DEMETER Gy. megyefőnök, GYÁRFÁS alispán, Háromszék vármegye megyefőnökség véghatározata (6014-1945): a NDA Tanácsa márc. 14-én döntött (korrigálva egyben egy márc. 7-i határozatát), elismerte az alapítványi jellegét, és a jogi személyiséget, felügyeletét és támogatását a vármegyére bízta, míg Csík és Udvarhely beszáll; a megyefőnökség csak a NDA-t meghallgatásával küldhet képviselőt is a Múzeum ig.-választmányába, az egybehívással LÖRINCZet bízzák meg (a megyefőnökség a rendezésig ideiglenes felügyeleti szerv, vö. 20/1945). Márc. 24. A sepsiszentgyörgyi törvényszék 1/1945 sz. a. a jogi személyleg jegyzékebe bevezeti a Múzeumot. A megyefőnökséghez megkeresés a megye műfelméneinek védelméért. Ugyanoda a tanalapi ingatlanok állapotáról. Kértesjavításért ugyanoda (márc. 30-i jóváhagyással hozzákezdnek). Márc. 26. Csengőt szerelnek a kaputól. Márc. 27. Áccsal kisebb javítás. Március során még lakatos javít zárat. Márc. 28–30. Megnézik Zabólan, mi maradt múzeális anyag a kastélyban (ebben a hónapban FADGYAS már Régi Magyar Könyvet gyűjt be). Márc. 31. LÖRINCZ megküldi a JÓZSA Béla Athenaeumnak az átrendezési munkatervet, valamint a megyefőnökséggel történt levelezést, ugyanezt a MNSZ-nek Brassóba. Ez kapcsolatfelvételi célú, egyben tanácskérés és közvetítőkérés a felszabadítás utáni sajtó példányait megküldetni, ugyanakkor (Kolozsvárról) a ládák sorsa iránt érdeklődés (utolsó hely, melyről tudnak: Bátya u.). Itt fogalmaz meg LÖRINCZ a legfőbbmóribben a menekítés-ügy egyik igazságát: „igen tévesen, sőt bűnösen a Vörös Hadsereg durvaságát a múzeumi kincsek megkímélésére igen nagykn, az erejét pedig ahhoz, hogy Tolna megyéig elérjen, igen kicsinek találták”. Ápr. 3. Rendkívüli segélyt kér az alkalmazottaknak a megyefőnökségtől. KISGYÖRGY megyefőnök és GYÁRFÁS alispán a NDA Tanács márc 21-i határozatát végrehajtvá összehívja a SzNM kialakítandó ig.-választmányát, ill. márc. 31-től a múzeumi javadalmozást a múzeum belső autonóm ügyének tekinti (7833-1945/Prefectura jud. Trei Seauene – Háromszék vármegye megyefőnöksége véghatározata). Ápr. 5. ROSKÁt kéri Kolozsváron, segítsen két (három)-nyelvű feliratok fordításában (ROSKA ápr. 24-i válaszában nem vállalja: az intézete-tára könyvtárát elmenekítették). Ápr. 7–20. Zabolai csomagolás. Fadgyas 9 szekérel beszállítja a zabolai mentendőt (MÁRKOS Géza néppör kísér). Ápr. 21. Jelentés a megyefőnökségnek a zabolai helyzetről. FADGYAS 1809-es csehlévelet ment be. A gyűmölcsfákat nyessik. Ápr. 24. LÖRINCZ a megyefőnökségnek műemlékvédelmi listát ad, és rendelkezést kér a védelemre (listát még Tordára is ad, kéri a többi vármegye felé is a közvetítést). Május 8. Jelentés a néppörségnek, pár deszkát-léceket lopott valaki a kertből. Május 12–13. Pengő-lej átváltás elintézés. Május 14-től kommunista párti megbeszásra a Szövetkezet alapszabályait fordítja magyarra. Május 22. a kihatást vízvezetékét javítják. Május 23. a MIKES-anyag leltárát készítik. Május 24. A pénzkészlet nyilvántartása: 120 kg szeget szervez. Május 25. Vízvezeték-ügy, LÖRINCZnek KP-sajtóügyi tárgyalás, ügyvédi kamarai kérdőív, fordítás, vármegyével tárgyalás, Népi Sport Egyesület gyűlése. Május 26. Megyei haláztársaságnak ügynvtetés, MNSZ-gyűlés, román-magyar feliratok a régiségtárban. Május 27.

Szeg behozatala Zaboláról. Május 28. Feliratok a régiségtárba, orosz katonai parancsnok és városi polgármester megtekintik a bementett anyagot, HERPEI-jelentés másolása, Népi Sport Egyesület-gyűlés. Május 29. HERPEI-jelentés megküldése a megyefőnökségnek, tárgyalás FÜREDI és ANTALFFY testvérekkel, MIKES-ügyben beadvány a polgármesterhez. Jún. 1. Kerítés, MIKES-ügy. Jún. 4. Lakásügyben átirat. Jún. 5. Kaszálás, stb. KP-hez két beadvány, tárgyalás fősapnával, GÁLKönyvek leltára (zsidó vagyon). Jún. 6. Román nyelvű beadvány. Jún. 7. Földművelésügyi miniszter látogatása, tárgyalás KP-vel és fősapnával, kerti munka. Jún. 8. sajtóbizottsági ülés, megyefőnökséggel VISKI-féle kép ügyében, munka a könyvtári cédulakatalóguson. Jún. 9. Előző napi munkák, KÖMIVESnek a Népi Egységhez átadják a HERPEI-jelentést. Jún. 11. Megyeházi gyűlés, könyvtári cédulakatalóguson munka. Jún. 12. KP-gyűlés, cédulákat, ARLUS-alapszabály fordítása, halásztársasági gyűlés. Jún. 15. Kétnyelvű feliratok, ZENTAIhoz átirat. Jún. 16. Román átirat a prefektúrához MIKES-ügyben, a MIKES-féle képek leltározása. Jún. 18. Magyar-román feliratok, hogy oroszra fordíthatassák. Jún. 19. SZÉKELYnek átirat, alispánnal tárgyalás. Jún. 2. Javítások. Jún. 21. megyefőnökséggel (megyefőnök és al-) CASBI-ügyben, Zabolától villanymotort vásárolnának, régiségtári feliratok, 22: CASBI-rendeletek összeszedése, dr. ZENTAI megtekintti LŐRINCZ írópépet, generátorbeszerzés Zabolának (villamosítás végett?), mindez „PILA testvér kizárásával, aki az ő megállapítása szerint is paralitikus és közveszélyes, s így minden a fondát, a kastélyt s a községet illető közmunkákból ki kell rekeszteni”), LŐRINCZ elutasítása Székelyudvarhelyre. Jún. 23. Három székér szemét elszállítják. Jún. 24–25. Ünnepek. Jún. 26.–júl. 4. cédulakatalógus, LŐRINCZ hazár udvarhelyi és csiki kiszállásáról. Júl. 5. Beadvány a megyefőnökségnek. Júl. 9. Tárgyalás tanalapi ügyben a fősapnával. Júl. 10. Ugyanabban az ügyben a plébánnal, tárgyalás fényképészrel. Júl. 11–14. A 15-i gyűlés előkészítése. (Júl. 5. MNSZ 320-1945, BALOGH Edgár írja alá: a MNSZ rendezni kívánja őket. A fejleményekről röviden: Júl 19. SzNM 78-1945: KISGYÖRGY előnői aláírásával visszautasítják a próbálkozást. Júl. 23. Szabadság: HOLLÓ Ernő cikke, a MNSZ nehezen eldönthető, hogy jogosan lépett-e, az ügy mindenesetre felelős kezelést kér. HOLLÓ SZÉKELYT említi múzeumörként LÁSZLÓ, CSUTAK, HERPEI mellett, hogy szintén a MIKÓ delegálta, tehát ő állhat a háttérben. Aug 1. Népi Egység: a MNSZ Országos Végrehajtó Bizottsága háromtagú direktóriumba SÁNDOR Gábor, BŐZÖDI, FADGYASI javasolja. Aug. 10. Népi Egység: kifejtji, hogy alapszabály ide vagy oda, a MNSZ Közművelődési Bizottsága a romániai magyarság minden kulturális megmozdulásának legfőbb szerve. A SzNM magyar közkincs, sorsa nemcsak a 3 megyét, de az egész magyarságot érdekli. A rá vonatkozó határozatok tehát csak az egész romániai magyarság nevében, és így a MNSZ szervei útján hozhatók. Okt. 19. SZABÉDI tudomással veszi, hogy megválasztották, de hogy ez csak egy évre szól, bizalmatlanságnak tekint. Ő nem ideiglenesnek gondolta, de akkor már csak ennyi időre vállalja: legyen idejük mást keresni, azért írja.

4. A gyűlést előző napra hívták össze, meg is jelent GYÁRFÁS, GÁSPÁR, SCHULLER, SZÉKELY és FADGYAS, de LÁSZLÓ Gyula és BALOGH Edgár autója Vargyas közelében elakadt, a megye kellett autóját küldje utánuk, ezért a gyűlést KISGYÖRGY kérésére egy nappal elhalasztották.

5. A TELEKI Pál Tudományos Intézet nevét 1945-től a főleg SZEKÉFÜ-tanítvány mérvadó vezetői Duna-völgyi Intézetre akarták cserélni, BIBÓ István kitarásának köszönhetően lett csak a név Kelet-Európai Intézet. LÁSZLÓ Gyulának elképzelése tehát a TELEKI Intézet része Erdélyi Tudományos Intézet háború végi elképzelésére alapul: Székelyföld kutatása az ETI, illetve annak keretintézménye által, amiben a SzNM csak helyi bázis, Kolozsvár-Budapest eszköze. SZABÉDI ennek a megvalósítására-biztosítására szemelik ki, baloldali kolozsváriként, ezért mondatják le párt-alapon LŐRINCZ Albertet. BALASSA a SzNM múzeumfő volt. MOZSOLICS a kolozsvári egyetem („Erdélyi Nemzeti Múzeum” Érem- és Régiségtár) régésze, KOVÁCS Ágnes SZENTIMREI Judit testvére, akit már VISKI Károly is leküldött gyakorlatra a múzeumba. A konzervatív reformer fiatal értelmiségi (ugyancsak főleg SZEKÉFÜ hatása alatt álló) Hittel köréhez tartozó BŐZÖDI György később is próbál a SzNM könyvtárban-leveletárban elhelyezkedni. BALOGH Ernő régebbi kapcsolat, CSUTAK idejéből, most természetesen ő is Kolozsvárat képviseli. Jellemző, hogy a tervezetben szó sincs a múzeum költ-

ségvetéséről: az ejtőernyős kutatók csak használni akarják az „elfektetett gyűjteményeket”, azok fenntartásába már nem kívánnak beszállni (illetőleg nem az ő problémájuk központi költségvetésből való támogatás lehetősége).

6. **1. melléklet: KISGYÖRGY Tamás testvérem, a SzNM ig.-választmányának elnökének, Sepsiszentgyörgy. Testvérem, székelyföldi munkautamban közben a mai napon tárgyaltam BALOGH Edgár és dr. LÁSZLÓ Gyula testvérekkel. A SzNM jövőbeni életére vonatkozó elzárásokkal azonosítom magam. Csupán anyai észrevételtem lenne, hogy az általam j a v a l l a n d ó**
Dr. SZABÉDI László ügyvezető igazgató múzeum-őr, akit személyesen ismerek, nem lesz elég erős kezű ember Múzeumunk megvédésére. Amit BALOGH Edgár és dr. LÁSZLÓ Gyula ajánlanak, kérlek, fogadjátok el. Én már jóval ezelőtt, zárt borítékban levelet íratattam le a Múzeumban, melyet FADGYAS Anna őriz, s amely holnap az Ügyv.-Tanács ülésén felnyitandó. Azonnali felmentésemet kérem lakásomban hagyásom mellett okt. hó végéig. Addig kizárólag ügyészi teendőket látok majd el, hogy a Múzeum ig.-választmány és költségvetése elismertessék a bírói hatóságok és a miniszteri felügyelőségek előtt. Az ügyvezetéssel kérem a mai naptól kezdve Dr. SZÉKELY Zoltánt megbízni. A költségvetési tervezetet tárgyaljátok meg. A tervezetben remélt, illetve előirányzott bevételi összeget évi 12 millió lejre kell redukálni: Csík és Udvarhely 3-3 millió, Háromszék 6 millió lejre járul hozzá. A költségvetési tervezetet FADGYAS Anna adja át megtekintésre Dr. LÁSZLÓ Gyulának. Én a jövő héten, szerdán vagy csütörtökön érkezem. A jövő ig.-választmányi gyűlést szabályszerűen összehívtam 1945. szept. hó 8-án d.u. 4 órára. A fentiekhez hozzájárulok: Dr. BÁNYAI János s.k., alelnök. **2. melléklet: A SzNM-nak, Sepsiszentgyörgy. Erőmhöz és tehetségemhez képest a SzNM-mal mint a székely nép feltéte őrizendő nagy kincsével szembeni kötelezettségeimet meggyőződésem szerint teljesítettem. A SzNM-ban mindeztől népi megbízás alapján tartott munkaterületemről eltávozom. A Múzeummal szemben a mai napig engemet megillető munkabéren túlmenő semminemű igényem fenn nem áll. Kérem a székely vármegyék népét képviselő ig.-választmányt, járuljon hozzá azonnali felmentésemhez, s a munkahelyem betöltésénél gondoljon arra, hogy gyermekeink, unokáink és a jövő népi generáció szemei e pillanatban a SzNM ig.-választmányára tekintenek. Kelt: e zárt levél felnyitásakor. Szabadságot a székelyeknek! Szabadságot minden népnek! Dr LŐRINCZ Albert s.k.**

7. LŐRINCZ lemondása, már itt látszik, a helyiektől indult, vö. NAGY Imre felszólalását a júl. 15-i gyűlésen. Legalábbis egyeztetett LÁSZLÓ Gyulával, de elképzelhető, hogyők kértek fel a teljesen illegitim közbelépésre. Ezzel persze annak a korábbi kolozsvári elképzelésnek nyílt mindenképpen tér, amelyőt HERPEI 1944. augusztusban kétségbeesett. Az már a sors iróniája, hogy a Múzeumot a „mentő megoldás” hátulütőjétől az mentette meg, hogy a kolozsvári élit légrévkről álmódott hatalmi politikát.

8. SÁNDOR Gábor ekkor még 25 éves sem volt, kevéssel később Hétfaluba került tanítani, majd fiatalon elhunyt tüdőbajban. SZABÓ T. Attila köréhez tartozó ígértes nyelvész-néprajzos volt. A kolozsvári elképzelés szakmai komolyságához nem fér kétség.

9. GYÁRFÁS tehát továbbra is támogatta LŐRINCZET. A központi költségvetés elutasítása elvi kérdés (a támogatást korábban is államegélyként kapták), persze ez kapóra jöhetett a kolozsváriaknak.

10. Ismét a kolozsvári elgondolás lényege: helyi múzeum. HERPEI SzNM-a azonban 1942 óta országos közgyűjtemény volt (ellentétben a kolozsvári „Erdélyi Nemzeti Múzeum” zavaros-bonyolult jogállású gyűjteménycsoporttal).

11. Ez természetesen csúsztatás, 1924-től CSUTAK Vilmos az érvényes román törvények értelmében lehetett igazgató, sőt, tervezett igazgatói állás létesítését már korábban is csak az első világháború akadályozta meg.

12. Itt mutatkozik meg az a kivételesen szerencsés konstelláció, amelyben, a háttérben kolozsvári érdekekkel is ugyan, de egy a székelyföldi múzeumi ügyek előkezelését, nagyon tiszta ember próbálhatja rendezni a problémákat. LÁSZLÓ, ellentétben a köldöknéző kolozsvári „kolozsváriakkal” pontosan ismeri és számon tartja a SzNM tényleges múltját és problémáit: ezáltal arról van szó, hogy HERPEI ugyancsak egy hasonló áthidaló megoldással lehetett SzNM-igazgató 1938-ban, úgy, hogy előzőleg a MIKÓ-Kollégium leltárásának választották.

13. Ez viszont csúsztatás: a Múzeumnak megvolt a kellő saját szakmai súlya és múltja a bucaresti szakmai és politikai vezetés szemében ahhoz, hogy megvédje magát, ebben nem szorult az MNSZ-re. A „kolozsváriak” ismét magukból indulnak ki: épp a kolozsvári múzeumügynek nem volt ilyen háta saját, városabeli román riválisaival szemben.

14. A kolozsvári tervezetek ekkori erkölcsi tisztaságához sem férhet, mint látható, kétség, gondot egyrészt politikailag naív elemei jelentenek (ezt BALOGH Edgárról más ügyekben is el szokás mondani), másrészt a kolozsvári adott nézőpont, a valósággal makacsul kevésbé számoló szakmai konszenzus. Utóbbit a székelyföldi–budapesti LÁSZLÓ személye ellenőrizte.

15. Fontos elejtett megjegyzés: a *Magyar Népi Szivetség* kisebbségi statútuma az 1938-ban, a román királyi diktatúra idején létrejött *Magyar Népszövetség* statútumára épít. Az itt már mellékes, hogy MIKÓ Imre is, TUSA Gábor is HERPEI segítsége volt a sepsiszentgyörgyi intézet-alapítási-fejlesztési törekvésekben.

16. Látható, LÁSZLÓ valóban a (jó) mediátor. A krízis közvetlen kiváltója most válik egyértelművé: ez egy GYÁRFÁS kontra (fejükre főnököt valóban megmentőnek, de korántsem elfogadható szakmai fölöttesnek kapott) múzeumörök konfliktus.

17. Célrányos csúsztatás: a szakmai felügyeleti szerv (mint a budapesti Közyűjtemények Országos Főfelügyelősége, de román megfelelője hasonlóképp) nem szólhatott bele kinevezésekbe. A kinevezéseket a HERPEI intézetét pótló koncepció jegyében a Magyar Nemzeti Múzeum (az országos jelentőségű közgyűjtemények autonóm szervezete) alkalmazottaiként kapták 1941–44-ben a SzNM államilag fizetett munkatársai is, de ezt a saját ig.-választmány bármikor elutasíthatta volna. Állami kezelés alá vonását a vonatkozó magyar törvény is megengedett ugyan, de csak nagyon szélső esetekben (pl. a gyűjtemények pusztulásával fenyegető rossz kezelés).

18. Amint megelőző adatokból is gyanítható volt, valójában SZÉKELY Zoltánra lehetett tehát a fő ellentét.

19. Megjegyzés az ügyv.-tanácsai jegyzőkönyv végén: lásd az Irattárban.

20. A jegyzőkönyvet SZÉKELY Zoltán vezeti.

21. Jellemző módon, a MNSZ ugyan magának vindikálja a múzeum irányítását, de a segítségül „küldött” MOZSOLICS útioköltséget végül nem fizeti ki, sőt, KURKÓ megrója őket, amiért térítették.

22. A 31. láda üvegtáblákat tartalmazott. Az elszállított 52 láda jegyzékét I. HERPEI János, **A SzNM igazgatói jelentései, 1939–44**, jelen kötet.

23. A jegyzőkönyvet ÁRVAY József vezeti.

24. BOGÁTS már dec. 15-én örömmel jelentette az ithon maradt ládák felbontása után: a levéltár nagyobbrészt megmaradt! (SzNM 215-1945). SZÉKELY ekkor találta meg a főitri *Honvédelem*ék szétvert oroszlanjait is, a volt rendőrség, a polgári leánygimnázium (Főter 9. sz.) telkén (SzNM 208-1945, csatolva a 207-hez).

25. Vállalatok saját dolgozóit élelemmel ellátó szervezet. (VINCZE Gábor, **A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája, 1944–1953**. Budapest–Szeged, 1994, 24).

26. KÖNTZEI régi természetrajz kapcsolat, a múzeum két világháború közötti székelyföldi kutatóútjainak egyik fő szervezője. Vö. KOCS Irén, **Zoológus munkatársak levelezése a Székely Nemzeti Múzeummal, 1928–1932**, 87–126, a jelen **Emlékkönyv** 2. kötetében.

27. CASBI. A háttérét I. VINCZE Gábor **Illúziók és csalódások** kötetében (Státus, Csíkszereda, 1999).

28. **A vándor székely emléke**. A kéziratból ÁRVAY József közöl (**Az új mundur, Előre**, 1968. 07. 07., 3–4), majd SZÉKELY Zoltán LÉNÁRT Annával (**BALYKÓ Elek tündéres utazásai**, *Acta Siculica*, 1997/2, 97–112).

29. Itt válik jobban érthetővé, miért nem lehet a menekített anyagok kérdését annyival elintézni, hogy HERPEI nem követett el hivatali mulasztást, és – való igaz – erkölcsileg szándékaiban is tiszta.

30. DOBAY kovászni származású volt, a 30-as években az is felmerült, hogy a múzeum természetrajzosa lesz, de végül nem települt át Dicsőszentmártonból. Tősgyűjteménye jelentős, később a nagyváradi múzeumba került.

31. Fontos pillanat, a második világháború után most indul újra látványosan, mindenekelőtt SZÉKELYnek köszönhetően a múzeum tudományos működése. Ásatások, a román szakmai életbe való sikeres bekapcsolódás, a gyűjtőterület és kutatási jog tisztázása, ismeretterjesztés. A MOLNÁR Istvánnal, a székelykeresztúri múzeumalapítóval most kialakuló kapcsolat is valóban gyümölcsöző lesz.

32. Újrakezdődik tehát a levéltári anyagok bementése is. A SZENTKERESZTY-anyagot CASBI-engedéllyel, ideiglenesen, megőrzésre hozták be, de pl. az amúgy helyét igazából el nem foglalt múzeumőr SÁNDOR Gábor is gyűjt be a múzeum számára 1946-ban 295 db. levéltári anyagot.

33. A régi fonal felvétele ügyszólván minden területre kiterjed: VISKI székely fiókmuzeumok terve, a többször tervbevett-elindított múzeum-pártoló egyesület, a NAGY Géza és HUSZKA József óta fontos műemlékvédelmi szerepvállalás.

34. Elírás. Talán ennyi ez.

35. Nem jogi ügy. Az **Alapszabályok** kiadványként megjelent, ebbe kellett betoldani a módosításokat. Gépelt cédluká beragasztásával oldották meg.

36. Nem igazolódott.

37. A lómaradványok hangsúlyosnak érezhető emlegetését, akárcsak a velük kapcsolatos óvatosságot az magyarázza, hogy ezek kapcsán honfoglalás kori emlék gyanúja merül fel. Korábbi kutatáspolitikai reflex öröksége, 1940–44 között a kutatást ideológiai okokból azonnal erre irányították volna. Hasonló megfontolásból, máris látható, a továbbiakban mindinkább a dák és római emlékek lehetősége mentén lehet kutatáspolitikát folytatni, ennek ideológiai fedezetében tudományos munkát végezni.

38. Amint látható, CSUTAK egykori elképzeléseivel térnek vissza minden kitérő után. A kommunista berendezkedés azonban hamarosan tesz róla, hogy semmilyen független anyagi forrása senkinek ne lehessen.

39. Vö. *Monitorul oficial* 136/1946 (15 iun. 1946), 4B–5B. (Az ún. nem normatív közleményeknél jelent meg (*Partea IB, Dispozitii și publicațiuni care nu au caracter normativ.*) „Ministerul Educației Naționale (...) Nr. 22.842 din 6 iunie 1946, pentru supravegherea și controlarea persoanelor juridice, fundațiuni cu administrație proprie, de sub autoritatea Ministerului Educației Naționale (Casa Școalelor) se numesc delegați din partea Casei Școalelor, persoanele menționate în dreptul fundațiilor respective: (...) Fundația Muzeul Național Secuiesc, Sf. Gheorghe, inspector Gh. ROTARU.” A többi háromszéki érintett, ahová felügyelőt neveznek ki, kivétel nélkül kézdívarshelyi: a Jósiai és Emília-alapítvány, a Stefánia-menhely, az Erzsébet árvalányi nevelő intézet.

40. A jelentést I. jelen kötet, TIBOLDI-BOÉR, **A Háromszéki Tanalap és a Székely Nemzeti Múzeum**, 4. melléklet.

41. A tervezet, annak félmondatnyi módosítással való határozati elfogadását I. teljes terjedelmében jelen kötet, TIBOLDI-BOÉR, i.m., 16. melléklet.

42. Ez így pontatlan: az EME az „erdélyi múzeum” gyűjteményeinek jogi képviselője volt, akárcsak a SzNM maga mint alapítvány jellegű jogi személy. Az EME viszont egyesületként valóban fenntartó is volt egyben, ennek megfelelő támogató egyesületben gondolkodtak tehát, nem először a Múzeum történetében.

43. Gyakorlatban nem valószínű, a könyvanyag ismeretében nem is volt szerencsés ötlet.

44. A román *secretar general* (főtitkár) tükörfordítása. FELSZEZGHY 1948. ápr. 28-ig tölti be ezt a funkciót (VINCZE Gábor, i.m., 67).

45. Ștefan VOITEC irányítása alatt a minisztérium más esetben is tesz 1947-ben, valószínűleg más sérelmek ellenőrzésére kisebb engedményeket. Vö. VINCZE G., i.m. 194.

46. 1947. aug. 22-én ismét életbe léptetik a háborús bűnösök megbüntetéséről szóló törvényt. A magyar értelmiségiek tömeges letartóztatásának első hulláma a békeszerződés aláírása (febr. 10.) után már áprilisban megkezdődött.

47. 1947. aug. 15-i pénztáblázati: 1 új lejt ér 20 000 régi lej. A beváltható összegek azonban esetenként maximáltak. (Vö. VINCZE Gábor, i.m., 58.)

48. Anyagi helyzetük valóban súlyosra fordult, de nem árt felidézni, hogy az aug. 13-i miniszterközi bizottsági 18. sz. határozat alapján (a nemzetiségi iskolák állásainak 30%-os csökkentése) csak Háromszéken 124 tanítónőt és óvodnőt építenek le. (Ekkor már MÁRTON Áron is felszólította a katolikus papságot, szakítsa meg a kapcsolatot a MNSZ-gel.) ÁRVAY kénytelen Hétfaluba menni tanítani.
49. Katonai téraparancsnokság (CERC MILITAR), illetve Vegyes Középkiskola.
50. Elírás vagy tájékozatlanság. TAKALICS nemzetiségügyi alminiszter.
51. Formailag nem határozatképesek. Jegyző FADGYAS Anna.
52. Nemzetnevelésügyi minisztérium, Iskolák és a Népi Kultúra Háza.
53. Jellemző húzd-meg-ereszd-meg, ahogy a ROTARU-ügyben, amelynek rájuk nézve különösebb téje nincs (bár a múzeumnak nyilván több mint szerencsés kimenetel) engednek, miközben Kolozsváron épp újabb (magyar) „háborús bűnököket” állítanak bíróság elé, Bukarestben pedig egy hét múlva beolvasztják a kommunista pártba a szociáldemokrata pártot.
54. A kor megértésében segíthet, ahogy LUKA többször is támogatja, KISGYÖRGY közvetítésének köszönhetően is, a múzeumot. Egyrészt a hatalmi pozíciókban levők döntéseinek mindig személyi vonatkozásai is vannak, és a diktatúra erősödésével ez tkp. hangsúlyozottabbá válik. Másrészt a viszonyok mind inkább forgandók, az események pedig mind inkább esetenkénti megítélést kérnek. SZÉKELY Zoltán visszaemlékezése szerint épp a LUKA-tesztvérek fogják az illegalista múltja által védett, de a fejleményekhez eléggé korántsem vonalas KISGYÖRGY Tamást a hatalom közeléből eltávolítani.
55. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.
56. Orosz Könyv.
57. Művészetiügyi és Tájékoztatói Minisztérium.
58. BÁNFFY és TAVASZY lemondatása után, 1948. jún. 19.–1949. júl. 28. között ez a bizottság veszi át az elnökség szerepét. Tagjai: CSÖGÖR Lajos, GAÁL Gábor, JAKÓ Zsigmond, LÁSZLÓ Gyula, SZABÉDI László, BALOGH Edgár, TÖRÖK Zoltán (**Kisebbségi adattár**, 68).
59. Művelődési tanács.
60. LÁSZLÓ Ferenc a SzNM nagy igazgató-öréneke, dr. LÁSZLÓ Ferencnek a fia. Tagja volt az 1944. előtti új-választmánynak, vö. *Előszó*.
61. Nemzeti Bank.
62. Munkaügyi Kamara.
63. A Múzeum anyagi forrásainak Háromszék területére való szorítása.
64. Történeti és Filozófiai Intézet.
65. Az államosítás előtti utolsó vezetőségi gyűlés.
66. Jegyző MÁTTIS János.
67. Polgár(társi) tanács.
68. 1955–56-ban fog megjelenni, párhuzamosan két kiadványként (**A Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeum Évkönyve**, ill. **Almanach Muzeul Regional Sf. Gheorghe, 1879–1954** címen).
69. Alig történt meg az államosítás, máris megjelentek a múzeumóri lakásra szemet vető helyi keselyűk. SZÉKELY bármennyire politikus és kompromisszumkész, KISGYÖRGY Tamással az oldalán sem tudja egyelőre kivédeni, egyévi háború előtt állnak, amin, egy kétszobás lakás miatt, az intézmény léte múlhat.
70. SZÉKELY megtalálja a szövetségeseiket. Úgy DAICOVICIU, tehát a kolozsvári szakmai „főlöttesek”, mint a helyi hatalom önkénye ellenében most építi ki kitűnő kapcsolatát a bukaresti szakma irányába. NESTOR régi ismerős, még a harmincas évek végéről, aki a SzNM-ot még régebből ismeri. Ő lesz SZÉKELY fő támogatója, aki nagyon fogja méltányolni, hogy a sepsiszentgyörgyi igazgató akkor is lojális marad hozzá, mikor az nagy kockázattal jár majd.
71. Beadvány.
72. A *Székelység* BÁNYAI János székelyudvarhelyi folyóirata, számos tudományos adattal (1931–1944).
73. Kolozsvárnak úgy tűnik, néprajzi téren is szakmai vezetési ambíciói voltak.
74. SZÉKELY kitűnő politikus, nagyon hamar elsajátítja a túléléshez, mozgásterhez egyaránt nélkülözhetetlen duplafenekű nyelvet és gyakorlatot, és többnyire sikeresen ki is védi a múzeum érdekeit sértő kezdeményezéseket, úgy, hogy az intézmény tényleges céljához, jellegéhez hí marad.
75. KISGYÖRGY Tamás itt foglalja össze a múzeumhoz való viszonyát, ami a teljes 1945–55 évtizedre érvényes, és ami megmagyarázza, mi is tette lehetővé politikailag az intézmény átmentését ebben a nehéz időszakban.
76. Államtanács, a legfelsőbb végrehajtó szerv.
77. A kolozsvári tudósok végül nem küldenek tanulmányt.
78. Ki is cenzúrázzák belőle pl. CS. BOGÁTS helyneves tanulmányát, amelyet így csak 10 év múlva hoz le a NyIRK-ben SZABÓ T. Attila.
79. KISGYÖRGY, akárcsak SZÉKELY, kéz a kézben minden ürügyet megragad a múzeum fejlesztésére.
80. Besorolás, bértábla.
81. A múzeum történetének egyik legválságosabb pillanata: MIKÓ akciója az államosított múzeumot megfoszthatva volna szakszemélyzetétől, kiszolgáltatva a helyi „politikának”.
82. CZIKÓ FELSZEGHY utódja (közoktatásügyi vezértitkár) Vö. VINCZE Gábor, i.m.
83. A Minisztertanács melletti Művészetiügyi Bizottság Jogi Hivatala.
84. Kulturális Intézmények Bizottsága.
85. Brassó.
86. A hozzászólás nem kér kommentárt, az új frazeológia szép példája.
87. Ami egyértelmű: a hivatalosan elvárt „önkritikus” frazeológia lehetőséget adott a duplafenekű beszédre. A felelősséget tehát nem lehet csak úgy egyszerűen rendszerre, ideológiákra hárítani. Bár a csapdahelyzetek kétségtelen, hogy gyakoribbá váltak a brutális erőszak háttérével, a kérdés az ötvenes évek elején az is volt, hogy ki és milyen céllal használta a megkerülhetetlen frazeológiát.
88. SZÉKELY egyik taktikája: a támadást azonnal úgy fordítja vissza, hogy a múzeum fejlesztésének konkrét eszközeit kéri megteremteni, a felrúttakat ezek hiányával magyarázza. A szakmailag neveltséges felvetéseket ugyanígy használja fel, nem kérdőjelezi meg, hanem a „megoldást” rögtön a múzeum szükségleteinek kielégítése révén mutatja megvalósíthatónak. Eljárni a kérdéses ügyekben tandemet kér fel, melynek egyik tagja a támadója, ezzel ráhárítja a felelősséget, ugyanakkor a másik tag az ő támogatója, aki mintegy biztosíthatja, hogy az adott ügy (támadás) esetleges továbbgyűrűzése során az ellenfél ne tudja azt háta mögött történő interpretációval újra ellene fordítani.
89. A másik, szokványosabb taktika nyilván a magasabb tekintély bevonása, az arra való hárítás fedezete.
90. Típusköltésgetés.
91. Köztisztasági adó.
92. Feltehetőleg PÁLMAJ József **Háromszék vármegye nemes családjai** 1901-ben a JÓKAI-nyomdánál megjelent kötetéből.
93. A Székely Nemzeti Múzeum mint név a hivatalosság szemében nemkívánatosná vált. A jegyzőkönyvekből nem derül ki, mi is áll pontosan a felvetés háttérében. KISGYÖRGY Tamás hozzáállásának ismeretében feltételezhetjük, hogy a *székely* jelzőt próbálták menteni a *nemzeti* jelző népi cserélésével. Utóbb, mikor ápr. 25-én a LÁZÁR Mihály helyi illegalista neve merül fel mint névadó, már valószínűbb, hogy helyi aktivisták túlbuzgósága játszik szerepet (vö. még GAGYI József, **Adalékok a névadás kérdéséhez Romániában az ötvenes évek elején**, *Acta Siculica* 2001/2, 391–397). Az, hogy a felvetésekre a megtevő KISGYÖRGY sem tér vissza a felvetést követő gyűléseken, annyit viszont egyértelművé tesz, hogy pártfeladatként hozta szóba, jobb meggyőződése ellenére, és maga örült a legjobban, hogy új utasítás nyomán ejtheti, illetve amennyiben névmentési kísérletről volt szó, főlöttesei leintették.
94. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.
95. Tárlatvezető.
96. Gondnok.

97. Altisz.

98. Rendelkezős.

99. Tartomány, itt: SZTÁLIN tartomány, ahová Sepsiszentgyörgy rajon is tartozott 1950–52-ben.

100. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

101. A vezetési szerv újabb átalakításával mind kevésbé tudják az államosítás előtti legitím (az *Alapszabályok* kérte) vezetés-képviselést formai elemeit is tartani, viszont az érintett személyek listája sokatmondó. Jellemző, hogy újra megkísérelik régi kulcsbemberek vagy munkatársak, pl. GYÁRFÁS Albert ügyvéd, ÁRVAY József, épp esti iskolai tanár bevonását is. KISGYÖRGY T. most rajoni néptanács-elnök, COLTOFEANU és DÉZSI ugyanott titkár, MUNTEANU a művelődési osztály főnöke, PUSKÁS a rajongazdálkodási osztályé, FEJÉR a mezőgazdaságié, PÉTER Z. a jogié, IMECS a kereskedelmié, KOVÁCS F. előadó ugyanott, CSEREY előadó a gazdálkodásin, KELEMEN a párt agit.-prop. felelőse. NYILAS képviselő. ÉGETŐ a városi néptanács-elnök, GALBÁTS ugyanott a titkár, SZÁSZ a városgazdálkodási osztály főnöke. LUPȘA CAM-igazgató, HEGYI a börtöngyáré, VARGA UPM-elnök, KABAY jogtanácsos a Szövetkezeti Uniónál, KOVÁCS Z. a Szövetkezeti Iskola könyvelője, PÉTER A. Unió-hivatalnok, LÁSZLÓ a textilgyáré, CSAKÁNY és SÁNDOR K. a rajoni néptanácsnál, KISS a pártnál, NAGY a Mi Könyvtárunknál, NÉMET az illyefalvi lignitbánya mérnöke, KÖNTÉS fényképész, SÁNDOR A. a börtöngyárban asztalos. KOVÁCS D. a színház igazgatója, DEÁK a nyomdai szakszervezettől van. A többiek tanárok (CSEKME egyetemen Kolozsváron, BACS a gazdasági szakiskola igazgatója, SIMON a Szövetkezeti Iskoláé), közeli falvakban tanítók (MIHÁLY Málnáson, HASZMANN Csernátóban). KISGYÖRGY I. és ÖRDÖG még tanulók, KRISTÓ ekkor egyetemista.

102. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

103. A magasabbrendű szovjet tudomány elképzelésével szembesülünk.

104. A jegyzőkönyvet ÁRVAY József vezeti.

105. A jegyzőkönyvet FADGYAS Anna vezeti.

106. Ugyanazok lévén jelen, feltehetőleg folytatták a másik, ugyancsak rövid gyűlést. A jegyzőkönyvet most is FADGYAS Anna vezeti.

107. Guanó-kitermelés. Ennek kapcsán valóban régészeti kutatásra kerül sor, de feltehetően nem függetlenül a kitermeléstől a bukaresti barlangkutató intézet, Tr. ORGHIDAN és Margareta DUMITRESCU jelentős, egy évvel korábban indult kutatásai sem.

108. A dokumentum különleges értéke abban rejlik, hogy itt ragadható meg, mi történik valójában, miközben a hivatalos vezetőségi jegyzőkönyvek mindinkább csak a kifelé fordított felület, üres hivatalos frazeológia. A szakmai munka, a jegyzőkönyv is bizonyítja, korántsem számológóddá fordult fel, mindössze a vezetőségi tanácsi (különösen pedig az időnként kabaré-jellegű, szovjet mintájú „tudományos tanács”) tevékenységéből (vagy annak jegyzőkönyv-biztosította nyilvánosságából) vonult vissza olyan szintre, ahol végezhető. A fennálló hatalmi viszonyokat jól jellemzi, hogy egyrészt KISGYÖRGY Tamás, a személyében változatlanul a múzeumnak elkötelezett támogató rajoni néptanács-elnökként nem tudja érvényesíteni akaratát a rajon területén található bükszádi Vápa-vára ügyében, hanem bukaresti körökhöz kell fordulniuk segítségért. Másrészt, a múzeum hatásköre valóban tartományi szintű, hiszen a Homoródalmási-barlang nem Sepsiszentgyörgy) rajonban található.

109. Az utolsó hagyományos vezetőségi gyűlés, két év szünet után, a SZTÁLIN halálát követő oldódással függhet össze. Ennek visszafogása, beleértve az 1956-os eseményeket követő megtorlás, érthető, hogy a továbbiakban végleg felszámolja az ilyen irányú szabadságot, az átmeneti korszak lényegében ekkor zárul, hogy egy harmad-évszázadnyi, konzolidált viszonyokkal jellemezhető időszak kövesse.

110. A pillanatnyi politikai konjunktúrára jellemző, ahogy a SALAMON Sándor és SZÉKELY Zoltán közötti konfliktus közvetlen konfrontációban nyilvánulhat meg, és az elmúlt évek kiüresedett típusgyűléseivel ellentétben, tényleges problémák fogalmazódnak meg. SZÉKELY egyelőre a hivatalosság újabb kéréstlen beavatkozását olvassa ki az esetből, és ennek megfelelően reagál, de SALAMON több javaslata szakmailag megfontolandó, pozitív közelítésre enged következtetni. A színlapok kötelesempél-

dányszerű megküldése pl. valóban megoldódik a következőkben, visszamenőleg is. Viszonyuk később sokat javul, SALAMON rokonának, SZÉKELYnek a periódikájában közöl, 1848-as dokumentációját is a múzeumnak adja.

111. Időleges áthelyezés.

112. KOVÁCS Sándort hat év múlva, 1961-ben valóban alkalmazni tudják természetrajzos múzeumőrnek, az 1968-as megújítással pedig SZÉKELY gyakorlatilag az 1940–44-es tervek államilag fenntartott tudományos intézetét és helyi fiókokkal rendelkező regionális múzeumát fogja megvalósítani (a közigazgatási átszervezéssel igaz ugyan, hogy kisebb gyűjtő- és érdekeltségi területre szorulva vissza, és persze államosított intézményként). A Múzeum több szempontból valóban élenjáró volt az ötvenes évek közepén is, ezt a román szakma is így látta: ekkorra sikerül kihozni a hat éve tervezett, többször említett *Emlékkönyvet*, amely ilyen késés mellett is első fecske a romániai regionális múzeumok kommunista rendszerváltás utáni kiadványai között. A Rétyi Nyírt is sikerül természetvédelmi területnek nyilváníttatni (azóta is egyetlen országos jellegű ilyen területe a mai Kovászna megyének).

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is szeretnék köszönetet mondani ADÁM Hajnalnak és SZABÓ Krisztinának a közléshez nyújtott segítségükért. **B.H.**

(A családnevek majuszkulás kímélését kötet szerkesztési szempontok indokolták. **Szerk. megj.)**

**Procesele-verbale
ale conducerii
Muzeului Național Secuiesc,
1945–1955**

(Despre publicare)

Muzeul Național Secuiesc din Sf. Gheorghe este singura colecție publică științifică maghiară din România, autonomă, care reușește să-și păstreze caracterul, atât la sfârșitul războiului (trecerea frontului, în 1944), cât și în perioada de tranziție ce urmează și care se încheie cu semnarea tratatelor de la Paris (febr. 1947; Transilvania de Nord, parte a Ungariei în 1940–1944, revine la România). Supraviețuiește și în timpul preluării de putere de către comuniști și naționalizarea ce-o urmează în 1949–1951, respectiv în timpul începerii reformelor administrativ-teritoriale (1950, 1952) și în general al anilor stalinismului. În acest deceniu, singura care are libertate de mișcare politică, este stânga. Cele petrecute acum în Muzeu constituie un exemplu frumos cum a reușit să acționeze o elită locală sau venită de la Cluj, de stânga sau apropiată-acceptată de stânga, dar responsabilă comunității sale, în interesul acesteia, chiar și în această perioadă deosebit de grea. Procesele-verbale publicate prezintă o anexă comună de izvoare a **Volumului Jubiliar** prezent.

**The Official Reports
of the Board of the
Székely National Museum,
1945–1955**

(About the publishing)

The Székely National Museum from Sepsiszentgyörgy (Sf. Gheorghe) is the only autonomous Hungarian scientific public collection in Romania which manages to keep its character at the end of the war (1944, the passing of the front), as well as during the following transition period which ends in signing the peace-treaty of Paris (February 1947; Northern Transylvania, part of Hungary between 1940–1944, becomes again part of Romania). It survives even the period of taking over the power by the communists, and nationalization that follows in 1949–1951, and the time of administrative-territorial reforms (1950, 1952), and the years of Stalinism in general. These years only the Left has freedom of political movement. The happenings of this decade of the Museum are wonderful examples how a local elite or one from Kolozsvár (Cluj), leftist or close to it, succeeded to act in the interest of its community, being responsible for it even in this very difficult period. The published official reports constitute the common source appendices of the whole **Jubilee Volume**.

